

arhivi

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik 29, št. 2 *Ljubljana 2006*

arhivi

UDK 930.25 (497.12) (05)

UDC 930.25 (497.12) (05)

ISSN 0351-2835

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije

Zeitschrift des Archivvereins und der Archive Sloweniens

Gazzetta dell'Associazione archivistica e degli archivi in Slovenia

The Gazette of the Archival Association and Archives of Slovenia

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© 2006 Arhivsko društvo Slovenije

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, p. p. 21, SI-1127 Ljubljana

telefon: (01) 241 42 47

telefaks: (01) 241 42 69

e-pošta: jure.volcjak@gov.si

http://www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/ads__publikacije.htm

Odgovorni urednik: Jure Volčjak (Ljubljana)

Tehnična urednica: Tatjana Šenk (Ljubljana)

Uredniški odbor: Zdenka Bonin (Koper), Igor Filipič (Maribor), dr. Boris Golec (Ljubljana), Jozo Ivanović (Zagreb), Andrej Nared (Ljubljana), dr. Alfred Ogris (Celovec), dr. Slavica Tovšak (Maribor), Ivanka Uršič (Nova Gorica), dr. Ivanka Zajc-Cizelj (Celje), Katja Zupanič (Ptuj), Barbara Žižmund (Ljubljana)

Redakcija te številke je bila zaključena: 20. oktober 2006

Revija izhaja dvakrat letno. Cena posamezne številke je 3000 SIT (12,52 EUR).

Lektorica: Eva Blumauer

Prevodi: Alenka Hren (angleščina), Wolfgang Zitta (nemščina)

Fotografska dela: Borut Jurca, Dragica Kokalj, Tatjana Rodošek

UDK: Alenka Hren

Izdajo so omogočili: Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS in Arhivsko društvo Slovenije

Poslovni račun: NLB d. d. Ljubljana, 02083-0019446150

Računalniški prelom in oblikovanje: Franc Čuden, MEDIT d. o. o., Notranje Gorice

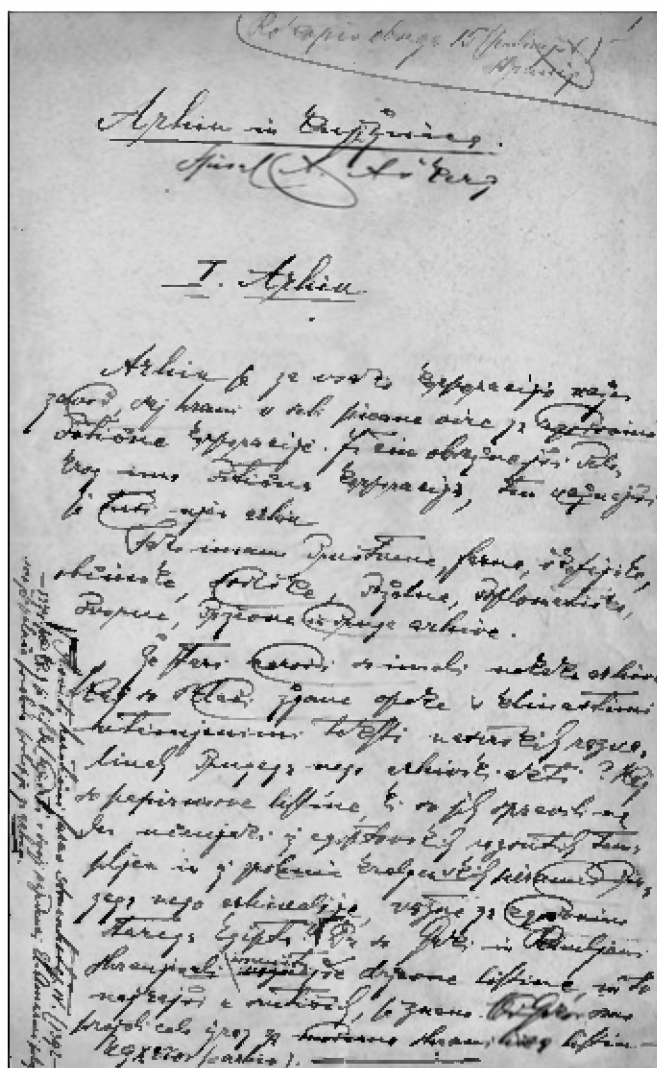
Tisk: Grafika-M s. p.

Naklada: 500 izvodov

Revija Arhivi je vključena v naslednje podatkovne baze: COBISS (Slovenija); Historical Abstracts, America: History and Life, ABC-CLIO (Združene države Amerike); Centro de Información Documental de Archivos (Španija); Institut für Archivwissenschaft der Archivschule Marburg (Nemčija)

Na naslovnici: Karikatura Hinka Smrekarja: Anton Aškerc na grmadi, okoli 1908, risba s svinčnikom na papirju, Mestni Muzej Ljubljana, inv. št.: 510: LJU; 0015686.

arhivi

Glasilno Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik 29, št. 2
Ljubljana 2006

Na predhodni strani: Arhiv in knjižnica, spisal A. Aškerc, 1910. ZAL, LJU 237, 1.

KAZALO

ČLANKI IN RAZPRAVE

Tatjana Šenk , Anton Aškerc, mestni arhivar in knjižničar	225
Natalija Glažar , Arhivi v Evropski uniji	235
Alenka Klemenc , Sedej & Dostal kontra Kralj. Kritika Toneta Kralja ob poslikavi župnijske cerkve v Volčah	253
Jelka Melik , Slovensko najvišje sodišče v preteklosti – njegova pristojnost in položaj v organizaciji sodstva kot temelj vrednotenja dokumentarnega gradiva	263

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Natalija Glažar , Drugi protokol Haaške konvencije in Modri ščit	269
---	-----

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK

Boris Golec , Urbarialia slovenica – po sledih urbarjev in urbarialih registrov v slovenskem jeziku med 17. in 19. stoletjem	275
Jurij Šilc , Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja	305
Danijela Juričič Čargo , Gradivo novomeškega kolegialnega kapitlja v fondu Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu	337
Jan Krlin , Narodni svet v Ljubljani 1918, problematika oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije v obdobju od oktobra do decembra 1918 in primerjava s podobnim razvojem v čeških deželah	341
Borivoj Breže , Ekonomsko propagandno gradivo mariborske industrije in gospodarstva v obdobju 1945 do 2005	353

O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije v letu 2006 (Andrej Nared)	361
Poročilo o delu Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj v letu 2006 (Drago Trpin)	363
19. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2006", Tuzla, 21.–22. september 2006 (Metka Nusdorfer Vuksanovič)	367
Arhivi in javnost. Zborovanje nemških arhivarjev, Essen 26.–29. september 2006 (Ivan Fras, Branko Radulovič)	369
41. posvetovanje Hrvaškega arhivskega društva, Karlovac, 11. do 13. oktober 2006 (Ljiljana Šuštar)	370
1. kongres arhivistov Bosne in Hercegovine (Tadej Cankar)	371
Arhivčkovi na potepu po Padski nižini (Mija Mravlja)	372

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH

Komunizem v arhivskih depojih (Primer vzhodne Nemčije in Slovaške) (Damjan Hančič, Renato Podbersič)	377
Poročilo o udeležbi na seminarju o elektronski hrambi dokumentarnega gradiva v Marburgu (Suzana Felicijan Bratož)	379

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH***PUBLIKACIJE***

Elektronski dokumenti: priročnik za arhiviste (Miroslav Novak)	381
Lilijana Žnidaršič Golec, Kapiteljski arhiv Ljubljana, Inventar fonda, Zv. 1: fasc. 1–60 (Danijela Juričič Čargo)	383
Zorka Skrabl, Meta Matijević: Novomeška trgovina in trgovci (Branko Kozina)	384
Milan Škrabec, Narod naš dokaze hrani (Damjan Hančič)	385
Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič: Za dom in rod. V spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920 (Miloš Fon)	386
120 let Turističnega društva Ptuj – 1886–2006 (Katja Zupanič)	387
Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji (Vida Deželak Barič)	389

TUJI ČASOPISI

The American Archivist, letnik 65, Snopič št. 1 (Milica Trebše Štolfa)	392
--	-----

RAZSTAVE

Prvi med enakimi. Funkcija župana skozi stoletja (razstava in katalog) (Nataša M. Kekec, Marija H. Masten)	394
"Non ego, sed Deus". Razstava ob 130-letnici rojstva lavantinskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča (1876–1949) (Ilaria Montanar)	395
Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100-letnici smrti. Nova Gorica 2006 (Miloš Fon)	397
Podjetništvo v Kranju (Polona Roblek)	398
Prospekti mariborske industrije (1945–2005) (Borivoj Breže)	399
Jana Valenčič, Miha Dobrin, Slovenci v Londonu 1991–1994 (Aleksandra Serše)	401

OSEBNE VESTI

Magdalena (Manda) Čehovin – sedemdesetletnica (Aleksandra Pavšič Milost)	403
In memoriam – prof. dr. Breda Pogorelec (Marija Oblak Čarni, Ema Umek)	404
In memoriam – Marjeta Vodopivec (Aleksander Lavrenčič)	405

NOVE PRIDOBITVE ARHIVOV V LETU 2005	407
--	-----

BIBLIOGRAFIJA ARHIVSKIH DELAVCEV V LETU 2005	415
---	-----

INDEX

ARTICLES AND PAPERS

Tatjana Šenk , Anton Aškerc, town archivist and librarian	225
Natalija Glažar , Archives in the European Union.....	235
Alenka Klemenc , Sedej & Dostal vs. Kralj, Criticism of the paintings by Tone Kralj in the parish church at Volče	253
Jelka Melik , Slovene Supreme Court in the past – its jurisdiction and position within justice organization as a foundation for current records appraisal.....	263

FROM PRACTICE FOR PRACTICE

Natalija Glažar , The Second Protocol to the Hague Convention and the Blue Shield.....	269
---	-----

FROM THE ARCHIVAL FILES AND COLLECTIONS

Boris Golec , Urbarialia slovenica – following the trail of land registers and registers of tributes written in the Slovene language between the 17 th and 19 th century	275
Jurij Šilc , Parishes and their territorial extent in the diocese Ljubljana in mid-19 th century	305
Danijela Juričič Čargo , Records of the Novo mesto Collegiate Chapter kept in the fonds of Administrative Office of the United State Estates in Novo mesto.....	337
Jan Krlin , National Council in Ljubljana in 1918, the issue of building a new state structure in the territory of present-day Slovenia from October to December 1918, and comparison with similar processes in the Czech regions.....	341
Borivoj Breže , Propaganda material of the industry and economy in Maribor between 1945 and 2005.....	353

ABOUT THE WORK OF THE ARCHIVAL ASSOCIATION OF SLOVENIA

The report on the work of the Archival Association of Slovenia in the year 2006 (Andrej Nared)	361
Report on Aškerc Prize and Aškerc Award granting committee activities in 2006 (Drago Trpin)	363
The 19 th international conference "Arhivska praksa 2006", Tuzla, September 21–22, 2006 (Metka Nusdorfer Vuksanovič)	367
Archives and the public. German archivists convention, Essen, September 26–29, 2006 (Ivan Fras, Branko Radulovič)	369
The 41 st conference of the Archival Association of Croatia, Karlovac, October 11–13, 2006 (Ljiljana Šuštar)	370
The 1 st congress of the Bosnia and Herzegovina archivists (Tadej Cankar)	371
Archivists take a trip down the Po Plain (Mija Mravlja)	372

ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVES AND THE CONFERENCES

Communism in archival repositories (example of East Germany and Slovakia) (Damjan Hancič, Renato Podbersič)	377
Participation at the seminar on digital preservation of current records in Marburg (Suzana Felicijan Bratož, Maja Gombač)	379

REVIEWS AND REPORTS OF THE PUBLICATIONS AND EXHIBITIONS

Publications

Elektronski dokumenti: priročnik za arhiviste (Miroslav Novak)	381
Lilijana Žnidaršič Golec, Kapiteljski arhiv Ljubljana, Inventar fonda, Zv. 1: fasc. 1–60 (Danijela Juričič Čargo)	383

Zorka Skrabl, Meta Matijević: Novomeška trgovina in trgovci Branko Kozina	384
Milan Škrabec, Narod naš dokaze hrani Damjan Hančič	385
Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič: Za dom in rod. V spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920 Miloš Fon	386
120 let Turističnega društva Ptuj – 1886–2006 Katja Zupanič	387
Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji Vida Deželak Barič	389
Foreign Newspapers and Magazines	
The American Archivist, letnik 65, Snopič št. 1 (Milica Trebše Štolfa).....	392
Exhibitions	
The first among the equal. Service of a mayor throughout the centuries (exhibition and catalogue) Nataša M. Kekec, Marija H. Masten	394
"Non ego, sed Deus". Exhibition celebrating the 130 th anniversary of the birth of Ivan Jožef Tomažič (1876–1949), the bishop of the Lavantine diocese Ilaria Montanar	395
Simon Gregorčič (1844–1906). Exhibition on the occasion of the 100 th anniversary of his death, Nova Gorica 2006 Miloš Fon	397
Enterprise in Kranj Polona Roblek	398
Leaflets of the Maribor industry (1945–2005) Borivoj Breže	399
Jana Valenčič, Miha Dobrin, Slovenians in London 1991–1994 Aleksandra Serše	401
PERSONALIA	
Magdalena (Manda) Čehovin – celebrating her 70 th birthday Aleksandra Pavšič Milost	403
In memoriam – prof. dr. Breda Pogorelec Marija Oblak Čarni, Ema Umek	404
In memoriam – Marjeta Vodopivec Aleksander Lavrenčič	405
NEW ACQUISITIONS OF THE ARCHIVES IN THE YEAR 2005	407
THE BIBLIOGRAPHY OF THE ARCHIVAL WORKERS IN THE YEAR 2005	415

Navodila avtorjem prispevkov za ARHIVE

1. ARHIVI, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije so osrednja slovenska arhivska revija, ki spremlja širok spekter arhivskih vprašanj. V njej objavljamo prispevke s področja arhivistike, (upravne) zgodovine, zgodovinskih pomožnih ved, vede o virih, arhivske teorije in prakse ter vsakdana slovenskih arhivov.
2. Prispevke sprejema uredništvo na naslov: Uredništvo Arhivov, Arhivsko društvo Slovenije, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana; tel. (01) 24 14 247, e-pošta: jurc.volcjak@gov.si.

Pri tem prosimo, da se držite sledečih navodil:

- ☞ Prispevki morajo biti oddani v dvojni obliki: v elektronski obliki in odtisnjeni na papir (razmik 1,5 vrstice).
- ☞ Vsi članki gredo pred objavo v recenzijo. Pozitivna recenzija je pogoj za objavo članka.
- ☞ Prispevki za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirke* naj obsegajo do 1,5 avtorske pole (24 standardnih strani), za ostale rubrike pa pol avtorske pole (8 strani).
- ☞ Prispevki za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirke* morajo obvezno vsebovati izvleček v obsegu do maksimalno 10 vrstic, ključne besede, primerne za indeksiranje, in povzetek v obsegu do maksimalno 30 vrstic. Pred povzetkom mora biti naveden spisec virov in literature.
- ☞ Avtor naj navede svoj polni naslov, naziv oz. poklic, delovno mesto in naslov ustanove, kjer je zaposlen, tel. številko in e-pošto.
- ☞ Opombe morajo biti pisane enotno pod črto. V opombah uporabljamo krajše navedbe, ki morajo biti skupaj s kraticami razložene v poglavju viri in literatura.
- ☞ V poglavju Viri in literatura morajo biti sistematično navedeni vsi viri in vsa literatura, navedena v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, literaturo, časopise, itd. Gradivo se navaja v abecednem vrstnem redu.
- ☞ Citiranje arhivskih virov: navedemo arhiv, oznako fonda ali zbirke, ime fonda ali zbirke, po potrebi št. fasciklov ali škatel. Primer: ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 1.
- ☞ Citiranje literature (monografij): navedemo priimek in ime avtorja: *naslov (in podnaslov) dela (v ležečem tisku)*. Kraj: založba in leto izida. Primer: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- ☞ Citiranje literature (člankov): navedemo priimek in ime avtorja: *naslov članka. Naslov periodike ali zbornika (v ležečem tisku)*, za periodiko še letnik, leto, številko in stran; za zbornik (ime urednika), kraj in leto izida in strani. Primer za periodiko: Matijevič, Meta: Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 221–226. Primer za zbornik: Bizjak, Matjaž: Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. *Ad fontes. Otorepčev zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, str. 225–269.
- ☞ Slikovno gradivo (fotografije, mikrofilmski posnetki, skenirano gradivo, izjemoma tudi dobre fotokopije) mora biti obvezno priloženo posebej. Slikovno gradivo naj bo označeno s številko podnapisa. Prispevkom o ocenah publikacij je treba obvezno priložiti fotografijo naslovnice.
- ☞ Uredništvo ima pravico prispevke jezikovno lektorirati; lektorske popravke navadno vnesejo avtorji sami. Korekture načeloma opravi uredništvo.
- ☞ Prispevkov ne vračamo; o zavrnjenih prispevkih avtorje obvestimo.
- ☞ Avtorje prosimo, da upoštevajo zgornja navodila. Ob morebitnih nejasnostih je uredništvo na voljo za pojasnila.
- ☞ **Rok za oddajo prispevkov za prvo številko je 20. maj, za drugo številko pa 20. oktober!**

Ljubljana, 15. 11. 2006
Uredništvo Arhivov

Članki in razprave

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929 Aškerc A.
930.25(497.4 Ljubljana):929 Aškerc A.
Prejeto: 10. 10. 2006

Anton Aškerc, mestni arhivar in knjižničar

TATJANA ŠENK

arhivska svetovalka

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: tatjana.senk@zal-lj.si

IZVLEČEK

Anton Aškerc je prvi slovenski poklicni arhivar. Delo mestnega arhivarja v Ljubljani je opravljal od julija 1898 do smrti, leta 1912. Z njim se je na magistratu začelo obdobje rednega, sistematičnega arhivskega dela in kontinuirane skrbi za arhivsko gradivo.

Aškercovo delo v Mestnem arhivu v Ljubljani je obsegalo vsa dela, ki jih opravlja moderni arhivist. Urejal in popisoval je gradivo, na novo prevzemal in branil gradivo, objavljajl za slovensko zgodovino pomembno gradivo in se ukvarjal z nekaterimi metodološkimi arhivskimi vprašanji.

KLJUČNE BESEDE: *mestni arhiv, arhivar, liberalec, arhivsko gradivo, knjižnica*

ABSTRA T

ANTON AŠKERC, TOWN ARCHIVIST AND LIBRARIAN

Anton Aškerc was the first Slovene professional archivist and performed his duties as a town archivist in Ljubljana from July 1898 till his death in 1912. His efforts in the field of archival science marked the beginning of a regular and systematic archival work and continual care for archival material at the Ljubljana Town Hall. His work at the Ljubljana Town Archive included tasks performed by modern archivists, such as arranging, describing, acquiring and keeping of archival material, publishing records of importance for the Slovene history, and dealing with some of the methodological issues in archival science.

KEY WORDS: *Town Archive, archivist, liberal, archival material, library*

Letos mineva sto petdeset let od rojstva pesnika in mestnega arhivarja Antona Aškerc. 9. januarja 1856 se je na Globokem nad Rimskimi Toplicami rodil svobodomiseln poet, ki je vse življenje najbolj cenil svobodno mišljenje, neomejeno z verskimi dogmami. Po končanem osnovnem šolanju se je z zanimanjem posvetil študiju teologije, ker je pri tem lahko odkrival "dušo in čeznaravno razodejje" in v semenišču našel čas in mir "za premišljevanje o najglobljih vprašanih življenja in pot do sebe samega".¹ Duhovniški poklic ga ni privlačil, ker je bila "majhna plača in najtežji stan" in tudi "čudne ceremonije" se mu niso zdele potrebne. Leta 1880 je postal duhovnik in skoraj hkrati začel objavljati prve pesmi. V svojih pesmih je zajemal snov iz ljudske in slovanske tradicije ter zgodovine, pri tem pa spoznal, da kot duhovnik ni svoboden pri izbiri snovi, ker o mnogih temah ni smel govoriti ali pisati. Njegova poezija je že sredi osemdesetih let začela zbuhati ostro nasprotovanje klerikalcev, predvsem Mahnič je bil dejaven pri napadih na realistično Aškerčevo poezijo in je trdil, da se v njegovi poeziji kaže "poganski in brezverski značaj".² Aškerc sta v katoliški veri motila dogmatizem in "duševni terorizem", kot je to sam imenoval. Štel se je k "prostomišljencem", torej svobodomislecem in liberalcem in vse odločneje zagovarjal pravico posameznika do svobodnega mišljenja. Motila ga je vera v čudeže, v pridigah je odkritosrčno nasprotoval takemu naivnemu verovanju. Njegove pridige so bile bolj zgodovinske kot verske, znal jih je tudi duhovito podkrepiti; ljudje pa njegovega robatega humorja niso odobraval. Med pridigo je na primer izjavil, "da Marija ni veverica, da bi se prikazovala na vejah".³ Takšne in podobne izjave ter kratko, odločno maševanje in krsti zgolj v slovenskem jeziku so bile vzrok za pogoste zagovore pred škofom. Sredi devetdesetih let je bil poklican na zagovor že vsako leto, vendar svojih besed ali dejanj nikoli ni preklical. Obhajale so ga že prave krivoverske misli, saj je v pismu svojim predstojnikom poleti 1896 zapisal, da "v političnih rečeh nihče ni dolžan absolutno ubogati škofa". Med njim in katoliško cerkvijo je nastal "prepad, ki se premostiti ne da".⁴

Njegove liberalne ideje in upor proti družbenim predsodkom so vse jasneje onemogočali njegovo duhovniško delo. Aškerčevi liberalni prijatelji in znanci so zato začeli razmišljati, kako bi lahko

pomagali odločnemu in trmastemu svobodomislec, ki svojega duhovniškega poklica ni mogel več opravljati. Aprila 1898 je bil Aškerc upokojen in dobil je nekaj ponudb za novo službo; najprimernejša je bila ponudba ljubljanskega župana Hribarja, ki je na magistratu organiziral novo delovno mesto za mestnega arhivarja. Literarna javnost je bila sicer prepričana, da je novo delovno mesto ustvarjeno samo za pesnike in literate. To mnenje se je ohranjalo in se izkazalo še čez petindvajset let, ko je Društvo slovenskih književnikov protestiralo, ker na delovno mesto arhivarja ni bil sprejet pesnik ali pisatelj.⁵ Dejstvo pa je, da je Ljubljana arhivarja že zelo potrebovala in novo delovno mesto ni bilo sinekura, pač pa dejanska potreba mesta oziroma magistrata. Aškerc je svojo novo službo vzel zelo resno, se najprej posvetil arhiviranju, pozneje je uredil tudi knjižnico, bil je dejaven v nekaterih

Anton Aškerc v očeh sodobnikov. Karikatura Hinka Smrekarja, 1907.

¹ Boršnik, Aškerc, str. 18.

² Boršnik, Aškerc, str. 162.

³ Boršnik, Aškerc, str. 103.

⁴ Boršnik, Aškerc, str. 178.

⁵ 60 let MALj, str. 20. Po Aškerčevi smrti je bil v to službo sprejet pesnik Oton Župancič, leta 1923 pa prvi "neliterat" Vladislav Fabjančič.

kulturnih odborih, pisal je razna mnenja in predloge (na primer o imenu ulic), tako, da lahko zapišemo, da ni postal samo arhivar, ampak je bil prvi "prvi mestni kulturni referent".⁶

Aškerc je bil že v času svojega življenja vpliven in spoštovan pesnik. Zanimanje za njegovo delo in življenje traja vse do današnjih dni. Marja Boršnik je že leta 1935 izdala v Časopisu za zgodovino in narodopisje Aškerčevo bibliografijo, v kateri je natančno popisala vse, kar je Aškerc napisal in kar so drugi napisali njemu ali o njem. Temeljito biografijo o Aškercu, njegovem življenju in delu je Marja Boršnik Škerlak izdala leta 1939. V njej je spretno popisala življenje hribovskega kaplana in pesnika, njegove boje in ocenila njegove pesmi. V knjigi se je zgolj obrobno dotaknila Aškerčevega delovanja v arhivu, zato je dr. Sergij Vilfan v Kroniki leta 1956 zapisal še vse o Antonu Aškercu – mestnem arhivarju ljubljanskem. Izšla so tudi Aškerčeva zbrana dela v devetih knjigah; zadnja je z letnico 1999.

Marja Boršnik je v svoji knjigi zapisala, da je bil Aškerc pripravljen "sprejeti še tako skromno službo, samo čim dlje od ljudi, ki se jim je po nazorih tako od-tujeval".⁷ Arhivska služba se ji je za svobodomiselnega pesnika zdela "suboparna", njegovo delo pa "dubamorno", vendar je priznala, da se je Aškerc dela lotil z vso resnostjo in "uredil cele skladovnice listin v fascikle in jim z dubamorno vestnostjo dodal povzetke."⁸ Njen pogled je bil usmerjen predvsem v Aškerca kot pesnika, zato je lahko zapisala, da je njegova prizadevnost v službi "imela za posledico, da se je arhivski prah" vse bolj nabiral tudi na njegovih pesmih. Dr. Vilfan, ki je sam bolje poznal delo v arhivu, je zapisal, da je Aškerc v arhivu "za vseh 14 let delovanja našel dovolj hvaležno delovno področje" in priznal je "strokovni značaj in strokovno raven njegovega arhivskega dela".⁹ Aškerčeva pesniška moč je v času službovanja v arhivu res pojemala, vendar je strokovno in vestno delo v arhivu pomenilo kakovosten začetek neke nove dejavnosti na Slovenskem, pomenilo je tudi začetek sistematičnega zbiranja in urejanja mestnega arhivskega gradiva. Aškerc je postal prvi slovenski poklicni arhivar, kajti pred njim so podobno delo opravljali privatni arhivarji (na primer škofijski arhivar Anton Tomaž Linhart).

Pogled na drugo nadstropje magistrata in prostore v katerih je delal Aškerc

Arhivarsko službo je Aškerc začel opravljati 15. julija 1898 v temačnih prostorih drugega nadstropja na magistratu. V sobi se je poleg starega papirja valjala še najrazličnejša ropotija, od starih zagrinjal do bobnov ter drugih stvari, po katerih se je samo prah nabiral.¹⁰ Govekar je slikovito opisal nove delovne prostore, mislim pa, da je bila v tistem času večina uradniških prostorov, ne samo arhivskih, bolj slabo opremljenih. Prostori so resda temačni in mrzli še danes, saj ležijo pod grajskim hribom; mnenja o "smradu, ki ga širijo v usnje vezani fascikli in prhneči, več stoletij star papir"¹¹ pa so različna in poznam tudi arhiviste, ki jih vonj starega papirja ne moti. Govekar je trdil, da je bil ta smrad Aškercu neznosen in se ga nikoli ni navadil. Bolj verjetno ni bil smrad arhivskega papirja tisti, ki je motil Aškerca, pač pa ga je motil smrad greznice, ki je bila pod oknom.

Aškerc se je dela v arhivu lotil resno, zavzeto in strokovno. Arhivsko gradivo je tedaj obsegalo gradivo "na treh stelažah v arhivski sobi in na eni stelaži v predsobi" in Aškerc si je želel to gradivo urediti po "znanstveno-praktičnih načelih". Zato si je ogledal arhiv v Zagrebu, prebiral strokovno literaturo (Holzinger) in se posvetoval s slovenskimi zgodovinarji. Takoj po začetku opravljanja službe v arhivu je 20. julija 1898 županstvu že napisal poročilo o stanju v arhivu in predstavil svoje načrte za delo. Jasno mu

⁶ Vilfan, str. 106.

⁷ Boršnik, Aškerc, str. 182.

⁸ Boršnik, Aškerc, str. 227, 228.

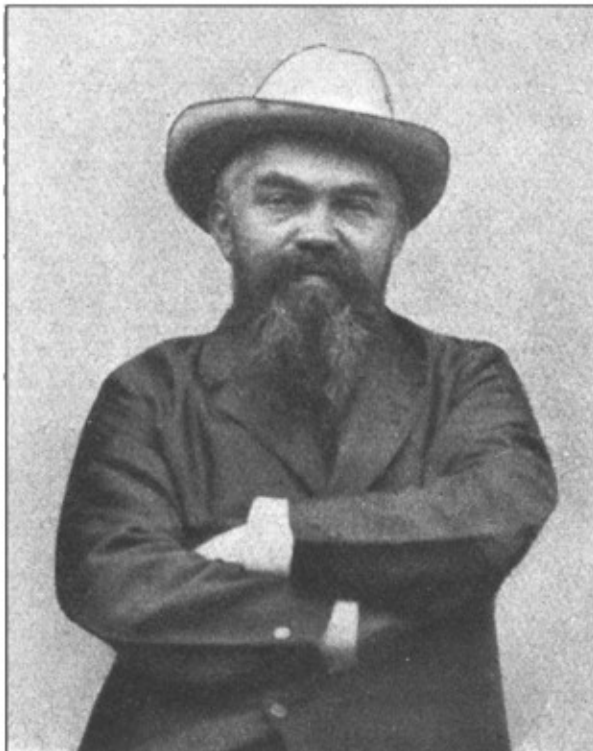
⁹ Vilfan, str. 102.

¹⁰ Vilfan, str. 101.

¹¹ Boršnik, Aškerc, str. 228.

je bilo, da je arhiv uporaben le, če je urejen. Zapisal je, da bo potrebno "arhiv 1) urediti, 2) čuvati, 3) napraviti uporaben". Njegov načrt je bil najprej arhiv "osnažiti prahu, ki se ga je nabralo na cente", nato oštevilčiti police in predale, sobo prezračiti in očistiti in zapisati na posamezne listke vse arhivsko gradivo po posameznih fasciklih. Ko bo vse fascikle popisal, se bo lotil indeksa, pomeni poimenskega in vsebinskega seznama gradiva.¹² Takoj mu je bilo torej jasno, da gradiva ne sme preurejati in ga mora pustiti v prvotni obliki, potrebno je bilo le vsebinsko popisati gradivo. Aškerc je torej upošteval eno osnovnih pravil arhivistike, ki velja še danes – načelo prvotne ureditve, čeprav mu je zgodovinar Komatar svetoval drugače. Svetoval mu je namreč, naj gradivo preuredi po vsebini in priznati je treba, da še danes mnogi novi nadobudni arhivisti kaj radi preurejajo gradivo po vsebini, kljub dolgoletnim izkušnjam, ki kažejo, da si urejanje po vsebini vsak predstavlja po svoje in zato nikoli ni uspešno.

Že čez šest dni je na županstvo naslovil novo službeno poročilo, v katerem je opozoril predvsem na potrebo po ureditvi slabih prostorskih razmer in ugotavljal, "da je navsezadnje človek sam vendarle najdragocenejši "akt" in zaradi tega se mora tudi

Aškerc leta 1909

zdravje njegovo najbolj čuvati." Predlagal je, da bi v sobi poskrbeli za boljšo ventilacijo, vanjo postavili umivalnik in pljuvalnik, pospravili ropotijo in sobo vsak dan čistili. V dopisu je predlagal tudi škartiranje tistega "arhivskega materiala, ki je brez vsake zgodovinske in druge vrednosti". Škartiranja bi se bilo po njegovem predlogu potrebno lotiti na strokovno neoporečen način, na način, ki je še danes v veljavi. Predlagal je ustanovitev komisije, v katero bi bili vključeni strokovnjaki, na primer gospod pl. Radič, gospod prof. Vrhovec ali kakšen izkušen uradnik iz pisarne, ki bi ga določil župan.

Aškerc se je torej dela v arhivu lotil v vseh pogledih strokovno, zato tudi uspešno. Že čez eno leto, natančneje 22. avgusta 1899, je lahko dal poročilo o svojem enoletnem delu v arhivu. Aškerc je poročal, da je uredil 173 fasciklov in vsebino posameznih fasciklov izpisal na 250 listkov, vsebino posameznih dokumentov pa na 1902 listkov. Pohvalil se je, da bo vseh teh 2152 listkov zgodovinarju pri iskanju zaželenega gradiva v veliko pomoč. Kartotečne listke je naredil po navodilih zgodovinarjev, tj. Radiča in Vrhovca. Aškercjeva kartoteka je bila uporabna vrsto let, uporabljal jo je še Fabjančič, saj jo je le nekoliko dopolnil.

Kako zelo je bila kartoteka uporabna, se je izkazalo že leta 1904, ko je Franc Komatar v svojem članku¹³ objavil katalog mestnega arhiva, pri tem pa ni omenil, da je delo opravil Aškerc. S tem ga je zelo razjezil in zato je v pojasnilo zapisal: "Komotar si je bil izposodil pri mestnem arhivarju več škatel, polnih regist in katalogov, obsegajočih arhivski inventar in na podlagi tega inventarja, ki ga je sestavljal mestni arhivar z velikim trudom več let, je spisal učeni in strašno izobraženi profesor Komotar svoj katalog mestnega arhiva." Gimnazijskega profesorja Frana Komatarja je namerno poimenoval Komotar, da bi s tem ponazoril njegovo "komotnost" in mu očital, da se šopiri in "diči" s tujim perjem. Takole je nadaljeval Aškerc: "In če hoče kvišku plezati, naj si naredi lestvo sam; jaz mu ne maram držati svojih pleč, da bi se po njih popenjal!"¹⁴

Delovne razmere so se počasi izboljševale in Aškerc je dobil primernejšo in svetlejšo sobo, obrnjeno na dvorišče. Dosegel je, da se je brisal prah v sobi, dobil je tudi pljuvalnik in umivalnik. Le prošnja za slugo, ki bi mu pomagal pri vzdigovanju težkih knjig, mu ni bila uslišana. Poleg urejanja arhivskega gradiva se je lotil tudi urejanja knjižnice. O knjižnici je Aškerc magistratu poročal leta 1901;

¹² AZD, 9. knjiga, str. 93.

¹³ Das städtische Archiv in Laibach. Jahresbericht der k. k. Ober-Realschule in Laibach. Laibach 1904.

¹⁴ Aškercjev zbornik, str. 153, 154.

poročal je o novo urejeni knjižnici, ki je nastajala poleg arhivske sobe in je vsebovala že več kot 600 različnih knjig in brošur. Pomembna je bila njegova iniciativa, najprej leta 1904 in pozneje leta 1906, da bi ustanovili vseslovansko magistratno knjižnico. Pobuda ni bila uspešna, pomembno pa je, da je zbral in pridobil mnogo knjig, ki so ležale na magistratu in bi se zelo verjetno z leti izgubile, še pomembneje pa je, da je za knjižnico pridobil nekatere periodične tiske, ki so izhajali zunaj Kranjske, na primer na Primorskem, in nekatere izseljenske časnike iz Amerike.¹⁵ Aškerc je leta 1910 že poročal, da obsega 2.000 knjig. Knjižno gradivo se je nato zbiralo na magistratu vsa leta, tako da je ta zbirka leta 1945 postala osnova za ustanovitev Slovenske knjižnice.

Aškerc ni skrbel le za dotok novih knjig, ampak je poskrbel tudi za to, da je bilo prevzeto najpomembnejše mestno gradivo – to so zapisniki sej. Leta 1904 je predlagal, da bi deželno sodišče izročilo stare sodne protokole, kot so imeli naslov zapisniki. Leto pozneje je že prevzel zapisnike sej mesta iz obdobja od leta 1711 do leta 1785 in s tem izpopolnil najpomembnejšo mestno serijo. Zavedal se je pomena pridobivanja starejšega arhivskega gradiva in skupaj z županom Hribarjem sta nakupila mnogo drobcev starejšega predvsem literarnega gradiva.

Aškerc je z veliko dela in truda poskrbel, da je arhiv postal uporaben – posamezne dokumente je bilo sedaj lažje najti. Sestavil je Splošni katalog mestnega arhiva, v katerem je popisal vse arhivsko gradivo. Katalog je bil neke vrste vodnik po arhivskem gradivu v današnjem pomenu. Gradivo je nato dobilo podrobnejši popis posameznih fasciklov na kartotečnih listih. Zelo moderno razmišljanje ga je privedlo do izdelave indeksa, ki je pomenil "za tedanje razmere dokaj moderen in edinstven pripomoček".¹⁶ Gradivo je postalo uporabno, na kar kaže tudi njegov spor s Komatarjem. Pri delu je bil priden in uspešen, kajti nastalo je 7 velikih in 2 manjši škatli kartotečnih listov (skupaj 1,6 tm); in na osnovi listkov je bilo mogoče zaželeno gradivo takoj poiskati.

Aškerčeva kartoteka je lahko zanimiva še danes, čeprav imamo nove pripomočke za iskanje po gradivu. Aškerc je namreč na listke zapisoval tudi svoja osebna stališča in mnenja, "z vpisanimi podatki je polemiziral, jih ironiziral in k njim zavzemal stališče."¹⁷

Svoja stališča je večkrat izrazil s klicaji ali dopisi kot "Welteigniss, Welthistorische, epochale, jeremijade" in podobnimi. Svoje strinjanje s prepovedjo Miklavževih obhodov je na primer pospremil s klicajem, pri prepovedi sekanja lip ob procesijah je dodal svoje mnenje "Zdrava prepoved!" Včasih so bili njegovi komentarji tudi daljši, tako je ob popisu okrožnice iz leta 1806 zapisal: "Nauk: is krompirja kruh pežbi ... (To je res genijalna misel, ki se je porodila v glavi modrega birokrata! Ljudstvo naj se uči kruh peči iz krompirja! Pšenični kruh je samo za "gospodo" ... Tako se na originalen in preprost način rešava težavni socialni problem! Bravissimo! – In kako tečen in redilen je tak-le krompirjevec! –)."

Iz različnih dopisov na kartotečnih listkih lahko razberemo, da ga arhivsko delo ni dolgočasilo, ampak zabavalo, največkrat pa jezilo. Njegov popis gradiva vsebuje predvsem opozorila, da je določeno besedilo napisano v slovenščini oziroma da ga je napisal slovenski avtor. Tako je na primer vedno zapisal, kadar je bil podpisan Valentin Vodnik. Aškerca sta kmalu začeli zanimati predvsem francosko obdobje in gradivo tega časa, kajti to je bil čas, ko so v uradovanju in javnih razglasih začeli uporabljati slovenščino. Zanimanje za stara slovenska besedila ga je toliko pritegnilo, da je takšna besedila začel tudi objavljati. Leta 1899 je v Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko objavil dve prisegi iz mestnega arhiva. Objavil je prisego ope-

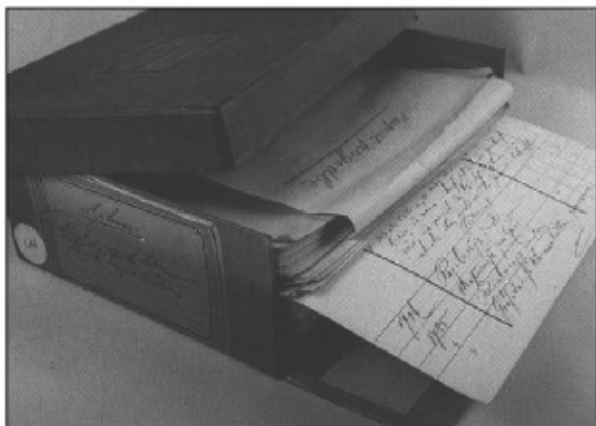

Aškerc je poskrbel za prevzem sodnih protokolov – zapisnikov sej mesta

¹⁵ Aškerčev zbornik, str. 153.

¹⁶ Vilfan, str. 104.

¹⁷ Vilfan, str. 105.

Aškercova kartoteka

karskega mojstra iz leta 1785 in meščansko prisego iz leta 1791. Kasneje je objavil prispevka Slovenski akti iz mestnega arhiva ljubljanskega iz francoskega obdobja in Vodnikovo šolsko poročilo iz leta 1812. Aškerc je objavljala dokumente iz arhiva ves čas delovanja v arhivu; trije članki so v Carnioli izšli še po njegovi smrti. Med urednikovanjem Ljubljanskemu zvonu v letih od 1900 do 1902 je v rubriki Socialni pregled pisal članke, ki so nastali na podlagi njegovega poznavanja dela ljubljanskega magistrata. Pisal je o posredovalnici za delo, reševalni postaji, mestni ubožnici in podobnem, ker si je želel, da bi Ljubljanski zvon postal več kot samo literarna revija.

Anton Aškerc je arhivar postal po srečnem naključju. Kot človek, ki je vedno želel živeti po svojem prepričanju, kot človek, ki se nikoli ni uklonil tujemu prepričanju, ni bil primeren za duhovnika. Mikali so ga potovanja in pogovori s kulturnimi, izobraženimi ljudmi. Kot duhovnik je živel po vaseh in imel stik predvsem s kmečkim prebivalstvom, kar mu ni omogočalo duhovne rasti. Že leta 1890 je na primer pisal Levcu: "*Človeško življenje je kratko, a da bi moral še to kratko življenje prebiti po vaseh, Bogu za hrbtom ležečih, kjer še vsakdanje pošte nimam in kjer človeku ne preostaje drugega nego zevaje dolg čas prodajati: neče mi v glavo.*"¹⁸ Leta 1896 je pisal prijatelju Turnerju, da je končno "*rešen naj-duhamornejšega službenega dela*",¹⁹ ki ga je fizično in "*duševno*" obremenjevalo in s tem mislil na duhovniško delo. Želel si je sicer dobiti službo v tujini, vendar je bil tudi z delom v Ljubljani zelo zadovoljen, saj ga je osvobodilo. Že septembra 1898 je pisal prijatelju, da se sedaj čuti svobodnejšega

in tudi Ljubljana se mu je zdela lepo in prijazno mesto.²⁰ Še zgovornejše je bilo njegovo pismo županu Hribarju leta 1908, v katerem je zapisal: "*Danes je deset let, odkar bivam v mestni službi v Ljubljani. Ko bi ne bilo Tebe, bi jaz hiral duševno kje v štajerskih hribih in vzdihoval pod jarmom rimskega despotizma. Tvoja zasluga je, da sem svoboden že deset let, Tvoja zasluga je, da smem pisati po svoji glavi ter se kretati svobodno po svetu kot popolen človek. Ne spavam na magistratu kakor se mojim in Tvojim sovražnikom po glavi blodi. Arhiv je sedaj dostopen raziskovalcem. Izpolnjujem svojo dolžnost ...*"²¹

Služba arhivarja mu je torej dala svobodo, omogočila mu je tudi potovanja, ki so ga tako veselila. Že kot duhovnik je v prvih letih veliko potoval predvsem po bližnjih deželah Avstrije, Madžarske, Italije in Srbije. Potovati je moral prenehati, ko je bil pri duhovniških oblasteh najbolj v nemilosti. Nadaljeval je šele v novi službi in takrat si je lahko privoščil daljša potovanja – vse do Poljske, Rusije, Francije in Egipta.

Zato se mi zdi zelo krivična ocena Marje Boršnik v njeni knjigi leta 1939, ko je zapisala: "*Prestop v arhiv je druga tragična ovira njegove svobodne rasti, še neprimerno bolj tragična od prve. Pesnik je postal notranje vezan, njegova pot se je nadaljevala v eni sami smeri brez vsakršne razgibanosti. Na samo podzavestna idejna zavisnost, tudi suboparno arhivsko delo samo je bilo temu vzrok.*"²² Prva tragična ovira je seveda bila, da je postal kaplan in zato ni imel možnosti za svoboden razvoj. To drži. Ne drži pa, da je bila enako usodna za njegov razvoj zaposlitev v arhivu. Za pojemanje pesniške moči pač ni bil nujno kriv arhiv, pesniška moč je lahko pojemala zaradi različnih vzrokov. Aškerc sam je v pismu Hribarju poudaril pomen svoje nove desetletne svobode. Menim, da vzrok za pojemanje njegove pesniške moči ni bil v zvezi z "*dolgočasnim*" delom v arhivu, saj je Aškerc s svojim delom dokazal, da mu delo ni bilo dolgočasno in ga je uspešno in z veseljem opravljalo. Tudi zanimanje za arhivske teme ni moglo neposredno vplivati na pojemanje pesniške moči. Aškerc je dokazal, da je tudi pri tako "*suboparnem*" delu, kot je arhivsko, za pravilno urejenost in ohranitev gradiva nujno razmišljanje z lastno glavo. Če bi namreč Aškerc slepo upošteval nasvete zgodovinarjev, ki so mu svetovali preureditev gradiva po vsebini, bi naredil nepopravljivo škodo in gradivo zamešal za nasled-

¹⁸ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Levcu, 15. 4. 1890.

¹⁹ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Turnerju, 2. 4. 1896.

²⁰ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Turnerju, 14. 9. 1898.

²¹ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Hribarju, 15. 7. 1908.

²² Boršnik, Aškerc, str. 411.

nja desetletja. Z delom v arhivu je bila Aškercu omogočena svoboda, svoboda misli, ki jo je nadvse cenil. Menim, da ni nepomembno, da se je Aškerc septembra 1907 kot častni predsednik udeležil kongresa svobodomislecev v Pragi. To sta bila prav gotovo velika čast in priznanje, brez dvoma pa tudi veliko veselje Aškercu, ki je tako cenil svobodomiselnost. Kot duhovnik te časti in veselja prav gotovo ne bi doživel.

Boršnikova tudi pravi, da je Aškerc "preveč razmišljal in tehtal" in bil zato preokoren za pravi pesniški polet. Njegova pesem je "špartansko redna in zmerna".²³ No, prav te njegove lastnosti, razmišljanje, tehtanje in špartanska redoljubnost, so bile idealne za njegov novi poklic. Redoljubnost in natančnost sta namreč med osnovnimi vrtilinami dobrega arhivista. In Aškerc je imel tega v izobilju. Njegova redoljubnost je bila tudi vzrok za šale na njegov račun. Da je z magistrata odhajal na minuto točno takrat, ko je odbilo poldne,²⁴ je sprožalo kar nekaj govoric in šal. Aškerc je v pismu novembra 1898 tudi zapisal, da ima dela in sedenja v arhivu od 8. do 12. ure dovolj.²⁵ Ampak na račun dela v arhivu se je pritoževal le prvo leto, pritožb iz poznejšega obdobja ne zasledimo več.

Arhivarska služba v Ljubljani je bila sicer res odprta predvsem zaradi Aškercjevih problemov v osnovnem poklicu, vendar je bila takrat mestu že zelo potrebna. Priznati je treba, da je bil Aškerc v tistem času zelo primerna oseba za opravljanje nove službe. Bil je dovolj razgledan in izobražen, zanimali sta ga kultura in znanost, s tem pa je bil najprimernejši za pravilno ureditev arhiva. Pred začetkom dela o arhivu ni prav veliko vedel, saj je v pismu Hribarju zapisal: "Prosil bi vas, ko bi mi izvolili povedati vsaj v obrisih, kako delo ima arhivar, kake dolžnosti?"²⁶ Poudariti moram, da se je dela lotil z veliko vnemo in strokovno. Seznanil se je s teorijo (prebiral Hitzingerja) in prakso (ogled arhiva v Zagrebu), z njim se je začelo obdobje rednega, sistematičnega arhivskega dela in redne skrbi za arhivsko gradivo.

Aškercovo delo v Mestnem arhivu v Ljubljani je obsegalo vsa dela, ki jih opravlja moderni arhivist. Urejal in popisoval je gradivo, na novo prevzemal in hranil gradivo, objavljal gradivo pomembno za slovensko zgodovino, in se ukvarjal z nekaterimi metodološkimi arhivskimi vprašanji.

Kartotečni listek iz Aškercjeve kartoteke

Po vsem povedanem sodeč je razumljivo, zakaj ima Aškerc danes za arhiviste poseben pomen. Pred malo več kot sto leti je opravljal vse različne dejavnosti modernega arhivista in se pri tem spopadal s podobnimi težavami, kot se spopadamo danes. Vseh arhivističnih problemov se je loteval strokovno, se posvetoval z zgodovinarji, prebiral literaturo. Na večino strokovnih arhivističnih problemov je našel pravi odgovor, pravo metodo in nam tako ohranil neokrnjeno gradivo, ki govori o naši preteklosti.

Dokumentacija o Aškercjevem službovanju in delovanju v arhivu²⁷

1. Aškercjevi arhivski elaborati:

- Aškercjev inventar Mestnega arhiva – originalno: Splošni katalog ljubljanskega mestnega arhiva 1898–1911; (LJU 247, a. e. 65)
- Aškercjev listkovni pregled in indeks k starejšemu delu splošne registrature (7 velikih in 2 polovični škatli) v dolžini 1, 6 tm.

2. Aškercjeva poročila o svojem delu:

- Pro memoria o arhivu, Službeno poročilo; (objavljeno v AZD, 9. knjiga, str. 93–96)
- Poročilo o delu do 22. avgusta 1899; (obj. v AZD, 9. knjiga, str. 96–97)
- Izvestje o magistratni knjižnici; (LJU 490, Reg II/15-II/1, 69/01)
- Arhiv in knjižnica (1910). (LJU 247, a. e. 1, obj. v 60. let MALj, str. 189–193 in AZD 1993, 7. knjiga, str. 580–589)

²³ Boršnik, Aškerc, str. 418.

²⁴ Boršnik, Aškerc, str. 391.

²⁵ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Turnerju 10. 11. 1898.

²⁶ AZD, 1997, 8. knjiga, pismo Hribarju, Velenje, 17. 3. 1898.

²⁷ Vilfan, str. 107.

3. Dokumenti o Aškercčevem delu oziroma o arhivu v tej dobi:

Oprema arhiva; (LJU 489, Reg I/1211, fol. 564, Reg I/1219, fol. 1, Reg I/1620-V/14, 922/11, Reg I/1257, fol. 362)²⁸

- Nakupi in prevzemi arhivskega gradiva in knjig:
- učne knjige; (Reg I/1186, fol. 817)
 - Arhiv štajerskega namestništva (knjiga); (Reg I/1186-II/2, 14137/08)
 - državni zakonik; (Reg I/1186, fol. 558)
 - rokopis Prešernovih poezij (in omemba muzeja); (Reg I/1568, fol. 260-437)
 - prevzem zapisnikov mestnega sveta; (Reg I/1550, fol. 831 do 837)
 - letna poročila tržaške realke; (Reg I/1550, fol. 838–839)
 - zapisnik mestnega sveta iz leta 1768; (Reg I/1237-V/14, 24657/07)
 - razni nakupi: Aškercčev predlog za nakup knjig fizika Koprive, (Reg I/1550, fol. 840) nakup slike, tiskovin, perorisba mesta, (Reg I/1257, fol. 44, 77, 79–80), čarovniška pravda, literarni rokopisi, (Reg. I/1257, fol. 81, 82 do 86), Uradno poročilo na poziv g. župana daje Aškerc mnenje o nakupu Prešernovega rokopisa in Ilirije oživljene; (Reg. I/1257, fol. 86)
 - Ambroževa slika; (Cod III/70, fol. 345)
- Mnenja in predlogi:
- Preimenovanje katastrskih občin; (Reg I/1193, fol. 156)
 - Trubarjev park; (Reg I/1255-V/12, 22384/10)
 - spakedrana slovenščina na ljubljanskih firmah; (Reg I/1568, fol. 193–197)
- Razno: ruski vizum. (Reg I/1267-VII/6, 28988/01)

Članki Antona Aškerc, mestnega arhivarja²⁹

Slovenski prisegi iz ljubljanskega mestnega arhiva. V: IMK 1899, str. 73–74. Objavil je prisego opekarskega mojstra z dne 24. decembra 1785 in burgersko (meščansko) prisego iz leta 1791.

Ljubljanski operni pevec pred 108 leti. Iz ljubljanskega mestnega arhiva (fasc. 196) posnel A. Aškerc. V: LZ 1899, str. 456; AZD 1993, 7. knjiga, str. 667–668.

Usoda prvih slovenskih sanjskih bukvic. V: LZ 1899, str. 321–323; AZD 1993, 7. knjiga, str. 661–664. Na podlagi dokumentov, ki jih je našel v

ljubljskem mestnem arhivu, je Aškerc opozoril na dotlej neevidentirano slovensko knjižico.

Posredovalni urad za delo in službe (v rubriki Socialni pregled). V: LZ 1900, str. 159–162; AZD 1993, 7. knjiga, str. 316–321.

Rešilna postaja v Ljubljani (v rubriki Socialni pregled). V: LZ 1900, str. 162–165; AZD 1993, 7. knjiga, str. 321–325.

Zavod sv. Nikolaja v Trstu (v rubriki Socialni pregled). V: LZ 1901, str. 414–416; AZD 1993, 7. knjiga, str. 325–328.

Stavbna zadruga za delavske hiše Lastni dom v Celju (v rubriki Socialni pregled). V: LZ 1901, str. 416–417; AZD 1993, 7. knjiga, str. 328–329.

Mestna ubožnica v Ljubljani (v rubriki Socialni pregled). V: LZ 1902, str. 121; AZD 1993, 7. knjiga, str. 329–330.

Ljubljanski grad in promet s tujci. V: LZ 1902, str. 713.

Vodnikovo šolsko poročilo iz leta 1812. V: LZ 1903, str. 342–344; AZD 1993, 7. knjiga, str. 828–831. V okviru prizadevanj za slovenske srednje in visoke šole je Aškerc iz gradiva o francoski Iliriji, ohranjenega v arhivu, objavil in komentiral Vodnikovo uradno poročilo.

Število prebivalstva ljubljanskega leta 1813. V: LZ 1903, str. 640.

Slovenski akti iz mestnega arhiva ljubljanskega. V: IMK 1904, str. 92–101 in 169–184. Aškerc je objavil 19 slovenskih okrožnic iz časa Ilirije, večino okrožnic iz leta 1809, ostale od leta 1811 do leta 1818. V dodatku je objavil še tri nemške akte Valentina Vodnika.

Štiristoletni jubilej ljubljanskih županov. V: SN 9. julij 1904, str. 1; AZD 1993, 7. knjiga, str. 462–465. Ko je bil Ivan Hribar četrtič izvoljen za župana, je Aškerc želel dati temu dogodku širši okvir in poudarek z orisom zgodovine ljubljanskih županov na podlagi dokumentov iz mestnega arhiva.

Krstna imena v ljubljanskem mestnem arhivu. V: IMK 1905, str. 175.

Doslej neznan župan ljubljanski. V: IMK 1905, str. 175.

Slovenski akti iz mestnega arhiva ljubljanskega. V: IMK 1906, str. 139–146.

General Quedart. Donesek k zgodovini francoske okupacije. V: IMK 1907, str. 33–35.

Kako so leta 1809 snažili ljubljanski grad. V: IMK 1907, str. 45.

Vojna kontribucija na Kranjskem leta 1809. V: IMK 1907, str. 45–46.

²⁸ SI ZAL, LJU 489, Reg I. je cela signatura, naprej navajam samo Reg I.

²⁹ Povzeto iz: Marja Boršnik, Aškercčeva bibliografija. ČZN (1935), XXX/4.

Obrtno stanje v Ljubljani leta 1809. V: IMK 1907, str. 65–71.

Odkod izvira beseda "goldinar"? V: IMK 1907, str. 118.

Zbirka arhivske slovenščine (v rubriki Razprave). V IMK 1908, zv. 2, str. 71–74.

Vidni sledovi francoske vlade v Ljubljani. Sn 1909, str. 189–191; AZD 1993, 7 knjiga, str. 189–191. Ob stoletnici Ilirskih provinc je Aškerc arhivsko gradivo o francoski okupaciji 1809–1813, ohranjeno v ljubljanskem mestnem arhivu, objavljajal v IMK in Sn, ki je temu jubileju posvetil posebno številko. Natisnjena pesem Ilirija; Napoleonova Ilirija, SN, 194, Francoski koledar v Iliriji, SN 194, Francoska vlada v Ljubljani l. 1809. pa nemški jezik, Sn 194

Ljudsko šolstvo v ljubljanskem okrožju leta 1810 (v rubriki Razprave). V: Carniola 1910, str. 222–226.

Mestni arhiv (Zarnikov izvleček). V: Ljubljana po potresu (1895–1910), str. 158–159.

Mestna knjižnica (Zarnikov izvleček). V: Ljubljana po potresu (1895–1910), str. 160.

Mestni arhiv in knjižnica (orig.). V: 60 let MALj; AZD 1993, 7 knjiga, str. 580–589.

Kapitulacija ljubljanskih trdnjave pred Francozi leta 1809 (v rubriki Razprave). V: Carniola 1911, str. 35–43.

Francoska posadka na gradu pa Ljubljanci leta 1813 (v rubriki Razprave). V: Carniola 1911, str. 248–250.

Kako se je godilo ljubljanskim kadilcem v francoski dobi (v rubriki Mali zapiski). V: Carniola 1911, str. 338–339.

Raab Anton, doslej neznan župan ljubljanski (v rubriki Mali zapiski). V: Carniola 1911, str. 339.

H kronologiji ljubljanskih županov (v rubriki Mali zapiski). V: Carniola 1911, str. 339.

Medicinska šola v Ljubljani leta 1814 (v rubriki Zapiski). V: Carniola 1912, str. 149–150.

Novi župan ljubljanski dr. Ivan Tavčar. V: Dan 20. januarja 1912, nepodpisano; AZD 1993, 7. knjiga, str. 599–601. Aškerc je napisal historični del podlistka, ki govori o ljubljanskih sodnikih, rihtarjih, mairih in županih.

Od Ljubljane do Siska pred 100 leti (v rubriki Zapiski). V: Carniola 1913, str. 77–79.

Vodnikovo poročilo o ljubljanskem šolstvu iz leta 1814 (v rubriki Zapiski). V: Carniola 1913, str. 171–172.

Civilne poroke v Ljubljani v francoski dobi. V: Carniola 1914, str. 267–269.

Literatura

Marja Boršnik Šketlak: *Aškerc, življenje in delo.* Ljubljana 1939 (cit. Boršnik, Aškerc).

Marja Boršnik: Aškercova bibliografija. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 1935, 4. zvezek.

Sergij Vilfan: *60. let Mestnega arhiva ljubljanskega.* Ljubljana 1959 (cit. 60. let MALj).

Sergij Vilfan: Anton Aškerc – mestni arhivar ljubljanski. *Kronika* 1956, str. 99–107 (cit. Vilfan).

Aškercjev zbornik. Ob stoletnici pesnikovega rojstva, Celje 1957 (cit. Aškercjev zbornik).

Anton Aškerc: *Zbrano delo.* 7. knjiga, Podlistki in potopisi. Ljubljana 1993; 8. knjiga, Pisma I, Ljubljana 1997; 9. knjiga, Pisma II. Ljubljana 1999 (cit. AZD).

Manica Koman

SPOMINČEK NA AŠKERCA

"Moja muza je Špartanka..."
Aškerc

Pesnik Anton Aškerc ...

Po svojih nazorih je bil svobodomislec. Zato je moral čestokrat pretpeti marsikaj, kar ni zaslužil. Ali to ga ni motilo in ne premaknilo. Popuščal ni nikoli in klonil pred nikomur. Vztrajal je na svoji poti kot "mož jeklen". Na zunanost res precej sam svoj in včasih malce zadirčen, a v srcu dober, blag, odkritosrčen in vseskozi poštenjak.

Tam na rotovžu, v tisti podolgovati ozki sobi, z okni na dvorišče je sedel, s koleno oprt na mizo, ko sem mu kot mlado kmečko dekle nosila v presojo moje prvence. Je že tako, da skoro vsak, ki pozneje kaj "škerbsa", začenja z verzji.

"No, kaj ste pa danes prinesli?"

Glas mu je bil raskav, zadirčen, kar pa me ni motilo. Vedela sem že, da biva v tem človeku dobra in blaga duša. Brez strahu sem mu pomolila zavitek.

Vzel je, razprh, pregledoval, presojal:

"To bi bilo. To je dobro, to ni. To tukaj je treba popraviti. In potem – merila še ne znate. Jambe in trobeje morate poznati. Z drugo besedo: na naglase gotovih zlogov je treba paziti. Veste, to je kakor takti, kot na primer pri plesu, recimo pri "bolcarju": tram-tam, tam, tram-tam, tam, tako nekako."

Poslušala sem ga pazljivo in tudi razumela. Drugi pot sem mu prinesla pesem popravljeno in bila mu je po volji.

"Veste" – je rekel nekoč – "saj vi niste edina, ki grešite v tem. So še drugi, katerim je vse bolj zameriti. So to zlasti mlajši, moderni pesniki. Njihove pesmi čestokrat nimajo nikakršnega merila. Tako na primer ima prva kitica deset zlogov, druga pa še enkrat toliko. Ubogi komponisti! Za vsako kitico posebej bi morali ustvarjati drugačen napev."

Pri neki taki priliki so mi med pogovorom začele begati oči po tisti ozki zatobli sobici. Aškerc je to opazil ter tudi takoj uganil moje misli. Nasmehnil se je in rekel:

"Malo prostora imam, kaj? Kajne, za vas, ki se gibljete po polju, travniku in gozdu ter uživate ves dan ljubi sonček, bi bila takale luknja – smrt!"

Pritrdila sem. A vendar sva se takrat motila oba, kajti usojeno mi je bilo, da sem pozneje prav v tisti "luknji" prebela kot arhivska pomočnica dolgih sedemnajst let. Pozneje so mi dali svetlejšo in prostornejšo pisarno. Tudi opravo so mi hoteli zamenjati z novo, modernejšo, pa sem zaprosila:

"Vsaj Aškerčevo mizo in njegov starinski fotelj mi pustite!"

In ugodili so mi.

Prav tedaj je izšla v posebni knjigi njegova obširna pesnitev "Poslednji Celjan". Radi smo jo brali. Saj je bila to nova, vseskozi klena Aškerčeva pesnitev. A vendar se je pojavil "nekdo", ki je to delo v časopisu precej raztrgal. To smo neznanemu kritiku vsi zamerili. Ko pa sem potem z Aškercem govorila o tem, je on malomarno zamahnil z roko:

"Haha, naj ima svoje veselje. Upajmo, da bo zdaj kaj boljšega pokazal on."

"Ne, ne," sem odkimala. "Najboljše vedno pričakujemo in dobimo od vas!"

Tedaj mi je trpko odvrnil:

"Ne bo nič. "Poslednji Celjan" naj bo res poslednji!"

Povedal je resnico. Omenjeno delo je bila res njegova poslednja pesnitev. Kmalu potem je namreč umrl zadet od kapi.

Slava pesniku Antonu Aškercu!

Anekdoto je prinesla decembra 1957 v Mestni arhiv ljubljanski g. Manica Koman. Hrani se v fondu SI ZAL, LJU 346, Rokopisni elaborati, Manica Koman.

Zusammenfassung

ANTON AŠKERC, STADTARCHIVAR UND BIBLIOTHEKAR

Aufgrund seiner liberalen Ideen durfte der Priester und Dichter Anton Aškerc sein Priesteramt nicht mehr ausüben. Ivan Hribar, der Bürgermeister von Ljubljana, schuf in der Stadtverwaltung einen neuen Arbeitsplatz, und 1898 wurde Aškerc der erste Stadtarchivar und damit auch der erste professionelle Archivar in Slowenien. Aškerc nahm die archivische Tätigkeit fachkundig in Angriff, er las Fachliteratur, besuchte das Archiv in Zagreb und bat Historiker um Rat. Nach 14 Jahren Magistratsstätigkeit verließ er das geordnete, in 9 Karteischachteln inventarisierte Archivgut und die neu gegründete Bibliothek, die später den anfänglichen Bestand der Slawischen Bibliothek darstellte. Aškerc übernahm auch Archivgut und sorgte für dessen Veröffentlichung. Seine Charaktereigenschaften wie Nachdenklichkeit, Abwägung, Genauigkeit und Ordnungsliebe waren geradezu ideal für den neuen Beruf. Vor rund 100 Jahren, genauer am 15. Juli 1898, nahm dank dem Bürgermeister und mithilfe des Dichters die Periode der regelmäßigen und systematischen archivischen Tätigkeit und der kontinuierlichen Betreuung des Archivguts in der Stadt Ljubljana ihren Anfang. Mit ihrer Hilfe wurde das Archivgut der Stadt Ljubljana zu einem der ganzheitlich am besten erhaltenen Stadtarchive Europas.

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 930.25(4)
Prejeto: 11. 7. 2006

Arhivi v Evropski uniji

NATALIJA GLAŽAR

mag. komunikologije, višja svetovalka I
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
e-pošta: natalija.glazar@gov.si

IZVLEČEK

Članek prikazuje vsebino Poročila o arhivih v razširjeni EU, ki daje pregled razvoja arhivske prakse in znanosti v zadnjih 10 letih ter začrta prihodnje dejavnosti sodelovanja arhivskih služb v Evropi. Zajeta so skoraj vsa področja arhivske stroke od standardov, do arhivskih objektov, informacijske tehnologije, nacionalne zakonodaje in zakonodaje EU, arhivsko izobraževanje ter številni prihodnji skupni projekti.

KLJUČNE BESEDE: Evropska unija, arhivi, nacionalni arhivi, sodelovanje arhivov, arhivska stroka, standardi, arhivska zakonodaja, zakonodaja EU, dostopnost arhivskega gradiva, elektronski arhivi, materialno varstvo, naravne in druge nesreče, arhivske zgradbe, kraja arhivskega gradiva

ABSTRACT

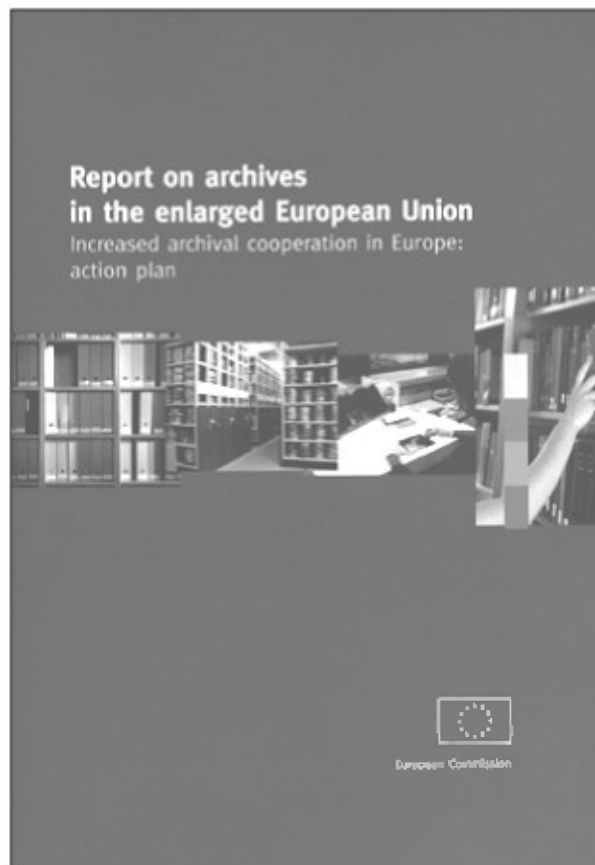
ARCHIVES IN THE EUROPEAN UNION

The article presents the contents of The Report on Archives in the Enlarged EU, which provides an overview of the development of archives in the last ten years and outlines an action plan of cooperation of the archival services in Europe. Almost all archival fields are comprised in the Report, from archival standards to purpose buildings as well as information technology, archival national and EU legislation, archival training and several common projects in the future.

KEY WORDS: European Union, archives, National archives, archives cooperation, archival science, standards, archival legislation, EU legislation, access to archives, electronic archives, preservation, natural and other catastrophes, archival buildings, theft of archives

Najnovejši pregled stanja arhivskih služb v Evropski uniji prikazuje Poročilo o arhivih v razširjeni EU (6702/05, 28. 2. 2005),¹ ki ga je Evropska komisija obravnavala 18. 2. 2005 in ga sprejela, kot kaže njeno poročilo (COM 2005, 52, 18. 2. 2005). Prvo tovrstno poročilo je bilo pripravljeno v letu 1994.² Razvoj arhivske stroke in pridružitve novih članic v EU pa sta narekovali pripravo novega, ki bi hkrati zajelo ne samo napredek od zadnjega poročila (oz. zadnjih deset let na arhivskem področju), ampak bi dalo tudi usmeritve za nadaljnje konkretne dejavnosti. Osnova za pripravo so bili vprašalniki za vse nacionalne arhive članic EU, z zajetimi skoraj vsemi arhivskimi področji, tako kot je tudi struktura poglavij. Pri pripravi besedila je sodelovalo okrog petdeset strokovnjakov iz vse Evrope,³ priprava besedila je trajala približno eno leto (intenzivneje 8 mesecev), delo pa je potekalo v štirih delovnih skupinah (skupina ekspertov vseh članic – tj. plenarna zasedanja, uredniški odbor, skupina za strategijo ter skupina piscev in asistentov). Evropska komisija je pri pregledu poročila poudarila prihodnje dejavnosti na petih prednostnih področjih, ki jih je poudarilo tudi vzporedno pripravljeno "Priporočilo Sveta o prednostnih dejavnostih za večje sodelovanje na področju arhivov v Evropi 6703/05".⁴

Poročilo je objavljeno v elektronski in knjižni obliki, izdal ga je Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti v Luksemburgu, 2006. Zdaj obstaja zgolj v angleškem jeziku, v kratkem lahko pričakujemo prevod v francoščino (morda tudi nemščino), prevodi v druge jezike EU pa so odvisni od zagotovitve sredstev in drugih možnosti za izvedbo, vsekakor pa bomo članice objavljene k strokovni redakciji za svoj jezik. V uvodu besedila je poudarjen dokument, ki je bil osnova za pripravo Poročila, tj. Resolucija Sveta 6. maja 2003 o arhivih držav članic,⁵ pripravljeno besedilo pa je moralo

Naslovnica knjige 'Poročilo o arhivih v razširjeni EU'

vsebinsko odgovoriti na zapisane zahteve Resolucije. V uvodu so opisani struktura Poročila, razvoj dogodkov (dokumenti in sklepi med leti 1994 in 2004) ter opis petih prednostnih arhivskih dejavnosti skupaj z ustanovitvijo Evropske arhivske skupine (EAG).⁶ Uvodni povzetek dela (executive summary) opisuje način priprave poročila in njegov namen ter natančno razčlenjuje vsako od petih predlaganih prednostnih dejavnosti, pa tudi vlogo in odgovornost arhivskih služb v 21. stoletju. Poročilo tokrat nima 'delovnega imena' kot predhodnik (ki se ga je prijelo ime 'Črna knjiga' ali 'black book');⁷ razčlenjeno je v sedem poglavij in ima dodane priloge. Pisci posameznih poglavij so bili strokovnjaki za specifična področja; osnova za pi-

¹ *Report on archives in the enlarged European Union, Increased archival cooperation in Europe: action plan, European Communities Luxembourg, 2005.* Besedilo je dostopno tudi na spletni strani spletni strani Arhiva RS www.arhiv.gov.si (rubrika zakonodaja in standardi) ter <http://europa.eu.int>.

² *Archives in the European Union* Več o tem Natalija Glažar: Sodelovanje arhivskih služb v Evropski uniji. *Arhivi* 26 (2003), št. 2, str. 259–264.

³ Posamezniki članic in institucij EU so navedeni v prilogi Poročila, str. 212.

⁴ UL C 312, 29. 11. 2005, str. 55, prevedeno v slovenščino in objavljeno v *Arhivi* 29 (2006), št. 1.

⁵ Uradni list Evropske unije, C 113/2, 13. 5. 2003, http://www.europa.eu.int/eur-lex/en/lif/reg/en_register_1640.html, dokument 32003G0513(01).

⁶ EAG (European Archives Group), ki je bila ustanovljena na prvem sestanku 28. 4. 2006. Več o tem: Maja Gombač: Prvo plenarno srečanje Skupine evropskih arhivistov (European Archives Group) v Bruslju, 28. 4. 2006. *Arhivi* 29 (2006), št. 1.

⁷ Ime je prvo poročilo iz leta 1994 dobilo na osnovi črne barve platnic knjižne izdaje. Tokratna knjižna izdaja ima naslovnico modre barve, vendar se je uveljavilo delovno ime 'Poročilo' (the Report).

sanje njihovega besedila, ki naj bi predstavilo realno stanje v vseh članicah EU, pa so bili vprašalniki oz. odgovori vseh 25 članic na obširen vprašalnik (s 54 vprašanji), ki je zajemal skoraj vsa arhivska področja. Posamezna celotna poglavja so prispevale nekatere članice posamezno (oz. njihovi strokovnjaki), nekatera poglavja pa so plod sodelovanja več članic. Kljub individualnemu sodelovanju posameznikov, prispevki niso avtorizirani, ampak so le prispevek k skupinskemu delu, ki ga je uredniški odbor usklajeval in oblikoval v skupno celoto.⁸

Uredniški odbor se je v osemmesečnem obdobju tudi največkrat sestel v Bruslju (na poziv Generalnega sekretariata Evropske komisije oz. Zgodovinskega arhiva EK v njegovi sestavi). Strukturo predlaganih dejavnosti za sodelovanje arhivskih služb pa je prispevala druga skupina, zadolžena za strategijo, imenovana tudi 'Drafting group'.⁹ Celotna paleta dejavnosti je precej obsežnejša (okrog 20 področij) kot pa že večkrat citiranih 'pet prednostnih dejavnosti', v celoti so vse predstavljene v prilogi na koncu poročila.¹⁰

Prvo poglavje 'Organizacija arhivskega sektorja v Evropi' sestoji iz štirih tematik: Arhivi in Evropske ustanove, Javni arhivi 25 članic EU, Arhivska služba in javna uprava; medsebojni odnosi in sodelovanje ter Zasebni arhivi. Besedilo o arhivih v evropskih ustanovah je prispeval Evropski inštitut v Firencah (EUIF), v njegovem arhivu se v zadnji stopnji koncentriira tudi večina arhivskega gradiva evropskih institucij, ko gradivo nima več poslovnega pomena.¹¹ Opisuje strukturo in razvoj arhivske službe institucij EU, zagotavljanje potrebnih virov ter potrebe v prihodnje. Poznano pa je, da se tamkajšnja arhivska služba srečuje z zelo raznolikimi sistemi upravljanja dokumentov in arhivskega

gradiva,¹² zato so tudi precejšnja pričakovanja glede sodelovanja in izmenjave izkušenj z arhivskimi službami članic EU.

Besedilo 'Javni arhivi 25 članic EU' je prispevala Velika Britanija, natančneje g. Partrick Cadel, nekdanji direktor Škotskega nacionalnega arhiva, ki je tudi eden od pobudnikov priprave novega poročila o arhivih z novimi članicami EU. Podporni strokovnjaki (ali asistenti) za to poglavje pa so bili iz Litve, Madžarske, Nemčije, Španije in z Malte. Poglavje je posvečeno arhivskim službam v Evropi, načinu organiziranja le-teh, njihovi pravni osnovi za delovanje ter njihovim bilateralnim ali multilateralnim pobudam. To poglavje je edino, ki dejansko prikazuje konkretne podatke za vseh 25 članic (vsake posebej) po teh postavkah: a) pravna osnova – arhivski zakon, b) strokovno ali upravno telo, ki arhivski službi načeljuje, c) pristojnosti oz. odgovornosti arhivske službe članice EU, d) njihove bilateralne ali multilateralne pobude (bodisi na interni – državni ali mednarodni ravni). Preostala poglavja dajejo le povzetek posredovanih podatkov 25 članic ter navajajo le posebnosti ali odmike od skupnega povprečja; to poglavje z osnovnimi informacijami o arhivskih službah vseh članic pa je bilo tako pomembno, da je bilo treba podatke objaviti v celoti. Podatki o zakonodajni osnovi, pristojnosti arhivskih služb članic ter njihovi strukturi organiziranja kažejo izredno raznolikost, ki je posledica zgodovinskega razvoja, pa tudi tradicije in razvoja nacionalne državne administracije. Ta raznolikost je odraz kulturne pestrosti Evrope, ki se kaže tudi v pravni formulaciji delovanja in pristojnostih arhivskih služb; prav zato je skorajda nemogoče postaviti unificiran model, ki bi ga lahko določili s predpisi EU, ker bi to pomenilo poseg v srž delovanja državne uprave članic – in zato se dokumenti EU za arhivsko področje lahko omejijo zgolj na priporočila oz. koordinacijo sodelovanja raznolikih arhivskih služb. Najbolj nazorno o tem pričata dve priloženi preglednici o ministrstvih, odgovornih za arhivsko službo (oz. kateremu ministrstvu je arhivska služba dodeljena), ter resorjih (oz. ministrstvih), katerih arhivskega gradiva ne prevzema nacionalna arhivska služba.

⁸ Člani uredniškega odbora so bili: Christine Martinez, Francija, Partrick Cadel, Velika Britanija, Angelica Menne-Haritz, Nemčija, Claes Gränström, Švedska, Herman Coopens, Belgija, Blanca DeSantes in Teresa Martín, Španija, Yvonne Bos-Rops, Nizozemska, Viktoras Domarkas, Litva, Natalija Glažar, Slovenija ter Hans Hofmann in Jocelyne Collonva, predstavnika Evropske komisije.

⁹ Sestavljale so jo države: Francija, Združeno kraljestvo, Nemčija, Portugalska, Irska, Češka, Litva ter predstavnik Evropske komisije.

¹⁰ Več o tem v Natalija Glažar: Arhivsko področje in Evropska unija. *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja* Maribor 2004, str. 7–19.

¹¹ Njihov spletni naslov: <http://www.ieu.it/ECArchives/EN/>, v njihovem okviru deluje tudi Center Roberta Schumana, ki nudi precej izobraževalnih programov.

¹² Več o tem: Frank Brady: Towards a modern archiving system for the European Commission.

Tabela 1: Ministrstva, odgovorna za nacionalne arhivske službe

	Kultura	Izobraževanje	Notranje zadeve	Pravosodje	Predsednik vlade	Znanost
Avstrija					+	
Belgija						+
Ciper				+		
Češka			+			
Danska	+					
Estonija					+	
Finska		+				
Francija	+					
Nemčija	+					
Grčija		+				
Madžarska	+					
Irska	+					
Italija	+					
Latvija	+					
Litva					+	
Luksemburg	+					
Malta		+				
Nizozemska*	+					
Poljska	+					
Portugalska	+					
Slovaška Republika			+			
Slovenija	+					
Španija	+					
Švedska	+					
Velika Britanija**				+		

* V primeru Nizozemske je Ministrstvo za kulturo in izobraževanje.

** V primeru Velike Britanije je arhiv vlade Združenega kraljestva Anglije in Walesa pod jurisdikcijo ministrskega resorja 'Lorda Chancellorja' (v angleškem državnem sistemu poimenovanje ministra za pravosodje), arhiv Severne Irske ministrstva za kulturo, umetnost in prosti čas, arhiv Škotske pa pod uradom premierja.

Tabela 2: Ministrstva, katerih arhivskega gradiva ne prevzemajo nacionalne arhivske službe

	Parlament	Obramba	Finance	Zunanje zadeve	Notranje zadeve	Pravosodje	Javna dela	Javni mediji
Avstrija	+							
Belgija	+	+		+				
Ciper								
Češka Republika								
Danska	+							
Estonija								
Finska		+		+				+
Francija		+		+				
Nemčija	+							
Grčija	+	+		+		+		
Madžarska		+						
Irska	+	+						
Italija	+	+		+				+
Latvija		+						
Litva								
Luksemburg				+				
Malta								
Nizozemska								
Poljska	+	+	+	+	+			+
Portugalska	+	+	+	+			+	
Slovaška Republika	+	+		+	+			+
Slovenija								
Španija	+	+						
Švedska								
Velika Britanija	+							

* Pričakuje se, da gre za tajno in nedostopno gradivo.

Uredniški odbor na sestanku v Bruslju, 6. aprila 2004, člani od leve: Jocelyne Collonval (Evropska komisija), Viktoras Domarkas (Litva), Natalija Glažar (Slovenija), Partrick Cadel (Velika Britanija), Herman Coopens (Belgija), Hans Hofmann (Evropska komisija), Yvonne Bos-Rops (Nizozemska), Teresa Martin (Španija), Angelica Menne-Haritz (Nemčija) in Christine Martinez (Francija).

Rezultati kažejo, da večina nacionalnih arhivskih služb sodi v pristojnost vladnega resorja za kulturo,¹³ ministrstva za izobraževanje (tri članice: Finska, Grčija, Malta), pri kar treh članicah so arhivi neposredno v pristojnosti predsednika vlade (Avstrija, Estonija, Litva), manj pa ministrstva za notranje zadeve (Češka, Slovaška) in pravosodja (Ciper, VB) ter zgolj v enem primeru sodijo na področje znanosti (Belgija). Druga preglednica prikazuje, pri katerih ministrstvih se arhivsko gradivo na osnovi nacionalnega arhivskega zakona ne prevzema v nacionalni oz. državni arhiv – to pravzaprav tudi pomeni, da v teh primerih obstajajo ločeni samostojni arhivi za določena ministrstva ali institucije (npr. arhiv parlamenta, diplomatski arhiv v okviru ministrstva za zunanje zadeve, arhiv obrambnega ministrstva, ipd.). Razmišljanje o teh dejstvih pa je možno postaviti tudi na višjo raven – kaj pomeni skupna ali ločena hramba arhivskega gradiva iz vidika 'demokracije sistema'. Ločeni oz. posebni arhivi so namreč vedno nudili posebne možnosti za omejitve prostega dostopa široke javnosti do arhivskega gradiva (interni pravilniki ministrstev, določitev državnih tajnosti, ipd.), to pa se lahko precej razlikuje v primerjavi s splošno do-

stopnostjo, ki je določena ob prihodu gradiva v nacionalni arhiv (z izjemo manjšega dela gradiva, ki potrebuje varovanje občutljivih podatkov oz. kontinuirano varstvo državnih ali poslovnih tajnosti). Vendar pa je zgolj ta razlaga lahko nekoliko zavajajoča, ker je obstoječi sistem arhivskih ustanov v veliki meri odvisen tudi od samega razvoja države, javne uprave in samega pravnega sistema, ne nazadnje pripomore k temu tudi dejavnik velikosti države in njene državne uprave (v velikih sistemih je namreč večja težnja k ustanavljanju samostojnih arhivov). Med državami, v katerih **nacionalni arhivi prevzemajo oz. so pristojni za gradivo vseh resorjev državne uprave so: Švedska, Nizozemska, Češka, Litva, Estonija, Ciper, Malta in Slovenija.** Države, v katerih nacionalni arhivi prevzemajo gradivo skoraj vseh resorjev, razen ene institucije, so Avstrija (parlament), Danska (parlament), Nemčija (parlament), V. Britanija (parlament), Luksemburg (zunanje zadeve); Madžarska (obramba), Latvija (obramba); z dvema izjemoma Francija (obramba, zunanje zadeve), Irska (parlament, obramba), Španija (parlament, obramba); ter s tremi izjemami Belgija (parlament, obramba, zunanje zadeve) in Finska (obramba, zunanje zadeve, javni mediji). Države z največ ločenimi arhivi so: Poljska (6 resorjev), Portugalska (5 resorjev), Slovaška (5 resorjev), Italija (4 resorji), Grčija (4 resorji).

Naslednje poglavje je posvečeno odnosom med arhivi in državno upravo, načinu sodelovanja, govori pa tudi o arhivski službi kot delu državne uprave. Poglavje je prispevala Nemčija, oz. natančneje direktor Zveznega arhiva (Bundesarchiv) dr. Hartmunt Weber, podporni eksperti pa so bili iz Litve, Češke in Finske. Za besedilo, ki govori o organizacijskem okviru in delovanju arhivske službe, praktičnem sodelovanju, izvajanju valorizacije, e-upravi, o učenju na podlagi praktičnih izkušenj itd., je treba reči, da je med pripravo Poročila zbudil pri članicah precejšnje odzive, predvsem zato, ker **medsebojni odnosi in sodelovanje z državno upravo lahko izhajajo zgolj iz obstoječih arhivskih in državnih sistemov, ti pa so med članicami zelo različni.** To pomeni, da bi lahko imeli toliko razlag oblikovanja odnosov z državno upravo, kolikor imamo v Evropi različnih arhivskih sistemov (temelječih na arhivski in drugi zakonodaji) – zato je zelo težko pisati o nekem univerzalnem načinu sodelovanja z upravo, ki bi ga lahko postavili kot vzornega na EU raven. Pomembnejša tema je tu tudi transparentnost delovanja državne uprave, ki jo le-ta lahko zagotavlja ne le v obliki neposrednega dostopa (na osnovi zakonodaje

¹³ In sicer: Danska, Francija, Nemčija, Madžarska, Irska, Italija, Latvija, Luksemburg, Nizozemska (skupaj kultura in izobraževanje), Poljska, Portugalska, Španija, Švedska in Slovenija.

'FOIA'),¹⁴ ampak tudi s korektnim sodelovanjem z arhivsko službo, rednim izročanjem gradiva ter omogočanjem splošnega dostopa državljanom do arhivskega gradiva uprave (razen do manjšega dela varovanih občutljivih podatkov). Poglavje vsekakor poudarja pomen sodelovanja in vrednosti ustvarjenih in kontinuiranih stikov arhivov z različnimi organi državne uprave (ne glede na vrsto arhivskega sistema), ker ti zagotavljajo kakovostno izvajanje arhivskih nalog ob prevzemanju gradiva, četudi so te zakonsko določene. Celotno Poročilo je napisano pravzaprav za odločevalce na ravni EU in na nacionalnih ravneh, zato da spoznajo koristi sodelovanja z arhivskimi službami – zato je tudi to poglavje posvečeno predstavljanju vzajemne povezanosti obeh strani. V splošnem Poročilo ni bilo pripravljeno kot priporočilo ali smernice za arhiviste, z izjemo navedenih 'konkretnih dejavnosti' in 'prihodnjih usmeritev' sodelovanja v EU, ki spremljajo vsako poglavje v uvodu. V zvezi s tem področjem so v načrtu evropska konferenca posvečena odnosom z državno upravo, posodobitev in izvedba usposabljanja javnih uslužbencev in odločevalcev v upravi, krepitev vloge arhivistov pri izgradnji e-uprave ter podrobneje razdelan projekt drugih aktivnosti.

Poglavje o zasebnih arhivih in zasebnem arhivskem gradivu je prispevala Velika Britanija, natančneje Chris Kitching (Nacionalni arhiv Velike Britanije), podporni eksperti pa so bili iz Francije in Italije. Poglavje o gradivu v zasebni lasti posega v občutljivo tematiko zasebne lastnine in zakonodajna prizadevanja javnih arhivov za nadzor oz. regulacijo tega. Prvenstveno je postavljena definicija, kaj je zasebno arhivsko gradivo, čeprav v večini držav (oz. njihovih zakonodajah) definicije sploh niso jasno postavljene. Obstajajo le opredelitve, kaj to je 'javno gradivo', in kot posledica je *de facto* zasebno gradivo tisto, ki ni javno. Vrednosti in pomena zasebnega gradiva za nacionalno dediščino in spomin družbe pa ni potrebno izrecno poudarjati – vsaj v strokovnih krogih ne. Pomembnejša problematika, ki so jo zaznali pisci besedila, se dotika vprašanj o stopnji poseganja zakonodaje in arhivskih služb v zasebno sfero, z namenom varovanja 'zasebne kulturne dediščine'. Članice EU se v zakonodajnih določilih in praktičnih izvajanjih zelo razlikujejo, in to se razteza od 'pravice do arhivske intervencije' vse do pristopa

'*laissez-fair*'.¹⁵ Prevladalo je mnenje, da ni dobra nobena od obeh skrajnosti, pač pa je zaradi občutljivosti zasebne lastnine in hkrati želje po njeni ohranitvi najboljša vmesna pot. Obstajajo pa različne stopnje kompromisov med pravicami zasebnih lastnikov in obveznostmi države za varovanje nacionalne kulturne dediščine. V Španiji naj bi npr. za vse zasebne dokumente, starejše od 100 let (individualna lastnina), veljali ukrepi varovanja dediščine, enako pa tudi za vse gradivo zasebnih ustanov, starejše od 40 let. V Franciji (podobno kot v Sloveniji) je gradivo lahko klasificirano in vpisano z oznako, da je za dediščino nacionalnega pomena, vendar na osnovi dogovora vseh vpletenih (poleg tega v Franciji to redko izvajajo). V tem primeru bi lahko država ob ogrožanju obstoja zasebnega gradiva celo intervenirala, vendar se to še ni zgodilo. V Italiji varuje dediščino celo ustava, bodisi javno bodisi zasebno, od zasebnih lastnikov pa zahteva sodelovanje z javnimi arhivi. V vseh državah poznajo prehod zasebnega gradiva v javno last v obliki daril, volil in nakupov, v začasno hrambo pa v obliki depozitov – opozarjajo pa, da zasebno gradivo velikokrat ohrani avtorske pravice, ki so predmet tovrstne zakonodaje. Skoraj vse države poznajo t.i. 'zasebne arhive', tj. zasebne arhivske organizacije, žal pa jih večina arhivskih zakonodaj zaobide; vsaj občasna finančna podpora države pa bi jih lahko spodbudila k sodelovanju z javnimi arhivi. Od leta 1994 (zadnjega Poročila o arhivih v EU) se povečuje število držav, ki vodijo nacionalne evidencice o zasebnem gradivu (obstoje, lokacija, vrsta gradiva) – uporablja pa jih mnogo raziskovalcev, če so evidencice javne. Tudi namen vodenja teh evidenc je zelo različen. Večina držav pa je izrazila zaskrbljenost zaradi ilegalnega izvoza in kraje arhivskega gradiva kljub Uredbi Sveta o izvozu predmetov kulturne dediščine.¹⁶ Članice poskušajo imeti nadzor tudi nad legalnim izvozom gradiva s svojimi regulativami (dovoljenji, izdelavo kopij ipd.). V večini držav imajo javni arhivi tudi predkupno pravico, v primeru prodaje gradiva, ki ima vrednost dediščine. Na splošno je ugotovljen določen napredek od leta 1994 na tem področju tako pri spodbujanju kot pri neformalnih oblikah sodelovanja in izobraževanja lastnikov. Kot pohvalen in inovativen primer pa je navedena Slovenija z uvedbo

¹⁴ FOIA – ang. kratica za zakonodajo, ki zagotavlja državljanom pravico dostopa do informacij (Freedom of Information Act).

¹⁵ Prepuščanje, da zadeve potekajo same po sebi, brez vsakega poseganja, oz. da se z njimi sploh ne ukvarjamo.

¹⁶ Uredba Sveta (EGS) št. 3911/92 z dne 9. decembra 1992 o izvozu predmetov kulturne dediščine (Uradni list Evropskih skupnosti L 395, 31. 12. 1992). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

davčnih olajšav za lastnike, ki investirajo v izboljšavo pogojev hrambe (kar velja za vse predmete kulturne dediščine). Prihodnje konkretne aktivnosti tega področja bodo sledeče: arhivi naj bi ponujali zasebnikom standarde, pravila, primere dobre prakse; povečali naj bi sodelovanje pri materialnem varstvu, popisovanju in širjenju informacij o gradivu; raziskali naj bi gibanje zasebnega gradiva znotraj in zunaj EU ter zahtevali vračilo ukradenih in nelegalno izvoženih arhivskih dokumentov; ukvarjali naj bi se tudi z zakonodajami članic glede materialnega varstva in dostopa do zasebnega gradiva.

Poglavje o EU in nacionalnih zakonodajah je prispevala Švedska, natančneje Claes Granström (Nacionalni arhiv Švedske) podporni eksperti pa so bili iz Španije, Poljske in Velike Britanije. Tudi to poglavje je napisano upošteva pomembnost razvoja upravljanja dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki je v zadnjih desetih letih doživelo precejšen razvoj, še posebej z elektronsko podprtimi postopki. Vse to je povzročilo povečanje zahtev državljanov do organov državne uprave ter hkrati želje po večji zmogljivosti in učinkovitosti. Vse to se odraža tudi v zakonodaji in drugih predpisih, ki uravnavajo javni dostop do gradiva, njegovo verodostojnost ipd. Vprašanje upravljanja dokumentov je ključno za zagotavljanje dostopa do gradiva, kot tudi za njegovo ohranitev kot kulturne dediščine. Zato je pomembno, da zakonodaja na nacionalni ravni zajame vse vidike upravljanja življenjskega cikla dokumentov. Poleg tega je na ravni EU mogoče zaznati povečano pomembnost prostega pretoka informacij in dokumentov ter povečanega sodelovanja – vse to pa zahteva aktivno vključenost arhivskih služb v zakonodajne zadeve tako na nacionalni kot na nadnacionalni ravni. Avtor opozarja tudi, da med članicami ne gre zgolj za velike razlike v arhivskih sistemih in zakonodajah, ampak tudi v arhivskih načelih in terminologiji – zato je bilo v vseh delovnih skupinah pri pripravi Poročila jasno izraženo mnenje, da harmonizacija arhivskih zakonodaj članic ni mogoča (različne administrativne in pravne tradicije, ipd.). Potrebna pa bi bila poglobljena študija o arhivski in sorodni zakonodaji med članicami EU, kot tudi zakonodaje EU – to je tudi ena od predlaganih konkretnih dejavnosti za prihodnja leta. V nadaljevanju so na splošno razloženi obvezujoči akti EU (uredbe, direktive, odločbe) ter obvezujoča nacionalna zakonodaja (ki je zelo različna, lahko gre tudi za uredbe, pravilnike, nacionalne standarde, ipd.). Prikazana je zakonodaja, ki na ravni EU določa dostop do dokumentov:

Uredba o javnem dostopu do dokumentov Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije,¹⁷ ki temelji na 255. členu Amsterdamske pogodbe iz leta 1997 – le-ta je določil večjo odprtost pri delu ustanov, zato naj bi bil zagotovljen večji dostop do njihovih dokumentov;

Direktiva o ponovni uporabi dokumentov javnega sektorja (2003/98/EC);¹⁸ njen namen je bil ustvariti možnosti za vodenje razvoja storitev celotne Skupnosti. Informacije javnega sektorja so namreč pomembno primarno gradivo za produkte digitalnih vsebin in storitev, zato bodo te informacije postale vedno pomembnejši vsebinski vir z razvojem storitev na daljavo. V tem kontekstu bo pomembno tudi čezmejno geografsko delovanje.

Opisane so tudi omejitve dostopa – dostop namreč ne more obstajati brez omejitev. Te morajo biti zelo natančno določene z zakonodajo, v demokratični družbi so nujno potrebne, ter usklajene morajo biti z namenom varovanja. Tu sta v Evropi poznana predvsem dva principa: a) odprtje javnega dokumentarnega in arhivskega gradiva kakor hitro postanejo uradni dokumenti z omejitvami, določenimi v zakonodaji o varstvu tajnih podatkov¹⁹ ali b) splošna doba nedostopnosti gradiva – navadno 20 do 30 let. Lahko pa je, za posebej občutljive podatke, doba nedostopnosti daljša. Splošna težnja vseh članic EU pa je (posebno po demokratizaciji leta 1989) čim širše odpiranje dokumentov in arhivskega gradiva. Še posebej pa je zanimivo, da je na ravni EU poudarjen pomen strokovne obdelave kot enega od dejavnikov dostopa. Tako omenjena Uredba o javnem dostopu do dokumentov Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije določa, da je za učinkovito omogočanje pravice državljanov do

17 Uredba (ES) št. 1049/2001 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 2001 o dostopu javnosti do dokumentov Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije (Uradni list Evropskih skupnosti L 145, 31. 5. 2001); dokument je v slovenskem prevodu na: <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

18 Direktiva 2003/98/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. novembra 2003 o ponovni uporabi informacij javnega sektorja (Uradni list Evropskih skupnosti L 345, 31. 12. 2003). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

19 Bistvo tega principa je, da je odprto vse gradivo razen občutljivih podatkov ter z omejitvami, ki so natančno določene izključno v zakonodaji o varstvu tajnih podatkov in v nobeni drugi zakonodaji (npr. arhivski zakonodaji, posebnih uredbah, pravilnikih ipd.). To načelo je uveljavljeno tudi v novi slovenski arhivski zakonodaji (ZVDAGA), v nasprotju z določili predhodnega arhivskega zakona (ZAGA), ki je imel splošni, 30-letni rok za dostopnost (če gradivo ob nastanku ni bilo namenjeno javnosti).

dostopa nujno zagotoviti dostop do evidenc dokumentov – torej registri ali evidence dokumentov so postali za ta namen najpomembnejše orodje. S tem pa je nujno povezan tudi sistem upravljanja dokumentov (oznake, številčenje, poimenovanje zadev ipd.). V nadaljevanju je opisana zakonodaja za: a) varovanje podatkov (Direktiva o varovanju osebnih podatkov,²⁰ ki so jo članice in nove članice že implementirale v nacionalne zakonodaje); b) avtorske pravice (Direktiva o avtorskih pravicah);²¹ c) izvoz kulturnih dobrin (Uredba Sveta o izvozu kulturnih dobrin)²² in d) posebna zakonodaja (različne direktive o verodostojnosti elektronskih ali digitalnih podpisov ter Direktiva EK o javnem dostopu do okoljevarstvenih informacij).²³ Konkretni aktivnosti za prihodnje predvidevajo: a) spremljanje na novo nastajajoče zakonodaje in povezane zakonodaje za področje dokumentarnega in arhivskega gradiva na nacionalni in EU ravni ('monitoring funkcija', v treh letih bo zanjo potrebnih 270.000 evrov), b) priprava že omenjene študije različnih arhivskih zakonodaj v EU (delo specializiranega osebja za eno leto bo stalo 60.000 evrov) in c) vzpostavitev in vzdrževanje podatkovne zbirke o arhivski in z njo povezani zakonodaji članic in ustanov EU (za tri leta je potrebnih je 300.000 evrov za osebje in programsko opremo). To je projekt, ki ga je že začela EURBICA v okviru MAS-

a,²⁴ upoštevali pa naj bi tudi tovrstno delo Sveta Evrope in Programa Evropske komisije 'Izmenjava podatkov med vladami (IDABC)',²⁵

Poglavje o arhivskih pripomočkih in arhivskem popisovanju sta prispevali Nemčija (Angelica Menne-Haritz) in Belgija (Herman Coopens), podporni eksperti pa so bili iz Nizozemske, Švedske in Španije. Opisuje metode arhivskega popisovanja, priprave arhivskih pripomočkov, objavo teh na spletu ter standarde za arhivsko popisovanje (ISAD(G), ISAAR(CPF),²⁶ EAD,²⁷ EAC²⁸). Konkretni aktivnosti za prihodnost so: podpora pretvorbe popisov in drugih arhivskih pripomočkov iz papirne oblike in drugih tradicionalnih medijev v digitalno obliko, ki je neposredno dostopna (on-line), zavzemanje za razvoj ustreznih orodij za opis dokumentov in arhivskega gradiva on-line, primerjava najboljših praktičnih smernic za oblikovanje iskalnih pripomočkov med arhivi članic EU – to bi bila osnova za nadaljnji razvoj mednarodnih standardov, pa tudi promoviranje orodij za e-učenje uporabnikov arhivov in dokumentov.

Poglavje o neposrednem dostopu (on-line) in novih raziskovalnih orodij je prispevala Španija, oziroma Sanchez Mairena (Direktorat za arhive pri Ministrstvu za kulturo) s podpornimi eksperti iz Švedske in Slovenije. Besedilo govori o vrstah in vzrokih za digitalizacijo gradiva (tj. na zahtevo uporabnikov, za olajšanje dostopa in za dostop na daljavo (on-line)). Tudi tu so priporočeni nekateri projekti EU (MINERVA,²⁹ AER³⁰ in CHIM) za področje kulturne dediščine. Skoraj vsi Evropski projekti digitalizacije zajemajo: najbolj zaželeno gradivo pri raziskovalcih, najpomembnejše gradivo za splošno zgodovino (npr. več držav ali regij), najstarejše gradivo – izguba ali poškodba katerega

²⁰ Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in prostem pretoku takih podatkov (Uradni list Evropskih skupnosti L 281, 23. 11. 1995). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

²¹ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2001/29/EC z dne 22. 5. 2001 o uskladitvi določenih vidikov avtorskih in sorodnih pravic v informacijski družbi (Uradni list Evropskih skupnosti L 167, 22. 6. 2001); ter Direktiva št. 96/9/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 1996 o pravnem varstvu baz podatkov (Uradni list Evropskih skupnosti L 77, 27. 3. 1996). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

²² Uredba Sveta (EGS) št. 3911/92 z dne 9. decembra 1992 o izvozu predmetov kulturne dediščine (Uradni list Evropskih skupnosti L 395, 31. 12. 1992). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

Na tej uredbi temelji tudi slovenski Pravilnik o spremembi in dopolnitvi Pravilnika o postopku za izdajo dovoljenj za izvoz in iznos predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 106/2004), pa tudi slovenski Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 126/2003) in Pravilnik o zvrsteh protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 34/2004) (glejte opombo 43).

²³ Direktiva 2003/4/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2003 o dostopu javnosti do informacij o okolju in o razveljavitvi Direktive Sveta 90/313/EGS (Uradni list Evropskih skupnosti L 41, 14. 2. 2003). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov).

²⁴ Pri tem sodeluje tudi Slovenija. Več o tem: Natalija Glažar: Novosti v MASU in EURBICI. *Arhivi* 29 (2006), št. 1.

²⁵ Več o IDABC (Interoperable Delivery of European Government Services to public Administrations, Businesses and Citizens) na: <http://ec.europa.eu/idabc/en/home> in <http://europa.eu.int/idabc/en/document/2065/556>.

²⁶ Oba standarda v originalu (ISAD(G) in ISAAR(CPF)) sta dostopna na spletni strani: <http://www.ica.org>. V slovenskem prevodu pa je oba standarda objavil Arhiv RS v: Splošni mednarodni standardi za arhivsko popisovanje, Ljubljana 1998; dostopno na spletni strani: <http://www.arhiv.gov.si> (v rubriki: Zakonodaja in standardi).

²⁷ <http://www.loc.gov/ead/>

²⁸ <http://www.library.yale.edu/eac/>

²⁹ MINERVA: <http://www.minervaeurope.org/> (objavljenih je mnogo priročnikov za digitalizacijo).

³⁰ AER (Assembly of European Regions): <http://www.a-e-r.org/>

predstavlja nepopravljivo škodo, ter gradivo z visokim tveganjem za poškodbe. Virtualni dostop omogoča: identifikacijo uporabnika, nastajanje statistike, skupni dostop do virov različnih arhivov. Med konkretnimi aktivnostmi je navedena ustanovitevčasne delovne skupine, ki se bo povezovala tudi s Forumom DLM in programom UNESCO 'Informacije za vse'.³¹

Poglavje o spletnem portalu dokumentov in arhivskega gradiva v Evropi ter o že obstoječih spletnih projektih (arhivskih podatkovnih zbirkah) v Evropi sta prispevali Nemčija in Španija. Prvi del govori o zasnovi skupnega portala; pripravila ga je Angelica Menne-Haritz v sodelovanju z drugimi članicami – potencialnimi nosilkami tega projekta (Anglija, Francija, Španija, Poljska). Osnovna zamisel projekta, imenovanega 'Internet Gateway for documents and archives in Europe', je da bi članice v portalu sodelovale s svojimi podatkovnimi zbirkami v različnih (tj. izvornih jezikih), to naj bi omogočila uporaba XML in standarda EAD. Ker pa je predvsem ta v evropskih arhivskih ustanovah zelo malo v uporabi, je bilo na enem od plenarnih zasedanj ekspertov predlagano, da bi se članice vsaka sama in postopoma (z deli podatkovnih zbirk) odločale za vključitev v portal. Namen portala je zamišljen zelo široko – izpolniti pričakovanja državljanov EU z zagotavljanjem določenega obsega pomembnih in zanimivih informacij, ki bi jih lahko iskali na spletu. Gre za informacije 'dostopne prek nacionalnih meja' v digitalni obliki ter za to, da bo mogoče kolikor zakonodaja o avtorskih pravicah omogoča, kopije dokumentov tudi nalagati. Projekt naj bi izpolnil tudi pričakovanja članic, ki bodo prispevale v spletni portal – namreč prosto uporabo vsakega potrebnega orodja, ki je v javni domeni in temelji na odprtem standardu. Po drugi strani pa gre tudi za dolgoročno sprejemljivost spletne strani ne glede na tehnične in personalne spremembe – to bi bilo podprto z sodelovanjem z DLM. Finančna ocena za pripravo tega portala je 1,6 mio evrov za strojno in programsko opremo ter osebje (5 specialistov). To bi zadoščalo zgolj za prvo stopnjo projekta v prvih dveh letih.³² Ta projekt je tudi ena od petih prednostnih dejavnosti, ki jih določa "Priporočilo Sveta o prednostnih dejavnostih za večje sodelovanje na področju arhivov v Evropi".³³

Prvi koraki projekta naj bi bili: a) izvedba analize trenutno najnaprednejših nacionalnih in kooperativnih spletnih portalov za razvoj usmeritve vodenja projekta, b) izdelava poslovnega in upravljalškega načrta, vključno z zagotovitvijo osrednje tehnične podpore, ter razvoja decentraliziranega načina posredovanja vsebin ter multiplih točk dostopa za javne uporabnike, c) določitev ene članice EU, ki bo pripravljena gostiti portal v sodelovanju z drugimi nacionalnimi arhivi članic EU, d) raziskava možnosti za postavitve virtualne razstave z nekaj 'Evropsko najpomembnejšimi' dokumenti vseh članic EU (to bi domnevno povečalo učinek v promociji uporabe Portala) in e) priprava ocene razvoja Portala ob koncu dveletnega obdobja, za prikaz vseh njegovih možnosti (potencialov) in naslednjih razvojnih stopenj. Besedilo podrobneje opisuje tudi strukturo portala, mednarodne standarde, ki so lahko uporabljene ter pomen neposredne (on-line) dostopnosti arhivskega gradiva. Ne gre dvomiti, da bo v dejavnostih sodelovanja arhivov na ravni EU to eden najpomembnejših projektov.

Drugi del tega poglavja s prikazom spletnih portalov s podatkovnimi zbirkami na internetu, pa je pripravila Španija (Teresa Martín in Blanca de Santes). Zelo obsežen pregled izbranih in najpomembnejših spletnih projektov za vse države članice (na skupaj 22 straneh) prikazuje zelo različne pristope z uporabo različnih standardov za zelo različne arhivske zbirke in tudi raznolike arhivske ustanove (regionalni, upravni arhivi, genealoške podatkovne zbirke, bibliografsko bazo ipd.). Ob koncu je krajši pregled spletnih portalov, ki so nastali v okviru projektov EU (kot so LEAF,³⁴ EUAN,³⁵ EAN,³⁶ SEPIA,³⁷ OAI,³⁸ ERPANET,³⁹ CALIMERA⁴⁰).

Poglavje o praktičnih vidikih dostopa in standardih za čitalnice je pripravila Nizozemska (natančneje Yvonne Bos-Rops iz Nacionalnega arhiva Nizozemske), s podpornimi eksperti iz Italije, Španije, Velike Britanije in Švedske. Prispevek daje približno oceno kakovosti delovanja arhivskih čitalniških služb članic na osnovi splošnega vprašalnika (ki je tej temi posvetil le nekaj vprašanj). Zato so pri analizi stanja članic izvedli dodatno raziskavo

³¹ Program na pobudo Nizozemske nacionalne komisije za UNESCO (Information for all programme – IFAP), http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=1627&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

³² Report on Archives in the Enlarged EU, str. 81.

³³ UL C 312, 29. 11. 2005, str. 55.

³⁴ <http://www.crxnet.com/leaf/>

³⁵ <http://www.euan.org/>

³⁶ <http://www.european-archival.net/>

³⁷ Glej opombo 49.

³⁸ <http://www.oceanarchives.org>

³⁹ <http://www.erpanet.org/>

⁴⁰ <http://www.calimera.org>

spletnih strani vseh članic s podatki o čitalnicah. Nadaljnje aktivnosti, predlagane v uvodnih konkretnih akcijah, so zato tudi zelo zaželeni. Tu je predlog za raziskavo in koordinacijo predlaganih standardov za čitalnice arhivskih služb v celotni EU, pa tudi raziskava za uvedbo splošne uporabniške kartice za arhive članic na ravni EU. V prihodnje naj bi raziskali možnost za oblikovanje virtualne čitalnice ter okrepili izobraževalne storitve za uporabnike neposredno na mestu ter on-line. Podatki o delovanju čitalniških služb, ki jih članice objavljajo na spletu, so zelo različni. Poročilo o arhivih v EU iz leta 1994 je priporočilo, da bi čitalnice nacionalnih arhivov delovale za uporabnike najmanj 40 ur na teden, vendar pa še danes to povsod ni uveljavljeno. Pregled objavljenih podatkov kaže, da so dostopne od 26 do 61 ur na teden, v šestih državah pa manj kot 40 ur. Na splošno ocena delovanja čitalniških služb (vključno z internimi akti, formalnostmi za dostop, pomočjo strokovne arhivske službe, dostopnostjo iskalnih pripomočkov ter zaščito originalov) ni negativna; nobe-nega dvoma pa ni, da besedilo izhaja iz prakse Nizozemskega nacionalnega arhiva, ki ima zelo kakovostno organizirano ter avtomatizirano čitalniško službo, ki nudi sodobnemu, vsestransko fleksibilnemu in zahtevnemu uporabniku primerno izpolnitev njegovih pričakovanj (to velja tudi za nekatere druge bolj razvite članice, kot so Velika Britanija, Švedska, ipd.). Ob tem pa ne gre pozabiti, da so nekatere, četudi na videz konservativne omejitve glede izdelave 'lastnih reprodukcij' uporabnikov (tj. digitalne kamere, GSM kamere in posnetki, priročni skenerji, ipd.) zelo priporočljive – predvsem zaradi nujno potrebnega materialnega varovanja originalov, kajti le-ti so lahko na varen način reproducirani v arhivski službi.

Drugi del poglavja, prispevala ga je Francija (Nacionalni arhiv), opisuje ukrepe za preprečevanje kraje javnega arhivskega gradiva. Opozarja, da so na splošno arhivi premalo organizirani za ta namen, četudi so vsi izboljšali varnostne ukrepe. Kraja gradiva v Evropi ostaja resen problem, to pa je posledica različnih okoliščin – povečanja uporabe arhivskega gradiva ter višanja tržne vrednosti takih dokumentov. Za organiziranje arhivov je bila tudi že ustanovljena delovna skupina pod vodstvom Švedske (sodelujejo pa Francija, Belgija, Nizozemska, Španija in Avstrija), ki je od 8. do 9. septembra 2005 tudi že pripravila delavnico s to temo v Stockholmu.⁴¹

Ker je to ena od prednostnih dejavnosti, ki jih določa 'Priporočilo o arhivih', je za finančno podporo temu področju načrtovanih 30.000 EUR ter ena specializirana oseba za eno leto. Za ta finančna sredstva je bilo v okviru 'Priporočila o arhivih' sprejeto, da jih EU ne zagotavlja neposredno, ampak je treba zanje kandidirati s prijavo projektov v okviru že obstoječih programov EU (IDABC, ipd.). Za preprečitev kraje in ilegalne trgovine z dokumenti bosta potrebni sistematično sodelovanje in organiziranje arhivskih služb; predlagani so ti ukrepi: a) obveznost, da prodajalci antikvitete vodijo register predmetov s podatki o njihovi provenienci; b) zahteva, da notarji poročajo o obstoju (in lokaciji) pomembnejšega zasebnega gradiva, c) formiranje specializirane policije (v nekaterih državah že obstaja), d) spremljanje katalogov prodajalnih antikvitete, e) posebno registriranje uporabnikov najvrednejših arhivskih dokumentov v čitalnicah arhivov, f) doseči imuniteto za osebe 'bona fide', ki so vrnile ukradeno arhivsko gradivo, ki je prešlo v njihovo last (z nakupom, darili ipd.). Še posebej sta poudarjeni sodelovanje in izmenjava informacij s knjižnicami, nujno pa je tudi izdelati primerjalno študijo o učinkovitosti raznih ukrepov. Ob tem ne gre pozabiti, da že obstajajo ustrezni utečeni mehanizmi v okviru policije na ravni Evrope (EUROPOL) za odkrivanje kraje arhivskega gradiva – potrebno pa bi bilo doseči sodelovanje tudi z arhivskimi službami. Poleg tega obstajata tudi Uredba Sveta (3911/92) o izvozu predmetov kulturne dediščine⁴² ter Direktiva Sveta (93/7/EGS) o vračanju predmetov kulturne dediščine,⁴³ ki natančno določa vzajemne obveznosti članic EU glede vračanja predmetov kulturne dediščine (vpisanih v nacionalne registre), če se v katerikoli članici pojavijo predmeti, ki nimajo uradnih dovoljenj za izvoz. Poleg tega je tudi v Sloveniji od 1. oktobra 2004 v veljavi Konvencija Unidroit o ukradenih ali nezakonito izvoženih predmetih kulturne dediščine.⁴⁴

⁴² Glej opombo 22.

⁴³ Direktiva Sveta 93/7/EGS z dne 15. marca 1993 o vračanju predmetov kulturne dediščine, ki so bili protipravno odstranjeni z ozemlja države članice (UL L 74, 27. 3. 1993, str. 74–79). V prevodu na <http://zakonodaja.gov.si/> (register predpisov). Na tej direktivi temelji slovenski Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 126/2003) in Pravilnik o zvrsteh protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 34/2004).

⁴⁴ Zakon o ratifikaciji Konvencije Unidroit o ukradenih ali nezakonito izvoženih predmetih kulturne dediščine (Uradni list RS-MP, št. 6/2004), konvencija je začela veljati 1. oktobra 2004.

⁴¹ Protection of archival holdings from theft. A report from a work-shop held in Stockholm, September 8th to 9th, 2005 to EBNA.

Na splošno bo sodelovanje na evropski ravni zajemalo: a) izmenjavo natančnih informacij o ustreznih pripravah vsake članice EU glede zahtev po vračanju ukradenega gradiva, b) oblikovanje Evropske baze podatkov o ukradenih dokumentih, podobne bazi ukradenih umetniških del, c) večjo koordinacijo med arhivskimi službami, sodnimi in policijskimi oblastmi pri vzpostavitvi delujoče mreže in d) skupen pristop pri ozaveščanju vlad v Evropi o skrb zbujujočih razmerah ter iskanju načinov za zaščito nacionalne dediščine.

V tem sklopu poglavij sta v Poročilu še dve temi: a) valorizacija in selekcija arhivskega gradiva – to je prispevek Francije (natančneje Rosine Cleyed-Michaud) s podpornimi eksperti iz Portugalske, Velike Britanije, Finske, Poljske in b) upravljanje dokumentarnega in arhivskega gradiva, kar so prispevale Francija (natančneje Joël Poivre), Španija (Maria Luisa Conde) in Finska (Jari Lybeck) s podporo iz Švedske in Velike Britanije. Poglavje o valorizaciji naprej prikaže razlike v arhivski zakonodaji članic EU glede valorizacije, to je tesno povezano s samim že obstoječim sistemom upravljanja gradiva v državni upravi. Tako so v nekaterih članicah arhivi odgovorni za celoten življenjski cikel javnih dokumentov, v nekaterih ostaja ta pristojnost pri organih državne uprave do prenosa v arhiv. Arhivska služba je v večini članic pristojna za izvajanje valorizacije in odbiranja gradiva; v nekaterih državah odgovornost za gradivo ne zajema celotne države, ampak le centralne vladne urade (lokalne uprave pa imajo svoje predpise, in to ni le v zveznih državah). V nekaterih članicah so načela in postopki valorizacije za dokumente zakonodajnih organov izključeni oz. niso pod nadzorom nacionalne arhivske službe, to pogosto velja tudi za obrambna ministrstva ter ministrstva za zunanje zadeve. Precejšnjo razliko je zaznati pri nacionalnih predpisih za valorizacijo pri institucijah, ki opravljajo javne funkcije po pooblastilu (šole, znanstvene ustanove, zasebna podjetja, politične stranke, ipd.). V nekaterih državah je razvita praksa upravljanja dokumentov (ločeno ali v sodelovanju z arhivsko službo), v nekaterih pa ne – to bistveno vpliva na razlike med članicami v pristopih in postopkih valorizacije. Prispevek na kratko opisuje tudi različne načine valorizacije in metode vzorčenja dokumentov. Med konkretnimi aktivnostmi na ravni EU je za prihodnost predvidena periodična izmenjava informacij med članicami, s poudarkom na dokumentih EU, izvajanju študij primerov za valorizacijo in selekcijo v različnih članicah (multidisciplinaren pristop), širjenju strokovnega znanja s tega področja ter raziskavi možnosti za razvoj mo-

rebitnega Evropskega modela zahtev za valorizacijo in selekcijo.

V zvezi s poglavjem o upravljanju dokumentov in arhivskega gradiva je treba poudariti, da je bila pri zasnovi in pripravi Poročila zelo jasno poudarjena vloga arhivov pri upravljanju gradiva v nacionalnih državnih upravah. Da arhivi imajo in morajo imeti pomembno funkcijo pri upravljanju celotnega življenjskega cikla dokumenta, se je pokazalo ne samo med članicami EU, ampak tudi med institucijami EU. To je namreč tudi področje, od katerega največ pričakujejo prav institucije EU v sodelovanju z arhivi članic. Vsekakor je občutiti prevlado funkcije arhivov pri upravljanju dokumentov v upravi, kot posledica pa so funkcije arhivov v kulturni dediščini postavljene nekako na drugo mesto. O tem, kako pomembno vlogo arhivov v prihodnosti vidijo odločevalci v EU, kaže tudi podatek, da je Svet EU na predlog Stalnega odbora predstavnikov (COREPER) sprejel 'Priporočilo o arhivih' kot točko A, to pomeni brez razprave. Države članice se sicer precej razlikujejo med seboj po stopnji razvoja upravljanja dokumentov oz. imajo različne arhivske sisteme, v katerih je arhivska vloga v državni upravi večja ali manjša. V prvotnem besedilu (ki pa pozneje ni bilo objavljeno) sta bila celo predstavljena dva modela arhivov v Evropi glede na vlogo pri upravljanju dokumentov: t.i. model 'records management' in 'kulturniški ali tradicionalni' model ter seveda posamezni primeri 'mešanih modelov'.⁴⁵ Vsekakor to kaže stopnjo razvoja posameznih članic, vendar je sam arhivski sistem odvisen od zakonodajnega okvira ter pristojnosti arhivske službe, ne nazadnje pa tudi same tradicije. Po drugi strani pa poglavje, pri katerem so se kresala mnenja članic o tem, kaj objaviti in česa ne (npr. umestitev članic v posamezen model in tabele s prikazom pristojnosti arhivskih služb), kaže katere tematike na arhivskem področju bodo aktualne v prihodnosti ter kakšna bo dolgoročna smer razvoja arhivov, predvsem tistih na državni ravni. Samo poglavje priporoča uporabo standarda ISO 15489 o upravljanju dokumentov ter navaja nekatere definicije standarda, kot tudi poudarja koncept celotnega življenjskega cikla dokumenta s štirimi stopnjami: nastanek ali prejem, njegovo vzdrževanje, uporaba, odbiranje in izločanje. Poleg tega avtorji priporočajo, da bi bilo treba ustaviti 'arhivsko tendenco' ločevanja med upravljanjem dokumentov in upravljanjem arhivskega gradiva; to je še posebej pomembno za dokumente

⁴⁵ Slovenija bi po mnenju avtorjev ter na osnovi pridobljenih podatkov sodila v zadnjo skupino.

v elektronskem okolju. Ugotovljeno je tudi, da se kljub revoluciji IT nenehno povečuje količina gradiva na tradicionalnih medijih (kot je papir). Avtorji opozarjajo, da so lahko posledice katastrofalne, če ne obstaja koordinacija med upravljanjem dokumentov in upravljanjem arhivskega gradiva. Pomembnost navzočnosti arhivov v projektih zasnove in izgradnje sistemov za upravljanje dokumentov poudarja tudi študija MAS-a o elektronskih dokumentih.⁴⁶ Urejen in usklajen način upravljanja dokumentarnega in arhivskega gradiva prinaša določene koristi: a) za transparentnost delovanja, pravice do informiranosti in pravne odgovornosti, b) za administrativno učinkovitost, dobro izvajane informacijske storitve in zmanjševanje stroškov in c) za celotno evropsko arhivsko dediščino. Kljub raznolikosti članic pa je splošna težnja po krepitvi vloge arhivov v upravi pri upravljanju dokumentov, četudi nekatere nacionalne zakonodaje pristojnost za te zadeve določajo drugim državnim organom in ne arhivom. Poudarjen je tudi pomen izobraževanja za doseg kakovostnejšega upravljanja dokumentov – četudi ga v praksi velikokrat primanjkuje (predvsem v rednih arhivskih programih izobraževanja), prevladuje pa predvsem izobraževanje za upravljanje arhivskega gradiva. Med skupno načrtovanimi prihodnjimi dejavnostmi so: sodelovanje s Forumom DLM, spodbujanje izobraževanja za upravljanje dokumentov in arhivov – s poudarkom na celotnem življenjskem ciklu, prizadevanje za boljše razumevanje različnih administrativnih tradicij v Evropi ter raziskava, kako povečati mrežo aktivnosti na tem področju.

Tretji vsebinski sklop posega v vlogo in izobraževanje arhivistov. Prvi dve med seboj povezani poglavji o "vlogi arhivistov kot varuhov spomina družbe" ter "o arhivistih, ki zagotavljajo informacije za javnost v podporo demokratičnosti, odgovornosti in dobrega vladanja" je prispevala Nizozemska (oz. prof. Eric Ketelaar) s podporo Velike Britanije. V prvem delu govori o odnosih med družbo in arhivisti v 21. stoletju, njihovi vlogi varuha kulturne dediščine ter virih individualne in skupne zgodovine. Seveda pa obstaja razlika med vlogo arhivistov (kot stroke) in arhivskih institucij (ki izvajajo svoje funkcije), skoraj povsod pa je sprejet arhivski etični kodeks (ki ga je izdal MAS). Nezanemarljiva je tudi vloga strokovnih arhivskih združenj, ki naj bi bila samostojna in neodvisna od javnih arhivskih služb, vzpodbuditi pa bi bilo treba

tudi sodelovanje teh združenj. V predlogu konkretnih dejavnosti je tudi v tem poglavju poudarjen princip celotnega življenjskega cikla dokumenta; zanj naj bi se zavzemali arhivisti 21. stoletja. Organizirali naj bi študijske obiske ali usposabljanja arhivistov v državah članicah in EU institucijah. Poleg tega naj bi razvili vlogo arhivista v članicah in EU institucijah kot varuha spomina družbe glede na strokovno etiko. Podpirali naj bi aktivnosti za doseganje dostopa do kolektivnega spomina družbe v Evropi – s sodelovanjem tudi drugih strok (kot so specialisti IT).

V drugem delu je poudarjena vloga arhivista kot informatorja za potrebe državljanov ter v vlogi povečevanja demokratičnosti delovanja družb z zagotavljanjem dostopa do javnega gradiva. To je vsekakor funkcija, ki jo izvaja arhivska ustanova, posamezniki v tej stroki pa si lahko prizadevajo za izboljšave. Zato je tudi ena od načrtovanih aktivnosti izmenjava strokovnih informacij in znanja na seminarjih, srečanjih in konferencah. Za prihodnje pa nameravajo raziskati, kako lahko arhivska stroka pripomore k uresničevanju socialnih, ekonomskih in človekovih pravic v EU.

Sledi prispevek Francije (Christine Martinez, Nacionalni arhiv) s podporo Italije, Poljske, Madžarske, Nemčije in Nizozemske o usposabljanju v arhivih s posebnim poudarkom na prihodnje potrebe. Že v prvem Poročilu o arhivih v EU iz leta 1994⁴⁷ je bil močno poudarjen pomen arhivskega izobraževanja. Po desetih letih je to še vedno 'vroče vprašanje', le da je tokrat usmerjeno na sodobnejše tematike, kot so izobraževanje v povezavi s tehnologijo IT, digitalizacijo gradiva, novimi strokovnimi zahtevami v kulturi (komunikacije, upravljanje, ipd.), multidisciplinarnim sodelovanjem ter vedno večjimi zahtevami uporabnikov. Tudi tu so ugotovitve o zelo raznolikih izobraževalnih sistemih za arhiviste ter v programih, ki jih lahko delimo na 'zgodovinski pristop' ter 'administrativni pristop'; obstajajo pa tudi 'pristop praktičnih študijev in razvoj standardov' ali celo 'integriran pristop', kjer so arhivi vključeni v informacijske znanosti; nadalje 'pristop celovitosti življenjskega cikla dokumenta'; pa tudi arhivsko izobraževanje v okviru drugih strok kot je bibliotekarstvo. Vsekakor je vidno prizadevanje vseh članic, da poskušajo organizirati izobraževanje svojih strokovnjakov, glede na lastni obstoječi administrativni in arhivski sistem. Posebnosti in problemi, s katerimi se srečujejo članice, so zelo različni in bi zahtevali posebno ob-

⁴⁶ V slovenskem prevodu objavil Arhiv RS: *Elektronski dokumenti: priročnik za arhiviste* Mednarodni arhivski svet. Študija 16. (Pariz, april 2005). Ljubljana 2006.

⁴⁷ Glej opombo 2.

ravnava, poudarjeni pa so bili problemi ravnotežja med teorijo in prakso v izobraževalnih programih, pomanjkanje programov za usposobljene arhivske asistente (četudi je ta profil poklica v arhivih zelo potreben), nesorazmerje med akademskimi – zgodovinsko usmerjenimi tečaji in nujnimi usposabljanji za konkretne potrebe delodajalcev (upravljanje dokumentov, komunikacije, praktična uporaba standardov, zakonodajne teme ipd.) – to kaže na potrebe po nadaljnji razpravi delodajalcev, organizatorjev izobraževanj ter strokovnih združenj. Povsem specialno področje pa je izobraževanje za restavratorsko-konservatorske namene, ki potrebuje specialne tečaje. Tudi arhivisti potrebujejo osnovno znanje tega področja, potrebno pa je tudi sodelovanje z osebjem specializiranim za konservatorstvo. V večini članic poznajo usposabljanje za arhiviste v okviru arhivskih institucij (predvsem nacionalni arhivi), univerze organizirajo krajše tečaje v arhivih, predvsem nacionalni arhivi pa tudi lastne seminarje (vendar le za lastno osebje), možno pa se je usposabljeti tudi v drugih državah, kolikor obstajajo mednarodni programi, vključno s praktičnim delom v arhivu (Francoski nacionalni arhiv). Pričakovanja članic glede izobraževanja so: nacionalni eksperti naj bi bili usposobljeni kot potencialni predavatelji, razširitev študijskih možnosti v tujini (s krajšimi seminarji, delavnicami) za izmenjavo izkušenj, vzpostavitev mreže skupnih izkušenj (kljub raznolikosti članic). Težko pa je govoriti o uskladitvi izobraževalnih sistemov na ravni EU, četudi naj bi poučevali nekakšno glavno, splošno jedro znanja. Mnoge države uvajajo tudi neke vrste usposabljanja na daljavo (on-line) z objavo pridobljenih izkušenj, znanj in standardov. Profil arhivista v 21. stoletju naj bi imel ta znanja: dobro poznavanje temeljnih zahtev upravljanja dokumentov v celotnem življenjskem ciklu, vključno s preventivo in materialnim varstvom, sposobnost za uporabo novih tehnologij, znanje administrativnih struktur, postopkov, sistemov in nastanka dokumentarnega gradiva, znanje o zgodovini ustanov in razvoja uprave, stalna izboljšava komunikacijskih sposobnosti, znanje jezikov (dveh ali več jezikov EU), odprtost k vseevropskemu interdisciplinarnemu sodelovanju (z drugimi strokami in eksperti). Za konkretne dejavnosti v prihodnosti so načrtovani organizacija konferenc, seminarjev in srečanj za izmenjavo izkušenj, širjenje dobrih praks v vseh članicah in institucijah EU, organizacija arhivskih usposabljanj za odločevalce v upravi in administratorje, priprava sheme o arhivskih pristojnostih ter morda izdelava evropskega modela poklica arhivista v 21. stol., kot tudi raziskava o morebitni

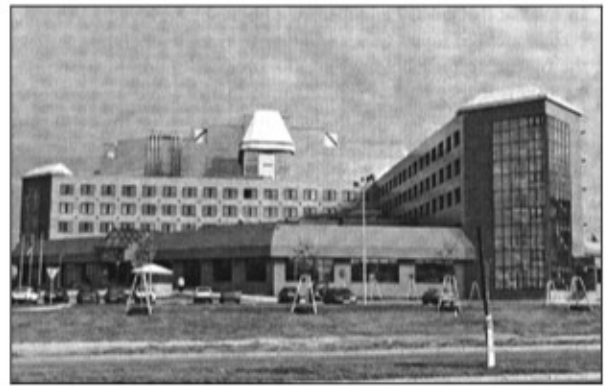
uvedbi evropskega centra za kontinuirano arhivsko izobraževanje.

Poglavje o priznavanju arhivskih diplom v celotni Evropi je prispevala Velika Britanija (Margaret Turner) s podporo Italije ter Anglije. V začetku je predstavljena informacija o raznolikih formalnih izobraževalnih programih ter načinih pridobitve 'arhivske diplome'. Nekatere države imajo univerzitetno, druge magistrsko raven študija arhivistike, nekatere pa ločujejo dvostopenjski študij: akademski del ter praktični neakademski del študijskih obveznosti. Večina držav študij arhivistike povezuje z zgodovinskimi vedami, nekatere pa imajo samostojne specialistične inštitute. Arhivistični študij traja od enega do treh let, poseben poudarek pa je na stalnem strokovnem izpopolnjevanju ob delu. Te programe je treba nenehno posodabljanje in prilagajati potrebam. Nekatera strokovna združenja (npr. Velika Britanija) omogočajo vpis registriranih arhivistov in upravljalcev dokumentov na osnovi opravljenega programa 'kontinuiranega strokovnega razvoja' ter z opisom pridobljenih strokovnih izkušenj. Registracijo pa vidijo kot možnost za promocijo stroke. Sekcija MAS za strokovna združenja (ICA/SPA) je začela zbirati informacije o ravni zahtevanih kvalifikacij ter o obstoju certificiranja oz. registriranja arhivistov. To je vsekakor izziv za strokovna arhivska združenja. Za prihodnost je načrtovana priprava seznama diplom in drugih podobnih kvalifikacij za vsako članico ter dodatnih informacij o strokovnih zahtevah, študijskih programih, možnostih za postkvalifikacije, certificiranje in registriranje. Obstaja pa opozorilo Bolonjske deklaracije (za visoko šolstvo), ki teži k uskladitvi kvalifikacij, realno pa bi bilo mogoče doseči vsaj sistem primerljivosti 'arhivskih diplom'. Ena od konkretnih dejavnosti v prihodnje je izvedba primerjave priznavanja diplom drugih strok v Evropi s pripravo podobne pobude za 'arhivske diplome'. Pričakovati je mogoče tudi oblikovanje splošnih kriterijev in zahtev za 'arhivske diplome' ali podobne kvalifikacije (upravljalci dokumentov).

Četrti sklop Poročila je posvečen materialnemu varstvu in preventivi poškodb gradiva v Evropi. Nemčija (oz. Hartmut Weber, Bundesarchiv) je s podporo Nizozemske prispevala prvo poglavje z naslovom 'Ukrepi za preprečevanje poškodb arhivskega gradiva v naravnih in drugih nesrečah'. Poglavje je odziv na katastrofalne posledice poplav v srednji Evropi v letu 2002 (polet), ki so tako arhivom kot knjižnicam povzročile velikansko škodo. To je sprožilo željo po koordinativnem nastopu, usklajenem urgentnem delovanju na ravni Evrope ter hitrem prenosu izkušenj (posojanja opreme,

osebja, ipd.). To je tudi ena od prednostnih nalog, navedenih v 'Priporočilu o arhivih', zato je predvidena zasnova 'evropskega programa za zaščito in reševanje' z akcijskim načrtom (specializiranim osebjem, tehničnimi delavnicami in posebno opremo); zanj bi namenili 2,8 mio evrov za dve leti. V načrtu je tudi ustanovitev 'urgentnih teamov' za oceno škode in uvedbo ukrepov, raziskana pa bo tudi možnost postavitve specialističnega laboratorija za čezmejne intervencije ob različnih nesrečah (poplave, potresi, teroristični napadi, vojaški spopadi, ipd.). Dobrodošla bi bila posebno usposabljanje specialistov ter internetna podatkovna zbirka informacij (s celotno mrežo vseh članic). Poudarek je tudi na preventivnih ukrepih in načrtnem odpravljanju tveganj z upoštevanjem standardov (glejte poglavje o stavbah).

Drugo poglavje tj. 'Materialno varstvo in restavriranje dokumentov in arhivov', sta prispevali Slovaška (Jozef Hanus) in Francija (Marie Claude-Delmas) s podporo Madžarske, Slovenije, Estonije, Malte, Poljske, Češke, Portugalske in Švedske. Poglavje daje zelo širok pregled vseh potrebnih ukrepov materialnega varstva za različne vrste gradiva. Poudarja usklajen pristop v primeru poškodb arhivskega gradiva ter za vsak arhiv potrebno pripravo analize tveganj ter zasnove načrtov ukrepov v ob naravnih in drugih nesrečah – tu bi bilo dobrodošlo tudi sodelovanje z Rdečim križem in programom Modri ščit (ki ga trenutno vodi MAS). Poudarjeni so dobri pogoji hrambe ob upoštevanju standardov: Britanski standard 5454, verzija iz 2000⁴⁸ ter ISO 11799 Informacije in Dokumentacije – Zahteve za hrambo dokumentov arhivskega in knjižničnega gradiva. Ob tem je treba poudariti, da so zahteve teh standardov precej visoke, kot ocenjujejo v vseh članicah. Poglavje se dotika tudi vprašanj izdelave mikrofilmskih kopij in digitalizacije, kot metod varovanja originalov. Predvsem mikrofilm je v vseh članicah v uporabi že desetletja, ob tem pa ima še vedno določene prednosti tudi pred sodobnimi mediji z vidika hrambe (četudi imajo ti drugačne prednosti, možnosti za obdelavo, neposredno uporabo, ipd.). Opozarja tudi na akutne probleme restavradorstva, h katerim pa lahko pozitivno prispevajo tudi arhivisti, predvsem je tu mišljena 'časovna bomba' papirja slabe kvalitete (zaradi samorazgradljivega učinka kislinskega papirja), ki so ga izdelovali od prve polovice 19. stol. dalje. Zato je pomembna vloga arhivov pri

Sklepišče za filmsko gradivo v Filmarchiv-Bundesarchiv, Koblenz

ustvarjalcih že ob nastajanju dokumentov – oblikovati predpisne zahteve za kakovost papirja ter priporočati standarde ISO 9706 za trajni papir in ISO 11108 za arhivski papir, predvsem za dokumente z arhivsko vrednostjo. Prav tako je občutljiva dolgoročna hramba fotografskega gradiva. K reševanju tega je teoretsko zelo pripomogel projekt SEPIA,⁴⁹ glede zahtev za razstavljanje gradiva pa francoski standard (NF Z 40-010) in Slovenski simpozij o razstavljanju arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju leta 2003.

Poglavje, posvečeno arhivskim stavbam, sta prispevali Francija (Elsa Marguin-Hamon) in Velika Britanija (Peter Anderson), s podporo Nemčije, Portugalske, Švedske in Češke. Poglavje opisuje priporočene standarde in kratek opis trenutnih projektov arhivskih zgradb v Evropi. Med priporočenimi standardi sta vsekakor britanski standard 5454 ter knjiga Michela Duchaina *"Archive Buildings and Equipment (Paris, 1998)"*; obeta se posodobljena izdaja z delovnim naslovom DUCHEIN 2. Nekateri države so izdale lastne standarde in publikacije, tako Nemčija (*Anforderungen an die Aufbewahrung von Archiv- und Bibliotheksgut*) ter Španija (*SIMONET BARRIO, J. E.: Recomendaciones para la edificación de archivos. Madrid, Dirección de Archivos Estatales, 1991*). Največ članic pa že ima ali razvija splošne standarde bodisi v obliki pravilnikov bodisi nacionalnih standardov za arhivske objekte. V Evropi poteka mnogo projektov za konstrukcijo arhivskih zgradb, veliko pa je bilo prav zdaj tudi dokončanih: v Nemčiji (filmski oddelek v Berlinu), Nizozemski (arhiv v Limburgu, Utrechtu, Overijsselu, arhiv Zeeuws in

⁴⁸ V Sloveniji že obstaja delovni prevod Britanskega standarda 5454.

⁴⁹ SEPIA seminarja in delavnice organizira ECPA (European Commission on Preservation and Access, Royal Academy, Nederland), <http://www.knaw.nl/ecpa/sepia>.

arhiv Gelders), Veliki Britaniji (na Škotskem – Nacionalni arhiv ter arhivi Surrey, Oxfordshire, Denbigshire, Norfolk), v Sloveniji (omenjen je projekt Arhiva RS na Roški v Ljubljani), Švedski in Danski (širjenje prostorov), Finski (nov regionalni arhiv) in Estoniji (nacionalni arhiv s projektom treh stavb do leta 2008). Na Portugalskem so zgradili od leta 1988 13 stavb (program, imenovan PARAM), v Španiji pa so pravkar zaključili projekt sedmih novih zgradb za pokrajinsko-zgodovinske arhive in en regionalni arhiv, gradijo pa še tri pokrajinsko-zgodovinske in en regionalni arhiv, poteka pa tudi obnova in širitev šestih glavnih arhivov. Češka je od leta 1990 zgradila 21 novih državnih in mestnih arhivov, izvedla 28 renovacij starejših objektov za arhive, v letu 2001 pa dokončala enega najmodernejših objektov v Evropi Nacionalni arhiv 'Prague-Chodovec' (regionalni in nacionalni arhiv skupaj). Posebej so navedeni tudi podatki za t.i. 'vmesne arhive'. Kot konkretne dejavnosti so v načrtu posebna delovna skupina za pripravo standardov in modularni pregled specifikacij za arhivske namenske zgradbe ter iskanje načinov za uporabo teh standardov za obstoječe zgradbe, pripravili naj bi tudi posodobljeno verzijo DUCHEIN 2 (oziroma objavo teh standardov v jezikih EU).

Elektronskim arhivom sta v Poročilu namenjeni dve poglavji: "Verodostojnost in dolgoročna hramba elektronskih dokumentov in arhivov" ter "Interdisciplinarno sodelovanje na področju elektronskih arhivov: Forum DLM, norme, dobra praksa". Prvega je prispevala Danska (Anders Bo Nielsen) s podporo Francije, Velike Britanije, Švedske in Španije, drugega pa Švedska (Claes Granström) s podporo Velike Britanije in Nemčije. Ker je Poročilo pisano za odločevalce na različnih ravneh, je prvo poglavje napisano z vidika pojasnjevanja temeljnih problemov hrambe v elektronskem okolju; pojasnjuje, kaj je verodostojnost (absolutna in relativna), princip ločitve oblike in vsebine (značilen za e-dokumente), pomembnost okolja za e-dokumente ter izvede primerjavo teh pojmov (in enostavnosti konceptov) za papirne dokumente. Predstavljene so različne strategije hrambe (muzejski princip, emulacija, migracija) in kaj pomenijo. Ponovno je opozorjeno na nujno proaktivno delovanje arhivistov že med zasnovo in izgradnjo aplikacije za upravljanje dokumentov, pa tudi na izbiro oblike hrambe glede na namen (verodostojnost, ne-vsakodnevna uporaba) ter zagotavljanje prihodnjih pretvorb in ločitev vsebine in oblike dokumentov. Med konkretnimi ukrepi se načrtuje: ustanoviti delovno skupino za verodostojnost in dolgoročno hrambo e-dokumentov in e-arhivov, razvijati nadaljnje postopke,

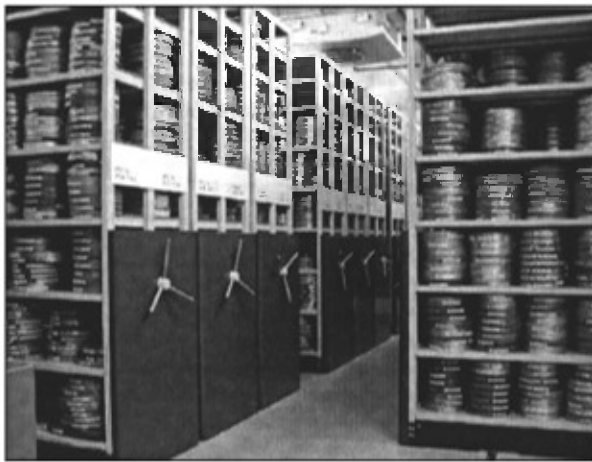
potrebne za verodostojnost dokumentov, vključno s pravno sprejemljivostjo v članicah in ustanovah EU, izvajati študije o izvajanju/uporabi/aplikaciji e-podpisov ter razviti modele postopkov in podpore za prenos e-dokumentov in e-arhivov.

Drugo besedilo s to temo govori o interdisciplinarnem sodelovanju na področju e-dokumentov in e-arhivov, Forumu DLM, normativih in dobrih praksah. Opisano je dosedanje delo Forumu DLM z vsemi štirimi konferencami, njihovimi sklepi in napredkom na tem področju. V konkretnih dejavnostih je približna ocena finančnih potreb za njihovo delo v vrednosti 330.000 evrov za tri leta, v tem času bodo organizirali nadaljnje konference DLM (vsake tri leta) in srečanja (dvakrat na leto v predsedujoči članici), raziskali postopek certificiranja za MoReq, spodbujali dejavnosti v izobraževanju, reševanju pravnih vprašanj, pa tudi pri izmenjavi izkušenj in dobrih praks.

Šesto poglavje zajema le eno tematiko 'akcijski načrt e-Evropa in druge ustrezne dejavnosti na evropski ravni', ki je prispevek evropskih institucij (natančneje Patricia Manson, Direktorat za informacijsko družbo) ter v drugem delu Španije (Blanca de Santes, Generalna poddirekcija za državne arhive Španije). Poglavje poudarja pomembnost programov in razvoja 'digitalizacije preko meja', izpostavi Lundska načela ter pomen 'akcijskega načrta e-Evropa' s koordinacijo programov digitalizacije v Evropi (za dosego širšega dostopa do skupne evropske kulturne dediščine). V tem kontekstu imajo najpomembnejšo vlogo projekti MINERVA,⁵⁰ ERPANET⁵¹ in drugi financirani v okviru programa evropske komisije IST. Akcijski načrt e-Evropa je bil zasnovan že v letu 1999 kot del lizbonske strategije za modernizacijo evropske ekonomije. V načrtu e-Evropa je bil že takrat zastavljen ambiciozen cilj: vsakemu državljanu, šoli in poslu zagotoviti internet oz. vključitev on-line. Konkretne dejavnosti bodo: na voljo dati najpomembnejše digitalizirane zgodovinske dokumente vsake članice EU, kot prispevek za 'portal arhivov v Evropi' ter promovirati projekte MINERVA in ERPANET ko tudi čezmejno sodelovanje pri digitalizaciji, pa tudi izvajanje 'akcijskega načrta e-Evropa'.

⁵⁰ MINERVA (glejte opombo 29).

⁵¹ ERPANET (Elektronik Resource Preservation and Access Network): <http://www.erpanet.org/> (tu je predstavljen tudi nov projekt NARE za e-arhive, imenovan ERA, predstavljen na 'Bernskih javnih predavanjih').

Državni arhiv Republike Češke, 'Praga-Chodovec' (regionalni in nacionalni arhiv skupaj).

Zadnje poglavje o avdiovizualnih arhivih sta pripravili Nemčija (Klaus Oldenhage, Zvezni arhiv) in Portugalska (João M. Sequeira) s podporo Švedske in Direktorata Evropske komisije za izobraževanje in kulturo (EAC). Navedeni so štiri dokumenti EU: Resolucija Sveta o ohranjanju in povečanju kinematografske dediščine (2000/C193/00); Sporočilo Evropske komisije o določenih pravnih vidikih glede kinematografskih in drugih avdiovizualnih del, dne 26. sept. 2001 (COM (2001)534 final); Sporočilo Evropske komisije Svetu, Parlamentu ter Ekonomskemu in Socialnemu odboru ter Odboru Regij o nadaljevanju dejavnosti v zvezi s Sporočilom 26. sept. 2001 (COM 2004)171 final);⁵² in Resolucija Sveta o depozitu kinematografskih del v EU (2003/C295/03).⁵³ Konkretne dejavnosti bodo slediti določilom Resolucije Sveta o depozitu kinematografskih del v EU, razviti kriterije za popis in hrambo avdiovizualnega arhivskega gradiva v EU, promovirati splošne standarde in dobre prakse pri

migraciji v sodobne digitalne oblike ter razviti splošne standarde za podatkovne zbirke filmskih arhivov (da bi le-te bile interoperabilne).

Poglavje opozarja na problem definicije avdiovizualnega gradiva, ki je tako širok pojem, da lahko pravzaprav zajema vse, 'kar niso besedilni dokumenti', zato bi ta definicija lahko zajela: a) zemljevide, načrte, risbe, b) fotografije, c) zvočne zapise, d) kinotečne filme in e) televizijski material. Za tovrstno gradivo velja, da so to kulturne dobrine (sestavni del kulturne dediščine) ni pa nujno, da so v pristojnosti javne arhivske službe, knjižnic ali muzejev. Vsaka članica zato rešuje to problematiko individualno. Tudi konvencije Sveta Evrope o varovanju avdiovizualne dediščine (z dne 8. nov. 2001) niso podpisale vse članice,⁵⁴ ratificirala pa jo je le Litva. Konvencija sicer ne določa, da bi morala biti javna arhivska služba odgovorna za njihovo varovanje, pač pa vsaki članici omogoča lastne rešitve. V poglavju pa je poudarjena tudi strokovna vloga FIAF-a, mednarodne organizacije filmskih arhivov. Glede televizijskega materiala pa je bil pripravljen Protokol Sveta Evrope o varovanju televizijske produkcije in ga poglavje tudi podrobneje opisuje.

Celotno Poročilo ni zgolj posodobljena verzija prve izdaje takega poročila v letu 1994 s trinajstimi novimi članicami EU,⁵⁵ ampak odraz vsebinskega razvoja arhivske prakse in znanosti ter zasnova konkretnih dejavnosti za sodelovanje in napredovanje arhivskih služb v Evropi. Pri pripravi Poročila so največji delež opravljenega dela prispevale najmočnejše arhivske službe članic EU (po številu zaposlenih ipd.), kot so Velika Britanija, Nemčija, Švedska, Nizozemska ipd. Prispevek Slovenije ni zanemarljiv in je ustrezen glede na velikost njene arhivske službe. Poleg dela v plenarni delovni skupini (vseh 25 članic) smo sodelovali v uredniškem odboru (članica N. Glažar); imeli smo dva asistenta za pisce poglavij,⁵⁶ v sklopu uredniškega odbora smo izvajali uredniško usklajevanje s pisci in asistenti za besedila več poglavij,⁵⁷ ob koncu pa

⁵² Ta je vseboval tudi predlog za Priporočilo Parlamenta in Sveta za filmsko dediščino, ki je bil končno sprejet v letu 2005 (objavljeno v Slovenskem prevodu, glejte opombo 53).

⁵³ Drugi dokumenti za področje filma, ki jih Poročilo ne navaja, pa so: Council Resolution of 5 November 1993 on the first century of the cinema (95/C 85/02, CELEX: 31994Y0322(01)); Council Resolution of 12 February 2001 national aid to the film and audiovisual industries (2001/C 73/02); Council Resolution of June 2001 on the need for a reinforced exchange of information and experience between the European Union and its Member States and the candidate countries within the audiovisual sector (CELEX: 32001G1005(01)); in Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. novembra 2005 o filmski dediščini in konkurenčnosti z njo povezanih industrijskih dejavnosti (2005/865/ES, Uradni list Evropske unije L 323/57, dne 9. 12. 2005) – objava v *Arhivi* 29 (2006), št. 1.

⁵⁴ Podpisnice so: Avstrija, Francija, Grčija, Madžarska, Litva, Portugalska in Slovaška.

⁵⁵ Prvo poročilo iz leta 1994 je zajelo le dvanajst takratnih članic, do leta 2006 pa je bilo skupno 13 novih članic.

⁵⁶ Izr. prof. dr. Jedert Vodpivec za poglavje Materialno varstvo in restavriranje dokumentov in arhivskega gradiva ter mag. Natalija Glažar za poglavje Dostop na daljavo in nova raziskovalna orodja.

⁵⁷ Izvajala N. Glažar za poglavja: Arhivski pripomočki in arhivsko popisovanje, Dostop na daljavo in nova raziskovalna orodja, Materialno varstvo in restavriranje dokumentov in arhivskega gradiva, Arhivske namenske stavbe, delno tudi poglavje Verodostojnost in dolgoročna hramba dokumentov in arhivov.

smo bili tudi povabljeni k skupni pripravi (z Veliko Britanijo in Nemčijo) ključnega uvodnega povzetka (executive summary).

Viri in literatura

Report on archives in the enlarged European Union, Increased archival cooperation in Europe: action plan, European Communities, Luxembourg, 2005.

Archives in the European Union, Report of the Group of Experts on the Coordination of Archives, European Commission, Secretariat-General, 1994, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 1994.

Priporočilo Sveta o prednostnih dejavnostih za večje sodelovanje na področju arhivov v Evropi 6703/05 (UL C 312, 29. 11. 2005, str. 55), objava v *Arhivi 29* (2006), št. 1.

Resolucija Sveta 6. maja 2003 o arhivih držav članic (Uradni list Evropske unije, C 113/2, 13. 5. 2003).

Frank Brady: *Towards a modern archiving system for the European Commission*, Proceedings of the DLM Forum 2002, Barcelona 6–8 May, 2002, INSAR, Luxembourg 2002.

Uredba Sveta (EGS) št. 3911/92 z dne 9. decembra 1992 o izvozu predmetov kulturne dediščine (Uradni list Evropskih skupnosti L 395, 31. 12. 1992).

Uredba (ES) št. 1049/2001 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. maja 2001 o dostopu javnosti do dokumentov Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije (Uradni list Evropskih skupnosti L 145, 31. 5. 2001).

Direktiva 2003/98/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. novembra 2003 o ponovni uporabi informacij javnega sektorja (Uradni list Evropskih skupnosti L 345, 31. 12. 2003).

Direktiva 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in prostem pretoku takih podatkov (Uradni list Evropskih skupnosti L 281, 23. 11. 1995).

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2001/29/EC z dne 22. 5. 2001 o uskladitvi določenih vidikov avtorskih in sorodnih pravic v informacijski družbi (Uradni list Evropskih skupnosti L 167, 22. 6. 2001).

Direktiva št. 96/9/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. marca 1996 o pravnem varstvu baz podatkov (Uradni list Evropskih skupnosti L 77, 27. 3. 1996).

Uredba Sveta (EGS) št. 3911/92 z dne 9. decembra 1992 o izvozu predmetov kulturne dediščine (Uradni list Evropskih skupnosti L 395, 31. 12. 1992).

Direktiva 2003/4/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2003 o dostopu javnosti do informacij o okolju in o razveljavitvi Direktive Sveta 90/313/EGS (Uradni list Evropskih skupnosti L 41, 14. 2. 2003).

Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. novembra 2005 o filmski dediščini in konkurenčnosti z njo povezanih industrijskih dejavnosti (2005/865/ES, Uradni list Evropske unije L 323/57, dne 9. 12. 2005), objava v *Arhivi 29* (2006), št. 1.

Pravilnik o spremembi in dopolnitvi Pravilnika o postopku za izdajo dovoljenj za izvoz in iznos predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 106/2004).

Zakon o vračanju protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 126/2003).

Pravilnik o zvrsteh protipravno odstranjenih predmetov kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 34/2004).

Zakon o ratifikaciji Konvencije Unidroit o ukradenih ali nezakonito izvoženih predmetih kulturne dediščine (Uradni list RS-MP, št. 6/2004).

Internet

<http://www.iue.it/ECArchives/EN>
<http://zakonodaja.gov.si/>
<http://ec.europa.eu/idabc/en/home>
<http://www.loc.gov/ead/>
<http://www.minervaeurope.org/>
http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=1627&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
<http://www.crxnet.com/leaf/>
<http://www.cuan.org/>
<http://www.european-archival.net/>
<http://www.opeanarchives.org>
<http://www.erpanet.org/>
<http://www.calimera.org>
<http://www.knaw.nl/ecpa/sepia>

Summary

ARCHIVES IN THE EUROPEAN UNION

The Report on Archives in the Enlarged European Union is not only an updated version of the first Report from 1994, with new member states, but it also reflects the archival development in the last ten years and represents an action plan of cooperation and progress of the archival services in Europe. Cooperation activities are en-

visaged on five priorities: Preservation and damage prevention for archives in Europe; E-archives and digitisation; Internet Gateway to documents and archives in Europe; Survey of the national and EU legislation (data base); Measures to prevent thefts of archival documents. As envisaged in the Council recommendation on priority actions to increase cooperation in the field of archives in Europe (2005/312/C), the European Archives Group (EAG) has been established for this purpose with the support of several special working groups.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 7.046(497.4 Volče):929 Kralj T.
Prejeto: 18. 10. 2006

Sedej & Dostal kontra Kralj Kritika Toneta Kralja ob poslikavi župnijske cerkve v Volčah

ALENKA KLEMENC

univ. dipl. umetnostna zgodovinarica in anglistka

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU, Novi trg 2, p. p. 306, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: klemenc@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Leta 1927 je ob začetku svojega dolgoletnega slikarskega delovanja na Primorskem Tone Kralj (1900–1975) poslikal župnijsko cerkev v Volčah pri Tolminu. Med duhovniki, ki so pripadali mladokatoliškemu krogu, je bil navdušeno sprejet, višja oz. starejša duhovščina pa ga je v svojem nerazumevanju modernejših smeri v umetnosti, ki so se kakorkoli razlikovale od tradicionalnega realizma, v celoti zavrnila. Tržaška Edinost je marca 1928 objavila anonimni članek, ki je napadel Kralja. Avtor ostaja vse do danes nerazkrit, arhivsko gradivo pa kaže, da je članek napisal goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej (1854–1931); pri tem pa se je oprl na strokovno mnenje ljubljanskega škofijskega kanclerja in umetnostnega zgodovinarja Josipa Dostala (1872–1954), konservativnega zagovornika presoje cerkvene umetnosti po merilih, utemeljenih še v 19. stoletju.

KLJUČNE BESEDE: Tone Kralj (1900–1975), Frančišek Borgia Sedej (1854–1931), Josip Dostal (1872–1954), Volče, cerkveno slikarstvo, ekspresionizem, nova stvarnost, likovna kritika

ABSTRACT

SEDEJ & DOSTAL VS. KRALJ

CRITICISM OF THE PAINTINGS BY TONE KRALJ IN THE PARISH CHURCH AT VOLČE

In 1927 the Slovene painter Tone Kralj (1900–1975) made several wall paintings for the parish church in the village of Volče near Tolmin, now in Slovenia but then belonging to Italy (the Archdiocese of Gorizia). The painter, whose early career was marked with Expressionism, turned to the style of the New Objectivity later on, and his work at Volče dates approximately from the time of this transition. However, his paintings aroused wild criticism on the part of conservative higher clergy, while lower clergy, mostly young priests of the progressive Catholic movement, welcomed him. Supported by archival documents the present paper identifies the author of the hitherto anonymous article of 1928 attacking Kralj's work in Volče: it was written by the archbishop of Gorizia, Frančišek Borgia Sedej. He, in turn, relied on a written opinion about the painter forwarded to him by the secretary to the archbishop of Ljubljana, Josip Dostal, who was educated in art history and was the arbitrator in the matters of ecclesiastical art in the archdiocese. His conservative views of modern art corresponded neatly with Sedej's lay opinion, so they joined forces in their condemnation of the painter, refusing any possibility of using expressively distorted forms in sacred art.

KEY WORDS: Tone Kralj (1900–1975), Frančišek Borgia Sedej (1854–1931), Josip Dostal (1872–1954), Volče, religious painting, Expressionism, New Objectivity, art criticism

Tone Kralj (1900–1975) in njegov starejši brat France (1895–1960) sta si s svojo poduhovljeno ekspresionistično umetnostjo, ki sta jo po prvi svetovni vojni udarno uvedla v slovenskem prostoru, med mladimi predstavniki novokatoliškega gibanja in pri pomembnem delu strokovne kritike – tu je treba v prvi vrsti poudariti Franceta Steleta – hitro pridobila sloves prenoviteljev religioznega slikarstva pri nas.¹ Problematično pa je bilo, ko je bilo treba o tem prepričati uradne predstavnike Cerkve, ki so odločali o javnih cerkvenih naročilih. Prvo zavrnitev sta brata doživela takoj na začetku svojega uveljavljanja, ko sta konec leta 1920 pripravila osnutke za poslikavo domače farne cerkve v Dobropolju, kjer naj bi Tone poslikal ladjo v pripovednem, France pa prezbiterij v vizionarnem in simboličnem smislu,² a načrtov škofijska umetnostna komisija ni odobrila.³ Pri tem je imel odločilno besedo škofijski kancler, monsignor Josip Dostal (1872–1954), dolgoletni predavatelj krščanske arheologije in umetnostne zgodovine na ljubljanskem bogoslovju in tudi sam ljubiteljski slikar in risar.⁴ Čeprav je bil dobro razgledan v umetnostnih vprašanih preteklosti oz. v zgodovinskem slogovnem razvoju, pa so bili njegovi nazori okosteneli, saj "verske misli, ki so svete, vzvišene, častiljive, ne trpe površnih, neizčiščenih, zanikrnih ali celo trivialnih izraznih

oblik",⁵ takšne pa je videl v moderni umetnosti, zato jo je odločno zavračal. Somišljenike glede tega je imel tudi v najvišjih cerkvenih krogih na Goriškem, med drugim pri samem nadškofu Frančišku Borgiu Sedeju (1854–1931). Ta je Tonetu Kralju zagrenil delo na Primorskem že takoj, ko se je slikar leta 1927 začel intenzivno ukvarjati z monumentalnim cerkvenim slikarstvom v tem geografskem prostoru in najprej poslikal cerkev v Volčah pri Tolminu. Nadškof je v internem škofijskem glasilu Kraljevo nadaljnje delo po primorskih cerkvah tako rekoč prepovedal,⁶ kakor kaže arhivsko gradivo, pa je bil ob podpori Dostalovega mnenja tudi avtor širši javnosti namenjene kritike Kraljevega volčanskega dela, objavljene v tržaškem listu *Edinost* leta 1928 s podpisom *Duhovnik*.⁷ Ker avtor članka tudi pri citiranju v novejši literaturi ostaja nerazkrit, je namen pričujočega prispevka zadevo nekoliko širše osvetliti.

Prvo cerkveno poslikavo je Tone Kralj naredil po naročilu svojega rojaka, župnika Ignacija Žgajnarja⁸ v Premu na Primorskem leta 1921 kot osebno videnje religiozne motivike, v duhu ta čas pri njem aktualne ekspresionistične duhovne poglobljenosti, vizionarnosti, ekstatičnosti. Potem je minilo kar nekaj let, v katerih se je njegova umetnost začela odmikati od ekspresionistične subjektivnosti v podajanju oblik in se vse bolj bližati slogu nove stvarnosti z njenim upoštevanjem realnosti v pomenostavljenem, plastično poudarjenem načinu, preden je leta 1927, pred delom v Volčah, poslikal župnijsko cerkev v Strugah na Dolenjskem, kjer je bil za župnika njegov nekdanji dobrepoljski katehet Andrej Orehek.⁹ Žal o tej pozneje uničeni Kraljevi poslikavi danes pričajo le ohranjene fotografije in opisi v kritičnih odmevih.

Na Primorsko so Kralja, kakor sam pripoveduje,¹⁰ povabili protifašistični, narodno zavedni duhovniki, ki so se navdušili nad objavljenimi reprodukcijami njegovih religioznih del. Najprej se je dogovarjal za poslikanje cerkve v Podgori, v kateri je bil takrat za župnika Stanko Stanič,¹¹ a ta si potem v kraju preblizu Gorice ni upal tvegati takega

1 Za izčrpno bibliografijo o Tonetu Kralju gl. *Tone Kralj*, 1998, 146–159 (pripravila Jana Intihar Ferjan).

2 Komelj, 1979, 51. – O dataciji prim. pismo Franceta Kralja Francetu Steletu, dat. v Dobropolju 27. 12. 1920, objava: Kranjc, 1990, 64.

3 Prim. Kralj, 1933, 60; Kralj, 1996, 131. – Dobrepoljski župnik Andrej Ramoveš je 10. 1. 1921 prosil knezoškofijski ordinariat v Ljubljani, da dovoli poslikavo farne cerkve po predloženem osnutku bratov Kralj, vendar je dodal, da je *započetek takega z obilnimi stroški združenega dela dobrega premisleka vreden* (NŠAL, Župnije: Dobropolje 1920–1940). V pismu z dne 16. 3. 1921 je France Kralj prosil Franceta Steleta, naj vendar že kaj ukrene glede dobrepoljske cerkve, da bi bilo vsaj do velike noči rešeno (UZI, Steletova zapuščina, korespondenca: F. Kralj). Odbor Društva za krščansko umetnost je 21. 3. 1921 ordinariatu posredoval svoje mnenje: *Glede slikanja cerkve v Dobropoljah (načrt bratov Kraljev): Priznavajo se posameznim delom kompozicije umetniške vrednote; nekateri deli so pesniško zamišljeni, potekli iz gorkega čustvovanja. Vendar pa celota ni enotno zamišljena in zlasti ni enotno obdelana. Če bi se mogla cerkev slikati, bi morala umetnika ves načrt pretehtati in ga izgoriti in nekatere stvari sploh prenesti bližje ljudskemu pojmovanju.* (NŠAL, ŠAL/V, f. 239). Dne 31. 3. 1921 je nato škofijska pisarna dobrepoljskemu župniku sporočila, da je načrt zavrnjen in da ga je "s primernimi pojasnili" predsednik Društva vrnil slikarjema (NŠAL, Župnije: Dobropolje 1920–1940).

4 Kjer ni omenjeno drugače, so splošni podatki o osebah, ki se pojavljajo v besedilu, povzeti po geslih v leksiki (*Slovenski biografski leksikon*, *Primorski slovenski biografski leksikon*, *Enciklopedija Slovenija*); to ni posebej navedeno.

5 Dostal, 1920, 143.

6 *Stylus artis modernae*, 1928, 15.

7 *Duhovnik*, Za napredek, 1928, 2.

8 Prim. Kranjc, 1998, 107.

9 Prim. Marolt, 1927, 247.

10 Prim. Kralj, 1970, b. p.; Pogovor s slikarjem Tonetom Kraljem, 1972, 17.

11 Stanko Stanič (1893–1955), duhovnik, pisec in kulturni delavec na Goriškem, od 1923 kurat in od 1930 župnik v Podgori. Prim. Pogovor s slikarjem Tonetom Kraljem, 1972, 17; Cesar, 2000, 9.

podviga. Opogumil pa se je Alojzij Kodermac, takratni župnik v Volčah,¹² saj je med prvo svetovno vojno domala razdejana in v letih po njej tako rekoč na novo pozidana župnijska cerkev sv. Lenarta čakala na olepšanje svoje notranje podobe.

Za delo v Volčah se je Tone Kralj z dušnim pastirjem pisno dogovarjal že leta 1926, in sicer prav na Staničevo priporočilo, kakor piše Kodermac v svojih spominih.¹³ Najprej sta imela v mislih izdelavo lesenega kipa farnega zavetnika za tron velikega oltarja, ker pa se je medtem našla med vojno izginula prvotna oltarna slika tega svetnika, delo "idrijskega" Jurija Tavčarja iz leta 1877, sta se spomladi 1927, ko je Kralj sam prišel v Volče, dogovorila za slikarski okras.

"Šel sem v Gorico k nadškofu Sedeju in mu pravim, da bi volčansko cerkev, predno bo posvečena, nekoliko dostojno olepšal in vsaj nekaj poslikal. Dal mi je ustmeno dovoljenje, ne da bi zahteval načrte in skice. Tako sem imel proste roke. Nadškof mi je zaupal," se spominja Kodermac.¹⁴ Kralj se je dela lotil poleti, napravil pa je le nekaj ločenih prizorov, ne da bi krasil arhitekturo kot celovit organizem, zato lahko le pogojno govorimo o "poslikavi" cerkve.¹⁵ Na steni ob velikem oltarju je nad stranskimi prehodi upodobil dvojici svetnikov, levo sv. Petra in Pavla in desno sv. Cirila in Metoda, slavočno steno je okrasil s celopostavnimi angeli ob straneh in zgoraj, v ločnem delu, z angelskimi glavicami med oblaki. V stranskih kapelah je kot oltarni "pali" naslikal na levi lirično zasanjano Marijo z Detetom – Kraljico miru, sedečo pod baldahinom mavrice na oblaku, pod katerim je videti veduto Volč, na desni pa Srce Jezusovo; netradicionalno je v to upodobitev vključil tudi štiri klečeče figure prosilcev (prostitutka, mati z bolnim otrokom, invalid, slepec), ki se priporočajo Jezusu. Vrh sten za oltarjema je dodal še po dva angelca z napisnim trakom, nad krstni kamen v ozadju ladje pa je naslikal manjši, ikonografsko ustrezni prizor krsta v Jordanu. V volčanski cerkvi gre torej za statične, reprezentativne motive (tudi Krst, skrajno lapidaren prizor z zgolj osrednjima protagonistoma, je takšen) in ne toliko za pripovednost, s kakršno se je slikar v prizorih iz življenja sv. Avgušтина že izkazal v Strugah in je bila za njegovo cerkveno slikarstvo še značilnejša pozneje.

Tone Kralj, Sv. Ciril in Metod, stenska poslikava, 1927, Volče pri Tolminu, župnijska cerkev sv. Lenarta (Fototeka Moderne galerije)

Monumentalne svetniške figure ob velikem oltarju so po zmernih ekspresivnih poudarkih drž in gest ter v načinu stilizacije bliže Kraljevim starejšim delom kakor tiste v ladji, linearna igra gub na oblačilih se izmenjava z bolj plastično poudarjeno telesnostjo. S svojo hieratičnostjo in ne nazadnje s prevladujočo rjavkasto barvnostjo, prilagojeno stari oltarni sliki, naj bi upodobitvi spominjali kar na bizantinske ikone. Svetel in lahkoten okvir oltarju dajejo v belem in modrem naslikani in v svoji prosojnosti domala dematerializirani angeli in angelske glavice, barve na slikah v ladji pa so nasičene, celo

¹² Alojzij Kodermac (1892–1977), duhovnik, pripadnik krščanskosocialne struje in narodnoobrambni delavec, v Volčah je župnikoval od 1922. naprej (do 1965).

¹³ Bratuž, 2003, 72.

¹⁴ Bratuž, 2003, 72.

¹⁵ Poleg tega je, kot piše Kodermac, poskrbel za manjše adaptacije tudi v cerkvi (Bratuž, 2003, 73). Slike so naslikane z oljnimi barvami na omet.

težke, v stranskih oltarjih živahnejše in pri Krstu spet umirjene v zemeljskih tonih. Plastičnost teles je izrazita, sumarna, še vedno pa dopolnjena z dekorativno linearnostjo; pri nekaterih obrazih (Marija, Kristus) se že nakazuje Kraljev značilni lepoto stilizirani svetniški tip, kakršen se potem dolga leta pojavlja v njegovih cerkvenih poslikavah. Kot daljni odmev Kraljeve ekspresionistične faze lahko razumemo figure prosilcev na sliki Srca Jezusovega (prav ti so najbolj zmotili slikarjeve kritike!), saj v svoji drastičnosti spominjajo kar na slikarjev "tužni rod" in podobni liki se pojavljajo sicer v njegovi socialno obarvani motiviki. Kompozicije slik so jasne, pregledne, omejene na bistvo sporočila, saj se je, kakor je napisal France Stele, Kraljeva religiozna umetnost kot odsev sočasnih evropskih umetnostnih dogajanj v letih od dobrepoljskega načrta in poslikave v Premu do leta 1927 poglobila in preusmerila od prvotne kaotične vizionarnosti in izraznih pretiravanj k redu in umirjenosti nove stvarnosti.¹⁶

Nadškof Sedej si je Kraljevo delo ogledal 15. septembra 1927, ko je prišel v Volče posvetit obnovljeno cerkev. Njegov prvi odziv je bil glede na poznejši razplet prav zanimiv: *"Po končani službi božji je nadškof ogledoval slike Toneta Kralja. Ko smo prišli do oltarja Matere božje v kapelici, je vzkljknik: 'Marija je Slovenka!' Ko je gledal pri krstnem kamnu Janeza Krstnika, je rekel: 'To je pravi Janez Krstnik, tako je bil oblečen.' Ko smo prišli k oltarju v drugi kapeli, je več časa gledal sliko Srca Jezusovega. Rekel je, da je pred njo težko moliti. /.../ Pri kosilu je g. Makuz pričel Kraljeve slike kritizirati, a nadškof je kritiko takoj ustavil /.../."*¹⁷ Iz povedanega bi lahko sodili, da Sedej sprva sploh ni bil takšen slikarjev nasprotnik, za kakršnega se je izkazal le nekaj mesecev pozneje.

Vendar je bil Kralj že med delom negotov glede tega, kako bo sprejeto. V pismu, poslanem 17. 6. 1927 iz Volč svojemu kritičnemu zagovorniku Francetu Steletu, pravi takole: *"Je bila že komisija v Strugah radi kolavdacije? Če je bila, ali bi se mogel dobiti uradni spis o tem, da imam tu v rokah orožje proti starinarji – je je tudi tu dovolj in sicer v najvišjih glavah v najvišji potenci."*¹⁸ Takšne glave so bili najbrž tudi "kobarški gospodje", ki so si prišli ogledat končano delo in ga obsodili, župniku pa svetovali, naj poslikavo kar prepleska,¹⁹ nasploh pa starejši duhovniki, ki jih je motil Kraljev "ekspresionizem".²⁰

Tone Kralj, Srce Jezusovo, stenska poslikava, 1927, Volče pri Tolminu, župnijska cerkev sv. Lenarta (Fototeka Moderne galerije)

Pri tem je zanimivo, kako so slike sprejeli laični uradni krogi: *"Ob tem delu (namreč preurejanju kapele v cerkvi, op. A. K.) naju je žalotil Riccoboni, uradnik uprave za varstvo umetnin v Trstu. Ogledal si je Kraljeve slike pri velikem oltarju /.../ Riccoboni je pohvalil Kraljevo delo ter izrazil željo, da bi Kralj veliko slikal na Primorskem."*²¹ Podobno pozitivno se je odzval tudi beneški slikar Emilio Paggiaro, ko se je s sinom, tudi slikarjem, ob neki priložnosti oglašil v Volčah.²² Kraljeva poslikava je navdušila tudi mlado-katoliškega duhovnika Virgila Ščeka (1889–1948), znanega primorskega narodnega in kulturno-prosvetnega delavca in politika krščanskosocialne smeri, tako da je še istega leta povabil slikarja, naj okraši župnijsko cerkev v Avberju v tržaški škofiji, kjer je bil Šček takrat za župnika. Kralj je začel slikati jeseni 1927, napravil je prezbiterij,²³ cerkveno ladjo pa je poslikal naslednje leto.

¹⁶ Stele, 1930, 78.

¹⁷ Bratuž, 2003, 74.

¹⁸ UZI, Steletova zapuščina, korespondenca: T. Kralj.

¹⁹ Bratuž, 2003, 74.

²⁰ Cesar, 2000, 11.

²¹ Bratuž, 2003, 73.

²² Bratuž, 2003, 74. Emilio Paggiaro (1859–1929).

²³ Stele, 1928, 50, za Avber izrecno omenja prezbiterij; tudi Šček omenja, da je najprej slikal prezbiterij, potem še cerkev = ladjo, razen stropa (ŠAK, Paberki 2, 117).

V primorskem tisku je bil prvi kritički odmev na volčansko poslikavo objavljen novembra 1927 v tržaški *Edinosti*.²⁴ Avtor, ki se je podpisal samo *Tr.*,²⁵ Kralju priznava mojstrstvo v formi, v ritmičnem poteku linij, očita pa mu šibkost v barvah in s tem pomanjkanje čustvene izraza. Slikarja oz. njegove slike v Volčah je v istem časniku dober mesec pozneje obširno predstavil pisatelj France Bevk in jim v vseh pogledih priznal umetniško polnokrvnost.²⁶ Zavedal pa se je, da je bilo za izročitev cerkvenega dela modernemu slikarju potrebnega veliko poguma in poglobljeno razumevanje. Kot čustveno najmočnejšo je dojel prav sliko Srca Jezusovega, pred katero naj bi po Sedejevem mnenju ne bilo mogoče moliti. Nasprotno pa je prevzela duhovnika Ivana Rejca in je opis slike uporabil kot uvod v svoj članek o Kristusu Kralju.²⁷ Nad volčanskimi slikami je bil navdušen tudi Karel Dobida; menil je, da so moderne v dobrem pomenu besede, samorasle in izvršene z notranjo čustveno močjo, v preprostem, pa zato mogočnem načinu.²⁸ V pregledu likovnega dogajanja v letu 1927 je izrekel svojo pohvalo še najkompetentnejši ocenjevalec, namreč France Stele.²⁹ Nadškof Sedej, ki se je ob posvetitvi cerkve sicer izkazal za dovolj strpnega do Kraljevega dela, je zdaj začutil – verjetno tudi pod vplivom drugih slikarjevih nasprotnikov –, da je treba nastopiti zoper vso to hvalo. To je storil v februarški številki škofijskega glasila *Folium ecclesiasticum Archidioecesis Goriensis* 1928.³⁰ Slikam Toneta Kralja, ki ga imenuje samo "*neki slovenski umetnik*", razen v nekaterih svetniških obrazih, ki naj bi bili primerni, sicer očita surovost in monstroznost in s tem žalitev estetskega in religioznega čuta. Pred takimi slikami ni mogoče pobožno moliti, zato za tako moderno umetnost v cerkvah ni prostora in škofijski urad za umetniška dela, ki ne bodo v skladu z ustaljeno prakso Cerkve, ne bo dajal dovoljenj. Ko je *Goriška straža* konec februarja ponatisnila odlomek o slikarju iz omenjenega Steletovega članka,³¹ si je nad-

škof za morebitno nadaljnjo polemiko očitno zaželel kako strokovno podprto oceno, ki bo seveda izražala njegovemu enako mnenje. In pravilno je sklepal, da jo bo dobil od Josipa Dostala. Korespondenca med njima je potekala marca 1928, v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani so ohranjena tri Sedejeva pisma,³² za Dostalove odgovore pa bi bilo treba pogledati v Sedejevo zapuščino v goriškem nadškofijskem arhivu; to ostaja naloga za prihodnost.

Sedej je pisal Dostalu že naslednji dan po ponatisu Steletove pohvale v *Goriški straži*. V pismu (priloga 1) na kratko predstavlja zadevo z objavami (v *Foliumu* in v goriškem listu) in izraža obžalovanje, da je iz katoliških krogov izginil smisel za cerkveno umetnost. Določena smer med mladimi duhovniki na Primorskem (po njenem navdušenju za moderno umetnost jo Sedej primerja s sodelavci revije *Dom in svet*) namreč hoče vsiliti Toneta Kralja kot cerkvenega slikarja, on, nadškof, pa te nevarnosti (sic!) ne bo dopustil, saj ne nazadnje tudi ljudstvo, ki ima zdrav razum in pobožno srce, ne mara takih novotarij. O Kralju se je prav žaljivo izrazil, da je "*svojo kramo*" prenesel na Goriško in Tržaško, ker v Sloveniji ni uspel. Na Dostala se je Sedej torej obrnil s prošnjo, da bi mu le-ta poslal "*kako resnično*" oceno Kraljevih slik. V drugem pismu dobrih štirinajst dni pozneje (priloga 2) se goriški nadškof zahvaljuje za "*jako dragi mi*" odgovor in prosi, da bi smel Dostalovo mnenje uporabiti v svojem odzivu na pisanje v *Goriški straži* in predvsem na ponavljajoče se pohvale Kralja, ki prihajajo od "*mlade struje*". Čez deset dni, že po objavi njegovega članka v tržaški *Edinosti*,³³ je sledilo novo Sedejevo pismo (priloga 3), v katerem poudarja veliko Dostalovo uslugo zaradi poslani ocene, s katero si je nadškof pomagal pri "*malem članku*", ki ga je podpisal z vzdevkom *Dubovnik*. Izraža upanje, da je s tem konec hvalisanja "*tistega modernista – slikarja*".

Članek v *Edinosti* je sorazmerno kratek in kritiko izraža predvsem načelno. Sedej je vanj vključil več misli, ki smo jih v glavnem že spoznali. Najprej je zavrnil Steletovo misel o monumentalnosti Kraljevega dela; pri njem ga najbolj odbijajo oblike, kot je poudaril že v škofijskem listu. Kakor *Tr.* tudi on očita, da barve niso dovolj žive in privlačne, predvsem pa verniki, ki imajo "*zdrav čut za lepoto*", slike večinoma obsojajo oz. jih "*naše zdravo ljudstvo*" ne razume (podobne misli so v prvem pismu Dostalu), sploh pa pred takimi slikami ni mogoče moliti (Sedejeva izjava ob posvetitvi volčanske cerkve in po-

²⁴ Tr., Kraljeve slike v Volčah, 1927, 3.

²⁵ Morda je to primorski duhovnik Herman Trdan (1892–1970), ki je bil tudi sam slikar – prim. Kranjec (=Gabrovšek), 1928, 3 (za identifikacijo Kranjca kot Gabrovska gl. ŠAK, *Paberki* 2, 127).

²⁶ Bevk, 1927, 3.

²⁷ Rejec, 1927, 29 (il. na str. 28).

²⁸ Dobida, 1927, 469 (il. na str. 452, 453).

²⁹ Stele, 1928, 50.

³⁰ *Stylus artis modernae*, 1928, 15 (za pomoč pri razumevanju latinskega besedila se lepo zahvaljujem dr. Ani Lavrič). O tem prim. tudi: Kralj, 1945, 1.

³¹ Za napredek cerkvene umetnosti, 1928, 3.

³² NŠAL, Zapuščine, f. 101.

³³ Duhovnik, Za napredek, 1928, 2.

novno v *Fohumu*). Sklicevanje na cerkveno tradicijo kot merilo za primernost ali neprimernost umetnin v cerkvah, najdemo že v obsodbi v nadškofijskem listu. Druge kritične misli, predvsem posplošeno zavračanje moderne umetnosti, po moji sodbi lahko pripišemo Dostalu, ki je volčanske slike, kakor kaže, videl le na objavljenih reprodukcijah, seveda pa je poznal poslikavo v Strugah in druga slikarjeva religiozna dela.³⁴ Kralju očita preživetost njegovega sloga, saj naj bi moderni slikarji – tudi najmodernejši – slikali vse drugače in se spet vračali k "bolj zdravi" podlagi, kakor je mogoče videti tudi v Münchenski reviji *Die Christliche Kunst*. Značilna je izjava o različnih stavbnih slogih naših cerkva (romanske, gotske, baročne cerkve), saj zahtevajo vsaka svoj način poslikave, prav tako misel, da je za cerkvenega umetnika primeren le zares veren človek, da mora "umotvor" ustrezati resnici in predstavljati ljudi kot podobe božje, torej jih idealizirati. Cerkev ima glede umetnosti svoje vzvišene nazore, starodavno tradicijo, izraženo v cerkvenih določbah, tem pa se mora podrediti vsak cerkven umetnik. Vse naštetu kaže na Dostalova izhodišča v razmišljanjih kanonika Janeza Flisa (1841–1919), ki je bil njegov predhodnik kot predavatelj cerkvene umetnosti.³⁵ Konkretno se članek ustavlja le ob sliki Srca Jezusovega, sporni za Sedeja že ob posvetitvi cerkve, in najbolj obsoja elemente, ki še spominjajo na Kraljevo ekspresionistično fazo, to so ekspresivno podane, "grde" figure prosilcev ob Jezusu. Zgovorna je primerjava z "mršavimi proletarci" in "obupanimi socialisti",³⁶ ki jo sicer navaja posebej, a se očitno nanaša prav na te figure in jasno izraža odpor do neolepšane resničnosti v "svetih" podobah. Članek govori kar v imenu katoliške cerkve in s stališča njenih vzvišenih nazorov o umetnosti obsoja Kralja in modernizem sploh. Takšna razmišljanja poznamo tudi iz drugega Dostalovega pisanja, saj hkrati ob trditvah, da Cerkev ni nobenega sloga razglasila za svojega in da so ji vsi enakovredni, izrecno poudarja, da so se s časom v cerkveni umetnosti razvile neke norme, tradicionalni tipi, ki jih morajo umetniki pač tudi v moder-

nem času upoštevati, saj je njihov prvi namen izražati lepoto verskih resnic v idealni in ne subjektivistično predelani obliki.³⁷ Subjektivizem naj bi bila sploh smrt za umetnost, saj "vodi pot modernega slikarstva iz impresionizma skozi ekspresionizem, primitivizem, kubizem in futurizem v nič."³⁸

Da se Sedej pod članek ni podpisal, je torej v luči povedanega bolj opravičljivo, saj si gotovo ni želel lastiti tistih nekaj uporabljenih "strokovnejših" besed svojega ljubljanskega tovariša, zato je oba zaobjel v "dubovnika". Na kritiko je v *Edinosti* zelo odločno odgovoril kulturni delavec in literarni zgodovinar Alojzij Res,³⁹ ki ne zagovarja toliko konkretnega Kraljevega dela, temveč oporeka predvsem "dubovnikovi" trditvi, da Cerkev kot taka obsoja moderen umetniški izraz, saj je v resnici prav nasprotno Cerkev v vsej zgodovini imela posluš za razvojne faze likovne umetnosti in sprejemala vse sloge.⁴⁰ S kratko notico je bralstvo zgolj obvestil o polemiki ljubljanski časnik *Slovenec*,⁴¹ v zagovor Kralja pa je tržaški *Mali list*, katerega ustanovitelj in sourednik je bil Šček, objavil pogovor z umetnostnim zgodovinarjem Marijanom Maroltom, da je lahko javnosti posredoval njegovo navdušenje nad slikarjem.⁴² Spraševalec (verjetno sam Šček) kot nevrprashljivo dejstvo navaja, da se za "dubovnikom" v *Edinosti* skriva Andrej Pavlica, profesor v goriškem bogoslovnem semenišču in nasprotnik mladokatoliškega kroga oz. "novostrujarjev."⁴³

³⁴ Do takrat so bile objavljene reprodukcije volčanskih slik v *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe* za leto 1928 (str. 28: Srce Jezusovo, str. 99: Sv. Ciril in Metod) in v *Mladiki*, 1927, št. 12 (str. 452: Sv. Peter in Pavel, str. 453: Sv. Ciril in Metod).

³⁵ Prim. Flis, 1885; Flis, 1908.

³⁶ Zanimivo je, da primerjavo s "proletarci" najdemo v pretpikanem članku *Die neueste Kunst und die Kirche* iz *Klerusblatt. Organ der Diözesan-Priestervereines Bayerns und ihres Wirtschaftlichen Verbandes G.m.b.H.*, Eichstaätt, 1. Mai 1927, Nr. 17, 8. Jahr, str. 196–198, hranjenem v gradivu nadškofijske pisarne v Ljubljani (NŠAL, ŠAL V, f. 239).

³⁷ Dostal, 1920, 143–144. Od Društva za krščansko umetnost so tudi njihova pravila med drugim zahtevala, da poskrbi, da se v okviru cerkvene umetnosti napravijo *umotvori v krščanskem dubu in v pravem slogu* (podčrtala A. K.) (Pravila "društva za krščansko umetnost", 1902, 27). O tej problematiki in o Dostalovem delovanju v društvu prim. tudi: Žigon, 1982, 29–33.

³⁸ Dostal, 1914, 214. Prim. tudi Brejc, 1986, 39–40.

³⁹ Res, 1928, 2.

⁴⁰ To problematiko, kakor se kaže v slovenskem prostoru, razgrinja tudi Brejc, 1991, 121 (in naprej).

⁴¹ Debata o Tonetu Kralju, 1928, 7.

⁴² Pogovor s strokovnjakom, 1928, 3.

⁴³ Šček tudi v Paberkih o članku v *Edinosti* piše, da je Pavlica nastopil ostro proti. *Pa se ni podpisal. Niti slik ni videl, niti fotografiji. Samo iz soužitva zoper avberskega dubovnika* (ŠAK, *Paberki* 2, 127). Podobno naj bi bil Pavlica stal tudi za Sedejevo okrožnico duhovnikom, v kateri je nadškof leta 1921 grobo napadel pisatelja Ivana Preglja in med drugim zapisal: *Ali je treba katoliškemu pisateljem, slikarjem, risarjem, pesnikom letati za modernimi vešami, za izpodki modernizma in sploh za propalo umetnostjo, tako da se nam nasprotniki v pest smejejo in nas bodo potomci enkrat pomilovali?* (Bratuž, 1988, 183). – Za kronologijo objav in vsebinsko analizo prim. tudi Vuk, 2001, 169–171. – Čeprav se "duhovnikov" članek, kot rečeno, še vedno citira kot anonimem, so vsaj nekateri avtorji očitno vedeli, da je povezan s Sedejem ali kar njegov, saj

Zaradi nasprotovanj je bilo Kralju dobrodošlo Ščekovo povabilo, naj poslika cerkev v Avberju, saj se je tako lahko umaknil iz goriške nadškofije v tržaško, kjer so imele cerkvene oblasti za moderno umetnost več posluha. Tamkajšnjega škofa Alojzija Fogarja⁴⁴ pa je Sedej pisno posvaril pred Kraljem, kakor nadškof sam omenja v prvem pismu Dostalu. Iz kronološko sicer ne povsem jasnih Ščekovih zapiskov v njegovih rokopisnih *Paberkih* izvememo, "/.../ da je Sedej pisal pismo tržaškemu škofu. Vsebina: Da Šček vpeljal slovensko bogoslužje v Avberu, da poklical slikarja, ki nagote slika itd. Tržaški škof je dal odgovoriti po mons. Iv. Slavcu: 1. da je slike odobrila komisija, 2. da je – kolikor znano – avberski duhovnik pod jurisdikcijo tržaškega in ne goriškega škofa."⁴⁵ Podobno se je izrazil tudi sam slikar, namreč, da je Fogar, čeprav o delu v Avberju ni bil obveščen, goriškemu nadškofu odgovoril, da mu je znan namen slikarjevega bivanja v njegovi škofiji in da je načrte "aprobiral".⁴⁶ Kakor piše Šček, je med delom v Avberju Kralj napravil še načrte za poslikavo cerkve v Vrtojbi; državni urad jih je potrdil, goriški nadškofijski ordinariat pa seveda zavrnil.⁴⁷ Sedej je navsezadnje na ogled v Avber poslal tudi arhitekta Maksa Fabianija. Ko je ta, čeprav mu Kraljev slog osebno ni bil pogodu, nadškofu zagotovil, da je slikar resničen umetnik, je bil nadškof pomirjen in ni več nasprotoval Kralju.⁴⁸ Tudi predstavniki tržaškega umetnostno-konservatorskega urada so delo odobrili⁴⁹ in tako je Kralj lahko nadaljeval poslikavo v Avberju. Odtlej naj bi z goriškim nadškofom menda ne imel težav. Na nekakšno "pomiritev" kaže tudi dejstvo, da je bil med pomembnimi primorskimi Slovenci, ki jih je upodobil Kralj, tudi Sedej, vendar je portret najverjetneje nastal po fotografiji že po nadškofovi smrti.⁵⁰

so dobesedne formulacije iz tega članka predstavili kot nadškofovo mnenje (npr. Medvešček, 1988, 294).

⁴⁴ Alojzij (Luigi) Fogar (1882–1971), furlansko-italijanskega rodu, škof v Trstu 1924–1936, zaradi odločnega zavze-manja za pravice slovenske in hrvaške manjšine v Italiji od fašizma pregnan s škofovskega položaja.

⁴⁵ ŠAK, *Paberki* 2, 127. V *Paberkih* 10, 234, pa pravi: *Ko je nadškof videl, da ne odneham, je pisal škofu Fogarju, svojemu sufraganu, pismo, v katerem ga je prašal, ali ve, da je duhovnik Šček poklical za slikanje avberske cerkve nekega Kralja, ki slika slabo in nemoralno. Ali mu je znano, da je Kralj inostranec (= Denunciacija).*

⁴⁶ Prim. Cesar, 2000, 12 (citira pogovor s T. Kraljem z dne 6. 9. 1971); Pogovor s slikarjem Tonetom Kraljem, 1972, 17.

⁴⁷ ŠAK, *Paberki* 10, 233–234. Za župnijsko cerkev v Vrtojbi je Kralj slikal šele po 2. vojni (1954–1961), prim. *Leksikon cerkva na Slovenskem*, 2005, 122 (besedilo: Monika Osvald).

⁴⁸ ŠAK, *Paberki* 10, 234.

⁴⁹ Dobida, 1928, 194.

⁵⁰ Gl. *Tone Kralj v Furlaniji-Juljski krajini* 1985, 80 (slika je last

Kakor vemo, je slikar kljub budnemu očesu fašističnih oblasti dolga leta deloval na Primorskem in ustvaril presenetljivo obsežen opus monumentalnih cerkvenih poslikav. Na tej strani meje, v jugoslovanskem delu Slovenije pa, kakor je večkrat grenko izjavil, ni imel sreče, da bi bil dobil kako naročilo za monumentalno poslikavo.⁵¹ Ker so bile tu družbene razmere med vojnama drugačne in slovenstvo ni bilo ogroženo kakor na italijanski strani, bi se bil v merjenju moči s slikarji v osrednji Sloveniji lahko bolj posvetil likovni problematiki⁵² in ne bi bil toliko odvisen od neumetnostnih (narodnoobrambnih) spodbud ter bi se bil morda tako izognil preveliki poljudnosti in idealizaciji s težnjo po ugajanju, h katerima je začela počasi vse bolj težiti njegova cerkvena umetnost.⁵³

PRILOGE

Priloga 1

V Gorici dne 1. marca 1928

Prečastiti gospod Monsignor!

V štef. II (februarja) t. l. Folijs dicioezanskega⁵⁴ sem med "varia" obsodil A. Kraljevo slikarijo, v kolikor mi je znana iz slik v župni cerkvi v Volčah in iz njegovih škic za palo sv. Lucije⁵⁵ in sv. Urha,⁵⁶ ki jih je bil predložil naši škofijski komisiji za cerkveno umetnost.

Katoliškega doma v Gorici).

⁵¹ Npr. za župnijsko cerkev na Bledu (1932) ali za tedanje bansko palačo v Ljubljani (1939) (Visočnik, 1970, 817, 819).

⁵² Tega se je zavedal tudi sam: *Zaradi te zaposlenosti v trdi "tlaki" za naš narod onstran meje, /.../ nisem mogel držati koraka z dogajanjmi v domovini. Tako so šla žal mimo mene mnoga javna dela pred in po vojni.* (Kralj, 1970, b. p.)

⁵³ Komelj, 1978, 114.

⁵⁴ *Stylus artis modernae*, 1928, 15.

⁵⁵ Verjetno gre za osnutek, namenjen za župnijsko cerkev v Mostu na Soči, kjer so Kraljeve tri oltarne slike, od teh sv. Lucija v velikem oltarju. Literatura neenotno navaja letnici nastanka slik 1927 ali 1928.

⁵⁶ Dne 3. 12. 1927 je bovški župnik in dekan Andrej Klobučar pisal Ščeku: *V slučaju, da se še pri Vas nabaja g. Tone Kralj, blagovolite mu sporočiti mojo željo, da /.../ bi mi napravil sliko sv. Urha za glavni oltar tuk. cerkve. Sliko plača država, radi tega je treba napraviti skico ter jo predložiti komisiji v Trstu v oceno. Ali je kaj upanja, da prodre v sedanjih razmerah? /.../* (ŠAK, *Paberki* 9, 192; Ščekov prepis pisma). – Po telefonski informaciji iz bovškega župnišča (18. 10. 2006) v njihovi župnijski cerkvi nimajo nobenega dela Toneta Kralja.

Na to je včerajšnja "Goriška Straža" 29/II⁵⁷ prinesla pohvalno oceno Kraljevega sloga izpod peresa dr. Franceta Steleta, ki jo je napisal v "Domu in Svetu" 1928, str. 50.⁵⁸ Tam se sklicuje na poslikanje župne cerkve v Strugah na Dolenjskem, na one v Volčah in na slike v prezbitariju v Avberju (v tržaški škofiji). Gospod konservator Stelè konča z neresničnim trdilom: "Dolgo že se ni našel med nami noben umetnik v širokih plasteh ljudstva tako živahnega odmeva (??) kakor on."

Pri nas je neka struja med mladimi duhovniki, ki se zavzema za secesijo in futurizem, kakor pri Vas pisatelji okoli "Dom in Sveta". Jaz se čudim, da katoliški lajiki in duhovniki nimajo več zmisla za cerkveno umetnost. Ta struja hoče vsiliti našim cerkvam A. Kralja, jaz pa tega ne pustim. Tudi ljudstvo, na katero se sklicujejo, ne mara za take grde novotarije, ker ima zdrav razum (Hausverstand) in pobožno srce. Ker menda A. Kralj pri Vas ni uspel,⁵⁹ je prenesel svojo kramo na Goriško in Tržaško. To pa je nevarno. Pisal sem tržaškemu škofu, da se tudi on upre proti futurizmu. Pišem pa tudi Vam, da bi mi poslali kako resnično oceno A. Kraljevih slik. Morda je kdo o tem že pisal. Žalostno bi bilo, če cerkv. oblast vpricho te nevarnosti molči. Prosim Vas torej Mons. za blagovoljni odgovor.

S prijaznim pozdravom in odličnim spoštovanjem

velevdani
+ Fr B Sedej
nadškof

Priloga 2

V Gorici dne 16. marca 1928.

Prečastiti Monsignor!

Presrčna in globoka zahvala za poslani jako dragi mi odgovor v znani zadevi. Ker tista "mlada struja" (Šček, Doktorič, Stanič Stanko i dr)⁶⁰ ne neha hvaliti A. Kr. in celo nekako zaničljivo omenja mojo obsodbo v škofijskem listu (št. 2, 1928), bom tudi jaz nekaj odgovoril. Dovolite pa, da rabim – lecto nomine auctoris – Vaše misli in tudi nekatere besede v zadnjem pismu. Ker "Goriška Straža" žalibog drži bolj z mlado strujo kakor z menoj, bom

⁵⁷ Za napredek cerkvene umetnosti, 1928, 3.

⁵⁸ Stele, 1928, 50.

⁵⁹ Prim. prvi odstavek besedila in zlasti op. 3 (Dobropolje).

⁶⁰ David Fortunat Doktorič (1887–1962), duhovnik in javni delavec na Goriškem, pred fašizmom se je 1928. moral umakniti v ljubljansko škofijo, 1936. odšel za izselskega duhovnika v Južno Ameriko.

objavil odgovor v tržaški "Edinosti", dasi mi ta list ne dopada. Žalostno, da na Goriškem nimamo katoliškega lista, ki bi se uprl – modernistom!

Ob tej priliki Vam pošiljam za Vaš slavni imendan svoje prav iskrene čestitke in voščila. Na mnogo let – pod pokroviteljstvom velikega in mogočnega Vašega patrona!

S presrčnim pozdravom in odličnim spoštovanjem

hvaležno-vdani
+ Fr B Sedej

Priloga 3

V Gorici dne 27. III. 1928.

Prečastiti Monsignore!

Prav veliko uslugo ste mi storili z ono oceno, katero sem porabil mutatis mutandis et nonnullis adjectis za mali članek, natisnjen v tržaški "Edinosti", s podpisom "Duhovnik". Upam, da bo sedaj konec s hvalisanjem in podporačanjem tistega modernista – slikarja.

Č. S. Doktorič, ki ga zastopa, je moral preseliti se v Vašo škofijo. Jaz sem s tem prav zadovoljen. Bodite ž njim oprezni in rezervirani!⁶¹

Med novomašniki ljubljanske škofije l. 1928 sta, kakor je objavil Vaš škofijski list (št. 2) tudi dva Goričana, nemreč: Šauli Hieronim iz Kobarida in Žitko Alojzij iz Gorice.⁶² Ker so po kan. 955 litterae dimissoriae za ordinatio potrebne, mi ni znano, da bi jih bil goriški ordinariat kedaj izdal. Vrh tega mora ordinandus qui habet in alia Dioecesi domicilium sine origine, priseči, da hoče za vedno v drugi škofiji ostati (can. 956) ali pa je v nji že inkardiniran per primam tonsuram. Ali tudi pred prvo tonzuro mora s prisego izraziti, da hoče za vedno v drugi škofiji ostati in služiti. Ali ste vse te predpogoje zahtevali od dveh imenovanih Goričanov?

Meni je žal, da ju izgubim, ko tako živo potrebujem slovenskih duhovnikov.

⁶¹ Zanimivo je, da je Sedej Doktoriča še leta 1927 pohvalil ljubljanskemu kolegu, škofu Antonu Bonaventuri Jegliču: *David Doktorič, duhovnik goriški, ne more dobiti laškega državljanstva in fašisti ga bodo pregnali. Poprašal sem nadškofa. Zelo mi ga je pohvalil in všeč mu je, da pride v našo škofijo. Že sem mu pisal, da ga bom sprejel.* (NŠAL, Jegličev dnevnik, zapis za 27. 8. 1927)

⁶² Hieronim Šauli (1903–1937), v duhovnika posvečen 3. 2. 1929, umrl v Kranju (*Šematizem*, 1993, 477). Alojzij Žitko (1905–2000), v duhovnika posvečen 29. 6. 1928 v Ljubljani, po drugi vojni deloval v ZDA (*Letopis*, 1985, 524; <http://www.legacy.com/Obituaries.asp?PageLifeStory&PersonId=11586>).

Mora nas tlačiti, da se pri nas kat. akcija ne more dvigniti. Mons. Ličan⁶³ visi še vedno na niti, težko bo ozdravel.

H koncu se Vam prav lepo in srčno zahvaljujem za izkazano mi dobroto ter ostanem Vam s presrčnim pozdravom in iskrenim spoštovanjem

velevdani
F B Sedej
nadškof

Okrajšave

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

ŠAK – Škofijijski arhiv Koper

UZI – Umetnostnozgodovinski inštitut France-
ta Steleta, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske
akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana

Viri in literatura

Viri

NŠAL, Župnije: Dobrepolje 1920–1940.

NŠAL, ŠAL/V, Spomeniki 1880–1940.

NŠAL, Zapuščine duhovnikov in drugih: Dostal
J.

NŠAL, Zapuščine škofov: Anton Bonaventura
Jeglič, Jegličev dnevnik 1899–1932.

ŠAK, Virgil Šček, *Paberki* (14 rokopisnih zvez-
kov, tu uporabljeni 2, 9, 10).

UZI, Steletova zapuščina, korespondenca: F.
Kralj, T. Kralj.

Literatura

Bevk, France: Kraljeve slike v Volčah. *Edinost*
52, št. 296 (13. 12. 1927), str. 3.

Bratuž, Lojzka: Sedej in slovenska književnost.
Sedejev simpozij v Rimu. Celje 1988 (Simpoziji v Ri-
mu, 4), str. 170–190.

Bratuž, Lojzka: Slikar Tone Kralj v spominih
volčanskega župnika. *Koledar (za leto 2004)*. Gorica
2003, str. 71–74.

Brejc, Tomaž: Jakopič in evropsko ekspresioni-
stično slikarstvo. *Ekspresionizem in nova stvarnost na*

Slovenskem 1920–1930. Moderna galerija. Ljubljana
1986, str. 37–49.

Brejc, Tomaž: *Temni modernizem*. Ljubljana 1991.

Cesar, Emil: Izvirna umetniška izpoved Toneta
Kralja med obema vojnama na Primorskem. Emil
Cesar: *Literarnozgodovinski portreti*. Novo mesto
2000, str. 7–27.

-a. (Dobida, Karel), Kraljeve slike v volčanski
cerkvi. *Mladika* 8 (1927), št. 12, str. 469.

Debata o Tonetu Kralju. *Slovenec* 56, št. 80 (5. 4.
1928), str. 7.

Dostal, Josip: Pota modernega slikarstva. *Dom
in svet* 27 (1914), str. 143–147, 178–182, 212–214,
249–252.

Dostal, Josip: Nekaj misli o cerkveni umetnosti.
Dom in svet 33 (1920), str. 143–144.

Duhovnik: Za napredek cerkvene umetnosti.
Edinost 53, št. 68 (20. 3. 1928), str. 2.

Enciklopedija Slovenije 1–16. Ljubljana 1987–2002.

Flis, Janez: *Stavbinski slogi*. Ljubljana 1885.

Flis, Janez: *Umetnost v bogočastni službi*. Ljubljana
1908.

Komelj, Milček: Pogled na religiozno slikarstvo
bratov Kraljev. *Sinteza* (1978), št. 41–42, str. 114–
116.

Komelj, Milček: *Slovensko ekspresionistično slikar-
stvo in grafika*. Ljubljana 1979.

Kralj, France: *Moja pot*. Ljubljana 1933.

Kralj, France: *Spomini slovenskega umetnika*. Ljub-
ljana 1996.

Kralj, Tone: *Pojasnila k razstavi in katalog*. Ljub-
ljana 1945 (tiskovina ob razstavi v Jakopičevem
paviljonu).

Kralj, Tone: Moja življenjska pot. *Tone Kralj*.
Dolenjski kulturni festival in Gorjupova galerija.
Kostanjevica na Krki 1970, b. p. (faksimile roko-
pisa).

Kranjc, Igor: Pisma, umetniško in organiza-
cijsko delovanje Franceta Kralja v času formiranja
Kluba mladih. *M'ars* 2 (1990), št. 2, str. 59–69.

Kranjc, Igor: Beležke ob gledanju stenskih pos-
likav Toneta Kralja. *Tone Kralj. Retrospektiva*. Mo-
derna galerija. Ljubljana 1998, str. 107–118.

Kranjec (= Gabrovšek), Andrej: Avberska cer-
kev. *Mali list* 6, št. 27 (29. 6. 1928), str. 3.

*Leksikon cerkva na Slovenskem. Škofija Koper, deka-
nija Šempeter*. Celje 2005.

Letopis Cerkve na Slovenskem. Ljubljana 1985.

Marolt, Marijan: Slike Toneta Kralja v struški
cerkvi. *Mladika* 8 (1927), št. 7, str. 247–249.

Medvešček, Stanko: Sedej v slikah in dokumen-
tih. *Sedejev simpozij v Rimu*. Celje 1988 (Simpoziji v
Rimu, 4), str. 282–294.

⁶³ Josip Ličan (1874–1929), duhovnik in kulturni delavec na
Goriškem, predstavnik "starostrujarjev"; zadnja leta
življenja veliko trpel zaradi hude bolezni.

* Lepo se zahvaljujem gospe Mari Kralj in gospe Tatjani
Kralj, dedinjava avtorskih pravic po Tonetu Kralju, za
dovoljenje za objavo reprodukcij, kolegici Maji Finžgar iz
Moderne galerije pa za posredovanje fotografij Kraljevih
del.

Pogovor s slikarjem Tonetom Kraljem. *Ognjišče* 8 (1972), št. 4, str. 16–19.

Pogovor s strokovnjakom (= z Marijanom Maroltom). *Mali list* (Trst) 6, št. 16 (13. 4. 1928), str. 3.

Pravila "društva za krščansko umetnost" v Ljubljani. *Tretje izvestje društva za krščansko umetnost v Ljubljani za l. 1899–1902*. Ljubljana 1902, str. 27–30.

Primorski slovenski biografski leksikon. Knj. 1–4. Gorica 1974–1994.

Rejec, Ivan: Kako dobro je, če Kristus kraljuje. *Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1928*. Gorica 1927, str. 29–31.

Res, Alojzij: Za napredek cerkvene umetnosti. *Edinost* 53, št. 80 (3. 4. 1928), str. 2.

Slovenski biografski leksikon. Knj. 1–4. Ljubljana 1925–1991.

Stele, France: Umetniško življenje v letu 1927. *Dom in svet* 41 (1928), str. 48–51.

Stele, France: Novo cerkveno slikarstvo v Julijski krajini. *Jadranski almanah 1925–1930*. Gorica 1930, str. 76–82.

Stylus artis modernae. *Folium Ecclesiasticum Archidioecesis Goritensis*, št. 2, februar 1928, str. 15 (pod zaglavjem Varia).

Šematizem ljubljanske nadškofije. Ljubljana 1993.

Tone Kralj v Furlaniji–Julijski krajini. Deželni avditorij, Gorica 1985 (besedilo in dokumentacija: Verena Koršič-Zorn).

Tone Kralj. Retrospektiva, Moderna galerija. Ljubljana 1998.

Tr.: Kraljeve slike v Volčah. *Edinost* 52, št. 266 (8. 11. 1927), str. 3–4.

Visočnik, Vera: Bogata umetniška žetev. *Borec* 22 (1970), št. 10, str. 813–822.

Vuk, Marko: Slike Toneta Kralja v Avberu. Kulturno ozadje nastanka. *Goriški letnik* 25–26 (1998–1999). Gorica 2001, str. 163–180.

Za napredek cerkvene umetnosti. *Goriška straža* 11, št. 17 (29. 2. 1928), str. 3.

Žigon, Andreja: *Cerkveno stensko slikarstvo poznega 19. stoletja na Slovenskem*. Celje 1982.

Zusammenfassung

SEDEY & DOSTAL KONTRA KRALJ. KRITIK AN TONE KRALJS AUSMALUNG DER PFARRKIRCHE IN VOLČE

Das Werk des slowenischen Malers Tone Kralj (1900–1975), der zusammen mit seinem älteren Bruder France als Wegbereiter des Expressionismus in Slowenien gilt, widmete sich in den späteren Jahren, als er sich der Neuen Sachlichkeit zugewendet hatte, in hohem Maße monumentalen Kirchengemälden in der westlichen Region Primorska (Slowenisches Küstenland), das im Rapallovertrag an Italien gefallen war. Seine erste diesbezügliche, noch im expressionistischen Geist geschaffene Arbeit stellte 1921 die Ausmalung der Kirche in Prem dar, danach malte er nach einer längeren Pause 1927 die Kirche in Volče bei Tolmin aus. So wie diese Bilder mit ihrem Stil an der Grenze zwischen Expressionismus und Neuer Sachlichkeit einerseits die fortschrittlichen, d. h. jungen katholischen Geistlichen in Primorska begeisterten, stießen sie andererseits auf heftige Ablehnung in konservativeren klerikalen Kreisen, unter anderem auch beim damaligen Erzbischof von Görz, Francšek Borgia Sedej (1854–1931). Dieser verurteilte Kraljs Arbeit im amtlichen Diözesanblatt in kategorischer Weise und erteilte ihm künftighin ein Malverbot, wobei er für das breitere Publikum in der (am 20. 3. 1928 erschienenen) Triester Zeitung *Edinost* einen Artikel veröffentlichte. Da er den Artikel nur als "Geistlicher" unterzeichnete, galt der Verfasser bislang als anonym. Drei im Erzbischöflichen Archiv von Ljubljana im Nachlass des hiesigen Diözesankanzlers Josip Dostal (1872–1954) erhaltene Briefe von Sedej zeigen jedoch, dass der Verfasser des Artikels eben der Erzbischof von Görz war, der sich auf die Meinung des geistlichen Kollegen aus Ljubljana gestützt hatte. Dostal hatte als Kunsthistoriker und Dozent für christliche Archäologie und Kirchenkunst am Priesterseminar von Ljubljana jahrelang ein entscheidendes Wort bei der Erteilung von Genehmigungen für künstlerische Eingriffe in Kirchen der Diözese Ljubljana mitzureden. Da er in seinen Ansichten der Kunstauffassung des 19. Jahrhunderts verhaftet war, blieb ihm das Verständnis der modernen Kunst verschlossen, die er entschieden ablehnte und damit auch das Werk der Brüder Kralj, denen er im Grunde genommen eine Tätigkeit auf dem Gebiet der monumentalen Kirchenmalerei in Zentralslowenien vereitelte.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 347.991(497.4)

Prejeto: 20. 10. 2006

Slovensko najvišje sodišče v preteklosti – njegova pristojnost in položaj v organizaciji sodstva kot temelj vrednotenja dokumentarnega gradiva

JELKA MELIK

mag. arhivistike, dr. zgodovinskih znanosti
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: jelka.melik@gov.si

IZVLEČEK

Najvišje sodišče in s tem tudi odločilno vlogo pri oblikovanju sodne prakse smo Slovenci dobili leta 1991, ko smo dobili tudi svojo državo. Pred tem pa smo imeli vrhovno sodišče na svojih tleh tudi kratak čas pred drugo svetovno vojno in v določenem pomenu tudi v letih od 1974 do 1991.

KLJUČNE BESEDE: Vrhovno sodišče, redno sodstvo, sodišča splošne pristojnosti, sodna oblast, kultura, arhivsko gradivo, dokumentarno gradivo, valorizacija

ABSTRACT

SLOVENE SUPREME COURT IN THE PAST – ITS JURISDICTION AND POSITION WITHIN JUSTICE ORGANIZATION AS A FOUNDATION FOR CURRENT RECORDS APPRAISAL

Slovenes got our own Supreme Court at the time of the formation of Slovene independent state in 1991, the turning point that also marks the beginning of our acquiring a decisive role in the formation of court practice. There had been a Supreme Court in the territory of Slovenia even prior to 1991 but only for a brief period of time before World War II and, in a sense, between 1974 and 1991.

KEY WORDS: Supreme Court, ordinary justice, courts of general jurisdiction, judicial power, culture, archival material, current records, appraisal

Kdaj smo Slovenci dobili vrh sodne piramide? Leta 1991. Vsekakor. Slovenska ustava določa: "Vrhovno sodišče je najvišje sodišče v državi. Odloča o rednih in izrednih pravnih sredstvih ter opravlja druge zadeve, ki jih določa zakon."¹

Pot do najvišje sodne stopnje je bila dolga in zapletena. Poglejmo si izseke iz sestavka, ki je izšel v dnevniku Slovenec 31. oktobra 1939 z naslovom "Najvišje sodišče v Ljubljani".² Kratko in jedrnatost nam namreč predstavlja stanje sodnih stopenj vse do predvečera druge svetovne vojne:³ "Prvi november 1939 je važen datum v zgodovini organizacije našega pravosodstva. Tega dne dobimo Slovenci svoje najvišje sodišče v slovensko kulturno, gospodarsko in politično središče – Ljubljano ... Do ustanovitve naše države smo imeli Slovenci na svojih tleh, če izvzamemo Primorsko z višjim sodiščem v Trstu, samo nižje sodne stopnje, to je: okrajna in okrožna sodišča, ki se je v Ljubljani imenovalo deželno sodišče. Nismo pa do tedaj imeli na svoji zemlji višjega deželnega (apelacijskega) sodišča, ki smo ga imeli za področje sedanje Slovenije, razen Prekmurja, v Gradcu in tudi ne vrhovnega (kasacijskega), ki je bilo za vse avstrijske dežele na Dunaju.

Z uredbo narodne vlade z dne 14. novembra 1918 pa smo Slovenci dobili višje deželno sodišče in obenem tudi vrhovno sodišče v Ljubljani. Ta naredba je namreč določila, da naj veljata v Sloveniji samo dve sodni stopnji tako v civilnih, kakor v kazenskih stvareh ... Z naredbo z dne 28. novembra 1919 se je pri stolu sedmorice v Zagrebu ustanovila tretja sodna stopnja za Slovenijo in Dalmacijo kot oddelek B stola sedmorice. Obenem se je ustanovil pri tem oddelku tudi oddelek vrhovnega državnega pravdnštva z delokrogom bivšega avstrijskega generalnega prokuratorja. To novo najvišje sodišče za Slovenijo in Dalmacijo je začelo poslovati v Zagrebu 15. januarja 1920. Tako je Slovenija izgubila na svojih tleh svoje vrhovno sodišče, ki je postalo le nekak privesek Stola sedmorice v Zagrebu.⁴ ... Med našimi strokovnimi in drugimi krogi se je večkrat pojavila želja in zahteva, da se naše vrhovno sodišče prenese iz Zagreba v Ljubljano. Te zahteve so zlasti v zadnjih letih postale zelo glasne ... Dne 27. septembra 1939 je končno Kraljevo namestništvo na predlog ministrskega sveta izdalo uredbo, ki med drugim predpisuje, da se Dalmacija izloči iz kompe-

tence Stola sedmorice oddelek B v Zagrebu in da se sedež tega sodišča prenese v Ljubljano ter se sodišču spremeni ime v "Vrhovno sodišče v Ljubljani". Z vrhovnim sodiščem se prenese v Ljubljano tudi oddelek vrhovnega državnega tožilstva. S tem je popravljena napaka, ki nam je leta 1919 vzela iz naše slovenske sredine vrhovno sodišče. Ta rešitev pa še ni dokončana. Vrhovno sodišče v Ljubljani se bo smatralo še vedno po predpisih zakona o ureditvi rednih sodišč kot "začasni" oddelek fiktivnega enotnega kasacijskega sodišča, kar velja tudi za hrvatski Stol sedmorice v Zagrebu in ostala štiri kasacijska sodišča ...

Organizacija našega vrhovnega sodišča v Ljubljani bo zaenkrat precej nepopolna. Dočim je imel oddelek B Stola sedmorice v Zagrebu poleg predsednika 13 sodnikov, hrvatski Stol sedmorice 24 sodnikov ... pride v Vrhovno sodišče v Ljubljano le predsednik in 7 sodnikov ..."

Kakšne so bile pristojnosti kasacijskega sodišča, katerega del je bilo tudi ljubljansko vrhovno sodišče, nam povedo določbe §39, §40 in §41 Zakona o ureditvi rednih sodišč za kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.⁵ To jugoslovansko najvišje sodišče je izvrševalo sodno oblast na zadnji stopnji v pravnih in nepravdnih zadevah ter civilnih in vojaških kazenskih zadevah, skrbelo za pravilno in enotno uporabo materialnih in formalnih zakonov. Posebej pomembna dolžnost in pravica tega sodišča pa sta bili dajati mnenje o dopolnitvi in spremembi obstoječe zakonodaje, prav tako pa tudi o izdaji novih zakonov.

Po drugi svetovni vojni je bila organizacija sodišč v novi državi⁶ – Demokratični federativni Jugoslaviji (DFJ) najprej določena z Zakonom o ureditvi narodnih sodišč⁷ z dne 26. avgusta 1945; izdalo ga je predsedstvo začasne narodne skupščine Demokratične federativne Jugoslavije. Le-tega je na Slovenskem vpeljala Uredba Narodne vlade o povzemu sodnega poslovanja v Sloveniji⁸ z dne 14. septembra 1945. Ta je v svojem prvem členu določila, da posle sodišč, ki niso bila ustanovljena na temelju odloka predsedstva SNOS-a o začasni ureditvi narodnih sodišč in narodnih sodnikov⁹ z dne 3. septembra 1944, prevzamejo sodišča, ustanovljena v smislu zakona o ureditvi narodnih sodišč.

V prvem členu tega zakona je bilo določeno, da "izvajajo pravosodstvo: Vrhovno sodišče Demokratične federativne Jugoslavije, vrhovna sodišča posameznih federalnih

¹ Člen 127.

² Dr. Ivan Bizjak, Najvišje sodišče v Ljubljani, Slovenec 31. oktobra 1939, str. 5.

³ Več o tem glej J. Melik, str. 37 in 38 in V. Simič, str. 197–198.

⁴ Po zakonu o rednih sodiščih naj bi obstajalo kasacijsko sodišče za celotno državo, a je delovalo kot šest samostojnih oddelkov tj.: kasacijsko sodišče v Beogradu, oddelek B beograjskega sodišča v Novem Sadu, Stol sedmorice v Zagrebu, oddelek B Stola sedmorice v Zagrebu, vrhovno sodišče v Sarajevu in veliko sodišče v Podgorici.

⁵ Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 14/1929.

⁶ Več o tem: Ž. Bizjak, Vloga pravosodnih organov v desetletju po drugi svetovni vojni ..., Ljubljana 2004; T. Ferenc, str. 199ss.

⁷ Ur. l. DFJ, št. 67/1945.

⁸ Uradni list SNOS in NVS št. 35/1945.

⁹ Ur. l. SNOS, 1944/št. 4.

edinic in Vojvodine, okrožna sodišča in okrajna sodišča".

Vrhovno sodišče Slovenije¹⁰ (vrhovno sodišče federalne enote) je po določbah tega zakona¹¹ nadzorovalo delo vseh okrožnih in okrajnih sodišč na svojem območju. Na prvi stopnji je sodilo v civilnih in kazenskih zadevah, ki so mu bile dane v pristojnost po posebnih zakonih. Na drugi stopnji je odločalo o pritožbah, vloženih zoper odločbe okrožnih sodišč. Pristojno je bilo tudi za odločanje o nadzorstvenih pritožbah, ki so bile vložene zoper pravnomočne odločbe okrožnih in okrajnih sodišč. Razsojalo je prav tako v sporih glede pristojnosti med okrožnimi sodišči ter med okrožnimi in okrajnimi sodišči, ki so bila na njegovem območju. Odločalo je tudi o sporih glede pristojnosti med sodišči in drugimi oblastvi na svojem območju. Vrhovno sodišče Slovenije je dajalo obvezna navodila v zvezi z vprašanji sodne prakse za tisto zakonodajo, ki je veljala na območju federalne Slovenije. Sodišče je smelo pritegniti od vsakega podrejenega sodišča posamezne kazenske in civilne pravde in o njih samo razsojati, zaradi določenih opravičenih razlogov pa je smelo posamezne kazenske in civilne pravde odstopiti v pristojnost kateremukoli okrožnemu ali okrajnemu sodišču, ki sicer ne bi bilo krajevno pristojno za razsojanje teh sporov.

Nad slovenskim najvišjim sodiščem je bilo Vrhovno sodišče DFJ;¹² nadzorovalo je delo vseh sodišč v Jugoslaviji. Pristojno¹³ je bilo za sojenje na prvi stopnji v tistih civilnih in kazenskih zadevah, ki so bile določene v posebnih zakonih. Odločalo je o nadzorstvenih pritožbah, ki so bile vložene zoper odločbe vrhovnih sodišč federalnih enot in odločbe vseh senatov tega sodišča. Razsojalo je tudi v sporih glede pristojnosti med sodišči raznih federalnih enot, v sporih glede pristojnosti med vojaškimi in civilnimi sodišči, v sporih glede pristojnosti med sodišči in drugimi narodnimi oblastvi na območju raznih federalnih enot ter v sporih glede pristojnosti med senatom Vrhovnega sodišča DFJ in vrhovnimi sodišči federalnih enot. Prav tako je jugoslovansko vrhovno sodišče dajalo obvezna navodila ob vprašanjih sodne prakse na področju zvezne zakonodaje. Od vsakega sodišča v državi je lahko zahtevalo posamezne kazenske ali civilne zadeve in o njih samo razsodilo.

22. septembra 1945 je ministrstvo za pravosodje Narodne vlade Slovenije izdalo uredbo o ustanovitvi narodnih in likvidaciji dotedanjih sodišč v Sloveniji,¹⁴ na podlagi katere so v "*federalni Sloveniji izvajala pravosodstvo*": Vrhovno sodišče s sedežem v Ljubljani, okrožna sodišča v Ljubljani, Mariboru, Celju in Novem mestu ter okrajna sodišča.

Na podlagi Ustave Federativne ljudske republike Jugoslavije¹⁵ z dne 31. januarja 1946 je bil 21. junija 1946 sprejet Zakon o potrditvi, spremembah in dopolnitvah zakona o ureditvi narodnih sodišč z dne 26. avgusta 1945. Njegovo spremenjeno in prečiščeno besedilo je imelo naslov Zakon o ureditvi ljudskih sodišč.¹⁶ V prvem členu je določal, da "*v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji izvajajo pravosodje: Vrhovno sodišče FLRJ, vrhovna sodišča ljudskih republik in avtonomnih pokrajin, okrožna sodišča in okrajna sodišča*".

V pristojnost vrhovnih sodišč ljudskih republik in avtonomnih pokrajin¹⁷ so spadali predvsem: sojenje na prvi stopnji o kazenskih in civilnih zadevah, ki so mu bile dane v pristojnost s posebnimi zakoni, odločanje o pritožbah, vloženih zoper odločbe okrožnih sodišč, odločanje o vseh zahtevah za zaščito zakonitosti, odločanje o sporih glede pristojnosti med okrožnimi sodišči ter med okrožnimi in okrajnimi sodišči z njihovega območja, odločanje o sporih glede pristojnosti med sodišči in organi uprave, dajanje obveznih navodil v zvezi z vprašanji sodne prakse pri uporabi republiških zakonov.

Vrhovno sodišče Federativne ljudske republike Jugoslavije¹⁸ je bilo po tem zakonu "*najvišji organ pravosodstva*" v državi. V njegovo pristojnost so poleg sojenja na prvi stopnji, kadar je to določil poseben zakon, spadali predvsem: odločanje o zahtevah za zaščito zakonitosti, vloženih zoper odločbe vrhovnih sodišč republik oz. avtonomnih pokrajin glede uporabe zveznih zakonov in zoper odločbe senatov Vrhovnega sodišča FLRJ, odločanje v sporih o pristojnosti med sodišči ljudskih republik, med vojaškimi in civilnimi sodišči, med sodišči in organi uprave z območij posameznih republik ter med senati Vrhovnega sodišča FLRJ in ostalimi vrhovnimi sodišči, dajanje navodil o vprašanjih sodne prakse glede uporabe zvezne zakonodaje.

Naslednji zvezni zakon o sodiščih je sledil ustavnemu zakonu o temeljih družbene in politične

¹⁰ Ustanovljeno je bilo 20. maja 1945.

¹¹ Členi 34 do vključno 40 Zakona o ureditvi narodnih sodišč.

¹² Sodišče je bilo ustanovljeno z odlokom 3. februarja 1945 (Ur. l. DFJ, št. 4. 1945).

¹³ Členi od 41 do 50 Zakona o ureditvi narodnih sodišč.

¹⁴ Ur. list SNOS in NVS, št. 37/1945.

¹⁵ Ur. list FLRJ, št. 10/1946.

¹⁶ Ur. list FLRJ, št. 51/1946.

¹⁷ Členi od 56. do vključno 60.

¹⁸ Členi od 62. do 66.

ureditve z dne 13. januarja 1953¹⁹ 21. julija 1954²⁰. Redna sodišča po tem zakonu so bila: okrajna sodišča, okrožna sodišča, republiška vrhovna sodišča, vrhovno sodišče Avtonomne pokrajine Vojvodine in zvezno vrhovno sodišče. Enainvajseti člen zakona je določal, da republiška vrhovna sodišča odločajo predvsem v kazenskih, civilnih in drugih zadevah, o rednih in izrednih pravnih sredstvih ter v upravnih sporih v primerih, ki jih je določal zakon. Ta sodišča so odločala tudi o sporih glede pristojnosti med sodišči in republiškim upravnimi organi ter med sodišči in ljudskimi odbori na območju republike. Zvezno vrhovno sodišče pa je odločalo v kazenskih, civilnih in drugih zadevah, o rednih in izrednih pravnih sredstvih na zadnji stopnji. Odločalo je tudi v upravnih sporih, presojalo zakonitost pravnomočnih odločb vrhovnega vojaškega in vrhovnega gospodarskega sodišča. V njegovo pristojnost je sodilo tudi razsojanje v sporih o pristojnosti med sodišči in zveznimi upravnimi organi, med rednimi in vojaškimi sodišči ter med rednimi in gospodarskimi sodišči.

Na podlagi nove ustave, tokrat Ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije,²¹ je izšel Temeljni zakon o splošnih sodiščih²² (6. februarja 1965). Toda sodstvo v Sloveniji je tokrat že urejala republiška zakonodaja. Zakon o sodiščih splošne pristojnosti,²³ ki je izšel na podlagi Ustave Socialistične republike Slovenije,²⁴ je natančneje določil pristojnosti Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije. Le-to je delovalo poleg občinskih in okrožnih sodišč.

Republiško vrhovno sodišče je po črki zakona določalo načelna stališča in dajalo načelna pravna mnenja o vprašanih, ki so bila pomembna za enotno uporabo republiških zakonov. Na prvi stopnji je odločalo v upravnih sporih, razsojalo o pravnih sredstvih zoper odločbe okrožnih sodišč in izrednih pravnih sredstvih zoper pravnomočne odločbe sodišč, reševalo spore o pristojnosti med sodišči splošne pristojnosti z območja republike ter ustanovnemu sodišču predlagalo tudi uvedbo postopka za presojo ustavnosti in zakonitosti. Naloga najvišjega republiškega sodišča je bila tudi skrb za objavo pomembnejših sodnih odločb.

Vrhovno sodišče Jugoslavije je bilo po določ-

bah zveznega zakona²⁵ pristojno za izoblikovanje načelnih stališč in načelnih pravnih mnenj o vprašanih, ki so imela pomen za enotno uporabo zveznih zakonov po splošnih in posebnih sodiščih. To sodišče je med drugim tudi odločalo o rednih pravnih sredstvih zoper odločbe republiških vrhovnih sodišč, če je tako določal zvezni zakon, o izrednih pravnih sredstvih zoper pravnomočne odločbe sodišč, s katerimi je bil prekršen zvezni zakon, razsojalo v določenih upravnih sporih ter v različnih sporih v zvezi s pristojnostmi. V njegovo pristojnost je sodil tudi predlog uvedbe postopka za presojo ustavnosti in zakonitosti ustavnemu sodišču Jugoslavije.

Bistveno novost je v ureditev sodstva prinesla ustava leta 1974.²⁶ Organizacija sodišč je bila odtlej v rokah vsake republike in avtonomne pokrajine. Sodni postopki naj bi se odslej praviloma končali v republiki oziroma avtonomni pokrajini. Načela enotnega sodnega sistema torej ni bilo več. Odpravljeno je bilo vrhovno sodišče Jugoslavije kot najvišja sodna instanca. Namesto njega je bilo s posebnim zakonom uvedeno zvezno sodišče; njegovo pristojnost sta urejala ustava in poseben zakon, zakon o zveznem sodišču,²⁷ in sicer v smislu sodne funkcije federacije. Poleg sodne pa je imelo zvezno sodišče še družbeno funkcijo. Spremljalo in preučevalo naj bi družbene pojave in odnose, dajalo predloge za preprečevanje družbi nevarnih in škodljivih pojavov ter za utrjevanje zakonitosti, družbene odgovornosti in morale. V organizaciji tega novega sodišča je bila poudarjena enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. Položaj Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije se je torej okreplil. Nova republiška ustava²⁸ je prinesla v sodstvo tudi novost z določbo, po kateri so slovensko vrhovno sodišče in na novo uvedena samoupravna sodišča, ki so dokončno odločala o posameznih zadevah, prek svojih delegatov zavzemala načelna pravna mnenja na skupni seji, in sicer o vprašanih, ki so bila pomembna za enotno uporabo zakonov in drugih predpisov. Leta 1977 je izšel republiški Zakon o rednih sodiščih.²⁹ Redna sodišča so bila po tem zakonu temeljna sodišča, višja sodišča (Ljubljana, Maribor, Celje, Koper) in Vrhovno sodišče Socialistične republike Slovenije.

Po novem zakonu³⁰ je bilo najvišje republiško

¹⁹ Ur. l. FLRJ, št. 3/1953.

²⁰ Ur. l. FLRJ, št. 30/1954.

²¹ Ur. l. SFRJ, št. 14/1963.

²² Ur. l. SFRJ št. 7/1965.

²³ Ur. l. SRS, št. 20/1965.

²⁴ Ur. l. SRS št. 10/1963.

²⁵ 28. člen Temeljnega zakona o splošnih sodiščih.

²⁶ Ur. l. SFRJ, št. 21/1974.

²⁷ Ur. l. SFRJ, št. 20/1982.

²⁸ Ur. l. SRS št. 7/1974.

²⁹ Ur. l. SRS št. 10/1977.

³⁰ Člen 34.

sodišče pristojno predvsem za sprejemanje načelnih stališč in pravnih mnenj, ki so bila pomembna za enotno uporabo zakonov pri rednih sodiščih, za odločanje o izrednih pravnih sredstvih zoper pravnomočne odločbe, za odločanje na tretji stopnji o pritožbah zoper sodbe, ki so jih izdajala višja sodišča ter njegovi senati na drugi stopnji v primerih, ki jih določa zakon, za odločanje na drugi stopnji o pritožbah zoper odločbe višjih sodišč in pritožbah zoper odločbe svojih senatov, za odločanje o podaljšanju pripora za več kot tri mesece, za odločanje v sporih o pristojnosti med temeljnimi sodišči z območja različnih višjih sodišč in višjimi sodišči ter med rednimi in samoupravnimi sodišči, za odločanje o prenosu krajevne pristojnosti med temeljnimi sodišči z območja različnih višjih sodišč in višjimi sodišči, za odločanje v upravnih in upravno-računskih sporih, razen v primerih, za katere je bilo pristojno zvezno sodišče, za odločanje o zahtevi za varstvo zakonitosti z ustavo zagotovljenih svoboščin in pravic, če so bile take svoboščine ali pravice kršene z dokončnim posamičnim aktom, ni pa bilo zagotovljeno drugačno sodno varstvo; za odločanje o zahtevah za sodno varstvo v postopku za prekrške zoper odločbe republiškega senata za prekrške.

Tako smo ponovno pri letu 1991. Ustavi je leta 1994 sledil Zakon o sodiščih,³¹ ki kot redna sodišča splošne pristojnosti določa Vrhovno sodišče Republike Slovenije, neposredno pod njim pa štiri višja sodišča (Ljubljana, Maribor, Celje in Koper). Ta imajo na svojem območju različno število okrožnih in okrajnih sodišč. Najpomembnejša naloga vrhovnega sodišča je odločanje na tretji stopnji o pritožbah zoper odločbe sodišč druge stopnje, o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe sodišč druge stopnje ter v sporih o pristojnosti med vsemi nižjimi sodišči. Silno pomembni sta tudi skrb vrhovnega sodišča za enotno sodno prakso vseh sodišč v Sloveniji in odločanje o nekaterih drugih vprašanjih, ki so splošnega in načelnega pomena za delovanje sodne veje oblasti. Vrhovno sodišče je pristojno tudi za odločanje v upravnih in računsko upravnih sporih.

Zakon je v naslednjih letih doživel kar nekaj sprememb. Uradno prečiščeno besedilo zakona je bilo objavljeno v letu 2005.³²

Poglejmo še, kakšna je pisna zapuščina najvišjega slovenskega sodišča. V Arhivu Republike Slovenije je prav gotovo glavnina njegovega arhivskega gradiva, in sicer v fondih, ki imajo naziv Od-

delek B pri stolu sedmorice v Zagrebu (AS 347)³³ ter v fondu Vrhovno sodišče republike Slovenije (AS 1237).³⁴ Gradivo je bilo do sedaj prevzeto štirikrat, a nikoli v zaključenih celotah, temveč vedno le deloma, in še to nesistematično. Vpogled v Vodnik po fondih in zbirkah nam pove, da je bilo gradivo prvič prevzeto leta 1981, ko ga je izročil Republiški sekretariat za pravosodje, upravo in proračun. Izročeni so bili nekaj evidenc, drobna zbirka spisov in odločb nekdanjega oddelka B pri Stolu sedmorice v Zagrebu. Med dokumenti nismo našli gradiva iz časa, ko naj bi poslovalo vrhovno sodišče v Ljubljani. Vrhovno sodišče Socialistične republike Slovenije je gradivo izročilo leta 1988. Takrat je Arhiv Slovenije pridobil zgolj gradivo z upravnega področja delovanja sodišča od leta 1952 do vključno leta 1960. Tretjič je bilo gradivo prevzeto leta 1992, prav tako od Vrhovnega sodišča Socialistične republike Slovenije. Izročeno naj bi bilo vse ohranjeno gradivo, ki je nastalo v obdobju od leta 1945 do 1960. Pozneje se je izkazalo, da gradivo nikakor ni bilo predano v celoti. Leta 2003 je bil opravljen zadnji prevzem gradiva. Predalo ga je Vrhovno sodišče Republike Slovenije, obsega pa sodne spise iz obdobja od leta 1927 pa vse do leta 1973. Žal tudi ob pregledu tega gradiva nismo našli ničesar iz obdobja 1939 do 1941. Morda Vrhovno sodišče hrani še kakšne ostanke gradiva svojih predhodnikov. Zadnje upanje za osvetlitev celotnega delovanja našega najvišjega sodišča pa predstavljajo dokumenti, ki se nahajajo v Zagrebu in Beogradu.

Ta kratek pregled zgodovine najvišjega slovenskega sodišča je temelj za pravilno ovrednotenje pisne dediščine tega sodišča in hkrati napotek za delo v prihodnosti. Pri valorizaciji se bomo morali ozirati predvsem na vlogo Slovencev pri oblikovanju sodne prakse v prvi in drugi Jugoslaviji. Kolikšen je bil slovenski prispevek k oblikovanju tretje veje oblasti, bi nam pokazal šele poglobljen pogled v ohranjeno pisno dediščino tega sodišča. Zaradi pomembnosti gradiva moramo težiti k čim celovitejši ohranitvi dokumentov, ki so pri tem sodišču nastajali in še nastajajo. Kriterije za valorizacijo dokumentarnega gradiva, kot na primer podvajanje dokumentov ali pravna varnost, bomo v tem primeru manj upoštevali. Pri tem pomembnem ustvarjalcu arhivskega gradiva je namreč v ospredju predvsem izjemen pomen njegovega gradiva za slovensko kulturo.

³¹ Ur. L. RS, št. 19/94, št. 45/95.

³² Ur. L. RS št. 100/05.

³³ Vodnik ..., str. 119, 120.

³⁴ Vodnik ..., str. 122, 123.

Literatura

Melik, Jelka: V imenu Njegovega Veličanstva Kralja! Ljubljana 2000, str. 37–38.

Simič, Vladimir: Preselitev vrhovnega sodišča iz Zagreba v Ljubljano. *Slovenci in država*. Ljubljana 1995, str. 197–199.

Bizjak, Žarko: *Vloga pravosodnih organov v desetletju po drugi svetovni vojni*. Magistrsko delo. Ljubljana 2004.

Bizjak, Žarko: Pravosodje v letih 1945–1991. *Pravo, zgodovina, arhivi*. Ljubljana 2000, str. 277–299.

Ferenc, Tone: Sodstvo pod okupacijo 1941–1945. *Pravo, zgodovina, arhivi*. Ljubljana 2000, str. 199–230.

Peric, Lojze: *Organizacija pravosodja FLRJ*. Ljubljana 1961.

Strobl, Majda; Kristan, Ivan; Ribičič, Ciril: *Ustavno pravo SFR Jugoslavije*. Ljubljana 1986.

Grad, Franc; Kaučič, Igor; Ribičič, Ciril; Kristan, Ivan: *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana 1999.

AS 1237, Vrhovno sodišče Republike Slovenije. *Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije II*. Fondi in zbirke s področja uprave, pravosodja, vojaštva, orožništva in policije, gospodarstva in bančništva, vzgoje in izobraževanja, kulture, znanosti in informiranja, zdravstva in sociale, politične stranke, družbenopolitične organizacije in sindikati. Ljubljana 1999.

Summary

SLOVENE SUPREME COURT IN THE PAST – ITS JURISDICTION AND POSITION WITHIN JUSTICE ORGANIZATION AS A FOUNDATION FOR CURRENT RECORDS APPRAISAL

When exactly did Slovenes obtain the peak of the court pyramid? It was most definitely in 1991 but the path to actually reaching that top of court instance was a long and complicated one. There had been a Supreme Court in the territory of Slovenia even prior to 1991 but only for a brief period of time before World War II and, in a sense, in the years between 1974 and 1991. Predecessors of the present-day Supreme Court of the Republic of Slovenia and a thorough examination of their jurisdiction are a foundation on which to accurately evaluate the Slovene Supreme Court written heritage and a direction for our work in the future as well. In appraising records we will mostly need to take into consideration the role of Slovenes in the formation of court practice during the time of the First and the Second Yugoslavia. Keeping in mind the importance of records, created by the Supreme Court in the past and up to the present day, our aim is to preserve as much of the entire body of such records as is possible.

Iz prakse za prakso

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 719(100)
341.3:719(100)
Prejeto: 20. 10. 2006

Drugi protokol Haaške konvencije in Modri ščit

NATALIJA GLAŽAR

mag. komunikologije, višja svetovalka I
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
e-pošta: natalija.glazar@gov.si

IZVLEČEK

Članek predstavlja vsebino "Haaške konvencije o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada" pa tudi novosti drugega protokola konvencije, ki je stopil v veljavo 9. 3. 2004. Obenem daje vpogled v najpomembnejše elemente konvencije, katere namen je preventivno delovanje in varovanje kulturnih dobrin ob morebitnem vojaškem spopadu. Predstavljena je tudi mednarodna organizacija Modri ščit, ki si prizadeva za uresničevanje ter poznavanje konvencije po vsem svetu.

KLJUČNE BESEDE: Haaška konvencija, kulturna dediščina, kulturne dobrine, varstvo kulturne dediščine v vojaškem spopadu, preventivni ukrepi varovanja dediščine, UNESCO, organizacija Modri ščit

ABSTRACT

THE SECOND PROTOCOL TO THE HAGUE CONVENTION AND THE BLUE SHIELD

The article presents the contents of the "Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict", as well as the Second Protocol to the Convention, which came into force on March 3, 2004. It gives an overview of the most important parts of the convention, the purpose of which are preventive activities and protection of cultural property in the event of armed conflict. The Blue Shield organisation is also presented, it endeavours for implementation and dissemination of the convention all over the world.

KEY WORDS: Hague convention, cultural heritage, cultural property, protection of cultural property in the event of armed conflict, preventive measures for heritage protection, UNESCO, the Blue Shield organisation

Z zadostnim številom držav, ki so podpisale listino,¹ je 9. marca 2004 začel veljati Drugi protokol Haaške konvencije o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (sestavljen v Haagu 26. 3. 1999). V Sloveniji je začel veljati 24. 10. 2003, ko je Slovenija pristopila k Protokolu oz. z ratifikacijo v "Zakonu o ratifikaciji Drugega protokola k Haaški konvenciji iz leta 1954 o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada" (Uradni list RS, št. 102/2003). Prvi protokol Haaške konvencije je bil izdan 14. maja 1954,² FLR Jugoslavija pa ga je ratificirala 2. 4. 1956 (Uradni list FLRJ št. 4/1956). Republika Slovenija je 5. 11. 1992 naznanila svoje nasledstvo pristopa k konvenciji.³ V letu 2004 je bilo 127 držav, ki so se pridružile Konvenciji, in 87 držav, ki so sprejele protokol. V proces širjenja ter informiranja držav o Konvenciji sta se vključila tako UNESCO (ki ima po konvenciji tudi aktivno nalogo) kot tudi Mednarodni odbor Rdečega križa, ki je v Ženevi sprejel resolucijo sveta delegatov (11.–14. nov. 2001), s katero vzpodbuja države k ratifikaciji in izvedbi Haaške konvencije in njenih protokolov ter hkrati k pristopu vsem pomembnim pogodbam, sprejetim po Ženevski konvenciji iz leta 1949.

Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (1954) je najpomembnejši mednarodni dokument s tega področja. Konvencija zahteva zakonsko opredelitev kulturnih dobrin oz. premične in nepremične dediščine in vključuje pripravo zavarovanja kulturne dediščine, izvedbo potrebnih ukrepov za tako zavarovanje pred posledicami oboroženega spopada že v mirnem času, zagotovitev, da se bodo države izogibale vsakršnih sovražnih dejanj v zvezi z njo, ter prepoved, preprečevanje oz. ustavitve kraje, ropanja ali odtujevanja kulturne dediščine in vandalskih dejanj ter druge ukrepe.⁴

Drugi protokol dopolnjuje Haaško konvencijo v tem, da poudarja in opredeljuje varstvo in zaščito kulturne dediščine, uvaja nove ukrepe, vključno z določitvijo novih kategorij kulturnih dobrin, za katere velja posebna zaščita. Ustanavlja tudi medvladni odbor, ki je v glavnem odgovoren za nadzor izvajanja Konvencije in Drugega protokola, kot

tudi mednarodni Sklad za varovanje kulturne dediščine. Konvencija oz. protokol ni retroaktiven in obvezuje le članice, ki so k njej pristopile ali ratificirale. Med bistvenimi novimi rešitvami, ki so vključene v Drugi protokol, je tudi uvedba posebnega sistema razširjenega varstva ob splošnem in posebnem varstvu te konvencije. Razširjeno varstvo se nanaša na širši krog zvrsti dediščine, ki je posebnega pomena za človeštvo. Drugi protokol tako uvaja nov mednarodni mehanizem za varstvo dediščine v nevarnosti oboroženega spopada ter širi in razčlenjuje obseg varstva dediščine upošteva določila Prvega protokola konvencije. Uvaja pa tudi nekatere nove obveznosti za države podpisnice.⁵ Razširjeno varstvo – pomeni izboljšano varstvo – lahko velja za kulturne dobrine, če so izpolnjeni trije pogoji: a) da je to dediščina izrednega pomena za človeštvo, b) da so te dobrine varovane z ustreznimi notranjepravnimi in upravnimi ukrepi, ki jim priznavajo izjemno kulturno in zgodovinsko vrednost ter zagotavljajo najvišjo raven varstva, in c) da le-te niso uporabljene za vojaške namene ali kot ščit za vojaške položaje ter da pogodbenica (ki ima nadzor na kulturnimi dobrinami) izjavlja, da jih ne bo uporabljala na ta način (konvencija, člen 10). Za razširjeno varstvo se uporablja 'mednarodni seznam kulturnih dobrin pod razširjenim varstvom' (člen 1), vodi ga in o njem odloča Odbor za varstvo kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (sestavljen iz dvanajst pogodbenic) (člen 24). Poleg tega odbor nadzira izvajanje protokola, pripravlja smernice za izvajanje, obravnava zaprosila za mednarodno pomoč ter obravnava, odvzema ali celo odpravlja razširjeno varstvo kulturnih dobrin. Pri neizpolnjevanju nekaterih določil lahko odbor začasno ali trajno odvzame status razširjenega varstva (s črtanjem s seznama), pri tem pa je najhujša kršitev uporaba takih dobrin v podporo vojaškemu delovanju (ob ponavljanju take kršitve pa ukrep črtanja s seznamoma). Nedotakljivost kulturnih dobrin pod razširjenim varstvom se namreč zagotavlja tako, da le-te ne smejo biti določene za cilj napada ali uporabljene (in tudi ne njihova neposredna okolica) v podporo vojaškemu delovanju (člen 12). Konvencija predvideva tudi kazensko odgovornost, ki se nanaša ne samo na kulturne dobrine pod razširjenim varstvom, pač pa tudi na kulturne dobrine, splošno varovane s Haaško konvencijo (1. protokol, op. N. Gl.). Poleg že naštetih kršitev so sankcionirani tudi tatvine, ropanja, nezakonito prilaščanje dobrin, varovanih s konvencijo ali vandalizem nad njimi (člen

¹ S pridružitvijo dvajsete podpisnice konvencije Kostarike (9. 12. 2003).

² Prevod besedila I. protokola Haaške konvencije je objavljen v Varstvo spomenikov 29, 1987, str. 377–379, ter na spletni strani Žavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije <http://www.zvkds.si>.

³ Seznam pristopnic k I. in II. protokolu konvencije na <http://www.ifla.org/VI/4/admin/hague-convention.htm>.

⁴ Jogan, *Spomeniškovarstveni razgledi* 6 (junij 2004), str. 26–28.

⁵ Prav tam.

15). Kako pomembne so sankcije ter kršitve članic, pove določilo 14. člena, ki določa, da mora ob morebitni kršitvi in odločitvi odbora o začasnem odvzemu razširjenega varstva (za dobrine izrednega pomena za človeštvo) ali izbrisu dobrine iz omenjenega seznama, generalni direktor Unesca o tem obvestiti generalnega sekretarja Združenih narodov; prav tako pa mora o tem obvestiti vse pogodbenice tega protokola (ki pa lahko o obravnavani zadevi izrazijo svoje mnenje).

Določeno dobrino lahko za vpis v seznam odbora priporoči pogodbenice, mednarodni odbor Modrega ščita ter druge strokovne nevladne organizacije (člen 11). Poleg tega lahko ob izbruhu sovražnosti katera od strani nujno zaprosi odbor za razširjeno varstvo kulturnih dobrin pod njeno jurisdikcijo – odbor pa prošnjo nemudoma pošlje vsem stranem, vpletenim v spopad. Razširjeno varstvo pa ima dobrina od trenutka vpisa v seznam. Predvideno je tudi varstvo kulturnih dobrin na zasedenem ozemlju: pogodbenica, ki zaseda ozemlje (ali del ozemlja druge pogodbenice), mora preprečiti in prepovedati vsak nezakonit izvoz, premetitev ali prenos lastništva dobrine, arheološka izkopavanja (razen če je nujno za ohranitev, zavarovanje ipd.), ter spremembo kulturne dobrine ali spremembo njene rabe, katerih namen je zakrivanje in uničevanje zgodovinskih ali znanstvenih dokazov (člen 9).

Velik delež vsebine konvencije pa je posevčen tudi predhodnim pripravam ter previdnostnim ukrepom ob morebitnem vojaškem spopadu. V miru morajo biti sprejeti pripravljalni ukrepi (za varovanje pred predvidljivimi učinki oboroženega spopada), ki vključujejo pripravo popisov, načrtovanje nujnih ukrepov za varstvo pred požarom ali rušenjem, pripravo na premetitev premičnih kulturnih dobrin ali zagotovitev ustreznega varstva takih dobrin na kraju samem ter določitev pristojnih organov, odgovornih za varovanje kulturnih dobrin (člen 6). Previdnostni ukrepi zajemajo: a) strani v spopadu morajo v največji meri prestaviti premične kulturne dobrine iz bližine vojaških ciljev ali zagotoviti varstvo teh na kraju samem, b) izogibati se postavljanju vojaških ciljev v bližini kulturnih dobrin (člen 8). Vsaka stran v spopadu mora ukreniti vse ter preveriti ali napadeni cilji niso kulturne dobrine, sprejeti vse previdnostne ukrepe, potrebne za izognitev naključni škodi na kulturnih dobrinah, odpovedati napad ali ga začasno ustaviti, če je cilj očitno kulturna dobrina ali če bi na njej povzročil naključno škodo (člen 7). Konvencija predvideva tudi sodelovanje pristopnic (pogodbenic); pomagale naj bi si pri

preiskavah, kazenskem postopku in izročitvah v zvezi s kaznivimi dejanji, kot tudi pri pridobivanju dokazov za postopek (člen 19). Vsaka pogodbenica mora sprejeti zakonske, upravne in druge ukrepe, ki so nujni za preprečitev takih naklepno storjenih dejanj. Prizadevanje pogodbenic naj bi bilo tudi na informativnem področju – z izobraževalnimi in informativnimi programi, namenjenimi celotnemu prebivalstvu za razvoj spoštovanja do kulturnih dobrin. Zato je pomembno tudi razširjanje besedila protokola tako v mirnem času kot tudi med oboroženim spopadom. V celoti morajo biti z njim seznanjeni tudi vsi vojaški in civilni organi, ki v oboroženem spopadu prevzamejo odgovornost za upoštevanje tega protokola, zato morajo pogodbenice: a) vključiti smernice in navodila za varstvo kulturnih dobrin v svoje vojaške predpise in b) v obdobju miru izvajati programe za usposabljanje in izobraževanje (v sodelovanju z Unescocom in drugimi nevladnimi organizacijami) (člen 30).

Mednarodno sodelovanje predvideva, da bodo pogodbenice ob resnih kršitvah protokola ukrepale prek odbora ali posamično v sodelovanju z Unescocom in OZN (ter v skladu z ustanovno listino OZN). Za varstvo kulturnih dobrin pod posebnim varstvom (s pomenom za vse človeštvo) lahko pogodbenica zaprosi za mednarodno pomoč pri pripravi in izvajanju zakonodaje, predpisov ali potrebnih ukrepov (člen 32). Prav tako je zagotovljena pomoč Unesca. Nanj se lahko pogodbenice obrnejo za strokovno pomoč (pri organiziranju varstva, pripravljalnih dejavnosti, preventivnih in organizacijskih ukrepov za nujne primere). Tako pomoč pa daje Unesco v skladu s svojimi programi in sredstvi (člen 33). Pogodbenice konvencije naj bi sodelovale in zagotavljale strokovno pomoč tako na bilateralni kot multilateralni ravni, Unesco pa jim lahko posreduje svoje predloge v teh zadevah.

Za izvajanje določil konvencije (in določenih pripravljalnih dejavnosti) je predvidena ustanovitev posebnega Sklada za varstvo kulturnih dobrin ob morebitnem oboroženem spopadu (člen 29); uporabo teh sredstev določa omenjeni Odbor (v skladu s finančnimi pravilniki Unesca). Sklad zagotavlja finančno ali drugo pomoč pri nujnih, začasnih ali drugih ukrepov za zavarovanje kulturnih dobrin med spopadi ali v času obnove po sovražnosti.

V Republiki Sloveniji je II. protokol v izvorniku (angleškem jeziku) in slovenskem prevodu objavljen v Uradnem listu (Uradni list RS, št. 102, 23. 10. 2003). Za uresničevanje protokola po zakonu o ratifikaciji skrbita Ministrstvo za kulturo RS in Ministrstvo za obrambo RS.

Na prvem in drugem Protokolu Haaške kon-

vencije temelji delovanje organizacije Modri ščit; v njem ima trenutno vodilno vlogo Mednarodni arhivski svet (Modremu ščitu namreč predseduje g. Joan van Albada, sekretar MAS). Organizacija modrega ščita oz. Mednarodni komite modrega ščita (IBCS) je bil ustanovljen v letu 1996; sestavljali so ga predstavniki štirih osrednjih mednarodnih strokovnih organizacij: MAS, ICOM, ICOMOS, IFLA (danes temeljne organizacije, ki tvorijo organizacijo Modri ščit).⁶ Danes pa je mreža te organizacije razširjena in zajema tudi organizacije IRCC, ICCROM in CAAA⁷ ter "Sklad princa Clausa". Tako organizacija, katere namen je varovanje kulturne dediščine v izrednih, vojnih razmerah, združuje pod svojim okriljem več strok in organizacij: arhive, knjižnice, muzeje, organizacije za varstvo kulturnih spomenikov ter restavratorje. Ob sprejetju Drugega Haaškega protokola so poskusi oživitve delovanja te organizacije, ki ima ustanovljene nacionalne odbore v določenih državah, pogoj za ustanovitev in delovanje pa je sestava odbora iz delujočih članov naštetih organizacij na nacionalni ravni, oz. nacionalnih predstavnikov teh organizacij, ki so dejavni v omenjenih mednarodnih organizacijah. Trenutno obstajajo nacionalni odbori v Belgiji, Nizozemski, Veliki Britaniji, Franciji, Češki Republiki, Italiji, Makedoniji, Beninu, Poljski in Norveški.⁸ V Sloveniji tovrstnega odbora nimamo, čeprav imamo sodelujoče in aktivne strokovnjake v naštetih mednarodnih organizacijah. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije pa ima zasluge, da so, poleg drugih spomenikov kulturne dediščine, zgledno označene tudi arhivske stavbe v Sloveniji z znakom modrega ščita, določenega s Haaško konvencijo (1. protokol, člen 16 in 17).⁹

Organizacija ICBS zelo vzpodbuja ustanavljanje nacionalnih odborov ter priporoča strokovnjakom

s področja kulturne dediščine, da vključijo zaščito premične in nepremične dediščine ter preventivno delovanje v svoje delovne programe, enako pričakujejo tudi pri Organizaciji združenih narodov in drugih mednarodnih organizacijah.¹⁰ Za ustanovitev Nacionalnega odbora Modrega ščita pa je potrebno sledeče: a) polno priznanje Listine ICBS, sprejete v Strasbourgu 14. 4. 2000, b) ustanovitvena iniciativa mora imeti podporo vseh štirih omenjenih nevladnih organizacij, c) formalno obvestilo Mednarodnemu komiteju Modrega ščita o članstvu (ICBS), kontaktnih podatkih, razporedu in dnevnih redih sestankov nacionalnega odbora kot tudi informiranje o pomembnejših dogodkih v organizaciji, ter d) zaprosilo mednarodnega komiteja (ICBS) za uradno priznanje nacionalnega odbora.¹¹ Pomembnejše določilo Listine ICBS iz Strasbourga zahteva, da **morajo štiri organizacije delovati skupno, se pripravljati in odzivati na situacije oboroženega spopada ali naravnih nesreč, ki lahko poškodujejo kulturno dediščino**. Spoštovati pa morajo sledeče principe: skupne aktivnosti, neodvisnost, nevtralnost, profesionalnost, spoštovanje kulturne identitete ter delovati na neprofitni osnovi.

Splošno dejavnost te mednarodne organizacije, pa tudi konkretne akcije v kriznih žariščih kot je Irak (z omembo tudi Afganistana in Kosova)¹² je na simpoziju v Ljubljani 2003 predstavila ga. Marie-Therese Varlamoff (Francoska nacionalna knjižnica, direktorica IFA PAC ter članica ICA/CPTTE).¹³ Kako pomembno je delo te organizacije, kaže njen poudarek, da sta glavna partnerja pri izvajanju določenih dejavnosti te organizacije Mednarodni odbor Rdečega križa ter Mednarodni center za raziskovanje ohranjanja in restavriranja kulturnih dobrin (ICCROM). **Način delovanja Modrega ščita pa ni le mednarodno posredovanje ter pomoč ob izbruhu vojne nevarnosti (ter označevanja kulturnih spomenikov za zaščito pred napadom), ampak tudi v predhodnem organiziranju, načrtovanju preventivnih strategij ter zaščitnih ukrepov zavarovanja dediščine – to je po mojem mišljenju poglavitnega pomena ne**

⁶ ICOM (International Council of Museums), ICOMOS (International Council on Monuments), IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions).

⁷ ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), CAAA (Co-ordinating Council of Audiovisual Archives Association).

⁸ Po podatkih iz leta 2004 so pripravljali odbore v Avstraliji, Avstriji, Braziliji, Kanadi, Kolumbiji, Kostariki, Indiji, Koreji, Madagaskarju, Peruju, Rusiji, Švedski in Venezueli. Podobne organizacije, kot je Modri ščit, imajo v ZDA in Švici.

⁹ Z enim znakom modrega ščita so označene kulturne dobrine pod splošnim varstvom, trikrat ponovljeno znamenje pa le za nepremične kulturne dobrine pod posebnim varstvom (pomembne za vse človeštvo) ter za posebne prevoze kulturnih dobrin (pod mednarodnim nadzorom ter v nujnih primerih) oz. za improvizirana zaklonišča v vojni nevarnosti (1. protokol, člen 12 in 13).

¹⁰ Torino Declaration: Resolutions of the first Blue Shield International Meeting held in Torino, Italy, July 23–24, 2004, <http://www.ifla.org/blueshield.htm>.

¹¹ Zahteve za ustanovitev nacionalnih odborov so bile sprejete na zasedanju ICBS v Parizu 8. 6. 2001.

¹² Na spletni strani ICBS pa so tudi poročila o posledicah hurikana Katrina na kulturno dediščino Luisiane, Missisipija in Alabame (<http://www.ifla.org/blueshield.htm>).

¹³ Marie-Therese Varlamoff: 'Pobuda Modri ščit za varovanje naše kulturne dediščine'.

zgolj za nevarnost oboroženega spopada, ampak pa tudi nevarnost naravnih nesreč. Ta tematika pa je predvsem v zadnjem času postala izredno aktualna, kot kažejo različni projekti znotraj MAS (prioritetna skupina za Materialno varstvo ter pripravljenost za naravne in druge nesreče) ter isti temi posvečeno poglavje v Poročilu o arhivih v razširjeni Evropski uniji, Bruselj 2005.

Drugi protokol Haaške konvencije prihaja v času, ko se na globalni ravni srečujemo s številnimi spremembami, le-te pa vključujejo tudi spremenjeni način vojskovanja, raznoliko paleto terorističnih napadov in akcij, hkrati pa tudi zelo obsežne naravne nesreče. V vseh teh razmerah sta kulturna dediščina in z njo občutljivo arhivsko gradivo zelo ogrožena. Zato prihaja vedno bolj v ospredje nujnost preventivnega delovanja in organiziranja, katerih namen je ohranitev dediščine; to bo nedvomno tudi eden od zastavljenih ciljev posebne delovne skupine za naravne in druge nesreče v okviru Evropske arhivske skupine (EAG), ustanovljene v Bruslju 28. 4. 2006 na osnovi Priporočila Sveta z dne 14. nov. 2005 o prednostnih dejavnostih za večje sodelovanje na področju arhivov v Evropi (UL C 312, 29. 11. 2005, str. 55).

Viri in literatura

Zakon o ratifikaciji Drugega protokola k Haaški konvenciji iz leta 1954 o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (Uradni list RS, št. 102/2003).

Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada. *Varstvo spomenikov* 29 (1987), str. 377–379.

Dr. Savin Jogan: Ratifikacija drugega protokola h Haaški konvenciji o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada in dosedanje ter nove naloge Slovenije na področju mednarodnega varstva kulturne dediščine. *Spomeniškovarstveni razgledi* 6 (junij 2004), str. 26–28.

Dr. Savin Jogan: Ratifikacija drugega protokola h Haaški konvenciji o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada in dosedanje ter nove naloge Slovenije na področju mednarodnega varstva kulturne dediščine. 2. del. *Spomeniškovarstveni razgledi* 8 (april 2005), str. 36–38.

Marie-Therese Varlamoff: Pobuda Modri ščit za varovanje naše kulturne dediščine. *Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju*. Arhiv RS, Ljubljana 2004.

Torino Declaration: Resolutions of the first Blue Shield International Meeting held in Torino, Italy, July 23–24, 2004, <http://www.ifla.org/blueshield.htm>.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije: <http://www.zvkds.si>

Seznam pristopnic k I. in II. protokolu konvencije: <http://www.ifla.org/VI/4/admin/hague-convention.htm>

Summary

THE SECOND PROTOCOL TO THE HAGUE CONVENTION AND THE BLUE SHIELD

"Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict" (1954) is the most important international document in this area. After the first Protocol (May 14, 1954) the Second Protocol to the Convention was issued on March 26, 1999, which came into force on March 3, 2004, after the required number of states ratified the Convention. Slovenia did it on October 24, 2003, with an act on ratification of the second protocol to the Convention. It provides the new system of enhanced protection for the cultural heritage of the greatest importance for humanity. It also brings provisions on criminal responsibilities and prosecutions in case of disrespect of the immunity of cultural property under enhanced protection, as well as cooperation and informing of all contractors in disputed cases. The dissemination and the application of the Protocol are provided by the following organisations: The International Committee of the Red Cross, UNESCO and the International Committee of the Blue Shield, which also performs the concrete international activities of cultural heritage rescue in crisis situations.

*Simon Gregorčič iz različnih obdobij na razglednici izdani v Trstu, novembra 1961 ob 55. letu Gregorčičeve smrti.
PANG, Zoržut Ludvik, 5.*

Iz arhivskih fondov in zbirk

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 347.236.2:811.163.6"16/18"

Prejeto: 10. 10. 2006

Urbarialia slovenica – po sledih urbarjev in urbarialnih registrov v slovenskem jeziku med 17. in 19. stoletjem

BORIS GOLEC

doc., dr. zgodovinskih znanosti, višji znanstveni sodelavec

Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Glede na minimalno rabo slovenskega jezika v uradovanju vse do srede 19. stoletja ne preseneča, da še nedavno ni bil izpričan noben urbar ali vsaj urbarialni register v slovenščini kot jeziku ljudstva. Šele dobro desetletje je po zgolj obrobni omembi znan izgubljeni slovenski urbar iz prve tretjine 17. stoletja. Z novima odkritjema se je bera urbarjev in sorodnih fevdalnih popisov v slovenskem jeziku povzpela na tri, po vsebini, obliki in namenu sicer zelo skromne primerke. Razprava analizira okoliščine in razloge za njihov nastanek, ki so pri vsakem nekoliko drugačni. Hkrati opozarja na specifičen pojav t. i. kajkavsko-prekmurskih urbarjev iz obdobja 1768–1775. Gre za tiskane formularje za posamezne vasi v Prekmurju, obrobem koščku slovenskega ozemlja, ki je spadalo pod Ogrsko. Jezik teh urbarjev, raztresenih po različnih hramiščih v Sloveniji in na Madžarskem, bo potrebno šele natančno proučiti in temu ustrezno pravilno poimenovati.

KLJUČNE BESEDE: urbarji, slovenščina, hrvaščina, kajkavščina, Prekmurje, Bela krajina, Gradac, Bloke, Braslovče

ABSTRACT

URBARIALIA SLOVENICA – FOLLOWING THE TRAIL OF LAND REGISTERS AND REGISTERS OF TRIBUTES WRITTEN IN THE SLOVENE LANGUAGE BETWEEN THE 17th AND 19th CENTURY

Considering the minimum use of the Slovene language in administrative matters till the mid- 19th century, it comes as no surprise that until recently there was no evidence of land registers or registers of tributes written in the Slovene language. It is only from a marginal note discovered some ten years ago that we know of the existence of a lost Slovene land register dating back to the first third of the 17th century. Taking into account two other discoveries, the collection of land registers and similar feudal inventories written in the Slovene now encompasses three specimens, all of them rather modest as to their contents, form and purpose. Each of them having characteristics of its own, the article aims to analyse circumstances and reasons for their creation and calls attention to the so-called Kajkavian-Prekmurje land registers created between 1768 and 1775. These are printed forms for individual villages in Prekmurje, a region on the fringe of the Slovene territory that was once part of Hungary. The language of these land registers, scattered around various institutions throughout Slovenia and Hungary, is yet to be thoroughly researched and appropriately denominated.

KEY WORDS: land registers, the Slovene language, the Croatian language, the Kajkavian language, Prekmurje, Bela Krajina, Gradac, Bloke, Braslovče

Če si pri slovenistih izposodimo ugotovitev, da je bil slovenski jezik pred Trubarjem (samo) zapisovan, od leta 1550 pa so ga tudi pisali,¹ predstavlja v uradovalnem jeziku podobno, čeprav manj ostro prelomnico leto 1848: dotlej so slovenščino pri uradovanju predvsem zapisovali in jo šele po tem letu začeli v večji meri zares uporabljati. Tako ne preseneča, da zvrsti dokumentov, značilne predvsem ali izključno za fevdalno dobo, ki jo je sklenilo prav leto 1848, najdemo v slovenščini le za pokušnjo ali sploh ne. S tem prelomnim letom so se slovenskemu jeziku namreč šele začele odpirati širše pravne in dejanske možnosti za dokončno normiranje in uveljavitev v javnosti.²

Nasprotno je bila pisana uradovalna slovenščina, kolikor je je pred sredo 19. stoletja sploh nastala, namenjena skoraj v celoti samo ustni rabi. V slovenščino so prevajali množicam namenjene oblastne ukaze, zapisovali pa sodne prisege preprostih, nemščine nevesčih ljudi, ter razne službene in vdanostne prisežne obrazce; ti so postajali od druge polovice 18. stoletja čedalje redkejši, saj je v tem času razumevanje nemškega jezika prodrlo s šolsko izobrazbo tudi do malo izobrazenega človeka. Slovenski jezik je bil tako eden redkih jezikov Habsburške monarhije, v katerem niso sestavljali vladarskih privilegijev, niti takih z najskromnejšo vsebino, in mnogih drugih zvrsti samostojnih dokumentov pravne oz. dokazne narave. Količinsko in vsebinsko nadvse skromni pisani primerki uradovalne slovenščine so ostajali vse do srede 19. stoletja omejeni na interno rabo, v najboljšem primeru kot dopolnilne dokazne priloge k nemškim dokumentom. Izjem, ki potrjujejo pravilo, je, in to je pomenljivo, komajda za vzorec, a še te so se slej ko prej omejevale na neko zaprto okolje.³

Povsem razumljivo je torej, da ne poznamo v slovenščini pisanih urbarjev kot tipičnega dokumenta fevdalne dobe. Urbarji so namreč prenehali nastajati natanko v letu, s katerim je uradovalna slovenščina šele začela svoj pohod. Tudi v tem pogledu je slovenski jezik eden redkih modernih evropskih jezikov in bi mu morda našli primerjavo samo pri jezikih baltskih narodov in nekaterih jezikih jugovzhodne Evrope. Dejstvo, da v fevdalni dobi, ko sta družba in uprava temeljili prav na zem-

ljiškem gospostvu, na Slovenskem niso nastajali v ljudskem jeziku niti osnovni registri fevdalnih obveznosti, je vsekakor zelo zgovoren kazalec takratne veljave slovenščine kot pisnega upravnega jezika.

Tako je pravzaprav svojevrstno odkritje sleherne najdba še tako skromnega slovenskega uradovalnega besedila, nastalega pred sredo 19. stoletja in pri nekaterih zvrsteh deloma tudi še pozneje. Uradovalnimi tekstom v slovenščini seveda še zdaleč ne gre pripisovati epohalnosti, zato pa je vsak zase vreden pozornosti. Tudi dandanašnji, ko se je objavljane tovrstnih besedil, drugače kot pred stoletjem in več, otrešlo narodnoobrambnih dokazovalnih teženj narodove samobitnosti in upravičenosti do obstoja ter lastnega razvoja.

Pričujoče besedilo bo govorilo o obstoju dveh skromnih, doslej neznanih dokumentov urbarialne narave, nastalih v zadnjem stoletju fevdalne dobe, in hkrati podalo pregled dosedanjega vedenja o sloveniki v urbarjih. Morda bi pri tem kdo z zadoščenjem dejal, da imamo v naboru uradovalne slovenike končno "prvi slovenski urbar". A ob tem ni moč prezreti dejstva, da je "urbarialia slovenica" skupaj z najnovejšimi odkritji nadvse skromna: iz prve tretjine 17. stoletja je prišla do nas zgolj omemba neohranjenega slovenskega priročnega urbarja, iz druge polovice 18. stoletja se je v prepisu ohranil glavni del danes izgubljenega urbarja, najzgodnejšega po vsebini znanega primerka te zvrsti uradnega zapisovanja v slovenščini, celotno bero pa sklene desetinski register z začetka 19. stoletja, edini tovrstni dokument, ohranjen v izvorniku. Trije "slovenski urbarji" so torej po obsegu in vsebini zanemarljivi primerki v poplavi nekaj tisoč nemških, italijanskih ter tudi latinskih in madžarskih urbarjev in urbarialnih registrov s slovenskega ozemlja. Njihova maloštevilnost je samo izjema več, ki potrjuje pravila celih stoletij: slovensko se govori, piše pa ne ali zgolj izjemoma, če je to res nujno potrebno.

V okvir naše obravnave sodijo v širšem smislu tudi t. i. "kajkavsko-prekmurski" urbarji, nastali kot tiskani formular v letih od 1767 dalje med splošno urbarialno regulacijo na Ogrskem. Glede na jezikovne posebnosti in tesno povezanost s sosednjim kajkavskim prostorom jih namreč ni mogoče brez zadržka imenovati slovenski niti prekmursko slovenski, čeprav zlasti pri poimenovanju podložniških obveznosti vsebujejo številne prekmurske izraze. V še večji meri je prekmurščina zastopana v vprašanih in odgovorih podložnikov posameznih vasi, ki so jih zapisali med pripravami na izpolnitev samih urbarjev. Prekmurski urbarji terezijanske do-

¹ Prim. I. Grdina, *Od Brižinskih*, str. 14.

² Prim. S. Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 458–461.

³ O slovenskem uradovanju in zvrsteh slovenskih uradoválnih dokumentov do srede 19. stoletja prim. predvsem: S. Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 458–460; M. Orožen, *Uradovalna slovenščina*; E. Umek (ur.), *Slovenščina v dokumentih*, E. Umek (ur.), *Iz roda v rod*.

be so sicer v slovenski kulturnozgodovinski zavesti komaj prisoten pojav in je nanj že zato vredno ponovno opozoriti. Zaradi specifičnih okoliščin nastanka in posebnosti njihovega jezika jim je v prispevku odmerjeno posebno mesto.

Doslej znana "urbarialia slovenica"

Raziskovalci slovenske preteklosti in jezika so v urbarjih našega narodnega prostora že zgodaj opazili ne tako maloštevilne ljudske izraze. V pregledih slovenske zgodovine, jezika in arhivske dediščine se, denimo, redno pojavlja znani velesovski urbar iz leta 1458, v katerem najdemo ponavljajoči se slovenski izraz za rž (*resch*) in kratek izrek nabožne narave.⁴ V tem primeru je zapis slovenske besede za žito resnično posebnost, ki daje slutiti, da pisar nemara ni poznal nemške ustreznice. Običajni urbarialni izrazi so namreč vedno in povsod pisani nemško in le manj uveljavljeni, predvsem razne lokalno omejene dajatve, so v tujejezičnem urbarju v ljudski, slovenski obliki, kot npr. *pojezda*, *ograda*, *pogača*, *mavrah* idr. Takšne in podobne jezikovne drobce, največkrat zgolj posamezne besede, je opazilo in zabeležilo kar nekaj raziskovalcev preteklosti.⁵ Posamezne pojme bomo našli tudi v vseh dosedanjih objavah srednjeveških in zgodnjeno-veških urbarjev za slovensko ozemlje. Neprimerno pogostejši, tako rekoč pravilo, so v urbarjih zapisi slovenskih osebnih imen in priimkov, dokler jih od druge polovice 18. stoletja, kot v pisanih virih nasploh, praviloma ne zamenjajo uradne oblike, na večini slovenskega ozemlja seveda usklajene z nemškim pravopisom.⁶

Razumljivo je, da v urbarjih večjo pozornost kot antroponimi, toponimi in posamezni slovenski izrazi pritegnejo slovenski vložki, pa naj gre za vsebino, povezano z urbarjem kot takim, ali za poznejše vsebinsko povsem samostojne marginalije, ki so jim nepopisani listi urbarjev služili kot še uporaben papir. Takšne in drugačne mlajše pripise v slovenščini je mogoče opaziti v kar nekaj urbar-

jih.⁷ Nemara so najzanimivejši primerki ljudskega pesništva iz drugega desetletja 18. stoletja v urbarju graščine Slatna pri Litiji.⁸ Od zapisov, nastalih sočasno s preostalim besedilom urbarja in v organski povezavi z njim, pa so mi znani zgolj slovenski opisi meja deželskih sodišč oziroma slovenski mikrotoponimi v sicer nemških opisih meja.⁹ Morda bi sicer našli še kje kak obroben slovenski zapis v zvezi z dajatvami, vse, kar presega to raven, pa bi bilo že samo po sebi odkritje.

Glede na povedano je za zgodovinarja pravi mali čudež, če naleti na še tako lapidaren zapis o urbarju, ki naj bi bil kot celota napisan slovensko. Omembo prvega in doslej edinega takšnega urbarja iz belokranjskega Gradca so predhodniki sicer odkrili že pred časom, vsekakor vsaj pred četrto stoletje. Kolikor mi je znano, je na gradaški slovenski urbar prva mimogrede opozorila Maja Žvanut,¹⁰ ne da bi se poglobila v okoliščine dokumenta, ki vsebuje zapis o omenjenem urbarju. Gre za zapuščinski inventar Janeza Jurija barona Purgstalla, sestavljen leta 1640 v gradu Gradac. Inventurni komisariji so tu med drugimi dokumenti popisali štiri urbarje: slovenskega iz obdobja 1625–1629 (*ein windisches vrbari vndter No. 1 von 25 bis in 29. jar*), ki mu kronološko sledijo nekaj let mlajši nemški urbar (*ein teutsches deto*) ter dva brez oznake jezika.¹¹ Neznana roka – najbrž gre za rokopis arhivistke Majde Smoletove – je v inventarju pri prvem urbarju s svinčnikom pripisala: "slovenski urbar!!", s tem pa pritegnila pozornost poznejših uporabnikov. Objava podatka o obstoju urbarja izpod peresa Žvanutove me je nato napeljala k osvetlitvi okoliščin njegovega nastanka. Tako sem o gradaškem urbarju, o katerem vemo z gotovostjo le, kdaj, kje in v katerem jeziku je nastal, pisal leta 2000 v Arhivih v

⁴ ARS, AS 1074, Zbirka urbarjev, I/49 u, urbar dominikanskega ženskega samostana Velesovo 1458 – 16. stoletje; prim. D. Juričić Čargo, L. Žnidaršič Golec, *Vodnik po urbarjih*, str. 305–306.

⁵ Omeniti kaže, da je Pavle Blaznik sistematično obdelal slovenske urbarialne in upravne izraze škojloškega območja, začenši z najzgodnejšimi iz 14. stoletja (P. Blaznik, *Slovenica v arhivalijah*).

⁶ O pisnem normiranju osebnih imen in priimkov v 18. stoletju prim. B. Golec, *Ormož v stoletjih*, str. 84 in priloge na str. 133 sl.

⁷ Prim. D. Juričić Čargo, L. Žnidaršič Golec, *Vodnik po urbarjih*.

⁸ J. Kos, E. Umek, *Dve slovenski pesmi*, str. 218–220.

⁹ Največ slovenskih opisov meja poznamo za dolensko deželsko sodišče Ortnek, nastalih med letom 1655 in koncem 18. stoletja (prim. B. Golec, *Iz zgodovine uradovne*, str. 149–152, v opombah tudi hranišča virov in objave). Iz druge polovice 17. stoletja se je ohranil opis meja višnjegorskega sodišča (prav tam, str. 152–154) in iz okoli leta 1700 za sodišče Turjak (B. Golec, *Iz zgodovine pisarniške*, str. 94–95). Kronološko si sledijo še opisi meja deželskih sodišč: Švarcenek–Zavrth 1711 (S. Rutar, *Završniška gosposčina*, str. 26–28), Bled 1749 (B. Golec, *Iz zgodovine pisarniške*, str. 99–100), Bovec 1757 (S. Rutar, *Zgodovina Tolminskega*, str. 233) in Turjak 1767 (B. Golec, *Iz zgodovine pisarniške*, str. 96–97).

¹⁰ M. Žvanut, *Od viteza*, str. 35.

¹¹ ARS, AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 80, P–23, 29. 3. 1640, str. 1.

razpravi o uradovalni slovenščini 17. stoletja.¹² Ker medtem ni prišlo na dan nič, kar bi lahko védenje o urbarju kakor koli dopolnilo, se ob njem tokrat ne kaže posebej ustavljati. Glede na odkritje dveh novih sorodnih dokumentov je treba zgolj popraviti trditve, da "kolikor je znano, ne obstaja noben primer slovensko pisanega urbarja niti ne poznamo drugih omemb obstoja takšnega dokumenta." Še vedno pa gre za najstarejši izpričani dokument te vrste na Slovenskem in za nič manj izjemen primer kakor pred šestimi leti, ko sem ga predstavljal. Kot bomo videli v nadaljevanju, je kronološko drugi slovenski urbar, od gradaškega mlajši skoraj pol-drugo stoletje, prav tako nastal v okolju, v katerem pisana uradovalna slovenščina ni bila nekaj nenavadnega, tj. na širšem območju notranjskega Loža. Ni naključje, da gre tako kot pri Beli krajini za ozemlje na meji s Hrvaško. Na obe obmejni območji so namreč s Hrvaškega prihajali zgledi, če že ne kar neposredne spodbude za skromno uporabo ljudskega jezika v vsakdanjem pisnem uradovanju.

Tako kot je bilo v hrvaških pokrajinah uradovavno pismenstvo v domačem jeziku neprimerno bolj razvito kot na slovenskih tleh,¹³ je od poznega srednjega veka nastalo in se ohranilo tudi precejšnje število urbarjev v vseh treh dialektih sedanjega hrvaškega jezika, tj. v kajkavščini, čakavščini in štokavščini.¹⁴ V zelo majhni meri so se tovrstni zgledi iz hrvaške sosesčine dotaknili slovenskega etničnega obrobja. O neposrednem zgledovanju lahko sklepamo pri prej omenjenem gradaškem urbarju iz obdobja 1625–1629. Hrvaški dokumenti na belokranjskih tleh in izpričano tudi v samem gradaškem gospostvu namreč niso bili nikakršna izjema. Zapuščinski inventar iz gradu Gradac, v katerem je omenjen slovenski urbar, navaja tako tudi neko hrvaško zadolžnico (*ein Crabatischer Schuldtbrief*).¹⁵ Še več, iz leta 1593 se je ohranil celo hrvaško pisani urbar za gospostvo Metlika, nastal v času, ko je bilo to obmejno gospostvo zastavljeno ogrsko-hrvaškimi plemičem Erdödijem in je v metliškem gradu delovala hrvaška pisarna.¹⁶

Kajkavsko-prekmurski terezijanski urbarji

V drugačnih okoliščinah so se v poznejšem času, v šestdesetih in sedemdesetih letih 18. stoletja, na drugem koncu slovensko-hrvaške sosesčine pojavili t. i. kajkavsko-prekmurski urbarji, tiskan izdelek administracije absolutistične države, nastal za potrebe urbarialne regulacije na Ogrskem. To je Marija Terezija ukazala leta 1766 zaradi kmečkega nezadovoljstva in nemirov, njen cilj pa je bila uvedba enotnega urbarja v celotnem Ogrskem kraljestvu. Samo regulacijo so izvedli pooblašeni županijski uradniki in je najprej zajela šest nemirnih županij zahodne Ogrske, tudi Železno in Zalsko, med kateri je bilo razdeljeno Prekmurje.

Izraz "kajkavsko-prekmurski urbarji" povzemam po slovenistki Martini Orožnovi, ki je na urbarje bežno opozorila v razpravi o uradovalni slovenščini druge polovice 18. stoletja (1980). Njena omemba je obetala monografsko objavo s temeljito znanstveno obravnavo urbarjev, vendar do izdaje žal ni prišlo.¹⁷ Védenje o terezijanskih urbarjih tega prostora, nastalih od leta 1767 dalje, je tudi zato še vedno presenetljivo slabo razširjeno tako med zgodovinarji kakor med slovenisti. Kolikor sem lahko ugotovil, so urbarje drugo za drugim prezrla vsa temeljna dela o slovenski zgodovini, slovstvu in arhivski sloveniki. Zdi se, kot bi se ta precej nenavadni pojav vztrajno izmikal našemu ozaveščenju, še posebej v osrednje-slovenskem prostoru. Ker urbarji niso doživeli samostojne obravnave ali objave, jih preprosto "še vedno ni", pa čeprav je morda omenjanje sem in tja "vznemirilo" vsaj prekmurski prostor.¹⁸

Podatek Martine Orožnove o obstoju dveh urbarjev za vasi Ropoča in Ižakovci, sicer brez navedbe hranišča ali referenčne literature, me je posredno napotil k prekmurskim fondom in zbirkam Pokrajinskega arhiva Maribor. Tu sem poleg več urbarjev našel gradivo, ki priča, po kako vijugasti poti se je védenje o tem pojavu prebijalo do strokovne javnosti. Urbarjem so se na njihovi poti v vseslovensko kulturnozgodovinsko zavest vedno znova postavljale nepričakovane ovire. Tako je že leta 1927 neki Alojz Turk s Ptuja poslal komentirani prepis urbarja za Beltince uredniku revije

¹² B. Golec, Iz zgodovine uradovalne, str. 144–146.

¹³ Samo v zbirki Acta Croatica v Arhivu HAZU je blizu 6000 (!) dokumentov v hrvaščini, nastalih od leta 1428 do konca 18. stoletja.

¹⁴ Prim. R. Lopašič, *Hrvatski urbari*

¹⁵ B. Golec, Iz zgodovine uradovalne, str. 144–145.

¹⁶ Objava urbarja: D. Kos, *Urbarji za Belo krajino*, str. 323–363. Avtor kritične izdaje jezik urbarja sicer označuje kot kajkavščino (str. 24), vendar so v njem jasno prepoznavni elementi ikavske različice štokavščine.

¹⁷ M. Orožen, *Uradovalna slovenščina*, str. 156. V isti razpravi izpred dobrega četrstoletja je avtorica zapisala, da je že prispevala tipkopis razprave o jezikovnih značilnostih urbarjev za predvideno izdajo urbarjev pri Pomurski založbi (str. 173, op. 4).

¹⁸ Urbarjev se ni dotaknilo niti znanstveno srečanje o prekmurski narečni slovstveni ustvarjalnosti v Murski Soboti leta 2003. Prim. J. Vugrinec (ur.), *Prekmurska narečna*.

Časopis za zgodovino in narodopisje,¹⁹ a prispevek ni nikoli izšel.²⁰ To je za lep čas ustavilo širjenje védenja o tem fenomenu. V letih pred 2. svetovno vojno se je za urbarje zanimal pravni zgodovinar Metod Dolenc, ki mu je prekmurski rojak Anton Vratuša celo izročil jezikovno študijo o urbarju za vas Sebeborci v gornjelendavskem gospostvu, vendar ta prispevek prav tako ni bil nikjer objavljen. Vprašanja urbarjev se je, potem ko je zaman iskal Vratušev rokopis, veliko pozneje, v šestdesetih letih minulega stoletja, sistematično lotil Vanek Šiftar. Ugotavljal je, da "ti urbarji še niso znani slovenski javnosti in tudi ne preveč poznani naši znanosti" (1967),²¹ toda tudi njegovo načrtno delo v županijskih arhivih v Sombotelu (Szombathely) in Zalaegerszegu ni obrodilo zelenega sadu. Sledove Šiftarjevih prizadevanj za znanstveno obravnavo in objavo vzorčnih primerkov urbarjev najdemo danes v njegovi zapuščini v PAM,²² nekaj njegovega tipkopijsnega gradiva pa tudi v fondu Prekmurske arhivalije.²³ Kopije dveh urbarjev, za Izakovce in Ropočo, je Šiftar izročil Martini Orožen in nameraval njeno jezikoslovno razpravo skupaj s svojo študijo objaviti v monografiji, vendar ta, kot je bilo že zapisano, ni nikoli zagledala luči sveta.²⁴

Iskanje terezijanskih urbarjev po bibliotečnih bazah podatkov ostaja tako vse do današnjih dni neuspešno. O tej problematiki sta sicer v zadnjih dvajsetih letih izšli razpravi porabske rojakinje Marije Kozar-Mukič. Prva je krajši prispevek o jeziku urbarjev, objavljen leta 1986 v pri nas težko dostopni madžarski slavistični reviji.²⁵ Druga razprava, natisnjena 1995 v Zborniku soboškega muzeja, pa govori o življenju prekmurskih Slovencev v 18. stoletju in

se jezika zgolj dotika.²⁶ Avtorica jezik urbarjev dosledno imenuje "slovenski" in ga označuje kot "zapis takratne žive prekmurske govornice, v kateri pa se je pod vplivom stoletne cerkvene rabe udomačilo tudi veliko kajkavskih besed." Po njenem lahko "urbarje Slovenske okrogline" štejemo za prvo tiskano uradno besedilo v prekmurskem narečju. Toda pri analizi jezika in črkopisa vendarle ne more prezreti zelo močne kajkavske komponente.²⁷

Terezijanski urbarji, nastali po navodilih patenta Marije Terezije o davčni regulaciji na Ogrskem iz leta 1766, so torej pokrili slovensko ozemlje v mejah Ogrskega kraljestva. Urbarski formular s tiskanim besedilom so dobila vsa naselja v skupno 43 ogrskih županijah in ga bila na podlagi izpraševanja podložnikov dolžna izpolniti z lokalnimi podatki. Zaradi etnične raznolikosti podložnega prebivalstva so v Železni in Zalski županiji pri tisku formularjev uporabili tri jezike: madžarskega, nemškega in slovenskega (tako ga imenujem v nadaljevanju). V teh treh jezikih, od kraja do kraja različno, so nato popisovalci (*conscriptores*) vnesli tudi podatke.²⁸

Iskanja in evidentiranja prekmurskih terezijanskih urbarjev v največ obetajočih hraniščih – županijskih arhivih v Sombotelu in Zalaegerszegu – se je, kot je bilo že povedano, pred desetletji sistematično loteval Vanek Šiftar, za njim pa za Železno županijo Marija Kozar-Mukič. Po Šiftarjevi navedbi naj bi bili v obeh arhivih ohranjeni urbarji za več kot sto prekmurskih vasi;²⁹ pri tem rokopisni seznam v njegovi zapuščini navaja urbarje za 98 krajev in posebej za 102 kraja t. i. "9 točk" (*novem puncta*), tj. vprašanja podložnikom in njihove odgovore.³⁰

Tako Šiftar kot Kozar-Mukičeva sta se pri svojem delu osredotočila na najpomembnejši hranišči, obe zunaj meja Slovenije, in pustila ob strani morebitna hranišča prekmurskih urbarjev doma. Sam sem se zato pri iskanju omejil na slovenski prostor. V Pokrajinskem arhivu Maribor, katerega fondi in

¹⁹ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/5.

²⁰ Prim. S. Kos, *Bibliografsko kazala*

²¹ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9, Vanek Šiftar – poročilo 15. 2. 1967. – Isto poročilo tudi v: PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 92, 92/8. – Vratušev rokopis o jeziku sebeborskega urbarja je Šiftar dvajset let iskal na raznih naslovih, vse do leta 1989, ko se je rokopis po naključju našel in je danes v Šiftarjevi zapuščini (prav tam, šk. 92, 92/8, Sebeborski urbar; o iskanju in najdbi rokopisa tudi: šk. 92, 92/7, Korespondenca).

²² Šiftarjevo gradivo o terezijanski davčni regulaciji v: PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 87–92.

²³ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9.

²⁴ Šiftarjeva korespondenca s Pomursko založbo priča, da je založba objavo terezijanskih urbarjev uvrstila v svoj knjižni program za leto 1977 in ponovno za leto 1989/90, govori pa tudi o nedorečenostih glede objave in o določenih nesoglasjih (PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 92, 92/7, Korespondenca). Glede na to, da Šiftarjeve študije v njegovi zapuščini ni, kaže, da dela vendarle ni dokončal.

²⁵ M. Kozar-Mukič, *Jezik urbarjev*.

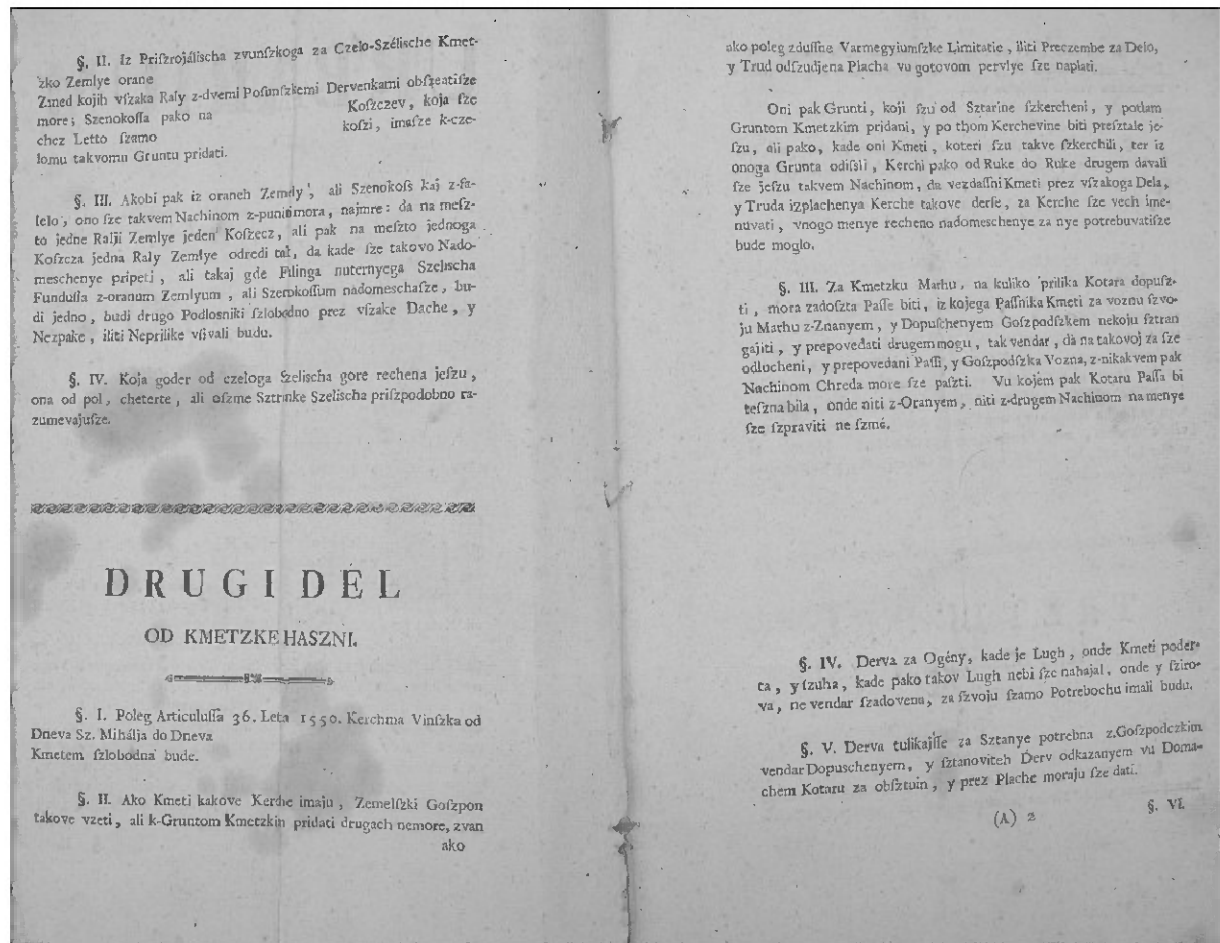
²⁶ M. Kozar-Mukič, Podatki o načinu. – Na razpravo me je opozoril kolega dr. Andrej Hozjan, za kar se mu iskreno zahvaljujem.

²⁷ M. Kozar-Mukič, *Jezik urbarjev*, str. 115 sl.

²⁸ M. Kozar-Mukič, Podatki o načinu, str. 77–78; PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9, Vanek Šiftar – poročilo 15. 2. 1967, str. 1.

²⁹ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9, Vanek Šiftar – poročilo 15. 2. 1967, str. 1.

³⁰ PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 92, 92/4, Dr. Horvath Ferenc, *Index locorum conscriptionum urbarialium*.

Dve strani urbarja za Gornje Petrovce

zbirke so obetali največ, sem našel sedem terezijanskih urbarjev: tri urbarje v izvorniku za Prekmurje in enega za Medžimurje ter tri urbarske prepise.³¹ V zbirko Prekmurske arhivalije so leta 2006 uvrstili še kopije dveh drugih urbarjev in nekaj vprašalnikov s podložniškimi odgovori, ki mi jih je odstopila prof. dr. Orožnova, gre pa za že omenjene Šiftarjeve fotokopije iz sombotelskega županijskega arhiva.³² Poleg naštetega je v Sloveniji še nekaj

tovrstnega gradiva. Tako hrani Pokrajinska in študijska knjižnica v Murski Soboti Šiftarjeve fotokopije delov treh že znanih urbarjev³³ ter v izvorniku dva nekoliko mlajša urbarja z latinskim oz. madžarskim obrazcem.³⁴ Sklepamo lahko, da so terezijanski urbarji za Prekmurje raztreseni tudi po različnih hraniščih zunaj javnih arhivov in knjižnic, tem prej, če vemo, da so različico beltinškega pred

³¹ Izvorniki urbarjev se nanašajo na Gornje Petrovce in Adrijance (PAM, PAMB/1847, Lipovšek Gašper, šk. 1) ter medžimurski Stanetinec (PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/10). V prepisu so ohranjeni urbarji za beltinško graščino (prav tam, 1/5) ter Šiftarjeva tipkopisna prepisa urbarjev za Gornjo Lendavo in Beltince, shranjenih v Županijskem arhivu v Sombotelu (prav tam, 1/9; oba tudi v: PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 92, 92/4).

³² PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/23 (urbar naselja Ižakovci) in 1/24 (urbar naselja Ropoča). – Prof. dr. Martini Orožnovi se kar najlepše zahvaljujem za prijaznost in sodelovanje. – V zapuščini V. Šiftarja je le fotokopija urbarja za Ropočo (PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 92, 92/2); v popisu fonda najdemo sicer tudi urbarja za Gornjo Lendavo in Ižakovce ter objavi na-

menjeni referat M. Orožnove (šk. 91, 91/12), vendar arhivske enote z navedeno vsebino ni na ustreznem mestu.

³³ Gre za urbarje vasi Ropoča, Ižakovci in Gornja Lendava (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Domoznanska zbirka, Fo 162 in Fo 167). – Gornjelendavski urbar je nastal v treh različicah: slovenski, nemški in madžarski.

³⁴ Prav tam, fasc. 74 in Ro 212. – Izvornik urbarjev za Mursko Sobotu iz leta 1783 z madžarskim obrazcem (fasc. 74) je deponiran v Pokrajinskem muzeju Murska Sobota in je del stalne razstave, drugi izvornik brez naslovnice in z latinskim obrazcem pa se nanaša na del zgornjega Prekmurja in na več mestih navaja letnico 1780 (Ro 212). – Za informacije se iskreno zahvaljujem Andreju Pavliču, sodelavcu Pokrajinske in študijske knjižnice Murska Sobota.

letom 1927 našli v neki kmečki hiši v Vidoncih,³⁵ izvirnik stanetinškega pa je Pokrajinski arhiv Maribor leta 1992 pridobil z nakupom.³⁶ Natančneje bi zato kazalo pregledati predvsem vse prekmurske in porabske arhive rimskokatoliških župnij.³⁷

Terezijanski urbarji za prekmurski prostor so vsekakor zanimiv pojav, četudi jezikovno niso izključno slovenski, ali bolje rečeno, samo prekmursko slovenski. Nastali so namreč na obrobju etnične ozemlja, v pokrajini, ki ni sodila v isti državno-politični okvir kot glavina Slovencev in tako tudi dolgo ni bila vključena v skupni kulturno-jezikovni razvoj. Dólinško Prekmurje kot del Zalske županije je povzhu tega skoraj sedem stoletij (od 1094 do 1777) spadalo v zagrebško škofijo, prvi prekmurski pisci in prevajalci pa so se lahko naslonili le na kajkavsko tradicijo.³⁸

O tem, v katerem jeziku so prekmurski terezijanski urbarji pravzaprav pisani, v prekmurščini, kajkavščini ali v kaki vmesni jezikovni mešanici, bodo lahko sodili jezikoslovci.³⁹ Pri tem bo treba med drugim upoštevati dejstvo, da urbarji niso nastali hkrati – za Železno županijo so jih natisnili leta 1767, za Zalsko pa šele 1775 – in da se med seboj jezikovno razlikujejo tudi primerki za vasi iste županije.⁴⁰ Še večje razlike je seveda pričakovati pri rokopisnih odgovorih na t. i. 9 točk, saj jih je pisalo veliko uradniških rok. Nekaj je pri tem gotovo: kajkavska komponenta je v urbarjih vsekakor močno zaznavna. Urbarski formularji enake vsebine pokrivajo posamezne vasi Prekmurja kakor tudi Medžimurja, med katerima v času njihovega nastanka niti ni bilo jasne jezikovne ločnice, temveč kvečjemu narečna meja na Muri. Tako bi bilo morda še najustrežnejše poimenovanje "prekmursko-

medžimurski" ali "medžimursko-prekmurski" urbarji, pri tem pa ne smemo prezreti dejstva, da so, začevši z letom 1773, uporabljali enake formularje tudi v Civilni Hrvaški. Zanimivo je, da je varaždinska različica tiskanega dela⁴¹ identična različici, ki jo v Prekmurju srečamo v Gornjih Petrovcih in Adrijancih. Razlike med varaždinsko in gornjepetrovsko različico so le v tabelaričnem delu – v urbarialni tabeli za dajatve in obveznosti, adrijanske tabele pa žal ne poznamo.

Za ponazoritev si oglejmo vzporedno objavo začetka tistih treh tipov urbarskih formularjev, ki jih v izvirniku ali prepisu najdemo v Pokrajinskem arhivu Maribor.⁴² Razlike v jeziku in črkopisu so očitne, vendar je jasno, da gre za tri različice, izpeljane iz skupne osnove, ki so jo za posamezne natisse zgolj prirejali. Izhodiščna različica je bila slejkoprej kajkavska oziroma močno zaznamovana s kajkavščino. Kriteriji priredb – regionalni, narečni, individualni – predstavljajo posebno vprašanje, ki presega namen te obravnave. Različice vsekakor niso pogojene (samo) upravno, tj. glede na to, ali so namenjene vsem v Zalski oz. Železni županiji. Še manj je razmejitev med njimi naslonjena na današnjo narodno in jezikovno mejo na Muri. Različico 2 najdemo namreč tako v Ropoči in Gornji Lendavi (današnjem Gradu) na Goričkem (Železna županija), kakor tudi v medžimurskem Stanetincu (Zalska županija).

Od urbarjev in prepisov le-teh, shranjenih v Pokrajinskem arhivu Maribor, je izpolnjenih šest – za Ižakovce, Ropočo, Gornje Petrovce, Adrijance in madžimurski Stanetinec ter deloma za Beltince, oba Šiftarjeva tipkopisa pa sta zgolj prepisa urbarskega obrazca. Glede rabe slovenščine v rokopisnih odgovorih, tj. v izpolnjenih delih v obrazcu, podložniških tabelah in končnih poročilih, lahko ugotovimo naslednje. Največjo bero slovenskega jezika, pod sicer močnim kajkavskim vplivom, je najti v urbarju za Ivance, izpolnjenem šele poznega leta 1782. Tu je slovenski celo naslov: "*Urbarium Ivancza Szela nyihove Excellenzje Goszpodineh Grofov Januffa y Gyuraja Csaki Szpadajuchega*". Kot pri vseh drugih urbarjih je končno poročilo latinsko, prav tako so latinizirana osebna imena podložnikov (*Blasius, Ste-*

³⁵ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/5.

³⁶ Prav tam, 1/10.

³⁷ Vodnik po župnijskih arhivih iz leta 1975 sicer v prekmurskih župnijskih arhivih ne pozna nobenega urbarja, vendar je mogoče, da se morebitni terezijanski urbarji skrivajo med zgolj sumarno navedenim spisovnim gradivom (E. Umek, J. Kos (ur.), *Vodnik po župnijskih arhivih*).

³⁸ Prim. V. Novak, *Izbor prekmurskega slovstva* str. 36 sl.

³⁹ Vprašanje samega poimenovanja jezika sicer nemara ni izključno jezikovne narave. Označevanje jezika izvirnikov in prepisov urbarjev v internem vodniku Pokrajinskega arhiva Maribor se, pomenljivo, ravna po današnjih pojmovanjih. Jezik in pisava urbarjev za prekmurske kraje sta opredeljena kot "prekmurski jezik – kajkavščina z madžarskim črkopisom", za Stanetinec v Medžimurju pa kot "hrvaški jezik – kajkavščina".

⁴⁰ Kot je ugotavljal že Vanek Šiftar na podlagi primerjave dveh urbarjev, beltinškega in gornjelendavskega, teh ni tiskala ista tiskarna, vidna pa naj bi bila tudi "velika jezikovna razlika" (PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9, Vanek Šiftar – poročilo 15. 2. 1967, str. 2).

⁴¹ V. Pavliček, *Varaždinski urbariumi*, str. 3 sl.

⁴² Urbarja za Gornje Petrovce in Adrijance – izvirnika: PAM, PAMB/1847, Lipovšek Gašper, šk. 1; urbar za Stanetinec – izvirnik v: PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/10; urbarja za Beltince in Gornjo Lendavo – tipkopisna prepisa: prav tam, 1/9; urbar za Beltince v prepisu: prav tam, 1/5; urbar za Ivance, izpolnjen 1782: prav tam, 1/2; kopija urbarja za Ižakovce: prav tam, 1/23, in kopija urbarja za Ropočo: prav tam, 1/24.

Različica 1	Različica 2	Različica 3
Beltinci, Ivanci, Ižakovci	Gornja Lendava (Grad na Goričkem), Ropoča in Stanetinec	Gornji Petrovci in Adrijanci
Pervi del Od Pofztavlenya Szelifcha kmetfkoga & 1. Pokehdob v fzakojachke Dache, y Szlusbe Urbarialfzke k-fzeli fcha Naredgyenyu moraju fze pri fzpodobiti, fzelifche pak ni v fzigder jednako, nego k-Hatarfzkomu Sztaliffu, y k-drugomu kakvomu goder onoga fzela hafznu, ali kvaru moraiu fze prilofiti.	PERVI DEL & I. Od Posztavlenya Szelifchev Kmetczkih. Pokédobb v fzakojacske Dache, i Szlusbe Urbarialfzke k-fzelifnim Naredgyenyim fze morau prilfzpodobiti, Szelifche pak ni fzagdi jednako, nego k-hatar fzkoi Sztalifchi, i k-drugim kakovochoi prihodnim Hafznom, ali Skodlivno fztim fze morau prilofiti.	PERVI DEL OD POSZTAVLYENYA SZELISCHA KMETZKOGA. Pokehdob v fzakoiachke Dache, y Szlusbe Urbarialfzke k Szelischa Naredyenyu moraju fze prilfzpodobiti, Szelische pako ne je v fzigder jednako, nego k-kotara fztaliffu, y k-drugoj kakvoj goder Szela onoga Hafzni ali Kvaru moraju fze primeriti.

phanus, Michaël), priimki pa v običajnem (madžarskem) črkopisu. Po količini je slovenščine malce manj v ižakovskem in ropoškem urbarju, ki imata prav tako latinsko sklepno poročilo, priimki podložnikov so zapisani v madžarskem črkopisu (*Szagar, Mikelics*), njihova osebna imena pa madžarizirana (*Mihaly, Ferencz, Janos*). Pri Gornjih Petrovcih, ki nosijo tako kot prejšnja dva madžarsko krajevno ime, tekstovni obrazec ni izpolnjen, končno poročilo je latinsko, podložniška osebna imena so, enako kot priimki, madžarizirana (*Tamas, Istvan, Balás, Janos*) in seveda zapisana v madžarskem črkopisu. Tekstovni obrazec za Adrijance je izpolnjen slovensko, ime vasi je madžarsko, zato pa so med večinoma madžariziranimi imeni nekatera vendarle tudi v živi ljudski obliki (*Ivan, Mihal*). Kot priča prepis beltinškega urbarja z madžarskim krajevnim imenom *Bellatincz*, so vpisi v formularju slovenski, a prepis žal ne vsebuje podložniške tabele in končnega poročila. Iz Šiftarjevega tipkopišnega prepisa urbarja za Gornjo Lendavo lahko nasprotno ugotovimo le, da so rokopisna imena vasi v naslovu urbarja – vseh je kar 53 – v celoti madžarska, njegov tipkopiš beltinškega urbarja pa se omejuje samo na tiskani del. Med vsemi ima tako najizrazitejšo "ljudsko" komponento medžimurski stanetiški urbar. Ta namreč vsebuje le malo latinščine v sklepnem delu, mesta v obrazcu, vključno z imenom vasi (*Szstanetinszkom szellu*), so izpolnjena v živi

ljudski obliki in prav tako so v podložniški tabeli zapisani tudi antroponimi.

Največjo posebnost stanetiškega urbarja, po kateri se ta občutno razlikuje od večine prekmurskih, predstavlja tabela, ki vsebuje kajkavske (medžimurske) nazive za podložniške obveznosti. Pomembno je, da so enak formular in tabelo dajatev uporabili v prekmurski Ropoči, ki niti ne leži v isti županiji kot Stanetinec. Zanimivo bi bilo vedeti, ali je v medžimurski različici tudi tabela v gornjelendavskem urbarju, pač glede na to, da je obrazec tega urbarja jezikovno identičen s stanetiškim in ropoškim. Za Ivance, Adrijance, Gornje Petrovce in Ižakovce je tabela drugačna, in sicer enotna s prekmurskimi nazivi dajatev in delovnih obveznosti, tako kot za Gornjo Lendavo pa žal ne vemo, kakšna je pri Beltincih. Gre torej za dve jasno razmejeni pokrajinski različici tabele – medžimursko in prekmursko, saj je bilo izrazje v obeh primerih vzeto iz domačega okolja.

V znanih različicah medžimursko-prekmurskih urbarjev so torej največje jezikovne razlike prav pri poimenovanih dajatev in delovnih obveznosti. Ne nazadnje je bilo to izrazje splošno razširjeno in razumljivo, zato za prevajalca, večšega kmečkega jezika, gotovo najlažji del prevoda. Kako so podložniške obveznosti imenovali v Medžimurju in kako v Prekmurju, prikazuje spodnja preglednica z vzporednima besediloma.

Stanetinec v Medžimurju in Ropoča		Gornji Petrovci, Adrijanci, Ivanci in Ižakovci	
Ime i Pridivak [ime in priimek]		Ime i Pridavek [ime in priimek]	
Varft Selglanske Bafcsine [velikost posesti v ulomku]		Kmetfzkoga fzelifcha Kakvocha: [velikost posesti v ulomku]	
Selglanske Bafcsine		Kmetfzkoga Szeliſcha	
Nutargna Varft Izvanfka Varft: – Na Miru Poxunsku – Pogla Jutro sa Oragne – Livada na Voz	No No No	Nutzafnya Kakvocha Zvunfzka Kakvocha: – Na Meru Pofunfzku – Orane zemlye mekote – Szenokoffa na Voz	Nro Nro Nro
Sluxba na godinu, illi Robot.		Czeloga Letta Szlusba illiti Gofzpochina	
– Robotta Marvinska s-Marvom. – Ili na Miſto ove Piefcki pofao	Dan Dan	– Marfechka Gofzpochina – Ali mefzto toga Peſichka Szlusba	Dnevi Dnevi
Devetak		Devetina	
Davagne		Dohotki	
– Arenda na godinu – Derva na Varru – Predegne – Iztoplyeno Maslo – Kopun – Pile – Jaja	Fl Klaft. Funat Holba No No No	– Czeloga Letta Rendar fzka placha – Derva za Ogeny – Pregyenye – Prekuhano Mafzlo – Kopun – Piſche – Jaicze	Raniski Klafter Funt Meczel Nro Nro Nro
[odtrgan rob oz. manjka]		Nutrasnih Hisnih gruntov i Szenokofs pomanykanya nadome fchenye, od koihfze Deveto nedaje.	– Mek. Nro

Iz Šiftarjevega povzetka urbarskih obremenitev za vasi Zalske županije je razvidno, da so tu za predlogo sumarija vzeli kajkavsko (medžimursko) različico poimenovanj obveznosti, pač zato, ker je pretežni nemadžarski del te županije odpadel na Medžimurje. Žal pa Šiftar iz sumarija ni povzel nazivov za obveznosti v Železni županiji.⁴³ Sklepati je, da je povzetek za to županijo vseboval prekmurska poimenovanja. Prav tako ni gotovo, ali so bile urbarske tabele v prekmurskem delu Zalske županije res povsod v medžimurski različici. Četudi je glavnina prekmurskih urbarjev, tj. celoten normativni del, nemara napisana v več različicah nekakšnega skupnega medžimursko-prekmurskega jezika z močno kajkavsko komponento, je tabelarični del s podložniškimi obveznostmi vsaj za glavnino Prekmurja vendarle samo prekmurski.

Kakor koli, prevajanje urbarskih formularjev v ljudski jezik ni bilo prav lahko delo, še posebej ob dejstvu, da besedila te zvrsti v prekmurščini dotlej

niso nastajala. Prekmursko slovensko pismenstvo je do tega časa ostajalo nasploh šibko, katoliška književnost je bila šele v povojih, protestantska pa pregnana v t. i. artikularne kraje zunaj Prekmurja.⁴⁴ Terezijanski urbarji za Prekmurje in Medžimurje bi tako teže zagledali luč sveta brez opiranja na kajkavsko pisno in terminološko tradicijo.

Zagotovo je bilo v ljudskem jeziku lažje oblikovati devet vprašanj (*novem puncta*), namenjenih podložnikom, in zapisati odgovore, kot jih je uradnik slišal iz kmečkih ust. Vprašanja o položaju podložnikov so urbarski popisovalci še pred sestavo samih urbarjev zastavili podložnikom vsakega naselja posebej. Natisnjena so bila v latinščini in so jih posamezni popisovalci po potrebi prevedli v madžarščino, nemščino ali slovenščino.⁴⁵ Primerov tega dodatka k terezijanskim urbarjem, ki bi se hranili na slovenskih tleh, še nedavno sploh nismo poznali,⁴⁶

⁴⁴ Prim. V. Novak, *Izbor prekmurskega slovstva* str. 36 sl.

⁴⁵ M. Kozar-Mukič, Podatki o načinu, str. 78.

⁴⁶ V Šiftarjevi zapuščini je najti samo nekaj njegovih lapidarnih izpiskov za posamezne vasi (PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 91, 91/5, Odgovori na vprašalnik 9 točk).

⁴³ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/9, Obremenitve po vaseh na temelju urbarjev v Železni /Vas/ in Zala županiji.

Felső Petróc

Ime i Pridavek.	Kmetzkoga Szelifcha Kakvocha.		Kmetzkoga Szelifcha Kakvocha.		Czeloga Letta Szlusba illi Gofzpochina	Devetina	Dobutki															
	Na Meru Polnatáku.	Orane zemlje mešote.	Szencsófa na Vor.	Marčekka Gofzpochina.			Czeloga Letta Rendarfaka placha.	Derva za Ogeny.	Pregyenyé.	Pretulano Marfalo.	Kopana.	Přiche.	Jateze.	Nátrásnik Hísiák grunty. I Szencsófa pomanjányá nádó-méchényé, od kóháze Deveto nádó.								
															Nutzal	Zvynáz	Ra- nishi	Klasi- ter.	Funt	Me- czel.	Nro	Mek- Nro
															nyá	ku						
Kakvocha		Nro	Dnevi																			
Domini Ioannis Vidos																						
1 Spilák Tamás	$\frac{5}{8}$	1	$11\frac{1}{2}$	$5\frac{1}{2}$	$29\frac{1}{2}$	59	2	9	1	-	$3\frac{1}{2}$	1	1	6								
2 Kizmaricity Loxony	$\frac{5}{8}$	1	$10\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{4}$	$31\frac{1}{2}$	$63\frac{1}{2}$	1	9	1	-	4	1	1	8								
3 Gyndits István	$\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$11\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	26	52	2	-	1	-	3	1	1	6								
4 Lazar Adam	$\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$13\frac{1}{2}$	2	$26\frac{1}{2}$	$53\frac{1}{2}$	2	9	1	-	3	1	1	9								
5 Czupanak István	$\frac{1}{4}$	1	7	$\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	21	1	$4\frac{1}{2}$	1	-	$1\frac{1}{2}$	-	2	5								
Dom: Josephi Vidos																						
6 Szmodis Balas	$\frac{1}{4}$	1	7	2	16	32	1	24	1	-	$1\frac{1}{2}$	1	-	6								
Dom: Nicolai Vidos																						
7 Kollar Balas	$\frac{3}{8}$	1	7	3	$17\frac{1}{2}$	$35\frac{1}{2}$	1	24	1	-	2	1	-	8								
Dom: Stephani Pallér																						
8 Huslecz Balas	$\frac{3}{8}$	2	6	$3\frac{1}{2}$	$17\frac{1}{2}$	$35\frac{1}{2}$	1	9	1	-	2	-	2	9								
9 Kardos Adam	$\frac{3}{8}$	2	8	3	$20\frac{1}{2}$	$40\frac{1}{2}$	1	$45\frac{1}{2}$	1	-	2	1	1	9								

Tabela podložniških obveznosti v urbarju za Gornje Petrovce

dokler ni nekaj kopiranih primerkov prišlo iz zasebne zbirke prof. Orožnove v arhivsko zbirko Prekmurske arhivalije v PAM.⁴⁷ Gre za kopije izvirnikov, shranjenih v sombotelskem županijskem arhivu, ki jih je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja priskrbel Vanek Šiftar in se nanašajo na osem vasi na Goričkem. Dokumenti so nastali v letih 1767 in 1768, povečini imajo latinski naslov, besedilo pa je v enem od obeh živih jezikov prekmurskega prostora. V madžarščini so odgovori za Ratkovce ter vprašanja in odgovori za Gerlince in Nemčavce; pri tem obstajajo za slednje tudi slovenska vprašanja in odgovori. V slovenskem jeziku imamo vprašanja in odgovore še za Dolence, Vučjo Gomilo, Bokračce in Dolnje Slaveče, samo odgovore pa za vas Gorica.

Celotna bera slovenskih vprašanj in odgovorov na t. i. 9 točk je sicer večja. Po Šiftarjevi tabeli, v kateri je 89 prekmurskih vasi, naj bi bilo krajev s slovenskimi vprašanji in odgovori šest, samo z vprašanji sedem in samo z odgovori pet.⁴⁸ Z nekoliko drugačnimi podatki je postregla Marija Kozar-Mukič, ki očitno ni uporabljala istega gradiva kot Šiftar, saj nekaterih njegovih krajev s slovenskimi vprašanji in odgovori ni poznala, navedla pa je druge, ki jih pri Šiftarju pogrešamo. V njenem

pregledu vprašalnikov in odgovorov, shranjenih v sombotelskem županijskem arhivu, so 104 vasi severnega dela Prekmurja. Vprašanja in odgovori za veliko večino so sestavljeni v madžarščini, izstopa pa 19 krajev, in sicer sedem s slovenskimi vprašanji in madžarskimi odgovori, osem s slovenskimi vprašanji, na katera so popisovalci nato tudi odgovorili v slovenščini, ter štiri kraji, za katere so znani le slovenski odgovori, ne pa tudi jezik vprašanj. Skupni delež slovenščine v urbarjih za zgornji del Prekmurja – Slovensko okrogolino (Tótság), ki je spadala v Železno županijo, se tako približuje eni petini.⁴⁹

Kot že rečeno, je bilo standardnih vprašanj devet in so jih popisovalci prevedli iz skupne latinske predloge. Pridobljene odgovore so nato zapisali bodisi tako, kot so jih slišali, bodisi prevedene v madžarščino. Med petimi različicami prevodov, ki jih danes hrani PAM, je opaziti jezikovna in črkopisna ujemanja in razlike. Vse kaže, da je ujemanje največje pri vprašanjih za Nemčavce in Bokračce, najbolj pa odstopa vprašalnik za Dolence, saj je prevajalec tu očitno skušal ujeti tudi duha narečnega govora, in ne le pravi pomen in razumljivost besed. Za primerjavo so v nadaljevanju navedena prva tri vprašanja vseh petih krajevnih različic.

Krajevne različice prvih treh vprašanj za podložnike⁵⁰

1. vprašanje	
Nemčavci	Ob Pervim Ako i kakova Urbaria Vezda je fzu i od Kakovoga Vreimena ona Szu Vpelana.
Bokračci	Ob Pervim. Ako i Kakova urbaria Vezda jeszu i od Kakovoga Vreimena ona Szu vpelana.
Vučja Gomila	Ob pervim Ako i kakova urbaria jeszu, i od kakvoga vremena Ona szu vpelana.
Dolnji Slaveči	Ob pervim. Ako i kakova Urbaria Vezda jeszu, i od kakvoga Vremena ona vpelana szu.
Dolenci	Ub Pervim Káksi Urbarium jeszte, pa csi gyeszte, kak dugu.
2. vprašanje	
Nemčavci	Ob Drugim. Gde pak nikakova Urbaria dovezda ne szu bila, dacse Kmeczkze od Pavroff jelisze terjau poleg dokoncsanya illiti Contracssa, ali pak polek nutre vzeta navede, ali pak pogoenyje jeliszisse pricsela i nuter vzeta? Aka ne szu pred vezdasnjem pogoenyem ali Urbariem druga bila i Kakova i gda sze jeszte vezda fnye navede dusnost pricsela.

⁴⁷ PAM, PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1, 1/25, Odgovori na 9 vprašanj terezijanske urbarske regulacije.

⁴⁸ PAM, PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 91, 91/5, Odgovori na vprašalnik 9 točk.

⁴⁹ M. Kozar-Mukič, Podatki o načinu, str. 78, 85–87 (Priloga Odgovori na 9 vprašanj Marije Terezije). – Njene navedbe se ujemajo s Šiftarjevim gradivom samo v dveh primerih: pri vaseh Vučja Gomila in Gorica, medtem ko navaja Kozar-Mukičeva za Bokračce, Dolnje Slaveče in Dolence le madžarska vprašanja in odgovore.

⁵⁰ Vprašalniki nosijo naslednje datacije: Bokračci 1767 s. d., Dolenci 19. 12. 1767, Nemčavci in Vučja Gomila 4. 6. 1768, Dolnji Slaveči pa so brez datacije.

Bokrači	Ob Drugim. Gde pak nikakvoga Urbaria dovezda neiszu billa, Dacse Kmetczke od Pavroff jelesze terjau polek dokoncsanya med Szobom pogoenya illiti Contractussa ali pak polek nuter Vzete navade ali pak pogoenye je szuse pricsela, i nuter vzeta? Ako neiszu pred vezdasnyim pogoenyem ali Urbariem druga bila, i Kakova i Gda Sze jefzte vezdasnye navade dusnost pricsela.
Vučja Gomila	Ob drugim. Kde pak Nikakvoga Urbaria doveszda neszu bila, Dacse Kmetczke od Pavroff jelisze terjau poleg Dokoncsanya med szobom pogoenya, illiti Contractussa, ali pak polek Nutre vzete Navade? Od Kakovoga vreimena ali takova nuter vzeta Navede, ali pak pogoenye jesusze pricsela i nuter vzeta? Ako neiszu pred veszdasznyim pogoenyem ali Urbariem druga bila, iz Kakova i gda sze je szte vezdasnye navade dusnost pricsela?
Dolnji Slaveči	Ob drugim: Gge pak Nikakvoga Urbaria duvezda ne jesza, dacse Kmetcke od Pavroff jelisze terjaju poleg dokoncsanoga med szobum pogoenya, illiti Contractuffa, ali pak polek Nutra Zite Navade od Kakvoga Vreimena, ali takova Nuter Vzeta Navada ali pak pogoenye jesusze pricsela, i Nuter Vzeta? Ako Neszu pred Vezdafnyem pogoenyem ali Urbariem druga bila i Kakova i gda sze jeszte Vezdafnye Navade dufnoszt pricsela.
Dolenci	Ub Drugim. Gde pa nikákaksega Urbária nega, jeli sze dacse terjau polek káksega pogoenya, ali Contractuffa, ali po Káksoi návadi, Kak dugu je tou, jeli je pred temtoga druga bila návada?
3. vprašanje	
Nemčavci	Ob Tretyim. Kde sze nikakova Urbaria i pogoenye ne nahajaju, po Zemelskom Goszponu od kmeta polek navade priemlenye, Dacse, vuhom Stojje? Gda i Z kakovim talom takve szu nuter vpelane?
Bokrači	Ob Tretyim. Kadesze nikakvoga Urbaria i Pogoenye nehajaju po Zemelskom Goszponu od Kmeta polek navade priemlenye Dacse vuhom Sztoju i gda i Szkakovim talom takve szu nuter vpelana.
Vučja Gomila	Ob Tretyim. Kdesze Nikakva Urbaria y Pogoénye ne nahajaju, po Zemelkszom Goszponu od Kmetta, poleg navade priemlenye Dacse vukom stoju, Gda y Zkakovim talom takveszu nuter vpelane.
Dolnji Slaveči	Ob Tretjem: Gdesze Nikakova Urbaria i pogoenya ne nahajaju pu Zemelszkom Goszponu od Kmeta polek Navade priemlenye dacse vukom sztoju? Gda iz kakovim talom takve szu Nuter vpelane?
Dolenci	Ub Tretyem. Gde nikaksega Urbáriuma nega, tan Kákse dacse szou, gda, pa Kakda je tá dacsá nuter priŕla?

Drugače kot pri različnih vprašanj, ki so se lahko zgledovale po eni ali več predlogah in ni šlo vsakič nujno za prevajalsko izvirnost, je veliko več individualnih potez v zapisih odgovorov. Ti vsebujejo tudi bogatejše besedišče kot sama vprašanja ter dragocene lokalnozgodovinske podatke. Za ponazoritev v celoti podajam odgovore in vprašanja iz Dolencev, ki so med najboljše in, kot je bilo že povedano, kažejo tudi zelo izrazite narečne poteze. Sklenejo jih podpisi – križci šestih predstavnikov vaše soseske (*prisežni človek oz. esküit veški*) na čelu z vaškim županom (*veški župan*).

Vprašanja in odgovori za Dolence

Pitanye	Odgovor od Vészi Doleinszke one Sztrani, koja je pod Goszponom Nádasdiuvom, vu leti 1767. 19. dén Decembra Meszecza dáni.
Ub Pervim Kákxi Urbarium jeszte, pa csi gyeszte, kak dugu.	Ná Pervo Pitanye odgovor. Urbariuma vu Náŕfoi Vészi nikaksega nega, nego od Szélisch náŕŕih Urbariumgye pri Gornyoí Lendávi gyeszu, Kak dugu jeszu mi neznamu Goszpada na ŕŕa znáju i Urbariumje Szami nai bole poszvedocsiti sze moreju.

<p><u>Ub Drugim.</u> Gde pa nikakaksega Urbária nega, jeli sze dacse terjau polek káksega pogoenya, ali Contractufa, ali po Káksoi návadi, Kak duguje tou, jeli je pred temtoga druga bila návada?</p>	<p><u>Na Drugo.</u> Dacse i /: pokei dób biliszmo arendastye :/ Za ni ftero Sztrani Goszpocsine odszlobuda od Vreimena, i Goszposztva pukoinoga Leopold Nádasdia, du Veszda fnyega vreimena terjale szusze od nász polek Contractuffa Kije pri Grádi Lendavszkom, pred temtoga pa bila je druga Návada.</p>
<p><u>Ub Tretyem.</u> Gde nikaksega Urbáriuma nega, tan Kákse dáce szou, gda, pa Kakda je tá dacsu nuter pri lla?</p>	<p><u>Na Trétye.</u> Za Zsitno Deszetinu, za predivo, mászt, Küre i za drügu Zbériczu vsze prek, i za odszlobodyenye nikoliko Goszpocsine od Czeiloga dersécsega Szelissa /: Kotera Széllisa, Kak od Naffih Sztarisov jeszmo Csüli, pred tomtoga bilé szu vö szkercsene, i sztreiblene Zsalarie, izsterka od Goszpodé Za Széllisca Szpízane, i posztávlene jeszu :/ Arendu dávaliszmo Devét Reniski, Stíri groffe, i Stírui Szoude. <i>id est fnos. 9. xr 12. den. 4.</i> i tou od tiszti mau, Kakszu Milosztívni Goszpodin pokoini Leopold Nádasdi Goszpodüvati Zacsnoli.</p>
<p><u>Ub Csetertim.</u> Kákxi haszek, ali Kvár má eta Vész?</p>	<p><u>Na Sterto.</u> Haszek ova vez ma ete, Kai ima eden máli Falácsecz Ve lke Gofcsicze, z Kotere Nemcza(m) dervari. Kvár eden pa má ov, Kai za volo terno máloga határa Szvojega, drügem Szoszidom od Pá fnika vszako Leto placfüvati more, drügi Kvár pa ma ov, da ako gli Komai péti ali Seszti tau Zeméu szvoih nüczati more Za volo tega Kaiszu terno Lagove, dönok od Vszeih placüvati, i Szlúiti poponoma more.</p>
<p><u>Ub Périm.</u> Koliko Kmet Czeloga Szeliscsa, Zemlé eti má, na Kuliko Keblóv, i Trávnike Kákse, jelisze more outava Kosziti?</p>	<p><u>Na Péto.</u> Kmeta, Kibi Czelo Szeliscse derso od ednoga vecs vu etoi Vészi nega, ti drügi po ednom Fertali, po pou Fertali, malo Steri po polovniczi derszi, med tem toga Csi sze vec f Gázdov Zemlé vküp Zverfeju i Vzemeju Kmet Czeloga Szeliscsa, negdásnye Czeile Salarie Zemlé eti má dabisze Vsze nüczati mogle na Sészt Keblóv, Trávnike mále, outava Kosziti sze nemore drügi nego okolih hífe po ográczai Kai malo Koju prouti pored pre fnu marhu verfemu, ali Zsnyom doli Szpaszemu.</p>
<p><u>Ub Sésztim.</u> Kák szu pa kuliko dni je eden pu ednom Kmet Goszpocsino Szlúsu, z kelikimi Sivincsetmi, pa pout na Goszpocsinu jelisze je gda vgoszpocsino zracsunala?</p>	<p><u>Na Seszto.</u> Gospocfinu Za pokoinoga Groffa pokei dób biliszmo Arendástye Szlú filiszmo etakso: Ub pervim Czeila Süpa, vu kojoi jeszmo mi Sálóvci, i Domanföldifanye, davala je Vszako Leto 144. plügov. Ztelikimi Sivincsetmi, Keliko ih je Steri premogo. Ub drügem Szak fi Kmet eden po ednom Vsakse Leto davoje ednoga Suyecza, vu Vélkoi Sétvi Na Czeili Keden. Ub Trétyim Czeila Süpa Vszakse Leto 25. Koszczév daválaje. Ub Stertim eden Falat Goricz pri Gradi zvün brátve vsze Kaje bilo potrebno vu nyih delala, i Ktomi ober vsze Goszpocfine dvá Goszpocfka Mlína vu Sálóvci Czeila Süpa oprávlala je: pout pa pa na Goszpocfino Vu Goszpocfino neiszenam je Racfunala, po Szmerti pa pokoinoga Groffa Zvün Contractu fa vsze ednako na Vszako potrebno dela goniliszto nasz.</p>
<p><u>Ub Szedmim.</u> Jeli je Devetina dávana, ali nej, pa gveli vdrügi iményi dávaju Devetinu, ali nej. Zvüntoga Csezleto Kákxu Pávri duszegamau Dácsu szu dávali, jeliszu tou Dácsu vpeinezi ali vu naturi dávali.</p>	<p><u>Na Szedmo.</u> Devetina nej je dávana, Vdrügi takai se iményi okolih ná f je nedávaju. Zvün Dácse pa Zgora pösztávlene od Czeloga Der fecfega Szeliscsa Szakse leto davaliszmo eden Korcz ovsza vu naturi.</p>

<u>Ub Oszmim.</u> Kuliko jeszte vu Veszi etoi püszte Zemlé, Kak dugu je ona püscsa, pa Staju dersti, pa Za Kaksega zroka je püscsa?	<u>Na Oszmo.</u> Vu Veszi etoi püszte Zemlé nega, nego Zemeu mamó malo nateliko, da na ednom Szeli fclí pu tregye, po Strirgye, i vecí nafz Sztáti, i Z drügoga iménya, i Várme gyöva Krü fliti sze moremo.
<u>Na Devetim.</u> Jeliszu Kmetje Örücsni, ali nej?	<u>Na Deveto.</u> Kmetye jeszmo örücsni. Nemes János Veski Süpan x Nemes Paly Eskütt Ve fki x Janko Janos Esküt Ve fki x Lainscsek Mihály Esklüt x Barbarics György priszesni Cslovik x Vugrincsics Péter Esküt Ve fki x

Pomen prekmurskih terezijanskih urbarjev je tem večji, ker ne poznamo nobenega drugega urbarja s slovenskega ozemlja, ki bi podložniške obveznosti v celoti in tako natanko poimenoval z domačimi slovenskimi imeni. Poleg tega vsebuje drugo gradivo urbarske regulacije – odgovori podložnikov na 9 zastavljenih vprašanj – pravo malo jezikovno zakladnico o položaju podložnikov. Kot bomo videli v nadaljevanju, se lahko z bogato bero iz Prekmurja v tem pogledu le težko primerjata urbarialna registra iz osrednjega slovenskega prostora – bloški priročni urbar za obdobje 1762–1770 in braslovški desetinski register iz leta 1803.

Slovenski urbar župnije Bloke 1762–1770

Če izvzamemo omembo belokranjskega "ein windisches urbar" za obdobje 1625–1629, imamo optijemljiv, neizpodbiten dokaz o obstoju samostojnega slovensko pisanega urbarja iz časa le malo pred nastankom kajkavsko-prekmurskih tiskanih urbarjev. Tudi ta, prvi po vsebini znani slovenski urbar, urbar župnije Bloke na Notranjskem iz let 1762–1770, se nam sicer ni ohranil v izvirniku, zato pa je v prepisu znana vsaj glavnina njegove vsebine. Najdbi prepisa je pravzaprav botrovalo čisto naključje. Ko sem dobil leta 2005 na vpogled popis zapuščine literarnega zgodovinarja Franceta Kidriča (1880–1950), ki ga je pripravila arhivistka iz Arhiva Republike Slovenije Mojca Grabnar, sem zaslučil, da se pod oznako "Pet strani urbarja Župnije Bloke, s. d. – neznan prepisovalec" po vsej verjetnosti skriva prepis registra, ki ga je Kidrič v svojih pregledih starejšega slovenskega pismenstva omenjal kot "nemški urbar s slovenskimi zapisi". Izkazalo se je, da so Kidričeve omembe urbarja v literaturi površne in zavajajoče, saj urbar ponuja precej več. Tako ne gre zgolj za posamične slovenske zapise v nemškem urbarju, kar samo po sebi niti ne bi bilo tako neobi-

čajno, temveč za sploh edini urbar, pisan v slovensščini, ki ni pustil sledi zgolj v lapidarni omembi.

Prepis glavnine urbarja hrani v Kidričevi zapuščini Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU.⁵¹ Žal pa okoliščine nastanka prepisa in usoda izvirnika niso znani in so danes le težko pobliže ugotovljive. Kot je soditi po ugotovitvi popisovalke Mojce Grabnar, "neznan prepisovalec" ni bil F. Kidrič sam, temveč zanesljivo nekdo drug. Postavlja se torej vprašanje, ali je Kidrič sploh kdaj videl izvirnik. Zdi se, da zanj niti ni kazal posebnega zanimanja, saj ga, kolikor sem mogel ugotoviti, nikoli ni objavil, temveč zgolj omenjal, a še to zelo površno. Prepis mu je zanesljivo prišel v roke med letoma 1920 in 1930, kot potrjujejo tudi njegove zunanje značilnosti, zlasti pola papirja, natisnjena v dvajsetih letih minulega stoletja.⁵² Na podlagi znanega časovnega okvira nastanka in dokončno še s primerjavo rokopisov takratnih bloških duhovnikov⁵³ je bilo moč identificirati tudi prepisovalca – Viktorja Šviglja, bloškega župnika v letih 1920 do 1938.⁵⁴ Kot enega od

⁵¹ ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Zapuščina Franceta Kidriča, 21/10. Na ovoju popisne enote: "Prepis 5 strani urbarja farte na Blokah", v popisu zapuščine, ki ga je leta 2004 izdelala Mojca Grabnar, pa: "Pet strani urbarja Župnije Bloke, s. d. – neznan prepisovalec." – Inštitutu se iskreno zahvaljujem, ker mi je prijazno omogočil reprodukcijo prepisa in dovolil njeno objavo.

⁵² Prepis je pisan na polo iz nekega uradnega registra, ki nosi v desnem kotu vsake strani oznako: "Štev. ... leta 192 ...".

⁵³ Rokopis prepisa urbarja sem primerjal z rokopisi v prepisih bloških matičnih knjig v: NŠAL, Prepisi matičnih knjig, župnija Bloke, K 1921–1964.

⁵⁴ Viktor Švigelj (1883, Borovnica – 1960, Hrastje pri Šenčurju) je bil posvečen v duhovnika ljubljanske škofije leta 1910, služboval na Blokah od 1914 kot kaplan, nato pa med letoma 1920 in 1938 kot bloški župnik. Od tod je odšel za župnika v Št. Jurij pri Grosupljem, bil v letih 1945–1947 v zaporu in med prestajanjem kazni izgubil nogo. Nazadnje je deloval kot ekspozit v Hrastju v župniji

sporadičnih pojavov v slovenskem in slovenističnem repertoriju 1751–1763 omenja Kidrič urbar v monografiji o Dobrovškem (1930), a zgolj kot "slovenske zapisnike v bloškem urbarju 1762–70".⁵⁵ Na drugem mestu ga v opombi imenuje spet nekoliko drugače: "1762–70: zapisi v nem. urbarju v Blokah", kot hranilščice navaja "župnišče v Blokah" in umešča dokument med tiste zapise, ki jih slabo desetletje prej ni uvrstil v kronološki seznam slovenskih tiskov in rokopisov, objavljen v reviji ČSJKZ.⁵⁶ Kot "nemški urbar" je nato bloški urbar prišel po Kidričevi smrti tudi v Zgodovino slovenskega slovstva. Tu ga najdemo v vsebinsko netočni omembi: "slovenski zapisi v nemškem urbarju na Blokah 1762–1770".⁵⁷

Urbar kot tak seveda tudi pri arhivistih in slovstvenih zgodovinarjih ni zbuja posebnosti, saj je Kidričev opis prejkone obetal le posamezne slovenske besede ali kvečjemu kak obrobni zapis. Ker so omembe urbarja v literaturi zavajajoče, sem tudi sam leta 2000 v Arhivih ugotavljal, da ni znan noben slovenski urbar razen onega iz let 1625–1629.⁵⁸ Kdor se je hotel natančneje poučiti o vsebini bloškega urbarja, ga namreč ni mogel nikjer izslediti, četudi se je morda trudil dognati, kje je shranjen oziroma ali je res v bloškem župnišču. Kolikor sem mogel ugotoviti, ga danes tam ni,⁵⁹ in vse kaže, da je že lep čas pogrešan. Urbarja namreč ni več zajel popis župniškega arhiva Bloke z začetka sedemdesetih let, objavljen leta 1975 v vodniku po slovenskih župniških arhivih. Obstaja sicer drobcena možnost, da je tedaj zaradi majhnega obsega in formata izostal pri popisu rokopisnih knjig in se pomotoma skrnil med spise (skupno 4,6 tekočega metra), ki jih vodnik sumarno navaja po tematskih sklopih in se začnejo z letom 1660.⁶⁰ A

kaj takega je vendarle komaj verjetno, saj bi ga popisovalčevo oko zagotovo opazilo že zaradi slovenskega jezika. Urbar tudi nikoli ni bil prevzet v Nadškofijski arhiv Ljubljana, v katerega so sicer pred leti prišle bloške matice in nekatere druge župniške knjige.⁶¹ Čas "izginotja" urbarja iz bloškega župnišča je torej treba zamejiti z letnicama 1920–1930 in 1975, pri čemer moramo imeti pred očmi vso burnost dogodkov 20. stoletja.⁶²

Kot vse kaže, je imel župnik Švigelj med letoma 1920 in 1930 v rokah izvornik nepoškodovanega urbarja, s katerim se je v zadnji tretjini 19. stoletja s pisalom v roki "pogovarjal" takratni bloški župnik Ivan Kaplenek, ki je na Blokah župnikoval od 1867 do svoje smrti 1893.⁶³ Kot je na podlagi pisave sklepal Švigelj, naj bi bil Kaplenek tisti, ki je na naslovnici pripisal: "mende g. Klempsche spisal". Kako je župnik Kaplenek kot verjetnega avtorja določil svojega predhodnika, župnika Frančiška Klempšeta, danes žal ni ugotovljivo, saj ne poznamo rokopisa izvornika. Klempše je župnikoval natanko tistih osem let od 1762 do svoje smrti leta 1770, ki jih pokriva župniški urbar, bržčas pa se je Kaplenek vendarle potrudil preveriti istovetnost pisave v urbarju s Klempšetovim rokopisom v matičnih knjigah in drugih zapisih. Kot bomo videli v nadaljevanju, tudi brez primerjave rokopisov domala ni nikakršnega dvoma o Klempšetovem avtorstvu. Še več, njegov življenjepiš je hkrati kazipot v kulturno okolje, v katerem slovensko pisanje in celo pisno uradovanje v njegovem času nista bili izjema.

Preden se posvetimo ozadju nastanka Klempšetovega urbarja, si pogledjmo, kakšno dediščino nam je v tretjem desetletju 20. stoletja zapustil prepisovalec Viktor Švigelj. Žal se, morda celo po Kidričevih navodilih na daljavo, ni potrudil prepisati tudi imen podložnikov, čeprav se je pri prepisovanju dosledno držal celo vrstic izvornika.

Šenčur. Biografski podatki po: NŠAL, Zapuščine duhovnikov: Pokorn France, Zgodovinski zapiski, Bloke, pola 4; *Letopis Cerkev*, str. 142, 450 in 1158.

⁵⁵ F. Kidrič, *Dobrovškij*, str. 10.

⁵⁶ Prav tam, str. 187, op. 35. – Prim. Kronološki seznam slovenskih tiskov in rokopisov od 1600.–1764. l. v: F. Kidrič, *Opombe*, str. 73–80.

⁵⁷ L. Legiša, A. Gspan (ur.), *Zgodovina slovenskega slovstva I* str. 313.

⁵⁸ B. Golec, *Iz zgodovine uradovalne*, str. 145.

⁵⁹ Med mojim obiskom župniškega urada Bloke dne 31. marca 2006 je bil del arhiva v neurejenem in razpadajočem stanju shranjen na podstrešju župnišča. Takšnega ga je leta 2000 našel sedanji župnik g. Alojz Hostnik, ki ga namerava prenesti v pisarno in urediti. Od župniških urbarjev sem našel le dva z letnicama 1778 in 1820.

⁶⁰ E. Umek, J. Kos (ur.), *Vodnik po župniških arhivih*, str. 23. Knjige v župniškem arhivu so vse mlajšega nastanka, začeni s statusom animarum 1833, med njimi pa ni nobenega urbarja.

⁶¹ NŠAL, popis Župniškega arhiva Bloke.

⁶² Župniškega arhiva na Blokah kot celote na srečo sicer ni doletelo kakšno večje uničenje, saj si matične knjige sledijo skoraj brez vrzeli vse od prve polovice 17. stoletja. (prim. T. Krampač, *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 10).

⁶³ Biografske podatke Ivana Kaplenka prim. v: NŠAL, Zapuščine duhovnikov: Pokorn France, Zgodovinski zapiski, Bloke, pola 4.

Prepis s pripombami prepisovalca:

<p><u>Naslovna stran.</u></p> <p style="text-align: center;">Inventarium Ali; VRBAR, Lete Cae fsarske Kra= lizhne Fare na Blokah, inu tudi od Beneficiuma D. Mariae nad Steberkam.</p> <p>Inu Koku, ali Kadaj ie tem pervim Gos= pudam Faimoshtram leta Vrbar Zhes dan, ta se v' nemshki Shprahi popiřsan vtem farovshi naide.</p> <p>Kar ie pak po nemshku vtistem Urbarj od perhodku gospud faimoshtrovih sapiřsanu; toku tukei notri ie tudi po Kranski shprahi v vse sapored postavlenu, inu sapiřsanu.</p> <p>(mende g. Klempeše spisal – pripisala druga roka s svinčnikom. Pisava kaže, da je to opombo bil pristavil župnik Ivan Kaplének.)</p> <p><u>Druga stran.</u> – je prazna.</p>	<p><u>Tretja stran.</u></p> <p>Tukei ie ta VRBAR, inu gospud fai= moshtrov Perhodek na Blokah.</p> <p>Letj h' tj Domazhi S. Michäela Zjrkvi shliřhejozhi Podloshniki fo shiher pertrozani h' dejllu per Domazhimo obdel. vanju na Pulj, ali h' temo Imenvanjmo Vidmu; inu noter Defsetino spravlati; inu teh Derv voshno odpravet, tudi h' Zerkve- njmu Popravljanju tlako po Dishelski na- vadi dejlat morejo; v' glihi vishi v' Letj vafsi per fari na Blokah stojezhi Po- drushniki fo dovshni tlako dejlat.</p> <p style="text-align: right;">Imena.</p> <p><u>Četrta stran.</u></p> <p>Imena letih vafsi, vKatjrih ta gospud faimoshter ta 3 ĩnop pořsneti jma. Koker</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td>Vti vafsi na Velzim = Verhi od</td> <td style="text-align: right;">9. Semil</td> </tr> <tr> <td>Na Slemenah od</td> <td style="text-align: right;">3.</td> </tr> <tr> <td>Na glini od</td> <td style="text-align: right;">1.</td> </tr> <tr> <td>v' Malim Logi od</td> <td style="text-align: right;">1.</td> </tr> </table> <p>Vežh shliřhi h' letj fari 77 1/2 Defsetin- skih pravizhnih Semil, Katjre pred veliku leitmi od eniga faimoshtra Tomas Speck jmenvaniga, fo gosposki Averspergk sa 416 f t: w: na tihjm ble sastavlene.</p> <p><u>Peta stran.</u> 1762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. Sicer prazna.</p>	Vti vafsi na Velzim = Verhi od	9. Semil	Na Slemenah od	3.	Na glini od	1.	v' Malim Logi od	1.
Vti vafsi na Velzim = Verhi od	9. Semil								
Na Slemenah od	3.								
Na glini od	1.								
v' Malim Logi od	1.								

Iz naslova urbarja je vidno, da je v župnijski urbar vključen tudi urbar beneficija Matere božje nad Šteberkom, sicer v sosednji župniji Lož (danes Stari trg pri Ložu), ki pa so ga v 18. stoletju zasedali bloški župniki.⁶⁴ Glede na zvrst se bloški urbar jasno uvršča med priročne urbarje, namenjene sprotnemu beleženju izpolnjevanja podložniških obveznosti, le da očitno nikoli ni opravljal primarne funkcije, saj na peti strani, ki vsebuje razpredelnico z letnicami od 1762 do 1770, ni nikarkršne zabeležke. Stran ostaja prazna, kot da se

urbarja po njegovem nastanku niso več dotaknili. Uvodni del izrecno omenja tudi njegovo nemško predlogo, danes prav tako neobstoječi temeljni urbar župnije: "Inu koku ali kadaj je tem prvim gospudam fajmoštram le-ta urbar řez dan, ta se v nemški řprahi popisan v tem farovži najde". Kdaj je nastal nemški urbar in ali je šlo za popravljane prepise, iz navedenega ni ugotovljivo. Ob prepisu vsebine temeljnega urbarja v priročnega je nato, očitno prav leta 1762, prišlo še do njenega prevoda v slovenščino: "Kar je pak po nemšku v tistem urbarji od perhodku gospud fajmoštrovih řapisanu, toku tukej notri je tudi po kranski řprahi vse řapored postavlenu inu

⁶⁴ O beneficiju prim. J. Kebe, *Loška dolina*, str. 246–247.

zapisanu." To je pravzaprav tudi vse, kar je v urbarju izvirno, neprevedeno. Sledi prazna druga stran, sicer nekaj običajnega glede na pisarniško prakso, da ostaja hrbtna stran naslovnice nepopisana. Tretja stran, popis župnikovih prihodkov, a z izpuščenimi imeni podložnikov, je enako kot četrta stran, dobesedni prevod nemške predloge. Na to kaže že dosledna postavitev glagola na konec stavka, npr. "*noter desetino spravlati*" ali "*ta gospud fajmošter ta 3 snop posneti ima*". Peta stran pa, kot je bilo rečeno, ne vsebuje drugega kot razpredelnico z letnicami, temeljno značilnost priročnih urbarjev.

Predloge, na katero se je slovenski urbar oprl, žal ne poznamo, saj bloških župnijskih urbarjev ni najti ne v župnijskem arhivu ne med rektificiranimi dominikalnimi akti terezijanskega katastra. Med temi sta temeljnemu urbarju še najbližja izvleček župnijskega urbarja, ki je nastal nekako v obdobju 1750–1755, in novoreformirani štiftregister z letnico overitve 1756.⁶⁵ Preseneča pa, da ima njuna vsebina le malo skupnega z našim samo nekaj let mlajšim župnijskim priročnim urbarjem 1762–1770. V tem namreč niso zajeti podložniki z dajatvami, ampak je, kot priča primerjava, pravzaprav samo delni urbar, saj zajema zgolj delovne obveznosti podložnikov in podružnikov ter popis vasi, ki plačujejo desetino. Če bi se nam v prepisu ohranila tudi izpuščena imena kmetov (na tretji strani), bi v njih najverjetneje prepoznali bližnje bloške podložnike in podružnike (kajžarje). Nekateri, bolj oddaljeni, ki so živeli ob Cerkniskem jezeru in pri Sodražici, so namreč teže prihajali opravljat delovne obveznosti, kot jih našteva naš urbar: obdelovanje župnijskega polja na Vidmu, spravlanje desetine, prevažanje drv in popravlanje cerkve. Izvleček župnijskega urbarja v terezijanskem katastru razkriva, da je večina, tj. 16 od 21 podložnikov župnije in njej inkorporiranega šteberskega beneficija živela v štirih vaseh na samih Blokah (Nova vas, Hudi Vrh, Runarsko in Nemška vas), preostalih pet pa v Grahovem ob Cerkniskem jezeru in Metuljah na dolenski strani, nedaleč od Sodražice.⁶⁶ Zanimivo je, da desetinske obveznosti, ki jih navaja slovenski priročni urbar 1762–1770, pogrešamo tako v nekaj let starejšem izvlečku temeljnega urbarja kakor v štiftregistru. V terezijanskem katastru jih je mogoče najti le v napovedni tabeli podložniških obveznosti in drugih dominikalnih prihodkov, a tudi tu v nekoliko drugačni

obliki. Urbar za vsako od štirih vasi navaja število kmetij, v napovedni tabeli pa je kot desetinski obveznik navedena le posamezna vas, vendar z natančno količinsko odmero treh vrst žita.⁶⁷ Slovenski urbar je torej po svoji vsebini samo dopolnilni ali delni urbar, namenjen zgolj beleženju opravljene tlake in oddane žitne desetine. Ali je skupaj z njim nastal tudi slovenski dvojček za zapisovanje temeljnih podložniških dajatev, lahko le ugibamo. Vsekakor je tak urbar obstajal v nemškem jeziku in bil, kot pričajo spisi v terezijanskem katastru, ločen od registra tlake in žitne desetine, kar je v svoji osnovi obravnavani slovenski urbar.⁶⁸

V urbarju je v vsebinskem pogledu morda najzanimivejša zadnja pripomba o desetini od 77 hub in pol, ki jo je "pred veliko letmi" tedanji bloški župnik Tomaž Špeh na tilhem zastavil Auerspergom, gospodom Turjaškim. Takšno izražanje časovne oddaljenosti – pred veliko leti – sicer pogosto pomeni le nekaj desetletij ali pol stoletja, v tem primeru pa se je izkazalo, da je do "kupčije" luteranstvu naklonjenega odpadlega župnika Špeha prišlo pred več kot dvema stoletjema, leta 1559. Res pa je v 18. stoletju ponovno postala aktualna, saj je kranjski deželni vicedom v imenu deželnega kneza kot patrona bloške župnije večkrat zahteval, naj se desetina od Auerspergov spet odkupi.⁶⁹

⁶⁷ Prav tam, No. 3 (napovedna tabela, s. d.).

⁶⁸ Glede na to, da navaja napovedna tabela podložniških obveznosti in drugih dominikalnih prihodkov (gl. prejšnjo opombo) tudi vrečno desetino ter posebej vinsko, vrečno in žitno desetino šteberskega beneficija, lahko pri bloški župniji predvidevamo še obstoj tretjega urbarialnega registra, kolikor seveda navedene obveznosti niso bile zajete v temeljnem urbarju.

⁶⁹ Natančno se lahko o zadevi poučimo iz pisma kranjskega deželnega vicedoma, ki je leta 1726 poročal o pritožbi dolenskega naddiakona Ludvika Kobala proti grofu Adamu Antonu Sigfridu Auerspergu zaradi desetine od 77 kmetij. Le-to so v času luteranstva odtegnili župniji Bloke in jo vključili v posest gospostva Turjak. Takratni bloški župnik Tomaž Špeh (Spechl) je namreč odpadel od katoliške vere in se tako zadolžil, da je imel pri deželnih stanovih 300 goldinarjev davčnih zaostankov. Stanovi so mu zato zaplenili desetino od 77 kmetij in jo leta 1559 za 416 goldinarjev prodali Herbertu baronu Auerspergu. Bloški župnik Franc Ludvik Locatelli bi zdaj, leta 1726, rad to desetino odkupil od grofa Auersperga, vendar je ta ni hotel prodati. Zahteve po odkupu desetine so sicer izpričane že leta 1623 in nato še v letih 1702, 1709, 1725 in 1729, ko naj bi se dogovorili, da bo grof Auersperg bloški župniji v zameno za desetino prepustil 12 hub in pol (M. Smole, *Vicedomski urad*, str. 159–161, 163, 166). – O župniku Špehu je malo znanega. F. Pokorn, denimo, med letoma 1506 in 1581 ne pozna nobenega bloškega župnika (NŠAL, Zapuščine duhovnikov: Pokorn France, Zgodovinski zapiski, Bloke, pola 1).

⁶⁵ ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 27, P 47, župnija Bloke z inkorporiranimi beneficijem NLG, No. 7 (novoreformirani štiftregister) in ad 18 (izvleček urbarja).

⁶⁶ Gl. prejšnjo opombo.

Naslovna stran.

Štev. _____ leta 192 _____

Inventarium
Ali;Prva stran.

VRBAR, Lete Cašarske Kra-
«lixhne Fave na Blokah, inu tudi
od Beneficiuma D. Maria
nad Steberkam.

Inu Roku, ali kadai ie lem pervim Gos-
«pudam Faimoshtrom leta Vrbar
Zhes dan, ta se v' nemshki shprahi
ponislan vtem farovski
naide.

Kar ie pak po nemshki vtistem Vrbarij
od perhodku gospud faimoshtrovih
sapisani; toku tukci motri ie
tudi po kranjski shprahi vse
sapored postavleni, inu
sapisani.

(mende g. Klem pshe spisal – pripisala
druga roka, svinčeni kom. Pisava kaže,
da je to spombo bil pristavil župnik Ivan
Kaplnek.)

Druga stran je prazna.

Tretja stran.

Tuki ie ta VRBAR, inu gospud fai-
«moshtrov Perhodek na Blokah.

Letij h'tij Tomazhi S. Michäela

Ime župnika Špeha je v prepisu urbarja edino osebno ime. Ker ni šlo več za živečo osebo, seveda ne preseneča edino osebno ime, da nastopa v uradni latinski oz. nemški obliki kot *Tomas Speck*. Zanimivo bi bilo vedeti, kako so bila zapisana imena podložnikov, v ljudski ali "popačeni" uradni obliki. V tem času so sicer tudi navadni ljudje dobivali v zapisih čedalje pogostejše uradne nemške oblike imena (*Johann, Maria*) namesto prej razmeroma pogostih ljudskih klicnih (*Hansche, Ansche, Miza*). Glede na to, da je besedilo urbarja v celoti slovensko, bi tako pri imenih kot pri priimkih pričakovali zapis v bohoričici. V tej pisavi je zapisanih vseh pet bloških in okoliških toponimov – Bloke, Veliki Vrh, Slémena, Glina in Mali Log ter mikrotoponim Videm (cerkvena posest)⁷⁰ – dosledno slovensko in v mestniku. Pri imenu gradu Šteberk, ki v slovenščini niti ni imel drugega imena, srečamo uveljavljeni nemški zapis "*Steberk*" namesto bohoričičnega. Z nemškim imenom se pojavlja le gospostvo Turjak, vendar v "zgodovinskem delu" urbarja, pri čemer je način zapisa "*Averspergk*" za drugo polovico 18. stoletja že anahron in gre torej za prepis starejše predloge.

Leksika urbarja je glede na njegov skromni obseg prav tako omejena, vendar po svoje zgovorna in pomenljiva. Tako najdemo kar nekaj upravnih izrazov, npr. zanimivo formulacijo morda v domačem okolju najmanj rabljenega pojma *cesarsko-kraljevi* (*cesarske kralične fare*). Izraz *urbar* je adaptacija iz nemščine, *beneficij* (od *beneficiuma*) je vzet iz nemščine in latinščine, iz pojmovnega sveta sodobnikov izvirajo izrazi *fara, farovž, fajmošter* ter povsem slovenski *desetina, tlaka, podložniki* in *podružniki*. V zvezi z deželnim ali boljše lokalnim običajem se omenja tudi *dežela: "po diželski navadi"*. Oblikoslovni kalki iz uradovne nemščine se kažejo v zapletenejših besednih zvezah, kakor "*od perhodku gospud fajmoštrovib*", "*per domačimo obdelvanju*", "*b cerkvenimu popravlanju*" ali "*desetinskih pravičnih zémit*". Zgovoren se zdi zlasti pojem *zémija* za kmetijo ali hubo – "*9 zémit*", "*77 1/2 desetinskih*

pravičnih zémit", saj bi zanjo prej pričakovali besedo *grunt*. Močan vpliv nemške skladnje, še posebej v prevedenem delu urbarja, sem omenil že zgoraj. Ne nazadnje pa je zanimivo, da se v sicer kratkem besedilu omenjata oba kranjska deželna jezika: "*v nemški šprabi*" in "*po kranjski šprabi*".

Glede črkopisa kaže kot glavno ugotovitev izpostaviti zelo dosledno rabo bohoričice, upoštevaje seveda, da šumnika *š* in *ž* v tem času niti v kvalitetnih tiskanih slovenskih delih nista zapisovana dosledno razlikovalno kot *sh* in *sh* (*shlišhejožhi*). Prav tako sta precej običajna dolgi *i*, zapisan kot *j* in *j* (*Letj h' tj Domazhi Zjrkvi*) ter podvojeni *s* (*vafsi*). Povedano kaže na pisca, ki mu sodobna knjižna in pisana slovenščina nikakor nista bili tuji. O jeziku kot takem naj sodijo jezikoslovci, tudi nepoznavalcu pa ne uide, da gre v osnovi za dolenjščino, na kateri je v tem času v dobršni meri temeljil knjižni jezik. Kolikšen je vpliv domačega bloškega narečja ali piščevega lastnega idioma, bo lahko presodila slovenistična stroka.

Vrnimo se k okoliščinam nastanka urbarja in njegovemu avtorju. Glede na izjemnost rabe slovenščine v tej zvrsti uradovanja se nam najprej zastavlja vprašanje, komu ali čemu je urbar v slovenščini pravzaprav namenjen. Zakaj bi ga nekdo prevedel oziroma priredil iz nemščine, ko pa se je lahko v slednji pisno zanesljivo bolje in precizneje izražal? Če bi šlo za razglas, namenjen javnemu branju župnijskim podložnikom, bi piščev namen laže razumeli. Vendar bloški župnijski urbar ne daje vtisa razglaša, temveč ima vse značilnosti urbarja, ki ga "tiho" prebira in vodi pisar, zato razumevanje množici sploh ni potrebno, kaj šele nujno. Zdi se torej, kot da se je prevajalec in prirejevalec temeljnega urbarja namenoma poigral z jezikom, preprosto preizkusil, ali se more v "kranjščini" izraziti tudi v tej, tedaj povsem neobičajni zvrsti pisanja. Nemara je urbar prav zato ostal prazen, zgolj poskus, katerega edina funkcija – register sprotnega zapisovanja opravljenih podložniških obveznosti – ni zaživela v praksi. Pretirano bi bilo trditi, da je bil sestavljal urbarja pionir v slovenskem uradnem pisanju, saj je dotlej zanesljivo videl razne patente, kakršne so od srede 18. stoletja tudi v slovenskem prevodu čedalje pogostejše tiskale državne oblasti.⁷¹ Še več, ker avtorstvo le z minimalnim pridržkom pripisujemo župniku Francišku Klempšetu, vemo, da se je avtor s takšnimi uradnimi pisanji zanesljivo srečeval in jih s prižnice tudi javno oznanjal. Zgledi so očitno vlekli od pasivnega ustnega podajanja

⁷⁰ Bloke so pokrajinsko ime za planoto in uradno ime župnije sv. Mihaela. Glina in Veliki Vrh ležita na sami planoti nedaleč od župnijskega središča pri Fari, Slémena so pokrajinsko ime za območje Sv. Gregorja nad Sodražico, kot edini Mali Log pa pride v poštev vas v Loškem Potoku. Videm je cerkveno – župnijsko polje pri Fari na Blokah, kar potrjujeta sinonimna raba "*b temu imenuvanjmo Vidmu*" za pred tem omenjeno "*b ti domači s. Mihaela cirkev šlišjeoži*" ter določnejša oznaka Vidma v terezijanskem katastru: "*das Pfarrhöfliche Bau-Feld Videmb genant bestebet in 1 Stück*" (ARS, AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 27, P 47, župnija Bloke z inkorporiranim beneficijem NLG, No. 1 (napovedna tabela s. d.) in ad 14 (cenitev, s. d., po 1756)).

⁷¹ O patentih prim. M. Orožen, Uradovna slovenščina, str. 157 sl.

prebranega k aktivnemu prevanju in pisanju. Vsekakor pa moramo Klempšetu slej ko prej priznati inovatorstvo v sestavljanju slovenskega urbarja, saj je malo verjetno, da je kdaj prej videl kaj podobnega. Zagotovo se ni mogel opreti na neposredne zglede, ko je bloški župnijski urbar "iz nemške šp्राhe prestavil v kranjsko".

Odveč je poudarjati, da je šlo prejkone za osamljen primer, za nedocela zaživel poskus zvedavega preizkuševalca gibkosti maternega jezika, ki v njegovem času v pisnem uradovanju ni imel domicila. Pri tem pa ne smemo prezreti več dejavnikov, ki so Frančiška Klempšeta sploh utegnili spodbuditi k misli, da bi se lotil tega "nekoristnega" opravila.

Kdo je bil Frančišek Klempše? Na Blokah je poleti 1761 nastopil službo župnijskega upravitelja (administratorja), po slabem letu dni, v letu nastanka našega urbarja, pa je bil umeščen za župnika. Njegovo življenje se je izteklo 18. maja 1770, zopet v letu, ki ga je tudi svojemu urbarju že na začetku namenil kot zadnje leto "njegovega življenja". Glede na starost 54 let ob smrti se je Klempše po Francetu Pokornu rodil leta 1716 in bil posvečen v duhovnika okoli leta 1740. Bržčas je prvo službo nastopil leta 1741, ko je postal župnijski vikar ali subsidiar v Starem trgu pri Ložu, župniji, sosednji Blokam (tedaj se je starotrška župnija uradno imenovala še po bližnjem Ložu).⁷²

Kot je povedal sam med vizitacijo leta 1761, je bil doma pri Sv. Roku pri Gorici (danes del goriškega mesta v Italiji), star 46 let in že 19 let starotrški kaplan.⁷³ V poznejših vizitacijah goriške nadškofije žal ni bloške župnije,⁷⁴ zato poznamo malo sledov, ki jih je Klempše kot župnik pustil v zadnjih letih življenja na Blokah. Tako je za zdaj več znanega o njegovem dvajsetletnem službovanju v Starem trgu.⁷⁵ Ni dvoma, da je prav to okolje zaznamovalo Klempšetov odnos do materinščine in javne rabe le-te, saj obstajajo o tem zelo neposredni indici. V Starem trgu je namreč od mladih let do svoje smrti deloval organist, učitelj in slovenski cerkveni pesnik Filip Jakob Repež (1706–1773). Ta

plodoviti mož, po rodu iz sosednje Cerknice, je med drugim s podporo domače duhovščine izdajal tiskane romarske pesmarice in napotke za versko življenje. Tri Repeževe knjige so izšle še za njegovega življenja, med letoma 1757 in 1770, ena pa je ostala v rokopisu, "ker so patroni odpovedali".⁷⁶ Eden takih književnih "patronov" je bil, kot je izpričano, naš kaplan Klempše. Pomenljiv je Repežev uvod v prvo pesmarico, v katerem kot prvega od dveh mecenov navaja prav Klempšeta: "*Prečastitliva gospuda kaplana tukaj, gospud Francisk Klempše inu gospud Luka Kodela (Codella), sta zdej te bukvice skuži njih špendane drukat pustila inu na svitlobo dala*".⁷⁷ Podpora starotrških duhovnikov slovenskemu nabožnemu tisku je bila seveda povezana predvsem s pastoralno dejavnostjo in je tem bolj razumljiva ob dejstvu, da so v tem času cvetela romanja na Križno goro, ki so jim bile Repeževe knjige v prvi vrsti namenjene. Vendar pa bi bilo Repeževo delo brez dobrega sodelovanja med duhovniki in njihove podpore skromnejše in predvsem veliko manj odmevno.

Repeževe knjige so vsekakor pomemben prispevek k slovenski književnosti baročne dobe, čeprav so njegove pesmi po jeziku, obliki in izrazu brez prave vrednosti. Morda pa je precejšnjega pomena za slovensko pismenstvo nasploh njegovo nena-božno, sicer precej manj znano pisanje, ki se je nemara celo zgedovalo po domnevni lokalni tradiciji Loške doline. Repež je namreč v slovenščini sestavil navodila in napotila prihodnjim starotrškim organistom z njihovimi pravicami in dolžnostmi ter historiatom organistovske službe, t.i. "Kransku Samerkanie" z devetimi "sapopadiki".⁷⁸ Ta Repežev tekst, ki ga je takratni kaplan Klempše gotovo poznal, pa ni edino znano uradovno slovensko besedilo, nastalo v tem času v Loški dolini, saj so tovrstni zapisi izpričani tudi v mestecu Lož. Iz leta 1740 se je ohranil letni račun mestnega sodnika, sicer izjema v vrsti nemško pisanih letnih računov in edini tovrstni znani primerek na slovenskih

⁷⁶ Prim. geslo o Repežu v: *SBL 3*, str. 83.

⁷⁷ J. Kebe, *Loška dolina*, str. 128. – Drugi mecen kaplan Kodela je bil po lastnem pričevanju doma iz Vipave. V kaplanski službi v Starem trgu je prav tako ostal zelo dolgo, domala trideset let od 1752 do 1781, in bil vsaj do Klempšetovega odhoda na Bloke očitno v zelo dobrih odnosih tako z njim kot s takratnim dolgoletnim župnikom Andrejem Telbanom. (prav tam, str. 128, 227).

⁷⁸ Prim. *SBL 3*, str. 83 in J. Kebe, *Loška dolina*, str. 387–388. – Po J. Kebetu, str. 372 in 387, naj bi danes izgubljeno besedilo nastalo že leta 1726, kar pa je glede na vsebino nemogoče, saj se v njem omenja župnik Telban (1742–1777).

⁷² NŠAL, Zapuščine duhovnikov: Pokorn France, Zgodovinski zapiski, Bloke, pola 2.

⁷³ J. Kebe, *Loška dolina*, str. 226. – Pokorn, ki Klempšeta imenuje Klemšè (Clembische), pravi, da je bil Vipavec in da je v Starem trgu ostal dvajset let do odhoda na Bloke leta 1761 (gl. prejšnjo opombo).

⁷⁴ Prim. vizitacije dolenjskega arhidiakonata iz šestdesetih let 18. stoletja (AAG, Atti pastorali di Attems 18 (33), 22 (37)). Vpogled v fotokopije vizitacij mi je omogočil sodelavec ARŠ Jure Volčjak, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

⁷⁵ Prim. J. Kebe, *Loška dolina*, str. 128, 179, 222, 226–227.

tleh.⁷⁹ Slovenščino je po letu 1750 mogoče zaslediti še med dokumenti loškega čevljarskega ceha, in sicer v cehovskem zapisniku in računih.⁸⁰ Ne nazadnje gre omeniti, da je v letih 1749–1754 na Križni gori kaplanoval glagoljaš Mihael Rede, ki je prej kot kaplan starotrske župnije v (danes hrvaškem) Prezidu v letih 1729 do 1736 vodil v domačem jeziku celo matične knjige.⁸¹

Kaplan Francišek Klempše z Goriškega se je torej v svojem službenem okolju v Loški dolini srečeval s sicer skromnim, a za tedanje razmere zvrstno precej izjemnim slovenskim uradovnim pismenstvom. Krajša slovenska (pol)uradna besedila je morda lahko videl na župniji in v bližnjem mestu Lož, v domačem jeziku se je pisno izražal njegov duhovniški kolega na Križni gori, še posebej pa je bil za slovensko pisanje zagret dolgoletni starotrski organist in učitelj. Zgledi lokalnega okolja so očitno pritegnili tudi Klempšeta. Zagotovo so na njegovo gmotno podporo izdaji Repeževe pesmarice in nastanek slovenskega urbarja vplivale prav za pisani ljudski jezik ugodne okoliščine, ki jim je dal Klempše še lasten pečat in prispevek.⁸² Njegova druga morebitna pisanja v slovenščini so se izgubila, zato pa je ostala trajna sled za slovensko pisanim urbarjem, ki ga je sestavil, brž ko je kot novoimenovani župnijski upravitelj oz. župnik na sosednjih Blokah postal "gospodar v svoji hiši". Klempšetov edini znani slovenski pisni izdelek,

urbar bloške župnije 1762–1770, kvalitativno sicer ne predstavlja česa posebnega, je pa vsekakor zvrstno nov prispevek v slovenskem uradovnem pismenstvu. Dokument skromnega obsega, odkrit zelo pozno in v okrnjeni obliki, je namreč edini tudi po vsebini znani slovenski urbar.

Slovenski desetinski register župnije Braslovče za leto 1803

Če iščemo ozadje nastanka bloškega urbarja predvsem pri zgledih iz lokalnega okolja, ni nikakršnih tovrstnih indicev za štiri desetletja mlajši desetinski register iz štajerskih Braslovč. Poleg tega je uradovna slovenščina med "rojstvom" bloškega urbarja in začetkom 19. stoletja naredila precejšen kvalitativen in kvantitativen razvoj. Pisca braslovškega registra iz leta 1803 sta v življenju nedvomno videla veliko več pisane slovenščine, in to ne le knjižne, temveč tudi uradovne. Njun desetinski register v slovenščini je tako manj izjemen pojav kot bloški urbar, četudi se enako kot prvi najverjetneje ni mogel opreti na nikakršne zglede v tej zvrsti zapisa.

Braslovški desetinski register sem po naključju našel leta 1993 med pregledovanjem mestnih in trških arhivov s Slovenske Štajerske v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, kjer je shranjen v skupnem fondu župnije in trga Braslovče.⁸³ Zaradi obilice dela in drugačnega raziskovalnega interesa sem register zgolj v naglici prepisal in si šele dobro desetje pozneje (2005) priskrbel reprodukcijo. Po obliki gre pri registru za nadvse skromen foliant v dveh ločenih, neenako velikih delih. Prvi del je nevezan preganjen list, ki ga sestavljajo štiri strani velikosti 16,5 x 20 cm, po prenosu v arhiv oštevilčene s paginami 1–4. Drugi del predstavljajo štirje z vrstico sešiti preganjeni listi, od katerih je zadnji nepopisan, strani velikosti 24 x 19 cm pa imajo page 5–12. Foliant je šele pozneje postal enoten dokument: register desetinskih prihodkov braslovške župnije za leto 1803. Naslov "Regishter Braslouske Desetine v Greiski uafsi" (pag. 1), ki je zdaj skupen celotnemu foliantu, se je prvotno nanašal le na prvi del, tj. na Grajsko vas, medtem ko je imel zvezek za preostale štiri kraje sprva gotovo posebne platnice in drugačen naslov. V njem so poleg braslovškega trga zajete vasi v njegovi neposredni bližini: Zgornje Gorče, Preserje in Male Braslovče.

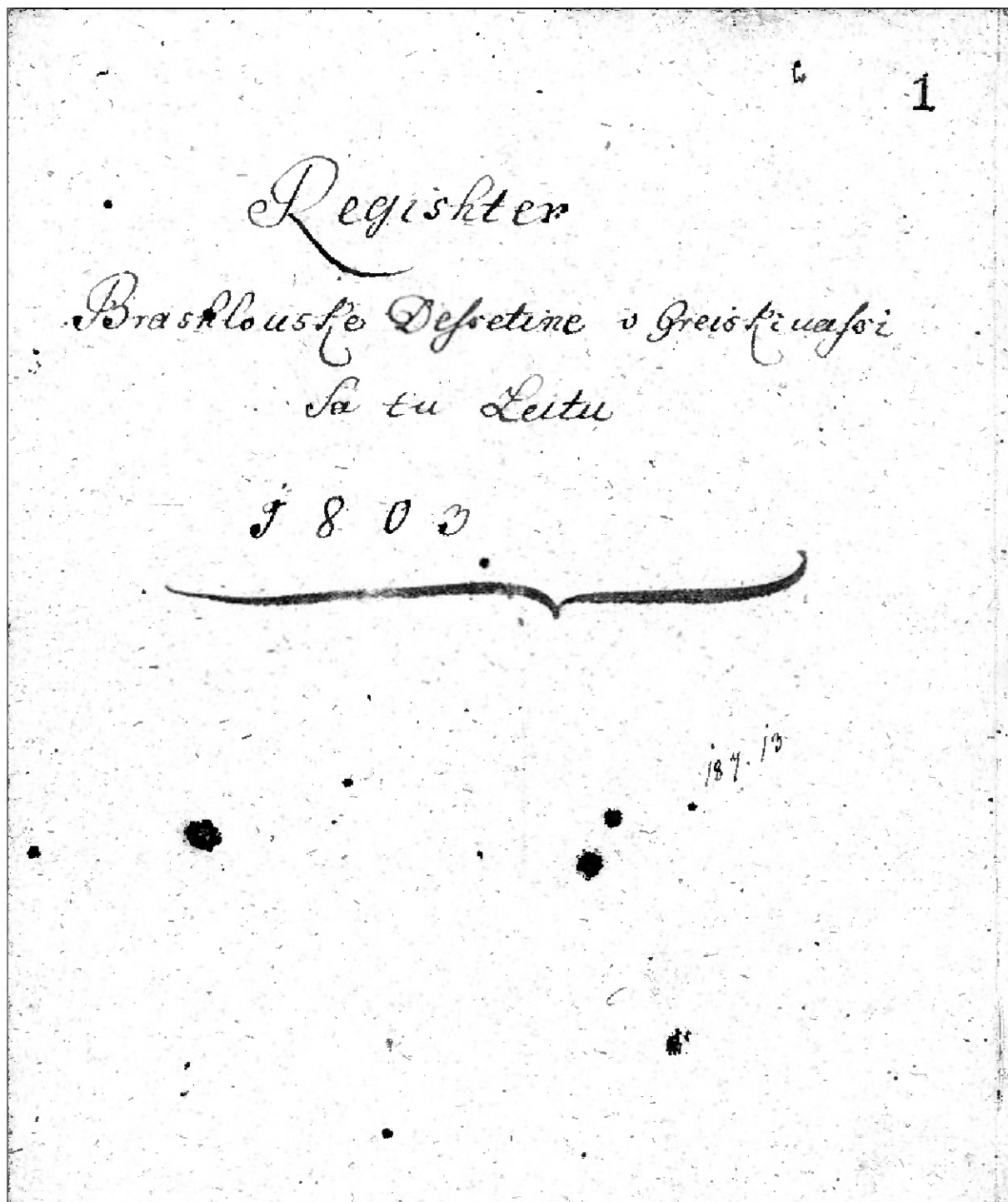
⁷⁹ ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 197, I/107, lit. L XX–3. Objavi: E. Umek (ur.), *Slovenščina v dokumentih*, str. 32–35, priloga 16; J. Kebe, *Loška dolina*, str. 502–503.

⁸⁰ Prim. A. Lavrič, Čevljarska in usnjarska, str. 117 sl.; J. Kebe, *Loška dolina*, str. 259–261.

⁸¹ J. Kebe, *Loška dolina*, str. 51 in 136.

⁸² Kulturno ozadje Loške doline, ki mu pripisujemo botrinstvo za nastanek urbarja, se sicer časovno ne omejuje le na sredo 18. stoletja, iz katere so se ohranili tu nastali slovenski uradovni dokumenti in tiskana beseda, ampak sega globlje v preteklost. J. Kebe, *Loška dolina*, str. 372, delovanje Filipa Jakoba Repeža najbrž povsem upravičeno povezuje s slovenskimi zasebnimi pismi iz Loške doline, nastalimi konec 17. stoletja. Gre za znano korespondenco Coraduzzi–Marenzi, za pisma dveh plemkinj, hčerke iz Trsta in matere z gradu Koča Vas v Loški dolini, ki so se ji pridružila še pisma navadnih ljudi iz njunega kroga, tako grajske služabnice v Koči Vasi, loškega meščana in čabranskega kovača (objavi: P. Merku, *Slovenska plemiška pisma*, isti, *Zasebna slovenščina*, str. 121–149; prim. strnjen pregled slovenske korespondence Coraduzzi–Marenzi z dodatno osvetlitvijo okoliščin njenega nastanka v: J. Kebe, *Loška dolina*, str. 301–306). Po Kebetovem mnenju (str. 372) so pisma odraz dejstva, da je v tej dobi znalo v tem prostoru slovensko brati in pisati več ljudi. Organist in učitelj Repež dobrega pol stoletja pozneje v predgovorih svojih nabožnih del potrjuje razmeroma široko slovensko opismenjenost, vsekakor posledico utečenega šolskega pouka branja in pisanja za vsaj omejeno število otrok.

⁸³ StLA, A. Fraßlau, Markt und Pfarre, K 1, H 5, Ge-treidezehent 1750–1845: 1803.

Naslovna stran braslovškega desetinskega registra

[pag. 1]:

Regishter Brashlouske Defsetine v Greiski uafsi
Sa tu Leitu
1803

[pag. 2]:

Hish= na Numa= ra	Ime Defsetinskiga Gospo darja.	Jezh= men		Ersh		Ushe= niza		Ouefs	
		Nafsat	par	Nafsat	par	Nafsat	par	Nafat	par
	Greska uafs								
35	Jakel Franze Shlander	1	14	1	38	1	38	1	–
43	Ozuirk Mathia Andrejouiz	–	35	1	12 22	2	10		26
34	Ozuirk Juri	1	8			5	6		
36	Suetel Mathia	1	–			4	16		34
40	Kopriua Henshe		31			1	8		20 24
44	Kosar Juri	1	4		24	4	7		34
7	Haze Andre	1	4	1	12	4	10		15
		7	16	5	28	23	15	4	33

[pag. 3]:

Hish= na Numa= ra	Ime Defsetinskiga Gospodarja	Jezhmen		Ersh		Ushe niza		Ouefs	
		Nafsat	par	Nafsat	par	Nafsat	par	Nafsat	par
		7	16	5	28	23	15	4	33
8	Kopriua Primosh		10				39		14
49	Rajouiz Luka	–	36		32 22	2	30		13
	<i>Schlender</i> [prečrtano]								
	<i>Krepeuz 20 par Habr</i>								
	Summa	8	22	14	34	27	4	5	20

Strausseneg Zeh[e]r[d] Gerst 17, 33

Pfargult 8, 22

26, 15

abgedroschen 26 A nsaz 15 paar Gerste zusammen geben

nir 34 Schaff in Korn falt der Pfargult 10 Schff 12 Maß

Straussen[eg] 23 dd 8

macht 34 ---

[pag. 4]:

Der Zehend betrug p. 803 dem Schober nach

Gerste 11 Schob. 52 Garb.

Korn 14. 4.

Waitzen 37. 48.

Haber 7. 40.

Summe 71. 24.

[pag. 5]:

Sgorne Gorzhe 1803	Jezhmen		Arth		Piheniza		Ouf	
	ftava	fnopi	ftava	fnopi	ftava	fnopi	ftava	fnopi
1. Destanko Anton	1	6	2	8	5	10	1	4
2. Dobrisheg Joshef	2	14	4	8	9	10	2	
3. Lonzhar Janshe								
4. Nategg Matheush	3	18	6	1	12	7	2	
5. Prisl Andre	5		3	2	7	13	2	10
6. Ribar Valente	2	5	4	3	7	17	1	15
7. Roushneg Luca	1		3	9	5	9	2	2
8. Ragg Jerne	2	16	7	7	8	5	5	6
9. Shtakne Marca	2	12	5	1	6	9		
10. Sternat Juri	5	9	1	7	7	8	2	14
11. Supanzhizh Juri	3		2	2	8		1	2
12. Vodlagg Martin	1	5	5	6	5	1	2	12
13. Vodlagg Urban	2		6	5	3	10	4	17
14. Walant Anton	3	1	1	17	5	12	1	15
	36	5	52	16	92	11	29	17

[pag. 6–12: razpredelnica je enaka, zato sledijo v nadaljevanju objave samo imena vasi in gospodarjev, sumarni povzetek na koncu pa spet v celoti]:

[pag. 6]:

Male Braslouzhe: 1. Gorjup Andre, 2. Juhart Mathia, 3. Krainz Andre, 4. Morn Andre, 5. Neukus Joshef, 6. Oreshnik Jerni, 7. Oreshnik Juri, 8. Plaskan Miha, 9. Ribar Mathia, 10. Sagorizhnig Matha, 11. Sagorz Blashe, [1]2. Shkrabar Janshe, Shprahman Anton, 14. Babizh Anton.

[pag. 7]:

Presarie: 1. Konshag Juri, 2. Nasko Joann, 3. Novag Anton, 4. Novag Martin, 5. Planko Lourenz, 6. Prisl Andre, 7. Prisl Matha, 8. Smodei Naze, 9. Zhmag Paul.

[pag. 8]:

Brasloutzhe: Altman Jos, Derzha Matheu, Formit Dan, Filzhouza Miza, Gorjup Anton, Haiduk Thom, Hoinig Josh, Hoinig Jakob, Kaiser Andre, Kerk Florian, Koss Franze, Kossar Andre, [prečrtano: Kork] Kresha Martin

[pag. 9]:

Braslouzhe: Legant, Lopsha Matha, Lesiag Matheush, Lishtenekarz Jannes, Lishtenekarza Miza, Ludvig Franz, Maroldo Daniel, Nasko Jannes, Novag Juri, Ostang Thom, Pimath Juri, Plaskan Shiman, Pozhei Joshef, Roshei Paul

[pag. 10]:

Braslouzhe: Shaubel Mich, Shkoria Miza, Sorzhan Blashe, Soving Gashper, Shtainbentner Miza, Shtanizer Naze, Sternat Lourenz, Strosher Shiman, Wernig Mathia, Wrankovizh Juri, Wrenk Naze

[pag. 11]:

Braslouzhe: Wrinoviz Anshe, Kranzhizh Andre, Lopan Joshef, Firbar Shiman, Kolshag Martin, Meshner Miza

[pag. 12]:

	<i>Gerste</i>		<i>Korn</i>		<i>Waltz[en]</i>		<i>Habern</i>	
	<i>Marsl a 20</i>	<i>G.</i>	<i>M.</i>	<i>G.</i>	<i>M.</i>	<i>G.</i>	<i>M.</i>	<i>G.</i>
<i>1te Seite</i>	36	5	52	16	92	11	29	17
<i>2te »«</i>	44	5	69	12	127	19	47	8
<i>3te »«</i>	17	18	36	6	66	5	20	17
<i>4te »«</i>	17	14	42	19	53	-	31	8
<i>5te »«</i>	25	2	41	18	52	19	22	18
<i>6te »«</i>	7	15	10	12	17	6	1	2
<i>7te »«</i>	6	10	7	16	17	17	5	18
<i>Summa</i>	155	9	261	19	427	17	159	8
	<i>Schober</i>	<i>G</i>	<i>Schob.</i>	<i>G</i>	<i>Schob</i>	<i>G</i>	<i>Schob.</i>	<i>G</i>
<i>Geben nach Schöbern</i>	51	49	87	19	142	37	53	8
<i>In Geld</i>	zu 36 xr		zu 45 xr		zu 1 f		zu 36 xr	
	31 f	3 xr	65 f	30r	142 f	30 xr	31 f	48

Tako kot oblika je zelo skromna vsebina registra, saj ta vsebuje le vertikalno razpredelnico za vasi in desetinske gospodarje ter horizontalno razpredelnico dajatev. Oba dela sta računsko samostojni zaključeni celoti, pri čemer je sumarni povzetek obkrajnjen in v gotici. Register kot tak je sicer pisan slovensko, v bolj ali manj dosledni bohorščici, jezik pa kaže tudi narečno obarvanost. Vsakega od obeh delov registra je pisala druga roka, ki mu je v jezikovnem in pravopisnem pogledu dala lasten pečat. Če odštejemo toponime in antroponime, je vsebinsko povednejši prvi del (pag. 1–4), vendar tudi ta vsebuje komaj kaj več kot ducat slovenskih besed. V drugem delu je besedja glede na prvega celo za polovico manj (komaj šest besed), navaja pa bistveno več krajevnih in osebnih imen.

Glede na izredno kratkost desetinskega registra je njegovo vsebino mogoče podati skoraj v celoti. V spodnji objavi je v integralni obliki prepisan prvi del registra (pag. 1–4), od drugega celotna prva

stran (pag. 5) in od 6. strani dalje samo imena desetinskih obveznikov brez višine dajatev. Obračunska povzetka obeh delov, pisana v nemščini in gotici, sta v objavi podana v ležečem tisku.

Upošteva dejstvo, da sta register ločeno pisali dve osebi, bi lahko sklepali, da je bilo pisanje v slovenščini, morda tudi poluradnih besedil, v braslovškem okolju dokaj uveljavljeno. Vsekakor pa za ta čas, kot rečeno, to ne bi pomenilo česa izjemnega. Avtorja registra oz. prvotno dveh registrov je treba najprej iskati med duhovniki, ki so leta 1803 delovali v braslovški župniji. Kot pričajo matične knjige, je tu v navedenem letu župnikoval dekan Mihael Butkovič (*Butkovič*), kaplanovala pa sta Anton Zabukovšek in Jakob Loszsch.⁸⁴ Drugače kot dekan Butkovič, ki je ostal v Braslovčah skoraj tri desetletja, od leta 1797 do smrti 1825,⁸⁵ sta se

⁸⁴ ŠAM, Matične knjige, Župnija Braslovče, R 1795–1825, P 1784–1825, M 1784–1802, M 1803–1825.

⁸⁵ Butkovič, doma iz Krškega, je bil posvečen v duhovnika

kaplana v skladu z naravo kaplanske službe od tod kmalu tudi poslovila.⁸⁶ V matičnih knjigah sta prvič zabeležena šele malo pred nastankom desetinskega registra, novembra 1802, ko sta zamenjala svoja predhodnika.⁸⁷

Ugotavljanje identitete piscev desetinskega registra se je osredotočilo na primerjavo njunih rokopisov s pisavami duhovnikov v matičnih knjigah. Ob pomanjkanju drugih pisnih sledov župnika in obeh kaplanov se je bilo pač treba zadovoljiti s tem, kar je na voljo. Toda oviro za zanesljivo identifikacijo individualnega rokopisa predstavlja ugotovitev, da so matice tega časa pisane v gotici, za povrh pa jih je praviloma vodil župnik sam, tako tudi v primerih, ko je krst, poroko ali pokop opravil kateri od kaplanov. Podpis kaplana pod vpisom torej ni njegov, ampak je duhovnikovo ime tako kot celoten vpis zabeležil župnik. Pisec prvega dela registra, tj. desetinskega popisa za Grajsko vas, bi utegnil biti župnik Butkovič, kot je mogoče sklepati predvsem na podlagi primerjave njegovega rokopisa v matičnih knjigah z načinom zapisovanja števil v registru in še posebej s kratkim desetinskim obračunom v nemški gotici. A tudi tu je opaziti določena odstopanja, ki ne govorijo v prid Butkoviču. Župniku bi sicer glede na njegov dolenski izvor – doma je bil namreč iz Krškega – prav lahko pripisali besede "*za tu leitu 1803*" iz naslova registra. Še manj je verjetno, da bi bil Butkovič pisec drugega dela registra, čeprav daje drobna pisava sicer na prvi pogled vtis večje podobnosti z njegovim rokopisom v maticah. Avtorstvo je torej mogoče prej kakor župniku pripisati drugima dvema duhovnikoma, katerih rokopisa pa žal ne poznamo.

Poleg duhovnikov pridejo kot pisci v poštev laiki, denimo organist, učitelj ali kak pomožni župnijski uradnik. Človek, ki v obračunu prvega dela registra (pag. 3) nastopa v prvi osebi v zapisu

"*zusammen geben mir (!)*", bi bil končno lahko tudi uradnik graščine Štrovsenek (Straussenege), nekdanjega lovskega dvorca celjskih grofov v Šmatevžu pri Gomilskem.⁸⁸ Iz nemško pisanega obračuna desetine za Grajsko vas je namreč razvidno, da je od pobrane desetine v ječmenu, ki so jo desetinski obvezniki, kot kaže, izročili njemu osebno, pripadala samo slaba tretjina župnijskemu imenu (*Pfargilt*), večji del pa je šel štrovseneški graščini. V takem primeru je graščina odvajala del pobrane desetine župniji in je prvi del registra mogel nastati že v graščinski pisarni. Temu v prid ne nazadnje govori dejstvo, da je bil register šele pozneje združen iz dveh ločeno nastalih delov. Vsekakor so desetino v Grajski vasi pobirali ločeno od žitne desetine v ostalih štirih krajih. V župnijskih desetinskih registrih za obdobji 1788–1790 in 1791–1793⁸⁹ namreč (še) ni Grajske vasi. Poleg tega žitni meri prvega dela registra za leto 1803 nista enaki merama v drugem delu: grajskovaški del registra navaja količine še neomlatenega žita v *nasadib* (nem. *Ansatz*) in *parib* (nem. *Paar*), drugi del registra pa v *stavab* (nem. *Mansh*) in *snopib* (nem. *Garbe*).⁹⁰

Ob nadvse skromni jezikovni beri je komajda moč soditi o jezikovnih značilnostih registra, še zlasti njegovega drugega dela, ki vsebuje poleg antroponimov in toponimov le pičlih šest slovenskih besed: izraze za žitne vrste in količinske enote neomlatenega žita. Prvi pisec nam je poleg teh izrazov pustil vsaj še slovenski poimenovanji za hišno številko (*Hishna Numara*) in desetinskega obveznika (*Ime Desetinskiga Gospodarja*) ter naslov samega registra. Zanimivo je, da se ime Grajske vasi v naslovu (*v Grejski nafs*) razlikuje od zapisa v registru (pag. 2: *Greska nafs*), kakor da bi šlo za pomoto. Kot že rečeno, je za savinjsko okolje prejkone nenavadna oblika "*Sa tu leitu 1803*", značilna za nekatere kranjske, zlasti dolenske govore ter v znatni meri tudi za dotedanje slovensko knjižno izročilo. Da sta dala pisca registru pečat lastnega idioma, pa najbolj očitno pričajo zapisi nazivov žitnih vrst, edini izrazi, ki jih srečamo v obeh delih registra.

leta 1762 v Zagrebu in je prišel službovat na Štajersko leta 1785, ko je njegova domača goriška nadškofija na severu še segala vse do Drave. Najprej je opravljal službo župnika v Idriji, nato v Kolovratu in od 1785 do prihoda v Braslovče oktobra 1797 v Sv. Lovrencu na Dravskem polju. V Braslovčah je bil hkrati župnik in dekan ter duhovni svetnik do svoje smrti 28. februarja 1825 (I. Orožen, *Das Dekanat Fraßlau*, str. 49; PAM, PAMB/1861, Slekovec Matej, šk. 15, Kartoteka duhovniki 17.–18. st., št. 286). Ob smrti mu je bilo 87 let (ŠAM, Matične knjige, Župnija Braslovče, M 1803–1825, fol. 1), na svet pa je prišel 24. septembra 1738 v meščanski družini v Krškem (Župnijski urad Krško, krstna matična knjiga 1730–1771).

⁸⁶ O J. Loszachu ni znanega nič določnega, A. Zabukovšek (1743–1815) pa je bil po rodu Celjan in do ukinitev žičkega samostana kartuzijan (PAM, PAMB/1861, Slekovec Matej, šk. 15, Kartoteka duhovniki 17.–18. st., št. 3615).

⁸⁷ Gl. op. 84.

⁸⁸ O Štrovseneku prim. I. Stopar, *Grajske stavbe*, str. 142–147.

⁸⁹ StLA, A. Fraßlau, Markt und Pfarre, K 1, H 5, Getreidezehent 1750–1845.

⁹⁰ Iz seštevkov v registru je razvidno, da je *nasad* sestavljalo 40 *parov* neomlatenega žita, *stavo* pa 20 *snopov*. Iskanje skupnega imenovalca ni dalo zanesljivih ugotovitev, čeprav je žito v obeh delih registra izraženo tudi v enoti z nemškim imenom *schober*. V prvem delu registra (pag. 4) se namreč seštevek ne nanaša na župnijsko desetino v Grajski vasi, temveč na neko večjo, žal neopredeljeno količino. Iz drugega dela (pag. 12) pa je razvidno, da *schober* (60 *snopov*) ustreza trem stavam (po 20 *snopov*). O enoti *schober* prim. S. Vilfan, *Prispevki k zgodovini mer*, str. 70.

Ime	Jezhmen	Ersh	Usheniza	Ouefs
05 Jakel Franze Shtander	1 14	1 38	1 28	—
40 Oquirk Mathia Andrejovny	—	1 12	2 10	26
04 Oquirk Juri	1 8	—	5 6	—
06 Suetel Mathia	—	—	4 16	24
40 Kopriva Henshe	3 1	—	1 8	20 24
44 Kosar Juri	1 4	—	24 4 17	24
7 Flaze Andre	1 4	1 12	4 20	18
	7 16	5 28	20 15	4 00

Odlomek braslovškega desetinskega registra

Vrste žita	1. pisec	2. pisec
ječmen	Jezhmen	Jezhmen
rž	Ersh	Arsh
pšenica	Usheniza	Psheniza
oves	Ouefs	Ous

V pravopisnem pogledu sta oba dela registra zelo enotna. Slovenski izrazi in antroponimi so namreč z majhnimi odstopanji zapisani v bohoričici svojega časa. V prvem delu izstopa grafem *u* namesto *v* (npr. *Greska uafs*, *Kopriva*), kar kaže nemara na zapisovalčevo ustnično izgovorjavo glasu *v*. V drugem delu so še največja odstopanja od bohoričične norme pri podvojenem *g* (*Vodlagg*) in se-

stavljene grafemu *th* (*Pirnath*). Zato pa je opaziti veliko doslednost pri šumnikih, kjer bi najprej pričakovali nemški vpliv, zlasti pri stiku šumnika *š* s fonemoma *t* in *k* (npr. *Shtakne*, *Shterabar*). Kot je pri tovrstnih, neknjižnih besedilih tega časa domala pravilo, ni nobeden od braslovških piscev razlikoval med šumnikoma *š* in *ž* (*Shtlander*, *Primosh*, *Janshe*).

Pri umestitvi braslovškega registra v zgodovinski in jezikovno-kulturni prostor naletimo na ovire, saj ne poznamo piscev, o tradiciji slovenskega uradnega pismenstva v lokalnem okolju pa ni sledov.⁹¹ Kot že rečeno, je izbira slovenščine za

⁹¹ Bolj kot zanimivost kaže omeniti, da je v Grajski vasi, ki jo

register, četudi le poluradne narave, za začetek 19. stoletja nenavadna, medtem ko je pisna in knjižna raba slovenskega jezika v tem času precej napredovala. Kaže, da na nastanek braslovškega desetinskega registra tako ni imelo posebnega vpliva lokalno okolje, temveč prej osebni dejavnik v povezavi s trendi širšega kulturnega okolja.

Ni izključeno, da desetinski register za leto 1803 ni bil edini te vrste v braslovški župniji. V vrsti ohranjenih nemško pisanih desetinskih registrov te župnije namreč med letoma 1793 in 1814 zeva dvajsetletna praznina, ki jo prekinja samo obravnavani primerek v slovenščini. Skupno se je iz skoraj stoletnega časovnega okvira ohranilo 14 registrov, najstarejši trije za leto 1750 in najmlajši iz leta 1845.⁹² Pri tem lahko govorimo o treh sklenjenih časovnih sklopih, ki so vsi dokaj oddaljeni od slovenskega registra. Tako pokrivata polstoletno obdobje med 1793 in 1842 zgolj dva registra, že omenjeni slovenski iz leta 1803 in nemški za leto 1814. Podobne časovne vrzeli beležimo v vrsti vinskih registrov 1720–1845,⁹³ saj se ni ohranil noben primerek za čas med letoma 1793 in 1809. Prav mogoče je torej, da je okoli leta 1800 nastalo v slovenskem jeziku več tovrstnih registrov, a se je ohranil en sam. Majhen namig na slovensko vodenje registrov pred letom 1803, a po letu 1793, se morda skriva v dejstvu, da najdemo pojasnjevalni slovenski izraz *nasad* (*Nafsad*) za nemški *Ansatz* že v desetinskih registrih 1788–90 in 1791–93. Tudi osebna imena in priimki v omenjenih registrih izstopajo po latinični pisavi z elementi bohoričice. Tega še ni zaslediti v registrih iz srede 18. stoletja, od 1814 dalje pa je latinično pravopisno mešano zapisovanje ostajalo pravilo (npr. izmenično *zh* in *tsch* za šumnik č). Za registre vinske desetine velja podobno: latinična imena in priimki z vplivi bohoričice se pojavijo v osemdesetih letih 18. stoletja, potem ko so bili antroponimi zapisovani v latinici že v zgodnjih registrih za leti 1720 in 1721.

obravnava prvi del braslovškega desetinskega registra, na prezbiteriju cerkve sv. Križa ob letnici 1723 zanimiv slovenski napis "TO IE HISHE TE MOLITVE". Grajska vas spada danes v župnijo Gomilsko, ki se je od braslovške župnije dokončno osamosvojila šele leta 1891.

⁹² StLA, A. Fraßlau, Markt und Pfarre, K 1, H 5, Getreidezehent 1750–1845. – Ohranjeni so registri za leta: 1750 (trije), 1751 (dva), 1753, 1754, 1788–90, 1791–93, 1803, 1814, 1842, 1843 in 1845.

⁹³ Prav tam, K 1, H 4, Weinzehent-Register 1750–1845. – Ohranjeni so registri za leta: 1720, 1721, 1729, 1739–40, 1740, 1742, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754 (dva), 1755, 1756–57, 1758–59, 1760–61, 1762–63, 1764, 1765, 1766, izvleček 1766–67, 1772, 1773–75, 1783–84, 1785–87, 1791–93, 1809–14, 1815–18 (in 1822), 1819–20, 1823–24, 1824, 1827, 1828, 1833, 1834, 1835, 1839, 1840 in 1845.

Kakor koli, še tako skromen, komaj opazen urbarialni zapis v slovenščini, je tudi v začetku 19. stoletja zelo neobičajen pojav. Braslovški desetinski register je poleg tega, če izvzamemo specifične prekmurske terezijanske urbarje, doslej edini znani urbarialni register, pisan v slovenskem jeziku, ki se ni ohranil le v prepisu ali zgolj omembi, temveč v izvorniku.

Sklep

Slovenski prostor je skratka do konca fevdalne dobe poznal domala izključno nemški, italijanski, latinski in madžarski uradovni jezik s poudarkom na nemščini. Slovenščina kot jezik ljudstva in skromne književnosti v skladu z uveljavljenimi pravili ni imela mesta v uradovni praksi in uradniški miselni sferi. Temu ustrezno je bera urbarialnih registrov v ljudskem jeziku v vseh pogledih borna, tako v količinskem, oblikovnem, zvrstnem, namembnostnem ali vsebinskem. Svojevrstno izjemo predstavljajo terezijanski urbarji za Prekmurje, ki pa so prav tako časovno, prostorsko in vsebinsko močno omejen pojav. Glede na dosedanjo dokaj temeljito prečesanost in popisanost graščinskih in župnijskih fondov ter urbarjev v arhivskih in drugih zbirkah lahko torej upravičeno sklepamo, da bi bila najdba še kakšnega samostojnega urbarja v slovenščini presenetljivo odkritje. Prej bi lahko pričakovali kak desetinski register ali neformalen urbarialni zapis, skratka kaj podobnega bloškemu urbarju, še prej braslovškemu registru. Nemara se v zapuščinskih inventarjih zemljiških gospodov skriva celo kakšna neznana omemba slovenskega urbarja poleg onega iz belokranjskega Gradca, in če že, potem prav verjetno kje ob meji s hrvaškim prostorom.

Viri in literatura

Viri

AAG = Archivio Arcivescovile di Gorizia:
Atti pastorali di Attems: 18 (33), 22 (37).

Arhiv HAZU = Arhiv Hrvatske akademije
znanosti i umjetnosti, Zagreb:
Acta Croatica: popis.

ARS = Arhiv Republike Slovenije:
AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 197,
I/107.
AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko: šk. 27.
AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Dežel-
nega sodišča v Ljubljani: šk. 80.

AS 1074, Zbirka urbarjev: I/49 u.
 NŠAL = Nadškofijski arhiv Ljubljana:
 Popis župnijskega arhiva Bloke.
 Prepisi matičnih knjig: župnija Bloke, K 1921–1964.

Zapuščine duhovnikov: Pokorn France, Zgodovinski zapiski, Bloke.

PAM = Pokrajinski arhiv Maribor:
 PAMB/1847, Lipovšek Gašper, šk. 1.
 PAMB/1861, Slekovec Matej, šk. 15.
 PAMB/2139, Šiftar dr. Vanek, šk. 87–92.
 PAMB/2190, Prekmurske arhivalije, šk. 1.

Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota:

Domoznanska zbirka: fasc. 74, Ro 212, Fo 162, Fo 167.

StLA = Steiermärkisches Landesarchiv, Graz:
 A. Fraßlau, Markt und Pfarre, K 1.

ŠAM = Škofijski arhiv Maribor:
 Matične knjige, Župnija Braslovče: R 1795–1825, P 1784–1825, M 1784–1802, M 1803–1825.

ZRC SAZU = Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti:
 Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede:
 Zapuščina Franceta Kidriča, a. e. 21.

Župnijski arhiv Bloke:
 župnijska urbarja iz let 1778 in 1820.

Župnijski urad Krško:
 krstna matična knjiga 1730–1771.

Literatura

Blaznik, Pavle: Slovenica v arhivalijah freisingškega loškega gospostva. *Loški razgledi* XVIII. Škofja Loka 1971, str. 74–79.

Golec, Boris: Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja. *Arhivi* XXIV (2001), št. 1, str. 87–108.

Golec, Boris: Iz zgodovine uradovne slovenščine 17. stoletja. *Arhivi* XXIII (2000), št. 2, str. 141–154.

Golec, Boris: *Ormož v stoletjih mestne avtonomije. Posestna, demografska, gospodarska, socialna, etnična in jezikovna podoba mesta ob Dravi 1331–1849*. Ljubljana 2005.

Grdina, Igor: *Od Brižinskih spomenikov do razsvetljenstva*. Maribor 1999.

Juričić Čargo, Danijela, Žnidaršič Golec, Lilijana: *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije, Zvezek 1: Urbarji v Zbirki urbarjev in fondih zemljiških gospostev*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije 2005.

Kebe, Janez: *Loška dolina z Babnim Poljem. Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje*. Ljubljana 1996.

Kidrič, France: *Dobrovskyj in slovenski prepород njegove dobe* (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 7, Historični oddelek 1). Ljubljana 1930.

Kidrič, Fr.: Opombe k protir. (katol.) dobi slovenskega pismenstva. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* III (1921–22), str. 73–133.

Kos, Dušan: *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.–18. stoletje)*, (Viri za zgodovino Slovencev. Trinajsta knjiga). Ljubljana 1991.

Kos, Janez, Umek, Ema: Dve slovenski pesmi iz drugega desetletja 18. stoletja. *Ježik in slovstvo* XIX (1973/74), str. 218–220.

Kos, Stanislav: *Bibliografsko kazalo Časopisa za zgodovino in narodopisje XXI–XXXV 1926–1941*. Maribor 1965.

Kozar-Mukič, Marija: Jezik urbarjev Slovenske okrogline (Tótság) v 18. stoletju. *Nemzetközi Szlavistikai Napok II (Slavistični dnevi)*. Szombathely 1986, str. 115–120.

Kozar-Mukič, Marija: Podatki o načinu življenja prekmurskih Slovencev v 18. stoletju. *Zbornik soboškega muzeja* 4. Murska Sobota 1995, str. 77–89.

Krampač, Tone: *Vodnik po matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva Ljubljana* (Nadškofija Ljubljana, Arhiv, Priročniki 2). Ljubljana 2003.

Lavrič, Andej: Čevljarska in usnjarska zadruga v Ložu. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* XIX (1909), str. 116–123.

Legiša, Lino, Gspan, Alfonz (ur.): *Zgodovina slovenskega slovstva. I. Do začetkov romantike*. Ljubljana 1956.

Letopis Cerkve na Slovenskem 2000. Stanje 1. januar 2000. Ljubljana: Nadškofija Ljubljana 2000.

Lopašić, Radoslav: *Hrvatski urbari. Urbaria lingua croatica conscripta. Svezak I. (Monumenta historico-juridica slavorum meridionalium, Volumen V.)*. Zagreb 1894.

Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst 1980.

Merku, Pavle: Zasebna slovenščina v 17. stoletju. *Slavistična revija* 30 (1982), str. 121–149.

Novak, Vilko: *Izbor prekmurskega slovstva*. Ljubljana 1976.

Orožen, Ignaz: *Das Dekanat Fraßlau*, (Das Bisthum und die Diözese Lavant, IV/1). Cilli 1880.

Orožen, Martina: Uradovna slovenščina v drugi polovici 18. stoletja. *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (Obdobja 10).

Ljubljana 1980, str. 155–177.

Pavliček, Vida: *Varaždinski urbariumi. Grad Varaždin i varaždinsko vlastelinstvo u terezijanskim urbarima druge polovice XVIII stoljeća*. Varaždin : Državni arhiv 2005.

Rutar, S.(imon): Završniška gosposčina na Krašu. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko V* (1895), str. 213–28.

Rutar, Simon: *Zgodovina Tolminskega*. Gorica 1882.

SBL 3 = Gspan, Alfonz (ur.): *Slovenski biografski leksikon, Tretja knjiga, Raab–Švikaršič*. Ljubljana 1960–1971.

Smole, Majda: *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. – 1747, 5. del: Cerkevne zadeve Lit. M–R*. Ljubljana 1995.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Tretja knjiga: Spodnja Savinjska dolina*. Ljubljana 1992.

Umek, Ema (ur.): *Iz roda v rod. Pričevanja o slovenskem jeziku* (Publikacije Arhiva SR Slovenije, Katalogi, Zvezek 5). Ljubljana 1982.

Umek, Ema (ur.): *Slovenščina v dokumentih skozi stoletja. Razstava ob 25-letnici samostojnega delovanja Arhiva Slovenije*. Ljubljana 1971.

Umek, Ema, Kos, Janez (ur.): *Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije* (Skupnost arhivov Slovenije, Vodniki). Ljubljana 1975.

Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana 1961.

Vilfan, Sergij: Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero (XVI.–XIX. stoletje). *Zgodovinski časopis* 8 (1954), str. 27–86.

Vugrinec, Jože (ur.): *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost. Zbornik Mednarodnega znanstvenega srečanja Murska Sobota 14. in 15. julij 2003*. Murska Sobota : Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija Petanjci 2005.

Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda*. Ljubljana 1994.

Zusammenfassung

URBARIALICA SLOVENICA – AUF DEN SPUREN URBARIALER REGISTER IN SLOWENISCHER SPRACHE ZWISCHEN DEM 17. UND 19. JAHRHUNDERT

Der Beitrag bietet einen auf den gesamten slowenischen Raum sich beziehenden Überblick über

die bisherige slowenische Literatur, die in den bis zur Grundentlastung von 1848 entstandenen Urbarien – Registern der Abgaben und Leistungen der Untertanen gefunden worden sind, und liefert neue Funde und Erkenntnisse über das Vorhandensein der slowenischen Sprache in dieser Art von Dokumenten. Im Hinblick auf den minimalen, sozusagen unbeträchtlichen Gebrauch des Slowenischen in der administrativen Sphäre bis Mitte des 19. Jahrhunderts ist es nur zu verständlich, dass bis vor kurzem kein in slowenischer als der Sprache des Volkes verfasstes urbariales Register bezuget war. Die Forscher fanden in den insgesamt mehreren Tausend erhaltenen Urbarien nur einzelne slowenische Ausdrücke und bestenfalls slowenische Beschreibungen der Grenzen der grundherrschaftlichen Landgerichte. Erst rund 10 Jahre kennt man das lediglich aus einer marginalen Erwähnung bekannte, verschollene slowenische Urbarium der Herrschaft Gradac in der Bela krajina für den Zeitraum 1625–1629, das bislang als einziges bezeugtes Urbarium in slowenischer Sprache galt. In der Folge kamen zufällig noch zwei derartige, slowenisch verfasste Dokumente zum Vorschein: das verschollene Urbarium der Pfarrei Bloke für den Zeitraum 1762–1770 in einer Abschrift aus dem 20. Jahrhundert und das originale Zehntregister der Pfarrei Braslovče aus dem Jahr 1803. Die Zahl der Urbarien und ähnlichen feudalen Register in slowenischer Sprache stieg so auf drei, nach Inhalt, Form und Zweck (es handelt sich nämlich um eine interne Geschäftsführung) allerdings sehr bescheidene Exemplare. Der Beitrag analysiert die Umstände und Gründe ihrer Entstehung, die bei jedem Register etwas eigentümlich sind, und weist zugleich auf die spezifische Erscheinung der sog. kajkawisch-slowenischen Urbarien aus Prekmurje des Zeitraums 1768–1775 hin. Es handelt sich um gedruckte Formulare für einzelne Dörfer in Prekmurje (Übermurgebiet), einem slowenischen Randgebiet, das zu Ungarn gehörte. Die Sprache dieser an diversen Aufbewahrungsorten in Slowenien und Ungarn verstreuten Urbarien muss erst genau untersucht und dementsprechend benannt werden. Von besonderem Wert sind die aus der Zeit direkt vor der Entstehung der genannten Urbarien stammenden Antworten der Untertanen auf einen amtlichen, die für einige Dörfer in der Volkssprache verfasst wurden.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 262.3(497.4)"18"

262.2(497.4)"18"

Prejeto: 14. 9. 2006

Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja

JURIJ ŠILC

doc., dr. elektrotehniških znanosti, višji znanstveni sodelavec

Cirila Kosmača 51, SI-1211 Ljubljana Šmartno

e-pošta: jurij.silc@siol.net

IZVLEČEK

Začetki škofije s sedežem v Ljubljani segajo v čas ob koncu srednjega veka, v leto 1461, ko je cesar Friderik III. iz župnij, ki so mu bile kot dediščina Celjskih podrejene, ustanovil od Ogleja neodvisno škofijo. Cesarjevo ustanovno listino je 6. septembra 1462 potrdil tudi papež Pij II. Ljubljansko škofijo je sestavljalo pet ločenih teritorialnih enot v notranjeavstrijskih deželah Kranjski, Štajerski in Koroski. Po preureditvi škofijskih meja v obdobju cesarja Jožefa II. (v letih 1785–1788) je bila škofija teritorialno zaokrožena, šele sredi 19. stoletja pa so bile njene meje tudi kranjske deželne meje. To pa je bil tudi njen največji obseg. V pričujočem sestavku poskušamo, predvsem na osnovi map franciscejskega katastra, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije, določiti krajevni obseg župnij tistega časa.

KLJUČNE BESEDE: *cerkvena organiziranost, škofija Ljubljana, franciscejski kataster, 19. stoletje*

ABSTRA T

PARISHES AND THEIR TERRITORIAL EXTENT IN THE DIOCESE LJUBLJANA IN MID-19TH CENTURY

The beginnings of the Ljubljana diocese date back to the end of the Middle Ages. It was in 1461 that Emperor Frederic III assigned to his newly founded and from Aquileia independent diocese the parishes under his patronate, most of which had been part of the Counts of Celje' heritage. The Emperor's foundation was confirmed on the 6th of September 1462 by Pope Pius II. The Ljubljana diocese consisted of five disconnected territorial areas within the Austrian provinces of Carniola, Styria and Carinthia. Under Emperor Joseph II, between the years 1785–1788, the diocesan borders were rearranged. However, it was only in the 19th century that its borders finally became identical with those of the province of Carniola. This was at the same time its largest extent. On the basis of the Franciscan land cadastre kept in the Archive of the Republic of Slovenia, the author defines the extent of the parishes in question.

KEY WORDS: *ecclesiastical organization, diocese Ljubljana, Franciscan land cadastre, 19th century*

Pod poveljstvom Pipina, sina Karla Velikega, sta se leta 796 udeležila vojnega pohoda iz Italije v Panonijo tudi salzburški škof Arno in oglejski patriarh Pavlin. Na posebnem škofovskem sestanku v vojaškem taboru "ob bregovih Donave" je bilo takrat osvobojeno obrsko ozemlje razdeljeno med sosednje škofije. Oglejski patriarh je dobil za misijonsko področje ozemlje južno od Drave, salzburški škof pa severno od nje. Ker je postala po Pavlinovi smrti ta razmejitev sporna, je Karel Veliki 811 trajno določil reko Dravo kot mejo med metropolijama. Ta cerkvena meja je delila slovensko ozemlje poslej skoraj tisoč let, pravzaprav do osemdesetih let 18. stoletja, ko je v dobi cesarja Jožefa II. prišlo do najglobljšega preoblikovanja cerkvene uprave. V srednjem veku je bilo oz. je nastalo znotraj obeh metropolij nekaj sufraganskih škofij; nekatere so imele močan vpliv na slovensko ozemlje, predvsem škofiji Krka na Koroškem ter Št. Andraž v Labotski dolini v okviru salzburške metropolije ter škofiji Trst in Koper v oglejskem patriarhatu.¹

Predjožefinsko obdobje

Leta 1461 se je posrečilo cesarju Frideriku III. z dediščino Celjskih iz župnij, ki so mu bile podrejene, ustanoviti od Ogleja neodvisno škofijo v Ljubljani.² Cerkevopravno potrditev je škofija dočakala 6. septembra 1462 z bulo papeža Pija II.³ Teritorialno pa je bila razdeljena na pet ločenih delov na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem:⁴

- prvi in največji je segal do povirja Ljubljanice, nato pa v ozkem pasu ob Savi v obe zgornjesavski dolini in je obsegal: župnijo Sv. Nikolaja v Ljubljani, župnijo Sv. Petra v predmestju z vikariatoma Ig in Vrhnika, župnijo Šentvid nad Ljubljano, župnijo Vodice z vikariatom Smednik, kapelo Sv. Petra na Pšati, župnijo Sora, župnijo Šmartin pri Kranju, župnijo Naklo, župnijo Radovljica, župnijo Bled, župnijo Mošnje ter župnijo Zgornje Gorje z vikariati Dovje,

- Kranjska Gora in Srednja vas v Bohinju;
- drugi je segal od Svibna v zgornjo Savinjsko dolino do Šmihela pri Pliberku in do Škal in je zajemal župnijo Svibno, župnijo Gornji Grad z vikariati Solčava, Ljubno, Rečica in Mozirje, župnijo Šmihel nad Pliberkom/St. Michael ob Bleiburg z vikariati Pliberk/Bleiburg, Vogrče/Rinkenbergl, Globasnica/Globasnitz in Črna na Koroškem, župnijo Braslovče z vikariati Vransko, Sv. Pavel pri Preboldu, Griže in Trbovlje ter župnijo Škale z vikariati Sv. Martin pod Šalekom, Šoštanj, Šentjanž na Vinski Gorji in Šentilj pri Velenju;
- tretji drobci je zajemal župnijo Sv. Nikolaj pri Beljaku/Villach-St. Nikolai z vikariati Šentrupert/St. Ruprecht bei Villach, Dvor/Kranzlhofen, Skočidol/Gottestal in Lipa nad Vrbo/Lind ob Velden;
- četrti župnijo Pilštanj z vikariati Sv. Vid na Planini, Sv. Peter pod Svetimi Gorami, Podčetrtek, Podsreda in Žusem ter
- peti župnijo Šentjerneji na Dolenjskem.

Dejstvo je, da 6. julija 1751, ko je papež Benedikt XIV. z bulo "Injuncta nobis"⁵ ukinil oglejski patriarhat in za njegov avstrijski del ustanovil metropolijo v Gorici, goriški nadškof ni postal metropolit ljubljanske škofije, saj je ljubljanski škof izbral za svojega metropolita nadškofa v Ostrogonu. Po drugi strani pa je ljubljanska škofija še naprej ostala teritorialno razdrobljena.⁶ To je bil le eden od razlogov za pobudo za novo organizacijo in razmejitev škofij v habsburški monarhiji, ki jo je že leta 1771 izrazil v spomenici⁷ svoji materi cesarici Mariji Tereziji njen najstarejši sin in takratni sovladar, cesar Jožef II.

Jožefinske reforme in ljubljanska nadškofija

Problem nove razmejitve notranjeavstrijskih škofij je ponovno sprožil ljubljanski škof Janez Karel grof Herberstein, ki je pripravil kar nekaj

¹ Prim. Mlinarič, 1991, 71–94.

² Ustanovno listino je izdal cesar Friderik III. v Gradcu na praznik Sv. Nikolaja, 6. decembra 1461. Izvirnik ni ohranjen, pač pa prepis, ki ga je izstavil Maksimilijan I. 14. aprila 1494 na Dunaju in je v NŠAL, Zbirka listin, 1494 IV. 14., Dunaj.

³ Papež Pij II. je izdal bulo z naslovom "Romanum Pontifex" v svojem rojstnem kraju Pienzi. Izvirnik je v NŠAL, Zbirka listin, 1462 IX. 6., Dunaj. Za objavo obeh dokumentov, cesarjevga in papeževga, prim. Žnidaršič Golec, 2000, 307–317.

⁴ Prim. Dolinar, 1989, 11.

⁵ Bula je v nemškem prevodu objavljena v Historische Notizen, 1851, 21–32.

⁶ Seznam župnij in podružnic ljubljanske škofije iz leta 1632 je objavljen v Lavrič, 1990, 260–269. Za teritorialni obseg župnij na Kranjskem tik pred jožefinskimi reformami pa prim. Miklavčič, 1944–45.

⁷ Spomenica Jožefa II.: "Enumeration derjenigen Ursachen, welche diese Länder, besonders einige Jahre her, in diese Umstände zu verfallen zubereitet haben, samt denjenigen Mitteln, welche Ich zur Behebung dieser vitiosen Verfassung, in allen Theilen, meiner wenigen Einsicht nach, vorzuschlagen glaube." Prim. Klueging, 1995, 163.

Meje dekanij v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja (Vir: ARS, AS3000/S204)

predlogov nove razmejitve: prvega sredi leta 1773, drugega februarja 1774, tretjega novembra 1775 in četrtega novembra 1781.⁸ Preureditev škofijskih meja so končno izvedli v letih 1785–1788. Nova ljubljanska nadškofija⁹ je leta 1788 obsegala:¹⁰

– zunaj dekanij: Sv. Nikolaj pri ljubljanski stolnici

(nž), križevniška cerkev Matere božje, Sv. Jakob v mestu (ž), cerkev sv. Florijana, Sv. Peter v predmestju (ž)

Na Gorenjskem so bile dekanije:

- Marijino oznanjenje v Ljubljani: Marijino oznanjenje v predmestju (ž), uršulinska cerkev v Ljubljani, Trnovo (ž)
- Sora: Sora (ž), Brezovica (ž), Dobrova (ž), Šentvid nad Ljubljano (ž), Preska (l), Jeterbenk (l)
- Poljane nad Škofjo Loko: Poljane nad Škofjo Loko (ž), Trata (ž), Žiri (ž), Leskoveca (v), Nova Oselica (v), Stara Oselica (v), Javorje (l), Lučine (l), Vrh nad Rovtami (l), Zavratec (l)
- Šmartin pri Kranju: Šmartin pri Kranju (ž), Kropa (ž), Stara Loka (ž), Škofja Loka (v), uršu-

⁸ Prim. Rajšp, 1999, 341–361.

⁹ Cesar je Herbersteina imenoval za prvega ljubljanskega nadškofa, vendar papež imenovanja ni hotel potrditi, pač pa je potrdil šele njegovega naslednika Mihaela Leopolda barona Brigido, ki je bil ljubljanski nadškof v letih 1787–1806.

¹⁰ Prim. Pokorn, 1908. Od tu naprej pomeni (p) proštijo, (nž) nadžupnijo, (ž) župnijo, (v) vikariat, (l) lokalijo, (e) ekspozituro in (b) beneficij. Duhovnije pisane v ležečem tisku so bile takrat že predvidene, a še ne ustanovljene (večina jih kasneje dejansko ni zaživela).

- linska cerkev v Škofji Loki, Mavčiče (l), Besnica (v), Ovsišče (v), Sv. Jošt nad Kranjem (e)
- Železniki: Zali Log (ž), Železniki (ž), Selce (ž), Bukovščica (l), Dražgoše (l), Lenart nad Lušo (l), Sorica (v)
 - Kranj: Kranj (ž), Kovor (ž), Križe (ž), Ljubno (ž), Naklo (ž), Podbrezje (ž), Preddvor (ž), Predoslje (ž), Tržič (ž), Duplje (l), Goriče (l), Kokra (l), Lom (l), Trstenik (l)
 - Zgornje Gorje: Zgornje Gorje (ž), Bohinjska Bistrica (ž), Bled (ž), Mošnjje (ž), Lesce (ž), Srednja vas v Bohinju (ž), Zasip (ž), Radovljica (v), Kamna Gorica (v), Begunje (l), Bohinjska Bela (l), Dobrava (l), Ribno (l), Rodine (ž), Leše (v)
 - Kranjska Gora: Kranjska Gora (ž), Dovje (ž), Jesenice (ž), Bela Peč (v), Koroška Bela (l), Rateče (l)
 - Cerklje na Gorenjskem: Cerklje na Gorenjskem (ž), Šenčur (ž), Komenda (ž), Velesovo (ž), Olševk (l), Šenturška Gora (l), Tunjice (l), *Primskovo* (e),
 - Mengeš: Mengeš (ž), Dol (ž), Šmartno pod Šmarno goro (ž), Smlednik (ž), Vodice (ž), Črnuče (v), Homec (l), Dolsko (l), Trboje (e), Zapoge (l), *Šentjakob* (l)
 - Kamnik: Kamnik (ž), Nevlje (ž), Spodnji Tuhinj (ž), Špitalič (ž), Zgornji Tuhinj (ž), Mekinje (l), Rove (l), Vranja Peč (l)
 - Dob: Dob (ž), Brdo pri Lukovici (ž), Ihan (ž), Krašnja (ž), Moravče (ž), Blagovica (l), Češnjice (l), Šentožbolt (l), Zlato Polje (l), Peče (v)
 - Ježica: Ježica (ž), Polje (ž), Dobrunje (l), Javor (l), Sostro (v)
 - Vače: Vače (ž), Čemšenik (ž), Kolovrat (ž), Zagorje (ž), Šentlambert (v), Trojane (v), Sveta Gora (l), Hotič (l), Sveta Planina (l), *Sava* (l)
- Dolenjska je obsegala dekanije:
- Šmarje: Šmarje (ž), Škocjan pri Turjaku (ž), Št. Jurij pri Grosupljem (l), Polica (l), Rudnik (l), Žalna (l), Kopanj (v), Lipoglav (v), Turjak (v)
 - Šmartno pri Litiji: Šmartno pri Litiji (ž), Kresnice (ž), Prežganje (ž), Janče (l), Velika Štanga (l)
 - Šentvid pri Stični: Šentvid pri Stični (ž), Višnja Gora (ž), Stična (ž), Primskovo (v)
 - Svibno: Svibno (ž), Radeče (ž), Dobovec (v), Šentjurij pri Svibnem (l), Konjšica (l),
 - Šentrupert: Šentrupert (ž), Mokronog (ž), Trebelno (ž), Polšnik (ž), Dole pri Litiji (v), Šentjanž (v), Tržišče (v)
 - Trebnje: Trebnje (ž), Dobrnič (ž), Šentlovrenc (v), Gabrovka (v), Mirna (v), Dolenji Ajdovec (l), Čatež (l), Sela pri Šumberku (l)
 - Krško: Leskovec (ž), Cerklje ob Krki (v)
 - Kostanjevica: Kostanjevica (ž), Čatež ob Savi (ž), Velika Dolina (ž), Šentjerneji (ž), Orehovica (ž), Podbočje (ž), Velike Brusnice (l)
 - Škocjan: Škocjan (ž), Bela Cerkev (ž), Šmarjeta (ž), Raka (ž), Studenec (v)
 - Novo mesto: Novo mesto (ž, p), Mirna Peč (ž), Šmihel (ž), Soteska (ž), Stopiče (ž), Dolenjske Toplice (ž), Šentpeter (Otočec) (v), Prečna (v), Vavta vas (v)
 - Metlika: Metlika (ž), Črnomelj (ž), Podzemelj (ž), Poljane (ž), Semič (ž), Vinica (ž), Sinji Vrh (v)
 - Kočevje: Kočevje (ž), Črmošnjice (ž), Kostel (ž), Koprivnik (ž), Mozelj (ž), Osilnica (ž), Kočevska Reka (ž), Stara Cerkev (ž), Stari Log (ž), Gotenica (l), Trava (l)
 - Ribnica: Ribnica (ž), Dolenja vas (ž), Loški Potok (v), Sodražica (v), Grčarice (e), Gora pri Sodražici (e)
 - Krka: Krka (ž), Žužemberk (ž), Ambrus (v), Hinje (v), Zagradec (l)
 - Dobropolje: Dobropolje (ž), Bloke (ž), Velike Lašče (v), Struge (v), Sv. Gregor (l), Šivče (l), Žilce (l)
- Notranjska pa je imela dekanije:
- Lož: Lož (ž), Cerknica (ž), Planina (v), Grahovo (l), Unec (l)
 - Vrhnika: Vrhnika (ž), Polhov Gradec (ž), Godovič (v), Hotedršica (v), Šentjošt nad Horjulom (v), Gorenji Logatec (v), Rovte (v), Bevke (l), Podlipa (l), Zaplana (l), Črni Vrh pri Polhovem Gradcu (l), Vrzdeneč (l)
 - Preserje: Preserje (ž), Ig (ž), Bistra (v), Borovnica (v), Rakitna (v), Golo (l), Tomišelj (l), Želmlje (l), Kurešček (l)
- Do leta 1794 se je izoblikovalo tako stanje:¹¹
- zunaj dekanij: Sv. Nikolaj pri ljubljanski stolnici (nž), križevniška cerkev Matere božje, Sv. Jakob v mestu (ž), Sv. Peter v predmestju (ž)
- Gorenjska je imela naslednje dekanije:
- Marijino oznanjenje: Marijino oznanjenje v predmestju (ž), uršulinska cerkev v Ljubljani, Trnovo (ž), Ig (ž), Tomišelj (e), Želmlje (l), Golo (e), Kurešček (e)
 - Sora: Sora (ž), Preska (l), Jeterbenk (l), Šentvid nad Ljubljano (ž), Dobrova (ž), Brezovica (ž), *Notranje Gorice* (l)
 - Poljane nad Škofjo Loko: Poljane nad Škofjo Loko (ž), Trata (ž), Lučine (l), Stara Oselica (v), Leskovec (v), Žiri (ž), Zavratac (l), Vrh nad

¹¹ Catalogus, 1794.

- Rovtami (l), Nova Oselica (v), Javorje (l)
- Šmartin pri Kranju: Šmartin pri Kranju (ž), Besnica (e), Ovsišče (v), Sv. Jošt nad Kranjem (e), Mavčiče (l), Kropa (ž), Stara Loka (ž), Škofja Loka (v), uršulinska cerkev v Škofji Loki, *Žabnica* (l)
 - Železniki: Železniki (ž), Selce (ž), Lenart nad Lušo (l), Bukovščica (l), Dražgoše (l), Sorica (v), Zali Log (ž), *Davča* (l)
 - Kranj: Kranj (ž), Naklo (ž), Podbrezje (ž), Ljubno (ž), Preddvor (ž), Predoslje (ž), Trstenik (l), Kokra (l), Križe (l), Tržič (ž), *Ljubelj* (l), Kovor (l), Goriče (l), Duplje (l), Lom (l)
 - Zgornje Gorje: Zgornje Gorje (ž), Bled (ž), Ribno (l), Bohinjska Bela (l), Zasip (ž), Srednja vas v Bohinju (ž), Gorjuše (l), Bohinjska Bistrica (ž), Radovljica (ž), Begunje (ž), Rodine (ž), Lesce (ž), Leše (v), Kamna Gorica (v), Mošnje (ž), Dobrava (l)
 - Kranjska Gora: Kranjska Gora (ž), Bela Peč (v), Rateče (l), Dovje (ž), Jesenice (ž), Koroška Bela (l), *Planina pod Golico* (l)
 - Cerklje na Gorenjskem: Cerklje na Gorenjskem (ž), Komenda (ž), Velesovo (ž), Šenturška Gora (l), *Zalog* (l), Šenčur (ž), Primskovo (e), Olševk (l), Tunjice (l)
 - Mengeš: Mengeš (ž), Šmartno pod Šmarno goro (ž), Vodice (ž), Smednik (ž), Trboje (e), Zapogje (l), Homec (l), Šentjakob (l), Črnuče (v), Dol (ž), Dolsko (l)
 - Kamnik: Kamnik (ž), Rove (e), Mekinje (l), Nevlje (ž), Spodnji Tuhinj (ž), Zgornji Tuhinj (ž), Špitalič (v), *Radomlje* (l), Gozd (l), Sela pri Kamniku (l), Vranja Peč (l), Stranje (l)
 - Dob: Dob (ž), Krašnja (ž), Blagovica (l), Brdo pri Lukovici (ž), Zlato Polje (l), Češnjice (l), Šentožbolt (l), Ihan (ž), Moravče (ž), Vrhpolje pri Moravčah (e), *Velika vas* (l), *Gora pri Pečah* (l), Peče (v)
 - Ježica: Ježica (ž), Polje (ž), Javor (l), Rudnik (l), Dobrunje (l), Lipoglav (v)
 - Vače: Vače (ž), *Sava* (l), Hotič (l), Šentlambert (v), Kolovrat (ž), Čemšenik (ž), Trojane (v), Zagorje (ž), Sveta Planina (l)
- Dolenjska je obsegala dekanije:
- Šmarje: Šmarje (ž), Sostro (v), Kopanj (l), Št. Jurij pri Grosupljem (l), Polica (l), Škocjan pri Turjaku (ž), Turjak (ž), Zalna (l)
 - Šmartno pri Litiji: Šmartno pri Litiji (ž), Velika Štanga (l), Kresnice (v), *Liberga* (l), Prežganje (v), Janče (l)
 - Šentvid pri Stični: Šentvid pri Stični (ž), Stična (ž), Primskovo (v), Javorje pri Litiji (l), Višnja Gora (ž), mesto Višnja Gora (b)
 - Svibno: Svibno (ž), Dobovec (v), Šentjurij pri Svibnem (l), Konjšica (l), Radeče (ž)
 - Šentrupert: Šentrupert (ž), Hrastovica (l), Polšnik (ž), Dole pri Litiji (v), Šentjanž (v), Kal pri Krmelju (l), Tržišče (v), Trebelno (ž), *Jelševac* (l), Mokronog (ž), Boštanj (ž)
 - Trebnje: Trebnje (ž), Šentlovrenc (v), Gabrovka (v), Mirna (v), Dobrnič (ž), Sela pri Šumberku (l), Dolenji Ajdovec (l), Čatež (l)
 - Krško: Leskovec (ž), Cerklje ob Krki (v), Veliki Trn (ž)
 - Kostanjevica: Kostanjevica (ž), Podbočje (ž), *Bušča vas* (l), *Frluga* (l), Čatež ob Savi (ž), Velika Dolina (ž), Šentjernej (ž), *Orehovica* (ž), Velike Brusnice (l)
 - Škocjan: Škocjan (ž), *Telče* (l), Raka (ž), Bučka (l), Studenec (v), Šmarjeta (ž), Bela Cerkev (ž)
 - Novo mesto: Novo mesto (ž, p), Mirna Peč (ž), Šmihel (ž), Stopiče (ž), Podgrad (l), Prečna (v), Vavta vas (v), Soteska (ž), Dolenjske Toplice (ž), *Dolž* (l), *Golobinjeke* (l), Šentpeter (Otočec) (v)
 - Metlika: Metlika (ž), *Bušinja vas* (ž), *Draščiči* (l), Semič (ž), *Gradnik* (l), Črnomelj (ž), *Dobljče* (ž), *Otovec* (l), Vinica (ž), Preloka (l), Podzemelj (ž), Adlešiči (ž), Poljane (ž), Nemška Loka (l), *Spodnji Log* (l), Sinji Vrh (v)
 - Kočevje: Kočevje (ž), Stara Cerkev (ž), Mozelj (ž), *Škerij* (l), Kočevska Reka (ž), Gotenica (l), Trava (e), Borovec pri Kočevski Reki (e), Koprivnik (ž), Črmošnjice (ž), Kočevske Poljane (l), Planina (l), Stari Log (ž), Osilnica (ž), *Draga* (e), *Stari Kot* (e), Kostel (ž), Banja Loka (l)
 - Ribnica: Ribnica (ž), Dolenja vas (l), Grčarice (e), Sodražica (v), Gora pri Sodražici (e), Loški Potok (v)
 - Krka: Krka (ž), Zagradec (l), Hinje (v), Ambrus (v), Žužemberk (ž), Šmihel pri Žužemberku (l)
 - Dobropolje: Dobropolje (ž), Sv. Gregor (l), Struge (v), Velike Lašče (v), Rob (l), Šivče (e), Žilce (v)
- Notranjska pa je imela dekaniji:
- Lož: Lož (ž), *mesto Lož* (l), *Babna Polica* (l), *Gorenje Jezero* (l), Cerknica (ž), Planina (v), Unec (l), Grahovo (l), Bloke (ž)
 - Vrhnika: Vrhnika (ž), Gorenji Logatec (v), Hotedršica (v), Godovič (v), Rovte (v), Šentjošt nad Horjulom (v), Polhov Gradec (ž), Črni Vrh pri Polhovem Gradcu (l), Horjul (ž), Bevke (v), Zaplana (l), Podlipa (l), Preserje (ž), Borovnica (v), Rakitna (v), Idrija (ž), Spodnja Idrija (ž), Vojsko (e), Gore (e).
- Leta 1795 je prišlo do nove razmejitve med de-

kanijami,¹² leto pozneje pa je bila še nekoliko popravljena, tako da se je število dekanij zmanjšalo z 31 na 28, že pred 1793 predvidene duhovnije pa še niso zaživele. Tako je bilo stanje 1796 tako:¹³

– zunaj dekanij so bile: Sv. Nikolaj pri ljubljanski stolnici (nž), križevniška cerkev Matere božje, Sv. Jakob v mestu (ž), Sv. Peter v predmestju (ž), Trnovo (ž), Marijino oznanjenje v predmestju (ž), uršulinska cerkev

Gorenjska je imela dekanije:

- Šentvid nad Ljubljano: Šentvid nad Ljubljano (ž), Jeterbenk (l), Dobrova (ž), Brezovica (ž), Ig (ž), Tomišelj (e), Golo (e), Želimlje (l), Kurešček (e), Ježica (ž), Polje (ž), Javor (l), Rudnik (l), Dobrunje (l), Lipoglav (v)
- Poljane nad Škofjo Loko: Poljane nad Škofjo Loko (ž), Trata (ž), Lučine (l), Stara Oselica (v), Leskovača (v), Žiri (ž), Zavratac (l), Vrh nad Rovtami (l), Nova Oselica (v), Javorje (l)
- Šmartin pri Kranju: Šmartin pri Kranju (ž), Sv. Jošt nad Kranjem (e), Besnica (e), Ovsise (v), Sora (ž), Preska (l), Mavčiče (l), Stara Loka (ž), Škofja Loka (v), uršulinska cerkev v Škofji Loki, Železniki (ž), Selce (ž), Lenart nad Lušo (l), Bukovščica (l), Dražgoše (l), Sorica (v), Zali Log (ž)
- Kranj: Kranj (ž), Primskovo (e), Preddvor (ž), Predoslje (ž), Goriče (l), Trstenik (l), Kokra (l), Smlednik (ž), Trboje (e)
- Naklo: Naklo (ž), Podbrezje (ž), Ljubno (ž), Kropa (ž), Kovor (l), Tržič (ž), Lom (l), Duplje (l), Dobrava (l), Križe (l)
- Zgornje Gorje: Zgornje Gorje (ž), Bled (ž), Ribno (l), Bohinjska Bela (l), Zasip (ž), Srednja vas v Bohinju (ž), Gorjuše (l), Bohinjska Bistrica (ž), Radovljica (ž), Begunje (ž), Rodine (ž), Lesce (ž), Leše (v), Kamna Gorica (v), Mošnje (ž)
- Kranjska Gora: Kranjska Gora (ž), Bela Peč (v), Rateče (l), Dovje (ž), Jesenice (ž), Koroška Bela (l)
- Cerklje na Gorenjskem: Cerklje na Gorenjskem (ž), Komenda (ž), Velesovo (ž), Šenturška Gora (l), Zalog (l), Šenčur (ž), Olševk (l), Tunjice (l)
- Mengeš: Mengeš (ž), Šmartno pod Šmarno goro (ž), Zapoge (l), Homec (l), Šentjakob (l), Vodice (ž), Šinkov Turn (e), Črnuče (v), Dol (ž), Dolsko (l)
- Kamnik: Kamnik (ž), Rove (e), Mekinje (l), Nevlje (ž), Spodnji Tuhinj (ž), Sela pri Kamniku (l), Zgornji Tuhinj (ž), Špitalič (v), Gozd (l),

Vranja Peč (l), Stranje (l)

- Dob: Dob (ž), Krašnja (ž), Blagovica (l), Brdo pri Lukovici (ž), Zlato Polje (l), Češnjice (l), Šentožbolt (l), Ihan (ž), Moravče (ž), Vrhpolje pri Moravčah (e), Peče (v)
- Vače: Vače (ž), Hotič (l), Šentlambert (v), Kolvrat (ž), Čemšenik (ž), Trojane (v), Zagorje (ž), Sveta Planina (l)

Dolenjska je obsegala dekanije:

- Šmarje: Šmarje (ž), Sostro (v), Kopanj (l), Št. Jurij pri Grosupljem (l), Polica (l), Škocjan pri Turjaku (ž), Turjak (ž), Žalna (l)
- Šmartno pri Litiji: Šmartno pri Litiji (ž), Velika Štanga (l), Kresnice (v), Prežganje (v), Janče (l)
- Šentvid pri Stični: Šentvid pri Stični (ž), Stična (ž), Primskovo (v), Javorje pri Litiji (l), Višnja Gora (ž), mesto Višnja Gora (b)
- Svibno: Svibno (ž), Dobovec (v), Šentjurij pri Svibnem (l), Konjsica (l), Radeče (ž)
- Šentrupert: Šentrupert (ž), Hrastovica (l), Polšnik (ž), Dole pri Litiji (v), Šentjanž (v), Kal pri Krmelju (l), Tržišče (v), Trebelno (ž), Mokronog (ž), Boštanj (ž)
- Trebnje: Trebnje (ž), Šentlovrenc (v), Gabrovka (v), Mirna (v), Dobrnič (ž), Sela pri Šumberku (l), Dolenji Ajdovec (l), Čatež (l)
- Kostanjevica: Kostanjevica (ž), Podbočje (ž), Čatež ob Savi (ž), Velika Dolina (ž), Šentjernej (ž), Velike Brusnice (l), Leskovec (ž), Cerklje ob Krki (v), Veliki Trn (ž)
- Škocjan: Škocjan (ž), Raka (ž), Bučka (l), Studenec (v), Šmarjeta (ž), Bela Cerkev (ž)
- Novo mesto: Novo mesto (ž, p), Mirna Peč (ž), Šmihel (ž), Stopiče (ž), Podgrad (l), Prečna (v), Vavta vas (v), Soteska (ž), Dolenjske Toplice (ž), Šentpeter (Otočec) (v)
- Metlika: Metlika (ž), Semič (ž), Črnomelj (ž), Vinica (ž), Preloka (l), Podzemelj (ž), Adlešiči (ž), Poljane (ž), Nemška Loka (l), Sinji Vrh (v)
- Kočevje: Kočevje (ž), Stara Cerkev (ž), Mozelj (ž), Kočevska Reka (ž), Gotenica (l), Trava (e), Borovec pri Kočevski Reki (e), Koprivnik (ž), Črmošnjice (ž), Kočevske Poljane (l), Planina (l), Stari Log (ž), Osilnica (ž), Kostel (ž), Banja Loka (l)
- Ribnica: Ribnica (ž), Nova Štifta (b), Dolenja vas (l), Grčarice (e), Sodražica (v), Gora pri Sodražici (e), Loški Potok (v)
- Krka: Krka (ž), Zagradec (l), Hinje (v), Ambrus (v), Žužemberk (ž), Šmihel pri Žužemberku (l)
- Dobropolje: Dobropolje (ž), Sv. Gregor (l), Struge (v), Velike Lašče (v), Rob (l), Šivče (e), Žilce (v)

¹² Catalogus, 1795.

¹³ Catalogus, 1796.

Notranska je imela dekaniji:

- Lož: Lož (ž), Cerknica (ž), Planina (v), Unec (l), Grahovo (l), Bloke (ž)
- Vrhnika: Vrhnika (ž), Gorenji Logatec (v), Hotedrška (v), Godovič (v), Rovte (v), Šentjošt nad Horjulom (v), Polhov Gradec (ž), Črni Vrh pri Polhovem Gradcu (l), Horjul (ž), Bevke (v), Zaplana (l), Podlipa (l), Preserje (ž), Borovnica (v), Rakitna (v), Idrija (ž), Spodnja Idrija (ž), Vojsko (e), Gore (e).

Obseg škofije v 19. stoletju

V 19. stoletju so se zgodile nekatere nove spremembe. Leta 1831 je tržaški škof prepustil ljubljanski škofiji župnije postojnske in trnovske dekanije, od goriške nadškofije se je odcepila in pod ljubljansko škofijo prešla vipavska dekanija, leta 1833 je prišel iz lavantinske škofije pod ljubljansko še Motnik. Tako se je ljubljanska škofija končno izenačila s kranjskimi deželnimi mejami in je bila teritorialno organizirana, kot je prikazano v nadaljevanju.¹⁴ (Pri tem velja legenda.¹⁵)

¹⁴ Catalogus, 1847, 1857; ARS, AS 176, Decanats und Übersichts Karte der Steuer Bezirke und Katastral Gemeinden von Krain bis zum Jahre 1849. Okrajšave pomenijo: KPL (kapele), PDR (podružnična cerkve), KO (katastrske občine); oznake v oglatih oklepajih označujejo, v kateri (nad)škofiji je duhovnija po preureditvi meja slovenskih škofij 7. aprila 2006, in sicer KP (Koper), LJ (Ljubljana), NM (Novo mesto) in UD (Videm/Udine).

¹⁵ *Legenda:*

¹²⁹⁰ Tacen/Tazen [I:8:1/2:L152]

števila kresija: (A) Postojnska, (L) Ljubljanska, (N) Novomeška
 Dekanije: (I) Ljubljana, (II) Škofja Loka, (III) Kranj, (IV) Radovljica, (V) Kamnik, (VI) Moravče, (VII) Šmarje, (VIII) Litija, (IX) Trebnje, (X) Krško, (XI) Novo mesto, (XII) Metlika, (XIII) Kočevje, (XIV) Ribnica, (XV) Vrhnika, (XVI) Idrija, (XVII) Lož, (XVIII) Postojna, (XIX) Ilirska Bistrica, (XX) Vipava
 Načrtovani uradi: (1) Kranjska Gora, (2) Radovljica, (3) Tržič, (4) Kranj, (5) Kamnik, (6) Brdo pri Lukovici, (7) Šmarje, (8) Ljubljana okolica, (9) Ljubljana mesto, (10) Vrhnika, (11) Škofja Loka, (12) Idrija, (13) Vipava, (14) Senožeče, (15) Postojna, (16) Ilirska Bistrica, (17) Lož, (18) Planina, (19) Velike Lašče, (20) Ribnica, (21) Žužemberk, (22) Višnja Gora, (23) Litija, (24) Trebnje, (25) Mokronog, (26) Radeče, (27) Krško, (28) Kostanjevica, (29) Novo mesto, (30) Kočevje, (31) Metlika, (32) Črnomelj, (33)

Dekanija **Ljubljana** je obsegala 13 župnij, dve samostanski cerkvi, tri vikariate, šest lokalij, 59 podružničnih cerkva in 12 kapel.

Župnije

- Sv. Miklavž v Ljubljani [LJ] – KPL: Sv. Križ v škofijskem dvorcu, Brezmadežna v Bogoslovnem semenišču; KO: Ljubljana mesto^{L133} - Poljansko predmestje^{L211}
- križevniška cerkev Matere božje
- Sv. Jakob v Ljubljani [LJ] – PDR: Sv. Florjan; KPL: Marija dobrega sveta, Sv. Jurija na ljubljanskem gradu; KO: Krakovsko predmestje^{L122}
- Sv. Peter v ljubljanskem predmestju [LJ] – PDR: Sv. Krištof na pokopališču, Sv. Marjeta v Tomačevem, Sv. Martin v Šmartnu pri Savi, Sv. Štefan v Štepanji vasi, Sv. Miklavž na Bizoviku; KPL: Sv. Križ v Alojzijevišču, Brezmadežna v gradu Turn ob Ljubljanici, Sv. Janez Nepomuk v Selu, Sv. Vincencij Pavelski; KO: Bizovik^{L333} - Moste (Ljubljana Moste)^{L164} - Šentpetersko predmestje^{L193} - Šmartno pri Savi^{L150} - Štepanja vas^{L273} - Vodmat^{L306}
- Marijino oznanjenje v ljubljanskem predmestju [LJ] – PDR: Marijino obiskovanje na Rožniku, Sv. Simon in Juda na Viču, Sv. Jernej v Spodnji Šiški; KPL: Sv. Križ v civilni bolnišnici; KO: Kapucinsko predmestje^{L100} - Predmestje Gradišče^{L74} - Spodnja Šiška^{L313} - Vič^{L331} - Zgornja Šiška^{L183}

Poljanska dolina

Okrajno glavarstvo: (1) Ljubljana, (2) Kamnik, (3) Kranj, (4) Radovljica, (5) Postojna, (6) Vipava, (7) Novo mesto, (8) Trebnje, (9) Kočevje, (10) Črnomelj
Davčni uradi: (1) Ljubljana mesto, (2) Ljubljana okolica, (3) Vrhnika, (4) Kamnik, (5) Brdo pri Lukovici, (6) Vahtenberg (Zalog pri Moravčah), (7) Kranj, (8) Tržič, (9) Škofja Loka, (10) Radovljica, (11) Kranjska Gora, (12) Postojna, (13) Planina, (14) Senožeče, (15) Lož, (16) Ilirska Bistrica, (17) Vipava, (18) Idrija, (19) Novo mesto, (20) Kostanjevica, (21) Krško, (22) Trebnje, (23) Stična, (24) Žužemberk, (25) Mokronog, (26) Šmartno pri Litiji, (27) Novi dvor pri Radečah, (28) Kočevje, (29) Ribnica, (30) Velike Lašče, (31) Črnomelj, (32) Metlika

^{L133} Ljubljana mesto/*Stadt Laibach* [I:9:1/1:L133]

^{L211} Poljansko predmestje/*Pollana Vorstadt* [I:9:1/1:L211]

^{L122} Krakovsko predmestje/*Krakauer Vorstadt* [I:9:1/1:L74]

^{L333} Bizovik/*Wisovik* [I:7:1/2:L333]

^{L164} Moste (Ljubljana Moste)/*Moste* [I:8:1/2:L164]

^{L193} Šentpetersko predmestje/*St. Peter Vorstadt* [I:9:1/1:L193]

^{L150} Šmartno pri Savi/*St. Martin* [I:8:1/2:L150]

^{L273} Štepanja vas/*Stefansdorf* [I:7:1/2:L273]

^{L306} Vodmat/*Udmath* [I:8:1/2:L164]

^{L100} Kapucinsko predmestje/*Kapuziner Vorstadt* [I:9:1/1:L133]

^{L74} Predmestje Gradišče/*Gradišcha Vorstadt* [I:9:1/1:L74]

^{L313} Spodnja Šiška/*Unterschischka* [I:8:1/2:L313]

^{L331} Vič/*Waisch* [I:8:1/2:L331]

^{L183} Zgornja Šiška/*Oberschischka* [I:8:1/2:L183]

- Uršulinska cerkev Presvete Trojice v Ljubljani
 - Sv. Janez Krstnik v Trnovem [LJ] – KO: Karlovškovo predmestje^{L101} - Trnovsko predmestje^{L303}
 - Sv. Martin na Igu [LJ] – PDR: Mati božja v Tomišlju, Sv. Jurij nad Studencem, Povišanje Sv. Križa v Iški vasi, Sv. Mihael v Iški vasi, Sv. Jedrt v Iški, Sv. Lenart na Gornjem Igu, Sv. Jakob v Strahomeru, Sv. Janez Krstnik v Borštu, Sv. Andrej v Brestu, Sv. Mohor in Fortunat v Mateni, Sv. Simon in Juda na Pijavi Gorici, Sv. Miklavž na Visokem, Marijino rojstvo na Kureščku, Sv. Rupert na Sarskem, Sv. Urh na Kremenici, Sv. Gregorij Veliki na Dobravici; KPL: Sv. Križ na pokopališču, Sv. Križ v gradu Zonek; KO: Dobravica^{L32} - Iška Loka^{L94} - Iška vas^{L93} - Jezero^{L252} - Studenec (Ig)^{L21} - Tomišelj^{L296} - Vrbljene^{L319}
 - Sv. Vid v Šentvidu nad Ljubljano [LJ] – PDR: Sv. Rok v Dravljah, Sv. Jakob v Stanežičah, Sv. Anton Puščavnik na Glincah, Sv. Marjeta v Kosezah; KO: Dravlje^{L49} - Glince^{L62} - Stanežiče^{L266} - Šentvid nad Ljubljano^{L316} - Vižmarje^{L323}
 - Marijino vnebovzetje na Dobrovi [LJ] – PDR: Sv. Neža v Brezju, Sv. Janez Krstnik v Gabrju, Sv. Jurij na Hruševem, Sv. Martin v Podsmreki; KO: Dobrova^{L36} - Podsmreka^{L208} - Šujica^{L288}
 - Sv. Štefan v Sori [LJ] – PDR: Sv. Mihael v Dolu, Sv. Andrej v Gostecah, Sv. Peter in Pavel na Ladji, Sv. Miklavž na Jeprci, Sv. Florijan na Tehovcu, Sv. Mohor in Fortunat na Osovniku; KO: Draga^{L46} - Studenčice^{L282} - Sora^{L344}
 - Sv. Martin v Šmartnu pod Šmarno goro [LJ] – PDR: Sv. Andrej v Srednjih Gameljnah, Sv. Lenart v Spodnjih Gameljnah, Sv. Jurij v Tacnu; KO: Gameljne^{L60} - Šmartno pod Šmarno goro^{L152} (J del), Tacen^{L290}
 - Marijino vnebovzetje v Polju [LJ] – PDR: Sv. Tomaž v Zgornji Zadobrovi, Sv. Andrej v Zgornjem Kašlju; KO: Kašelj^{L103} - Slape^{L259} - Zadobrova^{L234}
 - Sv. Janez Krstnik v Preski [LJ] – PDR: Sveti Duh na Golem Brdu, Sv. Marjeta v Žlebah, Sv. Jakob na Petelincu; KPL: Sv. Francišek Saleški v gradu Goričane; KO: Golo Brdo^{L68} - Medvode^{L347} - Preska^{L216} - Zgornja Senica^{L184} (večji, JV del) - Žlebe^{L260}
 - Sv. Kancijan na Ježici [LJ] – PDR: Sv. Jurij v Stožicah; KO: Ježica^{L92} - Stožice^{L276}
- Vikariati
- Sv. Anton Puščavnik na Brezovici [LJ] – PDR: Sv. Lovrenc v Dragomeru, Sv. Janez Krstnik na Logu, Sv. Martin v Notranjih Goricah, Sveti Duh v Vnanjih Goricah; KO: Brezovica pri Ljubljani^{L19} - Log^{L145}
 - Sv. Simon in Juda v Črnučah [LJ] – KO: Črnuče^{L302}
 - Sv. Miklavž v Lipoglavu [LJ] – PDR: Sv. Pavel v Šentpavlu; KO: Lipoglav^{L142} - Podmolnik^{L205} (JV del)
- Lokalije
- Sv. Jakob v Šentjakobu ob Savi [LJ] – PDR: Sv. Janez Krstnik v Nadgorici (1853 podružnica vikariata Črnuče), Sv. Peter na Pšati, Sv. Pavel v Šentpavlu pri Domžalah; KO: Dragomelj^{L47} - Nadgorica^{L165} - Podgorica^{L202} - Študa^{L280} (J del)
 - Sv. Simon in Juda na Rudniku [LJ] – KO: Orle (Ljubljana Rudnik)^{L188}

^{L101} Karlovškovo predmestje/*Karlstädter Vorstadt* [I:9:1/1:L101]

^{L303} Trnovsko predmestje/*Trnan Vorstadt* [I:9:1/1:L133]

^{L32} Dobravica/*Dobravca* [I:7:1/2:L32]

^{L94} Iška Loka/*Igglack* [I:7:1/2:L94]

^{L93} Iška vas/*Iggdorf* [I:7:1/2:L93]

^{L252} Jezero/*Seedorf* [I:7:1/2:L252]

^{L21} Studenec (Ig)/*Brundorf* [I:7:1/2:L21]

^{L296} Tomišelj/*Tomischel* [I:7:1/2:L296]

^{L319} Vrbljene/*Werblene* [I:7:1/2:L319]

^{L49} Dravlje/*Dranle* [I:8:1/2:L49]

^{L62} Glince/*Gleinitz* [I:8:1/2:L62]

^{L266} Stanežiče/*Staneschitz* [I:8:1/2:L266]

^{L316} Šentvid nad Ljubljano/*St. Veit* [I:8:1/2:L316]

^{L323} Vižmarje/*Wischarmarje* [I:8:1/2:L323]

^{L36} Dobrova/*Dobrava* [I:8:1/2:L36]

^{L208} Podsmreka/*Podsmereke* [I:8:1/2:L208]

^{L288} Šujica/*Schuitze* [I:8:1/2:L288]

^{L46} Draga/*Draga* [I:8:1/2:L46]

^{L282} Studenčice/*Studenischuitsch* [I:8:1/2:L282]

^{L344} Sora/*Zeier* [I:8:1/2:L344]

^{L60} Gameljne/*Gamling* [I:8:1/2:L60]

^{L152} Šmartno pod Šmarno goro/*St. Martin* [I:8:1/2:L152]

^{L290} Tacen/*Tazen* [I:8:1/2:L290]

^{L103} Kašelj/*Kaschel* [I:8:1/2:L103]

^{L259} Slape/*Slape* [I:8:1/2:L259]

^{L234} Zadobrova/*Sadobrawa* [I:8:1/2:L234]

^{L68} Golo Brdo/*Golowerdt* [I:8:1/2:L68]

^{L347} Medvode/*Zwischenwässern* [I:8:1/2:L347]

^{L216} Preska/*Preska* [I:8:1/2:L216]

^{L184} Zgornja Senica/*Obersenitz* [I:8:1/2:L184]

^{L260} Žlebe/*Schlebe* [I:8:1/2:L260]

^{L92} Ježica/*Jeschza* [I:8:1/2:L92]

^{L276} Stožice/*Stoschze* [I:8:1/2:L276]

^{L19} Brezovica pri Ljubljani/*Bresowitz* [I:8:1/2:L19]

^{L145} Log/*Lag* [I:8:1/2:L145]

^{L302} Črnuče/*Tschernuitsch* [I:8:1/2:L302]

^{L142} Lipoglav/*Lipoglou* [I:7:1/2:L142]

^{L205} Podmolnik/*Podmolnik* [I:7:1/2:L205]

^{L47} Dragomelj/*Dragomel* [I:5:2/4:L47]

^{L165} Nadgorica/*Nadgoritz* [I:8:1/2:L165]

^{L202} Podgorica/*Podgoritz* [I:8:1/2:L202]

^{L280} Študa/*Studa* [I:5:2/4:L280]

^{L188} Orle (Ljubljana Rudnik)/*Orle* [I:7:1/2:L188]

- Sv. Vid v Želimljah [LJ] – *PDR*: Sv. Peter na Vrhu, Sv. Primož in Felicijan na Gradišču; *KO*: Pijava Gorica^{L197} - Želimlje^{L244} (večji, V del)
- Sv. Marjeta na Spodnjem Golem [LJ] – *KO*: Golo^{L69} - Zapotok^{L241} – Želimlje^{L244} (manjši, Z del)
- Sv. Katarina pri Jeterbenku [LJ] – *PDR*: Sv. Jakob na Brezovici; *KO*: Topol pri Medvodah^{L297}
- Sv. Ana na Javoru [LJ] – *KO*: Javor^{L91}

Dekanija **Škofja Loka** je obsegala sedem župnij, eno samostansko cerkev, štiri vikariate, pet lokalij, eno ekspoziuro, 39 podružničnih cerkva in tri kapele.

Župnije

- Sv. Jurij v Stari Loki [LJ] – *PDR*: Sv. Uršula v Pevnem, Sveti Duh v Svetem Duhu, Marijino oznanjenje v Crngrobu, Sv. Miklavž v Spodnjem Bitnju, Sv. Gabrijel na Planici, Sv. Urh na Križni Gori; *KPL*: Marijino obiskovanje v Ajmanovem gradu; *KO*: Dorfarje^{L38} - Križna Gora^{L126} - Pevno^{L196} - Stara Loka^{L4} - Stari Dvor^{L268}
- Sv. Jakob v Škofji Loki [LJ] – *PDR*: Žalostna Mati božja na Spodnjem trgu, Sv. Križ na Hribcu nad Puštalom, Sv. Janez Krstnik na Suhi, Sv. Barbara pri Sv. Barbari, Sv. Andrej pri Andreju nad Zmincem, Sv. Ožbolt pri Ožboltu nad Zmincem, Sv. Peter v Bodovljah, Sv. Tomaž v Brodeh, Sv. Filip in Jakob na Valterskem Vrhu, Sv. Florijan v Sopotnici, Sv. Lovrenc v Breznici, Sv. Janez Krstnik v Retečah (1853 lokalija), Sv. Miklavž v Godešiču (1853 podružnica lokalije Reteče); *KPL*: Sv. Ana v škofje-loškem gradu, Snemanje s križa v gradu Puštal; *KO*: Godešič^{L64} - Ožbolt nad Zmincem^{L189} - Puštal^{L23} - Reteče^{L226} - Sopotnica^{L240} - Staniše^{L267} - Suha^{L342} - Sv. Barbara^{L13} - Škofja Loka^{L129} - Zgor-

- nja Senica^{L184} (manjši, SZ del) - Zminec^{L261}
- Uršulinska cerkev v Škofji Loki
- Sv. Peter v Selcah [LJ] – *PDR*: Sv. Križ v Kališih, Sv. Jedrt v Lajšah, Sv. Primož in Felicijan na Jamniku, Sv. Mohor in Fortunat v Zabevkah, Sv. Tomaž na Praprotnem, Sv. Florijan na Bukovici, Sv. Miklavž v Golici; *KO*: Bukovica^{L338} - Češnjica pri Kropi^{L106} (manjši, J del) - Dolenja vas^{L40} - Kališe^{L96} - Nemilje^{L168} - Selca^{L254} - Studeno^{L281} - Sv. Križ (Prtovc)^{L26}
- Sv. Martin v Poljanah nad Škofjo Loko [LJ] – *PDR*: Sv. Volbenk na Logu, Žalostna Mati božja na Bukovem Vrhu, Sv. Križ na Dolenjih Brdih (Brezje), Sv. Jedrt v Čabračah, Marijino vnebovzetje na Malenskem Vrhu, Sv. Jurij na Volči, Sv. Primož na Gabrški gori; *KO*: Dobje^{L31} - Dolenje Brdo^{L41} - Gorenja Ravan^{L255} - Hotavlje^{L79} (S del) - Kovski Vrh^{L120} - Podobeno^{L199} - Visoko pri Poljanah^{L324}
- Sv. Anton Puščavnik v Železnikih [LJ] – *KO*: Železniki^{L53}
- Sv. Janez Krstnik na Trati [LJ] – *PDR*: Sv. Urban na Gorenji Dobravi, Sv. Lovrenc na Hotavljah; *KO*: Dolenja Dobrava^{L39} - Gorenja vas^{L70} - Hotavlje^{L79} (J del) - Trebija^{L292} (večji, S del)
- Marijino vnebovzetje v Zalem Logu [LJ] – *PDR*: Mati božja v Suši; *KO*: Davča^{L28} - Zali Log^{L237}

Vikariati

- Sv. Miklavž v Sorici [LJ] – *PDR*: Sv. Marko v Spodnjih Danjah; *KO*: Danje^{L27} - Sorica^{L341}

^{L197} Pijava Gorica/*Piautzbüchel* [I:7:1/2:L197]

^{L244} Želimlje/*Schlöml* [I:7:1/2:L244]

^{L69} Golo/*Golu* [I:7:1/2:L69]

^{L241} Zapotok/*Sapotok* [I:7:1/2:L241]

^{L297} Topol pri Medvodah/*Topol* [I:8:1/2:L297]

^{L91} Javor/*Javor* [I:7:1/2:L91]

^{L38} Dorfarje/*Dörfern* [II:11:3/9:L235]

^{L126} Križna Gora/*Kreuzberg* [II:11:3/9:L126]

^{L196} Pevno/*Pewen* [II:11:3/9:L196]

^{L4} Stara Loka/*Alten Lack* [II:11:3/9:L129]

^{L268} Stari Dvor/*Staridvor* [II:11:3/9:L268]

^{L64} Godešič/*Godeschitz* [II:11:3/9:L64]

^{L189} Ožbolt nad Zmincem/*St. Oswald* [II:11:3/9:L189]

^{L23} Puštal/*Burgstall* [II:11:3/9:L23]

^{L226} Reteče/*Retetsche* [II:11:3/9:L64]

^{L240} Sopotnica/*Sapotnitzza* [II:11:3/9:L240]

^{L267} Staniše/*Stanische* [II:11:3/9:L267]

^{L342} Suha/*Zauchen* [II:11:3/9:L268]

^{L13} Sv. Barbara/*St. Barbara* [II:11:3/9:L13]

^{L129} Škofja Loka/*Lack* [II:11:3/9:L129]

^{L184} Zgornja Senica/*Obersenitzza* [I:8:1/2:L347]

^{L261} Zminec/*Sminz* [II:11:3/9:L261]

^{L338} Bukovica/*Wukouza* [II:11:3/9:L338]

^{L106} Češnjica pri Kropi/*Kerschdorf* [II:2:4/10:L106]

^{L40} Dolenja vas/*Doleinawass* [II:11:3/9:L40]

^{L96} Kališe/*Kalische* [II:11:3/9:L96]

^{L168} Nemilje/*Nemile* [II:11:3/9:L168]

^{L254} Selca/*Selzsch* [II:11:3/9:L254]

^{L281} Studeno/*Studenim* [II:11:3/9:L281]

^{L26} Sv. Križ (Prtovc)/*St. Crucis* [II:11:3/9:L26]

^{L31} Dobje/*Dobie* [II:11:3/9:L31]

^{L41} Dolenje Brdo/*Dolenwerd* [II:11:3/9:L41]

^{L255} Gorenja Ravan/*Sgornarovan* [II:11:3/9:L255]

^{L79} Hotavlje/*Hotaulle* [II:11:3/9:L79]

^{L120} Kovski Vrh/*Kouskiwerch* [II:11:3/9:L120]

^{L199} Podobeno/*Podobenim* [II:11:3/9:L199]

^{L324} Visoko pri Poljanah/*Wisokim* [II:11:3/9:L120]

^{L53} Železniki/*Eisnern* [II:11:3/9:L53]

^{L39} Dolenja Dobrava/*Doleinadobrava* [II:11:3/9:L39]

^{L70} Gorenja vas/*Goreinawass* [II:11:3/9:L70]

^{L292} Trebija/*Terbia* [II:11:3/9:L292]

^{L28} Davča/*Dautscha* [II:11:3/9:L28]

^{L237} Zali Log/*Salilog* [II:11:3/9:L237]

^{L27} Danje/*Daine* [II:11:3/9:L27]

^{L341} Sorica/*Zarz* [II:11:3/9:L341]

- Sv. Pavel v Stari Oselici [LJ] – KO: Koprivnik^{L116} (S del) - Stara Oselica^{L5}
- Sv. Janez Nepomuk v Novi Oselici [LJ] – KO: Laniše^{L135} - Podjelovo Brdo^{L204}
- Sv. Urh v Leskovici [LJ] – KO: Leskovica^{L141}

Lokalije

- Sv. Tilen v Javorjah [LJ] – PDR: Sv. Brikcij v Četeni Ravni, Sv. Jakob na Jarčjem Vrhu; KO: Dolenčice^{L42} - Podvrh^{L209}
- Sv. Lenart pri Lenartu nad Lušo [LJ] – KO: Lenart nad Lušo^{L140} - Sv. Nikolaj (Martin Vrh)^{L175} - Zgornja Luša^{L181}
- Sv. Vid v Lučinah [LJ] – KO: Lučine^{L148}
- Sv. Lucija v Dražgošah [LJ] – KO: Dražgoše^{L48}
- Sv. Klemen v Bukovščici [LJ] – KO: Sv. Klemen (Bukovščica)^{L24}

Ekspozitura

- Sv. Urh v Žabnici [LJ] – KO: Bitnje^{L54} (manjši, J del) - Žabnica^{L235}

Dekanija **Kranj** je obsegala 14 župnij, tri vikariate, osem lokalij, dve kuraciji, 78 podružničnih cerkva in pet kapel.

Župnije

- Sv. Kancijan in tovariši v Kranju [LJ] – PDR: Roženvenska Mati božja v Kranju, Sv. Boštjan na Pungartu, Sv. Ožbolt v Čirčah, Marijino vnebovzete na Primskovem, Sv. Marija Magdalena na Rupi; KPL: Sv. Križ na pokopališču v Kranju; KO: Čirče^{L346} - Huje^{L86} - Klanec^{L112} - Kranj^{L121} - Primskovo^{L218} - Rupa^{L231}
- Marijino vnebovzete v Cerkljah na Gorenjskem [LJ] – PDR: Sv. Simon in Juda na Spodnjem Brniku, Sv. Florijan v Lahovčah, Sv. Matija v Zalogu, Sv. Janez Krstnik na Zgornjem Brniku,

Sveti Duh na Češnjevku, Sv. Helena v Gradu, Sv. Miklavž v Dvorjah, Sv. Marija Magdalena na Pšati, Sv. Martin v Šmartnem pri Cerkljah, Sv. Miklavž na Mošnjanci, Sv. Štefan na Štefanji Gori, Sv. Križ v Stiški vasi, Sv. Ambrož pod Krvavcem; KO: Cerklje na Gorenjskem^{L345} - Češnjevk^{L109} - Grad^{L73} - Pšata^{L14} - Spodnji Brnik^{L308} - Šenturška Gora^{L307} (S del) - Šmartno pri Cerkljah^{L153} - Štefanja Gora^{L272} - Zgornji Brnik^{L177}

- Sv. Jurij v Šenčurju [LJ] – PDR: Sv. Mihael v Olševku, Sv. Matej v Hrastjah, Sv. Simon in Juda v Vogljah, Sv. Jernej v Vokljem, Sv. Križ v Prebačevem, Sv. Jožef v Hujah, Sv. Vid na Visokem, Sv. Urh v Hotemažah, Sv. Janez Krstnik na Lužah, Sv. Radegunda v Srednji vasi; KO: Hrastje^{L82} - Luže^{L138} - Olševk^{L187} - Šenčur^{L61} - Tupaliče^{L304} - Voglje^{L332}
- Marijino oznanjenje v Tržiču [LJ] – PDR: Sv. Jožef nad mestom, Sv. Andrej v mestu, Sv. Katarina v Lomu, Sv. Ana pod Ljubeljem; KO: Sv. Ana (Ljubelj)^{L6} - Sv. Katarina^{L104} - Tržič^{L171}
- Sv. Urh v Smedniku [LJ] – PDR: Sv. Valburga v Valburgi, Sv. Jakob v Hrašah, Sv. Mihael v Mošah, Sv. Janez Krstnik v Zbiljah, Sv. Tomaž v Zgornjih Pirničah, Sv. Križ v Spodnjih Pirničah, Mati božja v Trbojah (1847 lokalija); KO: Hraše^{L81} - Moše^{L162} - Smednik^{L57} - Spodnje Pirniče^{L312} - Trboje^{L293} - Zgornje Pirniče^{L182}
- Sv. Martin v Šmartinu pri Kranju [LJ] – PDR: Sv. Jernej v Stražišču, Mati božja na Bregu, Sv. Mihael v Drulovki, Sv. Uršula v Srednjih Bitnjah, Sv. Tomaž v Zgornjih Bitnjah; KPL: Sv.

^{L116} Koprivnik/*Koprivnik* [XVI:11:3/9:L116]

^{L5} Stara Oselica/*Altosslitz* [II:11:3/9:L5]

^{L135} Laniše/*Lanische* [II:11:3/9:L135]

^{L204} Podjelovo Brdo/*Podjelovimberdam* [II:11:3/9:L204]

^{L141} Leskovica/*Leskouza* [II:11:3/9:L141]

^{L42} Dolenčice/*Dolentschitz* [II:11:3/9:L42]

^{L209} Podvrh/*Podwerch* [II:11:3/9:L209]

^{L140} Lenart nad Lušo/*St. Leonard* [II:11:3/9:L140]

^{L175} Sv. Nikolaj (Martin Vrh)/*St. Nikolai* [II:11:3/9:L175]

^{L181} Zgornja Luša/*Oberluscha* [II:11:3/9:L181]

^{L148} Lučine/*Lutschna* [II:11:3/9:L148]

^{L48} Dražgoše/*Draschgosche* [II:11:3/9:L48]

^{L24} Sv. Klemen (Bukovščica)/*St. Clementis* [II:11:3/9:L24]

^{L54} Bitnje/*Feichling* [II:4:3/7:L54]

^{L235} Žabnica/*Safnitz* [II:11:3/9:L235]

^{L346} Čirče/*Zirtschitsch* [III:4:3/7:L346]

^{L86} Huje/*Huje* [III:4:3/7:L86]

^{L112} Klanec/*Klanz* [III:4:3/7:L112]

^{L121} Kranj/*Krainburg* [III:4:3/7:L121]

^{L218} Primskovo/*Primskou* [III:4:3/7:L218]

^{L231} Rupa/*Rupa* [III:4:3/7:L231]

^{L345} Cerklje na Gorenjskem/*Zirkelach* [III:4:3/7:L345]

^{L109} Češnjevk/*Kerstatten* [III:4:3/7:L109]

^{L73} Grad/*Grad* [III:4:3/7:L73]

^{L14} Pšata/*Beischeid* [III:4:3/7:L14]

^{L308} Spodnji Brnik/*Unterfernik* [III:4:3/7:L308]

^{L307} Šenturška Gora/*Uhrichsberg* [III:4:3/7:L307]

^{L153} Šmartno pri Cerkljah/*St. Martin* [III:4:3/7:L153]

^{L272} Štefanja Gora/*Stefansberg* [III:4:3/7:L272]

^{L177} Zgornji Brnik/*Oberfernik* [III:4:3/7:L177]

^{L82} Hrastje/*Hrastie* [III:4:3/7:L82]

^{L138} Luže/*Lausach* [III:4:3/7:L138]

^{L187} Olševk/*Olscheuk* [III:4:3/7:L187]

^{L61} Šenčur/*St. Georgen* [III:4:3/7:L61]

^{L304} Tupaliče/*Tupalitsch* [III:4:3/7:L304]

^{L332} Voglje/*Winklern* [III:4:3/7:L332]

^{L6} Sv. Ana (Ljubelj)/*St. Anna* [III:3:3/8:L6]

^{L104} Sv. Katarina/*St. Katharina* [III:3:3/8:L104]

^{L171} Tržič/*Neumarkt* [III:3:3/8:L171]

^{L81} Hraše/*Hrasche* [III:4:3/7:L81]

^{L162} Moše/*Mosche* [III:4:3/7:L162]

^{L57} Smednik/*Földnig* [III:4:3/7:L57]

^{L312} Spodnje Pirniče/*Unterpirnitsch* [III:8:1/2:L312]

^{L293} Trboje/*Terboje* [III:4:3/7:L293]

^{L182} Zgornje Pirniče/*Oberpirnitsch* [III:8:1/2:L182]

- Peter v Šempeterskem gradu; KO: Bitnje^{L54} (večji, S del) - Breg ob Savi^{L17} - Drulovka^{L51} - Stražišče^{L278}
- Sv. Marjeta v Vodica [LJ] – PDR: Mati božja na Šmarni gori, Mati božja v Šinkovem Turnu, Sv. Lucija na Skaručni, Sv. Štefan v Utiku, Sv. Tilen v Repnjah; KO: Bukovica pri Vodica^{L339} - Polje pri Vodica^{L212} - Repnje^{L225} - Skaručna^{L258} - Šinkov Turn^{L247} - Šmartno pod Šmarno goro^{L152} (S del) - Vesca^{L320} - Vodice^{L325}
- Sv. Peter v Preddvoru [LJ] – PDR: Sv. Jakob nad Potočami, Sv. Miklavž na Mačah, Sv. Lovrenc nad Bašljem, Sv. Tilen na Srednji Beli, Sv. Lenart na Bregu, Sv. Klemen v Tupaličah; KPL: Žalostna Mati božja v gradu Turn; KO: Bela^{L318} - Breg^{L222}
- Sv. Lenart v Kropi [LJ] – PDR: Milostna Mati božja nad Kropo; KO: Kropa^{L128}
- Sv. Peter v Naklem [LJ] – PDR: Sv. Miklavž v Strahinju, Sv. Marija Magdalena na Okroglem; KO: Naklo^{L166} - Okroglo^{L186} - Pivka^{L198} - Strahinj^{L279} - Struževo^{L274} - Udin boršt^{L76/4}
- Marijino oznanjenje v Velesovem [LJ] – PDR: Sv. Marjeta na Trati; KO: Velesovo^{L155}
- Sv. Janez Krstnik v Kovorju [LJ] – PDR: Sv. Neža na Brezjah pri Tržiču; KO: Bistrica^{L55} - Kovor^{L105} - Zvirče^{L250}
- Marija Pomočnica v Ljubnem [LJ] – KO: Ljubno^{L137}
- Sv. Sikst v Predosljah [LJ] – PDR: Sv. Štefan na Suhu, Sv. Tomaž v Britofu, Sv. Lovrenc na Kokrici; KPL: Sv. Mihael v gradu Brdo; KO: Britof^{L59} - Kokrica^{L114} - Predoslje^{L215} - Suha pri Predosljah^{L285}
- Vikariati
- Sv. Križ v Križah [LJ] – PDR: Sv. Urh v Žiganji vasi, Sv. Jernej v Seničnem, Sv. Jurij na Bistrici nad Tržičem, Sv. Miklavž v Gozdu; KO: Križe^{L125} - Senično^{L271} - Žiganja vas^{L256}
- Sv. Jakob v Podbrezju [LJ] – PDR: Žalostna Mati božja na Taboru; KO: Podbrezje^{L15} - Žeje^{L245}
- Sv. Miklavž v Ovsišu [LJ] – PDR: Sv. Tomaž v Češnjici pri Kropi; KO: Češnjica pri Kropi^{L106} (večji, S del) - Dobrava pri Kropi^{L34} - Zaloše^{L239}
- Lokalije
- Sv. Pavel v Mavčičah [LJ] – PDR: Sv. Lenart na Jami, Sv. Marija Magdalena v Prašah, Sv. Kancijan in tovariši v Podreči; KO: Jama^{L87} - Mavčiče^{L154} - Podreča^{L207} - Praše^{L214} - Zbilje^{L289}
- Sv. Vid v Spodnjih Dupljah [LJ] – PDR: Sv. Mihael v Zgornjih Dupljah; KO: Duplje^{L52}
- Povišanje Sv. Križa na Dobravi pri Kropi [LJ] – PDR: Sv. Anton Puščavnik na Otočah; KO: Dobrava pri Kropi^{L34}
- Sv. Martin v Trsteniku [LJ] – PDR: Sv. Dominika v Zgornjih Tenetišah; KO: Babni Vrt^{L11} - Tenetiše^{L291}
- Sv. Andrej v Goričah [LJ] – PDR: Sv. Lambert v Zalogu; KO: Goriče^{L71} - Srednja vas^{L264}
- Brezmadežno spočetje device Marije v Kokri [LJ] – KO: Kokra^{L98}

^{L54} Bitnje/*Feichting* [II:4:3/7:L54]

^{L17} Breg ob Savi/*Breg* [III:4:3/7:L17]

^{L51} Drulovka/*Drulouk* [III:4:3/7:L17]

^{L278} Stražišče/*Straschishe* [III:4:3/7:L278]

^{L339} Bukovica pri Vodica/*Wukowca* [III:5:2/4:L339]

^{L212} Polje pri Vodica/*Pole* [III:5:2/4:L212]

^{L225} Repnje/*Repne* [III:5:2/4:L225]

^{L258} Skaručna/*Skarutschna* [III:5:2/4:L212]

^{L247} Šinkov Turn/*Schenkenhurn* [III:5:2/4:L247]

^{L152} Šmartno pod Šmarno goro/*St. Martin* [I:8:1/2:L152]

^{L320} Vesca/*Wesca* [III:5:2/4:L320]

^{L325} Vodice/*Woditz* [III:5:2/4:L325]

^{L318} Bela/*Vellach* [III:4:3/7:L318]

^{L222} Breg/*Randorf* [III:4:3/7:L222]

^{L128} Kropa/*Kropp* [III:2:4/10:L128]

^{L166} Naklo/*Naklas* [III:4:3/7:L166]

^{L186} Okroglo/*Okroglo* [III:4:3/7:L186]

^{L198} Pivka/*Pivka* [III:4:3/7:L166]

^{L279} Strahinj/*Strochajn* [III:4:3/7:L245]

^{L274} Struževo/*Sterschen* [III:4:3/7:L186]

^{L76/4} Udin boršt/*Herzogsforst* [III:4:3/7:L114]

^{L155} Velesovo/*Michelstetten* [III:4:3/7:L155]

^{L55} Bistrica/*Feistritz* [III:3:3/8:L55]

^{L105} Kovor/*Kaier* [III:3:3/8:L105]

^{L250} Zvirče/*Swirtschach* [III:3:3/8:L250]

^{L59} Britof/*Freitof* [III:4:3/7:L59]

^{L114} Kokrica/*Kokritz* [III:4:3/7:L114]

^{L215} Predoslje/*Predassl* [III:4:3/7:L215]

^{L285} Suha pri Predosljah/*Sucha* [III:4:3/7:L285]

^{L125} Križe/*Kreuz* [III:3:3/8:L125]

^{L271} Senično/*Stenitschna* [III:3:3/8:L271]

^{L256} Žiganja vas/*Siegersdorf* [III:3:3/8:L256]

^{L15} Podbrezje/*Birkendorf* [III:4:3/7:L15]

^{L245} Žeje/*Scheje* [III:4:3/7:L245]

^{L106} Češnjica pri Kropi/*Kerschdorf* [II:2:4/10:L106]

^{L34} Dobrava pri Kropi/*Dobrava* [III:2:4/10:L34]

^{L239} Zaloše/*Salosche* [III:2:4/10:L239]

^{L87} Jama/*Jama* [III:4:3/7:L87]

^{L154} Mavčiče/*Mautschitz* [III:4:3/7:L207]

^{L207} Podreča/*Podretsche* [III:4:3/7:L207]

^{L214} Praše/*Prasche* [III:4:3/7:L87]

^{L289} Zbilje/*Swile* [III:8:1/2:L347]

^{L52} Duplje/*Duplach* [III:3:3/8:L52]

^{L34} Dobrava pri Kropi/*Dobrava* [III:2:4/10:L34]

^{L11} Babni Vrt/*Babendorf* [III:4:3/7:L11]

^{L291} Tenetiše/*Tenetische* [III:4:3/7:L291]

^{L71} Goriče/*Goritsche* [III:4:3/7:L71]

^{L264} Srednja vas/*Srednawass* [III:4:3/7:L264]

^{L98} Kokra/*Kanker* [III:4:3/7:L98]

- Sv. Urh na Šenturški Gori [LJ] – *PDR*: Sv. Lenart na Rebri; *KO*: Cerkljanska Dobrava^{L33} - Lahovče^{L132} - Šenturška Gora^{L307} (J del) - Zalog^{L238}
 - Sv. Miklavž v Zapogah [LJ] – *KO*: Zapoge^{L251}
 - Kuraciji
 - Sv. Tilen v Zgornji Besnici [LJ] – *KO*: Zgornja Besnica^{L178}
 - Sv. Jošt na Svetem Joštu nad Kranjem [LJ] – *PDR*: Sv. Janez Krstnik v Spodnji Besnici; *KPL*: Mati božja na Joštu nad Kranjem; *KO*: Sveti Jošt nad Kranjem^{L95} - Spodnja Besnica^{L309}
- Dekanija **Radovljica** je obsegala 14 župnij, dva vikariata, štiri lokalije, 29 podružničnih cerkva in osem kapel.
- Župnije
- Sv. Jurij v Zgornjih Gorjah [LJ] – *PDR*: Sv. Ožbolt v Spodnjih Gorjah; *KPL*: Sv. Miklavž v Mevkužu, Presveta Trojica v Sebenjah; *KO*: Podhom^{L22} - Poljšica^{L210} - Spodnje Gorje^{L310} - Višelnica^{L322} - Zgornje Gorje^{L179}
 - Sv. Peter v Radovljici [LJ] – *PDR*: Sv. Lambert na Lancovem; *KPL*: Sv. Križ na pokopališču v Radovljici; *KO*: Lancovo^{L136} - Predtrg^{L326} - Radovljica^{L219}
 - Sv. Martin na Bledu [LJ] – *PDR*: Mati božja na otoku Blejskega jezera, Sv. Jakob v Ribnem, Sv. Andrej na Rečici, Sv. Lenart v Bodeščah; *KPL*: Sv. Igenuin in Albuin na Blejskem gradu *KO*: Bled^{L317} - Rečica^{L227} - Ribno^{L224} - Selo pri Bledu^{L343} (manjši, S del) - Želeče^{L243}
 - Marijino vnebovzetje v Kranjski Gori [LJ] – *PDR*: Sv. Andrej v Podkorenu; *KO*: Gozd (Gozd Martuljek)^{L328} - Kranjska Gora^{L127} - Podkoren^{L340}
 - Sv. Martin v Srednji vasi v Bohinju [LJ] – *PDR*: Sv. Marjeta v Jereki, Sv. Janez Krstnik ob jezeru, Sv. Pavel pri Stari Fužini, Sveti Duh ob jezeru; *KO*: Bohinjska Češnjica^{L107} - Savica^{L242} (večji, Z del) - Srednja vas v Bohinju^{L157} - Studor^{L284}
 - Sv. Lenart na Jesenicah [LJ] – *PDR*: Mati božja na Savi, Sv. Križ na Planini pod Golico (1847 lokalija); *KO*: Hrušica^{L16} - Jesenice^{L10} - Planina pod Golico^{L3}
 - Sv. Andrej v Mošnjah [LJ] – *PDR*: Sv. Vid na Brezjah, Sv. Janez Krstnik na Spodnjem Otoku; *KO*: Brezje^{L18} - Mošnje^{L159} - Otok^{L191}
 - Sv. Mihael v Dovjem [LJ] – *PDR*: Sv. Klemen v Mojstrani; *KO*: Dovje^{L139}
 - Sv. Lenart v Beli Peči [UD] – *KPL*: Sv. Janez Nepomuk v Beli Peči; *KO*: Bela Peč/Villa Bassa^{L330}
 - Sv. Janez Krstnik v Zasipu [LJ] – *PDR*: Sv. Štefan na Blejski Dobravi; *KPL*: Sv. Katarina na Homu; *KO*: Blejska Dobrava^{L35} - Zasip^{L9}
 - Sv. Miklavž v Bohinjski Bistrici [LJ] – *PDR*: Mati božja v Bitnjah, Marija Magdalena na Brodu, Sv. Ahac na Nemškem Rovtu; *KO*: Bohinjska Bistrica^{L56} - Nemški Rovt^{L30} - Nomenj^{L172} - Savica^{L242} (manjši, V del)
 - Marija sedem žalosti v Breznici [LJ] – *PDR*: Sv. Klemen na Rodinah, Sv. Florijan v Studencicah, Sv. Marko v Vrbi, Sv. Radegunda na Bregu, Sv. Martin v Žirovnici, Sv. Kancijan na Selu; *KO*: Doslovče^{L45} - Zabreznica^{L233} - Žirovnica^{L248}

^{L33} Cerkljanska Dobrava/*Dobrawa* [III:5:2/4:L238]

^{L132} Lahovče/*Lachowitzsch* [III:5:2/4:L132]

^{L307} Šenturška Gora/*Ulrichsberg* [III:4:3/7:L307]

^{L238} Zalog/*Saloch* [III:5:2/4:L238]

^{L251} Zapoge/*Seebach* [III:4:3/7:L251]

^{L178} Zgornja Besnica/*Oberwessnitz* [III:4:3/7:L178]

^{L95} Sveti Jošt nad Kranjem/*Joditz* [III:4:3/7:L95]

^{L309} Spodnja Besnica/*Untervessnitz* [III:4:3/7:L178]

^{L22} Podhom/*Buchheim* [IV:2:4/10:L22]

^{L210} Poljšica/*Pogelsitz* [IV:2:4/10:L210]

^{L310} Spodnje Gorje/*Untergörjach* [IV:2:4/10:L310]

^{L322} Višelnica/*Wischelnitz* [IV:2:4/10:L322]

^{L179} Zgornje Gorje/*Obergörjach* [IV:2:4/10:L179]

^{L136} Lancovo/*Lanzovo* [IV:2:4/10:L136]

^{L326} Predtrg/*Vormarkt* [IV:2:4/10:L219]

^{L219} Radovljica/*Radmannsdorf* [IV:2:4/10:L219]

^{L317} Bled/*Velder* [IV:2:4/10:L317]

^{L227} Rečica/*Retschitsch* [IV:2:4/10:L227]

^{L224} Ribno/*Reifen* [IV:2:4/10:L224]

^{L343} Selo pri Bledu/*Zellach* [IV:2:4/10:L343]

^{L243} Želeče/*Schalkendorf* [IV:2:4/10:L243]

^{L328} Gozd (Gozd Martuljek)/*Wald* [IV:1:4/11:L328]

^{L127} Kranjska Gora/*Kronau* [IV:1:4/11:L127]

^{L340} Podkoren/*Wurzen* [IV:1:4/11:L340]

^{L107} Bohinjska Češnjica/*Kerschdorf* [IV:2:4/10:L107]

^{L242} Savica/*Sawitz* [IV:2:4/10:L242]

^{L157} Srednja vas v Bohinju/*Mitterdorf* [IV:2:4/10:L157]

^{L284} Studor/*Studorf* [IV:2:4/10:L284]

^{L16} Hrušica/*Birnbaum* [IV:1:4/11:L16]

^{L10} Jesenice/*Assling* [IV:1:4/11:L10]

^{L3} Planina pod Golico/*Alpen* [IV:1:4/11:L3]

^{L18} Brezje/*Bresiacb* [IV:2:4/10:L18]

^{L159} Mošnje/*Möschnach* [IV:2:4/10:L159]

^{L191} Otok/*Otok* [IV:2:4/10:L191]

^{L139} Dovje/*Lengensfeld* [IV:1:4/11:L139]

^{L330} Bela Peč (Villa Bassa)/*Weissenfels* [IV:1:4/11:L330]

^{L35} Blejska Dobrava/*Dobrawa* [IV:2:4/10:L35]

^{L9} Zasip/*Asp* [IV:2:4/10:L9]

^{L56} Bohinjska Bistrica/*Feistritz* [IV:2:4/10:L56]

^{L30} Nemški Rovt/*Deutschgereuth* [IV:2:4/10:L30]

^{L172} Nomenj/*Neuming* [IV:2:4/10:L172]

^{L45} Doslovče/*Doslowitsch* [IV:2:4/10:L45]

^{L233} Zabreznica/*Sabreznitz* [IV:2:4/10:L233]

^{L248} Žirovnica/*Scherunitz* [IV:2:4/10:L248]

- Sv. Urh v Begunjah [LJ] – *PDR*: Sv. Peter nad Begunjami, Sv. Lucija pod goro; *KPL*: Sv. Križ na pokopališču v Begunjah; *KO*: Begunje^{L321} - Srednja vas^{L265}
- Marijino vnebovzetje v Lescah [LJ] – *KO*: Hraše^{L80} - Nova vas^{L169}

Vikariati

- Presveta Trojica v Kamni Gorici [LJ] – *KO*: Kamna Gorica^{L270}
- Sv. Jakob v Lešah [LJ] – *KO*: Leše^{L143}

Lokalije

- Sv. Ingenuin in Albuin na Koroški Beli [LJ] – *KPL*: Blažene device Marije v gradu Javornik; *KO*: Javornik^{L90} - Koroška Bela^{L102} - Potok^{L12}
- Sveti Duh v Ratečah [LJ] – *PDR*: Sv. Tomaž v Ratečah; *KO*: Rateče^{L223}
- Povišanje Sv. Križa na Koprivniku [LJ] – *KO*: Gorjuše^{L72}
- Sv. Marjeta na Bohinjski Beli [LJ] – *PDR*: Sv. Štefan na Kupljeniku; *KO*: Bohinjska Bela^{L335} - Selo pri Bledu^{L343} (večji, J del)

Dekanija **Kamnik** je obsegala 10 župnij, en vikariat, 12 lokalij, 30 podružničnih cerkva in devet kapel.

Župnije

- Marijino oznanjenje v Kamniku [LJ] – *PDR*: Sv. Jožef na Žalah, Žalostna Mati božja, Sv. Eligij in Sv. Peter na Malem gradu v Kamniku, Sv. Miklavž v Podgorju, Sv. Ožbolt v Volčjem Potoku, Sv. Peter na Kamniških planinah, Sv. Primož na Kamniških planinah; *KPL*: Sv. Križ v Kamniku; *KO*: Kosiše^{L118} - Kamnik^{L269} - Podgorje^{L200} - Šmarca^{L249} (S del) - Volčji Potok^{L336}
- Sv. Mihael v Mengešu [LJ] – *PDR*: Blažena devica Marija v Goričici, Sv. Mohor in Fortunat v Grobljah, Sv. Primož in Felicijan v Loki pri Mengšu, Sv. Florijan v Trzinu, Sv. Križ na Ra-

- šici; *KO*: Depala vas^{L29} - Domžale^{L43} - Jarše^{L88} - Loka pri Mengšu^{L130} - Mengeš^{L149} - Rašica^{L314} - Stob^{L275} - Študa^{L280} (S del) - Trzin^{L294}
- Sv. Peter v Komendi [LJ] – *PDR*: Sv. Boštjan v Mostah, Sv. Klement v Suhadolah, Sv. Pavel na Križu; *KPL*: Sv. Lucija v gradu Križ; *KO*: Kapla vas^{L99} - Klanec^{L111} - Križ^{L124} - Mlaka^{L158} - Moste pri Komendi^{L163} - Nasovče^{L167} - Suhadole^{L286}
- Sv. Martin v Dobu [LJ] – *PDR*: Sv. Kancijan v Brezjah (Škocjanu), Sv. Lenart na Krtini; *KPL*: Blažena devica Marija na gradu Krumperk, Mati božja na gradu Česenik, Sv. Družina na gradu Črnelo; *KO*: Brezovica pri Dobu^{L20} - Dob^{L2} - Krtina^{L110} - Podrečje^{L206} - Studenec pri Krtini^{L283}
- Sv. Martin v Šmartnu v Tuhinju [LJ] – *PDR*: Sv. Tomaž na Lokah v Tuhinju, Sv. Doroteja v Kostanju, Sv. Miklavž na Gori; *KO*: Hruševka^{L85} - Loke v Tuhinju^{L131} (S del) - Šmartno v Tuhinju^{L151}
- Sv. Tomaž v Krašnji [LJ] – *KO*: Koreno^{L117} - Krašnja^{L123} - Žirovše^{L257}
- Marijino vnebovzetje v Zgornjem Tuhinu [LJ] – *KPL*: Sv. Vid na Planini; *KO*: Hribi^{L84} - Zgornji Tuhinj^{L185}
- Sv. Jurij v Nevljah [LJ] – *KO*: Nevlje^{L170} - Tučna^{L305}

^{L321} Begunje/*Vigann* [IV:2:4/10:L321]

^{L265} Srednja vas/*Srednawass* [IV:2:4/10:L265]

^{L80} Hraše/*Hraschach* [IV:2:4/10:L80]

^{L169} Nova vas/*Neudorf* [IV:2:4/10:L169]

^{L270} Kamna Gorica/*Steinbüchel* [IV:2:4/10:L270]

^{L143} Leše/*Leschach* [IV:2:4/10:L143]

^{L90} Javornik/*Jauerburg* [IV:1:4/11:L90]

^{L102} Koroška Bela/*Karnervellach* [IV:1:4/11:L102]

^{L12} Potoki/*Bach* [IV:1:4/11:L12]

^{L223} Rateče/*Ratschach* [IV:1:4/11:L223]

^{L72} Gorjuše/*Gorjusche* [IV:2:4/10:L72]

^{L335} Bohinjska Bela/*Wobeinervellach* [IV:2:4/10:L335]

^{L343} Selo pri Bledu/*Zellach* [IV:2:4/10:L343]

^{L118} Kosiše/*Koschische* [V:5:2/4:L118]

^{L269} Kamnik/*Stein* [V:5:2/4:L269]

^{L200} Podgorje/*Podgier* [V:5:2/4:L200]

^{L249} Šmarca/*Schmarza* [V:5:2/4:L249]

^{L336} Volčji Potok/*Wolfsbach* [V:5:2/4:L336]

^{L29} Depala vas/*Depelsdorf* [V:5:2/4:L29]

^{L43} Domžale/*Domschale* [V:5:2/4:L43]

^{L88} Jarše/*Jarsche* [V:5:2/4:L88]

^{L130} Loka pri Mengšu/*Laak* [V:5:2/4:L130]

^{L149} Mengeš/*Mannsburg* [V:5:2/4:L149]

^{L314} Rašica/*Uranschitz* [V:5:2/4:L314]

^{L275} Stob/*Stop* [V:5:2/4:L275]

^{L280} Študa/*Studa* [I:5:2/4:L280]

^{L294} Trzin/*Tersain* [V:5:2/4:L294]

^{L99} Kapla vas/*Kaplawass* [V:5:2/4:L99]

^{L111} Klanec/*Klanz* [V:5:2/4:L111]

^{L124} Križ/*Kreuz* [V:5:2/4:L124]

^{L158} Mlaka/*Mlaka* [V:5:2/4:L111]

^{L163} Moste pri Komendi/*Moste* [V:5:2/4:L163]

^{L167} Nasovče/*Nasowitzsch* [V:5:2/4:L99]

^{L286} Suhadole/*Suchadole* [V:5:2/4:L163]

^{L20} Brezovica pri Dobu/*Bresowitzsch* [V:6:2/5:L20]

^{L2} Dob/*Aich* [V:6:2/5:L2]

^{L110} Krtina/*Kertina* [V:6:2/5:L110]

^{L206} Podrečje/*Podretsche* [V:6:2/5:L206]

^{L283} Studenec pri Krtini/*Studenztz* [V:6:2/5:L110]

^{L85} Hruševka/*Hruschouka* [V:5:2/4:L85]

^{L131} Loke v Tuhinju/*Laake* [V:5:2/4:L131]

^{L151} Šmartno v Tuhinju/*St. Martin* [V:5:2/4:L151]

^{L117} Koreno/*Koreno* [V:6:2/5:L123]

^{L123} Krašnja/*Kraxen* [V:6:2/5:L123]

^{L257} Žirovše/*Strousche* [V:6:2/5:L123]

^{L84} Hribi/*Hribe* [V:5:2/4:L185]

^{L185} Zgornji Tuhinj/*Obertuchheim* [V:5:2/4:L185]

^{L170} Nevlje/*Neul* [V:5:2/4:L170]

^{L305} Tučna/*Tutschna* [V:5:2/4:L305]

- Sv. Jurij v Motniku [LJ] – *KPL*: Marija Magdalena v Motniku; *KO*: Motnik^{L160}
- Marijino vnebovzetje na Brdu pri Lukovici [LJ] – *PDR*: Sv. Vid v Šentvidu pri Lukovici, Sv. Katarina v Rafolčah, Sv. Luka v Praprečah; *KO*: Lukovica pri Domžalah^{L146} - Prevoje pri Šentvidu^{L217} - Rafolče^{L221} - Spodnje Koseze^{L311}

Vikariati

- Sv. Anton Puščavnik v Špitaliču [LJ] – *PDR*: Sv. Miklavž v Beli; *KO*: Špitalič^{L173}

Lokalije

- Sv. Benedikt v Stranjah [LJ] – *PDR*: Sv. Lenart v Zakalu; *KO*: Bistričica^{L334} - Stranje^{L277} – Županje Njive^{L287}
- Sv. Peter v Blagovici [LJ] – *PDR*: Sv. Neža na Golčaju; *KO*: Blagovica^{L63}
- Marijino vnebovzetje v Mekinjah [LJ] – *KPL*: Mati božja v gradu Zduša; *KO*: Godič^{L65} - Mekinje^{L156}
- Marijino rojstvo na Homcu [LJ] – *PDR*: Sv. Mavricij v Šmarci, Sv. Marjeta v Radomljah; *KO*: Homec^{L78} - Radomlje^{L220} - Šmarca^{L249} (J del)
- Sv. Neža na Selih pri Kamniku [LJ] – *KO*: Podhruška^{L203} - Znojile^{L262}
- Sv. Ana v Tunjicah [LJ] – *KO*: Tunjice^{L295}
- Sv. Ana na Gozdu [LJ] – *PDR*: Sv. Ahac v Kališah; *KO*: Črna^{L301} - Gozd^{L66}
- Sv. Marija Magdalena v Zlatem Polju [LJ] – *KO*: Zlato Polje^{L67}
- Mati božja Karmelska na Češnjicah [LJ] – *PDR*: Sv. Lenart v Pšajnovici; *KO*: Češnjice^{L108}
- Sv. Katarina na Rovih [LJ] – *KPL*: Sv. Terezije v gradu Kolovec; *KO*: Rova^{L229}
- Sv. Urh v Vranji Peči [LJ] – *KO*: Loke v

Tuhinju^{L131} (J del) - Palovče^{L192}

- Sv. Ožbolt v Šentožboltu [LJ] – *KO*: Šentožbolt^{L190}

Dekanija **Moravče** je obsegala osem župnij, tri vikariate, štiri lokalije, eno kaplanijo, 45 podružničnih cerkva in pet kapel.

Župnije

- Sv. Martin v Moravčah [LJ] – *PDR*: Mati božja v Drtiji, Sv. Štefan v Zgornjih Kosezah, Sv. Valentin na Limbarski Gori, Sv. Mohor in Fortunat v Podstrani, Sv. Marjeta v Gradišču pri Lukovici, Sv. Lovrenc v Spodnjih Kosezah, Sv. Andrej pri Svetem Andreju, Presveta Trojica na Trojici, Sv. Križ v Križevski vasi, Sv. Miklavž pri Svetem Miklavžu; *KPL*: Sv. Janez Nepomuk v gradu Tuštanj, Sv. Jožef v gradu Vahtenberg; *KO*: Drtija^{L50} - Moravče^{L161} - Sveti Andrej^{L7} - Sv. Mohor^{L76} - Sv. Valentin (Limbarska Gora)^{L315} - Velika vas^{L75} - Vrhpolje pri Moravčah^{L176} (manjši, V del) - Zgornje Koseze^{L180}
- Sv. Peter in Pavel v Zagorju ob Savi [LJ] – *PDR*: Sv. Janez Evangelista v Vinah, Sv. Jakob v Kotredežu, Sv. Urh v Ravenski vasi, Sv. Marjeta na Lokah pri Zagorju, Sv. Lenart v Podkrajju, Sveti Duh na Rovah, Sv. Neža v Praprečah; *KO*: Kotredež^{L119} (večji, J del) - Loke pri Zagorju^{L144} - Potoška vas^{L213} - Zagorje ob Savi^{L236}
- Sv. Andrej na Vačah [LJ] – *PDR*: Sv. Neža na Spodnji Slivni, Sv. Florijan na Gori pri Pečah, Sv. Lenart v Kandršah, Sv. Marjeta v Široki Seti; *KPL*: Sv. Križ na Slemšku nad Klenikom; *KO*: Kandršče^{L97} (manjši, J del) - Konj^{L228} (manjši, S del) - Peče^{L194} (manjši, J del) - Rovišče^{L230} (manjši, Z del) - Vače^{L327} (večji, J del)

^{L160} Motnik/*Möttmig* [V:5:2/4:L160]

^{L146} Lukovica pri Domžalah/*Lukowitz* [V:6:2/5:L146]

^{L217} Prevoje pri Šentvidu/*Prevoje* [V:6:2/5:L217]

^{L221} Rafolče/*Rafoltsche* [V:6:2/5:L221]

^{L311} Spodnje Koseze/*Unterkosess* [V:6:2/5:L146]

^{L173} Špitalič/*Neutbal* [V:5:2/4:L173]

^{L334} Bistričica/*Wisterischitz* [V:5:2/4:L287]

^{L277} Stranje/*Streine* [V:5:2/4:L118]

^{L287} Županje Njive/*Supainenive* [V:5:2/4:L287]

^{L63} Blagovica/*Glogowitz* [V:6:2/5:L63]

^{L65} Godič/*Goditsch* [V:5:2/4:L65]

^{L156} Mekinje/*Münkendorf* [V:5:2/4:L156]

^{L78} Homec/*Hometz* [V:5:2/4:L78]

^{L220} Radomlje/*Radomle* [V:5:2/4:L220]

^{L249} Šmarca/*Schmarza* [V:5:2/4:L249]

^{L203} Podhruška/*Podhruško* [V:5:2/4:L203]

^{L262} Znojile/*Snoile* [V:5:2/4:L262]

^{L295} Tunjice/*Theinitz* [V:5:2/4:L295]

^{L301} Črna/*Tscherna* [V:5:2/4:L301]

^{L66} Gozd/*Goisd* [V:5:2/4:L305]

^{L67} Zlato Polje/*Goldensfeld* [V:6:2/5:L67]

^{L108} Češnjice/*Kerstetten* [V:6:2/5:L108]

^{L229} Rova/*Rova* [V:6:2/5:L229]

^{L131} Loke v Tuhinju/Laake [V:5:2/4:L131]

^{L192} Palovče/*Palowitz* [V:5:2/4:L192]

^{L190} Šentožbolt/*St. Oswald* [V:6:2/5:L190]

^{L50} Drtija/*Dritai* [VI:6:2/6:L50]

^{L161} Moravče/*Moräutsch* [VI:6:2/6:L161]

^{L7} Sveti Andrej/*St. Andrea* [VI:6:2/6:L119]

^{L76} Sv. Mohor/*St. Hermagor* [VI:6:2/5:L76]

^{L315} Sv. Valentin (Limbarska Gora)/*St. Valentin* [VI:6:2/6:L315]

^{L75} Velika vas/*Grossdorf* [VI:6:2/6:L75]

^{L176} Vrhpolje pri Moravčah/*Oberfeld* [VI:6:2/6:L176]

^{L180} Zgornje Koseze/*Oberkosess* [VI:6:2/6:L180]

^{L119} Kotredež/*Kotredesch* [VI:23:2/6:L119]

^{L144} Loke pri Zagorju/*Lokach* [VI:23:2/6:L144]

^{L213} Potoška vas/*Potoschkawass* [VI:23:2/6:L213]

^{L236} Zagorje ob Savi/*Sagor* [VI:23:2/6:L236]

^{L97} Kandršče/*Kandersch* [VI:23:2/6:L97]

^{L228} Konj/*Rossbüchel* [VI:23:2/6:L228]

^{L194} Peče/*Petsch* [VI:6:2/6:L194]

^{L230} Rovišče/*Rovische* [VI:23:2/6:L230]

^{L327} Vače/*Watsch* [VI:23:2/6:L327]

- Marijino vnebovzetje v Čemšeniku [LJ] – PDR: Sv. Jurij v Izlakah, Sv. Miklavž v Zabrezniku, Sv. Primož in Felicijan v Razboru pri Čemšeniku, Sv. Lenart v Znojilah; KPL: Sv. Ana v gradu Gamberk; KO: Brezje^{L337} - Čemšenik^{L300} - Kotredež^{L119} (manjši, SZ del) - Ržiše^{L8}
- Sv. Marjeta v Dolu pri Ljubljani [LJ] – PDR: Sv. Katarina v Zaborštu pri Dolu, Sv. Križ v Beričevem; KO: Beričevo^{L58} - Dol pri Ljubljani^{L147} - Kleče pri Dolu^{L113} - Podgora pri Dolskem^{L201}
- Sv. Lovrenc na Kolovratu [LJ] – PDR: Sv. Radegunda na Strmi Njivi, Sv. Jakob v Borjeh pri Mlinšah, Sv. Gregor v Žvaruljah, Brezmadežna na Brišah, Sv. Mohor in Fortunat v Podlipovici; KO: Kandrše^{L97} (večji, S del) - Kolovrat^{L115}
- Sv. Jurij v Ihanu [LJ] – PDR: Sv. Kunigunda na Taboru, Sv. Miklavž na Brdu; KO: Ihan^{L89} - Selo pri Ihanu^{L253} - Sv. Miklavž^{L174}
- Sv. Miklavž na Savi [LJ] – KO: Hotič^{L77} (manjši, J del) - Konj^{L228} (večji, J del) - Rovišče^{L230} (manjši, J del)

Vikariati

- Sv. Gotard v Šentgotardu [LJ] – PDR: Sv. Mohor in Fortunat v Podzidu pri Trojanah; KO: Hrastnik pri Trojanah^{L83} - Trojanje^{L299}
- Sv. Lambert v Šentlambertu [LJ] – PDR: Sv. Miklavž v Čolnišču, Sveti Duh v Zavšeniku, Sv. Križ na Jablani; KO: Šentlambert^{L134} (večji, V del)
- Sv. Jernej v Pečah [LJ] – PDR: Sv. Mihael v Kandršah; KO: Kandrše^{L97} (manjši, osrednji del) - Peče^{L194} (večji, S del) - Vače^{L327} (manjši, S del)

Lokalije

- Sv. Helena v Dolskem [LJ] – PDR: Mati božja v Vinjah; KPL: Sv. Agata na pokopališču v

- Dolskem; KO: Dolsko^{L44} - Petelinje^{L195} - Senožeti^{L263} - Sv. Agata (Laze pri Dolskem)^{L1} - Vinje^{L329}
- Marijino rojstvo na Sveti Gori [LJ] – PDR: Sv. Ana v Šemniku, Sv. Peter na Golčah, Sv. Primož in Felicijan v Tirni; KO: Konj^{L228} (manjši, V del) - Rovišče^{L230} (večji, V del) - Šemnik^{L246} - Šentlambert^{L134} (manjši, Z del) - Zabava^{L232}
- Sv. Helena v Hotiču [LJ] – PDR: Sv. Janez Krstnik v Verneku; KO: Hotič^{L77} (večji, S del)
- Ime Marijino na Sveti Planini [LJ] – PDR: Sv. Križ na Čebinah; KO: Kotredež^{L119} (večji, V del) Kaplanija
- Sv. Peter in Pavel na Vrhpolju pri Moravčah [LJ] – KO: Sv. Križ (Križevska vas)^{L25} - Trojica^{L298} - Vrhpolje pri Moravčah^{L176} (večji, Z del)

Dekanija **Šmarje** je obsegala sedem župnij, dva vikariata, pet lokalij, 65 podružničnih cerkva in sedem kapel; ena od teh deluje kot župnijska cerkev.

Župnije

- Marijino rojstvo v Šmarjah [LJ] – PDR: Sv. Križ v Tlakah, Sveti Duh na Gumnišču, Sv. Mohor in Fortunat na Selih pri Grosupljem, Sv. Uršula v Lanišču, Sv. Mihael v Grosupljem, Sv. Marija Magdalena na Magdalenski gori; KPL: Sv. Rafael v gradu Lisičje; KO: Grosuplje^{N79} - Lanišče^{N135} - Mali Vrh^{N115} - Sela pri Grosupljem^{N270} - Stranska vas pri Ljubljani^{N291} - Šmarje^{N152}
- Sv. Vid v Šentvidu pri Stični [LJ] – PDR: Sv. Rok v Radohovi vasi, Sv. Peter v Dobu pri Šentvidu, Sv. Anton na Rdečem Kalu, Mati božja v Velikih Pečah, Sv. Lambert v Malih Pečah, Sv. Andrej v Hrastovem Dolu, Sv. Mar-

^{L337} Brezje/*Wresie* [VI:6:2/5:L83]

^{L300} Čemšenik/*Tschemschenik* [VI:6:2/5:L300]

^{L119} Kotredež/*Kotredesch* [VI:23:2/6:L119]

^{L8} Ržiše/*Arschische* [VI:23:2/6:L8]

^{L58} Beričevo/*Förtschbach* [VI:6:2/5:L58]

^{L147} Dol pri Ljubljani/*Lustthal* [6:2/5:L147]

^{L113} Kleče pri Dolu/*Kletsche* [VI:6:2/5:L113]

^{L201} Podgora pri Dolskem/*Podgora* [VI:6:2/5:L201]

^{L97} Kandrše/*Kandersch* [VI:23:2/6:L97]

^{L115} Kolovrat/*Kolobrat* [VI:23:2/6:L115]

^{L89} Ihan/*Jaubchen* [VI:6:2/5:L89]

^{L253} Selo pri Ihanu/*Sela* [VI:6:2/5:L253]

^{L174} Sv. Miklavž/*St. Niklas* [VI:6:2/5:L174]

^{L77} Hotič/*Hötitsch* [VI:23:2/6:L77]

^{L228} Konj/*Rossbüchel* [VI:23:2/6:L228]

^{L230} Rovišče/*Rowische* [VI:23:2/6:L230]

^{L83} Hrastnik pri Trojanah/*Hrastnik* [VI:6:L83]

^{L299} Trojanje/*Trojana* [VI:6:2/5:L299]

^{L134} Šentlambert/*St. Lambrecht* [VI:23:2/6:L134]

^{L97} Kandrše/*Kandersch* [VI:23:2/6:L97]

^{L194} Peče/*Peisch* [VI:6:2/6:L194]

^{L327} Vače/*Watsch* [VI:23:2/6:L327]

^{L44} Dolsko/*Dousku* [VI:6:2/5:L44]

^{L195} Petelinje/*Peteline* [VI:6:2/5:L195]

^{L263} Senožeti/*Snoschet* [VI:6:2/5:L263]

^{L1} Sv. Agata (Laze pri Dolskem)/*St. Agatha* [VI:7:1/2:L1]

^{L329} Vinje/*Weinthal* [VI:6:2/5:L329]

^{L228} Konj/*Rossbüchel* [VI:23:2/6:L228]

^{L230} Rovišče/*Rowische* [VI:23:2/6:L230]

^{L246} Šemnik/*Schemnik* [VI:23:2/6:L246]

^{L134} Šentlambert/*St. Lambrecht* [VI:23:2/6:L134]

^{L232} Zabava/*Sabawa* [VI:23:2/6:L232]

^{L77} Hotič/*Hötitsch* [VI:23:2/6:L77]

^{L119} Kotredež/*Kotredesch* [VI:23:2/6:L119]

^{L25} Sv. Križ (Križevska vas)/*St. Crucis* [VI:6:2/5:L25]

^{L298} Trojica/*St. Trinitas* [VI:6:2/5:L298]

^{L176} Vrhpolje pri Moravčah/*Oberfeld* [VI:6:2/6:L176]

^{N79} Grosuplje/*Grosslup* [VII:7:1/2:N79]

^{N135} Lanišče/*Lanische* [VII:7:1/2:N135]

^{N115} Mali Vrh/*Klaingupf* [VII:7:1/2:N115]

^{N270} Sela pri Grosupljem/*Sela* [VII:7:1/2:N270]

^{N291} Stranska vas pri Ljubljani/*Streindorf* [VII:7:1/2:N291]

^{N152} Šmarje/*St. Marcin* [VII:7:1/2:N152]

- tin v Biču, Sv. Jernej v Gombiščah, Sv. Urh v Velikem Gabru, Sveti Duh na Žubini, Sv. Jurij v Šentjurju, Sv. Lenart na Pungertu, Sv. Andrej v Sobračah, Sv. Janez v Bukovici, Sv. Lambert nad Pristavo nad Stično, Sv. Miklavž na Gradišču, Mati božja na Muljavi, Sv. Pavel v Šentpavlu na Dolenskem, Sv. Ana v Velikih Česnjicah, Sv. Mihael v Malem Gabru; KO: Bukovica^{N27} (večji, J del) - Črešnjice^{N363} - Dob pri Šentvidu^{N41} - Male Dole pri Stehanji vasi^{N150} - Metnaj^{N156} (srednji del) - Muljava^{N164} - Podboršt pri Stični^{N198} - Radohova vas^{N235} - Sobrače^{N292} - Stehanja vas^{N287} (Z del) - Šentvid pri Stični^{N329} - Temenica^{N304} - Velike Pece^{N348} - Veliki Gaber^{N73} - Zagorica pri Velikem Gabru^{N243}
- Sv. Tilen v Višnji Gori [LJ] – PDR: Sv. Ana v Višnji Gori, Mati božja v Dednem Dolu, Sv. Ožbolt v Leskovcu pri Višnji Gori, Sv. Jurij na Selih, Sv. Jakob na Veliki Dobravi, Sv. Martin v Zgornji Dragi, Sv. Lenart v Novi vasi, Sv. Marija Magdalena v Kriški vasi; KO: Dedni Dol^{N32} - Dobrava^{N37} (večji, S del) - Draga pri Višnji Gori^{N42} - Kriška vas^{N127} - Leskovec pri Višnji Gori^{N138} - Velika Loka^{N76} (manjši, V del) - Višnja Gora^{N346}
 - Sv. Kozma in Damijan v Krki [LJ] – PDR: Sv. Jakob v Velikih Lesah, Sv. Štefan na Sušici, Sv. Janez Krstnik v Leščevju, Sveti Duh na Vrheh, Sv. Jurij na Velikem Korinju; KO: Krka^{N179} - Podbukovje^{N204} (večji, Z del) - Sušica^{N256} - Veliko Globoko^{N74} (J in S del) - Vrhe pri Krki^{N332}
-
- ^{N27} Bukovica/*Bukowitz* [VII:22:8/23:N27]
^{N363} Črešnjice/*Zheschenze* [VII:22:8/23:N363]
^{N41} Dob pri Šentvidu/*Dob* [VII:22:8/23:N41]
^{N150} Male Dole pri Stehanji vasi/*Maledole* [VII:22:8/23:N150]
^{N156} Metnaj/*Metnai* [VII:22:8/23:N156]
^{N164} Muljava/*Mulan* [VII:22:8/23:N164]
^{N198} Podboršt pri Stični/*Podborst* [VII:22:8/23:N198]
^{N235} Radohova vas/*Rodockendorf* [VII:22:8/23:N235]
^{N292} Sobrače/*Subratsche* [VII:22:8/23:N292]
^{N287} Stehanja vas/*Stoekendorf* [VII:22:8/23:N287]
^{N329} Šentvid pri Stični/*St. Veitb* [VII:22:8/23:N329]
^{N304} Temenica/*Themenitz* [VII:22:8/23:N304]
^{N348} Velike Pece/*Velkepetze* [VII:22:8/23:N348]
^{N73} Veliki Gaber/*Grossgaber* [VII:22:8/23:N73]
^{N243} Zagorica pri Velikem Gabru/*Sagoritz* [VII:22:8/23:N243]
^{N32} Dedni Dol/*Dedndol* [VII:22:8/23:N346]
^{N37} Dobrava/*Dobrava* [VII:22:8/23:N37]
^{N42} Draga pri Višnji Gori/*Draga* [VII:22:8/23:N42]
^{N127} Kriška vas/*Kreuzdorf* [VII:22:8/23:N127]
^{N138} Leskovec pri Višnji Gori/*Leskouz* [VII:22:8/23:N138]
^{N76} Velika Loka/*Grosslack* [VII:22:8/23:N76]
^{N346} Višnja Gora/*Weixelburg* [VII:22:8/23:N346]
^{N179} Krka/*Obergurke* [VII:22:8/23:N179]
^{N204} Podbukovje/*Podbukuje* [VII:22:8/23:N204]
^{N256} Sušica/*Schuschitsch* [VII:22:8/23:N256]
^{N74} Veliko Globoko/*Grossgloboku* [VII:21:8/24:N74]
^{N332} Vrhe pri Krki/*Verebe* [VII:22:8/23:N332]
- Sv. Kancijan v Škocjanu pri Turjaku [LJ] – PDR: Mati božja na Železnici, Sv. Jernej na Rašci, Sv. Jakob na Malem Osolniku; KO: Veliko Lipljenje^{N141}
 - Marija sedem žalosti v Stični [LJ] – PDR: Sv. Tomaž v Spodnji Dragi, Sv. Marjeta v Malem Černelem, Marija Magdalena v Metnaju; KPL: Sv. Družina na polju pod Stično; KO: Dobrava^{N37} (manjši, J del) - Gorenja vas pri Stični^{N60} - Malo Hudo^{N210} - Metnaj^{N156} (manjši, J del) - Stična^{N273}
 - Brezmadežno spočetje device Marije na Turjaku [LJ] – PDR: Sv. Ahacija nad Malim Ločnikom; KPL: Brezmadežno spočetje device Marije v gradu Turjak (kot župnijska cerkev); KO: Turjak^{N11}
- Vikariata
- Sv. Lenart v Sostrem [LJ] – PDR: Sv. Urh v Dobrunjah, Sv. Urh v Zavogljem; KO: Dobrunje^{L37} - Podmolnik^{L205} (SZ del) - Sostro^{L263/4}
 - Sv. Jakob na Polici [LJ] – PDR: Sv. Katarina v Mali Stari vasi, Sv. Lucija v Dolah pri Polici, Devica Marija v Troščinah, Sv. Benedikt na Blečjem Vrhu; KO: Blečji Vrh^{N50} - Polica^{N213} - Stara vas pri Grosuplju^{N3}
- Lokalije
- Marijino rojstvo na Primskovem [LJ] – PDR: Sv. Lucija v Mišjem Dolu, Sv. Janez Krstnik na Doljnem Vrhu; KO: Gradišče^{N67} - Ježni Vrh^{N102} - Poljane pri Primskovem^{N212}
 - Sv. Lovrenc v Žalni [LJ] – PDR: Sv. Ožbolt v Lučah, Sv. Martin na Velikem Mlačevem, Sv. Janez Krstnik na Gatini, Sv. Notburga v Boštanju; KPL: Sv. Ana v gradu Boštanj; KO: Luče^{N137} - Spodnja Slivnica^{N253} (S del) - Velika Loka^{N76} (večji, Z del)
-
- ^{N141} Veliko Lipljenje/*Liplen Gross* [VII:19:9/30:N141]
^{N37} Dobrava/*Dobrava* [VII:22:8/23:N37]
^{N60} Gorenja vas pri Stični/*Goreinawass* [VII:22:8/23:N60]
^{N210} Malo Hudo/*Bosendorf* [VII:22:8/23:N210]
^{N156} Metnaj/*Metnai* [VII:22:8/23:N156]
^{N273} Stična/*Sittich* [VII:22:8/23:N273]
^{N11} Turjak/*Auersperg* [VII:19:9/30:N11]
^{L37} Dobrunje/*Dobruine* [VII:7:1/2:L37]
^{L205} Podmolnik/*Podmolnik* [I:7:1/2:L205]
^{L263/4} Sostro/*Sostru* [VII:7:1/2:349]
^{N50} Blečji Vrh/*Feldsberg* [VII:22:8/23:N50]
^{N213} Polica/*Politz* [VII:22:8/23:N213]
^{N3} Stara vas pri Grosuplju/*Altendorf* [VII:7:1/2:N3]
^{N67} Gradišče/*Gradishe* [VII:23:8/26:N67]
^{N102} Ježni Vrh/*Jeschenberg* [VII:23:8/26:N102]
^{N212} Poljane pri Primskovem/*Polane* [VII:23:8/26:N212]
^{N137} Luče/*Leitsch* [VII:22:8/23:N137]
^{N253} Spodnja Slivnica/*Schleinitz* [VII:22:8/23:N253]
^{N76} Velika Loka/*Grosslack* [VII:22:8/23:N76]

- Marija Brezmadežna v Zagradcu [NM] – PDR: Sv. Primož in Felicijan v Gabrovki, Sv. Martin na Valični vasi; KPL: Sv. Jožef v Velikih Rebercah; KO: Podbukovje^{N204} (manjši, V del) - Valična vas^{N338} - Veliko Globoko^{N74} (manjši, srednji del) - Zagradec^{N245}
- Sv. Jurij v Št. Juriju pri Grosupljem [LJ] – PDR: Sv. Martin na Gornjem Rogatcu, Sv. Štefan v Smrjenah, Sv. Miklavž na Taboru (Cerovem); KO: Ponova vas^{N209} - Vino^{N333}
- Marijino vnebovzetje na Kopanju [LJ] – PDR: Presveta Trojica na Veliki Ilovi Gori, Sv. Peter in Pavel na Spodnji Slivnici; KPL: Sv. Marjeta na Veliki Račni, Mati božja v Čušpreku; KO: Ilova Gora^{N104} - Račna^{N228} - Spodnja Slivnica^{N253} (J del)

Dekanija **Litija** je obsegala pet župnij, štiri vikariate, tri lokalije, eno ekspozituro, 39 podružničnih cerkva in tri kapele.

Župnije

- Sv. Martin v Šmartnem pri Litiji [LJ] – PDR: Povišanje Sv. Križa v Brezjah, Sv. Jurij v Podšentjurju, Sv. Marija Magdalena v Gradišču pri Litiji, Sv. Ana v Zgornji Jablanici, Sv. Miklavž v Litiji, Sv. Mohor in Fortunat v Libergi, Sv. Katarina na Bregu pri Litiji, Sv. Peter in Pavel v Vintarjevcu; KPL: Glej človek na Pungrtu; KO: Jablanica^{N101} - Liberga^{N140} - Litija^{N142} - Sv. Peter in Pavel (Vintarjevec)^{N191} (V del) - Šmartno pri Litiji^{N154}
- Sv. Peter v Radečah [LJ] – PDR: Sv. Martin na Vrhovem, Sv. Trije kralji na Brunku, Sv. Miklavž na Močilnem, Žalostna Mati božja na Žebniku, Sv. Katarina na Jelovem, Sv. Miklavž v Savi; KPL: Dobrega pastirja v gradu Novi dvor; KO: Hotemež^{N96} - Njivice^{N172} - Podkraj^{N201}

- Radeče^{N227} - Vrhovo^{N349}
- Povišanje Sv. Križa na Svibnem [LJ] – PDR: Sv. Janez Evangelist na Počakovem, Sv. Marjeta na Jagnjenici, Presveta Trojica v Čimernem; KO: Sv. Križ (Svibno)^{N28}
- Marijino rojstvo na Polšniku [LJ] – PDR: Sv. Jurij na Glinjaku, Sv. Katarina na Ostrežu nad Prevegom, Sv. Miklavž v Renkah, Sv. Lovrenc na Žambohu, Sv. Janez Krstnik na Mamolju; KO: Polšnik^{N195}
- Sv. Jurij v Šentjurju pri Svibnem (Podkumu) [LJ] – PDR: Sv. Uršula v Borovaku, Sv. Jakob v Padežu, Sv. Lovrenc na Selu, Sv. Lenart na Rodežu, Sv. Bričij v Rtičah; KO: Šentjurij pri Svibnem (Podkum)^{N53}

Vikariati

- Marijino vnebovzetje v Dolah pri Litiji [LJ] – PDR: Sv. Jernej v Jovorju, Sv. Mihael na Veliki Gobi, Sv. Janez in Pavel na Gorenjem Jelenju, Sv. Katarina v Borju, Sv. Lovrenc v Prelesju; KO: Dole pri Litiji^{N153} - Sv. Mihael pri Gobi (Velika Goba)^{N158} - Št. Lovrenc (Prelesje)^{N145} (S del)
- Sv. Benedikt v Kresnicah [LJ] – PDR: Žalostna Mati božja v Kresniških Poljanah; KO: Kresnice^{N124} - Kresniški Vrh^{N125}
- Sv. Marjeta na Prežganjem [LJ] – PDR: Povišanje Sv. Križa v Velikem Trebeljevem; KO: Sv. Anton (Velika Štanga)^{N9} (J del) - Trebeljevo^{N310} - Volavlje^{N335} (manjši, V del)
- Sv. Ana na Dobovcu [LJ] – PDR: Marijino vnebovzetje na Ključevici, Sv. Mihael v Završju, Sv. Neža na Kumu, Sv. Jošt na Kumu; KPL: Sv. Konstantin na Kumu; KO: Dobovec^{N35}

Lokalije

- Sv. Anton Padovanski v Veliki Štangi [LJ] – KO: Sv. Anton (Velika Štanga)^{N9} (S del)

^{N204} Podbukovje/*Podbukuje* [VII:22:8/23:N204]

^{N338} Valična vas/*Walitschendorf* [VII:21:8/24:N338]

^{N74} Veliko Globoko/*Grossgloboku* [VII:21:8/24:N74]

^{N245} Zagradec/*Sagratz* [VII:21:8/24:N245]

^{N209} Ponova vas/*Pöndorf* [VII:7:1/2:N209]

^{N333} Vino/*Vinu* [VII:7:1/2:N333]

^{N104} Ilova Gora/*Ilowagora* [VII:22:8/23:N104]

^{N228} Račna/*Ratschna* [VII:19:9/30:N228]

^{N253} Spodnja Slivnica/*Schleinitz* [VII:22:8/23:N253]

^{N101} Jablanica/*Jablanitz* [VIII:23:8/26:N101]

^{N140} Liberga/*Liberga* [VIII:23:8/26:N140]

^{N142} Litija/*Littai* [VIII:23:8/26:N142]

^{N191} Sv. Peter in Pavel (Vintarjevec)/*St. Peter und Paul* [VIII:23:8/26:N191]

^{N154} Šmartno pri Litiji/*St. Martin* [VIII:23:8/26:N154]

^{N96} Hotemež/*Hottemesch* [VIII:26:8/27:N96]

^{N172} Njivice/*Njitz* [VIII:26:8/27:N172]

^{N201} Podkraj/*Podkerai* [VIII:26:8/27:N201]

^{N227} Radeče/*Ratschach* [VIII:26:8/27:N227]

^{N349} Vrhovo/*Verchou* [VIII:26:8/27:N349]

^{N28} Sv. Križ (Svibno)/*St. Crucis* [VIII:26:8/27:N28]

^{N195} Polšnik/*Billichberg* [VIII:23:8/26:N195]

^{N53} Šentjurij pri Svibnem (Podkum)/*St. Georgen* [VIII:26:8/27:N53]

^{N153} Dole pri Litiji/*Mariatbal* [VIII:25:8/25:N153]

^{N158} Sv. Mihael pri Gobi (Velika Goba)/*St. Michael zu Goba* [VIII:23:8/26:N158]

^{N145} Št. Lovrenc (Prelesje)/*St. Lorenz* [VIII:25:8/25:N145]

^{N124} Kresnice/*Kresnitz* [VIII:23:8/26:N124]

^{N125} Kresniški Vrh/*Kresnitzberg* [VIII:23:8/26:N125]

^{N9} Sv. Anton (Velika Štanga)/*St. Anton* [VIII:23:8/26:N9]

^{N310} Trebeljevo/*Trebelu* [VIII:23:8/26:N310]

^{N335} Volavlje/*Wolauke* [VIII:23:8/26:N335]

^{N35} Dobovec/*Dobouz* [VIII:26:8/27:N35]

- Sv. Miklavž na Jančah [LJ] – KO: Volavlje^{N335} (večji, Z del)
- Marijino vnebovzetje v Javorju pri Litiji [LJ] – PDR: Sv. Rok na Blečjem Vrhu; KO: Bukovica^{N27} (manjši, S del) - Metnaj^{N156} (S del) - Sv. Peter in Pavel (Vintarjevec)^{N191} (V del)

Ekspozitura

- Sv. Jernej na Konjšici [LJ] – KO: Konjšica^{N121}

Dekanija **Trebnje** je obsegala šest župnij, pet vikariatov, štiri lokalije, 79 podružničnih cerkva in 15 kapel.

Župnije

- Marijino vnebovzetje v Trebnjem [NM] – PDR: Sv. Jakob na Vrhrebnjem, Sv. Štefan v Štefanu pri Trebnjem, Sv. Janez Krstnik v Brezi, Sv. Jedrt v Škovcu, Sv. Florijan na Račjem selu, Sv. Jurij v Lukovku, Sv. Peter v Jezeru, Sv. Ana v Gradišču nad Vrhpečjo, Sv. Mihael v Dečji vasi, Sv. Marjeta na Bregu, Žalostna Mati božja na Vini Gorici; KO: Češnjavek^{N112} - Lukovek^{N146} - Medvedje selo^{N112} - Ponikve^{N214} - Ševnica^{N249} - Škovec^{N274} - Štefan pri Trebnjem^{N285} - Trebnje^{N312} - Vrhrebnje^{N313}
- Sv. Rupert v Šentrupertu [NM] – PDR: Sv. Francišek Ksaverij na Veseli Gori, Sv. Peter na Žunovcu, Sv. Neža na Zaloki, Sv. Barbara na Okrogu, Sveti Duh na Vihru, Sv. Križ na Velikem Cirkniku, Sv. Kancijan na Jesenicah, Sv. Rok v Hrastovici; KPL: Mati božja v gradu Kroisenbach, Mati božja v graščini Kot, Mati božja v gradu Zagorica, Mati božja v gradu Škrljevo, Sv. Božji grob na Veseli Gori; KO: Bistrica pri Mokronogu^{N49} - Cirknik pri Šentjanžu^{N365} - Pijavice^{N193} - Straža^{N289} - Šentrupert^{N237} - Št.

Lovrenc (Prelesje)^{N145} (J del)

- Sv. Mohor in Fortunat v Žužemberku [NM] – PDR: Sv. Miklavž v Žužemberku, Sv. Križ na Vrhovem, Sv. Marija Magdalena na Rebri, Sv. Ahac v Trebči, Sv. Janez Evangelist v Mačkovcu, Sv. Jurij na Dvoru, Sv. Pavel na Vinkovem Vrhu, Sv. Anton v Gornjem Kotu, Sv. Primož v Laščah, Sv. Kancijan v Stavci vasi, Sv. Rok v Stranski vasi, Sv. Ožbolt v Budganji vasi, Sv. Peter na Kočevski Gori; KPL: Sv. Jakob v Žužemberku, Sv. Lenart na Golem Vrhu; KO: Dvor^{N95} - Gornji Križ^{N180} - Reber^{N136} - Stavča vas^{N34} - Žužemberk^{N265}
- Sv. Križ na Trebelnem [NM] – PDR: Mati božja na Vrhu nad Mokronogom, Sv. Anton na Blečjem Vrhu, Sv. Ana v Brezovici pri Trebelnem, Sv. Jošt v Gorenjih Laknicah, Sv. Peter v Gorenjem Mokronogu, Sv. Martin v Štatenberku, Sv. Urh na Cerovcu; KPL: Sv. Rozalija na Trebelnem; KO: Hmeljčič^{N92} (manjši, SV del) - Jelševce^{N103} - Laknice^{N130} (večji, JZ del) - Ornuška vas^{N183} - Trebelno^{N311} - Zabukovje^{N239}
- Sv. Jurij v Dobrniču [NM] – PDR: Sv. Neža v Knežji vasi, Sv. Anton Puščavnik v Dolenjih Selcih, Mati božja na Dobravi, Sv. Peter v Koritih, Sveti Duh v Šahovcu, Sv. Križ na Liscu, Sv. Ana v Šmavru, Sv. Mavricij v Šmavru; KO: Dobrnič^{N39} - Knežja vas^{N68} - Korita^{N315}
- Sv. Tilen v Mokronogu [NM] – PDR: Žalostna Mati božja na Žalostni gori, Sv. Florijan na Šeginkah, Sv. Miklavž v Martinji vasi, Sv. Križ na Belem Griču, Sv. Martin v Slepški; KO: Mokronog^{N166} - Ostrožnik^{N188}

Vikariati

- Sv. Križ v Gabrovki [NM] – PDR: Marijino vnebovzetje na Gabrski Gori, Sv. Mohor in Fortunat v Moravčah pri Gabrovki, Sv. Neža v Zgornjih Vodicah pri Gabrovki, Sv. Miklavž na Brezovem, Sv. Marko v Tihaboju; KPL: Sv. Pa-

^{N335} Volavlje/*Wolawe* [VIII:23:8/26:N335]

^{N27} Bukovica/*Bukowitz* [VII:22:8/23:N27]

^{N156} Metnaj/*Metnai* [VII:22:8/23:N156]

^{N191} Sv. Peter in Pavel (Vintarjevec)/*St. Peter und Paul* [VIII:23:8/26:N191]

^{N121} Konjšica/*Kosza* [VIII:23:8/26:N121]

^{N112} Češnjavek/*Kersdorf* [IX:24:8/22:N112]

^{N146} Lukovek/*Lukouk* [IX:24:8/22:N146]

^{N112} Medvedje selo/*Bärthal* [IX:24:8/22:N112]

^{N214} Ponikve/*Ponique* [IX:24:8/22:N214]

^{N249} Ševnica/*Scheinitz* [IX:24:8/22:N249]

^{N274} Škovec/*Skouz* [IX:24:8/22:N274]

^{N285} Štefan pri Trebnjem/*St. Stefan* [IX:24:8/22:N285]

^{N312} Trebnje/*Treffen* [IX:24:8/22:N312]

^{N313} Vrhrebnje/*Obertreffen* [IX:24:8/22:N313]

^{N49} Bistrica pri Mokronogu/*Feistritz* [IX:25:8/25:N49]

^{N365} Cirknik pri Šentjanžu/*Zirknik* [IX:25:8/25:N365*]

^{N193} Pijavice/*Piauz* [IX:25:8/25:N193]

^{N289} Straža/*Stracha* [IX:25:8/25:N289]

^{N237} Šentrupert/*St. Ruprecht* [IX:25:8/25:N237]

^{N145} Št. Lovrenc (Prelesje)/*St. Lorenz* [VIII:25:8/25:N145]

^{N95} Dvor/*Hof* [IX:21:8/24:N95]

^{N180} Gornji Križ/*Oberkeruz* [IX:21:8/24:N180]

^{N136} Reber/*Leiten* [IX:21:8/24:N136]

^{N34} Stavča vas/*Deutschdorf* [IX:21:8/24:N34]

^{N265} Žužemberk/*Seisenberg* [21:8/24:N265]

^{N92} Hmeljčič/*Hmeljschitz* [IX:29:7/19:N92]

^{N103} Jelševce/*Jeusbeuz* [IX:25:8/25:N103]

^{N130} Laknice/*Laknitz* [IX:25:8/25:N130]

^{N183} Ornuška vas/*Ornuschkawass* [IX:25:8/25:N183]

^{N311} Trebelno/*Trebelno* [IX:25:8/25:N311*]

^{N239} Zabukovje/*Sabukuje* [IX:25:8/25:N239]

^{N39} Dobrnič/*Döbernik* [IX:24:8/22:N39]

^{N68} Knežja vas/*Grafendorf* [IX:24:8/22:N68]

^{N315} Korita/*Trögern* [IX:24:8/22:N315]

^{N166} Mokronog/*Nassenfus* [IX:25:8/25:N166*]

^{N188} Ostrožnik/*Ostroschnik* [IX:25:8/25:N188]

- vel v Podpečih pod Skalo; *KO*: Moravče pri Gabrovki^{N162} - Okrog^{N322} - Tihaboj^{N300} - Vodice pri Gabrovki^{N334}
- Sv. Janez Krstnik v Šentjanžu [NM] – *PDR*: Sv. Primož in Felicijan na Osredku pri Krmelju, Sv. Martin na Kalu pri Krmelju, Žalostna Mati božja na Leskovcu, Sv. Miklavž v Budni vasi, Sv. Marjeta na Kamenici; *KO*: Cerovec^{N361} - Dvor (Šentjanž)^{N46} - Goveji Dol^{N63} - Kal pri Krmelju^{N107} - Podboršt^{N197}
 - Sv. Janez Krstnik na Mirni [NM] – *PDR*: Mati božja na Ševnici, Sv. Helena na pokopališču na Mirni; *KPL*: Sv. Ana na Debencu, Sv. Miklavž v gradu Mirna, Sv. Jožef pri Lanšprežu, Mati božja pri Zapužah; *KO*: Brezovica pri Mirni^{N21} - Mirna^{N168} - Selo pri Mirni^{N269} - Zabukovje^{N240}
 - Presveta Trojica v Tržišču [NM] – *PDR*: Marijino vnebovzetje v Tržišču, Sv. Jurij na hribu nad Tržiščem, Sv. Jakob v Pavli vasi, Sv. Lenart v Gabrijelah; *KO*: Laknice^{N130} (manjši, SV del) - Tržišče^{N302}
 - Sv. Lovrenc v Šentlovrencu [NM] – *PDR*: Sv. Jakob v Veliki Loki, Sv. Ana v Korenitki, Sv. Marija Magdalena v Martinji vasi, Povišanje Sv. Križa v Stehanji vasi, Povišanje Sv. Križa na Dolgi Njivi; *KPL*: Mati božja v gradu Mala Loka; *KO*: Dolga Njiva^{N133} - Mali Videm^{N116} - Prapreče^{N217} - Stehanja vas^{N287} (V del) - Velika Loka^{N75}
- Lokalije
- Sv. Mihael v Čatežu [NM] – *PDR*: Sv. Jernej na Trebanjskem vrhu, Sv. Urh na Okrogu; *KPL*: Marijino vnebovzetje v Zaplazu; *KO*: Čatež^{N317}
 - Presveta Trojica v Dolnjem Ajdovcu [NM] – *PDR*: Sv. Miklavž v Selih pri Ajdovcu; *KO*: Ajdovec^{N86} - Globodol^{N307} (J del)
 - Sv. Mihael v Šmihelu pri Žužemberku [NM] – *PDR*: Sv. Katarina na Plešivici, Sv. Marjeta na Vrhu pri Križu nad Poljanami; *KO*: Šmihel^{N157}
 - Sv. Janez Krstnik v Selah pri Šumberku [NM] – *PDR*: Sv. Marija Magdalena v Arčelci, Sv. Katarina na Šumberku; *KO*: Sela pri Šumberku^{N271}
- Dekanija **Krško** je obsegala 10 župnij, dva vikariata, eno lokalijo, 74 podružničnih cerkva in 11 kapel.
- Župnije
- Marija sedem žalosti v Leskovcu pri Krškem [NM] – *PDR*: Sv. Janez Evangelist v Krškem, Sv. Ana v Leskovcu pri Krškem, Sv. Lovrenc na Gori pri Krškem, Sv. Janez na Drnovem, Sv. Urh na Vihrah, Sv. Pavel na Gorici, Sv. Miklavž v Velikem Podlogu, Sv. Valentin na Straži, Sv. Lucija na Senušah, Sv. Štefan v Nemški vasi, Sv. Martin v Veliki vasi, Sv. Florijan v Krškem, Sveti Duh v Krškem, Sv. Rozalija nad Krškim, Sv. Jožef na Trški gori; *KPL*: Mati božja pri gradu Šrajbarski turn, Sv. Križ v Globelem pri Pristavi pri Leskovcu; *KO*: Drnovo^{N33} - Krško^{N84} - Leskovec pri Krškem^{N87} - Ravni^{N230} (V del) - Senuše^{N250} - Veliki Podlog^{N82} - Veliko Mraševo^{N80} (Z del)
 - Sv. Jernej v Šentjernejju [NM] – *PDR*: Sv. Martin v Grobljah, Sv. Ana v Ledeci vasi, Sv. Francišek Ksaverij v Dolenji Stari vasi, Sv. Tomaž v Gorenji Stari vasi, Mati božja v Šmarju, Sv. Urban v Gorenjem Vrhpolju, Sv. Ožbolt na Javorovici, Sv. Jurij v Orehovici, Sv. Rok na Tolstem vrhu, Sv. Vid na Gorenjem Mokrem Polju, Sv. Žiga na Polhovici, Sv. Kozma in Damijan v Gorenjem Gradišču, Sv. Urh v Čadražah; *KPL*: Sv. Ignacij v Draškovcu, Marijino darovanje v gradu Gracarjev turn, Sv. Anton Padovanski v dvorcu Vrhovo; *KO*: Gorenje Vrhpolje^{N176} - Gradišče pri Šentjernejju^{N66} – Ore-
-
- ^{N162} Moravče pri Gabrovki/*Moräutsch* [IX:24:8/22:N162]
^{N322} Okrog/*Ukrog* [IX:24:8/22:N322]
^{N300} Tihaboj/*Tehaboi* [IX:24:8/22:N300]
^{N334} Vodice pri Gabrovki/*Woditz* [IX:24:8/22:N334]
^{N361} Cerovec/*Zerouž* [IX:26:8/27:N361]
^{N46} Dvor (Šentjanž)/*Duor* [IX:26:8/27:N46]
^{N63} Goveji Dol/*Govidul* [IX:26:8/27:N63]
^{N107} Kal pri Krmelju/*Kal* [IX:26:8/27:N107]
^{N197} Podboršt/*Podworst* [IX:26:8/27:N197]
^{N21} Brezovica pri Mirni/*Bresouza* [IX:24:8/22:N21]
^{N168} Mirna/*Neudegg* [IX:24:8/22:N168*]
^{N269} Selo pri Mirni/*Selo* [IX:24:8/22:N269]
^{N240} Zabukovje/*Sabuknje* [IX:25:8/25:N240]
^{N130} Laknice/*Lakenitz* [IX:25:8/25:N130]
^{N302} Tržišče/*Tersische* [IX:25:8/25:N302]
^{N133} Dolga Njiva/*Langenacker* [IX:24:8/22:N133]
^{N116} Mali Videm/*Kleinweiden* [IX:24:8/22:N116]
^{N217} Prapreče/*Prapretsche* [IX:22:8/23:N217]
^{N287} Stehanja vas/*Stokendorf* [VII:22:8/23:N287]
^{N75} Velika Loka/*Grosslack* [IX:24:8/22:N75]
^{N317} Čatež/*Tschatesch* [IX:24:8/22:N317]
-
- ^{N86} Ajdovec/*Haidowitz* [IX:24:8/22:N86]
^{N307} Globodol/*Tiefenthal* [IX:29:7/19:N307]
^{N157} Šmihel/*St. Michael* [IX:21:8/24:N157]
^{N271} Sela pri Šumberku/*Sela bei Schönberg* [IX:24:8/22:N271]
^{N33} Drnovo/*Drnovo* [X:27:7/21:N33]
^{N84} Krško/*Gurkfeld* [X:27:7/21:N84]
^{N87} Leskovec pri Krškem/*Haselbach* [X:27:7/21:N87]
^{N230} Ravni/*Rauno* [X:27:7/21:N230]
^{N250} Senuše/*Schnusche* [X:27:7/21:N250]
^{N82} Veliki Podlog/*Grosspodlog* [X:27:7/21:N82]
^{N80} Veliko Mraševo/*Grossmraschou* [X:27:7/21:N80]
^{N176} Gorenje Vrhpolje/*Oberfeld* [X:28:7/20:N176]
^{N66} Gradišče pri Šentjernejju/*Gradische* [X:28:7/20:N66]

- hovica^{N181} - Ostrog^{N187} (SZ del) - Polhovica^{N211} - Šentjernej^{N14} (večji, Z del)
- Sv. Kancijan v Škocjanu [NM] – PDR: Sv. Miklavž na Otoku, Sv. Jurij v Grmovljah, Presveta Trojica v Dolenji Stari vasi, Roženvenska Mati božja na Stopnem, Marijino obiskovanje v Zloganjah, Sv. Križ v Gornjih Dolah, Sv. Barbara na Druščah, Sv. Jakob na Telčah, Sv. Urh na Slančjem Vrhu, Sv. Tomaž v Velikih Poljanah, Sv. Mohor in Fortunat v Goriški vasi; KPL: Sv. Peter na Stopnem; KO: Dole^{N45} – Dolnja Stara vas^{N283} - Krsinji Vrh^{N114} - Mršeča vas^{N155} - Telče^{N301} - Zagrad^{N244}
 - Sv. Lovrenc na Raki [NM] – PDR: Sv. Neža na Vrhu, Sv. Marjeta v Podulcah, Sv. Peter v Koritnici, Sv. Lenart v Ravnem, Sv. Urh v Roviščah pri Studencu; KPL: Mati božja v gradu Raka; KO: Površje^{N216} - Raka^{N10} - Smednik^{N277}
 - Sv. Križ v Podbočju [NM] – PDR: Mati božja v Bučenski vasi, Sv. Miklavž na Gradcu, Sv. Katarina v Frlugi, Sv. Marija Magdalena na Ostrcu, Sv. Mohor in Fortunat v Črncei vasi; KO: Bušeča vas^{N221} - Črnceča vas^{N251} - Oštrc^{N186} - Planina v Podbočju^{N196} - Stojanski Vrh^{N288} - Sv. Križ (Podbočje)^{N126}
 - Sv. Križ v Boštanju [NM] – PDR: Sv. Miklavž v Boštanju, Sv. Ana na Okiču, Mati božja na Topolovcu, Sv. Mihael na Kompoljah; KO: Boštanj^{N247} - Kompolje^{N55} - Vrh pri Boštanju^{N331}
 - Sv. Jurij na Čatežu ob Savi [NM] – PDR: Sv. Vid nad Čatežem, Sveti Duh v Mrzlavi vasi, Sv. Martin na Velikih Malencah, Sv. Peter v Stankovem; KO: Cerina^{N359} - Čatež ob Savi^{N316} – Glo-

- bočice^{N56} - Velika Dolina^{N71} (majši, S del)
- Sv. Jakob v Kostanjevici na Krki [NM] – PDR: Sv. Miklavž v Kostanjevici, Mati božja na Malih Vodenicah, Sv. Marija Magdalena na Ržiščih, Marija dobrega sveta na Slinovicah; KPL: Sv. Ana v starem župnišču; KO: Kostanjevica na Krki^{N132} - Orehovec^{N173} - Ostrog^{N187} (JV del) - Šentjernej^{N14} (manjši, V del)
- Marijino vnebovzetje na Veliki Dolini [NM] – PDR: Sv. Marija Magdalena na Jesenicah, Sv. Jakob na Ponikvi, Sv. Križ na Cirkniku; KPL: Sv. Ana v gradu Mokrice; KO: Bregana^{N15} - Koritno^{N120} - Velika Dolina^{N71} (večji, J del)
- Sveti Duh na Velikem Trnu [NM] – PDR: Sv. Andrej v Dalcah, Sv. Primož in Felicijan na Gorenji Lepi vasi, Sv. Vid na Ravneh; KO: Ravni^{N230} (Z del) - Veliki Trn^{N72}

Vikariata

- Sv. Marko v Cerkljah ob Krki [NM] – PDR: Sv. Mohor in Fortunat v Krški vasi; KO: Cerklje ob Krki^{N364} - Krška vas^{N165} - Veliko Mraševo^{N80} (V del)
- Brezmadežno spočetje device Marije na Studencu [NM] – PDR: Sv. Križ na Logu, Sv. Marija Magdalena na Lukovcu, Sv. Primož na Gori; KPL: Sv. Križ na Studencu, Sv. Križ v gradu Impoljca; KO: Hubajnica^{N100} - Studenec^{N23}

Lokalija

- Sv. Matija na Bučki [NM] – PDR: Sv. Martin na Bučki, Sv. Jurij v Močvirju, Sv. Mihael v Dolenjih Raduljah; KO: Bučka^{N357}

Dekanija **Novo mesto** je obsegala devet župnij, tri vikariate, tri lokalije, 67 podružničnih cerkva in 13 kapel.

Župnije

- Sv. Miklavž v Novem mestu [NM] – KO: Novo mesto^{N170}

^{N181} Orehovica/*Obernussdorf* [X:29:7/19:N181]

^{N187} Ostrog/*Ostrog* [X:28:7/20:N187]

^{N211} Polhovica/*Pochouza* [X:29:7/19:N211]

^{N14} Šentjernej/*St. Barthlmä* [X:28:7/20:N14]

^{N45} Dole/*Dule* [X:25:8/25:N45]

^{N283} Dolnja Stara vas/*Starawass* [X:25:8/25:N283]

^{N114} Krsinji Vrh/*Kersinwerch* [X:25:8/25:N114]

^{N155} Mršeča vas/*Merschetschendorf* [X:27:7/21:N155]

^{N301} Telče/*Teltsche* [X:25:8/25:N301]

^{N244} Zagrad/*Sagrad* [X:25:8/25:N244]

^{N216} Površje/*Podwersche* [X:27:7/21:N216]

^{N10} Raka/*Arb* [X:27:7/21:N10]

^{N277} Smednik/*Smednik* [X:27:7/21:N277]

^{N221} Bušeča vas/*Puschendorf* [X:28:7/20:N221]

^{N251} Črnceča vas/*Scherendorf* [X:28:7/20:N251]

^{N186} Oštrc/*Osterc* [X:28:7/20:N186]

^{N196} Planina v Podbočju/*Planina* [X:28:7/20:N196]

^{N288} Stojanski Vrh/*Stojanskwerch* [X:28:7/20:N288]

^{N126} Sv. Križ (Podbočje)/*Heil. Kreuz* [X:28:7/20:N126]

^{N247} Boštanj/*Sauenstein* [X:26:8/27:N247]

^{N55} Kompolje/*Gimpf* [X:26:8/27:N55*]

^{N331} Vrh pri Boštanju/*Werch* [X:26:8/27:N331]

^{N359} Cerina/*Zerina* [X:28:7/20:N359]

^{N316} Čatež ob Savi/*Tschatesch* [X:28:7/20:N316]

^{N56} Globočice/*Globoschitz* [X:28:7/20:N56]

^{N71} Velika Dolina/*Grossdolina* [X:28:7/20:N71]

^{N132} Kostanjevica na Krki/*Landstrass* [X:28:7/20:N132]

^{N173} Orehovec/*Nussdorf* [X:28:7/20:N173]

^{N187} Ostrog/*Ostrog* [X:28:7/20:N187]

^{N14} Šentjernej/*St. Barthlmä* [X:28:7/20:N14]

^{N15} Bregana/*Bergana* [X:28:7/20:N15]

^{N120} Koritno/*Koritno* [X:28:7/20:N120]

^{N230} Ravni/*Rauno* [X:27:7/21:N230]

^{N72} Veliki Trn/*Grossdorn* [X:27:7/21:N72]

^{N364} Cerklje ob Krki/*Zirkle* [X:27:7/21:N364]

^{N165} Krška vas/*Munkeendorf* [X:27:7/21:N165]

^{N80} Veliko Mraševo/*Grossmraשבou* [X:27:7/21:N80]

^{N100} Hubajnica/*Hubainza* [X:27:7/21:N100]

^{N23} Studenec/*Bründl* [X:27:7/21:N23*]

^{N357} Bučka/*Wutschka* [X:27:7/21:N357]

^{N170} Novo mesto/*Neustadt* [XI:29:7/19:N170]

- Sv. Mihael v Šmihelu [NM] – *PDR*: Sv. Ana na Grabnu, Mati božja v Smolenji vasi, Presveta Trojica na Potovem Vrh, Žalostna Mati božja na Velikem Slatniku, Sv. Lenart v Gotni vasi, Sv. Miklavž v Stranski vasi, Sv. Florijan na Velikem Cerovcu, Sv. Vid na Ljubnu, Sv. Rok nad Pogancami; *KPL*: Roženvenska Mati božja pri Šmihelu, Presveta Trojica v Pogancah, Sv. Jožef na Ruperčvrhu, Mati božja v Novem dvoru, Sv. Božji grob nad Grmom; *KO*: Gotna vas^{N85} - Kandija^{N109} - Lakovnice^{N131} (manjši, S del) - Potov Vrh^{N215} - Smolenja vas^{N205} - Stranska vas^{N263} - Veliki Podljuben^{N81}
 - Sv. Kancijan v Mirni Peči [NM] – *PDR*: Sv. Pavel na Doljnem Podborštu, Sv. Matej na Malem Vrh, Sv. Uršula na Golobinjeku, Sv. Marija Magdalena v Dolenjem Globodolu, Sv. Jurij v Šentjuriju na Dolenjskem, Mati božja v Hmeljčiču, Sv. Primož in Felicijan v Gornjem Karteljevem, Sveti Duh v Gornjem Kamenju; *KPL*: Sv. Pankracij v gradu Hmeljnik; *KO*: Globodol^{N307} (S del) - Golobinjek^{N298} - Hmeljčič^{N92} (večji, JZ del) - Mirna Peč^{N94} - Zagorica^{N241}
 - Marijino oznanjenje v Stopičah [NM] – *PDR*: Sv. Urban na Gornji Težki Vodi, Sv. Marija Magdalena v Črmošnjicah pri Stopičah, Sv. Jošt v Šentjoštu, Sv. Andrej na Malem Orehku, Sv. Jakob v Hrušici, Sv. Matija na Zajčjem Vrh pri Stopičah, Sv. Kozma in Damijan na Dolžu, Sv. Primož in Felicijan na Velikem Cerovcu, Sv. Miklavž nad Pangrč Grmom; *KO*: Črmošnjice pri Stopičah^{N319} - Hrušica^{N16} - Težka Voda^{N260} - Veliki Cerovec^{N360} - Zajčji Vrh pri Stopičah^{N88}
 - Sv. Marjeta v Šmarjeti [NM] – *PDR*: Mati božja v Slapih, Sv. Jožef na Vinjem Vrh, Sv. Martin na Vinici, Sv. Jakob na Cerovcu, Sv. Lenart na Koglu (Sela pri Zburah), Sv. Urh v Žalovičah, Sv. Štefan na Toplicah; *KPL*: Mati božja v gradu Klevevž; *KO*: Gorenja vas pri Šmarjeti^{N59} - Zbure^{N296} - Žaloviče^{N248}
 - Marijino vnebovzetje v Črmošnjicah [NM] – *PDR*: Sv. Filip in Jakob v Srednji vasi, Sv. Mihael na Novi gori, Vsi svetniki v Komarni vasi, Sv. Matija na Gornjih Lazah, Sv. Jožef v Ribniku, Sv. Križ v Blatniku pri Črmošnjicah, Sv. Peter in Pavel na Toplem vrhu, Sv. Florijan na Brezju; *KPL*: Sv. Ana na Vimolju, Sv. Janez Krstnik na pokopališču v Novem Taboru; *KO*: Blatnik pri Črmošnjicah^{N238} - Črmošnjice^{N318} - Stare Žage^{N7}
 - Sv. Ana v Dolenjskih Toplicah [NM] – *PDR*: Sv. Rok na Gorenjih Sušicah, Sv. Križ na Uršnih selih, Sv. Uršula na Malem Riglju, Presveta Trojica na Cerovcu, Sv. Anton v Meniški vasi, Sv. Miklavž v Podturnu pri Dolenjskih Toplicah, Sv. Martin v Loški vasi; *KO*: Dobindol^{N2} - Dolenjske Toplice^{N308} - Podturn pri Dolenjskih Toplicah^{N327} (večji, JV del)
 - Sv. Andrej v Beli Cerkvi [NM] – *PDR*: Sv. Štefan v Tomažji vasi, Sv. Janez Krstnik na Malem Vinjem Vrh, Sv. Miklavž v Dolenjem Kronovem, Sv. Helena v Dragi; *KO*: Bela Cerkev^{N344} - Dobrava pri Škocjanu^{N36} - Družinska vas^{N54} - Tomažja vas^{N305}
 - Sv. Erazem v Soteski [NM] – *KPL*: Srce Marijino v gradu Soteska; *KO*: Gorenje Polje^{N177} - Podturn pri Dolenjskih Toplicah^{N237} (manjši, SZ del) - Štale^{N281}
- Vikariati
- Sv. Elija v Prečni [NM] – *PDR*: Marijino vnebovzetje v Dolenji Straži, Sv. Tomaž v Gorenji Straži, Sv. Martin v Zalogu, Sv. Janez v Dolenjih Kamencah, Sv. Križ v Gorenjih Kamencah; *KPL*: Marijina zaroka v gradu Luknja, Francišek Ksaverij v gradu Zalog; *KO*: Brš-

^{N85} Gotna vas/*Gothendorf* [XI:29:7/19:N170]

^{N109} Kandija/*Kandia* [XI:29:7/19:N170]

^{N131} Lakovnice/*Lakowitz* [XI:29:7/19:N131]

^{N215} Potov Vrh/*Potendorf* [XI:29:7/19:N215]

^{N205} Smolenja vas/*Pechdorf* [XI:29:7/19:N205]

^{N263} Stranska vas/*Seitendorf* [XI:29:7/19:N263]

^{N81} Veliki Podljuben/*Grosspodlubben* [XI:29:7/19:N81]

^{N307} Globodol/*Tiefenthal* [IX:29:7/19:N307]

^{N298} Golobinjek/*Taubenberg* [XI:29:7/19:N298]

^{N92} Hmeljčič/*Hmeljschütz* [IX:29:7/19:N92]

^{N94} Mirna Peč/*Honigstein* [XI:29:7/19:N94]

^{N241} Zagorica/*Sagoritz* [XI:29:7/19:N241]

^{N319} Črmošnjice pri Stopičah/*Tschermoschnitz* [XI:29:7/19:N319]

^{N16} Hrušica/*Birnbaum* [XI:29:7/19:N16]

^{N260} Težka Voda/*Schwernbach* [XI:29:7/19:N260]

^{N360} Veliki Cerovec/*Zerouz* [XI:29:7/19:N360]

^{N88} Zajčji Vrh pri Stopičah/*Hasenberg* [XI:29:7/19:N88]

^{N59} Gorenja vas pri Šmarjeti/*Goreinavass* [XI:25:8/25:N296]

^{N296} Zbure/*Szur* [XI:25:8/25:N296]

^{N248} Žaloviče/*Schalowitz* [XI:29:7/19:N89]

^{N238} Blatnik pri Črmošnjicah/*Russbach* [XI:29:7/19:N238]

^{N318} Črmošnjice/*Tschermoschnitz* [XI:29:7/19:N318]

^{N7} Stare Žage/*Altsaag* [XI:29:7/19:N7]

^{N2} Dobindol/*Eichenthal* [XI:29:7/19:N2]

^{N308} Dolenjske Toplice/*Töplitz* [XI:29:7/19:N308]

^{N327} Podturn pri Dolenjskih Toplicah/*Unterthurn* [XI:29:7/19:N327]

^{N344} Bela Cerkev/*Weisskirben* [XI:29:7/19:N344]

^{N36} Dobrava pri Škocjanu/*Dobrava* [XI:25:8/25:N36]

^{N54} Družinska vas/*Gesindehof* [XI:29:7/19:N190]

^{N305} Tomažja vas/*Thomasdorf* [XI:29:7/19:N344]

^{N177} Gorenje Polje/*Oberfeld* [XI:29:7/19:N177]

^{N281} Štale/*Stalldorf* [XI:29:7/19:N281]

- ljn^{N350} - Dalnji Vrh^{N29} - Gorenja Straža^{N182} - Prečna^{N219}
- Sv. Peter v Šentpetru (Otočec) [NM] – PDR: Sv. Jurij v Grčevju, Sv. Jakob v Ždinji vasi, Mati božja na Trški Gori, Sv. Janez Krstnik v Mačkovicu; KPL: Marijino vnebovzetje v gradu Otočec; KO: Črešnjica^{N113} - Herinja vas^{N89} - Šentpeter (Otočec)^{N190} - Ždinja vas^{N264}
 - Sv. Jakob v Vavti vasi [NM] – PDR: Marijino vnebovzetje na Drganjih Selih; KO: Jurka vas^{N106}
- Lokalije
- Sv. Križ v Velikih Brusnicah [NM] – PDR: Sv. Janez Krstnik v Gabrju, Marijina zaroka v Strugi; KO: Gabrje^{N52} - Velike Brusnice^{N355}
 - Devica Marija dobrega sveta v Podgradu [NM] – PDR: Sv. Marjeta v Jurni vasi; KO: Lakovnice^{N131} (večji, J del) - Vinja vas^{N341}
 - Sv. Andrej v Kočevskih Poljanah [NM] – PDR: Mati božja na Gorici, Sv. Urh v Podstenicah; KO: Kočevske Poljane^{N208} - Podstenice^{N284}

Dekanija **Metlika** je obsegala šest župnij, en vikariat, eno lokalijo, 72 podružničnih cerkva in šest kapel.

Župnije

- Sv. Miklavž v Metliki [NM] – PDR: Sv. Rok v Metliki, Sv. Martin v Metliki, Sv. Anton v Trnovcu, Sv. Janez Krstnik na Gornji Lokvici, Sv. Urban na Grabrovcu, Sv. Ana v Vidošičih, Sv. Peter v Drašičih, Sv. Marija Magdalena na Božakovem, Sv. Križ v Slamni vasi, Žalostna Mati božja pri Treh farah, Glej človek pri Treh farah, Brezmadežno spočetje pri Treh farah, Marijino vnebovzetje v Radovici, Sv. Marjeta v Bojanji vasi, Sv. Miklavž na Krašnjem Vrhu, Sv. Jožef v Suhorju pri Metliki, Sv. Jakob v Bereči vasi, Sv. Vid v Jugorju pri Metliki, Sv. Marko v Bušinjji vasi; KO: Bojanja vas^{N18} - Božakovo^{N20} - Bušinja

- vas^{N356} - Dole^{N44} (večji, SV del) - Drašiči^{N43} - Grabrovec^{N64} - Hrast pri Jugorju^{N97} - Lokvica^{N144} - Metlika^{N161} - Radovica^{N224} - Radoviči^{N223} - Rosalnice^{N236} - Slamna vas^{N276}
- Sv. Peter v Črnomlju [NM] – PDR: Sveti Duh v Črnomlju, Marijino rojstvo v Vojini vasi, Sv. Boštjan v Mestni Lozi pri Črnomlju, Sv. Janez Krstnik v Petrovi vasi, Sv. Jurij na Rožancu, Sv. Jernej na Otovcu, Mati božja na Rodinah, Sv. Jakob v Naklu, Sv. Marija Magdalena v Tušem Dolu, Sv. Miklavž na Stražnjem Vrhu, Sv. Vid na Doblčki Gori, Sv. Janez Evangelist v Doblču, Sv. Marko na Butoraju, Sv. Mihael na Desincu, Sv. Ožbolt v Dragovanji vasi, Sv. Tomaž na Tanči gori, Sv. Ana v Tanči Gori, Sv. Anton na Goleku; KO: Butoraj^{N358} - Črnomelj^{N320} - Doblče^{N40} - Golek^{N58} - Loka pri Črnomlju^{N143} - Maverl^{N149} (SV del) - Petrova vas^{N192} - Talčji Vrh^{N108} - Tanča Gora^{N297} - Zastava^{N246}
- Sv. Štefan v Semiču [NM] – PDR: Sveti Duh na Selih pri Semiču, Sv. Lenart na Kalu, Marijino vnebovzetje na Štrekljencu, Sv. Katarina na Brezovi Rebri, Sv. Miklavž na Gradniku, Sv. Florijan na Krvavčem Vrhu, Presveta Trojica na Vinjem Vrhu, Sv. Rok v Nestopliji vasi, Sv. Jožef v Gorencih, Marijino rojstvo v Vrčicah, Sv. Marija Magdalena v Rožnem Dolu, Sv. Primož in Felicijan na Gabru, Sv. Mihael v Vavpči vasi; KPL: Mati božja v gradu Smuk, Sv. Ana v gradiču Podturn, Sv. Ana v gradu Krupa; KO: Brezje pri Vinjem Vrhu^{N354} - Črešnjevca pri Semiču^{N111} - Kot pri Semiču^{N352} - Pribiše^{N189} -

^{N356} Bušinja vas / *Wuschinzdorf* [XII:31:10/32:N356]

^{N44} Dole / *Dule* [XII:31:10/32:N44]

^{N43} Drašiči / *Draschitz* [XII:31:10/32:N43]

^{N64} Grabrovec / *Grabrowz* [XII:31:10/32:N64]

^{N97} Hrast pri Jugorju / *Hrast bei Jugorie* [XII:31:10/32:N97]

^{N144} Lokvica / *Loquitz* [XII:31:10/32:N144]

^{N161} Metlika / *Möttling* [XII:31:10/32:N161]

^{N224} Radovica / *Radowitza* [XII:31:10/32:N224]

^{N223} Radoviči / *Radowitzsch* [XII:31:10/32:N223]

^{N236} Rosalnice / *Rosalnitz* [XII:31:10/32:N236]

^{N276} Slamna vas / *Sleindorf* [XII:31:10/32:N276]

^{N358} Butoraj / *Wutarai* [XII:32:10/31:N358]

^{N320} Črnomelj / *Tschernembl* [XII:32:10/31:N320]

^{N40} Doblče / *Doblitzsch* [XII:32:10/31:N40]

^{N58} Golek / *Golek* [XII:32:10/31:N58]

^{N143} Loka pri Črnomlju / *Loka* [XII:32:10/31:N320]

^{N149} Maverl / *Maierle* [XII:32:10/31:N40]

^{N192} Petrova vas / *Petersdorf* [XII:32:10/31:N192]

^{N108} Talčji Vrh / *Kälbersberg* [XII:32:10/31:N108]

^{N297} Tanča Gora / *Tanzberg* [XII:32:10/31:N297]

^{N246} Zastava / *Sastowa* [XII:32:10/31:N246]

^{N354} Brezje pri Vinjem Vrhu / *Wresie* [XII:32:10/31:N354]

^{N111} Črešnjevca pri Semiču / *Kerschdorf* [XII:31:10/32:N111]

^{N352} Kot pri Semiču / *Winkel* [XII:32:10/31:N352]

^{N189} Pribiše / *Perbische* [XII:31:10/32:N189]

^{N350} Bršljin / *Werschlin* [XI:29:7/19:N170]

^{N29} Dalnji Vrh / *Dolninerch* [XI:29:7/19:N29]

^{N182} Gorenja Straža / *Oberstrascha* [XI:29:7/19:N182]

^{N219} Prečna / *Pretschna* [XI:29:7/19:N219]

^{N113} Črešnjica / *Kerschdorf* [XI:29:7/19:N264]

^{N89} Herinja vas / *Hereindorf* [XI:29:7/19:N89]

^{N190} Šentpeter (Otočec) / *St. Peter* [XI:29:7/19:N190]

^{N264} Ždinja vas / *Seidendorf* [XI:29:7/19:N264]

^{N106} Jurka vas / *Jurkendorf* [XI:29:7/19:N106]

^{N52} Gabrje / *Gaberje* [XI:29:7/19:N52]

^{N355} Velike Brusnice / *Wrusnitz* [XI:29:7/19:N355]

^{N131} Lakovnice / *Lakowitz* [XI:29:7/19:N131]

^{N341} Vinja vas / *Windorf* [XI:29:7/19:N341]

^{N208} Kočevske Poljane / *Pöllandl* [XI:29:7/19:N208]

^{N284} Podstenice / *Steinwand* [XI:29:7/19:N284]

^{N18} Bojanja vas / *Bojansdorf* [XII:31:10/32:N18]

^{N20} Božakovo / *Boschiakou* [XII:31:10/32:N20]

- Semič^{N272} - Sodji Vrh^{N279} - Štrekļjevec^{N290} - Vinji Vrh pri Semiču^{N340}
- Sv. Križ v Vinici [NM] – PDR: Sv. Mihael v Damlju, Sv. Fabijan in Boštjan na Gornjem Suhorju, Sveti Duh v Novi Lipi, Sv. Rok v Hrastu pri Vinici, Ime Marijino na Žežlju, Sv. Jožef na Podklancu, Sv. Janez Krstnik v Dragatušu, Sv. Lovrenc v Obrhu pri Dragatušu, Sv. Peter na Zapudju, Vsi svetniki v Pustem Gradcu, Sv. Ana v Velikem Nerajcu, Sv. Helena na Belčjem Vrh; KO: Belčji Vrh^{N347} - Damelj^{N30} - Hrast pri Vinici^{N98} - Nova Lipa^{N169} - Obrh pri Dragatušu^{N174} - Stara Lipa^{N6} - Učakovci^{N328} - Vinica^{N342}
 - Sv. Martin v Podzemelju [NM] – PDR: Sv. Helena v Zemlju, Sv. Marjeta v Borštu, Sv. Anton na Krasincu, Sv. Vid v Gribljah, Žalostna Mati božja v Kloštru; KPL: Sv. Frančišek Ksaverij v Gradcu; KO: Adlešiči^{N1} (manjši, S del) - Dobravice^{N38} - Gradac^{N65} - Griblje^{N83} - Krasinec^{N123} - Podzemelj^{N202} - Primostek^{N220}
 - Sv. Miklavž v Adlešičih [NM] – PDR: Sv. Janez Krstnik v Tribučah, Sv. Marija Magdalena na Veliki Plešivici; KPL: Sv. Florijan v gradu Pobrežje; KO: Adlešiči^{N1} (večji, J del) - Bedenj^{N337} - Tribučje^{N314}
- Vikariat
- Sv. Janez Evangelist na Sinjem Vrh [NM] – PDR: Presveta Trojica v Špeharjih, Sv. Marko na Daljnih Njivah; KPL: Sv. Janez Krstnik pod Sinjim Vrhom; KO: Sinji Vrh^{N259}

^{N272} Semič/*Semitsch* [XII:31:10/32:N272]

^{N279} Sodji Vrh/*Sodjeweich* [XII:31:10/32:N279]

^{N290} Štrekļjevec/*Streklowitz* [XII:31:10/32:N290]

^{N340} Vinji Vrh pri Semiču/*Weinberg* [XII:32:10/31:N340]

^{N347} Belčji Vrh/*Weltschberg* [XII:32:10/31:N347]

^{N30} Damelj/*Damel* [XII:33:10/31:N30]

^{N98} Hrast pri Vinici/*Hrast bei Weinitz* [XII:32:10/31:N98]

^{N169} Nova Lipa/*Neulinden* [XII:32:10/31:N169]

^{N174} Obrh pri Dragatušu/*Oberzb* [XII:32:10/31:N174]

^{N6} Stara Lipa/*Allinden* [XII:32:10/31:N6]

^{N328} Učakovci/*Utschakowze* [XII:32:10/31:N328]

^{N342} Vinica/*Weinitz* [XII:32:10/31:N342]

^{N1} Adlešiči/*Adleschitz* [XII:32:10/31:N1]

^{N38} Dobravice/*Dobranwitz* [XII:31:10/32:N38]

^{N65} Gradac/*Gradaz* [XII:31:10/32:N65]

^{N83} Griblje/*Gribble* [XII:32:10/31:N83]

^{N123} Krasinec/*Krassinz* [XII:31:10/32:N123]

^{N202} Podzemelj/*Podseml* [XII:31:10/32:N202]

^{N220} Primostek/*Primostek* [XII:31:10/32:N220]

^{N337} Bedenj/*Weidendorf* [XII:32:10/31:N337]

^{N314} Tribučje/*Tributsch* [XII:32:10/31:N314]

^{N259} Sinji Vrh/*Schweinberg* [XII:33:10/31:N259]

Lokalija

- Presveta Torjica na Preloki [NM] – PDR: Sv. Anton v Ziljah; KO: Preloka^{N218} - Žuniči^{N255}

Grškokatoliške župnije

- Draga – KO: Dole^{N44} (manjši, JZ del)
- Ponikve – KO: Bojanci^{N19}

Dekanija **Kočevje** je obsegala 10 župnij, sedem lokalij, eno kuracijo, eno ekspoziuro, 87 podružničnih cerkva in 20 kapel.

Župnije

- Sv. Fabijan in Boštjan v Kočevju [NM] – PDR: Sv. Jernej v Kočevju, Sv. Frančišek Ksaverij v Kočevju, Presveto ime Jezusovo v Dolgi vasi, Vsi svetniki v Livoldu, Sv. Valentin v Zajčjem Polju, Sv. Trije kralji v Črnem Potoku pri Kočevju, Sv. Urh v Rogatem Hribu, Sv. Rešnje telo na Trati, Sv. Marija Magdalena v Klinji vasi, Sv. Lovrenc v Željnah, Sv. Rok v Šalki vasi, Sv. Janez Krstnik v Cvišlerjih, Sv. Ana na Hribu; KPL: Sv. Kozma in Damijan v Oneku, Presvetih ran Kristusovih v Mačkovcu; KO: Črni Potok pri Kočevju^{N258} - Kočevje^{N62} - Livold^{N139} - Mačkovec^{N110} - Sele (Željne)^{N267}
- Sv. Jožef v Starem trgu ob Kolpi [NM] – PDR: Mati božja v Zagozdacu, Sv. Fabijan in Boštjan v Predgradu, Sv. Marija Magdalena v Srednjih Radencih, Sv. Anton v Kovači vasi; KPL: Sv. Andrej v Starem trgu ob Kolpi, Sv. Jurij v Dolu; KO: Dol^{N303} (manjši, V del) - Dolenja Podgora^{N324} - Predgrad^{N336} - Radenci^{N222} - Sodevci^{N254} - Stari trg ob Kolpi^{N4}
- Sv. Jakob v Koprivniku [NM] – PDR: Sv. Ana na Koprivniku, Sv. Jožef na Lazah pri Oneku, Sv. Volbenk v Starem Brezju, Presveto ime Jezusovo na Kumrovi gori, Marijino vnebovzetje v Svetlem Potoku, Sv. Marjeta na Tančem Vrh, Sv. Martin na Hribu pri Koprivniku, Sv. Peter na Bukovi Gori, Sv. Križ nad Gradcem, Sv. Urh v Gorenji Loki, Sv. Marija Magdalena v

^{N218} Preloka/*Preloka* [XII:32:10/31:N218]

^{N255} Žuniči/*Schunitsche* [XII:32:N255]

^{N44} Dole/*Dule* [XII:31:10/32:N44]

^{N19} Bojanci/*Bojanze* [0:32:10/31:N19]

^{N258} Črni Potok pri Kočevju/*Schwarzenbach* [XIII:30:9/28:N258]

^{N62} Kočevje/*Gotschee* [XIII:30:9/28:N62]

^{N139} Livold/*Lienfeld* [XIII:30:9/28:N139]

^{N110} Mačkovec/*Katzendorf* [XIII:30:9/28:N110]

^{N267} Sele (Željne)/*Sele* [XIII:30:9/28:N267]

^{N303} Dol/*Thal* [XIII:33:10/31:N303]

^{N324} Dolenja Podgora/*Unterberg* [XIII:33:10/31:N324]

^{N336} Predgrad/*Vornschloss* [XIII:33:10/31:N336]

^{N222} Radenci/*Radenz* [XIII:33:10/31:N222]

^{N254} Sodevci/*Schöpfenlag* [XIII:33:10/31:N254]

^{N4} Stari trg ob Kolpi/*Altenmarks* [XIII:33:10/31:N4]

- Rajhenavu; *KPL*: Presveta kri Jezusova v Kumrovi vasi, Sv. Elija v Rajhenavu, Sv. Florijan v Golobinjeku, Sv. Frančišek Sarafinski v Podstenah; *KO*: Bukova Gora^{N24} - Golobinjek^{N299} - Hrib pri Koprivniku^{N25} - Koprivnik^{N167} - Kumrova vas^{N128} - Maverl^{N149} (JZ del) - Rajhenav^{N231} - Staro Brezje^{N51}
- Sv. Janez Krstnik v Kočevski Reki [NM] – *PDR*: Sv. Jurij v Novih Lazah, Sv. Anton Puščavnik v Štalcerjih, Sv. Jožef na Preži, Presveta Trojica v Moravi, Marijino vnebovzetje v Kočah, Sv. Ožbolt v Gotenici (1847 vikariat), Sv. Lenart na Gori nad Gotenico (1847 v vikariatu Gotenica); *KPL*: Sv. Frančišek Ksaverij pri Kočevski Reki, Sv. Andrej v Kočevski Reki, Sv. Rok v Mlaki, Sv. Marjeta pri Gotenici (1847 v vikariatu Gotenica); *KO*: Gotenica^{N57} - Koče^{N122} - Kočevska Reka^{N234} - Novi Lazi^{N91} - Štalcerji^{N282}
 - Marijino vnebovzetje v Stari Cerkvi [NM] – *PDR*: Sv. Peter in Pavel v Gornjih Ložinah, Sv. Štefan v Koblarjih, Sv. Miklavž v Mali Gori, Sv. Filip in Jakob na Mlaki pri Kočevju; *KPL*: Marija dobrega sveta v Slovenski vasi; *KO*: Koblarji^{N118} - Stara Cerkev^{N159}
 - Marijino vnebovzetje pri Fari [NM] – *PDR*: Sv. Vid pri Mavrcu, Sv. Štefan na Klanjcu pri Fari, Sv. Lenart na Krvkovem nad Faro, Sv. Trije kralji v Kostelu, Sv. Miklavž na Vrhu pri Fari, Presveta Trojica v Slavskem Lazu; *KPL*: Mati božja pri Fari, Sv. Križ pri Fari; *KO*: Banja Loka^{N13} (Z del) - Fara^{N48} - Kuželj^{N129} - Pirče^{N194} - Vrh pri Fari^{N330}
 - Sv. Marjeta v Starem Logu [NM] – *PDR*: Sv. Ana na Belem Kamnu, Sv. Andrej v Kleču, Sv. Uršula v Starem Bregu, Matere božje v Vrbovcu, Sv. Peter in Pavel na Pugledu pri Starem Logu, Sv. Rok na Smuki; *KO*: Mala Gora^{N151} - Stari Log^{N5} - Smuka^{N134} (manjši, Z del)
 - Sv. Lenart v Mozlju [NM] – *PDR*: Presveta kri Jezusova v Mozlju, Sv. Ambrož v Spodnjem Mozlju (Kočarjih), Sv. Andrej v Suhem Potoku, Sv. Štefan v Kačjem Potoku, Presveta Trojica v Rajndolu, Angeli varuhi v Rajndolu, Sv. Janez v Podlesju, Mati božja v Verderbu (Muhov breg), Sv. Križ v Spodnjem Škrilju; *KO*: Mozelj^{N160} - Rajndol^{N225}
 - Sv. Peter in Pavel v Osilnici [NM] – *PDR*: Sv. Tilen v Ribjeku, Sv. Miklavž na Spodnjem Čačiču, Sv. Mihael v Papežih, Sv. Duh v Žurgah, Sv. Vid v Bosljivi Loki, Sv. Ana na Peščencu pri Bosljivi Loki; *KO*: Bosljiva Loka^{N353} - Osilnica^{N185} - Žurge^{N295}
 - Marijino obiskovanje v Dragi [NM] – *PDR*: Sv. Lovrenc na Travi, Sv. Frančišek Ksaverij v Starem Kotu; *KO*: Draga^{N293} - Trava^{N178}
- Lokalije
- Sv. Jakob v Banja Loki [NM] – *PDR*: Sveti Duh v Podstenah pri Kostelu, Božji zveličar na Ajblju; *KO*: Banja Loka^{N13} (V del) - Suhor^{N294}
 - Sv. Peter v Spodnjem Logu [NM] – *PDR*: Sv. Elija na Spodnjeloški gori, Presvete Trojice v Knežji Lipi, Angelov varuhov v Rimskem, Sv. Vid v Lazih pri Predgradu, Sv. Ahacij v Lazih pri Predgradu; *KO*: Dol^{N303} (večji, Z del) - Knežja Lipa^{N69} - Spodnji Log^{N325}
 - Sv. Mihael v Borovcu pri Kočevski Reki [NM] – *PDR*: Presveto ime Jezusovo v Ravnah v Borovcu, Sv. Valentina v Dolnji Brigi; *KPL*: Sv. Kozma in Damijan v Inlaufu; *KO*: Borovec pri Kočevski Reki^{N163} - Briga^{N306}
 - Sv. Elija na Planini [NM] – *PDR*: Sv. Frančišek Ksaverij na Mirni gori nad Planino, Sv. Anton na Kleču, Sv. Martin v Topličici, Presveta Trojica v Ponikvah; *KPL*: Rožnenska Mati božja

^{N24} Bukova Gora/*Buchberg* [XIII:32:9/28:N24]

^{N299} Golobinjek/*Taubenbrunn* [XIII:30:9/28:N299]

^{N25} Hrib pri Koprivniku/*Büchel* [XIII:30:9/28:N25]

^{N167} Koprivnik/*Nesseltal* [XIII:30:9/28:N167]

^{N128} Kumrova vas/*Kummersdorf* [XIII:30:9/28:N128]

^{N149} Maverl/*Maierte* [XII:32:10/31:N40]

^{N231} Rajhenav/*Reichenau* [XIII:30:9/28:N231]

^{N51} Staro Brezje/*Friesach* [XIII:30:9/28:N51]

^{N57} Gotenica/*Göthenitz* [XIII:30:9/28:N57]

^{N122} Koče/*Kotschen* [XIII:30:9/28:N122]

^{N234} Kočevska Reka/*Rieg* [XIII:30:9/28:N234]

^{N91} Novi Lazi/*Hinterberg* [XIII:30:9/28:N91]

^{N282} Štalcerji/*Stalzgern* [XIII:30:9/28:N282]

^{N118} Koblarji/*Koftern* [XIII:30:9/28:N118]

^{N159} Stara Cerkev/*Mitterdorf* [XIII:30:9/28:N159]

^{N13} Banja Loka/*Banjaloka* [XIII:30:9/28:N13]

^{N48} Fara/*Fara* [XIII:30:9/28:N48]

^{N129} Kuželj/*Kuschel* [XIII:30:9/28:N129]

^{N194} Pirče/*Pierische* [XIII:30:9/28:N194]

^{N330} Vrh pri Fari/*Werb* [XIII:30:9/28:N330]

^{N151} Mala Gora/*Malgern* [XIII:30:9/28:N151]

^{N5} Stari Log/*Altack* [XIII:30:9/28:N5]

^{N134} Smuka/*Langenthon* [XIII:21:8/24:N134]

^{N160} Mozelj/*Mösel Ober* [XIII:30:N160]

^{N225} Rajndol/*Reinthal* [XIII:30:9/28:N225]

^{N353} Bosljiva Loka/*Woseil* [XIII:30:9/28:N353]

^{N185} Osilnica/*Osiunitz* [XIII:30:9/28:N185]

^{N295} Žurge/*Sürgern* [XIII:30:9/28:N295]

^{N293} Draga/*Suchen* [XIII:30:9/28:N293]

^{N178} Trava/*Oberggrass* [XIII:30:9/28:N178]

^{N13} Banja Loka/*Banjaloka* [XIII:30:9/28:N13]

^{N294} Suhor/*Suhor* [XIII:30:9/28:N294]

^{N303} Dol/*Tbal* [XIII:33:10/31:N303]

^{N69} Knežja Lipa/*Graflinden* [XIII:33:9/28:N69]

^{N325} Spodnji Log/*Unterlack* [XIII:33:9/28:N325]

^{N163} Borovec pri Kočevski Reki/*Morowitz* [XIII:30:9/28:N163]

^{N306} Briga/*Tiefenbach* [XIII:30:9/28:N306]

- na Planini, Sv. Marija Magdalena na Sredgori;
 KO: Kleč^{N117} - Planina^{N286}
- Sv. Mihael v Polomu [NM] – PDR: Mati božja v Vrbovcu, Sv. Anton Padovanski v Kukovem, Sv. Neža v Seču; KO: Polom^{N47}
 - Sv. Vid v Dolnji Topli Rebri [NM] – KPL: Sv. Matija v Gornji Topli Rebri; KO: Smuka^{N134} (večji, V del)
 - Sv. Primož in Felicijan v Grčaricah [NM] – KO: Grčarice^{N148}

Kuracija

- Mati božja v Nemški Loki [NM] – PDR: Sv. Miklavž v Vidmu (Vimolj pri Predgradu), Sv. Andrej v Preriglju, Marija sedem žalosti v Čepļjah; KPL: Sv. Frančišek Ksaverij v Zadrcu; KO: Čepļje^{N321} - Nemška Loka^{N326}

Ekspozitura

- Marija sedem žalosti na Škrilju [NM] – KO: Škrilji^{N275}

Dekanija **Ribnica** je obsegala tri župnije, šest vikariatov, dve lokaliji, eno kuracijo, 43 podružničnih cerkva in pet kapel.

Župnije

- Sv. Štefan v Ribnici [LJ] – PDR: Marijino ime v Goriči vasi, Sv. Lenart v Nemški vasi, Sv. Ana v Dolenjih Lazih, Presveta Trojica v Hrovāci, Sv. Frančišek Ksaverij v Sajevcu, Povišanje Sv. Križa v Jurjevici, Sv. Tomaž na Velikih Poljanah; KPL: Sv. Janez Krstnik v ribniškem gradu; KO: Dane^{N31} - Gorenja vas^{N175} - Goriča vas^{N339} - Jurjevica^{N105} - Prigorica^{N26} (večji, S del) - Ribnica^{N232} - Sušje^{N257} - Velike Poljane^{N206}
- Sv. Križ v Dobropolju (Videm) [LJ] – PDR: Sv. Florijan v Ponikvah, Sv. Anton Padovanski na Zdenski Rebri, Sv. Jožef v Hočevju, Roženvenška Mati božja v Podgorici, Sv. Vid v Kompoljah, Sv. Miklavž v Podgori, Sv. Martin v Podpeči; KO: Cesta^{N362} - Kompolje^{N119} – Pod-

gora^{N199} - Videm^{N351} - Zagorica^{N242} - Zdenska vas^{N262}

- Sv. Rok v Dolenji vasi [LJ] – PDR: Sv. Vid v Rakitnici, Sv. Peter v Prigorici; KPL: Sv. Marjeta v Dolenji vasi na polju; KO: Dolenja vas^{N171} - Prigorica^{N26} (manjši, J del) - Rakitnica^{N226}

Vikariati

- Marijino rojstvo v Velikih Laščah [LJ] – PDR: Presveta Trojica v Malih Laščah, Sv. Rok v Srobotniku, Sv. Janez Krstnik v Dvorski vasi, Sv. Jakob na Mali Slevici, Marijino oznanjenje na Veliki Slevici, Sv. Ožbolt v Lužarjih; KO: Dvorska vas^{N93} - Lužarji^{N147} - Podpoljane^{N207} – Ula-ka^{N323} - Velike Lašče^{N77}
- Sv. Lenart v Loškem Potoku [LJ] – PDR: Sv. Florijan v Retjah, Sv. Barbara na Taboru; KO: Hrib pri Ribnici^{N99} - Retje^{N233} - Travnik^{N309}
- Sv. Marija Magdalena v Sodražici [LJ] – PDR: Marijino vnebovzetje pri Novi Štifti, Sv. Marko v Zapotoku; KPL: Sv. Jožef pri Novi Štifti, Žalostna Mati božja na Strmici; KO: Sodražica^{N278} - Vinice^{N343} - Zamostec^{N22} - Žimarice^{N252}
- Marijino vnebovzetje v Hinjah [NM] – PDR: Sv. Primož in Felicijan v Ratjah, Sv. Jurij na Selih, Sv. Frančišek na Vrhu pri Hinjah, Sv. Miklavž v Gradencu, Sv. Martin v Velikem Lipju, Sv. Neža na Lopati, Sv. Križ v Prevolah, Sv. Janez Krstnik v Žvirčah; KO: Hinje^{N90} - Sela pri Hinjah^{N266} - Veliko Lipje^{N78} - Žvirče^{N261}
- Sv. Jernej v Ambrusu [NM] – PDR: Sv. Lucija na Kalu, Sv. Peter na Kamnem Vrhu, Sv. Jakob v Višnjah; KO: Ambrus^{N8} - Višnje^{N345}

^{N119} Kompolje/*Kompale* [XIV:19:9/30:N119]

^{N199} Podgora/*Podgora* [XIV:19:9/30:N199]

^{N351} Videm/*Widem* [XIV:19:9/30:N351]

^{N242} Zagorica/*Sagorizza* [XIV:19:9/30:N242]

^{N262} Zdenska vas/*Sdenskawass* [XIV:19:9/30:N262]

^{N171} Dolenja vas/*Niederdorf* [XIV:20:9/29:N171]

^{N26} Prigorica/*Büchelsdorf* [XIV:20:9/29:N26]

^{N226} Rakitnica/*Rakitnitz* [XIV:20:9/29:N226]

^{N93} Dvorska vas/*Höflern* [XIV:19:9/30:N93]

^{N147} Lužarji/*Luscharie* [XIV:19:9/30:N147]

^{N207} Podpoljane/*Kleinpölland* [XIV:19:9/30:N207]

^{N323} Ula-ka/*Ulaka* [XIV:19:9/30:N323]

^{N77} Velike Lašče/*Grosslaschitz* [XIV:19:9/30:N77]

^{N99} Hrib pri Ribnici/*Hrib* [XIV:20:9/29:N99]

^{N233} Retje/*Retie* [XIV:20:9/29:N233]

^{N309} Travnik/*Traunik* [XIV:20:9/29:N309]

^{N278} Sodražica/*Soderschitz* [XIV:20:9/29:N278]

^{N343} Vinice/*Weinitz* [XIV:20:9/29:N343]

^{N22} Zamostec/*Brückel* [XIV:20:9/29:N22]

^{N252} Žimarice/*Schigmarietz* [XIV:20:9/29:N252]

^{N90} Hinje/*Hinnach* [XIV:21:8/24:N90]

^{N266} Sela pri Hinjah/*Sela* [XIV:21:8/24:N266]

^{N78} Veliko Lipje/*Grossliplach* [XIV:21:8/24:N78]

^{N261} Žvirče/*Schwerz* [XIV:21:8/24:N261]

^{N8} Ambrus/*Ambruss* [XIV:21:8/24:N8]

^{N117} Kleč/*Kleisch* [XIII:32:10/31:N117]

^{N286} Planina/*Stoekendorf* [XIII:32:10/31:N286]

^{N47} Polom/*Ebenihal* [XIII:30:9/28:N47]

^{N134} Smuka/*Langentbon* [XIII:21:8/24:N134]

^{N148} Grčarice/*Masern* [XIII:20:9/29:N148]

^{N321} Čepļje/*Tschepplach* [XIII:33:10/31:N321]

^{N326} Nemška Loka/*Unterdeutschau* [XIII:33:9/28:N326]

^{N275} Škrilj/*Skril* [XIII:30:9/28:N275]

^{N31} Dane/*Dane* [XIV:20:9/29:N31]

^{N175} Gorenja vas/*Oberdorf* [XIV:20:9/29:N175]

^{N339} Goriča vas/*Weikersdorf* [XIV:20:9/29:N339]

^{N105} Jurjevica/*Jurjowitz* [XIV:20:9/29:N105]

^{N26} Prigorica/*Büchelsdorf* [XIV:20:9/29:N26]

^{N232} Ribnica/*Reifnitz* [XIV:20:9/29:N232]

^{N257} Sušje/*Schuschie* [XIV:20:9/29:N257]

^{N206} Velike Poljane/*Grosspölland* [XIV:20:9/29:N206]

^{N362} Cesta/*Zesta* [XIV:19:9/30:N362]

- Sv. Avguštin v Strugah [LJ] – PDR: Sv. Peter in Pavel v Tisovcu; KO: Podtabor^{N203} - Potiskavec^{N200}

Lokaliji

- Marijino rojstvo v Robu [LJ] – PDR: Sv. Lenart v Krvavi Peči, Sv. Primož in Felicijan na Zgončah, Sv. Lovrenc na Velikem Osolniku; KO: Krvava Peč^{N17} - Osolnik^{N184} - Selo pri Robu^{N268}
- Sv. Gregor pri Sv. Gregorju [LJ] – PDR: Sv. Urh pri Maršičih, Sv. Jurij v Ortneku; KPL: Presveta Trojica v gradu Ortnek; KO: Sv. Gregor^{N70}

Kuracija

- Marija Snežna na Gori pri Sodražici [LJ] – KO: Gora^{N61}

Dekanija **Vrhnika** je obsegala štiri župnije, sedem vikariatov, tri lokalije, eno kuracijo, 45 podružničnih cerkva in tri kapele.

Župnije

- Sv. Pavel na Vrhniki [LJ] – PDR: Sv. Lenart na Bregu v Vrhniki, Presveta Trojica nad Vrhniko, Sv. Anton na Verdu, Sv. Lenart v Stari Vrhniki, Sv. Miklavž na Korenu, Sv. Jurij v Veliki Ligojni, Sv. Lenart v Mali Ligojni, Sv. Job v Sinji Gorici, Sv. Jakob v Blatni Brezovici, Marijino vnebovzetje na Lesnem Brdu; KPL: Sv. Jožef v gradu Bistra; KO: Stara Vrhnika^{A5} - Velika Ligojna^{A44} - Verd^{A204} - Vrhnika^{A108}
- Marijino rojstvo v Polhovem Gradcu [LJ] – PDR: Sv. Peter v Dvoru pri Polhovem Gradcu, Sv. Miklavž v Dvoru pri Polhovem Gradcu, Sv. Elizabeta na Podrebri, Sv. Uršula na Setnici, Sv. Jedrt na Selu nad Polhovim Gradcem, Sv. Lovrenc na Smolniku, Sv. Jurij na Prapročah, Sv. Martin na Setniku, Sv. Mohor in Fortunat na Korenu nad Horjulom, Sv. Trije kralji na Brišah nad Polhovim Gradcem; KPL: Žalostne Matere božje nad Polhovim Gradcem; KO: Babna Gora^{A7} - Polhov Gradec^{A11} - Selo pri Polhovem

Gradcu^{A168} - Setnik^{A172}

- Sv. Vid v Preserju [LJ] – PDR: Sv. Florijan v Kamniku, Žalostne Matere božje nad Prevaljem, Sv. Jožef na Mlečniku nad Preserjem, Sv. Ana na Šentanu nad Preserjem, Sv. Lovrenc na Jezeru, Sv. Tomaž na Planinici; KO: Kamnik^{A183} - Preserje^{A133}
- Sv. Marjeta v Horjulu [LJ] – PDR: Sv. Kancijan na Vrzdencu, Sv. Urh v Zaklancu, Sv. Mihael v Samotorici; KO: Horjul^{A49} - Vrzdenc^{A164} - Zaklanc^{A152}

Vikariati

- Marija Rožnenska v Gorenjem Logatcu [LJ] – PDR: Sv. Križ na Taboru v Gorenjem Logatcu, Sv. Janez v Gorenji vasi pod Režišami, Sv. Jožef v Čevicah, Sv. Miklavž v Dolenjem Logatcu; KO: Blekova vas^{A30} - Cerkovska vas (Gorenji Logatec)^{A73} - Dolenji Logatec^{A91} - Ravnik pri Hotedršici^{A145}
- Sv. Marjeta v Borovnici [LJ] – PDR: Sv. Miklavž na Pakem, Sv. Janez Krstnik v Zabočevu, Sv. Štefan na Pokojišču; KO: Borovnica^{A31} - Zabočevo^{A148}
- Sv. Mihael v Rovtah [LJ] – PDR: Sv. Katarina na Medvedjem Brdu, Sv. Hieronim na Petkovcu, Sv. Miklavž na Praprotnem Brdu; KO: Petkovec^{A120} - Rovte^{A34}
- Sv. Janez Evangelist v Šentjoštu nad Horjulom [LJ] – PDR: Sv. Jošt v Šentjoštu nad Horjulom, Sv. Ana v Butajnovi, Sv. Andrej na Planini nad Horjulom, Marijino vnebovzetje v Smrečju; KO: Butajnova^{A214} - Šentjošt nad Horjulom^{A180}
- Sv. Janez Krstnik v Hotedršici [LJ] – PDR: Sv. Barbara na Ravniku pri Hotedršici; KO: Hotedršica^{A50} - Žibrše^{A175}

^{N345} Višnje/Waisel [XIV:21:8/24:N345]

^{N203} Podtabor/Podtabor [XIV:20:9/29:N203]

^{N200} Potiskavec/Potiskauz [XIV:20:9/29:N200]

^{N17} Krvava Peč/Blutigenstein [XIV:19:9/30:N17]

^{N184} Osolnik/Osolnik [XIV:19:9/30:N184]

^{N268} Selo pri Robu/Selu [XIV:19:9/30:N268]

^{N70} Sv. Gregor/St. Gregor [XIV:19:9/30:N70]

^{N61} Gora/Gora [XIV:20:9/29:N61]

^{A5} Stara Vrhnika/Altberlaibach [XV:10:1/3:A5]

^{A44} Velika Ligojna/Grossligojna [XV:10:1/3:A44]

^{A204} Verd/Werd [XV:10:1/3:A204]

^{A108} Vrhnika/Nenoberlaibach [XV:10:1/3:A108*]

^{A7} Babna Gora/Babnagora [XV:10:1/3:A7]

^{A11} Polhov Gradec/Billichgraz [XV:10:1/3:A11]

^{A168} Selo pri Polhovem Gradcu/Selo [XV:10:1/3:A168]

^{A172} Setnik/Setnik [XV:10:1/3:A172]

^{A183} Kamnik/Stein [XV:10:1/3:A183]

^{A133} Preserje/Presser [XV:10:1/3:A133]

^{A49} Horjul/Horjul [XV:10:1/3:A49]

^{A164} Vrzdenc/Schönbrunn [XV:10:1/3:A164]

^{A152} Zaklanc/Saklanz [XV:10:1/3:A152]

^{A30} Blekova vas/Fleckendorf [XV:18:5/13:A30]

^{A73} Cerkovska vas (Gorenji Logatec)/Kerhdorf [XV:18:5/13:A73]

^{A91} Dolenji Logatec/Unterloitsch [XV:18:5/13:A91]

^{A145} Ravnik pri Hotedršici/Ravnik [XV:18:5/13:A145]

^{A31} Borovnica/Franzdorf [XV:10:1/3:A31]

^{A148} Zabočevo/Sabozheu [XV:10:1/3:A148]

^{A120} Petkovec/Petkouz [XV:10:1/3:A120]

^{A34} Rovte/Gerenth [XV:10:1/3:A34]

^{A214} Butajnova/Wutainowa [XV:10:1/3:A214]

^{A180} Šentjošt nad Horjulom/St. Jobst [XV:10:1/3:A180]

^{A50} Hotedršica/Hotederschitz [XV:18:5/13:A50]

^{A175} Žibrše/Sibersche [XV:10:1/3:A175]

- Sv. Urban v Godoviču [KP] – KO: Godovič^{A35} - Medvedje Brdo^{A97}
- Sv. Križ na Rakitni [LJ] – KO: Rakitna^{A139}

Lokalije

- Sv. Lenart na Črnem vrhu pri Polhovem Gradcu [LJ] – KPL: Marijino vnebovzetje na Črnem vrhu pri Polhovem Gradcu; KO: Črni vrh pri Polhovem Gradcu^{A167}
- Sv. Urh na Zaplani [LJ] – KO: Zaplana^{A156}
- Sv. Brikcij v Podlipi [LJ] – PDR: Sv. Ana v Žažarju; KO: Podlipa^{A126} - Žažar^{A159}

Kuracija

- Povišanje Sv. Križa v Bevkah [LJ] – KO: Blatna Brezovica^{A12}

Dekanija **Idrija** je obsegala tri župnije, štiri lokalije, eno kuracijo, 10 podružničnih cerkva in eno kapelo.

Župnije

- Sv. Barbara in Ahacij v Idriji [KP] – PDR: Presveta Trojica v Idriji, Sv. Križ na pokopališču v Idriji, Sv. Anton Padovanski v Idriji; KPL: Sv. Janez Nepomuk v Idriji; KO: Idrija^{A61} (del) - Jelični Vrh^{A60}
- Sv. Martin v Žireh [LJ] – PDR: Sv. Ana na Ledinici, Sv. Lenart na Dobračevi, Sv. Janez Krstnik v Goropekah, Sv. Tomaž na Spodnjem Vrsniku, Sv. Kancijan na Breznici; KO: Dobračeva^{A22} - Dole^{A24} (SZ del) - Javorjev dol^{A57} - Koprivnik^{L116} (J del) - Ledinica^{A89} - Opale^{A113} - Trebija^{I292} (manjši, J del) - Vrsnik^{A14} (večji, SZ del) - Žiri^{A160} - Žirovski Vrh^{A163}
- Marijino vnebovzetje v Spodnji Idriji [KP] – KO: Gorenja Kanomlja^{A69} - Idrijske Krnice^{A72} -

Spodnja Idrija^{A62} - Spodnja Kanomlja^{A71} - Srednja Kanomlja^{A70}

Lokalije

- Sv. Jožef na Vojskem [KP] – KO: Čekovnik^{A196} - Vojsko^{A208}
- Sv. Urh v Zavratacu [KP] – KO: Dole^{A24} (JV del) - Vrsnik^{A14} (manjši, JV del)
- Sv. Trije kralji na Vrh nad Rovtami [LJ] – PDR: Sv. Miklavž v Hlevnem Vrh; KO: Vrh nad Rovtami^{A202}
- Sv. Marija Magdalena na Gorah [KP] – KO: Idrija^{A61} (del)

Kuracija

- Sv. Jakob v Ledinah [KP] – PDR: Sv. Ahacij v Ledinskih Krnicah; KO: Ledine^{A88}

Dekanija **Lož** je obsegala tri župnije, dva vikariata, štiri lokalije, 60 podružničnih cerkva in šest kapel.

Župnije

- Marijino rojstvo v Cerknici [LJ] – PDR: Sv. Jernej v Begunjah pri Cerknici, Sv. Ana na Kožljeku, Sv. Lenart v Dobcu, Marijino vnebovzetje v Bezuljaku, Sv. Tomaž v Topolu pri Begunjah, Sv. Križ v Selščku, Sv. Vid v Martinjaku, Sv. Peter na Dolenjem Jezeru, Sv. Lovrenc v Dolenji vasi, Sv. Volbenk v Zelšah, Sv. Urh na Rakeku, Sv. Jurij na Brezjah, Sv. Francišek Ksaverij v Podslivnici, Sv. Rok na Kamni Gorici v Cerknici; KPL: Sv. Janez Krstnik v Cerknici; KO: Begunje pri Cerknici^{A205} - Bezuljak^{A211} - Cerknica^{A217} - Dolenja vas^{A106} - Kožljek^{A77} - Selšček^{A173} - Ulaka^{A197} (Z del)
- Sv. Jurij v Starem trgu pri Ložu [LJ] – PDR: Sv. Peter v Ložu, Sv. Rok v Ložu, Sv. Križ na Križni gori, Sv. Vincencij na Bloški Polici, Sv. Ana v Podložu, Sv. Štefan v Lipsenju, Sv. Primož in Felicijan na Otoku, Sv. Brikcij na Lazah

^{A35} Godovič/*Godowitzsch* [XV:12:6/18:A35]

^{A97} Medvedje Brdo/*Medweddieberdu* [XV:10:1/3:A97]

^{A139} Rakitna/*Rakiina* [XV:10:1/3:A139]

^{A167} Črni vrh pri Polhovem Gradcu/*Schwartzenberg* [XV:10:1/3:A167]

^{A156} Zaplana/*Saplana* [XV:10:1/3:A156]

^{A126} Podlipa/*Podlipa* [XV:10:1/3:A126]

^{A159} Žažar/*Saschar* [XV:10:1/3:A159]

^{A12} Blatna Brezovica/*Blatnabresouza* [XV:10:1/3:A12]

^{A61} Idrija/*Idria* [XVI:12:6/18:A61]

^{A60} Jelični Vrh/*Jelitschenwerch* [XVI:12:6/18:A60]

^{A22} Dobračeva/*Dobratschowa* [XVI:12:6/18:A22]

^{A24} Dole/*Dolech* [XVI:12:6/18:A24]

^{A57} Javorjev dol/*Javorjoudol* [XVI:12:6/18:A57]

^{L116} Koprivnik/*Koprivnik* [XVI:11:3/9:L116]

^{A89} Ledinica/*Ledinza* [XVI:12:6/18:A89]

^{A113} Opale/*Opale* [XVI:12:6/18:A113]

^{I292} Trebija/*Terbja* [II:11:3/9:I292]

^{A14} Vrsnik/*Bresnik* [XVI:12:6/18:A14]

^{A160} Žiri/*Sairach* [XVI:12:6/18:A160]

^{A163} Žirovski Vrh/*Sariachberg* [XVI:12:6/18:A163]

^{A69} Gorenja Kanomlja/*Kanomlja Ober* [XVI:12:6/18:A69]

^{A72} Idrijske Krnice/*Karnitz* [XVI:12:6/18:A72]

^{A62} Spodnja Idrija/*Idria Unter* [XVI:12:6/18:A62]

^{A71} Spodnja Kanomlja/*Kanomla Unter* [XVI:12:6/18:A71]

^{A70} Srednja Kanomlja/*Kanomla Mitter* [XVI:12:6/18:A70]

^{A196} Čekovnik/*Tschekeaunik* [XVI:12:6/18:A196]

^{A208} Vojsko/*Woiska* [XVI:12:6/18:A208]

^{A24} Dole/*Dolech* [XVI:12:6/18:A24]

^{A14} Vrsnik/*Bresnik* [XVI:12:6/18:A14]

^{A202} Vrh nad Rovtami/*Werbh* [XVI:12:6/18:A202]

^{A61} Idrija/*Idria* [XVI:12:6/18:A61]

^{A88} Ledine/*Ledine* [XVI:12:6/18:A88]

^{A205} Begunje pri Cerknici/*Vigaun* [XVII:18:5/13:A205]

^{A211} Bezuljak/*Wesulak* [XVII:18:5/13:A211]

^{A217} Cerknica/*Zirknitz* [XVII:18:5/13:A217]

^{A106} Dolenja vas/*Niederdorf* [XVII:18:5/13:A106]

^{A77} Kožljek/*Koschleek* [XVII:18:5/13:A77]

^{A173} Selšček/*Sauschischek* [XVII:18:5/13:A173]

^{A197} Ulaka/*Ulaka* [XVII:18:5/13:A197]

- pri Gorenjem Jezeru, Sv. Kancijan na Gorenjem Jezeru, Sv. Pankracij na Klancah, Sv. Urban v Danah, Sv. Martin v Podcerkvi, Sv. Jedrt v Nadlesku, Sv. Marjeta v Šmarati, Sv. Benedikt v Kozariščah, Sv. Tomaž na Vrh, Sv. Anton na Babni Polici, Sv. Andrej na Zgornjih Poljanah, Presveta Trojica na Knežji Njivi, Sv. Frančišek v Vrhniku pri Ložu, Marijino vnebovzetje v Viševku, Sv. Jakob v Pubodu; *KPL*: Sv. Izidor v Danah, Sv. Florijan v gradu Snežnik, Sv. Štefan v Koča vasi; *KO*: Babna Polica^{A8} - Bločice^{A112} (JV del) - Dane^{A21} - Gorenje Jezero^{A110} - Iga vas^{A64} - Knežja Njiva^{A39} - Kozarišče^{A75} - Lipsenj^{A90} - Lož^{A84} - Nadlesk^{A101} - Otok^{A117} - Podcerkev^{A128} - Poljane^{A129} - Pudob^{A135} - Stari trg^{A4} - Viševk^{A198} - Vrh^{A201} - Vrhnika pri Ložu^{A203} - Žerovnica^{A162} (J del)
- Sv. Mihael na Blokah [LJ] – *PDR*: Sv. Miklavž na Hudem Vrh, Sv. Volbenk na Volčjem, Sv. Peter na Studencu na Blokah, Marijino vnebovzetje v Velikih Blokah, Sv. Anton Padovanski v Metuljah, Marijino rojstvo na Runarskem, Sv. Janez Krstnik v Studenem na Blokah, Sveti Duh v Sv. Duhu (Krajiču), Sv. Filip in Jakob v Ravnah na Blokah, Sv. Rok na Ravniku; *KO*: Benete^{A9} - Hudi Vrh^{A13} - Metulje^{A99} - Nova vas^{A104} - Radlek^{A137} - Ravne na Blokah^{N229} - Runarsko^{A147} - Strmca^{A184} - Studenec na Blokah^{A189} - Studeno na Blokah^{A188} - Sv. Duh (Krajič)^{A47} - Topol^{A194} - Ulaka^{A197} (V del) - Velike Bloke^{A45} - Veliki Vrh^{A43} - Volčje^{A213}
- Vikariata
- Sv. Marjeta v Dolenji Planini [LJ] – *PDR*: Sv. Rok v Gorenji Planini, Mati božja na Planinski gori, Sv. Mihael v Jakovici, Sv. Luka v Grčarevcu; *KPL*: Sv. Križ na pokopališču v Planini, Sv. Anton v gradu Hošperk; *KO*: Dolenja Planina^{A124} - Gorenja Planina^{A123} - Grčarevec^{A33} - Laze^{A86}
 - Sv. Vid v Žilcah (Sveti Vid) [LJ] – *PDR*: Sv. Primož in Felicijan na Osredku, Sv. Jakob v Štrukljevi vasi, Sv. Jurij pri Cajnarjih, Sv. Andrej v Gorenjih Otavah; *KO*: Cajnarje^{A215} - Jeršiče^{A63} - Kranjče^{A80} - Kremenca^{A81} - Osredok^{A114} - Otave^{A116} - Ravne^{A143} - Štrukljeva vas^{A187} - Žilce^{A165}
- Lokalije
- Sv. Martin na Uncu [LJ] – *PDR*: Sv. Hieronim v Ivanjem selu; *KO*: Rakek^{A138} - Urec^{A95}
 - Brezmadežna Mati božja v Grahovem [LJ] – *PDR*: Sv. Pavel v Žerovnici, Sv. Primož in Felicijan na Bločicah, Sv. Miklavž na Slivnici; *KO*: Bločice^{A112} (SZ del) - Grahovo^{A37} - Žerovnica^{A162} (S del)
 - Presveta Trojica v Šivčah (Sveta Trojica) [LJ] – *PDR*: Sv. Miklavž na Ulaki, Sv. Urh nad Pajkovim; *KO*: Gradiško^{A38} - Hiten^{A48} - Ravnik^{A144} - Zales^{A153}

A8 Babna Polica/*Babnapolizza* [XVII:17:5/15:A8]

A112 Bločice/*Obloschitz* [XVII:17:5/15:A112*]

A21 Dane/*Dane* [XVII:17:5/15:A21]

A110 Gorenje Jezero/*Obersaedorf* [XVII:17:5/15:A110]

A64 Iga vas/*Iggendorf* [XVII:17:5/15:A64]

A39 Knežja Njiva/*Grafenacker* [XVII:17:5/15:A39]

A75 Kozarišče/*Kosarsche* [XVII:17:5/15:A75]

A90 Lipsenj/*Lipsein* [XVII:17:5/15:A90]

A84 Lož/*Lass* [XVII:17:5/15:A84]

A101 Nadlesk/*Nadleske* [XVII:17:5/15:A101]

A117 Otok/*Otok* [XVII:17:5/15:A117]

A128 Podcerkev/*Podzirku* [XVII:17:5/15:A128]

A129 Poljane/*Pölland* [XVII:17:5/15:A129]

A135 Pudob/*Pudob* [XVII:17:5/15:A135]

A4 Stari trg/*Altenmarkt* [XVII:17:5/15:A4]

A198 Viševk/*Vscheuk* [XVII:17:5/15:A198]

A201 Vrh/*Werb* [17:5/15:A201]

A203 Vrhnika pri Ložu/*Werbchnik* [XVII:17:5/15:A203]

A162 Žerovnica/*Scheraunitz* [XVII:18:5/13:A162]

A9 Benete/*Benette* [XVII:17:5/15:A9]

A13 Hudi Vrh/*Bösenberg* [XVII:17:5/15:A13]

A99 Metulje/*Metule* [XVII:17:5/15:A99]

A104 Nova vas/*Neudorf* [XVII:17:5/15:A104]

A137 Radlek/*Radleke* [XVII:17:5/15:A137]

N229 Ravne na Blokah/*Ravne* [XVII:17:5/15:N229]

A147 Runarsko/*Runarske* [XVII:17:5/15:A147]

A184 Strmca/*Stermetz* [XVII:17:5/15:A184]

A189 Studenec na Blokah/*Studenec* [XVII:17:5/15:A189]

A188 Studeno na Blokah/*Studenu* [XVII:17:5/15:A188]

A47 Sv. Duh (Krajič)/*Heiligen Geist* [XVII:17:5/15:A47]

A194 Topol/*Topol* [XVII:17:5/15:A194]

A197 Ulaka/*Ulaka* [XVII:18:5/13:A197]

A45 Velike Bloke/*Grossoblack* [XVII:17:5/15:A45]

A43 Veliki Vrh/*Grossberg* [XVII:17:5/15:A43]

A213 Volčje/*Wolfsbach* [XVII:17:5/15:A213]

A124 Dolenja Planina/*Unterplanina* [XVII:18:5/13:A124]

A123 Gorenja Planina/*Oberplanina* [XVII:18:5/13:A123]

A33 Grčarevec/*Gartscharevuz* [XVII:18:5/13:A33]

A86 Laze/*Lase* [XVII:18:5/13:A86]

A215 Cajnarje/*Zainarje* [XVII:17:5/15:A215]

A63 Jeršiče/*Jerschitz* [XVII:17:5/15:A63]

A80 Kranjče/*Kraintsche* [XVII:17:5/15:A80]

A81 Kremenca/*Kremenca* [XVII:17:5/15:A81]

A114 Osredok/*Osredeke* [XVII:17:5/15:A114]

A116 Otave/*Otawe* [XVII:17:5/15:A116]

A143 Ravne/*Ravne* [XVII:17:5/15:A143]

A187 Štrukljeva vas/*Struckeldorf* [XVII:17:5/15:A187]

A165 Žilce/*Schilze* [XVII:17:5/15:A165]

A138 Rakek/*Rakeke* [XVII:18:5/13:A138]

A95 Urec/*Maunitz* [XVII:18:5/13:A95]

A112 Bločice/*Obloschitz* [XVII:17:5/15:A112*]

A37 Grahovo/*Grachovu* [XVII:18:5/13:A37]

A162 Žerovnica/*Scheraunitz* [XVII:18:5/13:A162]

A38 Gradiško/*Gradischnke* [XVII:17:5/15:A38]

A48 Hiten/*Hitenu* [XVII:17:5/15:A48]

A144 Ravnik/*Ravnik* [XVII:17:5/15:A144]

A153 Zales/*Saleis* [XVII:17:5/15:A153]

- Sv. Miklavž v Babnem Polju [LJ] – KO: Babno Polje^{A6}

Dekanija **Postojna** je obsegala pet župnij, šest kuracij, 34 podružničnih cerkva in šest kapel.

Župnije

- Sv. Štefan v Postojni [KP] – PDR: Sv. Katarina v Velikem Otoku, Sv. Andrej v Sv. Andreju pri Velikem Otoku, Sv. Danijel v Zalogu, Sv. Anton Padovanski v Stari vasi; KPL: Sv. Lazar v Postojni; KO: Postojna^{A1} - Stara vas^{A3} - Zalog^{A154}
- Sv. Martin v Hrenovicah [KP] – PDR: Sv. Barbara na Studencu, Sv. Peter v Goričah, Sv. Ana v Hraščah, Sv. Danijel v Hruševju, Sv. Elizabeta v Malem Otoku, Sv. Miklavž v Landolu, Mati božja v Predjami, Janez Nepomuk v Rakuliku, Sv. Jernej v Zagonu, Sv. Mihael v Šmihelu pod Nanosom, Sv. Jedrt na Slavinjah, Sv. Križ v Stranah, Sv. Bric na Nanosu, Sv. Jurij v Šmihelu; KPL: Sv. Jošt v Landolu, Sv. Notburga v Zagonu, Sv. Ana v gradu Predjama; KO: Bukovje^{A20} (večji, Z del) - Hrašče^{A51} - Hrenovice^{A52} - Hruševje^{A53} - Landol^{A87} - Šmihel pod Nanosom^{A181} - Veliko Brdo^{A42} - Zagon^{A150}
- Sv. Jernej v Senožečah [KP] – PDR: Marijino rojstvo v Dolenji vasi pri Senožečah, Sveti Duh v Senadolah, Sv. Anton v Gabrčah, Sv. Jurij v Potočah, Marijino vnebovzetje v Senožečah, Sv. Urh v Lažah; KO: Dolenja vas pri Senožečah^{A105} - Gabrče^{A32} - Laže^{A85} - Potoče^{A131} - Senadole^{A176} - Senožeče^{A171}
- Marijino vnebovzetje v Slavini [KP] – PDR: Sv. Marjeta v Kočah, Sv. Jurij v Žejah, Sv. Križ v Selcah, Sv. Andrej v Slovenski vasi, Sv. Jernej v Petelinjah, Presveta Trojica v Gradcu, Sv. Lovrenc v Radohovi vasi, Sv. Lenart v Klenik, Sv.

Miklavž v Palčju; KPL: Mati božja na Prestranku, Mati božja v Rakitniku; KO: Petelinje^{A121} (SV del) - Selce^{A174} (večji, SZ del) - Slavina^{A178}

- Sv. Jakob v Studenem [KP] – PDR: Mati božja v Strmici, Sv. Just v Belskem, Sv. Lenart v Gorenjah, Sv. Lovrenc na Sv. Lovrencu; KO: Bukovje^{A20} (manjši, V del) - Strmica^{A185} - Studeno^{A67}

Kuracije

- Sv. Peter v Pivki [KP] – KO: Kal^{A66} (manjši, V del) - Petelinje^{A121} (JZ del) - Selce^{A174} (manjši, JV del)
- Sv. Elija v Trnju [KP] – KO: Palčje^{A118} - Radohova vas^{A146} - Trnje^{A25}
- Sv. Janez Krstnik v Metenji vasi [KP] – KO: Matenja vas^{A96} - Rakitnik^{A140}
- Sv. Urh na Velikem Ubeljskem [KP] – KO: Strane^{A186} - Razdrto^{A134} (S del)
- Presveta Trojica na Razdrtem [KP] – KO: Razdrto^{A134} (J del)
- Sv. Florijan v Orehku [KP] – PDR: Sv. Lovrenc na pokopališču v Orehku; KO: Orehek^{A107} - Rakulik^{A141} - Studenec pri Hrenovicah^{A16}

Dekanija **Ilirska Bistrica** je obsegala štiri župnije, dva vikariata, štiri kuracije, 41 podružničnih cerkva in dve kapeli.

Župnije

- Sv. Peter v Trnovem pri Ilirski Bistrici [KP] – PDR: Presveta Trojica nad Trnovim, Sv. Jurij v Ilirski Bistrici, Sv. Joahim v Jasenu, Sv. Križ v Vrbovem, Mati božja v Jablanici pri Ilirski Bistrici, Sv. Jernej na Gornjem Zemonu, Sv. Mihael na Doljnem Zemonu, Sv. Rok na Mali Bukovici, Sv. Kozma in Damijan na Veliki

^{A6} Babno Polje/*Babenfeld* [XVII:17:5/15:A6]

^{A1} Postojna/*Adelsberg* [XVIII:15:5/12:A1]

^{A3} Stara vas/*Altendorf* [XVIII:15:5/12:A3]

^{A154} Zalog/*Salob* [XVIII:15:5/12:A154]

^{A20} Bukovje/*Bukuje* [XVIII:14:5/14:A20]

^{A51} Hrašče/*Hrasche* [XVIII:15:5/12:A51]

^{A52} Hrenovice/*Hrenowitz* [XVIII:14:5/14:A52]

^{A53} Hruševje/*Hruschuje* [XVIII:14:5/14:A53]

^{A87} Landol/*Landol* [XVIII:14:5/14:A87]

^{A181} Šmihel pod Nanosom/*St. Michäl* [XVIII:14:5/14:A181]

^{A42} Veliko Brdo/*Grosswerdu* [XVIII:14:5/14:A42]

^{A150} Zagon/*Sagon* [XVIII:15:5/12:A150]

^{A105} Dolenja vas pri Senožečah/*Niederndorf* [XVIII:14:5/14:A105]

^{A32} Gabrče/*Gabrische* [XVIII:14:5/14:A32]

^{A85} Laže/*Lasche* [XVIII:14:5/14:A85]

^{A131} Potoče/*Pototsche* [XVIII:14:5/14:A131]

^{A176} Senadole/*Sinadole* [XVIII:14:5/14:A176]

^{A171} Senožeče/*Senosetsch* [XVIII:14:5/14:A171]

^{A121} Petelinje/*Peteline* [XVIII:15:5/12:A121]

^{A174} Selce/*Senze* [XVIII:15:5/12:A174]

^{A178} Slavina/*Slawina* [XVIII:15:5/12:A178]

^{A20} Bukovje/*Bukuje* [XVIII:14:5/14:A20]

^{A185} Strmica/*Sternza* [XVIII:18:5/13:A185]

^{A67} Studeno/*Kaltenfeld* [XVIII:18:5/13:A67]

^{A66} Kal/*Kal* [XVIII:15:5/12:A66]

^{A121} Petelinje/*Peteline* [XVIII:15:5/12:A121]

^{A174} Selce/*Senze* [XVIII:15:5/12:A174]

^{A118} Palčje/*Paltschie* [XVIII:15:5/12:A118]

^{A146} Radohova vas/*Radockendorf* [XVIII:15:5/12:A146]

^{A25} Trnje/*Dorn* [XVIII:15:5/12:A25]

^{A96} Matenja vas/*Mautersdorf* [XVIII:15:5/12:A96]

^{A140} Rakitnik/*Rakitnik* [XVIII:15:5/12:A140]

^{A186} Strane/*Strane* [XVIII:14:5/14:A186]

^{A134} Razdrto/*Präwald* [XVIII:14:5/14:A134]

^{A107} Orehek/*Nussdorf* [XVIII:15:5/12:A107]

^{A141} Rakulik/*Rakulik* [XVIII:14:5/14:A141]

^{A16} Studenec pri Hrenovicah/*Bründl* [XVIII:14:5/14:A16]

- Bukovici, Sv. Marija Magdalena v Kosezah, Sv. Florijan v Dobrem Polju, Sv. Fabijan in Boštjan v Zarečju, Sveti Duh na Breih, Sv. Štefan na Topolcu, Sv. Vid v Šembijah, Sv. Urban v Tominjah; *KPL*: Sv. Florijan v gradu Jablanica; *KO*: Brce^{A10} - Dobro Polje^{A23} - Dolenji Zemon^{A170} - Gorenji Zemon^{A169} - Ilirska Bistrica^{A29} - Jablanica pri Ilirski Bistrici^{A54} - Jasen^{A56} - Koseze^{A78} - Mala Bukovica^{A19} - Šembije^{A161} (V del) - Topolc^{A195} - Trnovo^{A26} - Trpčane^{A192} - Velika Bukovica^{A18} - Vrbovo^{A200} - Zarečica^{A158} - Zarečje^{A157}
- Sv. Štefan v Doljni Košani [KP] – *PDR*: Mati božja v Gornji Košani, Sv. Florijan na Bujah, Presveta Trojica na Čepnu, Sv. Peter v Volčah, Sv. Jernej na Kalu, Sv. Ana v Novi Sušici, Sv. Janez Krstnik v Stari Sušici, Sv. Anton v Neverkah, Sv. Jakob v Narinu, Sv. Anton na Ostrožnem Brdu; *KO*: Kal^{A66} (večji, Z del) - Košana^{A76} - Stara Sušica^{A2} - Volče^{A209}
- Marijino vnebovzetje v Doljnih Vremah [KP] – *PDR*: Sv. Jošt v Gornjih Vremah, Sv. Lovrenc v Vremskem Britofu, Sv. Tomaž v Famljah; *KO*: Famlje^{A28} - Gornje Vreme^{A111} - Vremski Britof^{A15}
- Marijino vnebovzetje v Knežaku [KP] – *PDR*: Sv. Barbara v Knežaku, Sv. Ana na Baču, Sv. Anton v Koritnicah, Sv. Hieronim v Koritnicah, Sv. Jurij na Juriščah; *KO*: Bač^{A210} - Jurišče^{A65} - Knežak^{A40} - Koritnice^{A74}

- ^{A10} Brce/*Bevze* [XIX:16:5/16:A10]
^{A23} Dobro Polje/*Dobropole* [XIX:16:5/16:A23]
^{A170} Dolenji Zemon/*Untersemmon* [XIX:16:5/16:A170]
^{A169} Gorenji Zemon/*Obersemmon* [XIX:16:5/16:A169]
^{A29} Ilirska Bistrica/*Feistritz* [XIX:16:5/16:A29]
^{A54} Jablanica pri Ilirski Bistrici/*Jablanitz* [XIX:16:5/16:A54]
^{A56} Jasen/*Jassen* [XIX:16:5/16:A56]
^{A78} Koseze/*Koseze* [XIX:16:5/16:A78]
^{A19} Mala Bukovica/*Kleinbukowitz* [XIX:16:5/16:A19]
^{A161} Šembije/*Schembie* [XIX:16:5/16:A161]
^{A195} Topolc/*Topolz* [XIX:16:5/16:A195]
^{A26} Trnovo/*Dornegg* [XIX:16:5/16:A26]
^{A192} Trpčane/*Terptschane* [XIX:16:5/16:A192]
^{A18} Velika Bukovica/*Grossbukowitz* [XIX:16:5/16:A18]
^{A200} Vrbovo/*Verbov* [XIX:16:5/16:A200]
^{A158} Zarečica/*Sartschitz* [XIX:16:5/16:A158]
^{A157} Zarečje/*Saretschie* [XIX:16:5/16:A157]
^{A66} Kal/*Kal* [XVIII:15:5/12:A66]
^{A76} Košana/*Koschana* [XIX:15:5/12:A76]
^{A2} Stara Sušica/*Altdirnbach* [XIX:15:5/12:A2]
^{A209} Volče/*Woltsche* [XIX:15:5/12:A209]
^{A28} Famlje/*Famle* [XIX:14:5/14:A28]
^{A111} Gornje Vreme/*Oberrem* [XIX:14:5/14:A111]
^{A15} Vremski Britof/*Britof* [XIX:14:5/14:A15]
^{A210} Bač/*Watsch* [XIX:16:5/16:A210]
^{A65} Jurišče/*Jurschitsch* [XIX:16:5/16:A65]
^{A40} Knežak/*Grafenbrum* [XIX:16:5/16:A40]
^{A74} Koritnice/*Koritnze* [XIX:16:5/16:A74]

Vikariata

- Sv. Helena na Premu [KP] – *PDR*: Sv. Janez Krstnik v Smrjah, Sv. Hieronim v Čeljah, Sv. Francišek Serafin na Janeževem Brdu; *KPL*: Sv. Marjeta v gradu Prem; *KO*: Čelje^{A216} - Janeževo Brdo^{A55} - Prem^{A132} - Smrje^{A179}
- Sv. Helena v Zagorju [KP] – *PDR*: Sv. Marija Magdalena na Ratečevem Brdu, Sv. Just v Parjah, Sv. Martin na Taboru nad Knežakom, Sv. Pavel v Drskovčah; *KO*: Parje^{A119} - Zagorje^{A151}

Kuracije

- Sv. Mihael v Nadanjem selu [KP] – *KO*: Kilovče^{A83} - Nadanje selo^{A100} - Narin^{A103} - Ratečevo Brdo^{A142}
- Sv. Miklavž na Suhorju [KP] – *KO*: Ostrožno Brdo^{A115} - Suhorje^{A191}
- Sv. Štefan v Harijah [KP] – *KO*: Harije^{A46}
- Sv. Anton Padovanski v Podstenjah [KP] – *KO*: Mereče^{A98} - Podstenje^{A130} - Šembije^{A161} (Z del) - Tominje^{A193}

Dekanija **Vipava** je obsegala eno župnijo, en vikariat, 12 kuracij, 21 podružničnih cerkva in šest kapel.

Župnija

- Sv. Štefan v Vipavi [KP] – *PDR*: Sv. Marko v Vipavi, Sv. Križ na Gradišču pri Vipavi, Mati božja na polju v Logu pri Vipavi; *KPL*: Sv. Jožef pri Vipavi, Sv. Barbara v spodnjem gradu v Vipavi; *KO*: Vipava^{A212}

Vikariat

- Sv. Vid v Št. Vidu (Podnanosu) [KP] – *PDR*: Sv. Francišek na Lozicah, Sv. Servulj nad Podrago, Sv. Kozma in Damijan v Podbrju, Sv. Mohor in Fortunat v Podragi, Sv. Miklavž na pobočju Nanosa, Sv. Hieronim na Nanosu, Sv. Marija Magdalena nad Otoščami, Presveta Trojica v Pasjem Repu; *KPL*: Sv. Urban v Podragi;

- ^{A216} Čelje/*Tschele* [XIX:16:5/16:A216]
^{A55} Janeževo Brdo/*Janeschouberdo* [XIX:16:5/16:A55]
^{A132} Prem/*Prem* [XIX:16:5/16:A132]
^{A179} Smrje/*Smerje* [XIX:16:5/16:A179]
^{A119} Parje/*Parje* [XIX:16:5/16:A119]
^{A151} Zagorje/*Sagurie* [XIX:16:5/16:A151]
^{A83} Kilovče/*Küblenberg* [XIX:16:5/16:A83]
^{A100} Nadanje selo/*Nadaineselu* [XIX:15:5/12:A100]
^{A103} Narin/*Narain* [XIX:15:5/12:A103]
^{A115} Ostrožno Brdo/*Ostroschnowerd* [XIX:15:5/12:A115]
^{A191} Suhorje/*Suborje* [XIX:15:5/12:A191]
^{A46} Harije/*Harje* [XIX:16:5/16:A46]
^{A98} Mereče/*Meretsche* [XIX:16:5/16:A98]
^{A130} Podstenje/*Postejne* [XIX:16:5/16:A130]
^{A161} Šembije/*Schembie* [XIX:16:5/16:A161]
^{A193} Tominje/*Tomigne* [XIX:16:5/16:A193]
^{A212} Vipava/*Wippach* [XX:13:6/17:A212]

KO: Lozice^{A94} - Nanos^{A102} - Podraga^{A127} - Št. Vid (Podnanos)^{A182}

Kuracije

- Sv. Jošt na Črnem Vrhu nad Idrijo [KP] – KO: Črni Vrh nad Idrijo^{A166} - Idrijski Log^{A59} - Javornik^{A58} - Kanji Dol^{A68} - Lome^{A92} - Zadlog^{A149}
- Sv. Jurij v Šturjah [KP] – PDR: Sv. Anton na Fužinah, Sv. Martin v Žapužah; KPL: Sv. Notburga v Šturjah; KO: Kovk^{A79} - Šturje^{A190}
- Sv. Andrej na Gočah [KP] – PDR: Marija Snežna na Obeluncu; KPL: Sv. Božji grob pri Gočah, Sv. Jožef v gradu Lože; KO: Goče^{A36} - Lože^{A93}
- Sv. Lenart na Colu [KP] – PDR: Sv. Danijel v Sanaboru; KO: Col^{A218} - Križna Gora^{A82} - Sanabor^{A155}
- Sv. Miklavž v Budanjah [KP] – KO: Budanje^{A17}
- Sv. Marejeta v Podkraju [KP] – PDR: Sveti Duh v Podkraju; KO: Podkraj^{A125} - Višnje^{A206} - Vodice^{A207}
- Sv. Primož in Felicijan v Vrhpolju [KP] – KO: Vrhpolje^{A109}
- Gospodovo darovanje na Vrabčah [KP] – PDR: Sv. Martin v Grižah; KO: Griže^{A41} - Veliko Polje^{A136}
- Sv. Kancijan in tovariši na Planini pri Vipavi [KP] – PDR: Sv. Pavel pri Kobolih, Sv. Marjeta na Dolenjah; KO: Planina pri Vipavi^{A122}
- Sv. Matija na Slapu [KP] – KO: Slap^{A177}
- Sv. Just na Ustjah [KP] – PDR: Sv. Janez Evangelist na Ustjah; KO: Ustje^{A199}

^{A94} Lozice/*Lositsche* [XX:13:6/17:A94]

^{A102} Nanos/*Nanos* [XX:13:6/17:A102]

^{A127} Podraga/*Podraga* [XX:13:6/17:A127]

^{A182} Št. Vid (Podnanos)/*St. Veit* [XX:13:6/17:A182]

^{A166} Črni Vrh nad Idrijo/*Schwarzenberg* [XX:12:6/18:A166]

^{A59} Idrijski Log/*Idrijskilog* [XX:12:6/18:A59]

^{A58} Javornik/*Javornik* [XX:12:6/18:A58]

^{A68} Kanji Dol/*Kanidol* [XX:12:6/18:A68]

^{A92} Lome/*Lome* [XX:12:6/18:A92]

^{A149} Zadlog/*Sadlog* [XX:12:6/18:A149]

^{A79} Kovk/*Kouk* [XX:13:6/17:A79]

^{A190} Šturje/*Sturia* [XX:13:6/17:A190]

^{A36} Goče/*Gotsche* [XX:13:6/17:A36]

^{A93} Lože/*Losche* [XX:13:6/17:A93]

^{A218} Col/*Zoll* [XX:13:6/17:A218]

^{A82} Križna Gora/*Kreuzberg* [XX:13:6/17:A82]

^{A155} Sanabor/*Sanabor* [XX:13:6/17:A155]

^{A17} Budanje/*Budaine* [XX:13:6/17:A17]

^{A125} Podkraj/*Podkerai* [XX:13:6/17:A125]

^{A206} Višnje/*Wischne* [XX:13:6/17:A206]

^{A207} Vodice/*Woditzje* [XX:13:6/17:A207]

^{A109} Vrhpolje/*Oberfeld* [XX:13:6/17:A109]

^{A41} Griže/*Grische* [XX:13:6/17:A41]

^{A136} Veliko Polje/*Grosspale* [XX:13:6/17:A136]

^{A122} Planina pri Vipavi/*Planina* [XX:13:6/17:A122]

^{A177} Slap/*Slap* [XX:13:6/17:A177]

^{A199} Ustje/*Ustia* [XX:13:6/17:A199]

– Sv. Mihael na Erzclju [KP] – PDR: Sv. Katarina pri Kodreth; KO: Erzclj^{A27}

Viri

Arhiv Republike Slovenije Ljubljana (ARS), AS176 – Franciscejski kataster za Kranjsko.

Catalogus sacerdotum archidiæcesis Labacensis. 1793, 1794, 1795.

Catalogus cleri archidiæcesis Labacensis. 1796.

Catalogus cleri dioecesis Labacensis ineunte anno 1847. Labaci: Josephi Blasnik.

Catalogus cleri tum saecularis tum regularis dioecesis Labacensis ineunte anno 1857. Labaci: Josephi Blasnik.

Historische Notizen über die Errichtung des Görzer Erzbisthums, Gorica 1851.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Zbirka listin.

Literatura

Dolinar, France Martin: Slovenska cerkvena pokrajina. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 11 (1989), str. 9–41.

Klueting, Harm: *Der Josephinismus. Ausgewählte Quellen zur Geschichte der thesesianisch-josephinischen Reformen*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt 1995.

Lavrič, Ana: Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlichija 1631–1632. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 12 (1990).

Miklavčič, Maks: Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave. *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo* 25/26 (1944–45).

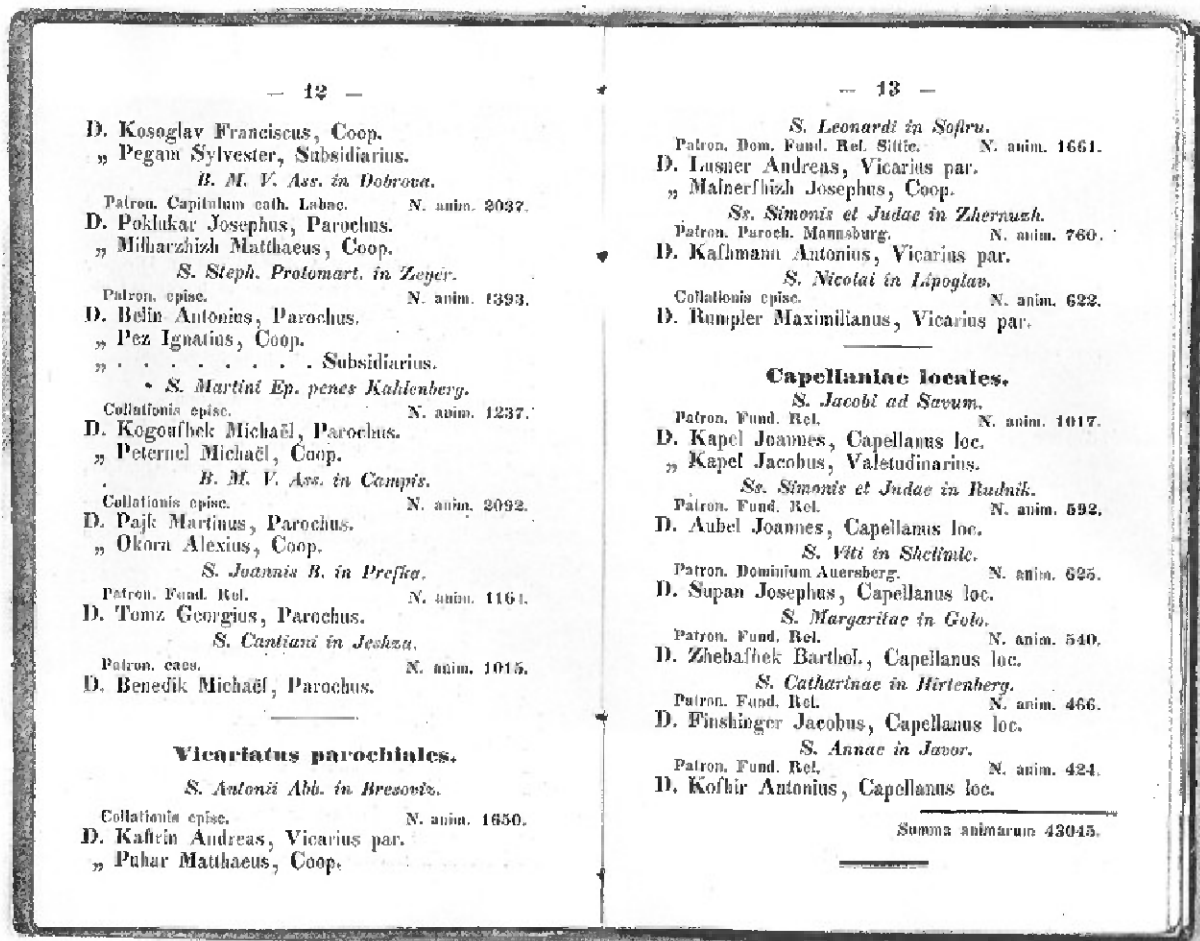
Mlinarič, Jože: Cerkev na Slovenskem v srednjem veku. *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (ur. Benedik, M.). Mohorjeva družba. Celje 1991, str. 71–94.

Pokorn, Frančišek: *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*. Knezoškofijski ordinariat ljubljanski. Ljubljana 1908.

Rajšp, Vincenc: Karte ob novi razmejitvi škofij na področju Notranje Avstrije v času cesarja Jožefa II. *Vilfanov zbornik: pravo-zgodovina-narod* (ur. Rajšp, V. in Brückmüller, E.). Založba ZRC. Ljubljana 1999, str. 341–361.

Znidaršič Golec, Lilijana: Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 22 (2000).

^{A27} Erzclj/*Erse* [XX:13:6/17:A27]

Iz letopisa ljubljanske škofije za leto 1847 (del dekanije Ljubljana)

Zusammenfassung

PFARREIEN UND IHR TERRITORIALER UMFANG IN DER LAIBACHER DIÖSEZE MITTE DES 19. JAHRHUNDERTS

Mitte des 19. Jahrhunderts gab es in der Laibacher Diözese 301 kirchliche Behörden, und zwar: 142 Pfarreien, 51 Vikariate, 76 Lokalien, 28 Kuratien, 1 Kaplanei und 3 Exposituren. Die Diözese gliederte sich in 20 Dechanten. Für diese

Zeit wurden auch 1017 Filialkirchen und 146 Kapellen registriert. Die Diözese erreichte damals ihre höchste territoriale Ausdehnung, deren Grenzen sich mit den Landesgrenzen deckten. Politisch war das Land in 3 Kreisämter, 10 Bezirkshauptmannschaften, 32 Steuerämter und 931 Katastergemeinden gegliedert. In dem vorliegenden Beitrag wird die Beziehung zwischen der kirchlichen und der politischen Organisation in Krain des Umbruchjahres 1848 dargestellt.

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 930.253:262.3(497.4 Novo mesto)
Prejeto: 18. 10. 2006

Gradivo novomeškega kolegiatnega kapitlja v fondu Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu

DANIJELA JURIČIĆ ČARGOmag. zgodovinskih znanosti, višja svetovalka – arhivistka
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI–1000 Ljubljana
e-pošta: daniela.juricic@gov.si

IZVLEČEK

V članku je predstavljeno arhivsko gradivo Kolegiatega kapitlja Novo mesto, ki je shranjeno v Arhivu RS v fondu Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu. Večina gradiva izvira iz obdobja delovanja Upravnega urada (1812–1829), obranjenih je tudi nekaj starejših spisov; med njimi je nekaj originalnih pergamentnih listin oglejskih patriarhov in dva urbarja.

KLJUČNE BESEDE: kolegiatni kapitelj, arhivsko gradivo

ABSTRACT

RECORDS OF THE NOVO MESTO COLLEGIATE CHAPTER KEPT IN THE FONDS OF
ADMINISTRATIVE OFFICE OF THE UNITED STATE ESTATES IN NOVO MESTO

The article presents archival material of Collegiate Chapter in Novo mesto, kept by the Archives of the Republic of Slovenia within its fonds of Administrative Office of the United State Estates in Novo mesto. While most of the records date back to Administrative Office's period of operation (1812–1829), there are some specimens of older records preserved as well, among them some authentic parchment charters of Patriarchs of Aquileia and two land registers.

KEY WORDS: Collegiate Chapter, archival material

Zgodovina novomeškega kolegiatnega kapitlja in arhivsko gradivo o njem sta dobro dokumentirana, saj sta ob 500. obletnici ustanovitve kapitlja izšli dve pomembni publikaciji: monografija dr. Franceta Martina Dolinarja o proštih novomeškega kapitlja¹ ter regesti listin in popis ohranjenega arhivskega gradiva novomeškega kapitlja, ki ga je pripravil mag. France Baraga.² V njem je avtor popisal arhivsko gradivo novomeškega kapitlja v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani ter gradivo, ki je shranjeno v kapiteljskem arhivu v Novem mestu. Arhivsko gradivo novomeškega kapitlja, ki ga je najti v drugih domačih in tujih arhivskih in drugih institucijah, je strokovni javnosti bolj ali manj neznan. V Arhivu Republike Slovenije je gradivo novomeškega kapitlja shranjeno v fondu AS 1991, Upravni urad združenih državnih posestev v Novem mestu.

Po ukinitvi jezuitskega reda (leta 1773) in razpustitvi številnih samostanov v avstrijskih deželah med vladavino Jožefa II. (1780–1790), se je v habsburški monarhiji povečalo število posestev, ki so prešla v državno upravo. V Gradcu je delovala notranjeavstrijska uprava državnih posestev, ki je upravljala dve kranjski kameralni posestvi ter vsa posestva verskega in študijskega sklada na Kranjskem.³ Z vladavino cesarja Leopolda II. (1790–1792) in decentralizacijo oblasti je bila v Ljubljani na ravni dežele pri guberniju ustanovljena uprava državnih posestev; delovati je začela v začetku leta 1792. Po ukinitvi novomeškega kapitlja in poddržavljenju njegovega premoženja med francosko okupacijo (leta 1810) je upravljanje njegovih posestev prevzela država. Upravni urad združenih državnih posestev v Novem mestu je postal naslednik odvetniških pravic in patronatov Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu do ponovnega začetka delovanja le-tega v letu 1831.⁴

Fond Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu sestavljajo štiri škatle arhivskega gradiva, nastalega v obdobju od leta 1480 do leta 1829. Z izjemo gradiva rožnovenske bratovščine in Jelšaverjevega beneficija v kolegiatni cerkvi sv. Nikolaja v Novem mestu, se ohranjeno arhivsko gradivo nanaša na novomeškemu kapitlju inkorporirane župnije na Štajerskem. Gre za župnije Kalobje, Ponikva, Sladka Gora, Sv. Štefan pri

Žusmu, Šentvid pri Grobelnem, Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah in Zibika. Večina ohranjenega gradiva fonda izvira iz obdobja, ko je premoženje župnij upravljala upravni urad (od leta 1812–1829). Poleg sodobnega gradiva je v fondu tudi nekaj zanimivih starejših spisov, med njimi tudi nekaj originalnih pergamentnih listin in dva urbarja.

Gradivo rožnovenske bratovščine in Jelšaverjevega beneficija v cerkvi sv. Nikolaja v Novem mestu.

Poleg gradiva, ki izvira iz obdobja delovanja upravnega urada (računi 1808–1809, popis imetja rožnovenske bratovščine iz leta 1818, dražbeni protokol iz leta 1820, gradivo o prodaji nepremičnin rožnovenske bratovščine iz let 1791–1792, dnevnik prihrankov rožnovenske bratovščine, premoženjski inventar in podobno gradivo), so se ohranili tudi dokumenti o ustanovitvi Jelšaverjevega beneficija: overjen prepis oporoke Mihaela Jelšaverja iz leta 1654, s katero je podaril del svojega premoženja rožnovenski bratovščini za ustanovitev beneficija, originalna pergamentna listina oglejskega patriarha Marka Gradeniga iz leta 1654, s katero je potrdil ustanovitev rožnovenske bratovščine v kolegiatni cerkvi sv. Nikolaja v Novem mestu, listina, s katero je novomeški prošt Hieronim Friderik grof Lanthieri leta 1688 dodelil rožnovenski beneficij Feliksu Osbatichu ter originalno pismo goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa iz leta 1752 o določitvi dohodkov Jelšaverjevega beneficija, imenovanju namestnika beneficiata ter dodelitvi obresti od premoženja Jelšaverjevega beneficija.

Gradivo župnije Kalobje

Izvira iz obdobja od leta 1807 do leta 1822 in vsebuje inventar župnijskega premoženja, inventarje župnijske cerkve Imena Marijinega in podružnične cerkve sv. Filipa in Jakoba v Vodrušu, cerkvene obračune župnijske in podružnične cerkve, izkaze dohodkov župnije Kalobje in obvestila župnika Janeza Rotarja o menzalnih prispevkih⁵ župnije Kalobje.

Gradivo župnije Ponikva

Vsebuje najstarejši ohranjeni dokument fonda, pergamentno listino z dne 11. aprila 1480, s katero

¹ Dolinar, F. M.: Prošti novomeškega kapitlja.

² Baraga, F.: Kapiteljski arhiv.

³ Maček, J. F.: Kronika 23, št. 1, str. 21.

⁴ Novomeški kapitelj je ponovno vzpostavil cesar Franc I. že leta 1818, vendar je obnovljeni kapitelj začel delovati šele leta 1832. Prim. Baraga F: Kapiteljski arhiv, str. 24, 40.

⁵ Menzalni prispevki ali menzalije so prispevki župnij za vzdrževanje kapitlja.

je oglejski kanonik in generalni vikar oglejskega patriarha Butius de Palmulis po smrti Gregorja Fenstrisa imenoval Jakoba Nikolaja za župnika v župniji sv. Martina v Ponikvi.⁶ Ohranjena je še ena oglejska pergamentna listina iz župnije Ponikva, in sicer z dne 12. januarja 1595, s katero je oglejski patriarh Frančišek Barbaro potrdil izvzetje župnije sv. Martina v Ponikvi iz jurisdikcije savinjskega arhidiaconata. Poleg teh dveh listin se je ohranilo tudi sporočilo cesarja Friderika III. z dne 22. aprila 1493, v katerem novomeškega sodnika in mestni svet obvešča, da bo v Novem mestu ustanovil proštijo ter bo zato proštiji inkorporiral nekaj župnij.

Ohranjeno gradivo iz obdobja delovanja upravnega urada obsega inventarje imetja župnijske cerkve sv. Martina, župnijske nadarbine v Ponikvi, podružnične cerkve sv. Ožbalta v Unišah, gradivo o podelitvi župnije Ponikva Jožefu Martinu Langu, gradivo šole v Ponikvi iz obdobja 1821–1826, gradivo o popravilu župnijske cerkve sv. Martina ter potrdila o menzalnih prispevkih župnije Ponikva.

Gradivo župnije Sladka Gora

Izvira iz let od 1636 do 1827. Vsebuje urbar župnije Lemberg in župnijske cerkve sv. Miklavža v Lembergu iz leta 1636,⁷ inventarje imetja župnijske nadarbine Sladka Gora, župnijske cerkve sv. Marije na Sladki Gori in podružničnih cerkva sv. Miklavža v Lembergu, sv. Pankracija v Lembergu, sv. Mihaela ter sv. Benedikta pri Mestinju (vsi iz leta 1807), izkaze cerkvenih računov župnijske in podružničnih cerkva, gradivo o graditvi šole na Sladki Gori (1825–1827) ter potrdila o menzalnih prispevkih župnije sv. Marije na Sladki Gori.

Gradivo župnije Sv. Štefan pri Žusmu

Izvira iz leta 1807. Obsega inventarje premoženja župnije Sv. Štefana pri Žusmu, župnijske cerkve sv. Štefana, podružnične cerkve sv. Ane na Babni Gori in podružnične cerkve sv. Janeza Krstnika v Orehovcu.

Gradivo župnije Šentvid pri Grobelnem

Vsebuje inventarje premoženja, in sicer inventarje župnije Šentvid pri Grobelnem (1807) in župnijske cerkve sv. Vida (1807) ter izkaze cerkvenih

računov župnijske cerkve sv. Vida in podružnične cerkve sv. Marije v Završah (1822, 1823).

Gradivo župnije Šentjur pri Celju

Večina ohranjenega gradiva župnije izvira iz obdobja delovanja upravnega urada (1807–1826): inventarji premoženja župnije Šentjur pri Celju, župnijske cerkve sv. Jurija, podružničnih cerkva sv. Rozalije v Šentjurju, sv. Ahaca v Stopčah, sv. Primoža in Felicijana pri Primožu in sv. Marije sedem žalosti na Botričici, izkaze cerkvenih računov za župnijsko cerkev in podružnice, gradivo o umestitvi župnika Gašperja Vršnika v župniji Šentjur, gradivo o gradnji trivalke v Šentjurju in nastavitvi učitelja ter korespondenco z upravo ilirskih državnih domen v Ljubljani v zvezi z menzalnimi prispevki župnije Šentjur. Na to župnijo se nanaša tudi nekaj starejših ohranjenih dokumentov: pergamentna listina z dne 21. avgusta 1501, s katero so bratje Sigismund, Kozma, Frančišek in Bernardin pl. Lichtenberg določili oskrbo kapele Blažene Device Marije na gradu Rifnik⁸ v župniji Šentjur pri Celju, dopis nadvojvode Ferdinanda (Gradec, 9. december 1599) župniku Polidoru pl. Montagnaniju glede dohodkov kapele Blažene Device Marije v gradu Rifnik, inventar župnije Šentjur pri Celju iz leta 1729 ter dve pismi iz 16. stoletja.

Gradivo župnije Šmarje pri Jelšah

Poleg inventarjev premoženja župnije Šmarje pri Jelšah, dekanata sv. Marije ter podružničnih cerkva sv. Roka, sv. Tomaža, sv. Miklavža, sv. Lovrenca in sv. Barbare ter izkazov dohodkov župnijske in podružničnih cerkva, ki izvirajo iz obdobja 1817–1822, so se ohranili tudi urbar župnije Šmarje pri Jelšah iz leta 1743, dve prodajni pismi za kmetiji v Šmarju pri Jelšah iz 17. stoletja ter gradivo v zapuščini Luke Gerbca, župnika v Šmarju pri Jelšah iz let 1652–1656.

Gradivo župnije Zibika

Od starejšega gradiva se je ohranila listina na papirju iz leta 1607, s katero je novomeški kapitelj dal v zakup žitno in vinsko desetino ter vrečno desetino, imenovano kupljenik, v župniji Zibika, Rajmundu pl. Dornberku s Strmola za čas od leta

⁶ ARS, AS 1991, Upravni urad državnih posestev v Novem mestu, škatla 2, p. e. 26.

⁷ Pisan v latinščini.

⁸ Poškodovana ob pregibih. ARS, AS 1991, Upravni urad državnih posestev v Novem mestu, škatla 3, p. e. 74.

1607 do leta 1609.⁹ Ohranili so se tudi inventarji premoženja župnijske nadarbine v Zibiki, župnijske cerkve sv. Jerneja, podružnične cerkve Matere božje na Tinskem in pripadajoče kapele sv. Ane (vsi iz leta 1807), izkazi cerkvenih računov župnijske in podružnične cerkve (1820), gradivo o šolskem posloplju v Zibiki (1822–1829), o podelitvi župnije župniku Juriju Nemčiču (1821), nastavitvi organista (1818) ter gradivo o menzalnih prispevkih župnije Zibika (1819–1829).

V fondu je tudi nekaj sodnih spisov (*iustitialia*), ki se nanašajo na spor med beneficiati Tischle-rejevega beneficija v Novem mestu ter županom in meščani Novega mesta zaradi imetja (gradivo iz let 1724–1727), ter sodni spisi v sporih Janeza Umeka, vikarja v Polšniku, z različnimi strankami (gradivo iz let 1640–1662).

Korespondenca

Vsebuje dopisečasne uprave državnih domen v Ljubljani glede plačila menzalnih prispevkov župnij v celjski kresiji od leta 1818 do leta 1828, dopise v okviru korespondence z upravo ilirskih državnih domen v Ljubljani v zvezi z usta novitvijo in vzdrževanjem šol pri nekaterih župnijah na Štajerskem v letih od 1821 do 1826, izkaze patronatskih pravic novomeškega kolegiatnega kapitlja nad župnijami v celjski kresiji od 1815 do 1823, gradivo o odvetništvu novomeškega kapitlja nad štajerskimi župnijami, imenovanju delegiranih odvetniških komisarjev ter korespondenco v zvezi z izdelavo inventarjev premoženja župnijskih in podružničnih cerkva.

Ohranjeno arhivsko gradivo novomeškega kolegiatnega kapitlja v fondu Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu vsebuje gradivo iz starejšega kapiteljskega arhiva, ki se je po ukinitvi novomeškega kapitlja razgubilo in mu tudi po obnovi delovanja leta 1832 ni bilo vrnjeno, ter arhivsko gradivo, ki je nastalo pri upravljanju premoženja štajerskih župnij v celjski kresiji po letu 1810, ko je bil ukinjen novomeški kapitelj.

Fond Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu v Arhivu RS je urejen, popisán ter dostopen za uporabo.

Viri

Arhiv Republike Slovenije (ARS), AS 1991, Upravni urad združenih državnih posestev v Novem mestu, škatle 1 do 4.

Literatura

Baraga, France: Kapiteljski arhiv Novo mesto. Regesti listin in popis gradiva. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 17, Ljubljana 1995.

Dolar, France M.: *Prošti novomeškega kapitlja: 1493–1993*. Dolenjska založba. Novo mesto 1993.

Maček, Jože F.: Ustanovitev uprave državnih posestev na Kranjskem pod Leopoldom II. *Kronika* 23 (1975), št. 1, str. 21–23.

Zusammenfassung

ARCHIVGUT DES KOLLEGIATKAPITELS VON NOVO MESTO IM BESTAND DER VERWALTUNGSBEHÖRDE DER VEREINIGTEN STAATLICHEN BESITZUNGEN IN NOVO MESTO

In dem Beitrag wird das Archivgut des Kollegiatkapitels von Novo mesto präsentiert, das im Archiv Sloweniens im Archivgutbestand der Verwaltungsbehörde der vereinigten staatlichen Besitzungen in Novo mesto verwahrt wird. Das erhaltene Archivgut bezieht sich auf die Rosenkranz-Bruderschaft und das Jelšaver-Benefizium in der Kollegiatkirche St. Nikolaus in Novo mesto sowie auf die im Kapitel von Novo mesto inkorporierten Pfarreien im Kreisamt von Celje. Es handelt sich um die Pfarreien Kalobje, Ponikva, Sladka Gora, Sveti Štefan bei Žusem, Šentvid pri Grobelnem, Šentjur bei Celje, Šmarje pri Jelšah und Zibika. Das Archivgut stammt größtenteils aus der Zeit der Tätigkeit der Verwaltungsbehörde (1812–1829), erhalten sind auch einige ältere Schriftstücke, darunter auch einige originale Urkunden auf Pergament und zwei Urbarien.

⁹ Listina je nekoliko poškodovana ob robovih. ARS, AS 1991, Upravni urad državnih posestev v Novem mestu, škatla 4, p. e. 88.

1.04 Strokovni članek

UDK 328(497.4+437.1/.2)"1918"
35.084(497.4+437.1/.2)"1918"
prejeto: 25. 10. 2005

Narodni svet v Ljubljani leta 1918, problematika oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije v obdobju od oktobra do decembra 1918 in primerjava s podobnim razvojem v čeških deželah

JAN KRLÍN

dr. zgodovinskih znanosti, arhivist
Narodni arhiv v Pragi, Archivní 4, 149 00 Praga, Češka republika
e-pošta: jan.krlin@nacr.cz

IZVLEČEK

Članek poskuša na podlagi gradiva, predvsem iz fonda Narodnega sveta v Ljubljani, primerjati problematiko oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije. Na kratko opisuje razmere na tem ozemlju pred 1. svetovno vojno, med vojno in po njej. Govori o tem, kako je narodni svet v Ljubljani prevzel vlado in si prizadeval za reševanje mestnih problemov. Odpira vprašanje zamenjave uradnikov v državni upravi in poskuša primerjati razmere s podobnimi v čeških deželah.

KLJUČNE BESEDE: državna uprava, 1. svetovna vojna, Slovenci, Čehi, Nemci, Italijani, Hrvati, Država SHS, Srbija, habsburška monarhija, narodnostno vprašanje, vojska, uradniki

ABSTRA T

NATIONAL COUNCIL IN LJUBLJANA IN 1918, THE ISSUE OF BUILDING A NEW STATE STRUCTURE IN THE TERRITORY OF PRESENT-DAY SLOVENIA FROM OCTOBER TO DECEMBER 1918, AND COMPARISON WITH SIMILAR PROCESSES IN THE CZECH REGIONS

Referring to the archival material, the majority of which is part of the National Council in Ljubljana fonds, the author discusses the issue of building a new state structure in the territory of present-day Slovenia. He makes a brief outline of the situation in Slovenia prior to, during and, after the First World War, and discusses the National Council's takeover of the government and its efforts in solving city issues. The article also deals with the question of replacing clerks within state administration and draws a comparison between the situation in Slovenia and similar processes in the Czech regions.

KEY WORDS: state administration, World War I, Slovenes, Czechs, Germans, Italians, Croats, State SHS, Serbia, Habsburg Empire, national question, army, clerks

Uvod

Republika Slovenija in Češka republika predstavljata dve državi in narodnostni celoti, ki sta imeli kljub geografski ločenosti v zgodovini veliko srečanj. Poleg tega njuna lega v Evropi priča, da sta pravzaprav najbolj zahodni rob nekoč precej bolj kompaktne slovanske poselitve.

V času češkega kralja Otokarja II. Přemysla so češke in slovenske dežele sodile v eno veliko, skupno državo, ki je segala od Krkonošev do Jadrana, v času Karla IV., rimskega cesarja in češkega kralja, pa so predstavljale del svete rimske države, katere simbole lahko najdemo v triforiju glavne katedrale češke kraljevine – katedrale sv. Vida na praškem gradu. V obdobju Avstrijskega cesarstva so bile vanj skupaj vključene in po nastanku Avstro-Ogrske so sodile na cislajtanijsko območje Avstrije. Obe deželi sta bili izvorno katoliški, vendar je večinoma katoliška ostala samo Slovenija. Češke dežele so imele zapleteno zgodovino; ta je usodo Češke zaznamovala z dvema nenavadno krutima cerkvenima vojnama in cerkveno diferenciacijo kot posledico. Kot majhne dežele so se morale tako slovenske kot češke dežele nenehno izenačevati s svojimi močnejšimi sosedi.

Obe deželi imata presenetljivo podoben jezik, kulturo in tudi mentaliteto. To preseneti vsakega Čeha, ki pride v Ljubljano.

Med nesmiselno prvo svetovno vojno (1914–1918) so Čehi in Slovenci umirali pod enakimi zastavami (Čehi so se bojevali tudi na strani Antante v čeških legijah v Franciji, Rusiji in Italiji). V letu 1918 se je v obeh deželah zgodil preobrat, ki je nedvoumno pomenil njuno ločitev od avstro-ogrške skupne države.

Primerjava poteka tega preobrata in podobne ter različne poteze so predmet te obravnave.

1. Družbeno-politične razmere na ozemlju današnje Slovenije v letu 1918

Slovenske dežele (območja, naseljena s Slovenci) so bile na začetku 20. stoletja večinoma del Avstro-Ogrske. Slovenci so živeli na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem, Primorskem, Goriškem, v Istri in Prekmurju (med rekama Drava in Mura). Naselitev Slovencev je segla tudi v severovzhodno Italijo. Od devetdesetih let devetnajstega stoletja se je tudi v slovenskih deželah precej povečevala industrializacija. Ekonomsko usmerjeno meščanstvo in kmetje so za uresničitev svojih ciljev iskali tudi politično podlago. To se je zgodilo z nastankom nekaj političnih strank.

Nastali sta socialistična stranka (njena predstavnik sta bila tajnik odbora Anton Kristan in pisatelj Ivan Cankar) in liberalna stranka (Fran Šuklje). Liberalcem se je kasneje pridružila skupina radikalne mladine, zbrana okrog časopisa Omladina (G. Žerjav). Del nacionalistične mladine je že v letu 1912 v časopisu Preporod nastopil z radikalnim programom za združitev vseh južnih Slovanov v eno državo. Drugi politični skupek je bila Ljudska katoliška stranka (Janez Evangelist Krek, Ivan Šušteršič in kasneje Anton Korošec). Skupina levičarske inteligence se je zbrala okrog revije Naši zapiski. Njihovi predstavniki so bili Albin Prepeluh, Anton Dermota in Dragotin Lončar. Zadnja dva, ki sta študirala v Pragi, sta bila pod močnim vplivom miselnosti T. G. Masaryka.

V dunajskem parlamentu so slovenski klerikalci in liberalci verjetno najtesneje sodelovali s Hrvati, potem še s Čehi in delno z Ukrajinci (Starorusini). Spomladi 1909. je bil v dunajskem parlamentu ustanovljen poseben Jugoslovanski klub (Jugoslovanski klub na Dunaju), ki je združeval slovenske klerikalce ter dalmatinske in istrske poslance. Klub je združeval 34 od 37 jugoslovanskih poslancev cesarskega sveta. Trije slovenski liberalci, dr. Vladimir **Ravnikar** (za Kranjsko) in Gregorin (za Goriško) za Narodno napredno stranko ter **Rybař** za Edinost v Trstu, so bili gostujoči poslanci v klubu mladočeške stranke. Še odmevnejši je bil načrt za nastanek "Slovanske edinosti, ki bi združevala 123 poslancev slovanskih narodov z izjemo dela Ukrajincev (rusinski klub) in Poljakov – t. i. Poljskega kroga". Zaradi različnih notranjih nesporazumov (npr. vprašanje vodstva – zahteval ga je Šušteršič) in zapletov (npr. vprašanje italijanske univerze v Trstu) ob razlikah v interesih posameznih narodov in političnih strank skupnost ni uspela.

V novem cesarskem svetu po volitvah leta 1911 se zato njena dejavnost ni obnovila. Ustanovljen je bil Enoten češki klub (brez socialnih demokratov), ki je z obnovljenim Jugoslovanskim klubom sodeloval samo pri posameznih prireditvah. Do maja 1917 sta dva poslanca Jugoslovanskega kluba umrla (Mandič in Povše), eden je bil v zaporu (Grafnauer), eden pa je emigriral (Gregorin) kot član Jugoslovanskega odbora.

Po začetku vojne so se slovenski politični predstavniki večinoma postavili na stran vojnega prizadevanja Avstro-Ogrske, saj se je vztrajanje v monarhiji v tem času kazalo kot edina možnost Slovencev. Do leta 1914 je bila lahko misel o neodvisni jugoslovanski ali slovenski državi za slovenske politične predstavnike zgolj himera. Slovenski politični predstavniki, predvsem klerikalci, so sarajevski

atentat izrecno obsodili. Označili so ga celo kot napad na življenjske interese slovenskega naroda. Stališče Slovencev se je med vojno spreminjalo le zelo počasi. Med ključnimi dejavniki je bila politična persekucija, združena z germanizacijo.

V jugoslovanskih deželah monarhije je bila največja persekucija v Bosni in Hercegovini. Usmerjena je bila predvsem proti Srbom. Sodelovale so tudi nekatere hrvaške militantne skupine, ki so Srbe obtoževale, da so krivi za vojno. Persekucija je bila močna tudi v Dalmaciji in na slovenskem območju. Zasedala so vojaška sodišča in obtoženih je bilo tudi veliko pomembnih predstavnikov hrvaške narodnosti iz Dalmacije in **tri skupine slovenske Omladine**. Sama Hrvaška in Slavonija sta bili zaradi pripadnosti kroni svetega Štefana delno zaščiteni. Prebivalstvo jugoslovanskega območja monarhije je med vojno tudi gospodarsko zelo trpelo. Ne nazadnje so precejšen strah zbujale tudi italijanske ozemeljske zahteve. Vojna se je po začetnem uspehu Srbije nadaljevala leta 1915 z njenim porazom (s pomočjo Bolgarije), z umikom srbske vojske na otok Krk in pozneje z odprtjem solunske fronte v severni Grčiji s pomočjo zahodnih zaveznikov. Krvavo bojišče je postala po letu 1915 tudi fronta proti Italiji. Prelomni dogodek je bil boj pri Kobaridu (Caporetto, Karfreit) 25. oktobra 1917; po tem boju je fronta do oktobra 1918 ostala na reki Piave.

Od jugoslovanskih politikov v Avstro-Ogrski jih je samo nekaj deset odšlo v emigracijo, ker večina pomembnih slovenskih predstavnikov ni videla v emigraciji nobene smiselne alternative. V izgnanstvu v Firencah so ustanovili Jugoslovanski odbor (predsednik dr. Ante Trumbić, člani med drugimi Bogumil Vošnjak in Župančič, ki je predvideval razbitje monarhije). Odbor je sodeloval s T. G. Masarykom in si skupaj z njim prizadeval, da bi države Antante preklicale Londonski sporazum, ki je Italiji za vstop v vojno obljubljal obsežno ozemlje na račun Jugoslovancev. Na začetku je bil odbor precej nepomemben in je bil politično zelo odvisen od Pašičeve srbske emigrantske vlade na otoku Krku. Z njo je tudi začel pogajanje o ustanovitvi skupne jugoslovanske države. Vendar ni bilo jasno, kakšno podobo naj bi imela, ali centralistično po načrtih Srbov ali federalno oziroma konfederalno po načrtih Slovencev in Hrvatov.

V letu 1917 so se mednarodne razmere zelo spremenile. To je bila posledica februarске revolucije v Rusiji in vstopa ZDA v vojno. Ob ponovnem delovanju cesarskega sveta na Dunaju (29. maja 1917) je nastopil predstavnik Slovenske ljudske stranke A. Korošec z zahtevo po trialistični monar-

hiji in združitvi vseh dežel monarhije, v katerih živijo Jugoslovani, v eno državno celoto. To je zahteval v t. i. Majniški deklaraciji. To je pomenilo ločitev od proavstrijske politike I. Šušteršiča. Korošču se je pridružila le manjšina iz hrvaških in srbskih strank v dunajskem parlamentu – del slovenske ljudske stranke, Hrvaška stranka prava ter srbska politika S. Budisavljević in V. Pribičević. Drugi člani ljudske stranke so se Koroščevi politiki pridružili v januarju 1918. Večina hrvaških in srbskih politikov v monarhiji je do leta 1918 vztrajala pri sodelovanju z avstrijsko vlado, ker dolgo ni bilo jasno, kakšna bo pravzaprav usoda podonavske monarhije.

Pod vplivom prizadevanj novega avstro-ogrskega cesarja Karla I. za separaten mir in pravzaprav zaradi obrambe pred prizadevanji za ohranitev monarhije je bila 20. julija 1917 na Krku podpisana pogodba med Jugoslovanskim odborom (Trumbić) in srbskimi predstavniki (Pašić) o bodoči skupni jugoslovanski državi s srbsko dinastijo Karadjordjevićev na čelu. Politiki, ki so zastopali Jugoslovane v monarhiji, predvsem iz vrst poslancev cesarskega sveta na Dunaju, spet niso prišli do pogodbe o notranji ureditvi skupne države.

Jugoslovanskim politikom je zaradi te ideje uspelo postopoma pridobiti tudi zahodne zaveznike. Omembe vrednih je vsaj štirinajst točk predsednika ZDA Wilsona (januarja 1918), ki so obljubljale narodom monarhije avtonomijo. Pomemben dogodek, ki je podpiral združitev Jugoslovancev, je bil tudi kongres zatiranih narodov Avstro-Ogrske, ki je potekal od 8. aprila 1918 v Rimu pod pokroviteljstvom Italije. Ni potrebno poudarjati, da se je sodelovanje s politiki drugih nevladnih narodov monarhije (bodisi po odporniški bodisi po parlamentarni liniji) poglobilo.

Že poletju 1918, torej v enakem obdobju kot v čeških deželah, so v jugoslovanskih deželah monarhije nastajali vzporedni organi državne moči. Prvi je bil 17. avgusta 1918 nastali narodni svet v Ljubljani kot vrhovna slovenska politična organizacija; pripravljala je ustanovitev skupne države Slovencev, Hrvatov in Srbov. Nastali so tudi posebni odbori za Štajersko, Koroško, Primorsko in Trst. Narodni svet se je imel za del širšega jugoslovanskega odbora; pričakovali so, da bo ustanovljen v kratkem. Narodni svet je organiziral na regionalni ravni mestne narodne svete in narodne straže ter je v vse uradne stike uvajal slovenščino. Narodni svet je bil organizacijsko razdeljen na posamezne sekcije in podsekcije.

2. Konec prve svetovne vojne in oblikovanje narodnih vlad Jugoslovanov

V septembru 1918 je prišlo do spremembe na solunski fronti in kapitulacije Bolgarije in Turčije kot posledice. Predsednik Wilson je v svoji deklaraciji iz začetka oktobra 1918 že podprl razpad monarhije. Neuspel je bil manifest cesarja Karla o federalizaciji monarhije (16. oktobra 1918), ki se je nanašal samo na Cislajtanijo. Na koncu oktobra in na začetku novembra 1918 je monarhija razpadla, nastale pa so nacionalne države. 6. oktobra 1918 je bil ustanovljen že omenjeni Narodni svet Srbov, Hrvatov in Slovencev kot osrednje politično telo Jugoslovanov v monarhiji. Za njegovega predsednika je bil imenovan šef Slovenske ljudske stranke A. Korošec. Na koncu oktobra 1918 je avstro-ogrška vojska na Piavi razpadla. Tudi na odločilni zahodni fronti je vse kazalo na poraz centralnih sil. Rusija je bila iz vojne izključena po oktobrski revoluciji.

V dneh razpadanja monarhije je bila v Zagrebu 29. oktobra razglašena neodvisnost hrvaških dežel, naslednji dan pa v Ljubljani državnost Slovenije. Vlada je prišla v roke narodnega sveta v Zagrebu (Narodno vijeće, podobno kot federalna vlada). Prav tako so bile ustanovljene narodne vlade za Slovenijo, Hrvaško, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino. Predstavnik nove države, imenovane Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država Slovenaca, Hrvata i Srba, krajše Država SHS, ki je obsegala jugoslovanska ozemlja nekdanje monarhije), za tujino je postal Jugoslovanski odbor v Parizu. Z združitvijo Srbije in Črne gore s temi področji je jeseni 1918 nastala nova Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je leta 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo.

Država SHS je takoj na začetku predstavila svoje prizadevanje za skupno državo s Srbijo in Črno goro. Kljub vsem prizadevanjem države Antante niso priznale Države SHS niti njenega političnega predstavništva, ker so zahodni zavezniki navijali za čimprejšnjo združitve Države SHS s Srbijo in Črno Goro.

Država SHS je bila vseh nekaj tednov obstoja v zelo neugodnem položaju. S stališča mednarodnega prava je bilo njeno ozemlje del premagane države. Italija je to izkoristila in je na podlagi Londonskega sporazuma začela 4. novembra 1918 zasedati Istro, Dalmacijo in nekatere dele hrvaške Primorske. Začela je tudi okupacijo drugega ozemlja, za katero se je potegovala Slovenija, predvsem Primorske in Istre, in nadaljevala tudi proti Ljubljani.

Vlada SHS ni imela nobenih sredstev za obrambo pred italijanskim napadom. Vojaki, ki so se

vrnili iz avstro-ogrške vojske, niso več hoteli služiti v nobeni vojski. Celo narobe, postali so člani skupin t. i. zelenih kadrov, ki bi jih lahko označili kot nekaj med dezerterji in roparji. Skupine, ki so v povojnem kaosu upravljale obsežna območja, so včasih požigale in pustošile okolje in terorizirale civilno prebivalstvo, grozila pa je tudi boljševizacija.

Na pozive narodnega sveta v Zagrebu k mobilizaciji se je odzvalo le nekaj sto prostovoljcev, predvsem študentov in sokolov. Na severni meji Države SHS so se v tem času zbirali člani avstrijske armade, v Banatu pa madžarski oddelki. V deželi se je krepilo revolucijsko gibanje. V teh razmerah je bila za Državo SHS edina možnost čim hitrejša združitve s Srbijo in Črno goro, torej kot je bila prvotna zamisel držav Antante. Srbi so seveda vedeli, da Država SHS nima prevelikega manevrskega prostora in so se na to sklicevali tudi v pogovorih z zastopniki Hrvatov in Slovencev.

Od 6. do 9. novembra 1918 so v Ženevi razpravljali predstavniki Jugoslovanskega odbora (Trumbić) in zagrebškega narodnega sveta (Korošec) s srbskima predstavnikoma Pašićem in z vodilnim opozicije Davidovičem. Lahko bi rekli, da je bilo to do določene mere podobno razpravljanju zastopnikov narodnega sveta Češko-slovaške in domačih čeških politikov. Predstavniki Države SHS in Jugoslovanskega odbora so si prizadevali za to, da bi bila v novi državi ustvarjena nekakšna konfederativno-federativna razporeditev (šibkejši center z obsežnim pravomočjem na posameznih področjih). Prizadevali so si, da bi slovenske in hrvaške dežele ohranile čim več samouprave. V slovenskih deželah je bil 28. oktobra 1918 ustanovljen državnopravni odbor narodnega sveta in začelo se je t. i. prehodno obdobje, usmerjeno od monarhije k lastni državi. Konec tega intermezza je bil 31. oktobra, ko je narodni svet predal upravo na novo ustanovljeni narodni vladi.¹

Vendar Beograd s princem regentom na čelu Ženevske pogodbe v tem času ni sprejel. V dneh od 23. do 24. novembra 1918 so v narodnem svetu Države SHS v Zagrebu ponovno obravnavali vprašanje združitve SHS s Srbijo. Takojšnjo združitve so zahtevali vodja hrvaških Srbov Svetozar Pribičević in zastopniki Dalmacije, katere ozemlje, kot že rečeno, je postopoma zasedala italijanska armada. Na koncu so se dogovorili, da bo delegacija Države SHS odšla razpravljat v Beograd in bo poskusila v okviru možnosti uveljaviti vsaj del svojih zahtev iz Ženeve. Predtem, 24. oktobra 1918, se je

¹ Perovšek, J.: *Slovenska osamosvojitve v letu 1918*, str. 50–56. Pleterski, J.: *Prva odločitev za Jugoslavijo*, str. 251–268.

Srbiji pridružila Črna gora, 25. novembra pa še srbski prebivalci južne Ogrske (Banata, Bačke in Baranje). Notranjepolitični in zunanjepolitični položaj Države SHS se je medtem še naprej slabšal, tako da so se delegati v Beogradu morali strinjati s srbskimi predlogi. Nova, združena Kraljevina SHS z dinastijo Karadjordjevičev na čelu je postala unitaristično-centralistična država.²

O tem, do kakšne mere je bila ta združitev ustavna ali neustavna poteza in kateremu narodu ali narodom je prinesla večjo korist, se v zgodovino-pisju jugoslovanskih narodov prepirajo do danes. Za Srbe je bilo to ugodno s političnega stališča – precejšnje povečanje obsega državne meje – in tudi z ekonomskega: pridružena so bila območja, ki so bila večinoma na višji gospodarski ravni, ter nov trg in novi viri surovin. Hrvati in Slovenci v takratnih mednarodnih razmerah niso mogli uveljaviti svoje državnosti in nastanek skupne države se jim je zdel najbolj sprejemljiva možnost. Problem, odprt za prihodnost, sta ostala tako oblika novega telesa, kot tudi vprašanje, ali ne bodo precejšnje narodnostne, politične, verske, družbeno-kulturne in druge razlike med posameznimi narodi in deli nove države v drugačnih mednarodnih razmerah premagale pozitivnih potez.

Namenimo osrednjo pozornost razmeram v slovenskih deželah. Narodni svet v Ljubljani se je jeseni 1918 ukvarjal predvsem s težavami, povezanimi s slovenskimi zahtevami glede Primorske in Prekmurja, in z odnosi do Italije ter s problemom Koroške, vendar je reševal tudi druga vprašanja. Težave mednarodnega položaja slovenskih dežel je bilo nujno reševati na najvišji ravni, na ravni narodnega sveta v Ljubljani.

Naprej se je ukvarjal, podobno kot narodni odbor v Pragi, z vprašanji snovanja lastne vojske, financ, prometa (predvsem železniškega), gospodarstva, dobave, ustave, združevanja družin, administracije, prometa na jugu, narodnostnih mej, jugoslovanskih časopisov. Zahtevali so enakopravnost slovenskega naroda v šolah in zaščito manjšin. Narodni svet je imel štirideset članov. Sestava političnih moči je bila taka: Istra je imela sedem predstavnikov (Politično društvo za Istro v Pazinu), za Trst sta bila namenjena dva sedeža (Politično društvo Edinost), Vseslovanska ljudska stranka in Jugoslovanska ljudska stranka sta imeli vsaka

po deset mandatov, Socialna demokracija pa je dobila tri sedeže. Razdelitev mandatov v narodnem svetu in reševanje političnih, gospodarskih in socialnih problemov sta bila v vseh državah naslednicah nekdanje monarhije podobna.

Za narodni svet v Zagrebu je bilo najpomembneje izboljšati odnose s Srbijo, drugimi državami Antante in državami naslednicami nekdanje Avstro-Ogrske. Država SHS naj bi po načrtih Hrvatov in Slovencev predstavljala tričlansko federacijo, vendar nove države predstavniki Antante niso priznali. Proti temu načrtu so bili tudi srbski predstavniki. SHS je bila pod pritiskom italijanske vojske, ki je zasedala jugoslovansko obalo Jadrana in je nujno potrebovala srbsko vojaško pomoč. Lahko bi rekli, da je bilo podobno tudi na Koroškem, kjer so potekali boji z nemško-avstrijskimi enotami.

Zanimivo je opazovati, kako so bile težave Jugoslovancev sorodne težavam nastajajoče Češko-slovaške. Oba naroda, Čehi in Slovenci, sta imela skupno to, da sta naroda, ki sta bila do določene mere zatirana, lahko bi rekli tudi naroda brez lastne narodne države, tako rekoč čez noč postala vladajoča naroda (v obeh primerih sta se srečevala in spopadala z nemško govorečimi Avstrijci). Hkrati pa sta morala reševati naloge, ki so izvirale iz popolnoma novih razmer. Razlika v položaju Slovencev v primerjavi s Čehi je bila v tem, da so na Češko-slovaškem hegemon, ki je vplival na vso večnarodnostno državno telo, postali Čehi, v prihodnji SHS pa Srbi. Hrvati in Slovenci so kmalu po združitvi s Srbijo in Črno goro prišli na položaj, na katerega je na Češko-slovaškem do določene mere spominjal položaj Slovakov, vendar pa je bil položaj Slovakov zagotovo precej boljši od položaja Hrvatov in Slovencev.³

Med narodi v novi jugoslovanski državi so bile tudi velike gospodarske in kulturne razlike zaradi

² Kot je kasneje o razmerah Slovencev in Hrvatov na obravnavah v Beogradu dejal hrvaški pisatelj Miroslav Krleža: "Naš položaj v Avstro-Ogrski se je znašel pod oblastjo Karadjordjevičev kot steklenica piva na odlagališču". Pirjevec, J.: *Jugoslavija 1918–1992*, str. 11.

³ Ponuja se priložnost za primerjavo dejavnosti dveh pomembnih političnih predstavnikov, Stjepana Radića in Andreja Hlinka ter njunih nastopov na mirovni konferenci v Parizu. Lahko bi rekli, da se je Hlinka pogajal z največjimi sovražniki Slovakov in tudi nove češkoslovaške države – z Madžari. Podobno se je Stjepan Radić pogajal z Italijani (do takrat so zasedli precejšen del vzhodne jadranske obale). Po vrnitvi politikov iz Pariza pa je bil v ČSR in v SHS postopek proti njima popolnoma različen. Češko-slovaški predsednik T. G. Masaryk je poslal A. Hlinka na Slovaškem v domač pripor v toplice, Radiću pa je predsednik vlade SHS Srb Svetozar Pribičević grozil s smrtjo. S. Radića so pozneje res zaprli, v zaporu pa je prostovoljno podpisal prisego o lojalnosti vladi SHS. Nekaj let kasneje ga je neznan morilec v parlamentu v Beogradu ustrelil.

različnega političnega razvoja v prejšnjih stoletjih. Čeprav je vsakršno vrednotenje te vrste zelo subjektivno in težavno, bi tukaj lahko uporabili vzporednico Zahod – Vzhod oziroma Čehi in Slovenci, morebiti Hrvati proti Slovakom, Srbom, Muslimanom (v nekdanji Jugoslaviji z veliko začetnico kot narodnost) idr. Vzporednice ni mogoče uporabiti za gospodarstvo, saj so imeli med omenjenimi narodi prednost Čehi, za njimi so bili Slovenci, potem pa Hrvati, Slovaki in Srbi. Že v letih 1919–1920 so ti narodi začeli ubirati vsak svojo pot. V Kraljevini SHS so Srbi uveljavili centralistični državni model. Z njim niso bili zadovoljni ne Hrvati ne Slovenci. Makedonci, Črnogorci in Muslimani niso bili priznani kot narodnost. Tudi v vsej Prvi češko-slovaški republiki je prevladovala narodnostna napetost. Na Češko-slovaškem so živeli pripadniki večine narodov in narodnosti nekdanje monarhije. Tu je delovalo tudi nekaj antagonizmov: češko-nemški, slovaško-madžarski, madžarsko-rusinski, češko-poljski. Eden od vzrokov v teh državah, poleg gospodarskih, kulturnih in drugih, ki so kljub tragičnemu obdobju druge svetovne vojne in obdobju socializma na koncu v devetdesetih letih pripeljali do razdelitve Češko-slovaške in krvavega razpada Jugoslavije je bil – zelo poenostavljeno rečeno – narodnostni dejavnik.

3. Kako je narodni svet v Ljubljani prevzemal moč. Mestna uprava proti narodnemu svetu

Razmere v Ljubljani so se v maju 1918 začele močno dramtizirati. Seveda je bil tukajšnji položaj močno povezan z narodnostnim gibanjem v končni fazi obstoja monarhije.

Po praznovanju obletnice Narodnega gledališča v Pragi (v dneh od 16. do 18. maja 1918), ki naj bi bilo manifestacija slovanskih in romanskih narodov proti monarhiji, so se začeli dogodki dokaj hitro vrstiti. Zavezništvu slovanskih narodov v monarhiji so se pridružili tudi Poljaki, ki so po odstopu Chelma na podlagi Brest-Litovskega miru postali sovražniki monarhije. Med poslanskimi klubi vseh slovanskih narodov v monarhiji so se dogovorili za začetek čim širšega sodelovanja. Na podlagi rezultatov parlamentarnih volitev v letu 1911 so 24. julija 1918 v Pragi ustanovili narodni odbor. Za predsednika je bil izvoljen državnopravni demokrat dr. Karel Kramář, podpredsednika sta bila agrarec Antonín Švehla in narodni socialist Václav Jaroslav Klofáč, zastopnik pa socialni demokrat František Soukup. Kmalu se je premaknil led tudi na jugu. V dneh od 16. do 18. avgusta 1918 so v Ljubljani potekali t. i. Slovanski dnevi z udeležbo Čehov, Po-

ljakov, Hrvatov, Slovencev in Srbov. Tukaj je bil po vzoru češkega narodnega odbora ustanovljen narodni svet.

Šele v septembru 1918 se mu je s svojo Ljudsko stranko pridružil tudi Anton Korošec. O tesnem sodelovanju narodnega sveta v Ljubljani s Čehi priča npr. osnutek njihove razprave, ki je bila 27. avgusta 1918, v katerem je poleg drugega navedeno, da je potrebno vsak dan opazovati razvoj razmer v Mariboru, Celju, Celovcu, Zagrebu in na Notranjskem (območje južno od Ljubljane). O vsem tem naj bi bili vedno nemudoma obveščeni: 1. Predsedstvo narodnega sveta v Ljubljani, podpolkovnik Švabič, komandant domobrancev. 2. V Zagrebu naj bi bila o tem obveščena pisarna s slovenskim tajnikom. 3. Na Dunaju naj bi bili obveščeni: a) Jugoslovanski klub poslancev, b) češki poslanec Vlastimil Tusar in urednik Černý, c) narodni odbor v Pragi. Naprej naj bi bilo potrebno ponovno obvestiti Celje, Maribor in Celovec ter Gorenjsko po konceptu uprave narodnega sveta iz 27. avgusta 1918.⁴

Naj opomnimo, da je bil 11. septembra ustanovljen območni odbor narodnega sveta za Trst, 13. septembra za Gorico, 19. septembra za Koroško – Borovlje (Ferlach) in 26. septembra za Štajersko – Maribor. Toda vsi ti načrti so imeli eno težavo – še vedno ni bil ustanovljen narodni svet Srbov, Hrvatov in Slovencev v Zagrebu. Svet, ki mu je narodni svet v Ljubljani priznal svojo podrejenost, je bil ustanovljen dne 8. oktobra 1918 po kapitulaciji Bolgarije (27. septembra 1918). Medtem je razvoj zelo napredoval: 10. oktobra je bila razglašena Nemška Avstrija (Deutschösterreich), 16. oktobra pa je bil objavljen manifest cesarja Karla I. Narodni svet SHS v Zagrebu ga je zavrnil že 19. oktobra, enako kot Jugoslovanski klub cesarskega sveta na Dunaju. Kot je navajal avstrijski guverner v Trstu, so manifest popolnoma zavrnilo Slovenci in Hrvati na Primorskem, saj je ohranjal področno integriteto Ogrske in dajal poseben položaj Trstu. Zato ga je pozitivno sprejelo italijansko mestno prebivalstvo.

V tem času so se razmere hitro razvijale tudi v središču območja, na katerem so živeli Slovenci, v Ljubljani. Že prej sta predlog zadnjega avstro-ogrskega ministrskega predsednika za ohranitev monarhije skupaj zavrnila Karel Kramář in Anton Korošec. 25. oktobra je A. Korošec za predsednika narodnega sveta v Ljubljani priporočil Ivana Hribarja kot njegovega najstarejšega člana. V tem času je v Zagrebu potekala velika manifestacija za neod-

⁴ AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 1, brez št. a. e.

visnost jugoslovanskih območij Avstro-Ogrske. Med udeleženci je bil tudi Ivan Cankar. Po uspehu manifestacije v Zagrebu so podobno začeli pripravljati v Ljubljani za 29. oktober 1918. Dogodek je prirejal narodni svet v Ljubljani z udeležbo predstavnikov vseh slovenskih političnih strank in društev.

24. oktobra 1918 je kranjski glavar grof Attems Dunaj spraševal, kaj naj naredi, če bo 29. oktobra manifestacija – naj jo prepove in energično ukrepa proti njej ali naj jo dovoli. Če jo dovoli, bi se manifestacija lahko sprevrgla v poulične nemire. Če bi odgovor vlade zamujal, bi jo grof dovolil. Dne 26. oktobra se je predstavništvo narodnega sveta dogovorilo, da je v vseh okoliščinah nujno prepričati, da bi manifestacija prerasla v demonstracijo.

Podobno so tudi 28. oktobra predstavniki narodnega sveta v Ljubljani pozivali k previdnosti; bali so se neorganiziranega in nenadzorovanega dogodka. Lahko bi izgubili nadzor nad množicami na ulicah. Zahtevali so tudi, naj bo vnaprej dogovorjeno, kateri govorniki bodo imeli na manifestaciji govor, da ne bi bilo zmede. Kot je pozneje v svojih spominih navedel škof Jeglič, je bil zadovoljen, ker je ves dogodek potekal v največjem miru in redu. Skozi mesto so korakali Sokoli in Orli v uniformah, šolska mladina, pa tudi velika skupina socialnih demokratov.

Škof je bil prav tako vesel, da so bili po ukrepu predstavnikov Slovenske ljudske stranke ukinjeni načrtovani govorni nastopi pred hotelom Union. Bal se jih je, saj bi čustveni nastopi govorcev lahko izzvali poseg enot, zvestih glavarju (v mestu so bile madžarske enote) in bi lahko prišlo do prelivanja krvi. Podobno se je morebitnega srečanja bala tudi dunajska vlada; bala se je morebitnega napada nemškega prebivalstva.

V tem času je narodni svet v Ljubljani (v noči z 28. na 29. oktobra) izvedel, da za naslednji dan, to je 29. oktober, pripravlja hrvaški sabor zasedanje, na katerem namerava razglasiti neodvisnost SHS. Predsedstvo narodnega sveta se je dogovorilo, da se bo z deklarativnim načinom pridružilo Zagrebu. Naslednjega dne so na manifestaciji na Kongresnem trgu v Ljubljani prisegli stotnik Rostohar in slovenski vojaki, ki so se udeležili tega dogodka, Državi SHS. S tem je narodni svet izgubil nadzor nad dogodkom. Lahko bi rekli, da je podobno kot v Pragi hiter potek dogodkov prehitel politično preračunljivost. Rostohar je s pomočjo revolucionarnega odbora slovenskih oficirjev v rezervi, topništva 53. hrvaškega polka in osvobojenih ruskih in srbskih ujetnikov v noči z 29. na 30. oktober 1918 obkolil madžarsko vojašnico na Kodeljevem (mest-

ni del Ljubljane) in prisilil vojsko h kapitulaciji. Takoj za tem je zasedel postajo in interniral poveljnika postaje, generala Puhareka.⁵

Tako je bila 30. oktobra zjutraj Ljubljana pod nadzorom slovenskih enot. Vojaški odbor je ultimativno pritiskal na narodni svet, naj takoj imenuje narodno vlado, drugače bo to storila vojska. To je menda pripomoglo k sestavi prve slovenske narodne vlade in odstopu grofa Attemsja. Narodni svet še 29. oktobra, po manifestaciji na Kongresnem trgu, ni imel dovolj poguma ali moči, da bi prevzel oblast. Samo razmišljal je o tem, da bi prevzel pod nadzor Urad za prehrano. O tem je nemudoma, lojalno obvestil ministrskega predsednika Lammascha na Dunaju, ki ga je ponudba verjetno presenetila.

Zato so morali ponovno prevzeti pobudo slovenski oficirji. Na njihovo pobudo je narodni svet v Ljubljani dne 31. oktobra prisilil k odstopu ali interniral nekaj nemških uradnikov na izpostavljenih mestih: poveljnika policije, grofa Kunigla, njegovega zastopnika Skubla, predsednika kranjskega zemljiškega sodišča Elsnerja, šolskega referenta Kalteneggerja in druge.

Naslednja nevarnost, ki je grozila slovenskim oblastem, je bila soška vojska maršala Boroeviča. Po Rostoharjevih spominih sodeč je dal oficirski odbor v Ljubljani natisniti letake v različnih jezikih, ki so bili namenjeni vojakom soške vojske, da bi se v miru vrnili domov in se ne bi več bojevali. Slovenski in hrvaški vojaki naj bi odkorakali proti Ljubljani in Zagrebu, Nemci in Madžari pa skozi Trbiž v Celovec.

Letaki so po Rostoharjevem mnenju pospešili razpad soške vojske. Ko je ta dezorganizirana vojska prispela z linije na Piavi nazaj na Sočo, kjer je 24. oktobra 1917 začela znano ofenzivo, je bila že v popolnem razpadu. Tudi Boroevič je s svojim štabom odpotoval proti Celovcu.

Kot je pozneje v svojih spominih napisal Boroevič, je njegova premagana vojska razpadla tudi zaradi razpada zaledja; to je potrdila tudi uprava preiskovalne komisije avstrijskega parlamenta, ki je bila ustanovljena 19. novembra 1918. K razpadu so pripomogle kaotične razmere v prometu, posebej železniškem.

V teh dneh ni nič več oviralo ustanovitve prve slovenske narodne vlade. Sestavljena je bila iz predstavnikov Slovenske ljudske stranke (SLS), Jugoslovanske demokratične stranke (JDS) in Jugoslovanske socialnodemokratske stranke (JSDS). Ustanovljena je bila 31. oktobra 1918. Takrat je vlada še

⁵ AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 1, brez št. a. e.

formalno potrdila svojo podrejenost predsedstvu narodnega sveta Države SHS v Zagrebu.

Še istega večera se je vlada sešla na svojem prvem zasedanju; na njem je njen predsednik Josip Pogačnik skupaj z zastopnikom Jankom Brejcem in Karlom Tillerjem sporočil kranjskemu glavarju Attemsju, da se je avstrijska uprava končala in da je oblast na Kranjskem prevzela slovenska narodna vlada. Glavar se je novi vladi podredil brez nasprotovanj. Če ne bi bilo znanih dogodkov 29. oktobra v Ljubljani, bi moral verjetno glavar odstopiti sam.⁶

4. Rešitev mestnih težav s pomočjo narodnega sveta v Ljubljani

Sodeč po situacijskih poročilih narodnega sveta v Ljubljani iz novembra in decembra 1918 je tudi slovenski narodni svet reševal nekatere podobne težave kot narodni odbor v Pragi. V prvi vrsti je bilo najbolj aktualno reševanje napetosti zaradi napredovanja Italije na slovenskem Primorskem. Tukaj, npr. v Trstu, je najprej slovenska stran upala, da bo sodelovala z italijansko vojsko v tem času pravzaprav zavezniško. Takšno je bilo npr. stališče poslanca dr. Otokarja Rybačja. Kmalu se je izkazalo, da imajo Italijani nekoliko drugačne načrte. Izhajali so iz tega, da so imeli po tajnem London-skem sporazumu iz leta 1915 pravico zasesti večino ozemlja Dalmacije skupaj z Istro in Primorsko, na katerem so po zadnjem štetju prebivalstva iz leta 1910 predstavljali manjši del prebivalstva.

Lahko bi tudi rekli, da je bila priključitev teh obsežnih območij pogoj za sodelovanje Italije v vojni na strani Antante, podobno kot je bilo v primeru južne Tirolske. Kot je znano, Avstro-Ogrska ni hotela niti na prošnje Nemčije popustiti Italiji glede ozemeljskih zadev v okolici Trsta in tako je verjetno pripomogla k odločitvi Italije, da se vplete v vojno na strani zahodnih velesil. Podoben problem je bilo leta 1918 vprašanje Koroške, kjer naj bi bil plebiscit, ki naj bi odločil, ali bo južna Koroška pripadla Jugoslaviji, ali pa bo v celoti ostala Avstriji.

Poleg aktualnih zadev, ki jih je predsedstvo narodnega sveta v Ljubljani obravnavalo, omenimo predlog za pot delegacije Države SHS v Beograd.⁷

⁶ Vse natančno navaja Pleterski, J.: c. d., str. 251–268. Prav tako Šorl, M.: Slovenska politika med prvo svetovno vojno.

⁷ Po poročanju narodnega sveta Države SHS v Zagrebu z dne 26.–27. novembra 1918 so obravnavali pot osemnajstih jugoslovanskih delegatov v Beograd. Na vlak, s katerim so potovali, je bil pripravljen tudi poseben salon za

Operativno ali v sodelovanju z narodnim svetom v Zagrebu je bilo treba reševati razmere na območjih, ki jih je zasedla Italija. Ohranila so se npr. poročila o dogodkih v pristanišču Bakar in v Oprtalju v Istri, na Reki, v Opatiji in na otoku Cresu.⁸ Kot zanimivost navajam tudi situacijsko poročilo z Dunaja.⁹ Od slovenskih področij so na razpolago si-

regenta, princa Aleksandra, če bi hotel obiskati jugoslovanska območja.

⁸ Po poročanju iz Bakra so pristanišče zasedle italijanske enote postaje Bakar in na Narodni dom v Dragi obesile svoje zastave. V Reki je italijanski poveljnik odredil, da se morajo vsi civilni uradi podrediti odredbi italijanskega narodnega odbora (*Consiglio nazionale*). V Opatiji so imenovali italijanskega župana in razpustili krajevni mestni svet. Otok Cres so začele v imenu italijanskega kralja zasedati italijanske enote in prišlo je do krvavega konflikta s krajevno jugoslovansko mladino. Nato je italijanski vojaški poveljnik izjavil, da otok zaseda v imenu italijanskega kralja. Spopad z Jugoslovani se je končal z begom italijanske vojaške enote. Po srečanju so Italijani izdali plakate, s katerimi so sporočali, da je italijanska okupacija otoka le začasna in da bo vse dokončno rešila mirovna konferenca. Francozi danes niso prevzeli oblasti nad Reko. V mestu so samo za nekaj dni. Na guvernerjevi palači je bila izobešena samo italijanska zastava. S posebnim parnikom se je v mesto pripeljalo okoli osemsto angleških vojakov, ki so v mesto korakali ob svoji lastni glasbi. Marin Glavin, kaplan iz Oprtalja v Istri, je dejal, da je v njihovem mestecu kakšnih štiri tisoč prebivalcev, od tega osemsto Italijanov, ki pa so zelo nacionalni. Najbolj jih je razburila ustanovitev narodne straže, in sicer zato, ker jim je zaplenila precej vina in hrane. Prav tako jih je skrbelo, da bi bili lahko odpuščeni iz krajevne uprave in so nasprotovali temu, da bi imeli v rokah manjši del uprave. Poleg tega so ga zaprli, ker ni hotel do 24 ur odpotovati. Ker se je počutil ogroženega, je odšel v Zagreb. Italijani menda čakajo na prihod italijanskega ladjevja. Med krajevnimi kmeti je veliko orožja, saj se zelo veselijo nove Jugoslavije in jih skrbi, da bi jih prej lahko zasedla italijanska vojska. Prim. ARS, AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 2).

⁹ Zanimivo je tudi poročilo z Dunaja, ki opisuje tamkajšnje razmere: politična persekucija, pomanjkanje živil, veliko delavcev brez dela. Vsaka družina ima pravico do plina za dvajset halerjev. Tovarne morajo odpustiti svoje stare delavce. Povsod se potepa veliko zgubljenih ljudi, bivših vojakov. Železnice nekaj dni niso obratovale, tramvaji bodo šele ustavljeni. Dnevniki postopoma pripravljajo prebivalstvo na naslednji val pomanjkanja. V mesto le v najnujnejšem primeru dobavijo žito in meso. Vendar ni krompirja in sladkorja. Parni mlinci so se ustavili in nikoga ni, ki bi zmllel zrnje in dal ljudem moko. Vse te zadeve se stopnjujejo tudi politično. Prebivalstvo ni zadovoljno s trenutnim židovskim vladanjem in pričakujejo se protizidovski nemiri. Dunajska vlada je opozarjala na Moskvo, kjer se menda dogajajo stvari, ki jih ni nihče pričakoval. Povsod v mestu se potepa veliko odpuščenih uradnikov – morda jih je celo osemdeset tisoč – in deaktiviranih oficirjev. Dunaj je poln proletariata iz vrst intelektualcev. Tujih državljanov avstrijska vlada nikakor ne podpira, zato naj skupaj z demobiliziranimi jugoslovanskimi vojniki nemudoma odpotujejo domov. V tej zadevi se lahko združijo z zastopništvom Države SHS na nekdanjem ministrstvu za

tuacijska poročila iz Škofje Loke, Ratitovca in Divače.¹⁰

Tudi v drugih situacijskih poročilih so se pokazale podobne težave. To je bilo v skladu s postopnim zasedanjem jugoslovanskih delov na Primorskem, v Istri in Dalmaciji, poseljenih večinoma z jugoslovanskim prebivalstvom. Razmere so bile do določene mere podobne stanju na takratnem obmejnem območju čeških dežel. Precejšnja razlika je bila v tem, da so na češkem obmejnem območju predstavljali Nemci v večini kompaktno in zaprto obliko poselitve, na vzhodni jadranski obali pa je bilo drugače. Tukaj so po zadnjem štetju prebivalstva Italijani predstavljali v večini mest in vasi zanemarljivo manjšino. Izjema je bil Trst, kjer je bilo trideset odstotkov Slovencev, okolica pa je bila pretežno slovenska. Podobno je bilo tudi v mestih v Istri, ki je sicer imela zaradi poitalijančevanja v prejšnjih desetletjih italijansko podobo, a večino prebivalstva so predstavljali Slovenci in Hrvati. Te razmere so bile podobne kot v notranjosti čeških dežel v obdobju od leta 1848 do prve svetovne vojne, ko so češka mesta z razvojem narodne emancipacije postopoma postajala vse bolj češka.¹¹

V situacijskem poročilu z Dunaja piše: "Po objavi Narodnega sveta v Ljubljani v primeru okupacije jugoslovanskih področij Italije naj mestni župani, pristojni Narodni svet ali narodni odbor ukrepajo tako: 1) Narodna straža se razpusti. 2) Na mestnem uradu se ne izobesi italijanske zastave, če pa jo izobesijo Italijani, naj je poleg nje izobešena tudi jugoslovanska. 3) Zoper okupacijo je potrebno dati pisni protest, ker je jugoslovansko področje nevtralnno. 4) Do italijanskih policistov in vojakov se je treba obnašati človeško, saj se bo vse rešilo šele na mirovni konferenci.

V primeru italijanske okupacije področja je potrebno

obrambo. V Ljubljani, 8. 12. 1918. Prim. ARS, AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 2, brez št. a. e.). Tudi Uradu za nemško Avstrijo je bil na njegovo ozemlje odposlan telegram glede situacije jugoslovanskih uradnikov. v: Ribnikar, P. (ur.): *Sejni zapiski* s 5. obravnave vlade z dne 14. novembra 1918, str. 108.

¹⁰ Po poročanju iz Škofje Loke so Italijani zasedli tudi Ratitovec. V Škofji Loki je bila srbska enota sedemdesetih moč zaradi obrambe mesta pred Italijani. Italijani so zasedli tudi Postojno. Podatke je posredoval krajevni odbor narodnega sveta, konkretno okrožni sodnik dr. J. Keršič. Na željo Jugoslovanov je bila ustanovljena demarkacijska linija, prek katere je bilo prepovedano premikati topništvo. Italijanski strani je bilo nujno treba ponuditi vsa potrebna živila. V: ARS, AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 2. Podobno uprava Narodnega sveta v Divači o zasedbi kraja s strani Italijanov dne 7. novembra 1918 (telegram Divača št. 208/6.11.1918, v: ARS, AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 4.

¹¹ Več avtorjev: *Dějiny jihoslovanských zemí*, str. 347; Tudi delo več avtorjev: *Dějiny Jugoslávie*, str. 306.

prositi mestno italijansko poveljstvo za to, da bo naprej obranjen poštni, telegrafski, železniški in cestni promet. Omenja se, da je Narodna vlada SHS v Ljubljani prosila Narodni svet Države SHS v Zagrebu, da bi v zadevi italijanske okupacije jugoslovanskega področja interveniral pri italijanskem kralju in vladi. Narodni svet v Ljubljani je prosil vse osebe, ki pribajajo s področja, ki so ga zasedli Italijani, da s seboj prinesejo odredbo, obvestilo in ukaze italijanske uprave. Sprejemajo se tudi opisi teh odredb, a veliko bolje je imeti na razpolago izvornike. V primeru italijanskega nasilja, posebej internacije jugoslovanskih državljanov, je potrebno natančno vedeti, za katero italijansko enoto gre. Prav tako je potrebno obvestiti Narodni svet v Ljubljani o italijanskih rekvizicijah, če Italijani ne bi hoteli dati potrdila o zaplenjenem materialu".

Po L'Epochi z dne 3. novembra je mnenje narodnega sveta Države SHS v Zagrebu, da bo Reka priključena Državi SHS, popolnoma nerealno. Narodni svet na Reki je menda odgovoril v tem smislu, da je za združitev z materinsko Italijo. V italijanskem tisku v nadaljevanju piše o vprašanju predaje avstro-ogrškega ladjevja. Država SHS je lahko mislila, da bo s tem, da ladjevja ni predala, nagajala Italiji in Antanti. Vendar se je uštel, saj ne sme pozabiti, da so bili avstrijski bajoneti, na katere se zdaj naslanja, da bi preprečila boljševidem in anarhijo, prej obrnjeni proti Antanti. Glede na stališče dopisa je Država SHS na morebitno srečanje z Italijo zelo slabo pripravljena. Frustracija zaradi Italije je najverjetneje toliko večja, ker je Italija pred vojno podpirala jugoslovansko politiko in bila naklonjena morebitni jugoslovanski državi kar zadeva narodne, etnografske in strateške meje.

Predsedstvo narodnega sveta v Ljubljani se je dne 27. oktobra 1918 s pozivom obrnilo na slovenske uradnike monarhije, morebiti na odstavljene uradnike, da bi sprejeli službo v narodnem svetu. Prav tako je bila določena podrejenost društev Orlov in Sokolov Narodni straži, preimenovani v Narodno obrambo.

Po odredbi predsedstva narodnega sveta v Ljubljani z dne 28. oktobra 1918 so morali vsi javni uradi v Sloveniji ali Istri uradovati izključno v slovenskem ali srbohrvaškem jeziku, ker sta oba jezika pogovorna in uradna jezika jugoslovanskih javnih uradov. Pozvani so bili vsi sodni uradi, srednje šole in železniški uradi, naj prav tako začnejo uradovati v teh jezikih. Vsi uradi so bili dolžni odgovoriti narodnemu svetu v Ljubljani, da so ukaz sprejeli in navesti morebitne opombe. Dne 27. oktobra je narodni svet v Ljubljani preklical preventivno cenzuro. 29. oktobra 1918 ob 10. uri je prišlo obvestilo ČTK iz Prage o ustanovitvi Češko-slovaške države.

Glede na zapis z obravnave narodnega sveta v Ljubljani z dne 10. oktobra 1918 je morala biti vsa zunanja uprava usmerjena protiaavstrijsko, vsa vodilna mesta pa so morali zasesti uradniki, usmerjeni protiaavstrijsko in protinemško. Uradniki so morali za vsako ceno podpirati neločljivo združitev s Srbi in Hrvati. Glede na socialno in narodnostno politiko je bilo nujno odstraniti uradnike nemške narodnosti na dobro plačanih mestih, avstrofilske in vse protijugoslovanske elemente, če niso bili nujno potrebni. Kot vidimo v nadaljevanju, vrsta teh odredb ni bila realizirana, ker je bilo težko najti uradnike, ki bi izpolnjevali te zahteve.

Narodni svet v Ljubljani je zahteval, naj se "fideikomis" posestva pod nemško upravo nacionalizirajo. Nacionalizirano je bilo tudi premoženje podjetij, katerih sedež do oktobra 1918 ni bil na območju jugoslovanske države, ne nazadnje, naj bi se nacionaliziralo tudi premoženje, katerega lastniki so bili usmerjeni protijugoslovansko.

Vsa državna uprava na območju Kranjske, Štajerske, Gorice, Koroške in Trsta (vključno z Istro) je sodila pod narodni svet v Ljubljani. Sodelovanje narodnega sveta in narodne vlade naj bi bilo takšno kot med parlamentom in vlado. Narodni svet v Ljubljani naj ne bi imel neomejenega delovanja in naj bi imel nasprotno status zastopnika narodnega sveta Države SHS za slovenska območja.

Po ukazu narodnega sveta Države SHS v Zagrebu z oktobra (novembra?) 1918 je na podlagi čl. 56 krajevnega sveta najpomembnejša dolžnost župana zagotoviti v občini mir in red. Zato naj bi bili sestavljeni oddelki Narodne straže, ki naj bi imeli status javnih dejavnikov. Župani so bili zato pozvani, naj narodnemu svetu v Zagrebu sporočijo, kakšne konkretne ukrepe so že uvedli. Potekala je obravnava z italijanskimi parlamentarci o ustavitvi dejavnosti italijanskega topništva.

Na voljo so tudi poročila o ustanovitvi narodnega sveta v Mislinji (5. novembra) in v Trebelji (11. novembra 1918) ter poročilo o telegramu čeških poslancev in precejšnjem povečanju agende v pisarni predsedstva narodnega sveta v Ljubljani.¹²

Negotovosti in zapletu, povezani z oblikovanjem novega državnega telesa na jugu nekdanje monarhije, so se seveda v prihodnjih mesecih bolj povečali kot umirili. Nova država je dobila kot doto precej narodnostnih, verskih in tudi socialnih težav. Tudi vprašanje meja nove države je bilo rešeno šele z mirovnimi pogodbami v letih 1919–1920. V nekaterih primerih to za Kraljevino SHS ni bilo preveč

ugodno. Do gospodarske in politične krize v novi državi je prišlo šele ob koncu leta 1920. Mnogo težav je ostalo, bile so le malo potisnjene v ozadje.

5. Zaključek

Ob razglasitvi samostojne države lahko najdemo pri Čehih in Slovencih vzporednice. Oba naroda, ki sta tako narazen, sta imela zelo podobno usodo. Že način oblikovanja nove državne oblasti ali priprava nove državne uprave sta potekala pri obeh narodih precej podobno. Tukaj je potrebno omeniti sodelovanje poslancev obeh narodov skupaj s Hrvati v parlamentu cesarskega sveta na Dunaju. Drugo področje odnosov med obema narodoma je bilo gospodarsko; od polovice 19. stoletja se je češki kapital pretakal na Balkan. Čehi so sodelovali pri ustanavljanju bank, zavarovalnic, hranilnic in industrijskih podjetij.¹³

V delu primerjamo razvoj v obeh deželah od poletja do jeseni 1918, in to, poleg drugega, na podlagi gradiva iz fondov Arhiva Republike Slovenije v Ljubljani, ki doslej v Češki republiki niso bili objavljeni. Če se posvetimo primerjavi razmer v državni upravi v slovenskih in čeških deželah jeseni leta 1918, lahko zaključimo: v čeških deželah so bile kadrovske spremembe minimalne, zamenjave so se dogajale le v najsrajnejših primerih, ko je bil obstoj uradnika na določenem mestu politično popolnoma nemogoč zaradi pritiska narodnega odbora in prebivalstva. To se je dogajalo pri osebah, ki so se v vojni angažirale izrazito proavstrijsko. Vendar je bil tudi v teh primerih uradnik poklican v zaledje – v namestništvo – oziroma prestavljen na drug konec dežele, kjer ga ni nihče poznal, ali pa je bil upokojen.¹⁴

V Sloveniji so bile razmere bolj zapletene, v veliko primerih so v mestih in krajih s slovensko večino delovali nemški uradniki (o območjih ob nekdanji avstrijsko-italijanski meji ima avtor le malo podatkov), ki večinoma niti niso znali slovensko. Zato so bile razmere bolj zaostrene in pritisk za zamenjave uradnikov bolj radikalen, seveda v okviru možnosti.

Če za proavstrijsko usmerjene uradnike ni bilo

¹³ Problematiko je obdelalo že mnogo čeških zgodovinarjev in publicistov, npr. Ctibor Nečas. Ta tema presega okvir članka.

¹⁴ Kot je navedeno v študiji: Zamenjave uradnikov državne uprave v čeških deželah v letih 1918–1920, v: *Paginae historiae* 6/1998, str. 210–253, avtorju ni uspelo dokazati primera persekucije nekdanjih avstrijskih uradnikov. Prestavljenih je bilo celo več uradnikov češke kot nemške narodnosti.

¹² ARS, AS 58, Narodni svet za Slovenijo, Ljubljana, kart. 4, sine.

nadomestnih ljudi, se je narodna vlada v Ljubljani zadovoljila s prisego dotedanjih uradnikov, če pa so bili v državni službi, so naprej uradovali po navodilih vlade. Vendar si je vlada v Ljubljani prizadevala za čim hitrejšo zamenjavo avstrijsko usmerjenih uradnikov s Slovenci. Tako je bilo tudi v delu Koroške, ki so ga zasedli slovenski prostovoljci.

Na območjih, ki jih je okupirala Italija, so bili nastavljeni italijanski uradniki. Slovenska vlada je imela velike težave z nastanitvijo slovenskih uradnikov z družinami, ki so jih Italijani izganjali iz Trsta. Na območjih, ki jih je nadzorovala slovenska vlada, so zamenjali na primer sodnike – v Celju, Ljubljani, Novem mestu, Mariboru. Skoraj takoj po prevratu (7. novembra 1918) je bil zamenjan okrajni glavar v Ljubljani. Še prej, 4. novembra, so bili odpoklicani upravniki okrajnega glavarstva v Brežicah in Celju.

Postopoma so bili zamenjani občinski policijski komisarji in drugi uradniki; na poštni upravi so bili zamenjani direktor pošte, svet pošte in komisar. Narodni svet v Postojni si je prizadeval za zamenjavo okrajnega glavarja dr. Plinosterja, ki je bil v vojni usmerjen proavstrijsko.

Narodni sveti, ki so izjavljali svojo podrejenost bodisi vladi SHS v Zagrebu bodisi narodni vladi v Ljubljani, so nastajali na regionalni in mestni ravni od oktobra 1918. Podobno kot v čeških deželah so se tudi tu oblikovale oborožene enote Narodne straže. Vanje so vstopali večinoma pripadniki inteligence, a to ne samo v mestih kot pri nas, temveč tudi na podeželju. To so bili advokati, učitelji, župani, podjetniki – trgovci ali posestniki in kmetje. V pomembni meri, drugače kot pri nas, so bili v teh revolucionarnih organih oblasti vključeni župniki, kar je bilo povezano s pomenom rimskokatoliške cerkve v Sloveniji. Zelo preprosto rečeno – drugače kot na Češkem in manj kot na Moravskem, kjer je bila katoliška cerkev v določeni meri upoštevana kot proavstrijska in prohabsburška – je imela katoliška cerkev v Sloveniji precej večji pomen v smislu narodne cerkve. Pri nas je bilo to do določene mere primerljivo z razmerami v južni Moravski. Narodni sveti so poskušali razvijati dejavnost v zvezi z vojsko, preskrbo in upravo. Enako kot pri nas so zahtevali npr. v Zagrebu ali v Ljubljani navodila, kako naj ukrepajo, na primer proti veljavnim organom državne uprave.

Skratka, podobno kot v našem primeru narodnih odborov, je tudi vlada v Ljubljani poskušala blažiti dejavnost narodnih svetov in predajati državno upravo v roke državnega glavarstva. Na podlagi odredbe ministrstva za notranje zadeve Države SHS z dne 5.–6. novembra 1918 so bili okrožna sodišča,

župani občin, finančni in drugi uradi obvezani ubogati ukaze narodnega sveta Države SHS v Zagrebu. Navedeni uradi so bili dolžni prevzeti vso mestno izvršno oblast in tudi sodelovati z drugimi mestnimi narodnimi sveti v Sloveniji v jesenskih mesecih leta 1918 **tako, kot je bilo v primerih nekaterih narodnih odborov pri nas, kjer sta nastajali že skoraj samostojni republiki.**

6. Seznam virov in literature

Seznam literature in objavljenih virov je **le zelo izbran**. K najosnovnejšim slovenskim virom sodi:

Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond AS 58, Narodni svet za Slovenijo.

Drugi viri

Ribnikar, P. (ur.): *Sejni zapiski Narodne vlade Slovencev Hrvatov in Srbov v Ljubljani in deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921*. 1. del: Od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919. Ljubljana 1998., 2. del: Od 28. febr. 1919 do 5. nov. 1919. Ljubljana 1999., 3. del: Od 22. mar. 1920 do 9. jul. 1921. Ljubljana 2002.

Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917: poročili vojaške in vladne komisije. *Viri* 1 (1980).

Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917: priloge k poročilom vladne komisije (izbor). *Viri* 2 (1982).

Rozman, Fr.: Korespondenca Albina Prepehluha-Abditusa (1903–1919). *Viri* 4 (1991).

Tavčar, M. – Pelikan, E. – Troha, N.: Korespondenca Virgila Ščeka (1918–1947). *Viri* 11 (1997).

Perovšek, J.: Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929). *Viri* 13 (1998).

Vošnjak, B.: *Dnevnik iz prve svetovne vojne*. Ljubljana 1994.

Literatura (izbor)

Balkovec, B.: *Prva slovenska vlada 1918–1921*. Ljubljana 1992.

Erjavec, F.: *Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem*. Ljubljana 1928.

Gantar-Godina, I.: *Masaryk in masarykovstvo pri Slovencih*. Ljubljana 1987.

Gestrin, F. – Melik, V.: *Slovenska zgodovina od konca 18. st. do 1918*. Ljubljana 1966.

Hladký, L.: Národněpolitické koncepce Slovinců v letech 1914–1918. *Slovanský přehled* 2/99, str. 165–184.

Kermavner, D.: *Začetki slovenske socialne demokracije v desetletju 1884–1894*. Ljubljana 1963.

Več avtorjev: *Dějiny jihoslovanských národů*. Praha 1998.

Več avtorjev: *Dějiny Jugoslávie*. Praha 1970.

Krlin, J.: *Profil státní správy v českém vnitrozemí po říjnu 1918*. Postgraduální doktorandská práce. Praha 2002.

Lončar, D.: *Politično življenje Slovencev (Od 4. januarja do 6. januarja 1919. leta)*. Ljubljana 1919.

Melik, J.: Odvetništvo v Sloveniji 1918–1941. *Arhivi*, 21 (1998), št. 1–2, str. 32–34.

Melik, V.: Svetec in Toman v dunajskem parlamentu, v: *Arhivi* 22 (1999), št. 1–2, str. 35–38.

Melik, V.: *Volitve na Slovenskem 1861–1918*. Ljubljana 1965.

Nečas, Ct.: Na pragu češko-slovenskih finančnih stikov. *Zgodovinski časopis* 43 (1989), št. 1, str. 49–57.

Ogrizek, E.: Okrožno sodišče v Mariboru in Koroška pod jugoslovansko upravo pred plebiscitom leta 1920. *Arhivi* 19 (1996), št. 1–2, str. 26–34.

Opočenský, J.: *Vznik národních států v říjnu 1918*. Praha 1927.

Paulová, M.: *Tajná diplomatická hra o Jihoslovany za světové války*. Praha 1923.

Paulová, M.: *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916–1918*. Praha 1968.

Pirjevec, J.: *Jugoslavija 1918–1992: nastanek, razvoj ter razpad Karadžorđevićeve in Titove Jugoslavije*. Koper 1995.

Pirjevec, J.: *Jugoslávie 1918–1992*. Praha 2000.

Pleterski, J.: *Dr. Ivan Šusteršič 1863–1925: pot prvaka slovenskega političnega katoličizma*. Ljubljana 1998.

Pleterski, J.: Katoliška ali socialna, narodna ali ljudska stranka? Konceptcija katoliške ljudske demokracije 1890–1918. *Cerkev, kultura in politika 1890–1941*. Ljubljana 1993.

Pleterski, J.: *Koroški plebiscit*. Ljubljana 1972.

Pleterski, J.: *Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo: politika na domačih tleh med vojno 1914–1918*. Ljubljana 1971.

Prenovšek, J.: *Slovenska osamosvojitve v letu 1918*. Ljubljana 1998.

Ribnikar, P.: Naredba o prehodni upravi v Sloveniji iz leta 1918 in njej pomen za Slovenijo. *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 119–128.

Serše, S.: *Splošno žensko društvo 1901–1945: od dobrih deklet do feministk*. Ljubljana 2003.

Slovenske zamisli o pribodnosti okrog leta 1918. Ljubljana 2000.

Stiplovšek, M.: Državne ureditve na Jugoslovanskem ozemlju Slovenije 1918–1929. *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 18–29.

Sutter, B.: *Die Badenische Sprachverordnungen von 1897*. II. Graz-Köln 1965.

Sutter, B.: Die politische und rechtliche Stellung der Deutschen in Österreich 1848 bis 1918. *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*. III/1. Wien 1980.

Šorl, M.: Slovenska politika med prvo svetovno vojno. *Delo* 8.–31. 5. 1997.

Tobolka, Z.: *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby*. Díl III. 1879–1914, část 2, 1891–1914, Praha 1936.

Troha, N.: Uprava v Slovenskem primorju (pregled). *Arhivi* 20 (1997), št. 1–2, str. 88–102.

Ude, L.: *Slovenci in jugoslovanska skupnost*. Maribor 1972.

Valiani, L.: *La dissoluzione dell'Austria Ungheria*. Milano 1966.

Žáček, V. in kol.: *Češi a Jihoslovani v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918*. Praha 1971. *Slovinsko, malá země mezi velkými sousedy. Sborník z mezinárodní konference v pražském Klementinu*. Praha 1999.

Žontar, J.: Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918 do 1941. *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 133–138.

Zusammenfassung

DER NATIONALRAT IN LJUBLJANA IM JAHR 1918, PROBLEMATIK DER BILDUNG NEUER STAATLICHER STRUKTUREN IM GEBIET DES HEUTIGEN SLOWENIEN IN DER ZEIT VON OKTOBER BIS DEZEMBER 1918 UND VERGLEICH MIT DER ÄHNLICHEN ENTWICKLUNG IN DEN TSCHECHOSLOWAKISCHEN LÄNDERN

Der vorliegende Aufsatz war ursprünglich für den tschechischen Leser bestimmt. In der tschechischen Geschichtsschreibung sind das Thema des Nationalrats in Ljubljana im Jahr 1918 und die Problematik der Bildung neuer staatlicher Strukturen im Gebiet des heutigen Slowenien in der Zeit von Oktober bis Dezember 1918 eher wenig bekannt, während das genannte Thema in Slowenien schon gut behandelt ist. Der Beitrag stammt von einem tschechischen Historiker und sollte auch für slowenische Historiker von Interesse sein, und zwar aus der Perspektive der Bewertung der Geschehnisse in Ljubljana im Jahr 1918 durch einen tschechischen Historiker. Interessant ist auch ein Vergleich der Nationalräte in Ljubljana und der Tschechoslowakei und deren Funktion auf verschiedenen Ebenen.

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 659:33(497.4 Maribor)"1945/2005"

Prejeto: 20. 10. 2006

Ekonomskopropagandno gradivo mariborske industrije in gospodarstva v obdobju od 1945 do 2005

BORIVOJ BREŽE

mag. metalurgije, kustos za tehniško dediščino

Muzej narodne osvoboditve Maribor, Tomšičeva ulica 5, SI–2000 Maribor

e-pošta: osebje@muzejno-mb.si

IZVLEČEK

EP gradivo, kot so prospekti, referenčne liste in prodajni katalogi mariborske industrije in gospodarstva, kaže, kako široko razvejena in bogata s svojimi proizvodnimi programi je bila mariborska industrija v obdobju od 1945. do začetka devetdesetih let.

Največ enot ekonomskopropagandnega gradiva zbirajo in hranijo v Mariboru Pokrajinski arhiv Maribor PAM, Univerzitetna knjižnica Maribor UKM, Muzej narodne osvoboditve Maribor in Zveza društev in inženirjev ZDIF Maribor.

Samo hranjenje pa ne zadošča. Za raziskovalno delo in za predstavitve na razstavah, bi bilo treba zbrano EP gradivo sistemsko obdelati. Tako namerava UKM začeti v bližnji prihodnosti vpisovanje izvodov ekonomskopropagandnega gradiva kot bibliografskih enot po sistemu Cobiss, to pa bo omogočilo nastanek baze podatkov.

KLJUČNE BESEDE: prospekt, referenčna lista, prodajni katalog

ABSTRACT

PROPAGANDA MATERIAL OF THE INDUSTRY AND ECONOMY IN MARIBOR BETWEEN
1945 AND 2005

Propaganda material, such as leaflets, reference lists and sales catalogues, show us just how widely spread and rich in its production programs the industry in Maribor was between 1945 till the beginning of the nineties.

The majority of such propaganda material has been collected and is today kept by the Regional Archives Maribor, the Maribor University Library, the Museum of National Liberation in Maribor, and the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor.

Since a mere archival storage of propaganda material in the above mentioned institutions is insufficient and since there is a need to systematically process such material for the purposes of research and exhibition presentations, the Maribor University Library is in its initial stage of launching a new project of entering such propaganda material as bibliographic units in COBISS (Co-operative Online Bibliographic System & Services) which will eventually lead to a formation of a new database.

KEY WORDS: : leaflet, reference list, sales catalogue

Uvod

Polagoma bledi vedenje, da je Maribor mesto z več kot 150-letno industrijsko tradicijo, ki sega v čase Avstro-ogrske monarhije in da je bilo v predvojni in povojni Jugoslaviji pa tako rekoč prav do osamosvojitve Slovenije eno najpomembnejših industrijskih mest. Vsaj drugo, če že ne prvo industrijsko mesto v državi! S spremembo družbenoekonomskih odnosov, imenovano tranzicija, v katero je vse bolj posegala globalizacija, je veliko mariborskih podjetij propadlo.

Industrijski razvoj v Mariboru in njegovi okolici in Sloveniji v celoti so po II. svetovni vojni domala vse do osamosvojitve pogosto nekritično povzdigovali, po njej pa ga prikazujejo vse bolj in bolj omalovažujoče. Prav ekonomsko propagandno¹ gradivo, kot so prospekti, prodajni katalogi in referenčne liste, lahko pokaže, da je to obdobje mogoče obravnavati bolj uravnoteženo, nepristransko, neodvisno od dnevne politike.

V splošni predstavi velja Maribor predvsem kot mesto kovinskopredelovalne in tekstilne industrije (jugoslovanski Manchester), ob tem pa je bila mariborska industrija široko razvejena, saj je vključevala številne druge zvrsti. Naj omenimo samo proizvodnjo akumulatorjev (Vesna), stikalnih naprav (TSN, Strojkoplast), obutve (Lilet), čistil, pralnih praškov in kozmetike (Zlatorog), stekel (Kristal), prehransko industrijo (Intes, Mariborska mlekarna in Košaki – Tovarna mesnih izdelkov), površinsko zaščito (Tekol), petrokemično dejavnost (Mapetrol), grafično dejavnost (Mepa, ČGP Mariborski tisk, Dravske tiskarne), predelavo odpadkov (Surovina), da ne govorimo o uglednih gradbenih podjetjih (Tehnogradnje – Gradis, Konstruktor in Stavbar). Ob tem je treba vedeti, da so imela podjetja ne glede na svojo velikost razmeroma veliko proizvodnih programov znotraj posameznih panog, ali preprosteje: izdelovala so veliko različnih izdelkov za različne namene, npr. kovinskopredelovalna industrija.

Raznolikost mariborske industrije in gospodarstva se ne kaže samo v spektru njenih številnih osnovnih dejavnosti, za katere so bila posamezna podjetja registrirana, ampak tudi v tem, da je podjetje, znano sicer po svoji osnovni panogi, opravljalo tudi proizvodne programe drugih dejavnosti, ki jih glede na osnovno usmerjenost sploh ne bi pričakovali. Primer: Hidromontaža je bila v svetovnem merilu ugledno podjetje, ki se je ukvarjalo z montažo najzahtevnejših objektov, imela pa je tudi

proizvodne obrate s področja kovinskopredelovalne industrije, v katerih so izdelovali poleg velikih konstrukcijskih elementov in zapletenih priprav za prevoze in montažo tudi stroje za belo tehniko, gradbena podjetja (Gradis) so izdelovala velike specialne gradbene stroje, ki so jih uporabljali na svojih gradbiščih ali pa za prodajo, Zlatorog kot proizvajalec čistilnih sredstev in kozmetike je uspešno nastopal kot proizvajalec opreme za strojno pakiranje in embaliranje, Vesna pa je sodelovala z Rudnikom Mežico pri izdelavi strojev za litje drobnih predmetov iz svinca, tudi mrežic za akumulatorje.

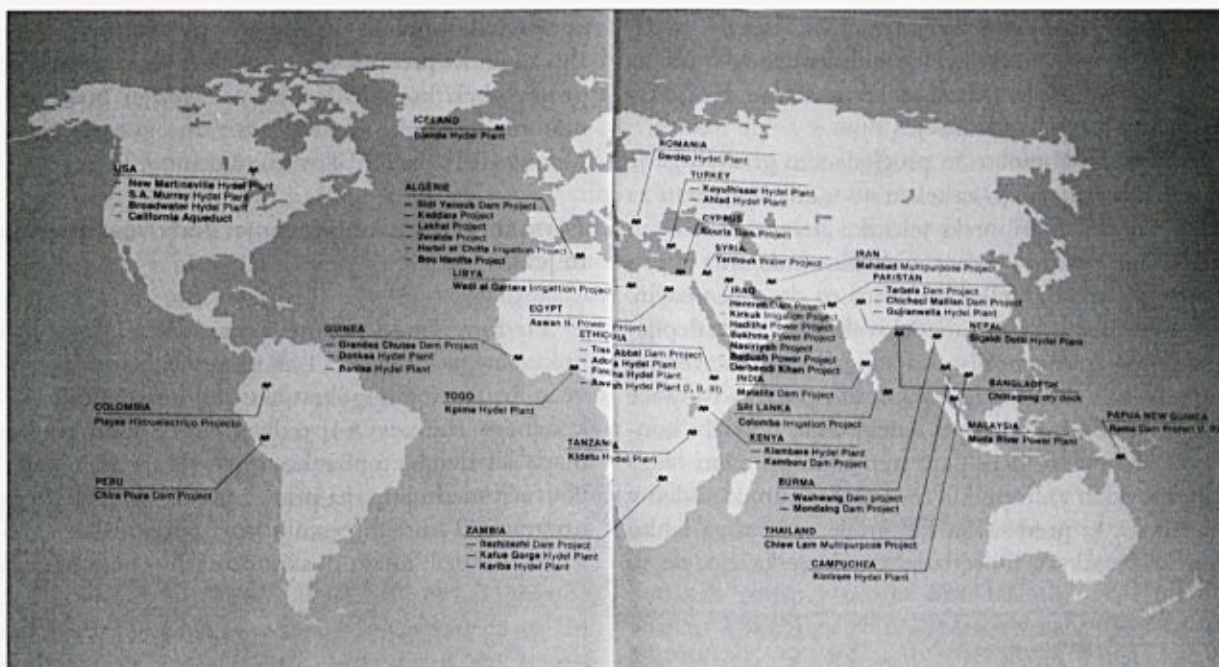
Zvrsti EP gradiva – prospekti

EP gradivo je dokaj širok pojem. V arhivih, pa naj bodo to službe za marketing v podjetjih ali tudi v kulturnih ustanovah, ki hranijo gradivo, kot je Pokrajinski arhiv Maribor, lahko najdemo skupaj z njim tudi almanaha, posebne številke letnih poročil in poslovna poročila za določeno leto ter prospekte, referenčne liste in prodajne kataloge. Prvi dve naštetih zvrsti sta bili namenjeni predvsem zaposlenim in pomembnim gostom, povabljenim na praznovanja ob okroglih obletnicah in velikih dosežkih. Še ožji je bil krog prejemnikov poslovnih poročil; to so bili v glavnem najpomembnejši poslovni ljudje: vodilni in vodstveni delavci ter strokovnjaki iz matičnega podjetja ali iz podjetij v partnerskem odnosu. Zato jih ne moremo šteti kot EP gradivo, čeprav imajo na določen način tudi to funkcijo. Referenčne liste so bile, kar zadeva število in poklicni status prejemnikov, bližje letnim poročilom. Resnično EP gradivo za obveščanje najširšega kroga javnosti s tiskanim gradivom so lahko le prospekti in prodajni katalogi.

Prospekti so najštevilnejše in množicam najdostopnejše² EP gradivo, vendar ne v tolikšni meri kot pri drugih medijih: televiziji, radiu ali medmrežju. Tudi za prospekte lahko rečemo, da so vsaj za nekatere panoge bolj namenjeni strokovnjakom iz tehniških strok, uslužbencem iz nabavnih služb in oblikovalcem kot pa potrošnikom. Če gremo v trgovino s konfekcijo ali v trgovino s prehrabeniimi artikli, prav gotovo ne bomo iskali prospektov oblačil ali mesnih in mlečnih izdelkov.

¹ V nadaljnjem besedilu samó: EP gradivo.

² Barviti listi na gladkem papirju, zloženske in celo zvezki, s katerimi zasipavajo nakupovalni centri potrošnike tako v svoji notranjosti kot preko dostave na dom ob raznih tako imenovanih *akcijah*, razprodajah in so že kar neke vrste periodika, ne sodijo v kontekst tega prispevka.

Slika 1: Hidromehanska oprema Metalne (zapornice, tlačni cevovodi idr.) po kontinentih. Predstavitev hidromehanske opreme v zvezku *Water Control Equipment/Hidromehanska oprema*. Druga polovica osemdesetih let (PAM. Fond: Metalna MIO, skatla 104. Foto: mag. Gerhard Angleitner)⁴

Prospekti so lahko zanimivi, kar je odvisno od kakovosti grafičnega oblikovanja (format, moti-ka), vsebine in od pedagoškega pristopa. So sicer manj reprezentativni kot precej obširnejša letna poročila, napisana večinoma v angleškem jeziku, vsekakor pa so po videzu privlačnejši kot referenčne liste, ki so zvečine, razen pri industriji težkih konstrukcijskih elementov (Metalna), gradbenih podjetjih in pri montažerski dejavnosti, izdelane kot preglednice s podatki o naročniku (naslov in kraj), velikosti, moči, zmogljivostih, proizvodnih parametrih izdelka ali letnicah zgraditve določenega objekta.

Predmet predstavitve v prospektih

Tovrstne publikacije so tudi zanimive z stališča historiografskega in ne samo tehniškega preučevanja. Predstavljajo lahko podjetje: njegove obrate in laboratorije, predvsem pa predmete (objekte), izdelane ali zgrajene v sklopu določenega proizvodnega programa.

Na splošno prevladujejo predstavitve izdelkov. Redkeje je v istem izvodu prikazano oboje. Primer:

prospekt za tekstilno industrijo (Svila), izdelan kot večkratna zgibanka, predstavlja v razgrnjenem stanju na zunanji strani podjetje z njegovimi proizvodnimi prostori, na notranji strani pa vzorce blaga iz kolekcije Tina.³ Svojevrstno posebnost predstavljajo tudi EP tiskovine, ki so po svoji osnovni zasnovi oblikovane kot prospekti, jih pa je mogoče hkrati uporabiti kot referenčne liste (Primeri: *Antoklavi Metalne* ali njene *Posode za hranjenje plinov, tekočega naravnega plina TNP, sipkih materialov in tekočin*).

Množičnost predstavitev glede na industrijsko ali gospodarsko panogo

Največ EP gradiva tega obdobja sta izdali kovinskopredelovalna in elektroindustrija,⁵ za izdelke za splošno porabo. Veliki objekti in posamezni proizvodni programi so predstavljeni v informativnih zvezkih (hidromehanska oprema Metalne),⁶ katalogih ali referenčnih listah (Hidromontaža). Podobno velja za gradbeništvo.⁷ Izjema so gradbeni elementi, saj je precej več prospektov o njih tudi v serijah (Konstruktor, Stavbar). Presenetljivo

³ Ime oblikovalke Tine Pavšič.

⁴ u. d. i. e., višji predavatelj na Fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in energetiko FEERI Univerze v Mariboru.

⁵ Glej rubriko Razprave, preglednico v prispevku *Prospekti mariborske industrije (1945–2005)*, vrstice pri zaporednih št. od 1, do 5., vitrine od 01 do 05.

⁶ Glej sliko 1.

⁷ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 7., vitrina 07.

veliko je prospektov za kozmetične izdelke in čistila (Zlatorog⁸), od devetdesetih let dalje pa tudi za živilsko industrijo (Mariborske mlekarne, Košaki – Tovarna mesnih izdelkov).

V doslej zbranem in pregledanem gradivu ga je nesorazmerno malo za tekstilno industrijo, zlasti za dve največji mariborski tekstilni tovarni, MTT⁹ in Tekstilno tovarno Tabor. Tekstilna industrija je prikazovala svoje izdelke večinoma na drugačen način: z vzorci blaga, ki so ga izdelovale tkalnice, nalepljenimi na papirno podlago v knjigah vzorcev, vendar te niso bile namenjene za splošno porabo. Mogoče si jih je bilo ogledati pri izdelovalcu, v službi kontrole kakovosti, sicer pa v trgovinah pri izbiri blaga ali trgovskih zastopnikih (potnikih), zato ne sodijo v razstavo, ki predstavlja EP gradivo, ki si ga lahko priskrbi vsakdo. Dosedanje raziskave kažejo, da so

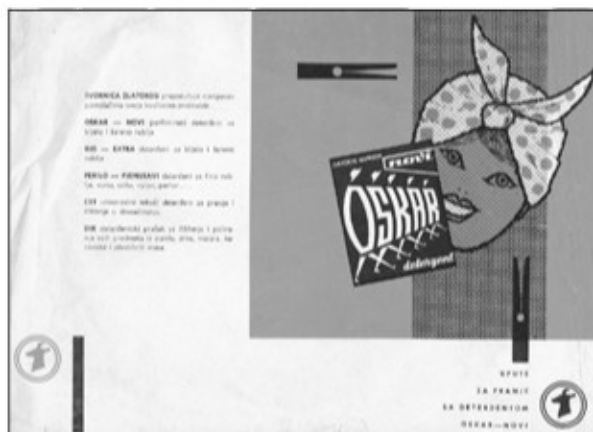
Slika 2: Tovarna perila in konfekcije PIK Maribor. Notranja stran mape kot prospekta za moške (PIK As) in ženske srajce ter ženske kostime, tudi za zrelejša leta (PIK Dama). Druga polovica devetdesetih let. (Iz arhiva za popis tehniške dediščine ZDIF Maribor. Foto: mag. Gerhard Angleitner)

se vendarle ohranili oblikovno privlačni in vsebinsko zanimivi prospekti iz manjših (glede na velikost proizvodnih kompleksov ali po obsegu proizvodnje) mariborskih tekstilnih tovarn, kot so Svila, Merinka, PIK in TSP Tovarna sukancev in trakov.

Format, oblika, oblikovanje, kakovost papirja in jezik

Po formatu so prospekti predvsem enojni listi pokončnega formata A4 ali pa predstavljajo njegove zgibanke v mnogokratniku predvsem širine pokončnega formata A4, redkeje A5. Lahko so kot mape ali dvojna zgibanika, ki se odpre kot mapa. Največji med njimi, na primer prikaz proizvodnega programa Tamovih cestnih vozil, pogonskih agregatov in vozil, imajo dvakratno višino pokončnega formata A4 in štirikratno širino tega formata. Tak prospekt se zlaga kot načrt ali zemljevid. Funkcijo prospekta imajo tudi predstavitve proizvodnih programov v zvezkih.¹⁰

Prve generacije prospektov, (iz prvega desetletja po II. svetovni vojni) so bile natisnjene kot letaki za odmetavanje z letala le na eni strani formata A5, izdelki, ki jih predstavljajo, so narisani ročno in ne kažejo dobrega obvladovanja opisne geometrije (perspektiva). Prospekti iz prve polovice šestdesetih let so že formata A4, vendar pogosto z retuširanimi fotografijami, ki spominjajo na tiskarske izdelke socialističnega bloka. Kakovost papirja se je precej izboljšala – papir za prospekte je bil manj hrapav, če že ni bil gladek.

Slika 3: Zlatorog, prospekt za pralni prašek Oskar Novi. Sprednja stran lista v ležečem formatu A4. Druga polovica šestdesetih let. UKM, Zbirka drobnih tiskov v okviru Enote za domoznanstvo. (Računalniška obdelava: mag. Gerhard Angleitner)

⁸ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 9., vitrina 09.

⁹ Glej op. 2, vrstice pri zaporedni št. 6., vitrina 06.

¹⁰ Glej Predmet predstavitve v prospektih in sliko 1.

Prospekti, prodajni katalogi in referenčne liste za sedemdeseta in osemdeseta leta kažejo dokaj visoko raven grafičnega oblikovanja. Barvna fotografija je na visoki profesionalni ravni z elementi estetskega, že kar umetniško navdihnjenega prikazovanja. Načrti, ki so natisnjeni na teh prospektih, so izrisani tako ostro in čisto, da jih ne bo problem presneti za pomnilne enote multimedialnih sistemov. V osemdesetih letih se je že pojavilo na prospektih in tudi na reklamnih plakatih naravno, čisto okolje kot ozadje za predstavitev določenega izdelka ali proizvodnega programa, vendar pa oblikovalci niso vselej ujeli pravega razmerja: predmeti so premajhni glede na okolje, ki jih obdaja. Tako je v prospektu Elektrokovina za podvodne rotodinamične črpalke:

Slika 4: Elektrokovina: Podvodne rotodinamične črpalke. Predstavitev proizvodnega programa. Osemdeseta leta. UKM, Zbirka drobnih tiskov v okviru Enote za domoznanstvo. (Računalniška obdelava: Enota za domoznanstvo)

Najpogostejša jezika v EP gradivu sta bili do šestdesetih let slovenščina in srbohrvaščina, ne nujno vselej v enakem zaporedju, nato je sledila kombinacija s tujim jezikom, najpogosteje anglešči-

no in nemščino. V drugi polovici šestdesetih let, še bolj pa v sedemdesetih in pozneje, so bili prospekti napisani v slovenskem in še enem ali dveh tujih jezikih in/ali v tujih jezikih brez slovenščine. Srbohrvaščina se je spočetka kot državni jezik vse bolj umikala tujim jezikom, zlasti po sedemdesetih. Za izdelke, namenjene jugoslovanskemu trgu, je poleg srbohrvaščine, angleščine in nemščine, dokaj pogosta ruščina in francoščina. Določena podjetja so za kupce v tujih državah dala tiskati gradivo izključno v tujih jezikih: Swaty je za prospekte za umetne bruse uporabljal francoščino, TAM pa je za avtobuse, namenjene za izvoz v arabski svet (za romanja v Meko), uporabljal arabščino kot edini jezik na prospektu.

V devetdesetih letih, zlasti pa po letu 2000 so podjetja, ki so dobila za večinskega lastnika tujca, tiskala prospekte brez besedila v slovenščini. Primer: TSP Tovarna sukancev in trakov - prospekti izključno v angleščini.

Ohranjanje

Spremembe družbenoekonomskih odnosov so vplivale tudi na ohranjanje EP gradiva v podjetjih. Prospekti, prodajni katalogi in vse, kar sicer ne sodi neposredno v gradivo ekonomske propagande za najširši krog morebitnih odjemalcev, torej referenčne liste in letna poročila, so izginjali. Tudi tista podjetja, ki še obstajajo ali pa nastopajo praviloma v znatno manjšem obsegu kot nasledniki tistih, ki se niso mogla izogniti stečaju, imajo v svojih arhivih bolj ali manj nepopolne zbirke EP gradiva. Ob stečajih je večje število podjetij, na srečo ne vsa, zavrglo EP gradivo in Pokrajinskemu arhivu predalo le kadrovske evidence, računovodske bilance, poslovne pogodbe, zapisnike sej delavskih svetov in drugih organov upravljanja podjetja, strokovnih služb ter zapisnikov iz pravnih sporov. Celo z velikim Tamom bi se zgodilo tako, če se ne bi skupina arhivarjev¹¹ tega velikega podjetja na svojo pobudo odločila, da bodo tudi arhiv Tamovih prospektov ohranili za poznejše rodove.

Kolikor so se podjetja preselila na lokacije z ugodnejšo najemnino za delovne in upravne ali pa - redkeje v novo zgrajene prostore, so bile arhivske zbirke EP gradiva pogosto med tistim odvečnim papirjem, ki so ga zavrgli. Tako ostaja pri teh le EP gradivo za izdelke (naj)novije proizvodnje. Podjetja pa so na splošno, najverjetneje ne samó v Ma-

¹¹ Po pričevanju Rozalije Pihler, sodelavke arhiva v Tamu jeseni leta 1998. Naštela je tudi vsaj še tri sodelavke in sodelavce.

riboru in njegovi okolici, še pred začetkom devetdesetih let po izteku določenega programa sčasoma zavrгла EP gradivo zanj.

EP gradivo se je nabralo tudi pri posameznikih. Učenci, predvsem tisti v prvi polovici osnovnega šolanja, so kar tekmovali med seboj, komu izmed njih bo uspelo zbrati več prospektov iz Tamove prodajalne vozil na Ljubljanski in nato na Glavnem trgu. Sicer pa so občani imeli možnost dobivati prospekte na sejnih, kot je bil Mariborski teden ali na Zagrebškem velesejmu oziroma ljubljanskem Razstavišču. Zaposleni v podjetjih so jih dobivali kot darilo ob raznih okroglih obletnicah obstoja podjetja ali v znak priznanja za delovne uspehe, pa tudi na osebno prošnjo v službi za marketing ali ekonomsko propagando.

Največ enot EP gradiva te vrste zbirajo in shranjujejo v Mariboru Pokrajinski arhiv Maribor PAM, Univerzitetna knjižnica Maribor UKM, Muzej narodne osvoboditve Maribor MNOM ter Zveza društev in inženirjev ZDIT Maribor.¹² PAM ga pridobiva večinoma ob stečajih, UKM kot obvezne izvode in donacije za Zbirko drobnih tiskov Enote za domoznanstvo, ZDIT pa ga zbira ob popisovanju tehniške dediščine vse od leta 1995. Po dosedanjih pregledovanjih ima PAM največjo zbirko enot ekonomsko propagandnega gradiva, UKM se lahko ponaša z nekaterimi najstarejšimi izvodi, ZDIT pa ima največ (naj)novejših izvodov.

Problematika pri bibliografski obdelavi

V PAM, UKM, MNOM in ZDIT je shranjenega vendarle veliko EP gradiva iz Maribora in njegove okolice, ki ga je vredno ohraniti za prihodnje rodove. Samo arhivsko hranjenje v ta namen ne zadošča. Za raziskovalno delo, namenjeno razvoju podjetij in njihovih izdelkov ter izbor na muzejskih predstavvah bi bilo treba zbrano EP gradivo sistemsko obdelati. Najprej bi bilo treba zbirko EP gradiva za določeno podjetje urediti po zvrsteh oziroma skupinah (kategorijah) istovrstnih proizvodov v določenem proizvodnem programu, pri tem pa bi bilo treba upoštevati zaporedje časovnih obdobij izdelave izdelka ali zgraditve objekta. Metodologijo za natančnejšo obdelavo tovrstnega gradiva je izdelal ZDIT¹³ ob popisu arhivske tehniške dediščine kmalu po letu 1995, vendar ne bibliografsko: preglednica, posebej izdelana za ta namen, vsebuje podatke za vsako izdajo posebej; teh je več, kot jih je pri osnovnem bibliografskem

zapisu (naslov, založba, tiskarna, kraj in leto izdaje, število strani). Vpisovanje med bibliografske enote po sistemu COBISS, ki ga je že pred leti predlagala Enota za domoznanstvo UKM,¹⁴ pa ne bo preprosto opravilo. Pri vpisovanju bo treba upoštevati, da je bila večina prospektov večkrat ponatisnjena, to je morda najmanjši problem. Posamezne izdaje so izšle v različnih letih ali tudi mesecih istega leta na primer januarja ali decembra leta 1984; včasih – najpogosteje na zadnjih platnicah – ni nobene letnice, to velja v določeni meri za izdelke za splošno porabo. Vpisovanje letnic je bilo odvisno od založniške hiše. GZP Večer je večinoma vpisoval letnice in celo mesece, Pomurski tisk deloma, Dravska tiskarna in REK Velenje pa večinoma ne. Nekateri prospekti z enakim naslovom, besedilom in enakimi slikami so bili lahko natisnjeni tudi na različnih barvnih osnovah (rdeča, rumena, zelena) ne glede na to, ali jih je vselej tiskala ena sama tiskarna ali pa različne tiskarne. Vsebinsko, slikovno in oblikovno sicer popolnoma enako zasnovani izvodi so bili lahko natisnjeni v različnih tujih jezikih (v obveznem tako imenovanem srbohrvatskem jeziku, poleg tega pa še v angleškem, nemškem, italijanskem, francoskem, španskem, ruskem in arabskem). Možno je tudi, da se sicer vsebinsko popolnoma enaki prospekti razlikujejo vsaj po enem, če že ne vseh slikovnih motivih.

Sklep

Slikovni del: fotografije, sheme in načrte, pa tudi določena besedila EP gradiva je mogoče prikazati tudi z multimedijскими sredstvi. To bo poleg stalne razstave v morebitnem muzejskem oddelku mariborske tehniške kulture¹⁵ eno najpomembnejših, vsekakor pa najnazornejših pričevanj o videzu ter raznovrstnosti izdelkov v proizvodnem programu določenega podjetja z minulega industrijskega obdobja. Veliko izdelkov v tem muzejskem oddelku ne bo možno razstavljati. Kot kaže, tudi Tamovih vozil ne, vsekakor pa ne bo mogoče razstavljati velikih konstrukcij Metalne in zgradb mariborskih gradbincev, pa tudi Zlatorogovih kolekcij ne. Možno pa jih bo ob pomoči multimedijских sredstev prikazovati obiskovalcem omenjenega oddelka ali v vitrinah na razstavah kulturnih ustanov in strokovnega šolstva. Pa ne samo mariborskih.

¹² Pri navajanju začetnic samó: ZDIT.

¹³ Točneje avtor sestavka, sicer tudi član ZDIT.

¹⁴ Poleti leta 2002 na pobudo mag. Vlaste Stavbar, tedaj voditeljice Enote za domoznanstvo, trenutno p. p. ravnateljice UKM.

¹⁵ V sestavu MNOM.

Summary

PROPAGANDA MATERIAL OF THE INDUSTRY AND ECONOMY IN MARIBOR BETWEEN 1945 AND 2005

Propaganda material, such as leaflets, reference lists and sales catalogues, give us the insight of how widely spread and rich in its production lines and programs the industry in Maribor was between 1945 till the beginning of the nineties. A number of companies were successful even in lines of production that had nothing to do with their registered activity, which can clearly be seen from some of the well-preserved prints.

Propaganda material from the archives of companies that continued to operate as successors of those before them as well as from the archives of those newly formed companies are gradually disappearing now. The major part of it will most certainly be preserved by the cultural institutions in Maribor as well as by the archive of technical heritage at the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor. Most of it has been collected and is today kept in Maribor by the Regional Archives Maribor, the Maribor University Library, the Museum of National Liberation in Maribor, and the Association of Societies of Engineers and Technicians Maribor.

While the Regional Archives acquires most of such material when transferring records of companies that went bankrupt, the University Library gets hold of it mostly as obligatory copies and donations for its Collection of Small Prints from its Local History Collection, and the Association of

Societies of Engineers and Technicians has been collecting such material since 1995 as part of technical heritage preservation. Today the largest collection of propaganda material in Maribor can be found at the Regional Archives Maribor, the University Library keeps some of the oldest copies of it, whereas the collection of the Association of Societies of Engineers and Technicians consists mostly of more recent copies of such material.

These institutions together with the Association of Societies of Engineers and Technicians all keep a large collection of such propaganda material from Maribor and its surroundings considered worth preserving for future generations. However, a mere archival storage of such material is insufficient and there is also a need to systematically process such material in order to provide for research on company development and products and assure selection for museum presentations. That is why the Maribor University Library will shortly launch a project of entering copies of such propaganda material as bibliographic units into Cobiss (Co-operative Online Bibliographic System & Services), which will eventually lead to a formation of a new database, presenting such material as systematically arranged collections, incorporated into a uniform system.

Picture collection: visitors of museum department for technical heritage in Maribor will have a chance to view photographs, schemes, plans and certain texts of propaganda material on multimedia systems or in showcases on exhibitions of cultural institutions and technical education in Maribor and elsewhere.

Na razstavi Novi trg z okolico

O delu Arhivskega društva Slovenije

Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije v letu 2006

Izvršni odbor (IO) Arhivskega društva Slovenije (ADS) se je v letu 2006 (do konca oktobra) sestel na treh rednih sejah; imel je tudi eno korespondenčno sejo. Sredi februarja se je IO sestel še v stari sestavi in se med drugim seznanil z obvestilom strokovne komisije za arhivsko dejavnost pri Ministrstvu za kulturo (MK), ki je za leto 2006 ministru predlagala sofinanciranje programa ADS v višini 5.000.000 SIT (2.200.000 Arhivi, 1.650.000 Viri, 900.000 Aškerčeva nagrada in priznanje, 250.000 mednarodno sodelovanje). Komisija je v celoti upoštevala predlog ADS. Poleg sredstev MK smo v letu 2006 v okviru razpisa Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS (ARRS) pridobili še 1.312.500 SIT za izdajanje revije Arhivi. Če dodamo še prihodke od prodaje publikacij in članarine (do konca oktobra je članarino poravnalo 190 članov; to je prineslo 570.000 SIT), bo v letu 2006 v društveno blagajno kapnilo okoli 8 milijonov SIT. IO je na februarjski seji potrdil še finančno poročilo za preteklo leto in določil dnevni red občnega zbora.

Volilni občni zbor je bil v prostorih Arhiva Republike Slovenije (ARS) v sredo, 29. marca. Na zboru smo sprejeli delovno poročilo za mandatno obdobje april 2004–marec 2006, finančno poročilo za leto 2005, poročili urednikov revije Arhivi in zbirke Viri ter poročilo nadzornega odbora. Zbor je potrdil program za leto 2006 in se strinjal s povišanjem članarine na 3000 SIT. Finale uradnega dela so bile volitve novih organov ADS. Za dveletni mandat (izjema je Komisija za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj, saj je njen mandat 4 leta) so bili soglasno izvoljeni ti organi:

IZVRŠNI ODBOR: Tea Anžur (ZAMU), dr. Boris Golec (Univerza v Ljubljani), mag. Bojan Himmelreich (ZAC), Mira Hodnik (ZAL), dr. Andrej Hozjan (Univerza v Mariboru), Mirjana Kontestabile Rovis (PAK), Tone Krampač (škofijski arhivi), Leopold Mikec Avberšek (PAM), Andrej Nared (ARS), Metka Nusdorfer Vuksanović (PANG), Nežka Rašl (ZAP), Jure Volčjak (ARS).

Predsednica: Mirjana Kontestabile Rovis

Podpredsednica: Mira Hodnik

Tajnik: Andrej Nared

Računovodkinja: Mihaela Knez

UREDNIŠKI ODBOR REVIJE ARHIVI: Jure

Volčjak (odgovorni urednik), Tatjana Šenk (tehnična urednica), Zdenka Bonin (PAK), dr. Boris Golec (Univerza v Ljubljani), Jozo Ivanovič, Andrej Nared (ARS), dr. Alfred Ogris, Igor Filipič (škofijski arhivi), dr. Slavica Tovšak (PAM), Ivanka Uršič (PANG), dr. Ivanka Zajc-Cizelj (ZAC), Katja Zupanič (ZAP), Barbara Žižmund (TV-dokumentacija)

UREDNIŠKI ODBOR ZBIRKE VIRI: dr. France M. Dolinar (glavni urednik), Mirjana Kontestabile Rovis, Andrej Nared, mag. Drago Trpin, mag. Aleksander Žižek

KOMISIJA ZA PODELJEVANJE AŠKERČEVIH NAGRAD IN PRIZNANJ:

mag. Sonja Anžič, Marija Hernja Masten, mag. Danijela Juričič Čargo, mag. Drago Trpin, p. mag. Marjan Vogrin (septembra je IO imenoval še nadomestno članico Mijo Mravlja)

NADZORNI ODBOR: mag. Žarko Bizjak, mag. Nada Čibej, Suzana Felicijan Bratož

ČASTNO RAZSODIŠČE: Bojana Aristovnik, Emica Ogrizek, Aleksandra Pavšič Milost

Kot je vidno že iz repartitije sredstev MK in ARRS, daje IO **izdajateljski dejavnosti** jasno prioriteto; Arhivom in Virom namenimo približno tri četrtine letnega proračuna.

Arhivi

Arhivi, glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, so po desetih letih dobili novega urednika. Dr. Matevža Koširja je nasledil Jure Volčjak. Prva številka 29. letnika je izšla sredi julija in obsega 28 avtorskih pol ali 232 strani formata A4. V ustaljenih rubrikah ponuja veliko kakovostnih člankov in razprav s področja arhivistike in zgodovine ter poročil o dejavnosti slovenskih arhivov, publikacijah, razstavah. Posebej je treba poudariti še, da smo uspeli revijo Arhivi letos uvrstiti v dve najpomembnejši podatkovni bazi za zgodovinske znanstvene publikacije na svetu – Historical Abstracts ter America: History and Life – ki ju vodi kalifornijska ustanova ABC Clio. To bo povečalo prepoznavnost revije v mednarodni strokovni javnosti in – upamo – dvignilo tudi vsote, ki nam jih namenja ARRS.

Druga številka z vsemi običajnimi rubrikami bo izšla v decembru. Strukturo publikacije oziroma posa-

meznih prispevkov smo še bolj približali zahtevam znanstvenega periodičnega tiska.

Za pripravo obeh številok je na voljo okrog 4 mio SIT.

Viri

22. številko v zbirki VIRI z naslovom *Duhovniki za rešetkami/Priester hinter Gittern. Poročila škofu o poletih 1914 na spodnjem Štajerskem aretiranih duhovnikih* sta pripravila Filip Čuček (Pedagoška fakulteta Maribor) in graški profesor dr. Martin Moll. Knjiga je izšla konec aprila in je bila 21. junija predstavljena na tiskovni konferenci v Ljubljani. Obsega 17 avtorskih pol (142 strani formata A4). Ima tri glavne dele: 1) uvodni del (predstavitev stanja na južnem Štajerskem leta 1914, ozadje aretacij slovenskih duhovnikov); 2) prikaz posameznih primerov (prijetje, izpustitev, tiskovna poročila o tem ...); 3) poročila, ki so jih zaprti duhovniki pisali svojemu škofu (bistveni vsebinski del).

Objavljeni dokumenti se sicer večinoma hranijo v mariborskem škofijskem arhivu.

Z 22. številko Virov se je uredništvo na določen način vrnilo k začetkom zbirke Viri. Za prvi dve številki (leta 1980 in 1982) je namreč dr. Janko Pleterški pripravil (uradna) poročila o političnem preganjanju Slovencev v Avstriji v letih 1914–1917.

V novembru je izšla 23. številka Virov – "Osimski pogajalski proces. I. del: Uvodna sinteza pogajanj, II. del: Diplomatska pogajanja 1973–1974". Dokumente je zbrala, kritično obdelala in za tisk pripravila dr. Viljenka Škorjanec. Knjiga predstavlja izjemno gradivo, ki nam ponuja podroben vpogled v vse faze tajnih pogajanj med Jugoslavijo in Italijo, ki so leta 1977 privedla do podpisa za nas tako pomembne meddržavne pogodbe, znane z imenom Osimski sporazumi. Ker društvena sredstva ne omogočajo izdaje dveh številok Virov na leto, smo se za pomoč pri izdaji te številke že aprila obrnili na Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ), vendar do končnega dogovora kljub neformalnim zagotovilom uslužbencev MZZ ni prišlo. Besedilo je pripravljeno za tisk nekaj mesecev ležalo v urednikovem predalu. 23. številka je tako izšla ob pomoči Arhiva Republike Slovenije, ki je kot soizdajatelj in založnik pokrtil vse stroške. Arhivu in direktorju dr. Matevžu Koširju se za to iskreno zahvaljujemo.

V pripravi je že druga številka "osimskih" dokumentov, ki bo lahko izšla prihodnje leto. Morda s podporo MZZ.

Aškerčeva nagrada in priznanje

ADS je letos tretjič podelilo Aškerčevo nagrado in Aškerčevo priznanje za posebne dosežke v arhivistiki. Enomesečni javni razpis za zbiranje predlogov, na podlagi katerega je petčlanska Komisija za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj izbrala dobitnike nagrade in dveh priznanj, se je iztek

11. 9. Na dveh sejah (19. 9. in 26. 9.) je obravnavala prispele predloge (5 kandidatov za nagrado, 4 kandidati za priznanje) in se po temeljiti razpravi odločila, da se Aškerčevo nagrado za življenjsko delo podeli dr. Emi Umek. Zanj so glasovali štirje od petih članov komisije. Komisija se je soglasno odločila za podelitev dveh Aškerčevih priznanj. Za kritično objavo in prevod celjskih mestnih privilegijev se je eno priznanje podelilo mag. Aleksandru Žizku, drugo pa skupini avtorjev, ki jo sestavljajo mag. Sonja Anžič, dr. Damjan Hancič in Tatjana Šenk, in sicer za razstavo in publikacijo ob petstoletnici ljubljanskih županov. Izvršni odbor je skladno s 13. členom Pravilnika o podeljevanju Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj za posebne dosežke v arhivistiki ter 16. členom Poslovnika o delu Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj izbiro komisije soglasno potrdil.

Slovesna podelitev nagrade in priznanja je bila 18. oktobra v Veliki sejni dvorani ljubljanske Mestne hiše. Podrobnejše poročilo objavljamo v nadaljevanju. Predstavljeni so tudi nagrajenci in objavljen je slavnostni nagovor dr. Marjana Drnovška.

Mednarodna dejavnost

VII. evropske arhivske konference, ki so jo pod naslovom Arhivist: poklic prihodnosti v Evropi organizirali Direkcija poljskih državnih arhivov, Združenje poljskih arhivistov, podružnica MAS-a za Evropo EURBICA in Sekcija arhivskih združenj pri MAS-u, se je v imenu ADS udeležila predsednica Mirjana Kontestabile Rovis.

Predstavniki ADS so se udeležili še teh zborovanj oziroma posvetovanj: konference madžarskih arhivistov v Veszpremu (27.–30. avgust, mag. Metka Bukošek), 19. mednarodnega posvetovanja "Arhivska praksa 2006" v Tuzli (21.–22. september, Metka Nussdorfer Vuksanović), 76. nemškega arhivskega zborovanja v Essnu (26.–29. september, Ivan Fras), 41. posvetovanja Hrvaškega arhivističnega društva v Karlovcu (11.–13. oktober, Jože Škofljanec z referatom), 1. kongresa bosansko-hercegovskih arhivistov v Sarajevu (2.–4. november, Tadej Cankar).

Arhivska društva tujih držav so tudi letos uradno povabila predstavnike ADS; ob tem navadno pokrijejo stroške bivanja. Tak način mednarodnega sodelovanja je lepo utečen in koristen. Prek poročil o tujih strokovnih srečanjih, ki jih redno objavljamo v reviji Arhivi, je z arhivsko problematiko v tujini seznanjena tudi domača strokovna javnost.

Razno

Že februarja smo preverili zanimanje za sedemdnevno ekskurzijo na Malto, vendar je bil odziv preskromen. Kmalu smo zato ponudili ekskurzijo v Lombardijo (Verona, Cremona, Parma, Pavia, Mi-

lano), ki smo jo s precejšnjim uspehom izpeljali v prvih junijskih dneh.

Od društev, ki želijo kandidirati na razpisih ARRS, je po novem med drugim zahtevano, da imajo status društva, ki deluje v javnem interesu na področju raziskovalne dejavnosti. ADS je letos (lanska vloga je bila po našem mnenju neupravičeno zavrnjena) od Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo pridobil status društva, ki deluje v javnem interesu na področju raziskovalne dejavnosti. Status ni "dosmrten", temveč ga bo treba "obuditi" vsakih pet let, to pa nas zavezuje k še resnejšemu delu na področju raziskovalne dejavnosti in objavljanja znanstvene literature. Spomnimo naj, da je ADS status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture, pridobil že leta 2003.

Sredi novembra smo z enodnevno ekskurzijo "Po Aškerčevih poteh" zaznamovali še 150. obletnico rojstva pesnika in prvega ljubljanskega mestnega arhivarja Antona Aškerca, po katerem smo slovenski arhivisti poimenovali našo najvišjo stanovsko nagrado in priznanje.

Andrej Nared

Poročilo o delu Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj v letu 2006

Komisija je bila na občnem zboru ADS dne 29. marca 2006 za mandatno obdobje do leta 2010 na novo izvoljena, in sicer v sestavi: Sonja Anžič (ZAL), Marija Hernja Masten (ZAP), Danijela Juričič Čargo (ARS), p. Marijan Vogrin (ŠAK), Drago Trpin (PANG). Konstitutivni sestanek komisije je potekal 19. junija, na njem je bil za predsednika komisije izvoljen Drago Trpin. Hkrati je komisija določila datum objave razpisa za nagrado in priznanje: objava v medijih 11. avgusta, rok za prijavo se je zaključil 11. septembra. Na svoji drugi seji 19. septembra je komisija odprla pravočasno prispеле predloge in evidentirala kandidate: 5 za nagrado (Ema Umek, Studia Slovenica oz. Janez Arnež, Traute Sežun, Center za restavracijo in konzervacijo pri ARS, Milan Bizjak) in 4 za priznanje (Aleksander Žižek, Metka Gombač, Bojana Aristovnik in skupina treh avtorjev Sonja Anžič, Damjan Hančič, Tatjana Šenk). Ko je ugotovila, da je članica komisije Sonja Anžič predlagana za priznanje, je sprejela sklep o njeni izločitvi in prosila IO ADS, da imenuje nadomestnega člana komisije. Na naslednji seji dne 26. septembra je komisija (zasedala je v popolni sestavi z nadomestno članico Mijo Mravljia (ZAL)) po natančnejšem pregledu predlogov in po razpravi soglasno odločila, da

predlaga podelitev **dveh priznanj** za dva projekta, ki so ju predlagani kandidati v celoti sami dokončali v zadnjih dveh letih. IO ADS je izbiro komisije soglasno potrdil:

1. mag. Aleksandru Žižku za objavo celjskih mestnih pravic z naslovom *Našim zvestim, ljubim celjskim meščanom. Karel VI. potrdi celjske mestne svoboščine*.

Utemeljitev:

Mag. Aleksander Žižek prejme priznanje za kritično objavo zgodovinskega vira, ki ga je s strokovno obdelavo, prepisom, prevodom, komentarji in interpretacijo približal tako strokovni kot širši zainteresirani javnosti ter s tem znatno prispeval k popularizaciji arhivske dejavnosti in svojega arhiva.

Predstavitev:

Mag. Aleksander Žižek je zaposlen v Zgodovinskem arhivu Celje od leta 1993 kot vodja oddelka za starejše gradivo. Ukvarja se s starejšim arhivskim gradivom, izkazal pa se je tudi pri delu z gradivom iz mlajših obdobj.

Njegova zasluga je, da se celjski arhiv lahko pohvali z dokončno in natančno urejenim ter po vseh obstoječih pravilih in dogovorih popisanim listinskim gradivom, zbirko rokopisov, diplom in gradivom cehov.

V zadnjem obdobju je po več let trajajoči strokovni obdelavi listinskega gradiva za objavo pripravil integralni prepis in potrditev celjskih mestnih pravic cesarja Karla VI. Originalna listina v obliki privilegijske knjige s potrditvijo mestnih pravic iz leta 1717 vsebuje prepise 22 listin iz časa od leta 1451 dalje. Dokument hrani Zgodovinski arhiv Celje.

Objavo celjske privilegijske knjige sestavljata dva dela: faksimile Karlove potrditve dotlej izdanih svoboščin ter dobrih sto strani obsegajoči zvezek transliteriranega in prevedenega besedila z avtorjevo spremno besedo. V knjigi je objavljen še seznam 143 celjskih županov in mestnih sodnikov iz obdobja od srede 15. stoletja do danes.

Aleksandru Žižku gre vse priznanje za pripravo izdaje, zlasti za točnost transliteracije in kakovosten prevod pogosto zapletene stare uradovalne nemščine v sodobno slovenščino. Prevedeno besedilo je tako brez posebnih težav razumljivo tudi nepoznavalcem, še posebej ker je na teže razumljivih mestih opremljeno z ustreznimi pojasnjevalnimi opombami, uporabnimi tako za strokovnjake kakor za laike.

Drugo priznanje je komisija prelagala podeliti **skupini avtorjev: mag. Sonji Anžič, dr. Damjanu Hančiču in Tatjani Šenk** za razstavo in izdajo dveh publikacij s skupnim naslovom 500 let ljubljanskih županov.

Utemeljitev:

Projekt ob 500-letnici ljubljanskih županov je pomemben in odmeven prispevek navedenih avtorjev k poznavanju zgodovine slovenskega glavnega mesta. Z razstavljanjem in objavljanjem je postalo arhivsko gradivo zanimivo in dostopno tudi za širši krog ljudi, to pa utrjuje zavest o pomembnosti arhivov in arhivskega gradiva.

Predstavitev:

Mag. Sonja Anžič in Tatjana Šenk sta arhivistki v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, prva pokriva upravo mesta in okolice v času od 18. stoletja do leta 1945, druga pa mestno upravo po letu 1945. Dr. Damjan Hančič je nekdanji arhivist za starejše gradivo v istem arhivu, sedaj zaposlen na Ministrstvu za pravosodje.

Skupina avtorjev je v počastitev 500-letnice pravice mesta Ljubljana do volitev svojega župana pripravila razstavo *Ljubljanska mestna uprava od prvega župana dalje*, pospremljeno z bogato opremljenim razstavnim katalogom in zgibanko. Avtorji so predstavili razvoj in organizacijo mestne uprave ter obenem opozorili na ohranjene arhivske dokumente, predvsem zapisnike mestnega sveta, ki so v Zgodovinskem arhivu Ljubljana z manjšimi časovnimi presledki ohranjeni od leta 1521.

V knjigi *Ljubljanski župani skozi čas* so isti trije avtorji na enem mestu zbrali podatke o 113 ljubljanskih županih v poltisočletnem obdobju ljubljanske mestne uprave. Na vprašanja, ki so se pri tem pojavila, so odgovore z natančnim in dolgotrajnim pre-

gledovanjem arhivskega gradiva poiskali v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, po potrebi pa so se obrnili tudi na sorodne institucije: galerije, muzeje, knjižnice.

Damjan Hančič je tako pri razstavi kot v knjigi obravnaval obdobje od začetka 16. do začetka 19. stoletja, Sonja Anžič čas od 19. stoletja do 2. sv. vojne, Tatjana Šenk pa obdobje socialistične mestne uprave do uvedbe ponovne mestne samouprave leta 1995.

Podobno kot pri priznanju je komisija tudi pri nagradi po pregledu predlogov in po razpravi ter na podlagi glasovanja (štirje glasovi za, eden proti) sprejela sklep, da naj Arhivsko društvo Slovenije **Aškerčovo nagrado za leto 2006** podeli **dr. Emi Umek**. Njene zasluge za ohranjanje arhivske kulturne dediščine in razvoj stroke so tako velike, da si zasluži nagrado za življenjsko delo.

Utemeljitev:

S svojim strokovnim delom na področju arhivstike in znanstveno-strokovnega razvoja, objav arhivskega gradiva in strokovnih člankov, dela v arhivskih komisijah in pri vzgoji številnih mlajših kolegov je dala neizbrisen pečat arhivski stroki. Ne le, da je prispevek Eme Umek močno vplival na delo in razvoj v Arhivu Slovenije, temveč je bila vedno tudi dejavna sodelavka arhivskega društva, njena strokovnost pa je vplivala na razvoj celotne arhivske stroke. S svojim znanjem in izkušnjami, človeško toplino in skromnostjo je vse to nesebično in z veseljem posredovala tudi drugim, zlasti mlajšim kolegom.

Dobitniki Aškerčevih priznanj in Aškerčeve nagrade za leto 2006. Od leve: Tatjana Šenk, mag. Aleksander Žižek, dr. Ema Umek, dr. Damjan Hančič. Manjka mag. Sonja Anžič. Foto: T. Rodošek.

Predstavitev:

Dr. Ema Umek je bila rojena leta 1929 v Ljubljani; tu je obiskovala šolo in leta 1947 maturirala na I. državni ženski gimnaziji. Nato se je vpisala na Filozofsko fakulteto, smer zgodovina-geografija, in leta 1952 diplomirala z nalogo Kranjska kmetijska družba v letih od 1767 do 1787. Zanj je prejela studentsko Prešernovo nagrado. Pri študiju se ni zadovoljila le z literaturo, marveč je že zgodaj našla pot do virov. Prvo zaposlitev je dobila na Višji gimnaziji v Kamniku, 1. septembra 1953 pa se je zaposlila v takratnem Državnem arhivu LR Slovenije. V Arhivu je vztrajala polnih 35 let, do upokojitve leta 1988. V letih 1984–1988 je bila direktorica arhiva. Tudi kot upokojenka je bila strokovno še zelo aktivna. Leta 1990 je bila promovirana z disertacijo Erbergi in dolski arhiv, čeprav bi si doktorski naziv zaradi svojega dela zaslužila že mnogo prej. Zadnja leta je nekoliko manj strokovno aktivna, pač le toliko, kolikor ji dopušča zdravje.

Delež dr. Eme Umek pri vodniku po matičnih knjigah Republike Slovenije in po župnijskih arhivih je bil odločilen, prav tako je njena študija v uvodu vodnika po matičnih knjigah doslej najtehtnejši prikaz razvoja le-teh na Slovenskem. Popisala je velik del urbarjev, da bi izdelala podoben vodnik; tega ji do upokojitve žal ni uspelo, pač pa so njeno delo nadaljevali mlajši kolegi in ga delno že dokončali.

Objavila je obsežne inventarje graščinskih arhivov (samostanov in gospostev Kostanjevica, Pleterje, Stična, Dol).

Brez dvoma je specialistka za urejanje in popisovanje arhivskega gradiva. Pripravila je strokovne podlage za popisovanje različnih zvrsti arhivskega gradiva, posebej še za računalniški program Armida. Prav tako je svetovala pri pripravi podzakonskih aktov o popisovanju. Uredila je veliko fondov in gradiva brez ohranjene prvotne ureditve.

Aktivno je delovala v komisiji za vračanje arhivskega gradiva na podlagi sporazuma med Republiko Avstrijo in Jugoslavijo iz leta 1923 ter protokola iz leta 1958. V komisiji je opravila neprecenljivo delo ne le za potrebe restitucije, marveč tudi za evidentiranje gradiva, pomembnega za Slovenijo in Slovence v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju. Za te zasluge ji je Arhivsko društvo Slovenije podelilo diplomu. Prav tako je sodelovala pri oblikovanju zahtev za vračanje arhivov iz Italije in če bo to gradivo kdaj izročeno, bo za to zaslužna tudi dr. Ema Umek.

Njen referat na 7. zborovanju slovenskih arhivskih delavcev v Slovenj Gradcu leta 1974 o raziskovanju, evidentiranju in snemanju arhivskega gradiva v tujih arhivih je pomenil temelj za tovrstno sistematično delo slovenskih arhivov in je aktualen še danes. Bila je pobudnica evidentiranja arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v tujini v najširšem smislu in zu-

nanja sodelavka študijskega centra za zgodovino izseljenstva pri predsedstvu SAZU.

Številnim generacijam pripravnikov je pomagala z nasveti in opozorili. Pri njej so opravljali tudi strokovne izpite; njena pomoč pa se s tem ni končala, saj je bila tudi kasneje vedno pripravljena pomagati.

Vedno si je močno prizadevala za razvoj arhivske stroke in v veliki meri je zaslužna za uvedbo arhivistike v fakultetni študij; prizadevanja so bila leta 1978 kronana z uspehom. Tudi sama je nekaj let poučevala na fakulteti.

Kot direktorica Arhiva Slovenije je veliko naredila za njegov strokovni napredek; velika je bila njena skrb za kadre in kar veliko število magistrstov arhivistike se mora zahvaliti dr. Emi Umek.

Bila je med ustanovitelji in pobudniki, nekaj časa tudi glavna urednica stanovskega glasila Arhivi. Podobno velja za izdajanje Virov, saj je bila soustanoviteljica zbirke in je pri prvih dveh številkah odigrala pomembno vlogo. Dala je pobudo za objavo jožefinskih deželnih merenj. Tudi sama je sodelovala pri objavah virov tako za nacionalno zgodovino kot za zgodovino nekaterih področij nekdanje Jugoslavije, pa tudi širše, saj je bila sodelavka projekta Vodnik k virom za zgodovino narodov, ki je bil objavljen v seriji vodnikov Mednarodnega arhivskega sveta.

Bila je soavtorica več odmevnejših arhivskih razstav ter sodelovala ali tudi vodila številne projekte. Obsežna je njena bibliografija, saj zajema poleg prispevkov o ožji arhivski stroki tudi poglobljene zgodovinske študije. Sodelovala in vodila je številne raziskovalne projekte in objave virov.

Za svoje delo je dr. Ema Umek prejela državno priznanje Red dela, Arhivsko društvo Slovenije pa ji je podelilo častno članstvo in pripravilo zbornik ob njeni sedemdesetletnici.

Te utemeljitve in predstavitve dobitnikov nagrade in priznanj so bile prebrane na slovesni podelitvi, ki je bila 18. oktobra v Veliki sejni dvorani ljubljanske Mestne hiše. Slovesnost je moderirala predsednica društva Mirjana Kontestabile Rovis, ki je skupaj s predsednikom komisije tudi podelila nagrado in priznanja. Zbrane (okrog 60 jih je bilo) sta pozdravila direktor ljubljanske mestne uprave Marko Prijatelj in direktor Direktorata za kulturno dediščino na MK dr. Damjan Prelovšek. Slavnostni govornik je bil dr. Marjan Drnovšek, znanstveni svetnik z Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, dolgoletni član ADS in v letih 1976–79 njegov predsednik. Njegov govor objavljamo v nadaljevanju.

Drago Trpin

ARHIVI – ZAKLADNICE ČLOVEŠKEGA SPOMINA

Slavnostni govor dr. Marjana Drnovška na podelitvi Aškerčeve nagrade in Aškerčevih priznanj, Ljubljana, 18. 10. 2006

Kar pomeni kiparju kamen, slikarju barva, pisatelju domišljija, je za arhivista arhivsko gradivo v najširšem pomenu besede. Razponu arhivalij sledimo od pergamentnih do elektronskih zapisov in od fotografskih do filmskih, če nekoliko poenostavim vsebino tega gradiva. Podobno kot kipar ustvarja iz kamna umetnino, mora tudi arhivist iz množice dokumentarnega gradiva izdvojiti tisti dragoceni del, ki mu v strokovnem jeziku pravimo arhivsko gradivo. Ta del predstavlja kulturni spomenik, del slovenske kulturne dediščine, ne glede na to, kje je nastal, v Sloveniji, v zamejstvu in drugod po svetu. Hranjenje te dediščine je še toliko bolj pomembno zaradi malostevilnosti Slovencev, mladega oblikovanja kot naroda pred stotimi leti in nacije z osamosvojitvijo in nastankom države pred petnajstimi leti. Pred tem smo kot ena od etničnih skupin živeli v mnogoetničnih državah, zato se dokumenti o Slovencih hranijo tudi zunaj današnje Slovenije, v nekoč naših in danes tujih arhivih. Gledano z vidika slovenske države moramo evidentirati in kopirati gradivo o Slovencih kjerkoli se nahaja. Premalo ga je, da bi zanemarili to širino ohranjenja dediščine in se osredinili samo na prostor današnje Slovenije.

Za arhive marsikdaj trdimo, da so zakladnice človeškega spomina. To nedvomno drži. Nema lokrat pa je vprašljiv odnos tako do dokumentarnega kot arhivskega gradiva, od njegovega ustvarjalca do uporabnika v arhivski čitalnici. Zakonske osnove so dobre, vedenje o arhivih in arhivskem gradivu vedno boljše. Začuda se arhivov v javnosti še vedno pogosto

drži podoba zaprašenosti, neurejenosti, težke dostopnosti, za marsikatero nepotrebnosti hranjenja ipd. Vendar verjamem v trud arhivistov, da se ta podoba izboljšuje in popravlja. Mogoče bi bila potrebna še večja prisotnost v javnosti, zlasti v še večji informiranosti, saj živimo v času dokazovanja, tekmovalnosti, promocije, to je v času, ki živi bolj za danes kot preteklost. Promoviranje dela arhivov in predstavljanja arhivskega gradiva doma in na tujem je v današnjem času nujno. Nekako v odnosu med "živo" in "neživo" kulturo slednja pogosto potegne krajši konec. Če odpremo kulturne strani slovenskih časopisov, je vse premalo informacij o arhivih in arhivskem gradivu, napisi z navedbo sodelujočih arhivov pri televizijskih oddajah pa vse prehitro zbežijo prek ekrana. Vendar iz leta v leto raste ozaveščenost Slovencev, kar dokazuje, da so arhivi del žive prisotnosti na področju ohranjanja slovenske kulturne dediščine.

Izpostavil bi še področje znanosti, saj je arhivistika veda, ki ima svoje mesto v slovenski znanosti. Strokovno in raziskovalno delo sta v arhivih tesno povezani, dejansko odvisni drugo od drugega. Tudi večdisciplinarnost je nujnost, kar nam dokazujejo arhivisti, ki ne prihajajo samo iz zgodovinarskih vrst, saj je vedno več gradiva, ki ima svoje specifičnosti in potrebuje obdelavo s strani oseb, ki poznajo funkcioniranje posameznih področij, npr. arhitekture, medicine, statistike ipd. Vpetost slovenske arhivistike v evropski in svetovni prostor je še toliko bolj potrebna zaradi globalizacije, ki vedno bolj teži k skupnemu, poenotenemu, sodelujočemu. Tudi v tem oziru slovenski arhivi ne zaostajajo za ostalimi. To nam dokazujejo mednarodne objave gradiva, razstave in strokovne ter znanstvene monografije. In ne nazadnje revija Arhivi, ki jo izdajajo Arhivsko društvo Slovenije in slovenski arhivi, ter zbirka Viri, ki izhaja v okviru Arhivskega društva Slovenije.

Slavnostni govornik dr. Marjan Drnovšek. Foto: T. Rodošek.

Seveda arhivi niso samo hranitelji preteklosti. Med njihovimi temeljnimi nalogami je tudi delo z uporabniki. Njihov krog se vedno bolj širi. Povezanost znanosti in arhivov ima stoletno tradicijo. Brez dostopnih, urejenih, s pripomočki opremljenih arhivskih fondov in zbirk je delo mnogih znanstvenih disciplin nemogoče. In tu ne gre samo za zgodovinarje, ki naj bi praviloma imeli osnovna znanja za uporabo arhivskega gradiva. Verjetno je vedno več tistih uporabnikov, ki teh znanj nimajo, kar občutijo arhivski delavci, ki delajo z njimi, in marsikdaj tudi arhivsko gradivo. Mnogi, ki stopijo v arhivsko čitalnico, so popolni laiki glede uporabe gradiva. Že pred leti sem nekje izjavil ali napisal, da so arhivi zakladnice, ki so polne dragocenosti. Naloga arhivistov je v tem, da uporabniku pokažejo pot do zelenih dragocenosti, uporabnik sam pa mora najti pot do svojega dragulja. Vendar iz lastne prakse vem, da, žal, vedno ni tako, da se morajo arhivisti kljub različnim in vedno popolnejšim pripomočkom poglobljati in marsikdaj sami poiskati zeleno gradivo ali dokument za uporabnika. Zaradi prevzemanja novejšega gradiva se povečuje še število tistih, ki iščejo različna potrdila. Ta stik arhivov z javnostjo je še kako pomemben in marsikateri državljani se zave pomena arhivov šele, ko sam rabi določeno gradivo kot dokazni material.

Najpomembnejši so seveda ljudje, arhivisti, ki delajo na svojih področjih. To ni samo intelektualno, ampak tudi fizično delo, ni samo prevzemanje, urejanje in popisovanje gradiva po vseh zakonskih predpisih, ampak tudi delo z uporabniki. Vsak, ki dela z gradivom ali pokriva določeno obdobje, postane sčasoma specialist v poznavanju določenega gradiva, marsikdaj edini v arhivu ali celo širše. Znanje se tudi na arhivskem področju nekako nalaga, preverja, osvežuje. Zato se ne sme pozabiti na generacije arhivistov, ki so s svojim teoretičnim ali praktičnim delom soustvarili to, kar danes pojmujejo kot arhivska veda in arhivi. Anton Aškerc je bil pesnik, vendar tudi prvi mestni arhivar, saj je nekaj znanja pridobil v Zagrebu (npr. upošteval je načelo provinience), še več pa prakse. Vendar, opravljal je svoje delo s prizadevnostjo, kar nam dokazujejo prevzemi gradiva, urejeni spisi in arhivski pripomočki, ki so se ohranili, in ne nazadnje tudi drobne objave tako dokumentov kot zanimivosti iz ohranjenega gradiva v arhivu. Zato nas ne sme presenečati, da nosijo nagrade in priznanja Arhivskega društva Slovenije ime po njem.

Današnji dan je praznik za vse arhiviste in ne nazadnje tudi tiste, ki arhive uporabljajo. Zato – še vedno arhivist po srcu in deloma delovanju – želim slovenskim kolegom čim manj težav in čim več uspešnosti pri delu, današnjim nagrajencem pa čestitke za njihov življenjski in delovni prispevek pri utrjevanju in razvoju arhivistike, širjenju védenja o njej in popularizaciji te vede in znanja tudi v širši javnosti. Hvala.

19. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2006", Tuzla, 21.–22. september 2006

Tudi letos jeseni smo se slovenski arhivisti odzvali povabilu kolegov iz Bosne in Hercegovine na njihovo že tradicionalno jesensko arhivsko posvetovanje "Arhivska praksa 2006". Kot navadno ga je gostil hotel Tuzla v Tuzli. Organizacijo posvetovanja sta ponovno izpeljala Arhiv Tuzelskega kantona iz Tuzle in Društvo arhivskih uslužbencev tuzelskega kantona, pokrovitelj pa je bilo kot v minulih letih tudi tokrat ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport tuzelskega kantona.

Posvetovanja se je udeležilo približno 400 arhivistov in arhivarjev iz Bosne in Hercegovine ter gostov iz Črne gore, Hrvaške, Slovenije in Srbije. Med temi so bili s svojimi referati zlasti Črnogorci in Slovenci tudi aktivni udeleženci posvetovanja.

Letošnje posvetovanje je bilo namenjeno obravnavi treh tem. Prva se je ukvarjala s problemi dokumentarnega gradiva v nastajanju, druga z zasebnim arhivskim gradivom, tretja pa z žgočimi vprašanji arhivske teorije in prakse.

Uvodni nagovor je imel direktor Arhiva Tuzelskega kantona Izet Šabotić; poudaril je pomen takšnega posvetovanja, ki omogoča izmenjavo izkušenj in poenotenje arhivske teorije in prakse ne le pri arhivskih delavcih v Bosni in Hercegovini, ampak tudi z arhivisti iz sosednjih držav. Menil je, da bo posvetovanje odgovorilo na nekatera vprašanja, prav tako pa odprlo tudi določene probleme; te naj bi poskušali rešiti na kongresu arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine čez mesec dni v Sarajevu.

Nato je prevzel besedo predsednik organizacijskega odbora posvetovanja, nekdanji direktor arhiva v Tuzli in sedanji profesor na Filozofski fakulteti v Tuzli prof. dr. Azem Kožar, ki je poudaril pomen arhivistike kot informacijske vede in njene povezave s preostalimi znanostmi. Po pozdravnih govorih gostov posvetovanja je prof. dr. Kožar nadaljeval predstavitve devete številke časopisa Arhivska praksa 2006, v katerem je med drugim objavljena večina prispevkov tega posvetovanja, dr. Branko Bubenik iz Zagreba pa je predstavil drugi del knjige Arhivistika v teoriji in praksi prof. dr. Kožarja, ki je izšla leta 2005 v Tuzli.

Posvetovanje so nato nadaljevali referenti s prispevki o prvi temi, to je Dokumentarno gradivo v nastajanju. Ana Kaluderović iz Državnega arhiva Črne gore v Kotorju se v prispevku z naslovom Vpliv družbenih gibanj na položaj in vlogo arhiva in arhivskega gradiva v družbi sprašuje, v katero smer bo šla v prihodnosti uporaba arhivskega gradiva in odpira problem varstva gradiva propadajočih podjetij v novih gospodarskih razmerah. Prof. dr. Azem Kožar s Filozofske fakultete v Tuzli v referatu Valorizacija ustvarjalcev predstavlja hrvaški model valorizacije iz

leta 1987, ki ustvarjalce deli v tri kategorije – glede na pomen – ter bosansko-hercegovaške izkušnje in potrebe na tem področju. Izet Šabotić, direktor Arhiva Tuzelskega kantona, v svojem referatu Nekaterne značilnosti odbiranja arhivskega gradiva in izločanja dokumentarnega gradiva (bosansko-hercegovaške izkušnje) opozarja, da je preveč pozornosti posvečene dokumentarnemu gradivu ter predlaga, da naj bodo moči arhivistov usmerjene zlasti v odbiranje arhivskega in ne izločanje dokumentarnega gradiva. Joka Filipović iz Univerzitetnega kliničnega centra Tuzla v članku Nekaterne značilnosti zaščite dokumentarnega gradiva in ravnanja z njim v javni zdravstveni ustanovi Univerzitetni klinični center Tuzla ter Fikreta Mekić iz Javne zdravstvene ustanove Mestne lekarne Tuzla v prispevku Splošne značilnosti zaščite dokumentarnega gradiva v javnih zdravstvenih ustanovah (izkušnje Javne zdravstvene ustanove Mestne lekarne v Tuzli) predstavljata arhiva obeh ustanov. Popoldanski del posvetovanja sta sklenila Živana Hedžbeli iz Urada za občno upravo hrvaškega sabora in vlade Republike Hrvaške, ki v referatu z naslovom Prispevek k poznavanju organizacije vlade Republike Hrvaške in vladnih uredb od leta 1990 do 2004 opozarja, da je preučevanje institucij, od katerih se prevzema arhivsko gradivo, pomemben segment dela v arhivih, ter Muhamed Musa iz Zgodovinskega arhiva v Sarajevu s prispevkom Izvajanje načrtovanih nalog pri urejanju arhivskega gradiva organov uprave in priprava le-tega za izročitev pristojnemu arhivu.

Ker je bilo za popoldanski del posvetovanja predvidenih le pet referentov, dr. Peter Wiesflecker iz Štajerskega deželne arhiva v Gradcu pa se je opravičil, se je delo kar nadaljevalo. Drugo temo posvetovanja – Zasebno arhivsko gradivo – je začel Omer Zulić iz Arhiva Tuzelskega kantona s prispevkom Dokumentarno gradivo privatiziranih pravnih oseb. V njem je predstavil stanje dokumentarnega gradiva privatiziranih pravnih oseb na področju Tuzelskega kantona ter pri tem opozoril, da ta problematika zahteva zakonske in strokovne rešitve. Milena Gašić iz Zgodovinskega arhiva Sarajevo je v referatu z naslovom Zasebno arhivsko gradivo v BIH in potreba po zakonski ureditvi tega področja poudarila, da sprememba lastninskih odnosov otežuje prehod arhivskega gradiva v javne institucije in da se hkrati povečuje število zasebnih lastnikov in zbiralcev. Aleksandra Pavšič Milost iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je v članku Zaščita zasebnega arhivskega gradiva gospodarskih organizacij v Republiki Sloveniji opozorila na nejasnosti in nedoslednosti novega arhivskega zakona pri omogočanju evidentiranja gradiva zasebnih gospodarskih organizacij. Jure Maček iz Pokrajinskega arhiva Maribor je v referatu z naslovom Osebni fond v Pokrajinskem arhivu Maribor s poudarkom na gradivu dr. Avguština Stegena opozoril na problem, kako predvideti, gra-

divo katerih danes delujočih oseb bo imelo značaj arhivskega gradiva in kakšne so možnosti sodelovanja s temi osebami z namenom ohranjanja gradiva.

Tema drugega dneva posvetovanja so bila kot vsako leto doslej žgoča vprašanja arhivske teorije in prakse. Doc. dr. Branko Bubenik iz Zagreba je s prispevkom Analogno/digitalna migracija AV-dokumentacije opozarjal na nevarnost propadanja analognih avdiovizualnih posnetkov in problem kopiranja le-teh v digitalno obliko ter ohranjanje berljivosti digitalnih zapisov v prihodnosti. Zdenka Semlič-Rajh iz Pokrajinskega arhiva Maribor je v referatu Pristop k dokumentarnemu gradivu – sodobna zakonodaja in predpisi primerjala novo slovensko zakonodajo, ki zadeva varstvo arhivskega gradiva, s predpisi in priporočili Evropske unije. Prof. dr. Darko Antović s Fakultete za dramske umetnosti Cetinje je nadaljeval s prispevkom Arhivski fond in zbirke Črne gore kot vir za preučevanje kulturnih institucij, Milica Strugar iz Državnega arhiva Črne gore Kotor pa z referatom Dostop do informacij v Državnemu arhivu Črne gore – arhivski oddelek Kotor. Ešefa Begović in Saneta Adrović iz Arhiva Tuzelskega kantona sta predstavili prispevka Inventarji kot informativna pomagala v Arhivu Tuzelskega kantona ter Evidence, ki jih vodijo arhivi v Bosni in Hercegovini. Snežana Pejović iz Državnega arhiva Črne gore Kotor je v referatu Položaj in vloga arhivov v Črni gori pri zaščiti elektronskega gradiva, ki ga je pripravila skupaj s kolegom Srdanom Pejovićem, opozorila na probleme zaščite elektronskega gradiva in neupoštevanja arhivske stroke pri sprejemanju zakonodaje in predpisov s tega področja. Temo so nadaljevali Edin Tinjić iz Zavoda za zaposlovanje Tuzla z referatom Sistem elektronske obdelave denarnih nadomestil za nezaposlene, Nermana Hodžić iz Arhiva Tuzelskega kantona s prispevkom Problematika obdelave arhivskih fondov narodnih odborov in Žarko Štrumbli iz Arhiva Republike Slovenije z referatom Združenje Slovencev v Tuzli; pri tem je sodeloval tudi Gašper Šmid. Kot zadnji in zunaj rednega programa je bil na vrsti direktor Arhiva Federacije BIH iz Sarajeva Hadžija Hadžiabdić in predstavil prostorsko problematiko tega leta 1997 ustanovljenega arhiva.

Na programu drugega dne je bilo še nekaj referatov, vendar zaradi odsotnosti predavateljev niso bili predstavljeni.

Med posameznimi sklopi predavanj sta svojo ponudbo arhivske in informacijske opreme predstavili podjetji Europapir in Kabas iz Sarajeva.

Večina referatov, tudi tistih, ki zaradi odsotnosti referentov niso bili predstavljeni na tem zborovanju (poleg referata že omenjenega Petra Wiesfleckerja še prispevki Bojana Himmelreicha in Bojane Aristovnik iz Zgodovinskega arhiva Celje, dr. Miroslava Novaka iz Pokrajinskega arhiva Maribor ter Nade Čibej iz Po-

krajinskega arhiva Koper), je objavljenih v 9. številki časopisa Arhivska praksa 2006. Udeleženci smo ga dobili že prvi dan zborovanja. Poleg tega prinaša ta časopis še nekatere stalne rubrike, ki niso povezane s samim posvetovanjem, in sicer: Iz drugih časopisov, Gradivo, Predstavitve in ocene, Poročila in In memoriam. Prispevki Muhameda Muse, Zdenke Semlič-Rajh in drugi del referata prof. dr. Darka Antoviča, ki so izpadli zaradi tehničnih razlogov, pa bodo objavljeni v naslednji številki Arhivske prakse. Prav tako bodo v tej številki objavljeni tudi zaključki 19. posvetovanja, ki skušajo nakazati smeri reševanja odprtih vprašanj, in sicer: čim prej je potrebno začeti postopek za sprejetje podzakonskih aktov o valorizaciji arhivskega gradiva ter večjo pozornost – tudi zakonodaje – posvetiti zaščiti zasebnega arhivskega gradiva ter nekonvencionalnemu arhivskemu gradivu.

Metka Nusdorfer Vuksanović

ARHIVI IN JAVNOST. 76. zborovanje nemških arhivark in arhivarjev, Essen, 26.–29. september 2006

V okviru stalnega mednarodnega sodelovanja z nemškimi kolegi sva se na povabilo društva arhivarjev iz Nemčije udeležila njihovega že 76. zborovanja. Letos je potekalo v samem osrčju najbolj industrijsko razvitega dela Nemčije, v Porurju. Za glavno temo so si izbrali vedno aktualno temo – odnosi z javnostjo. Tema, ki je v času tehnoloških novosti seveda pridobila pomen in predvsem širino.

Slavnostna otvoritev 76. zborovanja arhivarjev je bila v torek, 26. septembra, zvečer. Udeležili so se je pomembne politične osebnosti dežele Porenje - Vestfalija in župan Essna, pa tudi predsedujoči Mednarodnemu arhivskemu svetu, prof. dr. Lorenz Mikolitzky iz Avstrijskega državnega arhiva na Dunaju. Po programu je sledil sprejem za udeležence.

Sama predavanja oz. strokovni del zborovanja je potekal predvsem v sredo in četrtek.

Glavni del tridnevnega strokovnega srečanja (Archivtag) je potekal v sejmskem in kongresnem središču Essna, v centru Gruga na robu mesta. Zborovanje je bilo razdeljeno na plenarna zasedanja, predstavitve po strokovnih skupinah ter okrogle mize delovnih skupin. Plenarna zasedanja so bila razdeljena na štiri glavna področja. V sekciji I. so se ukvarjali z odnosom arhivov in njihovih ustanoviteljev (Archive und ihre Träger), v sekciji II. je bila glavna tema Vrednotenje in odpiranje arhivov javnosti, delo v sekciji III. je imelo osrednji naslov Medmrežje in "javnost" (Netz als "Öffentlichkeit"), v sekciji IV. je bila

osrednja tema Moderni marketing in tradicionalni odnosi z javnostjo.

V četrtek, tretji dan zborovanja, je delo potekalo po strokovnih skupinah (Fachgruppen); razdeljene so bile na šest tematskih sklopov. Skupina 1 je obravnavala arhive in arhiviste v državnih arhivih, skupina 2 se je posvetila arhivistom, zaposlenim v mestnih arhivih, strokovna skupina 3 je obravnavala problematiko cerkvenih arhivov. Skupno zasedanje z naslovom Zasebni arhivi in javnost so imeli v strokovnih skupinah 4 in 5 in je bilo namenjeno arhivarjem, ki delajo v specialnih arhivih gospodstev, rodbinskih in hišnih arhivih ter tistim, zaposlenim v gospodarskih in podjetniških arhivih. V strokovni skupini 6 so razpravljali arhivarji, zaposleni v arhivih parlamentov, političnih strank, društev in združenj.

Naj omeniva še zasedanje delovnih skupin za arhivsko pedagogiko in historično izobrazbo ter forum delovne skupine Izobraževanje strokovnih sodelavcev za medije in informacijsko službo.

Nekaj predavanj, predvsem strokovnih skupin, je bilo tudi v Düsseldorfu, na sedežu Deželnega arhiva Porenja - Vestfalije. Prav tako ločeno je delala skupina za cerkvene arhive.

Predstavniki arhivov in arhivskih društev iz tujine smo imeli svoje glavno srečanje že v torek, 26. septembra popoldne. Na okrogli mizi smo predstavili svoje delo in predvsem probleme predstavniki arhivov in arhivskih društev iz Slovenije, Nemčije, Luksemburga, Avstrije, Švice in Slovaške. Razgovor je večinoma zadeval problematiko izobraževanja strokovnega kadra, predvsem tistega s srednjo izobrazbo. Dotaknili smo se tudi problematike elektronskih arhivov in standardov, ki naj bi veljali za objave na internetu. Direktor Zgodovinskega arhiva na Ptujju Ivan Fras je sodelujoče na okrogli mizi obvestil o aktivnostih slovenskih arhivov in Arhivskega društva Slovenije v zadnjem obdobju; izpostavil je predvsem prostorsko problematiko večine slovenskih arhivov in dejavnosti na področju digitalizacije gradiva. Prav tako smo kolege seznanili z evidentiranjem gradiva federacije, ki je v zadnjem letu pospešeno potekalo v Beogradu.

Predstavniki Luksemburga nas je seznanil s preselektivno nacionalnega arhiva, kolegica s Slovaške z uvažanjem informacijskega sistema v arhive in digitalizacijo v arhivih. Digitalizacija arhivskega gradiva je eden največjih projektov tudi v Nemčiji; tam v bistvu še čakajo na primerno opremo, nato bodo začeli s splošno digitalizacijo. V prihodnjem letu pomladi bo v Berlinu potekala mednarodna konferenca s to temo.

Ob koncu pogovora je moderator dr. Martin Dallmaier iz Regensburga predlagal ukinitve delovne skupine srednjeevropskih arhivskih društev z utemeljitvijo, da je danes večina članic delovne skupine že v Evropski uniji, tu pa obstajajo drugi mehanizmi, ki omogočajo sodelovanje nacionalnih strokovnih zdru-

ženj. Potreba po tej delovni skupini je bila velika sredi devetdesetih let predvsem v vlogi koordinacije pomoči ogroženim članicam zaradi vojnih razmer in odpravljanja posledic naravnih nesreč.

V sredo, 27. septembra, sva se udeležila zasedanja sekcije II.: Vrednotenje in odpiranje arhivov za javnost. V uvodu smo poslušali strokovnjaka iz Berlina, ki sta predstavila modele vrednotenja na podlagi gradiva STASI-ja ob primeru okrajne uprave Schwerin. V nadaljevanju smo slišali predavanje o zbiranju in vrednotenju gradiva v Literarnih in kulturnih arhivih. Zanimiv je bil prispevek dr. Kurta Hochstuhla iz Freiburga o drobcih fotografskega gradiva v Državnem arhivu v Freiburgu.

V četrtek, 28. septembra, je potekalo sočasno zasedanje strokovnih skupin, zato sva se udeležila le zasedanja skupine 1 – Arhivarji v državnih arhivih. Prisluhnili smo glavnemu prispevku o tradicionalnih in novih konceptih arhivskega dela za javnost. Sledili so prispevki, ki so se navezali na glavno temo. Pozorno sva sledila prispevku o razstavah v arhivih; pričakovala sva predstavitev novosti na tem področju, izkazalo pa se je, da je prispevek obravnaval predvsem arhivske razstave skozi čas.

Naj omeniva še, da je bilo na zborovanju nemških arhivarjev več kot petsto udeležencev, to pa je najmanj po združitvi obeh Nemčij. Za primerjavo naj omeniva, da jih je bilo leta 1994 v Dresdnu skoraj tisoč (gl. Marija Hernja Masten, Zborovanje nemških arhivarjev, Dresden, 4.–6. 10. 1994, Arhivi XVII, str. 145).

Ivan Fras
Branko Radulović

41. posvetovanje Hrvaškega arhivističnega društva, Karlovac, 11. do 13. oktober 2006

Hrvaško arhivsko društvo (Hrvatsko arhivističko društvo) in Državni arhiv v Karlovcu sta od 11. do 13. oktobra organizirala letošnje arhivsko posvetovanje v nam bližnjem Karlovcu – mestu štirih rek (Korana, Kolpa, Mrežnica, Dobra) in bogate zgodovine (vojaška z začetki obrambe pred turškimi vpadi, trgovska in kulturna tradicija). Arhiv je ob štiristoletnici mesta izdal tudi zbornik *Karlovac 1579–1979* z vsebino prispevkov z znanstvenega posveta leta 1978, na katerem je sodeloval prof. Vasilij Melik. Karlovški arhiv sicer deluje na področju Karlovške županije, ki zajema Karlovško Pokuplje, zahodni del Žumberka, Kordun ter del Like in Gorskega Kotarja.

Letošnje posvetovanje je pritegnilo več kot 150 udeležencev, med njimi tudi arhiviste iz tujine: Bosne in Hercegovine (arhivskega društva BIH, arhiva Bihač v Unsko-Savskem kantonu, arhiva Tuzle iz Tuzel-

skega kantona), Vojvodine, Romunije, Madžarske in Slovenije, ki smo jo predstavljali: Jože Škofljanec kot predstavnik ADS, Peter Pavel Klasinc (MLAZ) in Ljiljana Šuštar (ZAL).

Teme posvetovanja so bile umeščene v aktualno vprašanje celotne hrvaške države – vključitev v Evropsko unijo, kar kaže tudi naslov posvetovanja "*Arhivska služba na pragu pristopa Hrvaške k Evropski uniji*". Žal referatov ali povzetkov v pisni obliki organizatorji posvetovanja niso pripravili, tako smo lahko le poslušali. Predvidena je objava gradiva v posebni publikaciji do konca leta. Zato tudi predstavljam posvetovanje na podlagi programa in svojih zapiskov.

Arhivsko posvetovanje je potekalo v obliki dveh plenarnih sej (uvodne in sklepne) in petih vzporednih panelov. Na uvodni plenarni seji je *Stjepan Čošić*, direktor Hrvaškega državnega arhiva, v referatu *Problematika hrvaške arhivske službe* navedel nekaj vprašanj in dilem: od prostorskih, kadrovskih, financiranja, ustanavljanja novih državnih arhivov in zasebnih arhivov do problematike v tako imenovani zunanji službi. Posebej je izpostavil organizacijo arhivske uprave – dilemo, pri kom naj bo organizirana (pri ministertvu ali Hrvaškem državnem arhivu). V štirinajstih hrvaških arhivih je shranjeno v 12.680 fondih 85.000 tm gradiva. Namensko zgrajen je na Hrvaškem le karlovški arhiv (leta 1980). Leta 2005 je bilo v hrvaških arhivih zaposlenih 428 delavcev, od tega 250 arhivistov. V kratkem bosta ustanovljena še državna arhiva v Križevcih in Vukovarju, ob tem pa se tudi sprašujejo, ali naj bi bil v vsaki županiji državni arhiv. Drugi prispevek plenarne seje je pripravil *Jože Škofljanec*. Predstavil je izkušnje slovenske arhivske službe ob vstopu Slovenije v EU, prednosti in pomanjkljivosti.

V okviru petih panelov so obravnavali te teme: 1. *strokovna obdelava arhivskega gradiva*, 2. *varstvo dokumentarnega oziroma arhivskega gradiva na terenu*, 3. *arhivska zakonodaja*, 4. *informatizacija javne arhivske službe in* 5. *usežvljenjsko izobraževanje arhivistov*. V okviru prvega panela so bili štirje prispevki: predstavitev 3. zvezka zbirke inventarjev (sumarni) karlovškega arhiva, ki izhajajo od leta 2003. Seznanili so nas z arhivskim gradivom frančiškanskih samostanov vzhodne Hrvaške in z gradivom cerkvenih arhivov Poreško-puljske škofije. Posebej omenjam prispevek, v katerem so predstavili pripravo vodnika po arhivskih fondih v arhivih in inštitucijah zunaj arhiva. Akcija poteka od leta 1998, saj omenjajo kar 15.940 popisanih celot in pričakujejo, da bo končana letos. Panel, ki je obravnaval varstvo arhivskega gradiva na terenu se je v predavanjih *Joze Ivanovića in Silvijje Babić* dotaknil vse problematike, s katero se srečujemo tudi slovenski arhivisti. Poudarjeni so bili pisarniško poslovanje, izobraževanje arhivarjev, inšpekcijska služba in ob tem dileme, ali naj bo slednja prenesena kot inštitucija v arhivsko upravo ali naj ob svetovalni službi arhivi še

naprej opravljajo tudi vlogo nadzora. Kar zadeva arhivsko zakonodajo so primerjali hrvaško zakonodajo z evropsko, predvsem pa so obravnavali evropsko direktivo o dostopnosti arhivskega gradiva in se med drugim seznanili (v referatu Petra Pavla Klasinca) s slovensko. Tako so tudi na sklepni plenarni seji oblikovali sklep o prevodu slovenske arhivske zakonodaje. Za panel o informatizaciji so pripravili tri predavanja: o digitalizaciji slovarjev hrvaškega jezika in kot primer navedli Vrančičev slovar iz l. 1595. Govorili so še o standardih pisarniškega poslovanja v elektronski obliki in certifikatih elektronskih arhivov. Ob vprašanih izobraževanja arhivistov so iskali rešitve v bolonjskem sistemu izobraževanja, ki omogoča ob klasičnem tudi študij dodatnih znanj, predvsem informacijskih znanosti in menedžmenta.

Med posvetovanjem smo našli čas tudi za ogled karlovskega arhiva, starega dela Karlovca, katerega začetki segajo v leto 1579 – predhodnik je bil grad Dubovac na vzpetini oddaljeni 5 km od mesta. Oglledali smo si ga zadnji dan, poleg še treh starih gradov: Novigrad, Ribnik in Ozalj. Končujem z željo, da bi Hrvaškemu arhivističnemu društvu v kratkem uspelo izdati publikacijo s prispevki s tega posvetovanja.

Ljiljana Šuštar

I. Kongres arhivistov Bosne in Hercegovine, Sarajevo, 2.–4. november 2006

Med 2. in 4. novembrom sta Arhivsko društvo Bosne in Hercegovine ter Arhiv Bosne in Hercegovine organizirala I. kongres bosansko-hercegovskih arhivistov. Prireditelj je bila spričo svoje premiernosti in dejstva, da se z naslednjim letom bliža šestdesetletnica organizirane arhivske dejavnosti na omenjenem prostoru, še posebej slovesna, in je v hotel Terme na Ilidži, najzahodnejšem delu bosenske prestolnice, privabila preko dvesto udeležencev.

Večinoma so bili med njimi seveda domači arhivski delavci, vendar pa se je ob njih zbralo tudi številno mednarodno zastopstvo. Svoje delegacije so na kongres poslali arhivi in arhivska društva iz vseh šestih, na ozemlju nekdanje Jugoslavije nastalih držav, poleg teh pa so bili navzoči tudi madžarski in kosovski arhivisti. Na prizorišče dogajanja, kjer nas je sicer že čakal Peter Pavel Klasinc, predstavnik Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Univerze v Mariboru in Trstu, smo po dolgi in zapletov polni poti prispeli še trije slovenski odposlanci: Ljuba Dornik-Šubelj, Brane Kozina in Tadej Cankar; zadnji sem tja odpotoval v ime Arhivskega društva Slovenije.

Sam kongres se je pričel v popoldanskih urah, tako da se je prvega dne zvrstilo le nekaj dejavnosti, ki

so neobhodno potrebne ob pričetku vsakega podobnega srečanja: slovesna otvoritev, pozdravni govori organizatorjev in gostov, skupna plenarna seja z izbiro delovnih teles kongresa, uvodno predavanje (mag. Šaban Zahirović iz Arhiva Bosne in Hercegovine o preteklosti in perspektivah razvoja arhivske službe v Bosni in Hercegovini) ter skupna večerja. Resnejše delo se je tako začelo šele drugi dan kongresa; od zgodnjega jutra do poznega popoldneva je bila predstavljena večina od skupaj trintridesetih referatov. Ti so bili porazdeljeni po naslednjih vsebinskih sklopih (vsakemu je sledila razprava): ARHIVSKI FONDI IN ZBIRKE TER OBDELAVA ARHIVSKEGA GRADIVA V BOSNI IN HERCEGOVINI; ZAŠČITA IN NADZOR ARHIVSKEGA GRADIVA V NASTAJANJU; ARHIVI V SODOBNEM OKOLJU – IZOBRAŽEVANJE ARHIVSKIH DELAVCEV.

V prvem sklopu je nastopilo osem referentov. Najprej sta dr. Azem Kožar s tuzelske Filozofske fakultete in Bojan Stojnić iz Arhiva Republike srbske (Banja Luka) ločeno predstavila arhivske fonde in zbirke v obeh konstitutivnih delih Bosne in Hercegovine (Federaciji BiH in Republikli srbski). Sledili so referati Verice Stosić iz Arhiva Republike srbske (*Zaščita arhivskega gradiva v Arhivu Republike srbske*), Mine Kujović (Arhiv Bosne in Hercegovine, *Dostopnost arhivskega gradiva, ki je nastalo ob delovanju najvišjih organov zakonodajne in izvršne oblasti v Bosni in Hercegovini med letoma 1945 in 1953*), Sonje Tica-Živaljević (Vojni arhiv pri Ministrstvu za obrambo Republike Srbije, *Fondi Vojnega arhiva kot vir za preučevanje zgodovine Balkana*), Suvade Hasanović (Arhiv Bosne in Hercegovine, *Informacija o gradivu v fondu Pokrajinski komite Komunistične partije Jugoslavije za BiH oziroma Centralni komite Zveze komunistov BiH in prevzemanje v Arhiv Bosne in Hercegovine*), Milene Gašić (Zgodovinski arhiv Sarajevo, *Arhivisti in uporaba sodobne tehnologije*) in Ljiljane Radošević (Arhiv Republike srbske, *Prihodnost za zgodovino*).

Drugi sklop je vseboval predvsem referate s področja dela z dokumentarnim gradivom ter zaščite arhivskega gradiva. Referate so predstavili: mag. Izet Šabotić iz Arhiva Tuzelskega kantona (*Stanje in perspektive zaščite dokumentarnega gradiva v Bosni in Hercegovini*), Dušan Vržina iz Arhiva Republike srbske (*Zaščita arhivskega gradiva zunaj arhivov v Republikli srbski*), Omer Zulić (Arhiv Tuzelskega kantona, *Stanje dokumentarnega gradiva nevladnih organizacij na področju Bosne in Hercegovine*), Hajrudin Jusufović (*Stanje in zaščita arhivskega gradiva v nastajanju v Distriktu Brčko*), Muhamed Musa (Zgodovinski arhiv Sarajevo, *Sprejem novih načel v delo službe za evidenco, nadzor in zaščito nad dokumentarnim gradivom pri Zgodovinskem arhivu Sarajevo*). Nekatere praktične plati aktualnega sistema pisarniškega poslovanja je predstavila Vaida Škandro iz sarajevske občine Stari grad. V tem sklopu je bila predstavljena tudi

arhivska mreža v Bosni in Hercegovini in Republiki srbski; prvo je predstavila Spomenka Pelić iz Kantonalnega arhiva Travnik, drugo pa Verica Josipović iz Arhiva Republike srbske.

V tretjem, popoldanskem sklopu se je zvrstilo sedem referentov. Sejdalija Gušić iz Zgodovinskega arhiva Sarajevo je predstavil sistem izobraževanja arhivistov v Bosni in Hercegovini, dr. Enes Kujundžić pa se je istega vprašanja lotil s stališča reforme univerzitetnega študija in bolonjskega procesa. Vaska Sotirov-Đukić iz Knjižnice mesta Sarajeva je predstavila evropske smernice in prakso pri digitalizaciji lokalne kulturne dediščine knjižnic, arhivov in muzejev. V nadaljevanju je dr. Azem Kožar govoril o posebnostih arhivistike kot znanstvene vede, Vlatka Lemić iz Hrvaškega državnega arhiva pa je opozorila na nekatere razsežnosti delovanja arhivov v sodobni družbi. Almira Šehović (Arhiv Bosne in Hercegovine) je predstavila razvoj bosenske arhivske zakonodaje v zadnjih petnajstih letih. Delovni dan je zaključil referat dr. Jusufa Osmanija iz prištinskega Arhiva Kosova o stanju in perspektivah razvoja arhivske službe na Kosovu po letu 1998.

Zadnji dan kongresa je bil strnjen v en sam vsebinski sklop (STRATEGIJA IN ZAKONSKA REGULATIVA PRI DOSTOPU K ARHIVSKEMU GRADIVU, SVOBODI INFORMIRANJA IN ZAŠČITI PODATKOV), v okviru katerega je najprej nastopil dr. Peter Pavel Klasinc z referatom *Vizija strategije dostopnosti dokumentarnega in arhivskega gradiva*. Sledila sta referata, ki sta predstavila uporabo arhivskega gradiva v Arhivu Bosne in Hercegovine (mag. Andrej Rodiniš) in Arhivu Republike srbske (Ljubica Ećimović). O vprašanju pravice javnosti do dostopa do informacij in zakonodaji ter praksi s tega področja je govorila Deana Kovačec iz Hrvaškega državnega arhiva, o varovanju osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje nekdanje Službe državne varnosti pa Ljuba Dornik-Šubelj. Sledil je še nastop dr. Gojka Malovića iz Arhiva Srbije in Črne gore (*Skupna jugoslovanska arhivska dediščina za Bosno in Hercegovino*). Zadnji referat kongresa o dostopu do arhivskega gradiva v kosovskih arhivih je predstavil Gazmend Berisha iz Arhiva Kosova.

Iz povedanega je razvidno, da so se bosansko-hercegovski arhivisti na svojem kongresu lotili vrste vprašanj, ki zadevajo sodobno arhivistiko. Prav široka vsebinska zasnova kongresa je bila morda edina manjša pomanjkljivost, saj je za predstavitev posameznega referata dopuščala le malo časa, s tem pa je vsaj zunanjim udeležencem oteževala podrobnejšo seznanitev z obravnavano problematiko. Smo pa kljub temu lahko razbrali osnovne probleme arhivske dejavnosti v Bosni in Hercegovini, med katerimi izstopa neurejenost arhivske mreže, ki se še ni povsem prilagodila ustavno začrtanim okvirom. Teritorialne

pristojnosti posameznih arhivov so glede na predvojno stanje precej spremenjene: nekaterim arhivom se je območje delovanja močno povečalo, drugim pa skrčilo. Na nekaterih področjih se pristojnosti arhivov prekrivajo, ob tem pa več kot dvajset odstotkov državnega ozemlja ni ustrezno vključenega v sistem javnih arhivov. Omenjene so bile še težave na področju zakonodaje, saj jo večinoma sprejemajo ločeno za obe konstitutivni enoti, potrditi pa jo morajo tudi na ravni posameznih kantonov. Poleg omenjenih problemov, ki sta specifična za sodobno bosensko-hercegovsko arhivsko dejavnost, pa ima ta tudi druge težave, ki so – nekatere resda v manjši meri – znane tudi drugod: v prvi vrsti gre za pomanjkanje finančnih sredstev, kar ovira opravljanje uveljavljenih nalog arhivov ter zavira prevzemanje novih, ki jih arhivom nalaga sodobna družba. Finančne težave ovirajo tudi kadrovske piteve bosensko-hercegovskih arhivov, za katere sta značilni neugodni izobrazbena in starostna struktura z visokim deležem starejšega osebja. Prav zato je bilo na kongresu precej govora o potrebi po specializiranem arhivističnem študiju, ki bi v večji meri vključeval informatična znanja. Poleg omenjenega so bili v sklepnem delu kongresa poudarjeni še sklepi o temeljitejšem izobraževanju delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, revalorizaciji gradiva, nastalega v socialističnem obdobju, in povečanju dostopnosti arhivov javnosti; k temu naj bi poleg ostalega pripomogla tudi digitalizacija arhivskega gradiva.

S sklepnim delom, v katerem so prišla na vrsto tudi nekatera mednarodna vprašanja – med drugim je bilo predlagano preimenovanje Arhiva Srbije in Črne gore v Arhiv Jugoslavije – se je I. kongres bosansko-hercegovskih arhivistov končal. Sledilo je le še kosilo, po katerem smo člani slovenske delegacije, polni prijetnih vtisov, odšli na pot proti domu. Poudariti je namreč potrebno, da so se gostitelji izkazali ne le z brežhibno organizacijo strokovnega dela, pač pa je bilo v spremljevalnem programu poskrbljeno tudi za družabnost: sklepanje novih znanstev je bilo koristno zlasti za mlajše udeležence kongresa, ki smo podobna strokovno-družabna srečanja v nekdanji državi pač zamudili.

Tadej Cankar

Arhivčkovi na potepu po Padski nižini. Strokovna ekskurzija Arhivskega društva Slovenije po severnoitalijanskih mestih Veroni, Cremoni, Parmi in Milanu, 1. do 3. junij 2006

Slovar slovenskega knjižnega jezika razlaga besedo *vstajanje* kot glagolnik od vstajati in jo ponazarja s primeri: vstajanje in sedanje ga je utrujalo, zgodnje vsta-

janje, zvočni znak za vstajanje, vstajanje megle v dolini. Besedo *vstajati* pa opredeljuje kot spravljati se iz ležečega ali sedečega položaja v pokončnega, spravljati se v pokončen položaj po spanju, počitku in dodaja primere: plesalci so vstajali in se postavljali v vrsto, vstajati izza mize, vstajati iz postelje s pomočjo drugih, počasi, previdno, trudno vstajati, od viharja poleženo žito že vstaja, po budnici so začeli vstajati, zjutraj težko vstaja, zgodaj, z dnevom vstajati.¹

Vse, kar piše v slovarju, je čisto res, sama pa dodajam, da je vstajanje sredi noči prava nočna mora. A to se dogaja vedno, ko Arhivčkovi z Arhivskim društvom Slovenije odhajamo na strokovne ekskurzije. Tudi letos ni bilo nič drugače. Sredi noči smo se zbirali ob Zvezdarski 1, se krmežljivo pozdravljali, dočakali še bolj zgodaj vstale Štajerce in nato v stanju dremež dremavhali² do slovensko-italijanske meje. Pot nas je vodila proti Lombardiji (Lombardia) in mestom Verona, Cremona in Milano ter Emiliji - Romanji (Emilia - Romagna) in Parmi.

Lombardija je – se ve – dobila ime po Langobardih, ki so bili menda doma na zdaj švedskem otoku Gotlandu. Ni znano, ali so bili Langobardi tudi bard, zagotovo pa z otoka Gotland prihaja ljudska poskočnica o jagodah, lilijah, vrtnicah, kadulji, poprovi meti in radosti srca.³

Severni del Lombardije je gorat z najvišjim vrhom Piz Bernina (4049 m), proti jugu so ledeniško preoblikovane doline z jezeri Como, Garda, Maggiore, Iseo, Orta in drugimi, še južneje pa prehaja v napoljavljeno Padsko nižino. V gorskem svetu prevladujejo živinoreja, gozdarstvo, pridobivanje elektrike, v predgorju sadjarstvo in vinogradništvo, v ravninskem delu pa kmetijstvo in industrija. Gotovo ni znano vsakomur, a Lombardija je tudi dežela riža in največja pridelovalka riža v Evropi. In seveda povsod tudi turizem. Večja mesta so Milano, Brescia, Bergamo, Cremona, Pavia, Mantova in Monza.

Mi smo se na svojem popotovanju najprej ustavili v *Veroni*. Mesto slovi kot eno najbolj ljubkih in vabljivih mest v severni Italiji in leži ob reki Adiči (Adige). Trg Bra obvladuje eden največjih in najbolje ohranjenih rimskih amfiteatrov, ki sprejme okrog 20.000 gledalcev. Poleti poteka v njem operni festival

in tudi ob našem obisku so bile na trgu razpostavljene kulise z nadnaravno velikimi faraoni in sfingami, ki so zvečer ali naslednji dan najbrž nastopali v Verdijevi Aidi. Menda je doživetje operne predstave v veronski areni veličastno, a tudi nekoliko neudobno. Sedeži so kamniti, predstave trajajo po več ur, večeri pa so hladni. Zato vam ob nakupu vstopnice prijazno svetujemo, da si izposodite blazino (seveda za ustrezno količino evrov), in vas vprašajo, ali imate svoj najtoplejši pullover mogoče s seboj. Za notranjost amfiteatra žal nismo imeli časa, sprehodili pa smo se naokrog, poslikali novodobne rimske vojščake, ki so (spet za ustrezno količino evrov) dovolili fotografiranje, živi kip Charlie Chaplin pa je nekaterim Arhivčkovim damam pritisnil poljubček.

Seveda v Veroni ni mogoče mimo Julijine hiše. Tu je vse posvečeno mladoletnima zaljublencema – Julija naj bi bila stara 14 let, Romeo pa le kako leto več – celo makarončki v bližnji trgovinici so rdeče obarvani z rdečo peso in imajo obliko srčka. Na dvorišču je bronast Julijin kip, na steni pa balkon, ki pa naj bi bil previsoko za ljubezen, razen če je bila Julija cirkuška artistka na trapezu, navajena viseti obešena za noge. Romeo in Julija je ena od Shakespearovih tragedij, ki pogosto temeljijo na motivih italijanskih renesančnih novel, prazgodba o sprtih družinah Cappuleti in Montechi pa je delo Luigija da Porta iz Urbina. Ob vhodu na dvorišče lahko obiskovalci puščajo svojim ljubim in ljubicam zaljubljena sporočila v slogu: *O Romeo, zakaj si Romeo? / Očetu se, imenu odpovej, / če ne, priseži, da si ljubi moj, / in jaz ne bom več Capuletova* (Novakova, Petričeva itd.).⁴

V Veroni smo si ogledali še trga Erbe in Signori z renesančnimi palačami, srednjeveškimi meščanskimi hišami, gotske nagrobne spomenike družine Scaligeri, med njimi Cangrandeja I. (Velikega psa), na vrhu spomenika sedečega na konju z blaženim nasmeškom na ustih. Ni čudno – mož je bil zavetnik umetnosti in posebej Dantejev zaščitnik, ta pa mu je posvetil najmanj kruti del Božanske komedije, Nebesa. V Castelvecchiu, ki je trdnjava in nekdanji sedež Scaligerijev, pod katerimi je Verona doživela svoj vrhunec, je zdaj umetnostni muzej z deli beneške in veronske šole in ne muzej pridobivanja vecchie, kot so namigovali nekateri navzoči. Pokukali smo tudi v najlepšo romansko cerkev v severni Italiji, cerkev sv. Zena s prelepimi reliefi s svetopisemskimi zgodbami na portalu in črnim škofom Zenom v notranjosti.

Turistični vodniki pripovedujejo, da Italija pridelala največ vina na svetu in da je Verona znana po največjem italijanskem vinskem sejmu in starinskih vinskih lokalih, imenovanih osteria, a mi smo samo hoteli

¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika V, Ljubljana 1991, str. 556.

² *Dremež* stanje med budnostjo in spanjem (prebudil se je iz jutranjega dremeža, nihaj je med dremežem in budnostjo, prijeten, rahel dremež, zbuditi se iz gospodarskega dremeža); želja, potreba po spanju (dremež se me polašča, otresti se mučnega dremeža). *Dremavhati*, zadovoljno dremati (stražarji so dremavhali v toplem bunkerju). Slovar slovenskega knjižnega jezika I, Ljubljana 1970, str. 492.

³ Švedska ljudska, priredil Hugo Alfvén: Folkvisa fran Gotland (Ljudska z Gotlanda). Kot članica Akademskega pevskega zbora France Prešeren Kranj sem jo prepevala tudi sama.

⁴ Svetovna književnost I, Izbrana dela in odlomki, Ljubljana 1962, str. 227, prevod Oton Župančič.

Arhivčkov se zvedavo razgledujejo po cremonskem Občinskem trgu. Foto: M. Hafner.

od enega do drugega kulturnozgodovinskega spomenika, zato vam lahko naštejemo samo nekaj vin s tega vinorodnega območja, da boste vedeli, kaj piti, ko boste (naslednjič) obiskali Verono: prosecco, soave, bardolino, valpolicel.

Pot smo nadaljevali proti mirnemu, provincialnemu, a bogatemu kmetijskemu in trgovskemu središču, mestu *Cremona* ob reki Pad, si na srednjeveškem Občinskem trgu (*Piazza del Comune*) ogledali romansko stolnico in torazzo, največji srednjeveški zvonik v Italiji, visok 112 metrov. A *Cremona* je najbolj znana in znamenita zaradi izdelovalcev glasbil, predvsem violin. Tri stoletja so v mestu delovali goslarji iz družin *Amati*, *Guarneri* in *Stradivari*.⁵ Tudi

zdaj je v mestu še 60 goslarskih delavnic, ki izdelajo 800–1.000 violin na leto, tu so tudi najboljša evropska šola za izdelovanje violin *La Bottega* ter *Stradivarijev* in mestni muzej, oba polna violin. *Cremona* je res glasbeno mesto, tu je bil namreč rojen tudi *Claudio Monteverdi*.⁶

Z že dodobra utrujenimi nogami smo se zatekli v varno zavetje hotela *Forum*, pojedli okusno večerjo z obveznimi *al dente* kuhanimi testeninami, jo poplaknili z *lambruscom*, *moscatom* ali *albano*, jo še nekoliko nadgradili z domačo štajersko kapljico in se porazgubili po prenočiščih. V zavetju sv. *Hilarija* v kraju *Sant Ilario d'Enza* blizu *Parme* smo mirno prebili noč. Mirna je bila noč, mirni smo bili tudi mi in naš sopotnik, dvanajsti brat, sicer krvni brat desetega brata, je ugotovil, da smo kot pravi penzionisti. Kar nam ni prav v čast, dodaja mravlja.

Drugi dan smo osvojili *Parma* ob reki *Parma*, eno večjih mest v *Emiliji - Romanji*, vzdolž ceste *Via Emilia*, ki že dve tisočletji povezuje italijanski sever in jug. Dežela pokriva južni del *Padске* nižine do vznožja *Apeninov*. Prebivalci se preživljajo z intenzivnim poljedelstvom (žito, sladkorna pesa, povrtnine, sadje), živinorejo in industrijo.

Petkov dopoldan je bil sicer namenjen ogledu državnega arhiva, a je nanese, da so Italijani prav tisti petek slavili državni praznik v spomin na 2. junij

⁵ Od *Amatijev* so znani *Andrea*, sinova *Antonio* in *Girolamo* ter vnuk *Nicola*. *Andrea* je za izdelavo glasbil uporabljal prvovrstne materiale, med drugim posebne vrste smreke z obronkov *Alp* in javorja iz *Dalmacije* in *Bosne*, lak pa je izdeloval iz smol, uvoženih iz čezmorskih dežel. Ohranjenih je le nekaj njegovih izdelkov, med drugim violina iz leta 1564, ki je bila sprva last francoskega kralja *Karla IX*. Leta 1570 je izdelal tip violine, cenjen še zdaj, njegov vnuk *Nicola* pa je leta 1625 zaslovel z modelom, imenovanim *grande Amati*. Pri njem se je izučil *Andrea*, začetnik družine *Guarneri*, ki je leta 1670 ustanovil svojo delavnico. Izdeloval je violine, viole, violončele, lutnje in kitare. Družinsko delavnico so nadaljevali sinovi in vnuki: sin *Pietro I*. je v *Mantovi* izdeloval teorbe (velika basovska lutnja hruškaste oblike z dvema vratovoma), harfe in lutnje, *Giuseppe I*. je prevzel očetovo delavnico, najslavnejši pa je postal vnuk *Giuseppe II*., ki je izdeloval violine s svetlejšim in močnejšim zvokom in ga je proslavil najslavnejši violinist vseh časov *Nicolo Paganini*. *Antonio Stradivari* – goslaril je kar 68 let – in njegova sinova so izdelali okrog 1.100 instrumentov, ohranjenih pa je okrog

600 violin, 50 violončelov, 3 kitare in 3 harfe. Oče *Stradivari* je imel vsak instrument, preden ga je dokončal, mesec dni v svoji spalnici, da so mu v tem času njegove sanje vdihnile dušo.

⁶ *Claudio Monteverdi* (1567–1643), napisal je prvo umetniško popolno opero v zgodovini *Orfej*.

1945, ko so se na referendumu odločili, da Italija ne bo več monarhija, ampak republika. Povem še o zanimivem naključju. Ko smo pred osmimi leti in dnem (1. junija 1998) Arhivčkovi popotovali po Švici, natančneje po Zürichu, smo nameravali obiskati tudi züriški mestni arhiv. A glej ga, zlomka, bil je zaprt – zaradi praznika. Bil je binškošni ponedeljek.

Tako smo imeli več časa za ogled drugih zanimivosti in znamenitosti, teh pa je v Parmi v izobilju: palača Pilotta z narodno galerijo, arheološkim muzejem in lesenim gledališčem Farnese, operna hiša, romanska stolnica in osmerokotna krstilnica iz 12. oz. 13. stoletja, cerkvi sv. Janeza Evangelista in Marije v ogradi (Madonna della Steccata), park Ducale, pokukali smo tudi na prostor ob parku sv. Pavla, kjer naj bi se "dogajala" Stendhalova Parmška kartuzija.

Popoldne smo obiskali še bližnji *Fontanellato* s srednjeveškim gradom, obdanim z vodnim jarkom, si ogledali nekakšno "optično prakamero" in se na bližnji farmi oskrbeli z značilnimi parmskimi dobrotami, parmezanom in parmskim pršutom.

Nemesto razglednice: pozdrav iz dežele parmezana. Foto M. Hafner.

V sobotno jutro smo se zbudili s pogledom na zasnežene Apenine in rade volje smo se obrnili nazaj proti severu, proti Padski nižini. Ko smo spet prešli Pad, smo si blizu Pavie ogledali *Pavijsko kartuzijo* (Certosa di Pavia) na nekdanjem lovišču družine Visconti. Kartuzijsko cerkev so si namreč Viscontiji zaželeli imeti za svojo grobnico. Pod budnim očesom "hišnega" vodnika smo si ogledali cerkev, samostan s prekrasnimi križnimi hodniki, "v žnorco" urejene vrtove, okrog 30 samostanskih hišic in tudi skrajno asketsko notranjost ene izmed njih. Ker se nam je prav tu tudi nekoliko skujal avtobus, smo to izrabili za krajši počitek pred naskokom na Milano.

Milano je drugo največje italijansko mesto, modna, oblikovalska in finančna metropola, močno industrijsko središče z avtomobilsko, elektrotehnično, strojno, kemično, tekstilno in živilsko industrijo. V mestu domujejo mednarodni letališči, državna in katoliška uni-

verza, visoke šole, raziskovalne in kulturne ustanove. Splošno mnenje je, da je Milano po zunanosti najbolj evropsko italijansko mesto in po mnenju nekaterih južno predmestje Pariza.

V enem popoldnevu žal ni mogoče niti bliskovito preleteti vseh umetnostnozgodovinskih in kulturnih znamenitosti. Tu so številni muzeji in galerije (Brera, Ambrosiana, pinakoteka, Poldi Pezzoli, muzej antičnih umetnosti), cerkve (katedrala, sv. Ambrozija, Milostne Matere Božje), gledališča (Scala), gradovi (Sforzesco). Slovita in razvpita da Vincijeva Zadnja večerja (Ultima cena), stenska slika v nekdanji obednici dominikanskega samostana Milostne Matere Božje, je še vedno polna ugank. Prikazuje trenutek po tem, ko je Kristus napovedal izdajstvo in ustanovil evharistijo; na to kažeta razkosani kruh in njegova roka, ki sega po kelihu z vinom.

Ženski pogledi tudi ne morejo kar mimo nešteti trgovin z oblačili, modnimi dodatki in vsakršnim luksuznim blagom. "Najtrgovine" so sicer zbrane v t. i. zlatem četverkotniku, a že na sprehodu skozi galerijo Viktorja Emanuela, pod arkadami v slogu belle epoque, se ponujajo same prvorazredne trgovine in kavarne. Tu je doma "alta moda"! A neka malenkost kviri brezskrbno pohajkovanje po trgovinah; tisto, kar imamo v žepih, je vedno nekoliko (kar precej!) pretanko in naše kreditne kartice žal nimajo zlatega bleska.

Zato se zadovoljimo z duhovno hrano in si na Stolnem trgu, ki je geometrijsko središče Milana, ogledamo največjo gotsko stavbo v Italiji in eno najslavnejših in največjih cerkva na svetu,⁷ katedralo sv. Lovrenca. Že suhoparni številčni podatki so veličastni: dolžina 157 metrov, 135 stolpov in stolpičev ter najvišji s pozlačenim Marijinim kipom (108 metrov), 2.245 kipov in kipev. Stavba je gozd koničastih stolpičev in zapletenega okrasja in po mnenju Marka Twaina prava pesem iz marmorja. Pohvaliti je potrebno Italijane, saj so jo že skoraj v celoti očistili, z gradbenimi odri je obdano le še pročelje. V notranjost vodi 5 portalov z bronastimi vrati, ki prikazujejo milanski edikt, življenje sv. Ambroža, milanskega zaveznika,⁸ zgodovino milanske komune, zgodovino stolnice in osrednja Marijino življenje. Petladijska notranjost je sorazmerno pusta; mogoče se je povzpeli tudi na streho in se ob jasnem dnevu brez megle razgledati prav do Matterhorna.

Na Stolnem trgu so se med našim obiskom na velikem odru zbirali mladi kitaristi na nekakšni ki-

⁷ Milanska katedrala je po velikosti tretja na svetu. Prva je bazilika sv. Petra v Rimu, druga pa sevilska katedrala.

⁸ Sv. Ambrož, tudi Ambrozij, goduje 7. decembra. Njegovi atributi so: panj, knjiga, pero, golob, bič, otrok v zibki, model cerkve. Bil je tudi glasbenik; zložil je več himen in je začetnik t. i. ambrozijanskega korala. Pokopan je v cerkvi sv. Ambroža v Milanu.

tariadi in videti so bili kot *Kitaristi vseh dežel, združite se!* Na odru je bilo namreč prostora za vsaj 500 ljudi. Njihovega igranja nismo dočakali in smo se raje podali na ogled zunanosti enega največjih in najslavnejših opernih gledališč na svetu in s 3.600 sedeži največjega v Evropi, milanske Scale.⁹ Zgrajena že leta 1778, si je pridobila ugled šele v 19. stoletju s premierami oper Rossinija in Donizettija. Tu so delovali taki glasbeni magi, kot so Arturo Toscanini, Claudio Abbado in Riccardo Muti.

Nato smo se po glavni promenadi, kjer naj bi bila postavljena velika razstava Leonarda da Vincija Človek (Uomo), a je iz nam neznanih razlogov ni bilo več, podali proti gradu Sforzev (Castello Sforzesco), se sprehodili po notranjih dvoriščih, doživeli drzno tatvino (k sreči le manjše količine tolarjev) in se fotografirali pred arhivom.

V načrtu je bil še ogled Monze, a najverjetneje ne katedrale, čeprav je iz 6. stoletja in v njej hranijo železno krono langobardskih kraljev. Najbrž smo ciljali na avtomobilsko dirkališče, kjer že od leta 1922 poteka vsakoletna dirka formule 1 za veliko nagrado Italije.¹⁰ A čas nam je bil že skopo odmerjen in Monza nam je ostala dolg za prihodnji severnoitalijanski potep.

Ob koncu našega skupnega spominjanja na potepanje po severni Italiji ne morem mimo značilnih dobrot lombardijske kuhinje. Osnovna milanska in lombardijska jed vsebuje riž, ne testenin, kot mislimo nepoučeni. In tudi zares smo se proti Milanu vozili mimo ogromnih riževih nasadov. Najznačilnejša je milanska rižota (risotto alla milanese),¹¹ Druge rižote so še: z raki (cestosa), s klobaso (monza), z ostrži (comasco), z žabami (lomellina), s salamo (alla pilota). Druge specialitete so še: zelenjavna juha (minestrone),

posebna zelenjavna juha (busecca), telečja kost z mozgom in mesom, rižem in omako (osso bucco), klobase (salsicce), polenta (polenda), božična specialiteta s sadjem in rozinami (panettone), sir gorgonzola in – ne bi verjeli – milanski kotleti (telečji kotleti z jajcem in sirom; cotolette alla milanese), veliko bolj znani kot dunajski zrezki. Ob hrani pa seveda ne gre brez dobrih vin; tu so njihova imena: oltrepo pavese, san colombano, pino, rosso di Franciacorte, lugana, gropello, buttafuoco, barbacarlo, grumello, valgella, sasella. Želim vam dober tek in na zdravje!

Naša severnoitalijanska strokovna ekskurzija je bila kljub odsotnosti arhivistike in arhivskih depojev (saj ti so tako povsod enaki, le nekateri so nekoliko bolj zaprašeni od drugih) prav uspešna in zanimiva, za kar se imamo zahvaliti predvsem ptujsko-ljubljanskemu tandemu, Mici in Andreju Arhivčkovima.¹²

Literatura

Bajec, Anton, Kalan, Pavle: Italijansko-slovenski slovar, Ljubljana 1971.

Jepson, Tim: Italija, Ljubljana 1997 (Svetovni popotnik).

Rus, Roman: Vodnik po Italiji, Celovec 1973.

Slovar slovenskega knjižnega jezika I, Ljubljana 1970.

Slovar slovenskega knjižnega jezika V, Ljubljana 1991.

Slovenski veliki leksikon 1-3, Ljubljana 2003–2005.

Svetovna književnost I, Ljubljana 1962.

<http://www.formula1.com>

<http://www.monzanet.it>

Mija Mravljča
Mia Formica

⁹ *Scala* v italijanskem jeziku pomeni stopnice, lestev, lestvico, kar nekako napeljuje na glasbo, a milansko gledališče je njegova ustanoviteljica Marija Terezija imenovala po Beatrice Regini della Scala, soprogi Barnaba Viscontija.

¹⁰ Prvi zmagovalec Monze, leta 1922, je bil Pietro Bordino s fiatom 804, zadnji, leta 2006, pa Michael Schumacher. <http://www.monzanet.it>, <http://www.formula1.com> (uporabljeno 23. 10. 2006).

¹¹ Priprava: na maslu opečemo riž, dodamo kostno juho z mozgom in žafran; preden ponudimo, dodamo še maslo in parmezan.

¹² Marija Hernja Masten, Zgodovinski arhiv Ptuj, tudi turistična vodnica, in Andrej Nared, Arhiv Republike Slovenije, tudi tajnik Arhivskega društva Slovenije.

O delu arhivov in zborovanjih

Komunizem v arhivskih depojih (Primer vzhodne Nemčije in Slovaške)

V zadnjih letih so v večini nekdanjih evropskih komunističnih držav poskrbeli za ustrezno vrednotenje arhivskega gradiva iz obdobja totalitarizma. Količina gradiva je odvisna tudi od tega, kako hiter je bil prehod iz komunizma v demokracijo in v kolikšni meri je novim demokratičnim oblastem uspelo preprečiti uničenje dokumentarno-arhivskega gradiva komunističnih tajnih služb in policije. V okviru Sektorja za popravo krivic in za narodno spravo – deluje v okviru Ministrstva za pravosodje RS – smo konec lanskega in v začetku letošnjega leta obiskali nekatere od teh ustanov v Nemčiji in na Slovaškem ter z njimi navezali stike, da bo mogoče znanstveno sodelovanje. Ker so bili ti obiski zanimivi tudi z arhivskega vidika, se zdi primerno nekatera dejstva predstaviti tudi v tej publikaciji.

Nemčija

Pri organizaciji, delu in razvitosti raziskav ter ohranjenosti arhivskih virov na tem področju je vodilna Nemčija. Po padcu Berlinskega zidu novembra 1989 in še pred združitvijo Nemčije jeseni 1990 se je postavljalo vprašanje, kaj bo z arhivi vzhodnonemških državnih organov. Spomladi 1990 je ljudstvo s spontanim vdorom na sedež STASI-ja preprečilo uničenje arhiva te zloglasne tajne službe.

Še pred združitvijo (avgusta 1990), je vzhodnonemški parlament sprejel odločitev o odprtju spisov tajne službe STASI. Januarja 1991 je zvezni parlament (Bundestag) sprejel zakon o gradivu nekdanje Službe državne varnosti. Že oktobra 1991 je v Berlinu začel delo pooblaščenec zvezne vlade za dokumentacijo Službe državne varnosti nekdanje NDR (*Bundesbeauftragten für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR*), in postavil temelje za "Gauckov inštitut"; tako se danes neuradno imenuje po Joachimu Gaucku, prvem direktorju tega urada. Od januarja 1992 imajo nekdanji državljani NDR prek opolnočenca nemške vlade dostop do podatkov, ki so jih o njih zbirali v komunizmu. Arhivi pa so odprti za znanstveno raziskovanje, seveda ob izpolnjevanju pogojev, ki jih določa zakon, predvsem v zvezi z varovanjem osebnih podatkov. Izdajajo tudi svoje publikacije.

V uradu zaposlujejo v glavnem državljane nekdanje NDR, prej pa jih seveda "varnostno" preverijo,

da bi odkrili, ali so bili povezani s STASI-jem. Zelo malo so jih zaposlili iz nekdanje Zahodne Nemčije. Niso želeli zbujati vtisa, da je Zahodna Nemčija iz preteklega ideološko-političnega spopada izšla kot zmagovalka. Prevladalo je mnenje, da so se Vzhodni Nemci sami rešili komunizma, zato naj tudi sami "obračunavajo" s svojo preteklostjo.

Po sedANJI nemški zakonodaji si lahko vsak nekdanji vzhodnonemški državljan ogleda svojo policijsko kartoteko oz. dosje iz obdobja komunizma. Pravico ima izvedeti, kdo ga je ovajal, ter si ogledati kartoteko svojega ovaduha, ne more pa si ogledovati kartotek drugih oseb, ki so jih ovajali. Seveda so se v Vzhodni Nemčiji bali izbruha revanšizma in medsebojnih obračunavanj med sosedi in znanci, ki bi bili posledica odprtja tajnih arhivov, tako da bi državljani zvedeli, kdo je koga ovajal. Vendar se to kljub nekaterim zelo kočljivim okoliščinam, ko se je izkazalo, da je npr. mož ovajal ženo in narobe, ni zgodilo. Na splošno prevladuje zadovoljstvo, ker so te arhive odprli.

Arhiv centrale STASI-ja je v mogočni stavbi v (nekdanjem) Vzhodnem Berlinu; tam imajo arhivske depoje in različne oddelke. Med drugim je tam tudi prostor, v katerem hranijo centralno kazensko evidenco. Ta obsega več kot 900.000 evidenčnih kartonov kazensko preganjanih posameznikov v nekdanji NDR. Imajo tudi arhiv s kartotekami formalnih in neformalnih sodelavcev STASI-ja. V njem lahko preberemo zelo zanimive zgodbe in karakteristike tako ovaduhov kot o ovajanih. Med zanimivostmi je treba omeniti še nekdanji posebni oddelek za tajno kontrolo pisemskih pošiljk. Njegova posebnost je STASI-jev izum: poseben stroj za odpiranje in ponovno zapiranje pisemskih kuvert. Ko je prišla kuverta iz "obdelave" ni bilo na njej nobene sledi morebitnega odprtja in branja vsebine, tako da je imel naslovnik občutek, da je še nedotaknjena.

S skupno 180 km arhivskega gradiva je to eden največjih nemških arhivov.

Slovaška

Na Slovaškem imajo Oddelek za dokumentacijo zločinov komunizma, ki deluje v okviru ministrstva za pravosodje Republike Slovaške in samostojno dokumentarno-raziskovalno institucijo Inštitut narodnega spomina (Ustav pamäti naroda). Ti dve slovaški ustanovi sodita skupaj z nemškim Gauckovim inštitutom in podobnim inštitutom na Poljskem med najbolj

uveljavljene ustanove za preučevanje komunističnega obdobja v Vzhodni Evropi.

Oddelek za dokumentacijo zločinov komunizma, ki ima sedež v stavbi slovaškega ministrstva za pravosodje v Bratislavi, je bil ustanovljen leta 1999. Sprva je vključeval širok spekter raziskovanja komunistične preteklosti, po letu 2003, ko je bil ločen od njega oz. na novo ustanovljen Inštitut narodnega spomina, pa se posveča zgolj preučevanju vpliva in poseganja komunističnega režima na pravosodje. Vodja oddelka je ing. Jan Bicko. Inštitut narodnega spomina pomeni nadgraditev dela, začetega v okviru omenjenega oddelka za dokumentacijo zločinov komunizma. Zato je na Inštitutu zaposlenih veliko nekdanjih uslužbencev ministrstva za pravosodje. Inštitut ima upravni svet z devetimi člani; predsednika in štiri člane imenuje slovaški parlament, po dva člana pa imenujeta vlada in predsednik države. Mandat članov je šest let.

Inštitut ima zelo razvejano dejavnost in pristojnosti, saj ima med drugim izključno pravico hraniti in omogočati javnosti oz. zainteresiranim posameznikom ter raziskovalcem dostop do dokumentov, ki so nastali v okviru delovanja slovaških republiških varnostnih, notranjih ter zunanjih obveščevalnih služb in obrambnih organov v obdobju komunizma od 1948 do 1989. To pomeni, da gradiva teh organov ne hrani državni arhiv tako kot pri nas Arhiv Republike Slovenije, ampak poseben oz. specializiran arhiv znotraj tega Inštituta. Sicer pa se Inštitut ukvarja z množičnim kršenjem človekovih pravic na Slovaškem v obdobju 50 let, in sicer od srede aprila leta 1939, ko je bil v takratni Tisovi Slovaški sprejet prvi zakon o preganjanju Judov, pa do žametne revolucije novembra 1989, ko je padel komunistični režim. Inštitut je razdeljen na tri sekcije: arhivsko, elektronsko-informacijsko in sekcijo za pravne analize ter raziskavo dokumentov.

Police s knjigami iz nekdanjih marksističnih knjižnic (foto: M. G.)

Inštitut ima okrog 60 zaposlenih, med njimi največ zgodovinarjev in arhivarjev. Med družboslovno izobraženimi zaposlenimi prevladujejo mladi, starejši zaposleni pa imajo večinoma tehnično-naravoslovno izobrazbo. Šolali so se namreč v komunizmu in so se zato kot nasprotniki režima zaradi strožjega preverjanja "idejno-politične" primernosti pri družboslovcih odločili raje za študij naravoslovja ali tehnike.

Skladiščni prostori arhiva inštituta se nahajajo v najetih prostorih denacionaliziranega salezijanskega zavoda v Bratislavi. V njem hranijo okoli 3,2 km arhivskega gradiva (od tega 1,5 km tajnega gradiva) in bogato knjižnico z okoli 60.000 izvodi knjig. Gre za knjige in časopise iz nekdanjih specializiranih marksističnih knjižnic ter knjige, ki so bile v času komunizma prepovedane oz. nedostopne širši javnosti. Med njimi najdemo celo angleški Fodorjev turistični vodnik po nekdanji Jugoslaviji iz leta 1975.

Arhivski depoji v Ustanovi narodnega spomina (foto M. G.)

V okviru Inštituta deluje tudi oddelek za dokumentiranje ustnih izpovedi političnih zapornikov in disidentov. Imajo odlično opremljen in organiziran videostudio z videomontirnico; vse izpovedi snemajo snemajo na kaseto VHS.

Videostudio, v katerem snemajo izpovedi nekdanjih političnih disidentov (foto M. G.)

Inštitut izdaja tudi svojo publikacijo "Pamät naroda – nacizmus a komunizmus vo svojej epoche" (Narodov spomin - nacizem in komunizem v njuni dobi). V njej objavljajo zanimive in strokovno izredno kakovostne članke notranji in zunanji sodelavci tega inštituta.

Kar zadeva pridobivanje arhivskega gradiva, imajo na Slovaškem podoben problem, kot ga imamo v Sloveniji v zvezi z t. i. federalnimi fondi. Češki centralni arhivi v Pragi, ki hranijo gradivo nekdanjih češko-slovaških skupnih oz. zveznih organov, jim ponekod namreč onemogočajo dostop do gradiva teh organov, četudi se zadeve nanašajo na Slovaško oz. na današnje slovaške državljane. Težave poskušajo reševati s pogajanjem in dogovori.

*Damjan Hančič
Renato Podbersič*

Poročilo o udeležbi na seminarju o elektronski hrambi dokumentarnega gradiva v Marburgu

Arhivska šola v Marburgu že leta ponuja nekaj dni trajajoče izpopolnjevalne seminarje oziroma tečaje iz arhivistike. Seminarja EK 51-2: Elektronski dokumenti I: Z informacijsko tehnologijo podprt postopek obdelave podatkov in elektronsko izločanje (Elektronische Unterlagen I: IT-gestützte Vorgangsbearbeitung und elektronische Aussonderung) sva se v jesenskem terminu (od 16. do 17. oktobra) udeležili Maja Gombač in Suzana Felicijan Bratož. Izobraževanje sta vodila dr. Andrea Wettmann iz Saškega državnega arhiva v Dresdnu in dr. Christoph Popp iz Mestnega arhiva v Mannheimu. Seminarja se je udeležilo 11 poslušalcev iz različnih nemških arhivov,

Švicarja iz Državnega arhiva kantona St. Gallen in Državnega arhiva kantona Zug ter midve iz Arhiva Republike Slovenije.

Po uvodnem pozdravu direktorja šole dr. Rainerja Polleya, ki je posebej poudaril zadovoljstvo zaradi slovenske udeležbe in se ob tem spomnil dobrega sodelovanja z dr. Jožetom Žontarjem in mag. Vladimírom Žumrom, je sledila predstavitev predavateljev in udeležencev ter pričakovanja.

Za lažjo uskladitev naših vedenj o elektronskih dokumentih smo se najprej vprašali, kaj je elektronska dokumentacija, kaj je pri elektronski dokumentaciji »drugače«, kakšne posledice prinaša za arhivsko delo. Odgovore smo poskušali poiskati skupaj, z delom po skupinah, zato se je znotraj skupin razvila živahna razprava o žgoči problematiki, ki je pripomogla tudi k medsebojnemu spoznavanju. Hkrati je bila to osnova za nadaljnje delo. Ob posameznih temah sta predavatelja ves čas svoje podajanje snovi primerjala z našimi idejami.

V nadaljevanju je dr. Christoph Popp predstavil osnovne funkcionalnosti DMS (Document Management System), vključno z zgodovinskim razvojem od srede 80. let 20. stoletja in ob praktičnem primeru prikazal, kako so v Mestnem arhivu v Mannheimu uvedli informacijski sistem za upravljanje dokumentarnega gradiva DOMEA. Seznanil nas je s postopkom evidentiranja novega dokumenta, vključitev v že obstoječo zadevo ali odprtje nove zadeve oziroma zaključek zadeve in končno vključitev v zbirko dokumentarnega gradiva. Spoznali smo pravne podlage elektronskega vodenja dokumentarnega gradiva, standarde za upravljanje elektronskega dokumentarnega gradiva (MoReq, ISO 15489, DOMEA) in priporočke oziroma priporočila za varno uvajanje informacijskih sistemov.

Prvi dan smo končali s predstavitvijo projekta o uvedbi dokumentarnega sistema (DMS) v okrožju Lippe in razmišljanjem, kako svetovati ustvarjalcem v zvezi z upravljanjem dokumentarnega gradiva.

Drugi dan se je seminar začel s predstavitvijo konkretnih primerov pod skupno temo "*Strategije pri vpehljevanju arhivskih zahtev*". Oba predavatelja sta na kratko povedala nekaj o problemih pri uvajanju DMS (Dokument-Management-System), dr. Wettmanova ob primeru Državnega arhiva v Dresdnu, dr. Popp pa ob primeru mesta Mannheim. Nato smo se seznanili še z uvajanjem ITgVB (IT-gestützte Vorgangsbearbeitung) v Saškem državnem arhivu.

V nadaljevanju nam je bil predstavljen tudi *koncept DOMEA* (Dokumentmanagement und elektronische Archivierung im IT-gestützten Geschäftsgang). Koncept so v Nemčiji razvili za potrebe državne uprave in se nanaša na pisarniško poslovanje ter elektronsko arhiviranje v delovnih procesih, podprtih z informacijsko tehnologijo. Leta 2005 ga je javnosti v

Sloveniji prvič predstavila dr. Andrea Hänger iz Zveznega arhiva v Koblenzu.¹ Govorila je predvsem o pomenu in zgodovini koncepta ter dveh različicah koncepta; začetki segajo v leto 1996, drugo, izboljšano verzijo, pa so oblikovali v letih 2003/2004. Na seminarju v Marburgu smo izvedeli več podrobnosti v zvezi z njegovo strukturo in se tako posvetili različnim fazam t. i. življenjskega cikla dokumenta, tudi nastanku, avtorizaciji, dovoljenjem za izdajo, izdaji in končno ponovni obravnavi ali odlogi ter arhiviranju. Koncept DOMEA namreč uvaja zelo podroben postopek izločanja in arhiviranja elektronskega gradiva, vendar za zdaj še ni uveden v arhivsko prakso.²

Zadnja tema tokratnega seminarja so bili *Metapodatki in uporaba teh*. Tako kot pri drugih elementih elektronskega poslovanja smo si tudi tu najprej zastavili vprašanje, kaj metapodatki so in zakaj se uporabljajo. Pri tem smo ugotovili, da so metapodatki še posebej pomembni za elektronske dokumente oz. za elektronsko poslovanje. Tako smo se dotaknili že omenjenega koncepta DOMEA. Le-ta temelji na tri-

stopenjski predmetni hierarhiji za dokumente, mape in datoteke; na vsaki ravni so definirani metapodatki. Definiran niz metapodatkov je mogoče prenesti tudi v shemo XML (eXtensible Markup Language). Tako ga lahko dobavitelji informacijskih tehnologij vključijo v sisteme za upravljanje elektronskih dokumentov.

Seminar se je končal s sproščeno diskusijo o naštetih konceptih. Glede na povedano so ostala odprta še številna vprašanja, na katera tudi predavatelja nista našla končnega odgovora. To je razumljivo, saj digitalna doba ne prizanaša nikomur. Vse nacionalne arhivske stroke se srečujejo s podobnimi problemi tako v Nemčiji tudi v Sloveniji, Švici, Franciji ali Angliji. Vsi potrebujemo novo znanje in izkušnje s tega področja, cilj pa je vsem isti: na eni strani čim boljše sodelovanje med ustvarjalci elektronskih dokumentov in arhivi ter na drugi strani uspešno in dolgoročno arhiviranje le-teh.

*Suzana Felicijan Bratož
Maja Gombač*

¹ Več o tem glej: Andrea Hänger, Funkcionalne zahteve za upravljanje z e-arhivi in arhiviranje: Nemški koncept DOMEA. *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja*. Maribor 4/2005, št. 1, str. 101–106.

² Več o tem: <http://www.kbst.bund.de>.

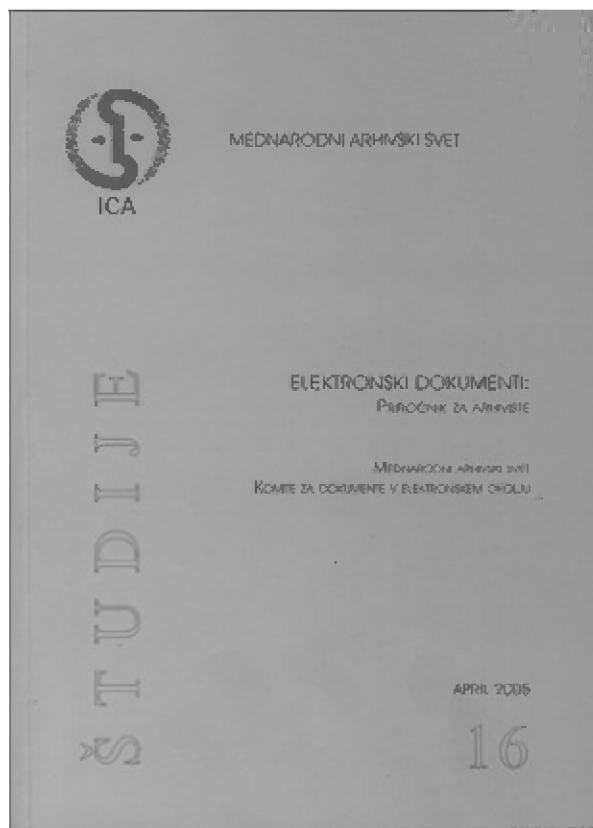
Ocene o publikacijah in razstavah

ELEKTRONSKI dokumenti : priročnik za arhiviste. [Pripravil] Mednarodni arhivski svet, Komite za dokumente v elektronskem okolju ; prevod iz angleškega jezika Sonja Jager in Natalija Glažar. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2006, 100 strani.

Mednarodni arhivski svet je izdal kot številko 16 v seriji Študije publikacijo z naslovom Elektronski dokumenti: priročnik za arhiviste. Po naslovu bi sklepali, da je namenjen predvsem arhivski strokovni javnosti, vendar je uporabnost veliko širša. Čeprav obsega le 100 strani formata B5, lahko v njem najdejo uporabne napotke vsi tisti, ki se pri svojem delu kakorkoli srečujejo z elektronskimi dokumenti, dejavnostmi, namenjenimi dolgoročni hrambi in uporabi ali njihovimi sistemskimi ter organizacijskimi rešitvami.

Priročnik je predstavljen kot rezultat skupinskega dela članov komiteja za dokumente v elektronskem okolju pri Mednarodnem arhivskem svetu. Ta se je v svojem mandatu od leta 2000 do leta 2004 ukvarjal s celostno problematiko elektronskih oblik dokumentov, in to predvsem z arhivskega strokovnega stališča. Vsebina publikacije je bila pripravljena v angleškem jeziku in je bila leta 2005 predstavljena strokovni javnosti na spletni strani Mednarodnega arhivskega sveta. Leta 2006 so v Arhivu Republike Slovenije poskrbeli za prevod v slovenski jezik. Delo sta prevedli Sonja Jager in Natalija Glažar, strokovno recenzijo besedila pa so pripravili Gorazd Perenič, Darija Plevel in Olga Pivk. Njegova vsebina je postala neposredno dostopna slovenski arhivski strokovni javnosti tako v klasični kot tudi v elektronski obliki na spletni strani Arhiva Republike Slovenije.

Posamezna poglavja priročnika so pripravili priznani strokovnjaki za upravljanje elektronskih dokumentov. Tako sta prvo in drugo poglavje z naslovom *Predstavitev in Temeljni pojmi in definicije* delo nemškega arhivista Michaela Wettengela. Ameriški arhivist Michael Miller je avtor tretjega poglavja, poglavja *Vplivi*; govori o vplivih in strateškem nadzoru arhivistov pri nastajanja dokumentacije. Švicarski arhivist Niklaus Bütikofer je napisal četrto poglavje, *Izvajanje zahtev za hrambo dokumentov*. To govori o uresničevanju zahtev za dolgoročno hrambo elektronskih dokumentov. Kevin Ashly, zunanji svetovalec komiteja, zaposlen v Računalniškem centru Univerze v Londonu, je pripravil vsebino petega poglavja, poglavja z naslovom *Dolgoročna hramba*. Norvežan Ivar Fonnes je avtor šestega poglavja, poglavja *Dostop*. Kim Barata je pripravila priloge in usklajevala nastajanje tega priročnika. Andrew MacDonald je bil predsedujoči komiteju in urednik priročnika.

Po uvodnem, prvem poglavju – v njem je predstavljena metodologija podajanja snovi – je v drugem naštetu uporabljena strokovna terminologija. Ta ni niti obsežna niti preveč poglobljena. V njej so razloženi pojmi: arhivska funkcija, dokument, struktura, kontekst in metapodatki ter elektronski sistemi za hrambo dokumentov. Podrobnejše branje vsebine tega poglavja pokaže, da bi bilo dobro dodati še kakšen pojem ali posamezne pojme še poudariti. Tako pri arhivski funkciji pogrešamo poudarek na vrednotenju kot pomembni strokovni dejavnosti, ali pri dokumentu ugotovitev, da ta ni zgolj dokaz o dejanju, ampak tudi dokaz o stanju nečesa v času in prostoru. Tudi o kontekstu in metapodatkih bi bilo z arhivskega stališča mogoče še kaj dodati. A v komiteju so se že v zgodnji fazi nastajanja vsebine odločili, da z navedenimi opredelitvami pojmov omogočijo zgolj temeljno razumevanje njihovih vsebin pri uporabi priročnika, pisci besedil pa so tem usmeritvam le sledili. Kljub mnogim poenostavitvam se zastavljenemu cilju v smislu njegove "univerzalne uporabnosti" ni bilo preprosto približati. S pripravljeno vsebino so skušali nagovoriti posameznike iz različnih okolij, z različnim arhivskim strokovnim znanjem in tradicijami, predvsem pa z različnimi realnimi možnostmi.

V tretjem poglavju so predstavljeni strateški postopki, s katerimi bi izboljšali končne rezultate upravljanja dokumentov. Ti obsegajo od oblikovanja ustreznih politične volje, uvajanja pravnega okolja, v katerem lahko dokumenti živijo svojo pravo življenje, pa vse do oblikovanja različnih partnerstev pri reševanju problemov v zvezi z dolgoročno hrambo in arhiviranjem, pa tudi do opredelitev menedžmenta, za izvedbo samega dolgoročnega varovanja in ohranjanja občutljivih elektronskih vsebin. Kar zadeva strokovno arhivsko stališče, najdemo v tem poglavju mnoge usmeritve in napotke o osnovnih postopkih in možnostih, na podlagi katerih bodo elektronski dokumenti ohranjeni tako, da bodo uporabni kot arhivsko gradivo. Pri tem moremo poudariti navedene priložnosti in obveznosti, ki se v tem procesu ponujajo arhivistom.

V četrtem poglavju priročnika so oblikovane zahteve po dolgoročni hrambi elektronskih oblik dokumentov. Vsebina poglavja je na načelni ravni v veliki meri za naše razmere že upoštevana tako v veljavnih zakonskih kot tudi v podzakonskih aktih. Za arhiviste je brez dvoma zanimiv seznam dejavnosti v sedmih korakih, ki jih je potrebno upoštevati za dolgoročno hrambo. Te kažejo na pomen in položaj arhivistov v celotnem življenjskem ciklu elektronskih dokumentov. V priročniku so ocenjene kot nezanemarljive, še posebej tiste v zvezi z valorizacijo vsebin, ki so nastale v elektronskih okoljih.

Peto poglavje priročnika opisuje pristope pri dolgoročni hrambi elektronskih dokumentov. Pri tem je dolgoročnost določena kot čas, ki je daljši od življenjske dobe sistemov, v katerih so nastali dokumenti, ki jih je potrebno dolgoročno hraniti. Če primerjamo določila slovenske zakonodaje z usmeritvami v priročniku, vidimo, da je te vsebine s tehnično tehnološkega stališča mogoče primerjati med seboj.

Šesto poglavje obravnava kompleksno področje dostopa do elektronskih dokumentov. Pri tem je posebej poudarjeno vprašanje pooblastil za dostope do elektronskih oblik dokumentov, to pa je potrebno razumeti kot potrebo po uravnavanju med tehnološkimi možnostmi, zahtevami demokracije in pri varovanju zasebnosti. V tem kontekstu se pojavlja problem, za katerega se uveljavlja pojem "digitalna ločnica", ki nastaja med posamezniki, ki imajo možnosti dostopa do digitalnih vsebin in tistimi posamezniki, ki tega niso zmožni. To dejstvo ima številne, lahko tudi hude posledice za celotno informacijsko družbo. Seveda pa je to samo en pogled na spekter tovrstnih problemov. Drugi zorni kot se nanaša na dolgoročno zagotavljanje dostopov do elektronskih oblik dokumentov. Že sama delitev uporabniških potreb po dokumentih kot "dokazih" na eni strani in "informacijah" na drugi vodi do diferenciacije na ravni rešitev in zahtev komuniciranja med uporabniki in v arhiv-

skih ustanovah ohranjenih podatkovnih celot elektronskih ali klasičnih vsebin.

Na koncu priročnika najdemo še seznam članov odbora kot prilogo A in prilogo B z naslovom Dodatno branje. V njej so povzetki vsebin in spletni naslovi za dodatna branja po posameznih poglavjih. Čeprav je število navedb za posamezna poglavja omejeno zgolj na pet, pomenijo odlično iztočnico za nadaljnje raziskovanje posameznih problemov. Vrednost tega poglavja tako ni zgolj v navajanju izbranih spletnih povezav, ampak predvsem v izvlečkih, ki omogočajo uporabniku že na začetku jasnejši pregled širšega stanja, ki je sicer datirano v leto 2004 in je relevantno tudi leta 2006.

Vsebina priročnika je na mednarodni ravni brez dvoma zanimiva sama po sebi, saj daje odgovore na mnoga arhivska strokovna vprašanja, a hkrati s tem odpira nova, na katera bo potrebno še poiskati odgovore. Priročnik sam po sebi tudi nikakor ni dovolj za uveljavljanje konkretnih rešitev pri vsakdanjem delu s področja celostnega obravnavanja elektronskih oblik dokumentov. V posameznih primerih bo potrebno poseči še po dodatnih dokumentih tehnološko tehnične, organizacijske, varnostne in še kakšne narave.

V slovenski arhivski teoriji in praksi pa prevod priročnika predstavlja skupaj s prevodom publikacije *MoReq: model zahtev za upravljanje elektronskih dokumentov* množico objavljenih strokovnih prispevkov in sprejeto zakonodajo, ki zadeva dolgoročno hrambo elektronskih dokumentov dobro teoretično okolje za nadaljnji razvoj dejavnosti, povezanih z dolgoročno hrambo tovrstnih dokumentov.

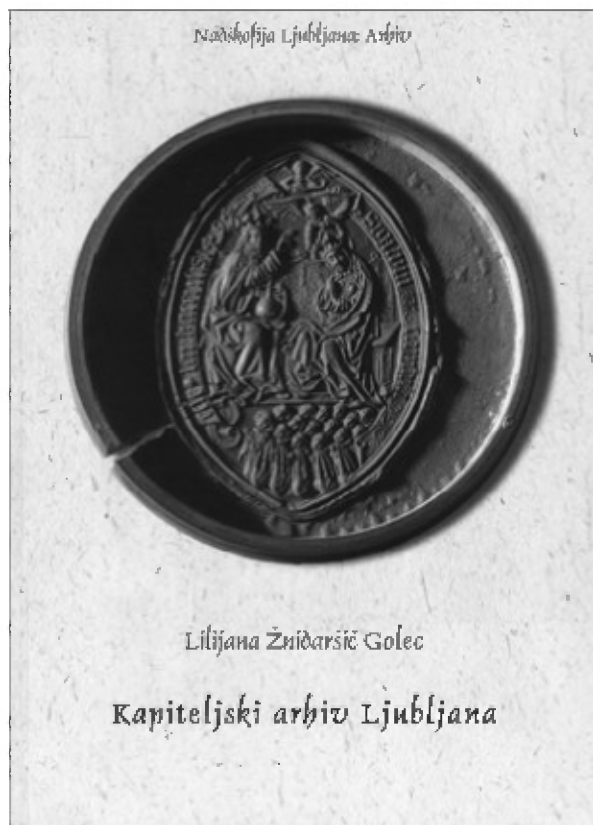
Glede na dinamiko splošnega razvoja informacijske tehnologije in njen vpliv na izdelavo, uporabo in hrambo e-dokumentov v sodobni slovenski družbi ter glede na probleme, ki se pojavljajo s tem v zvezi, bo tudi v prihodnje potrebno poskrbeti za ažurne prevode različnih strokovnih besedil v slovenski jezik. Prevajanje teh bo v prihodnosti še pomembnejše, saj dolgoročna hramba e-dokumentov ni več v razmeroma omejeni domeni javne arhivske službe, kot je bila doslej. Z novo zakonodajo ta prehaja v pristojnost širokega kroga zainteresirane javnosti, ki potrebuje jasna in konkretna navodila ter izdelana strokovna stališča, vključno s posodobljeno terminologijo. Priročnik v tem kontekstu brez dvoma predstavlja dobro prakso, ki jo je treba v Sloveniji nadaljevati in razširiti še na druga strokovna arhivska področja.

Miroslav Novak

Lilijana Žnidaršič Golec, Kapiteljski arhiv Ljubljana, Inventar fonda, Zv. 1: fasc. 1–60, Nadškofija Ljubljana, Arhiv, Priročniki 3, Ljubljana 2006, 304 strani

Dr. Lilijana Žnidaršič Golec je izdala prvi zvezek inventarja fonda Kapiteljski arhiv Ljubljana, ki je sad njenega več kot desetletnega dela v Nadškofijskem arhivu Ljubljana. V inventarju je sistematično popisala prvih 60 fasciklov fonda, v katerih je ohranjeno najstarejše in najdragocenejše arhivsko gradivo ljubljanskega stolnega kapitlja, ki izvira iz obdobja od leta 1394 do leta 1777. Večina gradiva je iz obdobja od ustanovitve ljubljanske škofije in kapitlja v letih 1461–1462 do srede 18. stoletja.

Kratkemu nagovoru in zahvali sledi zelo natančna ter slikovita predstavitev zgodovinskega razvoja ljubljanskega stolnega kapitlja od njegovih začetkov do današnjih dni. Tako izvemo najpomembnejše podatke o tej ustanovi: kaj je stolni kapitelj, kakšne so njegove naloge, kako je kapitelj sestavljen ter kako deluje, kdo so kanoniki, kakšni so njihovi nazivi, pravice in dolžnosti, kako so kapitelj v njegovi zgodovini zaznamovala številna dogajanja in kako je vplival na okolje, v katerem je deloval. Historiatu ustvarjalca sledi historiat fonda. V njem je avtorica opisala načine urejanja in popisovanja fonda Kapiteljskega arhiva Ljubljana od tridesetih let 19. stoletja, ko je nastal prvi popis 267 fasciklov fonda, do današnjih dni. Sledijo seznam uporabljenih kratic, skrbno izbrani seznam (objavljenih in neobjavljenih) virov in literature (splošna in priročna dela ter posebna dela), v katerih je omenjen ljubljanski stolni kapitelj ter pregleden in natančen opis popisnih načel in elementov popisa, na podlagi katerih je avtorica oblikovala inventar. Pri tem je treba omeniti, da avtorica, kar zadeva inventar, ločuje dve obliki popisovanja, ki sta ga določali dve osnovni vrsti arhivskega gradiva v tem fondu: listinsko gradivo na pergamentu, ki je bilo iz fonda izločeno in vključeno v že obstoječo listinsko zbirko Nadškofijskega arhiva Ljubljana, vendar je vključeno v pričujoči inventar, ter spisovno gradivo. Pergamentne listine, ki so bile iz fonda izločene, so primerno označene. Gradivo je popisano na dveh ravneh, kot posamezni dokumenti (pergamentne listine in spisovno gradivo) ter kot zadeve (spisovno gradivo s sorodno vsebino). Skupni popisni elementi v inventarju so signatura (tehnične enote in popisne enote), časovni obseg gradiva, čas (in kraj) nastanka, regist oziroma vsebina popisne enote ter jezik. Za pergamentne listine je avtorica uporabila še popisne elemente: pravni status (izvirnik ali kopija), pisna podlaga, ime izstavitelja (in overitelj), ohranjenost pečata in objava. Pri popisovanju zadev je upoštevala najnižjo in najvišjo številko popisne enote v zadevi, opisala skupno vsebino, popisala vsako posamezno enoto v zadevi po številkah z opisom vsebine, časa (in kraja) nastanka.

Shematičnemu prikazu popisa listinskega in spisovnega gradiva (na obeh ravneh) sledi glavni del inventarja, popis arhivskega gradiva. Natančno izdelani popis nam razkriva bogato vsebino fonda, v katerem so shranjeni papeške bule potrditev novih ljubljanskih škofov, spisi v zvezi z imenovanji oz. posvetitvami škofov, gradivo kanoničnih vizitacij, vizitacij ad liminum, poročila o stanju škofij(e), prošnje in priporočila v zvezi s kandidaturami ljubljanskih kanonikov, konstitucije ljubljanskega stolnega kapitlja, vizitacijski zapisniki, spisi o sinodah v Gornjem Gradu in Ljubljani, gradivo o ljubljanskih cerkvah, gradivo samostana klaris v Ljubljani, uršulinskega samostana v Ljubljani, frančiškanskih samostanov v Ljubljani in Nazarjah, kartuzijskega samostana v Bistri, jezuitskega kolegija v Ljubljani, beneficija BDM v meščanskem špitalu v Ljubljani ter beneficija pri oltarju sv. Marije Magdalene v ljubljanski stolnici, gradivo župnij Dob, sv. Peter pri Ljubljani, Mengeš, gradivo o škofijski posesti in premoženju ljubljanske škofije, prepisi kupnih, kupoprodajnih in drugih listin, normalije, podelitve odpustkov in še veliko drugega, za zgodovino ljubljanske cerkve in širšo zgodovino zelo zanimivega arhivskega gradiva.

Knjigo zaključujejo kazali osebnih in krajevnih imen ter povzetek v nemškem jeziku. Vodilo avtorici pri navajanju imen je bilo slovenjenje osebnih imen ter bolj ali manj očitno slovenskih priimkov. Poslovenjenemu priimku v kazalu sledi v oklepaju ena ali več

oblik istega priimka, v katerih je izvirno omenjen v gradivu. Pri zapisovanju krajevnih imen je avtorica uporabljala današnje poimenovanje, identična krajevna imena pa je dosledno natančneje locirala. Pri danes dvojezičnih krajevnih imenih je v kazalu upoštevala tudi nemško oziroma italijansko poimenovanje. Knjigo spremlja tudi bogato slikovno gradivo po izbiri avtorice, ki ilustrira zgodovino kapitlja in vsebino arhivskega gradiva, predstavljenega v inventarju.

Z inventarjem fonda Kapiteljski arhiv Ljubljana smo dobili nov, temeljit in uporaben arhivski pripomoček, za katerega avtorici čestitamo.

Inventar je izdal Nadškofijski arhiv Ljubljana v sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije, založila pa Stolni kapitelj v Ljubljani in Nadškofija Ljubljana.

Danijela Juričić Čargo

Zorka Skrabl, Meta Matijević: Novomeška trgovina in trgovci: Razstava in katalog Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo Mesto, Ljubljana 2005, 73 strani

V prostorih Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino na gradu Grm v Novem mestu smo 18. oktobra 2005 odprli razstavo in predstavili spremljajoči katalog avtoric Mete Matijević (do leta 1900) in Zorke Skrabl (od leta 1900 do 1965), v katerem sta predstavili novomeško trgovino in trgovce.

Po zanimivi in odmevni razstavi o bombardiranju dolenjske prestolnice je bila to že druga razstava, ki je na podlagi izvirnega arhivskega gradiva predstavila zaokroženo tematsko vsebino oziroma področje, ki pomeni zanimiv kamenček v mozaiku zgodovinske podobe Novega mesta.

Vsebinsko sta razstava in katalog razdeljena na tri poglavja.

V prvem delu poglavja Meta Matijević predstavlja kratek oris novomeške trgovine in trgovstva do leta 1900. Med razlogi za ustanovitev Novega mesta leta 1365 navaja, da so neposredno povezani tudi s trgovanjem. V nadaljevanju avtorica podrobno analizira vzpone in padce v razvoju trgovine in predstavlja vzroke, ki so privedli do tega (požari, epidemije kuge, Vojna krajina ...). Predstavljeni so tudi že prvi trgovci in trgovski izdelki ter blago, s katerim se je najpogosteje trgovalo.

V drugem delu (namenjenem obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja, ko je zaradi potreb države in drugih institucij nastalo več seznamov), je razvoj trgovine mogoče spremljati veliko podrobneje in kontinu-

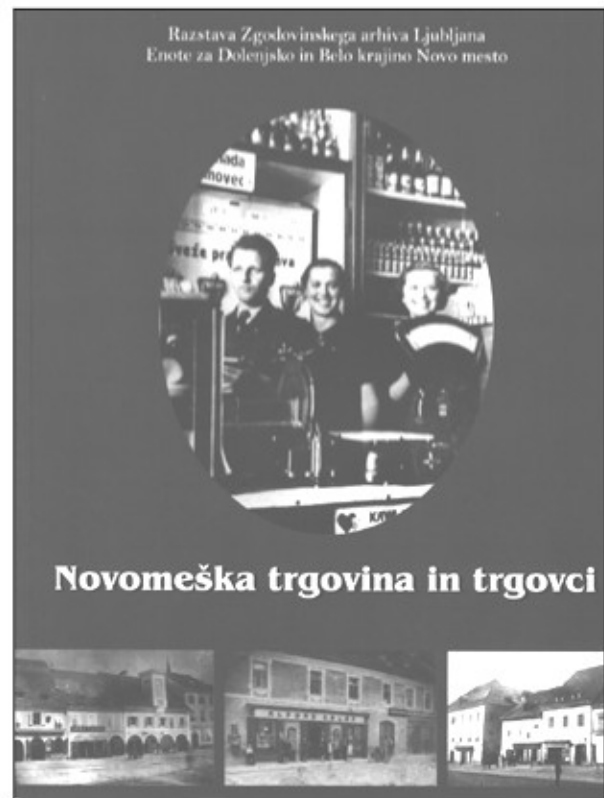
irano. Avtorica podrobneje z imeni predstavlja najpomembnejše trgovce tistega obdobja ter izdelke in blago s katerim so trgovali.

Tretji del obsega čas druge polovice 19. stoletja in je zaradi dobro ohranjenega arhivskega gradiva zelo dragocen vir za prikaz ne le obravnavane tematike, ampak tudi arhitekturnega razvoja starega mestnega jedra. Prav tu so imeli trgovci svoje trgovine, omenjeni pa so tudi kramarji, ki so lahko prodajali le določeno kramarsko blago.

Zorka Skrabl je svoj prispevek predstavila v dveh poglavjih, in sicer najprej predstavlja pregled novomeške trgovine in trgovstva od leta 1900 do 1945, v drugem pa trgovino po letu 1945.

V prvem delu poglavja avtorica predstavlja gospodarski položaj Novega mesta v prvi polovici 20. stol. in podrobni seznam 308 trgovcev, sejmarjev in kramarjev na območju Mestne občine Novo mesto ter deloma Kandije (v obdobju od leta 1900 do konca druge svetovne vojne), tudi vrsto trgovine in čas delovanja. Seznam je povzet po obrtnem registru, ki ga je vodilo Sreško načelstvo oziroma Okrajno glavarstvo Novo mesto, obrtnih registrih Trgovinske in obrtne zbornice ter sodnih registrih Okrožnega sodišča Novo mesto.

V nadaljevanju avtorica predstavlja gremij trgovcev za politični okraj Novo mesto, ki se je kasneje preimenoval v Združenje trgovcev za srez Novo mesto.

V tretjem poglavju – trgovina po letu 1945 je v uvodu predstavljeno katastrofalno povojno gospodarsko stanje; takrat je hud udarec doživela tudi trgovina.

Podrobneje so naštetih lokali, ki so bili uničeni. Sledili so reorganizacija trgovske mreže v na novo nastali državi, nacionalizacija, ustanavljanje Okrajnih magazinov ...

V letu 1946 je bila večina trgovin v Novem mestu še zasebnih (sledí seznam le-teh, glede na izbiro blaga), leta 1965 pa zasebne trgovine skoraj niso bile več omenjene.

Poglavitni problem trgovine obravnavanega obdobja vidi avtorica v premajhnih in neustreznih prodajalnah, zastarelih osnovnih sredstvih, slabi tehnični opremljenosti, pomanjkanju skladišč ..., po drugi strani pa je bila preskrba v tem času zelo nezadovoljiva, pomanjkljiva in vprašljiva glede na kakovost.

Sklep – Želimo si, da bi se ukvarjanje s tematskimi sklopi, namenjeno krajevni zgodovini (domoznanzstvu) v Novem mestu nadaljevalo, saj opažamo, da prav temu področju zgodovine posvečamo premalo pozornosti. Zato naj bo današnji prispevek spodbuda raziskovalcem in drugim ljubiteljem lokalne zgodovine.

Brane Kozina

Milan Škrabec, Narod naš dokaze hrani: stare razglednice, Arhiv Republike Slovenije (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Katalogi; zv. 25), Ljubljana 2005, 120 strani

S tem naslovom, ki si ga je avtor istoimenske razstave in publikacije Milan Škrabec sicer izbral iz gesla razglednice, ki jo je med vojnima izdal Klub koroških Slovencev Maribor, je Arhiv Republike Slovenije konec leta 2005 izdal zanimivo slikovno publikacijo, namenjeno predstavitvi starih razglednic slovenskih krajev, ki so danes v sestavi sosednjih držav, to je Avstrije in Italije. Kot ugotavlja avtor, je namreč pestrost razglednic zelo velika. V pomoč so lahko pri spremljanju razvoja turizma, političnih bojev, gospodarstva, arhitekture, videza in spreminjanja kulturne krajine, šolstva, vojaških dogodkov, društev, ... Glavni namen te razstave in publikacije je bil ob pomoči zgodnjih razglednic prikazati obstoj Slovencev v pokrajinah, ki danes ne sodijo v okvir Republike Slovenije in niti več k slovenskemu narodnostnemu ozemlju. Vsaka razglednica je opremljena z nekakšno osebno izkaznico s temi elementi: čas nastanka oz. kdaj je bila razglednica odposlana, kdo je založnik, izdajatelj in fotograf. Za vsak kraj je najprej navedeno slovensko, potem pa nemško oz. italijansko ime.

Dodatna popestritev in pomembna informacija pa je ta, da avtor navaja za posamezne kraje (če je bilo pač mogoče) tudi število prebivalcev na podlagi ljudskega štetja 1910 ter koliko je bilo Slovencev in koliko Nemcev.

V publikaciji so najprej predstavljeni kraji na avstrijskem Koroškem. Uvodno razglednico iz tega sklopa predstavlja razglednica s faksimilom originalne listine z rezultati koroškega plebiscita, ki je bil 10. 10. 1920. Nato se začnejo vrstiti razglednice koroških krajev: na prvi razglednici iz tega sklopa lahko vidimo Ziljanke v narodni noši, nato kraj Goriče v Ziljski dolini oz. Vinteče pri Goričah, kjer se je rodil Matija Majar Ziljski, avtor programa Zedinjene Slovenije iz leta 1848. V njegovi rojstni vasi je bilo leta 1910 vseh 58 prebivalcev Slovencev. Sledi razglednica Bistrice na Zilji, ki je v nemškem jeziku. Nato nemška razglednica Dobrača, najvišjega vrha beljaških Alp. Potem si od zahoda proti vzhodu sledijo prelepe koroške vasice, ki imajo dandanes žal večinoma nemški značaj, čeprav so bile še leta 1910 popolnoma ali v veliki večini slovenske. Iz razglednic ni izvzeto niti deželno glavno mesto Koroške Celovec; z razglednic spoznamo bogato športno in kulturno življenje celovških Slovencev pred prvo svetovno vojno. Tako so objavljene razglednice s fotografijo telovadnega odseka "Orel" v Celovcu in tamkajšnjega prvega koroškega tamburaškega društva "Bisernica" ter fotografija uprizoritve gledališke igre Miklova Zala v Celovcu. Skratka, na podlagi razglednic lahko sklepamo, da se morajo danes koroški Slovenci bojevati za dvojezične napise za tiste kraje, ki so bili še pred 90 leti povsem slovenski.

V drugem delu publikacije pa so predstavljeni kraji iz Goriške, Trsta in Istre iz obdobja pred prvo svetovno vojno in med obema vojnoma. Poleg razglednic krajev so objavljene tudi nekatere razglednice, ki

prikazujejo italijansko propagando. Tako je že na začetku tega razdelka objavljena zanimiva razglednica, odposlana leta 1915, ki prikazuje koprsko mestno hišo s Triglavom v ozadju in barvno italijansko državno zastavo v ospredju. To nedvomno jasno kaže italijanske ozemeljske težnje v zvezi s takratnim avstrijskim Primorjem. Sledi razglednica "Odrešenega Kobarida" iz leta 1916, z nacionalnega vidika pa sta najbolj "boleči" dve razglednici: prva prikazuje mejni kamen med Italijo in staro Jugoslavijo na Triglavu, druga pa italijanskega vojaka, ki v popolni vojni opremi varuje rapalsko mejo (v ozadju Triglav). Nato sledi prikaz krajev v Soški dolini. Pomemben del zajema tudi prikaz Trsta, zlasti zgradb, ki so veliko pomenile tržaškim Slovencem tako s kulturnega kot gospodarskega stališča: npr. nova šolska stavba družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu pri Sv. Jakobu, Narodni dom v Trstu. Sledijo razglednice iz krajev v okolici Trsta (Opčine, Nabrežina, Prosek, Sv. Križ, Devin, Repentabor). Na koncu so predstavljene še razglednice Gorice (vse fotografirane še pred pustošenjem med 1. svetovno vojno), Števerjana in Zabnic ter Sv. Višarj.

Kot je bilo omenjeno že na začetku, je avtor razstave in publikacije Milan Škrabar, pri zbiranju gradiva sta mu pomagala Marko Korenčan in Zmago Tančič, recenzijo besedila je pripravil doc. dr. Boris Golec. Publikacijo je izdal Arhiv Republike Slovenije, ki je pripravil v svojih prostorih tudi razstavo na to temo.

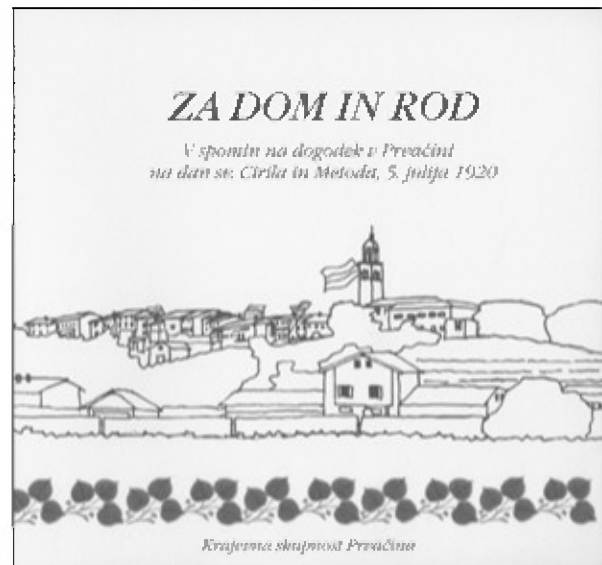
Damjan Hančič

Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič: Za dom in rod. V spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920. Krajevna skupnost Prvačina in Pokrajinski arhiv Nova Gorica, Prvačina 2006, 32 strani

Ob krajevnem prazniku, ki ga v Prvačini obeležujejo 5. julija, so v spomin na spopad med udeleženci procesije ob prazniku sv. Cirila in Metoda in karabinjerji na ta dan leta 1920 izdali publikacijo, ki je namenjena širši predstavitvi tega dogodka.

Sama publikacija je razdeljena na kratek predgovor in dve glavni poglavji, prvo poglavje samo pa je razdeljeno na štiri samostojne sestavke. Predgovor je prispeval Robert Černe, predsednik sveta KS Prvačina. Predstavil je vzroke za nastanek publikacije in njen namen ter se zahvalil vsem, ki so sodelovali pri njenem nastanku.

Prvo poglavje O Ciril-Methodovih slovesnostih skozi čas deluje kot daljši uvod, potreben za boljše razumevanje dogajanja in kot samostojno besedilo. Nastalo je na osnovi literature, časopisnih in arhivskih virov.

Prvi sestavek, sestavek Sv. Ciril in Metod, slovanska blagovestnika, predstavlja njuno življenje in delo. Brata Ciril (826/7–869) in Metod (815–885), Grka iz Soluna, sta v šestdesetih in sedemdesetih letih 9. stol. delovala med Slovani na Moravskem in v Panoniji. Pri širjenju krščanstva sta v bogoslužju uporabljala slovanski jezik in glagolico; za to sta dobila priznanje papeža Hadrijana II. Njuno delovanje je bilo za Slovane velikega političnega, narodnostnega, kulturnega in verskega pomena.

Sledi sestavek Češčenje sv. Cirila in Metoda na Slovenskem v starejši dobi. Najprej so ju častili predvsem Slovani, šele papež Leon XIII. pa je leta 1880 njun god zapovedal praznovati v katoliški Cerkvi na dan 5. julija. Pri nas je bilo češčenje živo ves čas, sredi 19. stol. ga je pospeševal tudi Anton Martin Slomšek. S širjenjem narodne zavednosti in vseslovanstva pa je dobilo njuno slavljenje še domoljubni, narodnobudiljski in na koncu tudi posvetni značaj. Tako je bila leta 1885 ustanovljena narodnoobrambna organizacija Družba sv. Cirila in Metoda. Skrbela je za slovenske izobraževalne ustanove tam, kjer šolske oblasti niso dovolile tovrstnih javnih ustanov. Delovala je na osnovi podružnic, ki so zbirale sredstva za njeno delovanje. Sprva je imela slogaški značaj, nato pa liberalnega.

O tem, kako je navdušenje nad solunskima bratoma raslo na Primorskem, prikazuje tretji sestavek: Ciril-Methodova praznovanja na Primorskem med leti 1880 in 1919. Slavja njima v čast so bila najbolj razširjena v Trstu in na Goriškem. Postala so izraz narodne zavednosti in slave obeh svetnikov. Praznovanja s kresovanji so potekala v številnih krajih v obliki verskih obredov ali še pogosteje veselice. Njihovo organizacijo pa so prevzemale podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda. Prva svetovna vojna je to dejavnost prekinila.

V sestavku Ciril-Methodova slavja v Prvačini do

dogodka leta 1920 je prikazano dogajanje na krajevni ravni. V Prvačini, kjer sta sv. Ciril in Metod sozaveznika, je bilo prvo znano slavlje v njuno čast leta 1882. Oktobra 1887 je bila tu ustanovljena podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je v začetku obsegala tudi sosednje kraje. Leta 1894 je nastala samostojna prvaška podružnica in samostojna prvaška ženska podružnica Družbe. Liberalno-klerikalni prelom je bilo čutiti tudi v Prvačini. O tukajšnjih proslavah govorijo časopisna poročila. Podobno kot drugod je tudi tu ustavila delovanje 1. svetovna vojna.

Poglavje V Prvačini, na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920 obravnava ta dogodek. Dogajanje tega dne je moč na kratko povzeti tako: italijanska zasedba Primorske po 1. svetovni vojni je prinesla strog režim, ki je vseboval raznarodovalne težnje. Zato se je Primorska pripravila na slavnostno počastitev praznika sv. Cirila in Metoda; tako je bilo tudi v Prvačini.

Kraj je bil 5. julija 1920 slavnostno okrašen s slovenskimi zastavami, domačini in ljudje iz sosednjih krajev so se zbirali za procesijo k prvaški cerkvi. Karabinjerji so v tem videli iredentistično manifestacijo. Začeli so na silo pobirati slovenske zastave na hišah, a jim ni povsod uspelo. Pred cerkvijo so ustavili procesijo in župnika Primožiča prisilili, da je ljudem povedal, da se morajo raziti in izročiti slovensko zastavo, ki je bila na čelu sprevoda. Ker ljudje niso popustili in so hoteli orožniki to opraviti na silo, je prišlo do prerivanja in tepeža ter streljanja na procesijo. V spopadu je bilo ranjenih 15 domačinov, štirje med njimi huje, in trije Italijani, zastave pa niso dobili. Ljudje so se razbežali, župnik Primožič pa je bil aretiran kot glavni hujskač, a je bil po štirih urah izpuščen zaradi širjenja razburjenja med ljudmi.

Dogajanje je prikazano z uporabo arhivskega vira in citiranjem člankov v slovenskem časopisu: Goriški straži, Edinosti, Delu in Slovencu. Odsotnost člankov italijanskega časopisa odtehta citiranje iz italofilskega Goriškega Slovenca in komentar Edinosti o pisanju v časopisih "Il Piccolo" in "Il Lavoratore". Publikacija objavlja tudi spominski zapis Marije Koršič, ki je bila priča tega dogodka.

Slikovno gradivo publikacije predstavljajo razglednice Prvačine z začetka 20. stoletja, fotografija, ki prikazuje domačo sokolsko pihalno godbo, fotografije štirih hudo ranjenih in župnika Jožeta Primožiča, fotografija pričevalke Marije Koršič s sestro in bratom, fotografiji sprejemnice (tj. vpisne listine v Družbo sv. Cirila in Metoda) in nabiralnika darov za to družbo, fotografske reprodukcije treh člankov o prvaških dogodkih in poročila o protestu predstavnikov Goriške sokolske župe ob pritiskih italijanskih okupacijskih enot na Slovence v novembru leta 1918.

Publikacija tako podrobneje prikazuje enega od številnih italijanskih napadov na slovenstvo že pred sklenitvijo rapalske pogodbe novembra 1920 in jasno

kaže napoved, kakšna bo politika Italije do Slovencev. Ob takem ravnanju je bil požig Narodnega doma v Trstu dober teden po prvaškem dogodku, tj. 13. julija 1920, le vrh ledene gore.

Miloš Fon

120 let Turističnega društva Ptuj – 1886–2006, Zgodovinski arhiv na Ptuj, uredila Katja Zupanič, Ptuj 2006, 60 strani, razstava v refektoriju minoritskega samostana na Ptuj, avtorica Katja Zupanič, 16. do 26. junij 2006

120-letnico Turističnega društva Ptuj je ob številnih prireditvah zaznamovala tudi publikacija, ki je izšla na pobudo Turističnega društva v Zgodovinskem arhivu na Ptuj. Glede na to, da je ob 110-letnici društva Zgodovinski arhiv pripravil zelo odmevno razstavo, ki jo je dopolnjevala spremljajoča publikacija, smo se v dogovoru z vodstvom Turističnega društva odločili, da v počastitev 120-letnice društva ponovno pripravimo jubilejno publikacijo, tokrat v manjšem obsegu (zaradi finančnih težav), s poudarkom na delovanju in dosežkih društva v obdobju od leta 1991 do danes.

Spoštljiva starost društva kaže, da so se nekateri Ptujčani že v preteklosti zavedali zgodovinskega in kulturnega bogastva Ptuja, ki je sicer vedno privlačilo (po)potnike od blizu in daleč. V 120-letni zgodovini je Turistično društvo Ptuj ves čas skrbelo za lepši in

Z razstave Turističnega društva v refektoriju minoritskega samostana na Ptuj, junij 2006

urejen videz mesta, njegove okolice ter dobro počutje obiskovalcev.

Ker se je bilo treba organizirano lotiti skrbi za videz mesta in razvoja turizma, so Ptujčani 23. januarja 1886 ustanovili Olepševalno društvo Ptuj (Verschönerungs Verein Pettau). Ker so bili med člani dovolj vplivni ljudje, ki so društvu lahko pomagali tudi finančno, je tako postalo eno najdejavnejših v mestu. Prvotnemu imenu so dodali še tujskoprometno društvo (Verschönerungs und Fremdenverkehrs Verein). Med letoma 1890 in 1895 so ob pomoči občine in premožnejših meščanov zgradili mestno kopališče, uredili park ob Dravi, nekaj let pozneje so tam postavili ličen paviljon za koncerte, na novo zasadili Ljudski vrt in zgradili leseno gostišče Švicarijo, ki je postalo eno najlepših na Ptuj. V skrbi za pospešitev turizma so člani Olepševalnega in tujskoprometnega društva skrbeli za turistično propagando s plakati, objavami v časopisih in razglednicami. Te pa niso bile zgolj zasluga društva, temveč so odražale okus in želje takratnega časa. Leta 1895 je na pobudo tujskoprometnega društva izšel prvi pravi popotni priročnik Ptuj in okolica; to je pomenilo velik korak k večji prepoznavnosti Ptuja. Leta 1893 se je

društvu porodila zamisel o ustanovitvi Muzejskega društva. Društvo je takoj nato začelo urejati prve muzejske zbirke. Kljub prizadevanju društva, da bi Ptuj postal turistično mesto, je bil za obdobje do prve svetovne vojne za Ptuj značilen tranzitni promet, mesto pa je imelo tudi težave s pomanjkanjem prenočišč. Do druge svetovne vojne je dejavnost društva nekoliko usahnila, vzroke pa gre vsekakor iskati v težkem finančnem položaju, v katerem se je društvo znašlo. Še vedno pa so si prizadevali za čistočo v mestu in pospešitev turizma. Mesto je imelo v letu 1940 le en hotel, pet restavracij in tri gostilne. Pred vojno je privabljal največ turistov iz Gradca in z Dunaja. 1. decembra 1942 je bilo društvo s prihodom okupatorja ukinjeno, ponovno pa je oživel pred 53 leti, 30. januarja 1953. Skupina posameznikov je s svojimi akcijami društvu želela povrniti staro slavo in prinesiti mestu dohodek od turizma. Še vedno so največ skrbi posvečali urejanju okolja (urejanje zelenic v mestnem parku, na Grajskem hribu in v Ljudskem vrtu), kot tudi skrbi za tujce, ki so obiskali Ptuj. Nenehno so opozarjali na slabe razmere v turizmu in gostinstvu, saj je v petdesetih letih na Ptuj primanjkovalo prenočišč za tujce, gostinski lokali pa so bili na nizki ravni. V okviru društva so tako delovale številne sekcije, ki so s svojim delom pripomogle k večji prepoznavnosti in urejenosti Ptuja.

Velika pridobitev za društvo in turiste je bila ustanovitev Turist biroja leta 1963. Skrbel je za dajanje informacij, prodajo razglednic in spominkov ter organizacijo kulturnih prireditev in izletov. Društvo je bilo v naslednjih letih pobudnik številnih prireditev, ki so bistveno posegle v ptujsko dogajanje, nekatere pa so postale tradicionalne (kurentovanje, akcije Očistimo okolje, okrasitev oken in balkonov v mestu s cvetjem ...). Marsikatera zamisel, ki je nastala pri Društvu, pa je bila izpeljana v okviru Občinske turistične zveze Ptuj, ustanovljene v decembru 1976. V osemdesetih letih je uspelo komisiji za turistične spominke doseči, da so v ptujskih prodajalnah dobili ustrezno mesto domači izvorni spominki: kurent, oljenka, klopotec ... Društvo je uspešno predstavljalo turistično ponudbo Ptuja na raznih sejmi doma in v tujini, postavili so informacijske table, organizirali izlete, izdali barvi prospekt Ptuja v več jezikih ...

V devetdesetih letih je bilo delovanje društva še naprej usmerjeno v promocijo, ohranjanje ter oživljanje bogate kulturnozgodovinske dediščine Ptuja. Na pobudo društva so bile izpeljane številne akcije, ki so oživile staro mestno jedro (postavitev cvetličnih korit, pleskanje starih mestnih vrat, zasaditev cvetličnega parka Evropark). Od leta 1990 je na Ptuj vsako leto prireditev Dobrote slovenskih kmetij. Pobudnik je bilo Turistično društvo Ptuj. V društvu skrbijo tudi za obujanje starih običajev (prangerjada, blagoslov konjev) in na tak način privabljajo v mesto

številne obiskovalce. Poseben pomen pripisujejo praznovanju svojih obletnic, saj jim vsaka predstavlja novo iztočnico za nadaljnje delo.

Mesto se ponaša tudi z najvišjimi priznanji v tekmovanjih, ki jih spodbujajo projekti *Moja dežela - lepa in gostoljubna*, *Narodi v razcvetu* in *Entente Florale*.

Zavedajo se, da prijaznejšo in bolj kakovostno turistično ponudbo ustvarjamo vsi, zato si v društvu prizadevajo, da bi bilo boljše sodelovanje z občino, lokalno turistično organizacijo, muzejem, temami in drugimi dejavniki, ki se ukvarjajo s turizmom. V turizmu so pomembne malenkosti, poudarjajo in si obenem želijo, da bi Ptujčani bili resnično ponosni na svoje lepo mesto.

Publikacijo bogatijo tudi številne razglednice in fotografije, prevod v nemški jezik je pripravila Marija Hernja Masten, v angleškega Nada Jurkovič. Ob izdaji publikacije je bila v začetku junija v prostorih Mestne občine Ptuj tiskovna konferenca, niz prireditev v okviru 120-letnice Turističnega društva pa smo sklenili s pregledno razstavo na devetih panojih (od 16. do 26. junija 2006 v refektoriju minoritskega samostana na Ptujju) o delovanju društva v njegovi zgodovini.

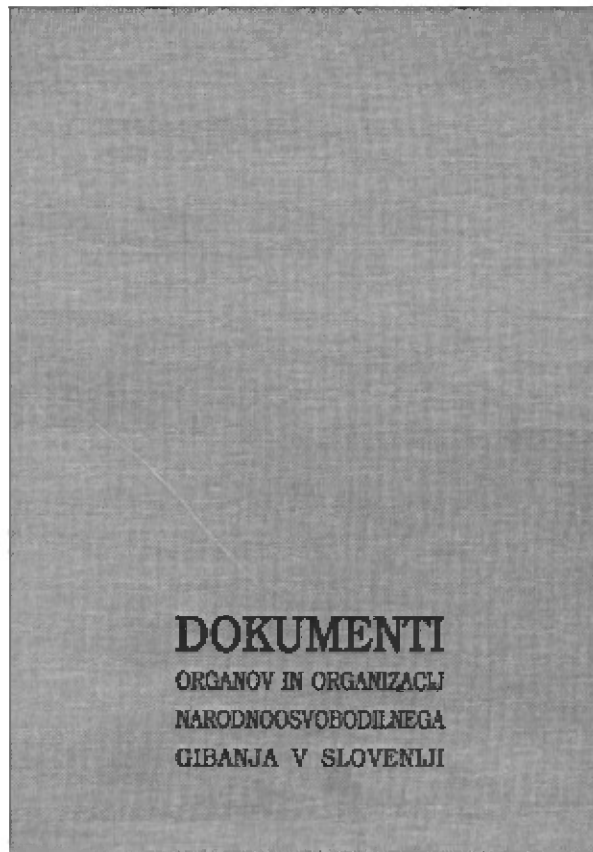
Katja Zupanič

Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji, knjiga 10, dodatek, januar 1942–september 1943, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2005, 631 strani

Deseta knjiga iz zbirke *Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji* (do sedme knjige se je imenovala *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji*; dalje: DLRS), ki objavlja dokumente političnih in oblastnih organizacij in ustanov revolucijskega odporiškega gibanja med drugo svetovno vojno, predstavlja zadnjo knjigo v tej seriji, v kateri so bili dokumenti objavljeni po kronološkem principu in kriterij ustvarjalca oziroma tematike pri razvrščanju dokumentov ni bil upoštevan. V prihodnje bo zaradi konceptualnih sprememb, nastalih predvsem zaradi vse večjega obsega arhivskega gradiva od leta 1943 dalje, podoba omenjene zbirke bistveno drugačna, kot smo je bili vajeni do sedaj. Novi koncept še ni povsem dorečen, jasno pa je, da bo tematsko zasnovan in da bo na začetku imelo prednost objavljane dokumentov osrednjih političnih in oblastnih organov. Tako lahko že sedaj z zadovoljstvom napovemo, da skupina arhivistk, ki je pripravila zadnje knjige dokumentov v tej seriji, nadaljuje delo in že pripravlja za

objavo zapisnike sej in drugih dokumentov izvršnega odbora Osvobodilne fronte, upravne komisije za osvobojeno slovensko ozemlje, predsedstva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta in centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije. Želimo si, da s tem objavljane dokumentov v okviru te serije ne bo končano, čeprav že v zvezi z njegovo srednjeročno usodo nimamo prav najbolj optimističnih občutkov.

Ker 10. knjiga predstavlja očitno prelomnico, je primerno opozoriti na pomen, potek in obseg do sedaj opravljenega dela, ki ga je v okviru tega projekta desetletja izvajala kar precej številna skupina arhivistov in tudi raziskovalcev. Naj spomnimo, da začetek izhajanja serije sega v leto 1962, ko je izšla prva knjiga. Prvih sedem knjig je izdal takratni Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (sedaj Inštitut za novejšo zgodovino), po institucionalni reorganizaciji arhivskih ustanov pa je izdajanje prevzel Arhiv Republike Slovenije. Po začetnem rednem izhajanju sta sledili dve dolgi "sušni" obdobji, ko ni izšla nobena knjiga (1968–1978, 1989–2001), vendar je serija ostala pri "življenju" in je zadnja leta zopet ujela začetni ritem. V desetih knjigah je bilo objavljenih več kot 1600 dokumentov, ki pokrivajo obdobje od neposredne vojne nevarnosti pred napadom sil osi na Jugoslavijo (marec 1941) do kapitulacije Italije (september 1943). Gre torej za obsežen opus dokumentov. Objava je raziskovalcem zelo olajšala razisko-

valno delo ne samo zaradi lažje dostopnosti do arhivskega gradiva (ki je večkrat tudi poškodovano in težko berljivo), temveč tudi zaradi obsežnega kritičnega aparata, s katerim so dokumenti opremljeni. Podrobno pojasnjevanje je pomembno, a pogosto tudi težavno in zamudno delo, še zlasti pri dokumentih, ki so nastajali v ilegali, tako kot dokumenti te serije. Zato so v opombah razrešena ilegalna imena, pojasnjeni posamezni dogodki ali ponekod ezopovski jezik itd. uporabnikom v veliko pomoč. Sicer pa pomen predstavljene zbirke dokumentov najbolj zgovorno potrjuje dejstvo, da jo pogosto citirajo v strokovni, pa tudi poljudni literaturi oziroma zapisih. Ne nazadnje je imela v novejšem obdobju pomembno vlogo pri kritični obravnavi dogajanja med drugo svetovno vojno na Slovenskem.

Trdimo lahko, da so sedaj objavljeni vsi ali velika večina najpomembnejših in do sedaj znanih dokumentov s t.i. partizanskega politikuma iz obdobja od začetka vojne do kapitulacije Italije, kar olajšuje analizo bistvenih procesov na odporniški strani, ki jih je odločilno usmerjala Komunistična partija Slovenije kot sestavni del Komunistične partije Jugoslavije ob upoštevanju usmeritev Kominterne oziroma sovjetskega državnega vodstva. Zaradi nediferenciranega objavljavanja dokumentov serija kaže tudi organizacijsko pestrost odporniške organizacije, saj prinaša dokumente o delovanju Komunistične partije Slovenije, Osvobodilne fronte ter drugih organizacij, ki so delovale pod vodstvom OF in partije (mladinske, ženske in humanitarne organizacije, Delavska enotnost). Hkrati predstavlja presek dogajanj in razmer na različnih ravneh – od osrednjega politično vojaškega vodstva, prek pokrajinskih, okrožnih in najnižjih (rajonskih) ravni. Tega v nadaljnjih zbornikih ne bo več, saj bodo, kot je že bilo omenjeno, vsaj na začetku omejeni na delovanje osrednjih organov ob upoštevanju tematskega principa.

Deseto knjigo je pripravil uredniški odbor v sestavi: Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, mag. Metka Gombač in Marija Oblak Čarni. Prinaša 141 dokumentov, ki zadevajo obdobje od januarja 1942 do septembra 1943. Knjiga predstavlja posebnost v tej seriji, saj je zasnovana kot dodatek k prvim devetim. Na eni strani prinaša dokumente, ki bi lahko bili oziroma bi že morali biti objavljeni v eni izmed prejšnjih devetih knjig, pa zaradi takega ali drugačnega razloga niso bili objavljeni – morda zaradi uredniške presoje ali pa, ker posamezni dokumenti takrat še niso bili poznani ali dostopni in so prišli v arhivsko ustanovo kasneje. Vse to pa zadeva manjši del v tej knjigi objavljenih dokumentov.

Poglavitno skupino predstavljajo dokumenti, ki so že bili objavljeni, in sicer predvsem v zborniku dokumentov *Jesen 1942: Korespondenca Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča*, ki ga je pripravil Inštitut za zgodovino

delavskega gibanja in je izšel že davnega leta 1963. Ker je v približno istem času začela izhajati serija DLRS, ki jo je pripravljala isti inštitut, je bila sprejeta odločitev (takrat sicer morda razumljiva, potem pa se je izkazala za precej neposrečeno), da dokumentov, ki so že bili objavljeni v zborniku *Jesen 1942*, v DLRS ne bodo ponovno objavljali, tako da sta tretja in četrta knjiga, v katero bi ti dokumenti sodili, le opozarjali na njih. Enako se je zgodilo z manjšim delom dokumentov, ki so bili objavljeni v *Zborniku dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov: del 6: Borbe v Sloveniji* in so sedaj tudi objavljeni v tej dodatni knjigi, s ciljem, da bi bila serija vsebinsko čim bolj zaokrožena in popolna.

Ker so zaradi objave zbornika *Jesen 1942* pomembni dokumenti v seriji DLRS manjkali, zbornika pa tudi ni mogoče več dobiti, se je uredništvo odločilo, da jih ponovno objavi. Pri tem pa je tudi odpravilo pomembno "pomanjkljivost". Nekateri dokumenti v *Jeseni 1942* niso bili objavljeni v integralni obliki in je imel zbornik, enako kot prve knjige DLRS, pečat takratnega časa. Posamezni deli dokumentov so bili namreč izpuščeni, na kar pa je takratno uredništvo, to je treba poudariti, v ustreznih opombah sproti opozarjalo. Sedaj so ti dokumenti objavljeni v celoviti obliki in nam hkrati omogočajo zanimivo vsebinsko analizo prvotno izpuščenih delov. Pregled izpuščenih stavkov ali kar odstavkov nas opozarja na skupni imenovalec, zakaj je bila objava takrat neprimerna. Vsebujejo namreč kritične ocene o posameznih osebah ali celotnih forumih (na primer o nezadovoljvem opravljanju političnih ali vojaških dolžitev, o povsem osebnih negativnih značajskih potezah posameznikov itd.) ali pa o neučinkovitosti, nizki bojni morali in nedopustnem odnosu partizanskih enot do civilnega prebivalstva. Številni izpuščeni deli zadevajo najbolj občutljiva vprašanja, kot so sektaštvo komunistov, nezaupljiv odnos komunistov do posameznih pripadnikov preostalih skupin v OF ali skupin v celoti, usmrtnice resničnih, pa tudi domnevnih nasprotnikov OF oziroma komunistov. Pri tem je bila večkrat problematizirana ne samo upravičenost oziroma neupravičenost usmrtitev, ampak tudi sam način usmrtitev.

V ilustracijo naj navedemo poročilo Edvarda Kardelja z dne 5. novembra 1942 Francu Leskošku in Ivanu Mačku (sedaj objavljeno kot dok. št. 31), ki je imelo v *Jeseni 1942* kar pet izpuščenih mest. Izpuščeni deli se med drugim nanašajo na delo in značajske poteze dveh članov poverjenišтва centralnega komiteja KPS za Ljubljano, to je Lidije Šentjunc in Vladimirja Krivica ter voditeljice Varnostno obveščevalne službe Zdenke Kidrič. V precej okrnjeni obliki je bilo objavljeno tudi Kardeljevo poročilo Francu Leskošku z dne 27. novembra 1942 (sedaj objavljeno kot dok. št. 96), ki govori o partizanskih in vosovskih usmrtitvah, v

njem pa je tudi poimensko naveden atentator na dr. Lamberta Ehrliča in dr. Marka Natlačena. Z izpuščanjem takih in podobnih primerov so po vojni na eni strani skušali vzdrževati pozitivno in celo idealizirano podobo odporniškega gibanja kot celote in partije še posebej ter prikrivati dejanja, ki so že med vojno, vsaj nekatera, v internem krogu partijskega vrha, pogosto označena kot "svinjarije"; šlo pa je tudi za osebno občutljivost ljudi, ki so med vojno in po njej zasedali pomembne položaje.

Značaj objavljenih dokumentov v pričujoči knjigi je sicer raznovrsten. Vendar gre večinoma za dokumente osrednjih politično-vojaških organov. Poleg nekaj dokumentov glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske, izvršnega odbora OF in vrhovnega plenuma OF so tu predvsem pisma, navodila in poročila članov centralnega komiteja KPS in še zlasti člana politbiroja centralnega komiteja KPJ Edvarda Kardelja. Zato ni treba posebej poudarjati velikega pomena dejstva, da so z objavo ti dokumenti ponovno, nekateri pa prvič, dostopni širšemu krogu uporabnikov. Prvič je na primer objavljeno poročilo sekretarja centralnega komiteja KPS Franca Leskoška centralnemu komiteju KPJ z dne 7. januarja 1942 (dok. št. 1), ki govori o vdoru gestapa v partijsko organizacijo na Štajerskem in izdajah aretiranih komunistov. Nekatero obtožbo o izdajstvu so se potem izkazale za neutemeljene (na primer obtožba člana pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko Leona Novaka). Na strokovnem mestu je prvič objavljeno tudi slovito Kardeljevo pismo Ivanu Mačku z dne 1. oktobra 1942 (dok. št. 19), v katerem med drugim naroča: "Belo gardo uničujte neusmiljeno /.../ Duhovne v četah vse postreljajte. Prav tako oficirje, intelektualce i.t.d. ter zlasti tudi kulake in kulaške sinove." Med prvič objavljenimi dokumenti je treba opozoriti še na pismo Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča 18. februarja 1943 krščanskim socialistom v Ljubljano (dok. št. 129), v katerem očitata krščanskim socialistom zapostavljanje skupnega boja in izkoriščanje Osvobodilne fronte za utrjevanje lastnih skupinskih pozicij, na pismo skupine ljubljanskih krščanskih socialistov z dne 16. marca 1943 njihovim predstavnikom v izvršnem odboru OF (dok. št. 133), v katerem izražajo bojazen, da le-ti s sprejetjem Dolomitske izjave krščanskim socialistom niso dovolj dob-

ro zagotovili svobode združevanja in izražanja v nazorskem smislu, pa tudi na pismo poverjenika izvršnega odbora OF in centralnega komiteja KPS za Primorsko dr. Aleša Beblerja z dne 20. aprila 1943 tajniku Jugoslovanskega odbora iz Italije dr. Ivanu Rudolfu (dok. št. 135), s katerim ga skuša pridobiti za OF. Opozarjamo še na sicer na drugem mestu že objavljeno poročilo dr. Lojzeta Udeta 20. avgusta 1943 izvršnemu odboru OF (dok. št. 140) o njegovi posredovalni akciji za sklenitev premirja med taborom Osvobodilne fronte in taborom njenih dejavnih nasprotnikov, da bi se slovenski narod obvaroval "najstrašnejše državljanske vojne".

Kljub naznačenemu širšemu časovnemu razponu pa glavnina dokumentov izhaja iz jesenskega obdobja leta 1942. To je bil čas, ko se je politično vodstvo po umiku iz Kočevskega Roga začasno nastanilo na Podlipoglavu (od tam sta Kardelj in Kidrič odšla reševati politična vprašanja v Ljubljano, kateri so še vedno pripisovali velik pomen), potem pa v Polhograjskem hribovju. Celotno prizadevanje vodstva odporniškega gibanja je bilo takrat usmerjeno v prilagoditev delovanja novim razmeram, ki so nastopile s silovito italijansko ofenzivo poleti 1942 in z njo povzročeno krizo v odporniškem gibanju tako na politični kot vojaški ravni, ki jo je poglobil še oborožen nastop protirevolucije oziroma stanje državljanske vojne. Ukrepi so zadevali reorganizacijo partizanske vojske in stopnjevanje njene bojne učinkovitosti ter ofenzivnosti, tem pa naj bi začasno postale glavni cilj njenih napadov postojanke vaških straž. Na političnem področju so bili ukrepi usmerjeni k utrditvi enotnosti in razširitvi OF, s tem pa so povezani sklic vrhovnega plenuma OF in konference Delavske enotnosti novembra 1942 v Ljubljani ter poskusi pridobiti za OF tako imenovano politično sredino. Kar zadeva dokumente iz jesenskega obdobja in iztekajočega se leta 1942 je treba posebej opozoriti na troje obsežnih poročil, ki so jih decembra 1942 poslali Kardelj, Kidrič in Boris Kraigher centralnemu komiteju KPJ (dok. št. 125, 126, 127), ki podajajo obširno analizo odporniške akcije in političnih procesov leta 1942 v Sloveniji, zlasti v Ljubljanski pokrajini.

Vida Deželak Barič

Tuji časopisi

The American Archivist, Glasilo SAA, Chicago, Illinois, USA, Letnik 65, zv. št. 1, pomlad/poletje 2002, obseg 158 strani

The Society of American Arhivists – Društvo ameriških arhivistov tudi v nadaljevanju sledi novemu vsebinskemu programu revije. Glede na to, da ARS do priprave tega besedila še ni prejel drugega zvezka letnika 65, bo predstavitev obsegala le snopič št. 1. tega letnika.

The American Archivist, letnik 65
Snopič št. 1, pomlad/poletje 2002, obseg 158 strani

Uvodni predstavitvi avtorjev prispevkov tega snopiča sledita kar dva za objavo dopolnjena nagovora predsednika SAA 2000/2001 (*Reimagining Archives: Two Tales for the Information Age*) Leona J. Stouta s pensilvanijske državne univerze. Prva zgodba, *Reimagining Archives: Lessons from the Museum Experience*, predstavil jo je na sklepnem delu zborovanja SAA septembra 2000 v Denverju v Coloradu, se nanaša na njegovo izkušnjo s študenti muzealstva, ko so primerjali med seboj muzejsko in arhivsko stroko. Navaja stičišča in razhajanja pri obeh strokah, v obe pa je prinesel razvoj telekomunikacij v novem tisočletju dodatno zavedanje o tem, kako pomembna je vloga arhivov, ne glede na to, kako prepoznavna je dejavnost muzejev.

Druga zgodba je predsednikov nagovor na uvodnem, plenarnem zasedanju SAA avgusta 2001 v Washingtonu z naslovom *The Cyberarchivist: Mary Jane meets the Information Age*. Avtor utemeljuje potrebo po spremembi odnosa arhivista do globalizacije in novih informacijskih sredstev, elektronskega komuniciranja in ohranjanja novih nosilcev informacij. Postopek odpiranja ostaja nespremenjen, le orodja so tehnološko izpopolnjena. Novim izzivom primerno se moramo tudi sami »elektronsko opismeniti«. Vrednote poklica arhivista pa vsekakor ostajajo predvsem humanizem, etika, znanje in sodelovanje. Tehnologija pa je le sredstvo, s katerim delamo in ohranjamo zgodovino.

Snopič prinaša štiri razprave. Vse se nanašajo na delo arhivov in arhivistov v postmoderni dobi.

Tom Nesmith z Univerze Manitoba v prvi razpravi z naslovom *Seeing Archives: Postmodernism and the Changing Intellectual Place of Archives* navaja, da so arhivisti že začeli načrtovati glavne smernice razvoja stroke za prihodnost. Postmodernističen pogled postavlja arhive v novo vlogo. Avtor skuša osvetliti pomembno vlogo znanja arhivista in njegovo ključno

vlogo pri opravljanju poklica v dobi elektronskega poslovanja.

Mark A. Greene, predstojnik Raziskovalnega centra muzeja Henryja Forda v prispevku *The Power of Meaning: The Archival Mission in the Postmodern Age* opozarja, da mnogi avtorji, ki za elektronsko gradivo uveljavljajo tradicionalno definicijo dokumentacije, arhiva in arhivista, dvomijo, da je bila definicija, ki je bila pred časom postavljena, dovolj vseobsegajoča. Glede na to, da jo nekateri avtorji hočejo obravnavati zoženo, to pa bi pomenilo zmanjšanje družbeno-kulturnega pomena gradiva in arhivov, je nujno, da se arhivisti uprejo takemu pojmovanju; sicer bo to pomenilo, da se strinjajo z okrnjeno in brezplodno vizijo arhivske stroke.

Raziskovalna skupina, v kateri so bili Tom Hyry, Diane Kaplan in Christine Weideman, v krajšem sestavku »*Though This Be Madness, yet There Is Method in 't*«: *Assessing the Value of Faculty Papers and Defining a Collecting Policy* predstavlja rezultate projekta, ki so ga vodili v rokopisnem oddelku knjižnice na univerzi Yale. Z njim so želeli razviti lasten racionalni pristop pri izbiranju in vrednotenju fakultetnih pisnih virov. Da bi oblikovali zbirke, so uporabili in priredili metodo, ki jo je razvilo Zgodovinsko društvo v Minnesoti za določanje zbirk gospodarstva.

Sledi razprava *Preservation Strategies for Electronic Records: Where We Are Now – Obliquity and Squint?* avtoric Michèle Valerie Cloonan iz UCLA in Shelby Sanett iz Dallasa v Teksasu. Raziskovalki predstavljata povzetek raziskav trinajst ustanov in projektov v ZDA in tujini, ki se ukvarjajo ali razvijajo strategijo za ohranitev originalnega elektronskega gradiva. Projekti strategije vključujejo ohranjanje gradiva od tehnične in tehnološke obnove, valorizacije, kadrov, stroškov in dostopnosti gradiva do načrtovanja in vodenja. Vsakega od elementov posebej razčlenjujeta. Kot priložnost dodajata tudi razlago strokovnih izrazov. Objavljata tudi odgovore na enoten vprašalnik in opozarjata, da kljub različnim pristopom obstaja ozaveščenost o tem, v katero smer se bosta razvijali metodologija in tehnologija hrambe elektronskih zapisov.

V rubriki Review Essay je urednica Elizabeth Kaplan prispevala predstavitev knjige *Democracy – and Documents – in America* avtorja Alexisa de Tocqueville v prevodu Jamesa O'Toola. Delo je izšlo pri založbi University of Chicago Press leta 2000.

Med knjižnimi novostmi so:

Serving History in a Changing World: The Historical Society of Pennsylvania in the Twentieth Century avtorice Sally F. Griffith. Delo je izšlo pri založbi University

of Pennsylvania Press leta 2001. Je zgodovinski prikaz najstarejše raziskovalne organizacije, ustanovljene leta 1825. Recenzijo je prispevala Brenda M. Lawson.

Sledi zbornik *American Archival Studies: Readings in Theory and Practice*. Izdala ga je SAA v Chicagu (leta 2000); uredil ga je Radnall C. Jimerson. Recenzijo je napisala Megan Sniffin-Marinoff.

Izšel je tudi tretji del vodnika *Guide to Genealogical Research in the National Archives*. Uredila sta ga Anne Brunner Eales in Robert M. Kvasnicka. Izdal ga je NARA v Washingtonu (leta 2000). Recenzijo je napisala Duane P. Swannson.

Abygail J. Sellen in Richard H. R. Harper sta pri založbi MIT leta 2001 izdala delo *The Myth of the Paperless Office*. Recenzijo je prispeval Robert Horton.

Historical Accounting Records: A Guide for Archivists and Researchers je skupinsko delo Rosemary E. Boyns, Trevorja Boynsa in Johna Richarda Edwardsa. Delo

je izšlo v Londonu. Izdalo ga je Arhivsko društvo (leta 2000). Predstavil ga je Christopher A. Lee.

Zgodbo *The Island of Lost Maps: A True Story of Cartographic Crime* je prispeval Miles Harvey. Izšla je pri Random House v New Yorku (leta 2000). Pregled dela je pripravil Richard Strassberg.

Zadnja med recenzijami je namenjena delu *Boswell Presumptuous Task: The Making of the Life of Dr. Johnson*, avtorja Adama Sismana. Knjiga je izšla leta 2000 v New Yorku. Recenzijo je pripravil Richard J. Cox.

Zadnja rubrika je stalna in prinaša zapisnike treh zasedanj odbora SAA (28. avgusta 2001, 1. septembra 2001 in 11. oz. 12. januarja 2002). Zasedanja so bila v Washingtonu.

Snopič končuje s predstavitvijo uredniške politike revije SAA in napotilom avtorjem prispevkov.

Milica Trebše Štolfa

Razstave

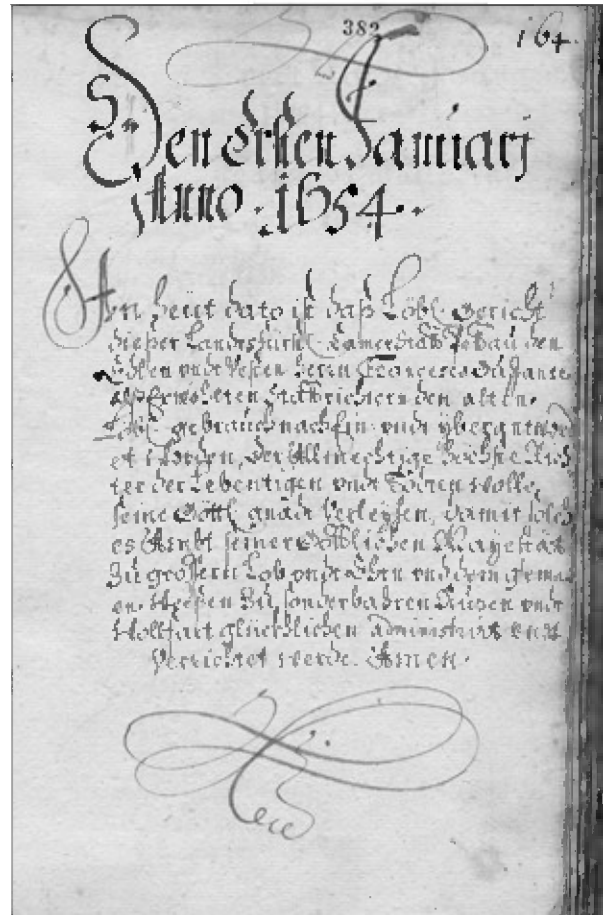
Razstava Prvi med enakimi! Funkcija župana skozi stoletja (17. oktober–30. oktober 2006), razstavniki katalog, Zgodovinski arhiv na Ptuju, Ptuj 2006, 108 strani

V zgodovinskem arhivu na Ptuju smo v sodelovanju in s pomočjo posameznih občin želeli predstaviti vlogo in funkcijo župana v zgodovini. Marija Hernja Masten je pripravila razstavo za mestno občino Ptuj, Nataša Majerič Kekec pa je pripravila razstave za preostale občine. Avtorici sta projekt predstavili vsem občinam, vendar so se na koncu za razstavo odločile le občine Ptuj, Destrnik, Juršinci, Kidričevo, Majšperk in Žetale.

Prva od občin, ki se je odločila za postavitvev in otvoritev razstave, je bila mestna občina Ptuj. Slavnostno odprtje razstave je bilo 17. oktobra v palaciju ptujskega gradu. Na ogled je bila do konca meseca oktobra. Sedaj se je preselila v mesto hišo.

Marija Hernja Masten je dala svojemu delu razstave podnaslov **Mestni sodniki in župani Ptuja**. Za razstavo sta se avtorici odločili, ker letos mineva 630 let odkar je mesto Ptuj dobilo svoj statut, hkrati pa je leto 2006 tudi leto lokalnih volitev. Z razstavo in publikacijo sta želeli odgovoriti na vprašanja, od kdaj pozna pravni red funkcijo župana, kaj pomeni izraz "župan je oseba, ki zastopa občino", kaj vse združuje županska funkcija. Funkcija župana je posledica stoletnega ustavnega in pravnega razvoja in izvira še iz časov staroslovanske oblastne ureditve. Funkcija župana je v srednjem veku z razvojem mest doživela preobrazbo. Že v mestnem pravu iz leta 1376 je zapisano določilo o izvolitvi mestnega sodnika izmed dvanajstih bogatih in vplivnih meščanov. Zgodovinskemu prikazu razvoja funkcije župana je dodan seznam mestnih sodnikov in županov, a je še nepopoln, saj taka raziskava zahteva več let trajajoče delo.

Na razstavi je avtorica uporabila predvsem arhivsko gradivo, zapisnike sej iz 19. stoletja ter obdobja do druge svetovne vojne. Od ptujskih velikih dragocenosti so predstavljeni oba srednjeveška pečata, prvi iz 13. stoletja in drugi iz začetka 15. stoletja, ter prvi mestni statut (iz leta 1513). Gradivo so prispevali Zgodovinski arhiv na Ptuju, Pokrajinski muzej Ptuj, Arhiv Republike Slovenije, Štajerski deželni arhiv v Gradcu, Pokrajinski arhiv Maribor ter posamezniki. Na koncu so v razstavo vključene fotografije javnega delovanja županov v občini. Pokrajinski muzej Ptuj je

Zapisnik mestnega sveta iz leta 1654. Novi mestni sodnik je postal Francesco Guffante, ZAP, AMP, šk. 2.

posodil portrete županov, ki so bili nekoč na ogled v mestni hiši. Ob tej priložnosti so bili po dolgem času spet predstavljeni javnosti.

Najdeno arhivsko gradivo omogoča vpogled v volitve, delo občinske uprave, v povsem administrativni del županovega posla in reprezentativne funkcije, ki jih je opravljal.

Razstava želi nagovoriti mlade, šolarje na vseh ravneh (osnovna šola do srednje in visoke šole), ki jih sicer velikokrat ne zanima dogajanje v njihovem okolju. Tako se razvijajo v nezadovoljne občane, ki imajo možnost na volitvah vplivati na tok dogajanja, vendar te možnosti ne izrabljajo. Prav tako je razstava namenjena vsej širši javnosti, saj želimo z njo zbuditi zanimanje za lokalno zgodovinsko podobo.

Nataša Majerič Kekec
Marija Hernja Masten

Razstava "Non Ego, Sed Deus", ob 130-letnici rojstva škofa Ivana Jožefa Tomažiča (1876–1949)

Uvod

Nadškofijski arhiv Maribor je 5. julija 2006 v dvorcu Betnava pri Mariboru odprl razstavo ob 130. obletnici rojstva lavantinskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča z naslovom "*Non ego, sed Deus*" ("Ne jaz, ampak Bog"). Na ogled bo do konca leta. Pobuda za to je bila 130. obletnica rojstva škofa Ivana Jožefa Tomažiča, ki smo jo praznovali v poletnem času. Ker je škof Tomažič širši javnosti še premalo znan, smo izkoristili priložnost, da bi na podlagi virov in dokumentov iz osebne zapuščine in drugih fondov, shranjenih v Nadškofijskem arhivu Mariboru in nadškofijskem ordinariatu, predstavili in vsaj malo osvetlili njegovo podobo. Gradivo je bilo popisano in urejeno v zadnjih letih.

V našem prispevku bomo najprej predstavili koncept razstave, nato pa na kratko predstavili Tomažičev življenjepis, kot ga opisujejo razstavljeni dokumenti in drugi eksponati.

1. Naslov in koncept razstave

Razstava ima naslov "*Non ego, sed Deus*" (Ne jaz, ampak Bog). Te besede si je že mladi Ivan Tomažič izbral za novomašno, potem pa tudi za škofovsko geslo: "*Ker človek sam iz sebe ničesar ne premore in je njegovo delo prazno brez milosti božje in pomoči iz nebes, zato mi bo življenjsko geslo ... rek: Non ego, sed Deus (Ne jaz, ampak Bog)*".¹ Te besede so zaznamovale njegovo življenje in ga spremljale od mladosti do smrti. Po njih se je skušal ravnati v iskanju odgovora na vprašanje, kako pustiti vedno več prostora Bogu in njegovemu delovanju. Prav zato smo jih izbrali kot najprimernejši ključ za predstavitev njegovega življenja.

Razstava je razmeščena tako, da je najprej predstavljeno Tomažičevo življenje po kronološkem zaporedju: tako se seznanimo z življenjsko potjo Ivana Tomažiča pred imenovanjem za škofa. O tem govorijo že naslovi posameznih panojev: V domačem kraju, Otroštvo in verska vzgoja, Gimnazija v Ljubljani, Semenišče v Mariboru, Mašniško posvečenje, Kaplan pri Svetem Juriju ob Ščavnici in v Celju pri Sv. Danijelu, Študij v Innsbrucku, Tajnik in sodelavec škofa Napotnika in Karlina.

Sledi predstavitev škofovanja z imenovanjem za pomožnega škofa leta 1928 in škofa ordinarija leta 1933. Drugi del razstave osvetljuje nekatere značilnosti in dogodke, ki so Ivana Tomažiča zaznamovali kot škofa in upošteva bolj pomenski kriterij ter vsebinske sklope: prizadevanje za pospešitev beatifikacije

škofa Slomška (najprej prvi postulator, potem pa organizator tako imenovanih "Slomškovih dnevov" leta 1936, takrat zelo obiskane verske prireditve), njegovo skrb za vzgojo duhovnikov, razvoj Katoliške akcije, njegovo pastoralno delovanje, njegovo ravnanje med drugo svetovno vojno ter po njej, čas boleznin smrti.

Na panojih so razstavljeni izvirniki ali skenirani izvirni dokumenti in fotografije iz njegove zapuščine ter drugih fondov našega arhiva. Panoje spremljajo vitrine, ki želijo obiskovalcem približati izvirno arhivsko gradivo, ki ga hrani naš arhiv in je povezano z vsebino posameznih panojev.

V veznem besedilu na panojih so večinoma besede Ivana Tomažiča: odlomki iz njegovih spisov, spominov, uradnih in neuradnih pisem ter dokumentov, ki nam pripovedujejo o njegovem osebnem dožemanju življenja, vere, dogodkov. Želeli smo, da bi viri govorili sami, mi pa bi se umaknili in pustili, da bi se obiskovalec čim bolj sam srečal s škofom Ivanom Jožefom Tomažičem, da bi lahko nekako navezal dialog z njim.

2. Ivan Jožef Tomažič: kratek življenjepis ob razstavi

Prvi del razstave nam na kratko predstavlja Tomažičevo življenje od rojstva do škofovskega posvečenja.

Kot je vidno iz razstavljenega krstnega lista, se je Ivan Tomažič rodil 1. avgusta 1876 v Miklavžu pri Ormožu v takratni mariborski (lavantinski) škofiji. Bil je peti sin staršev Antona Tomažiča in njegove žene Marije, rojene Ozmec. V družini so bili zelo verni, še posebej mama, ki je otrokom posredovala pristne krščanske vrednote. O tem nam Ivan sam pripoveduje v svojih spisih, na primer v razstavljenem Materin vpliv na vzgojo, ki ga je mladi Tomažič pisal leta 1897, ko je razmišljal o vzgoji, ki je bil deležen kot otrok. Po Tomažičevi pripovedi vemo, da so doma živeli "bolj v pomanjkanju, kakor v obilici" in da ni bilo mišljeno, da bi šolo nadaljeval, a po posredovanju dobrotnikov, še posebej kaplana Jožefa Mlaska (1850–1901), je po končani osnovni šoli v Miklavžu lahko obiskoval državno gimnazijo v Ljubljani. Dokončal jo je leta 1895 z odličnim uspehom, kot dokazuje tudi razstavljena diploma. Nekaj dni pred maturu mu je po kratki, a mučni bolezni umrla mama. Po dolgem premišljevanju je isto leto napisal prošnjo za vstop v mariborsko bogoslovje in bil sprejet. Tu je živel in se pripravljaj na duhovniško službo od leta 1895 do leta 1899. Lavantinski knezoškof Mihael Napotnik ga je posvetil v mašnika 5. decembra 1898, ko je bil star 22 let. Bil je kaplan pri Sv. Juriju ob Ščavnici (1899–1901) in v Celju pri Sv. Danijelu, in sicer od leta 1901 do leta 1903. O tem obdobju nam govorijo skenirane strani iz originalnih dnevnikov, ki jih je

¹ NŠAM, Zapuščine škofov – Tomažič I. Jožef, fasc. 13, Tomažičevo premišljevanje *Non ego, sed Deus I*, str. 1.

takrat zvesto in v katere je na primer natančno zapisal ime in priimek vernikov, ki jih je sam obiskal in jim je podelil zakramente, celo s kratkim opisom bolezni ali vzroka kasnejše smrti.

Po pastoralni izkušnji je sledilo obdobje izobraževanja na jezuitski teološki fakulteti v Innsbrucku (1903–1906); 4. aprila 1906 je tam doktoriral iz bogoslovnih ved z disertacijo *"Die Exklusive bei der Papstwahl"*. Ta ni več dosegljiva v originalni obliki, shranjene so le nekatere lastnoročno napisane strani v nemškem in slovenskem jeziku. Med študijem v Innsbrucku mu je umrl tudi oče, kot nam sporoča v dnevniku.

Leta 1905 ga je škof Napotnik imenoval za dvornega kaplana in tajnika. Postal je škofov tesni sodelavec in opravljal številne službe, med drugim je bil imenovan za škofijskega teologa (1906), duhovnega svetnika (1908), kanonika stolnega kapitlja (1915), konzistorialnega svetnika in finančnega prokuratorja naddekanata in vizitatorja mariborskega mestnega naddekanata, predsednika komisije za cenzuro knjig (1916), suplenta cerkvene zgodovine in patrologije na teološkem učilišču (1920), stolnega dekana (1920). Po smrti škofa Napotnika (1922) je bil Tomažič, ko je bil sedež izpraznjen, škofijski ekonom. Po imenovanju škofa Karlina za ordinarija je postal tudi njegov tesni sodelavec, še posebej zaradi dobrega poznavanja škofije. Od 1924. do 1933. je bil urednik Oglasnika lavantinske škofije. Leta 1925 je bil imenovan za hišnega prelata Svetega očeta, leta 1926 je postal prvi postulator za beatifikacijo škofa Antona Martina Slomška; prav zato je na različne načine poživil molitev in delo za ta namen. Leta 1928 je postal pomožni škof in generalni vikar. Kot je vidno s panojev in vitrine, ki nam poročajo o tem dogodku, se je Tomažič od takrat naprej podpisoval s krstnim imenom Ivan, obenem pa še z birmanskim imenom Jožef v znamenje hvaležnosti dobrotniku iz mladih let, kaplanu Jožefu Mlasku. Na ogled so tudi Tomažičeva škofovska mitra, liturgična obuvala, grb z razlago ter še posebej dragoceni originalni listini z

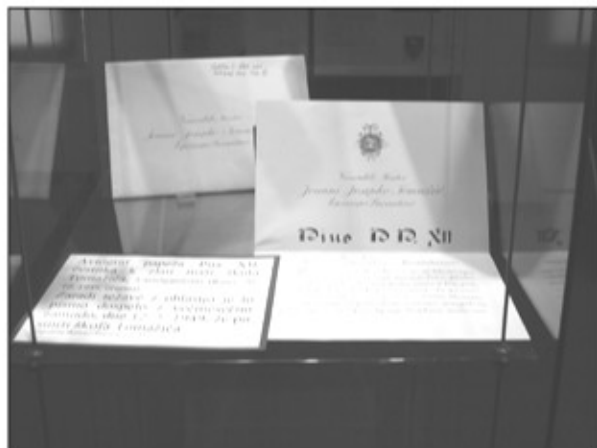
imenovanji za škofa. Po smrti škofa Karlina leta 1933 je bil namreč Ivan Jožef Tomažič imenovan za lavantinskega knezoškofa in apostolskega administratorja delov krške, sekovske in somboteljske škofije v Jugoslaviji. Želel je biti pravi pastir vseh zaupanih mu vernikov, zato je ob začetku opravljanja službe ordinarija napisal: *"Vsi smo pred Bogom enaki. Vsi brez izjeme smo poklicani, da Boga spoznavamo, ga ljubimo in mu služimo ter se tako zveličamo. Postavljen torej v to, da vodim k zveličanju vse, ki so mi izročeni v duhovno skrb, bi rad vsem postal vse, da bi rešil vse"*.²

Kot škof se je še naprej zavzemal za beatifikacijo lavantinskega škofa Slomška in leta 1936 priredil tako imenovane "Slomškove dneve", ki sodijo med največje verske prireditve takratnega časa, saj so na njih zbrali 400.000 podpisov Slovencev za pospešitev beatifikacije. Kot je vidno iz razstavljenega gradiva, je bil ob slovesnosti izročitve podpisov med drugimi navzoč tudi dr. Anton Korošec. Tomažič je na različne načine skrbel za duhovne in gmotne potrebe vernikov, saj je tudi sam iz svoje lastne izkušnje dobro vedel, kaj pomeni pomoč dobrotnikov. Iskal je pristen odnos z ljudmi, še posebej ob vizitacijah in birmovanju. Ob takih priložnostih, kot nam kažejo tudi nekateri razstavljeni spisi, se je izkazal kot zelo dober poznavalec škofije; bil je vedno skromen in pozoren na razmere ljudi, saj so bili takrat časi hudi za vse. Zavzemal se je tudi za širjenje Katoliške akcije, pri tem pa se je lahko zanesel tudi na pomoč katehistinj Evharističnega križarstva, ki jih je spoznal, ko je bil leta 1934 na pastoralnem obisku v Nemčiji in na Nizozemskem. Katehistinjam je izročil dvorec Betnavo v brezplačno uporabo, tako da se je, kot je sam pripovedoval, *"iz te hiše razširjala misel za utrditev Kraljestva Kristusovega v smislu Katoliške akcije"*.³ V skrbi za vzgojo in izobraževanje duhovnikov, njegovih tesnih sodelavcev pri oznanjanju evangelija, je zgradil novo bogoslovje (1938–1941), kot nam kažejo številni dokumenti, albumi in fotografije tedanjega časa. Stavbe, zgrajene z darovi vernikov iz vse škofije, zaradi vojne in povojnih dogodkov na žalost nikoli niso uporabljali za to, čemur je bila namenjena. Leta 1940 je Tomažiču uspelo tudi urediti položaj Visoke bogoslovne šole.

Modra odločitev škofa Tomažiča je bila predčasna posvetitev duhovnikov leta 1941. Isti dan, 6. aprila 1941, se je namreč začelo vojno stanje, kot nam priča njegov osebni, lastnoročno napisani dnevnik, ki spada med zanimivejše eksponate. Ti novi duhovniki so lahko nekaj časa nemoteno delovali, ker še niso bili v evidenci gestapa. Okupacija je bila za škofa podobno kot za vse ljudi bridka preizkušnja zaradi številnih

² OLŠ 1933, VI.

³ Škof Tomažič v uvodu knjižice katehistinj *Povsod Boga po Mariji*, Betnava, 15. avgusta 1938.

Jožefa Tomažiča. Tako si lahko ustvarimo le grobe obrise njegovega lika v pričakovanju, da bodo kmalu sledili drugi poglobljeni prispevki, posvečeni tako zanimivi osebnosti.

Ilaria Montanar
Fotografije: Igor Filipič

Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti. Nova Gorica 2006.

aretacij duhovnikov in vernikov, še posebej pa zato, ker s svojimi poskusi, da bi posredoval pri okupacijskih oblasteh, ni ničesar dosegel.

V predvojnem času, v prvi dobi okupacije in proti koncu vojne, je nasprotoval vsaki nezakoniti in subverzivni dejavnosti ter političnemu in podobnemu delovanju. Svoje stališče do komunizma – obiskovalec razstave ga lahko sam prebere – je jasno izrazil leta 1940 v okviru tečaja Katoliške akcije v Kranju. Po papeških načelih je obsodil ideologijo, zmoto in sodelovanje z zmoto, hkrati pa je pokazal svojo odprtost za posameznika v iskrenem iskanju resnice.

V povojnem obdobju so ga spremljale številne zdravstvene težave. Junija 1947 ga je zadela srčna kap in priklenila na bolniško posteljo. 5. decembra 1948 je še praznoval zlato mašo. Čestitke, ki mu jih je poslal Sveti oče Pij XII. (razstavljen je original), pa so zaradi težav, ki jih je delala takratna oblast, prišle prepozno. Ko je bilo poskrbljeno za prihodnost škofije – saj je 16. februarja 1949 Sveti sedež na njegovo željo za lavantinskega apostolskega administratorja imenoval pomožnega škofa Maksimilijana Držečnika – je škof Tomažič v soboto, 26. februarja 1949 ob 21.45, previden s tolažili svete vere, mirno zaspal v Gospodu. Poslovil se je z besedami, ki so ga spremljale vse življenje: "*Non ego, sed Deus*" ("*Ne jaz, ampak Bog*").

3. Zaključek

Ivan Tomažič je živel v izredno razburkanem času: doživel je razpad avstro-ogrške monarhije, dve svetovni vojni, rojstvo Jugoslavije, upravo Prekmurja in slovenskega dela Koroške s strani mariborske škofije, spoznal je in na svoji lastni koži občutil nacizem in komunizem. Kot dobri pastir je v prelomnih časih zgodovine z živo vero in zaupanjem v Boga vodil lavantinsko škofijo in s svojo modro pastirsko službo vplival na versko, kulturno in politično življenje v predhodnici sedanje mariborske metropolije. Razstavljeno gradivo predstavlja prav gotovo samo nekatere kamenčke iz mozaika, ki sestavlja podobo škofa Ivana

Tudi Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (dalje PANG) se je pridružil številnim prireditvam letošnje 100. obletnice smrti pesnika Simona Gregorčiča. V predvederju arhiva je bila tako 22. junija 2006 odprta priložnostna razstava z naslovom "Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti". Razstavo je pripravila Ivanka Uršič, za tehnično postavitvev pa je poskrbel Dušan Jurca.

Razstavljeni so dokumenti in gradivo, ki se kakorkoli dotikajo Simona Gregorčiča. Izbrani so iz različnih fondov in zbirk PANG: tj. iz osebnih in društvenih fondov, iz fondov krajevnih skupnosti in ljudskih odborov raznih stopenj, zbirk razglednic in knjižnice arhiva. Razstavljeni dokumenti so večinoma nastali po pesnikovi smrti in prikazujejo, kako se je ohranjal spomin na Simona Gregorčiča.

Razstava je razdeljena na šest sklopov. Prvi sklop, "Planinski raj", prikazuje Gregorčičeve portrete, njegov rodovnik, fotografije Vrsnega, rojstne hiše in pesnikovega nagrobnika. Naslednji sklop, "Spomini, zapisi in pesmi o Gregorčiču", že s svojim imenom pove, kaj je v njem predstavljeno. Predstavljeni dokumenti so v rokopisu in tipkopisu, med njimi je tudi prepis Gregorčičevega pisma sorodniku Josipu Baliču. Tretji sklop, "Slovesnosti ob obletnicah rojstva in smrti Simona Gregorčiča", prikazuje dokumente o slavnostih, ki so potekale ob pesnikovih jubilejih v različnih obdobjih preteklega stoletja tako doma kot med izseljenskimi Primorci v Argentini. Zanimiv je zapis o praznovanju v Reziji leta 1944. V sklopu "Postavitve spomenikov, obnova rojstne hiše, portreti in druge spominke upodobitve Simona Gregorčiča" so razstavljeni dokumenti, ki prikazujejo priprave in postavljanje Gregorčičevih spomenikov in spominskih plošč v raznih krajih, odprtje spominke sobe v rojstni hiši in spremembo slednje v muzej. Razstavljene so tudi nekatere razglednice s pesnikonom portretom, njegovimi verzi ali izreki in upodobitvami krajev, ki so povezani z njegovim imenom. Obsežni peti sklop razstavljenih dokumentov, "Pesnikovo ime so nosili", govori o tem, kako se je med ljudmi

ukoreninila Gregorčičeva osebnost in kdo vse je nosil njegovo ime. To so bila razna društva, založba, glasila, vojaška enota, šola, bralna značka in ulice. Na njegovo priljubljenost kažejo tudi številne uglasbene pesmi v pevskih programih zborov. Zadnji sklop se imenuje "Gregorčičeve pesmi". Razstavljenih je nekaj naslovnih raznih izdaj Gregorčičevih Poezij, med njimi tudi platnica izvoda, ki so ga izdali primorski izseljenci v Argentini. Poleg tega so predstavljene tudi uglasbitve štirih Gregorčičevih pesmi, delo Vinka Vodopivca.

Ob razstavi je nastal tudi istoimenski štiriindvajset strani obsegajoči katalog **Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100-letnici smrti** njene avtorice Ivanke Uršič. Najprej so na straneh od 5. do 8. predstavljeni posamezni razstavniki sklopi in v njih razstavljeni dokumenti. Nato na straneh od 9. do 21. sledi seznam dokumentov, ki so razstavljeni v posameznem sklopu. Katalog zaključujeta fotografski reprodukciji dveh Gregorčičevih pesmi, na str. 21 rokopis ene od kitic iz pesmi "Oj, z Bogom ti planinski svet", na str. 22 pa začetne tri kitice pesmi "Pastir". Obe sta vzeti iz knjige "*Zlata knjiga Simona Gregorčiča: Ob 100. obletnici pesnikove smrti*", ki je bila izdana v Ljubljani leta 2006. Katalog je izdal prireditelj razstave – PANG.

Ogled razstave je mogoč vsak delavnik od 8. do 15. ure. Predvidoma bo na ogled do konca leta 2006.

Miloš Fon

Marija Kos, Podjetništvo v Kranju od leta 1918 do nacionalizacije leta 1948, razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Gorenjsko Kranj, Galerija Prešernove hiše, Kranj, 3. avgust–18. september 2006

Kljub deževnemu nalivu se je v četrtek, 3. avgusta, dopoldne v pritličju Prešernove hiše v Kranju nabrala velika množica obiskovalcev, željnih (novih) spoznanj o kranjskem podjetništvu, ki je bilo nekdanj gonilna sila slovenskega in na področju tekstilne industrije tudi jugoslovanskega gospodarstva.

Avtorica razstave in kataloga zgodovinarica Marija Kos je skupaj s sodelavci slabo leto obdelovala arhivske dokumente s temo kranjsko podjetništvo. Razvoj podjetništva v Kranju se je začel leta 1921, ko so bili s sodelovanjem češkega, judovskega, poljskega in nemškega kapitala odprti prvi večji industrijski obrati. Poleg velikih, z več kot tisoč zaposlenimi (Jugočeška,

Jugobruna), in manjših tekstilnih tovarn (Intex, Tekstilna tovarna Stražišče, Tekstilindus v Stražišču, Ika) so nastajali tudi srednje veliki gumarski (Semperit), usnjarski (družina Pollak – tovarna Standard), čevljarški (Jadransko-posavska čevljarina v Kranju, Rekord, Elita) in lesnopredelovalni obrati (Franc Gorjanc & Co., Ivan Zabret) ter gradbena (Ivan in Viktor Bidovc, Metod Oblak ter Josip Slavec), mizarska (Peter Kobal, Jurij Pollak), tiskarska (sorodniki Cirila Pirca) in predelovalna podjetja (tovarna mila Ignac Fock, Tovarna olja Zabret, predelava žime v Stražišču). Hkrati z industrijo se je začel vzpon trgovskih podjetij in prvih veleblagovnic z mešanim blagom ter specializiranih trgovin (železnina Merkur Petra Majdiča, porcelan-steklo-posoda Ferdinanda Hlebša, elektroinštalacijski material in aparati Draga Schilinga), pekarn in pri kupcih priljubljenih modnih trgovskih hiš (Adamičeva, Savnikova, Kocbekova, Andrašičeva, Berjakova, Kušlanova). Živahna trgovina je za sabo potegnila razvoj turistične infrastrukture z novimi hoteli (Jelen, Union), prenočišči, gostilnami v mestu in bližnji okolici. Sredi tridesetih let, ko se je začela gospodarska kriza in je postal jugoslovanski trg zasičen s tekstilnimi obrati, so nastajali le manjši tekstilni in pletilski obrati, mnoga mala podjetja pa so menjavala lastnike ali celo propadla. Tovarne so poleg več kot 4.500 zaposlenih delavcev ustvarile hkrati nov sloj kranjskega meščanstva – od poslovodij, direktorjev, veletrgovcev, upravnikov do ravnateljev, ti pa so omogočili kulturno in družabno življenje v mestu, kakršno si danes v Kranju komaj lahko predstavljamo.

Med drugo svetovno vojno je nemški okupator zaplenil večino podjetij in trgovin, industrijske obrate pa je preusmeril v izdelavo izdelkov za potrebe nemške vojske: delov za torpede, finomehanske izdelke za letala, vojaško obleko in obutev.

S povojno spremembo družbenega in gospodarskega sistema so tudi v Kranju potekali številni procesi proti industrialcem, trgovcem in obrtnikom. Očitni so jim sodelovanje z okupatorjem, črnoborzijanstvo, špekulantsvo, sabotazo. Razstava in katalog jasno dokumentirata do sedaj zamolčane obsodbe, prisilno delo v taboriščih, kaznovanja z zaporom, zaplembe premoženja, prisilne odvzeme upravljanja podjetij in celo usmrnitev kranjskih meščanov s podjetniško žilico v letih 1946–1948, to pa je novost v slovenski arhivistiki. "Treba se je soočiti tudi s temi manj svetlimi trenutki naše zgodovine", dodaja ob koncu avtorica Marija Kos.

Namen razstave, navezati stike s potomci nekdanjih kranjskih podjetnikov in evidentirati njihovo arhivsko in dokumentarno gradivo, je bil dosežen. Odzvale so se družine Berjak, Pirc, Prah, Božič, Gros in Zabret, in Zgodovinskemu arhivu Ljubljana poklonile del svojega družinskega gradiva.

Velik odmev razstave med obiskovalci, bilo jih je prek 1300, številna poročila v osrednjih in lokalnih tiskanih medijih, na radiu ter prispevek na Radiu in televiziji Slovenija nakazujejo pravo smer delovanja kolegov arhivistov iz kranjske enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki s predstavitvijo skrbno hranjenih dokumentov širši slovenski javnosti omogočajo pogled na slovensko polpreteklo zgodovino in krepijo našo kulturno samozavest.

Polona Roblek

Razstava Prospekti mariborske industrije (1945–2005)

V vseh devetih vitrinah razstavnega prostora v UKM je bilo od 23. 9. 2006 do 19. 10. 2006 prikazanih 98 enot ekonomskopropagandnega gradiva iz 40 podjetij iz Maribora in treh njihovih obratov. Prevladovali so prospekti, znatno manj je bilo referenčnih list in prodajnih katalogov. 53 enot je bilo iz Univerzitetne knjižnice Maribor UKM,¹ 41 jih je bilo iz arhiva popisnih listov tehniške dediščine Zveze društev inženirjev in tehnikov ZDIT Maribor, tri iz fundusa Pokrajinskega arhiva Maribor PAM, ena pa iz Muzeja narodne osvoboditve Maribor MNOM.

¹ Zbirka drobnih tiskov v okviru Enote za domoznanstvo.

Osnovni namen razstave je bil omogočiti osnovno predstavo o številnosti mariborskih podjetij najrazličnejših področij, o raznolikosti njihovih proizvodnih programov, ki so sicer pogosto segali prek osnovne dejavnosti, po kateri je bilo podjetje prepoznavno. Zato se je bilo treba pri končni izbiri gradiva za uvrstitve v vitrine na tej razstavi omejiti na podjetja znotraj meja mesta Maribora in na njihove najpomembnejše proizvodne programe in izdelke. Glede danih prostorskih možnosti² je bilo nemogoče prikazati še kaj več. Zlasti velja to za tiste izdelke, ki so nastali z domačo ustvarjalnostjo, domiselnostjo, znanjem in spretnostjo. Če bi hoteli prikazati izdelke in proizvodne programe ter dejavnosti enega samega izmed velikih mariborskih podjetij, bi potrebovali vse vitrine, kar jih ima na voljo razstavni prostor UKM. Če pa bi hoteli predstaviti vse proizvodne programe in posamezne izdelke vseh podjetij, ki so bila zastopana v vitrinah na tej razstavi, bi potrebovali velike razstavne prostore, tako da bi razstava spominjala na knjižni sejem, le da bi bila namesto imen knjižnih založb navedena imena podjetij, od katerih jih (pre)mnoгих ni več.

Med prospekti je treba omeniti Tamovo knjižico iz obdobja 1947–1948, ki prikazuje tovarno tudi kot proizvajalca najzahtevnejših obdelovalnih orodij, knjižico Metalne iz začetka petdesetih let, ki predstavlja podjetje z imenom Franc Leskošek, vendar že takrat pomembnega proizvajalca hidromehanske opreme in

Ob vitrinah. Ena od fotografij razstave, posnetih za članek v Večeru z naslovom "Newsakdanja razstava v Univerzitetni knjižnici Maribor". (Fotoarhiv Večera. Foto: Sašo Bizjak)

² V razstavišču je devet enakih vitrin. Razstavna površina vsake od njih je 116 cm x 116 cm. Torej je mogoče namestiti v vsako vitrino po šest prospektov, odprtih kot knjiga formata A3 ali po dvanajst prospektov kot list formata A4. Torej lahko namestimo v devet vitrin skupno 54 prospektov, odprtih kot knjiga formata A3 ali 108 prospektov kot list formata A4. V vsako vitrino je mogoče namestiti po tri vrste prospektov pokončnega formata A4.

Preglednica zastopanosti posameznih podjetij po vitrinah glede na zvrst:

Proizvodne dejavnosti (panoge)	Podjetje ³ (število enot)	Skupno število enot v vitrini
Kovinskopredelovalna industrija	TAM (9)	9
Kovinskopredelovalna industrija	TVT (3), Metalna (7)	10
Kovinskopredelovalna industrija	Hidromontaža (8), IMP Maribor (2), Cevovod (2)	12
Kovinskopredelovalna industrija	Strojna (1), Primat (5), Nikrom (1), Mariborska livarna (4)	11
Kovinskopredelovalna – elektro industrija	Elektrokovina (5), TSN (3), SM Strojoplast (2), Vesna (3)	13
Tekstilna industrija	MTT (2), PIK (2), TSP (1), Svila-tekstilna tovarna (1), Merinka (1)	7
Gradbeništvo in industrija gradbenega materiala (opekarne, steklo)	GP Gradis Ljubljana: Biro za projektiranje Maribor, Kovinski obrati na Studencih (3), SGP Konstruktor (4), Stavbar (1), Opekarna Košaki (1), Opekarna Radvanje (1), Kristal (2)	12
Energetika, tiskarstvo, papirna in kartonažna industrija	Dravske elektrarne Maribor DEM (2), Plinarna (2), GZP Mariborski tisk (2), Dravska tiskarna (2), Embalaža (2)	10
Industrija maziv, predelava sekundarnih surovin, industrija abrazivnih materialov, površinska zaščita, prehranska industrija industrija čistil in kozmetike	Mapetrol (1), Surovina (1), Tovarna umetnih brusov Maribor Swaty (2), Tekol (1) Intes (1), Mariborske mlekarnice (1), Košaki, tovarna mesnih izdelkov (1), Talis (1), Vinag (1) Zlatorog (4)	14
Skupno:		98

žerjavov. Mlajše obiskovalce je najverjetneje pritegnila zloženka GZP Mariborski tisk, ki vabi učence višjih razredov osemletk v oblike srednješolskega šolanja za grafično dejavnost za šolsko leto 1994/95, prav gotovo pa jih je presenetilo, da je podjetje Nikrom izdelovalo smučarske vezi Antigips po patentu domačega izumitelja.

Razstava, ki smo jo pripravili, se je pri predstavitvi ekonomskopropagandnega gradiva omejila na gradivo, ki ga je glede na njegovo velikost mogoče dati v vitrine. Morda bi večje zvrsti ekonomskopropagandnega gradiva, kot so plakati, kdaj posebej predstavili in jih bibliografsko klasificirali.

V eni od prihodnjih razstav o industrijskem razvoju v Mariboru in njegovi okolici bi lahko predstavili tudi almanaha in posebne številke tovarniških glasil,

ki so izšle ob raznih okroglih obletnicah in pomembnih dogodkih, saj bi to dalo kljub določeni meri enostranskosti v prikazovanju vendarle širšo sliko o industrijskem obdobju v socializmu. O življenju delavstva in delu v neposredni proizvodnji (fotografije s podnapisi v rubriki *Večerovo podstrešje* v Večerovi sobotni prilogi) ima časopisna hiša Večer v svojem arhivu veliko zbirko posnetkov, ki bi jih lahko vključili v razstavo almanahov in posebnih števil, še primerneje pa bi bilo, če bi jih zbrali in prikazali na samostojni razstavi.

Razstava v UKM opozarja, da v dobi, ki jo imenujemo sicer postmoderna, še zdaleč ni obdelano in ovrednoteno gradivo iz industrijske dobe. Le kdaj bodo ta nema, a vendarle zgovorna pričevanja ustrezno bibliografsko obdelana?

³ Zaradi boljše preglednosti smo uporabili le začetnice vseh psovod tam, kjer je podjetje po njih prepoznavno. Tako tudi v primeru imena. Primer: namesto polnega naziva: *TEKOL, podjetje za tehnično zaščitna dela* smo vstavili v preglednico le osnovno ime tovarne. Besedo *Maribor* smo izpuščali, kjer je le bilo mogoče, razen pri Industrijskem montažnem podjetju IMP s sedežem v Ljubljani in obrati drugod po Sloveniji. Kolikor je bil uporabljen pridevnik, na primer *Mariborske mlekarnice* smo jo obdržali.

Razstava Slovenci v Londonu 1991–1994. Kronika delovanja civilne družbe v času osamosvajanja: Slovenski krizni center in glasilo Slovenian Newsletter.

25. junija 2006 je minilo natanko petnajst let, odkar je Slovenija razglasila svojo državnost. Ob tej priložnosti smo v Arhivu Republike Slovenije (ARS) odprli razstavo Slovenci v Londonu 1991–1994. Kronika delovanja civilne družbe v času osamosvajanja: Slovenski krizni center in glasilo Slovenian Newsletter.

Razstava je bila postavljena v prostorih ARS na pobudo gospe Jane Valenčič. Oblikovala in postavila jo je s pomočjo gospoda Miha Dobrina na podlagi ohranjenega gradiva Kriznega centra in glasila The Slovenian Newsletter, ki je v svojih sedemnajstih številkah kot kronist sledil dogodkom v Londonu. Zbrala je veliko gradiva in ohranila tudi korespondenco članov Britansko-slovenskega društva iz obdobja 1991–1994. Za gradivo je ves čas skrbela, ga primerno uredila in predala ARS. Predaja je potekala v okviru akcije, ki jo je začel ARS za ohranitev arhivskega gradiva iz tega obdobja, ki je nastalo pri delu različnih društev, organizacij ali posameznikov. S to akcijo je ARS želel in želi spodbuditi vse, ki hranijo arhivsko gradivo, da bi ga predali v hrambo arhivu in bi tako postalo del našega spomina.

V septembru 1991 so se v Londonu živeči Slovenci začeli redno zbirati in iz teh srečanj se je razvilo Britansko-slovensko društvo. Koncept razvoja akcij za pomoč Sloveniji je bil sprejet že avgusta 1991. V tistem času je bil vsak posameznik pripravljen delovati v dobro nove države. Vsi so se zavedali pomembnosti časa, zato so se odločili, da bodo svoje delovanje tudi dokumentirali. Kot nastajajo vse stvari najprej spontano, šele potem pa zavestno ali organizirano, se je gradivo sprva nabralo naključno, pozneje pa so ga zbirali sistematično.

Prva zamisel o razstavi se je porodila že leta 1991, osnutek razstave pa je bil izdelan leta 1993. Zakaj pravzaprav postavitev razstave? Sodelujoči so želeli, da prelomni dogodki v času in prostoru ne bi bili

pozabljeni. Ob osamosvajanju Slovenije so na svojevrstni način predstavili svoje delovanje. Razstava je bila prvič postavljena decembra 1994 v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, nato so jo selili po drugih krajih Slovenije in v zamejstvo. Ob deseti obletnici osamosvojitve Slovenije je našla prostor tudi v prostorih Arhiva Republike Slovenije.

Razstava, ki je danes na ogled v našem ARS, je pravzaprav repriza razstave iz leta 2001, seveda z nekaterimi dopolnitvami. Bogato slikovno, časopisno (v kopijah glasila Slovenian Newsletter), dopisno in plakatno gradivo popelje obiskovalca v obdobje osamosvajanja Slovenije in sočasnih dogodkov v Londonu in kaže čustveno navezanost posameznikov na domovino. Avtorica razstave tudi sama meni, da veliki dogodki zažarijo v vsem sijaju, ljudje pa se jim čustveno predajo, a sij kmalu zbledi in le redkim ostane prvotna zanesenost, saj se večina prepusti novim obveznostim, ki jih od njih terja poklic.

Razstava je na žalost postavljena v dokaj temen prostor, kot da bi želela svetlobo in luč svobode, ki so jo nosili v svojih srcih njeni akterji pred petnajstimi leti, odmakniti, zatemniti. Ni čutiti ali videti tiste zagnanosti in energije, ki je vodila londonske Slovence in njihove prijatelje – morda je avtoričina pripomba utemeljena, da je oris nekaterih ljudi preskromen v primerjavi z njihovimi prizadevanji. Nekaj popestritve in barvitosti razstavi dajejo predvsem živobarvni napisi, ki so jih Slovenci in njihovi prijatelji v tistih evforičnih in za Slovenijo zelo pomembnih časih nosili po londonskih ulicah. Dogodki so bili pomembni, a z razstavo jih ni več moč priklicati nazaj. Informacije o delovanju Društva pa bo obiskovalec našel v obsežnem in za arhivske razmere zelo pestrem katalogu, ki spremlja razstavo.

Razstave brez navdušenja in predanosti avtorice ne bi bilo. Njen neomajani zanos je pripomogel k temu, da je ohranila spomin na takratne dogodke z zapisanimi mislimi v objavljenem katalogu in predajo arhivskega gradiva ARS ter tako ohranila spomin na minule dogodke.

Aleksandra Serše

Glava dopisa tovarne slaščic J. Schumi (ZAL)

Osebne vesti

Magdalena (Manda) Čehovin – sedemdesetletnica

Življenjska zgodba Mande Čehovin je pestra in pretresljiva. Rodila se je 15. julija 1936 v kmečki družini v Rudopolju na Hrvaškem očetu Ivanu in mami Ani Dragičević. Usoda je hotela, da v Liki ni ostala dolgo, saj je že v njeno zgodnje otroštvo kruto posegla druga svetovna vojna. V divjaških pokolih fašistov v Liki se je njena družina razbežala. Oče je padel, mala Manda pa je brez svojcev s partizani in drugimi vaščani prišla v Slovenijo, v Ilirsko Bistrico. Tam ji je dom ponudila družina iz Kozjan, pri kateri je Manda odrasla in ostala tudi potem, ko je šele čez dobro desetletje zvedela za domače v Liki. Po končani gimnaziji v Postojni se je vpisala na Višjo pedagoško šolo v Ljubljani in leta 1961 diplomirala iz zgodovine in geografije. Prvih dvanajst let svoje delovne dobe je posvetila pedagoški službi in svoje znanje razdajala mladim na osnovnih šolah v Senožečah in Sežani. Po preselitvi v Novo Gorico se je leta 1973 zaposlila v le dobro leto prej ustanovljenem Pokrajinskem arhivu, tam pa se je leta 1991 tudi upokojila. Bila je med prvimi strokovnimi delavci mlade kulturne ustanove, med tistimi, ki so v mračnih, tesnih in vlažnih prostorih, v kletah občinske in sodne stavbe v Novi Gorici, začeli strokovno obdelovati arhivsko

gradivo. Razporejena je bila na delovno mesto arhivista oziroma strokovnega sodelavca, opravljala pa je tako rekoč vsa arhivska strokovna opravila, kar so pač narekovala potrebe. Veliko je sodelovala z ustvarjalci arhivskega gradiva na terenu, jim dajala navodila za urejanje, hranjenje in izločanje dokumentarnega gradiva ter prevzemala arhivsko gradivo. Tudi v časih, ko je imel arhiv veliko prostorsko stisko, je poskrbela za nujne prevzeme ogroženega gradiva.

Kot članica komisije, ki je v novogoriškem arhivu potrjevala tako imenovane vnaprejšnje izločitvene sezname, predvidene po navodilu o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva iz leta 1970, je sodelovala pri valorizaciji dokumentarnega gradiva. Po sprejetju zakona o naravni in kulturni dediščini leta 1981 pa je dala svoj prispevek tudi k valorizaciji ustvarjalcev arhivskega gradiva, saj je sodelovala pri pripravi predloga "seznama družbenopravnih oseb in društev, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal Pokrajinski arhiv v Novi Gorici". Zavzemala se je, da bi pri splošnih kriterijih valorizacije ustvarjalcev arhivskega gradiva in gradiva samega upoštevali tudi specifičnosti obmejnega območja.

Veliko časa je posvetila delu v arhivski čitalnici; tja so velikokrat zahajali tudi neizkušeni uporabniki arhivskega gradiva, tako da jim je bilo potrebno posvetiti veliko več časa, pozornosti in potrpljenja kot izkušenim raziskovalcem preteklosti. Vrsto let je sodelovala z zgodovinskimi krožki osnovnih šol pri izdelavi raziskovalnih nalog.

Manda Čehovin lahko štejemo tudi za začetnico pedagoške dejavnosti novogoriškega arhiva, saj je leta 1978 opravila prve učne ure, in sicer za dijakinje srednje administrativne šole iz Nove Gorice. Razkazala jim je arhivske prostore in predavala o pomenu in vlogi zgodovinskih arhivov. V poznejših letih je imela učne ure z različnimi tematikami tudi za druge šole.

Ukvarjala se je tudi z urejevalnimi deli in popisovala arhivsko gradivo. Naj omenim le njen podrobni popis osebnega fonda odvetnika dr. Karla Podgornika in urejevalna dela v obsežnem arhivskem fondu Občinskega ljudskega odbora Ajdovščina. Skupaj s sodelavcema Stankom Murovcem in Kristino Koglot je leta 1976 pripravila prvi popis arhivskih fondov in zbirke Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, tako da je bil leta 1982 dobra podlaga za pripravo prvega vodnika po arhivu.

Leta 1984 je bila od 1. junija do 31. oktobra vršilka dolžnosti ravnateljice arhiva. To je bil čas, ko je bilo treba po katastrofalni poplavi, ki je leta 1983 prizadela arhiv, nujno zagotovitičasne prostore za

hrambo posušenega poplavljenega arhivskega gradiva in hkrati zastaviti vse sile za trajno rešitev prostorske stiske. Začasne prostore je v tistem času arhiv dobil v eni izmed stavb dijaškega doma na Grčni, kot najboljša trajna rešitev prostorskih težav pa je bila pri vseh takratnih občinah ustanoviteljicah, pri občinskih kulturnih skupnostih in tudi na kulturni skupnosti Slovenije sprejeta novogradnja arhiva. Pot do realizacije sklepa je bila sicer še dolga, a smer je bila postavljena.

Po odhodu v pokoj se je Manda s svojo družino vse pogosteje vračala na Kozjane, v kraj svoje zgodnje mladosti in z leti je ob delu pridnih rok tam zrasel novi dom. Ob sedemdesetem rojstnem dnevu ji želimo, da bi v njem zdrava in zadovoljna doživela še veliko lepega. Še na mnoga leta, draga Manda!

Aleksandra Pavšič Milost

Dr. Breda Pogorelec (1928–2006)

V torek 25. julija 2006 smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od profesorice dr. Brede Pogorelec, slovenistke in jezikoslovke. Breda Pogorelec je bila rojena 1. januarja 1928 v Ljubljani. Maturirala je na

klasični gimnaziji, leta 1952 pa diplomirala iz slovenskega jezika in književnosti ter primerjalne slovnice slovanskih jezikov na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Do leta 1955 je poučevala slovenski jezik s književnostjo na brežiški gimnaziji, takrat pa je postala asistentka na Oddelku za slovenske jezike in književnosti na FF Univerze v Ljubljani. V letih 1956–1958 se je izpopolnjevala na Univerzi v Krakovu in leta 1964 v Ljubljani doktorirala. Od leta 1955 do upokojitve leta 1997 je delovala na Oddelku za slovenske jezike na Filozofski fakulteti v Ljubljani, od leta 1985 kot redna profesorica za slovenski knjižni jezik in stilistiko. Objavila je številne prispevke iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika, o zvrstnosti v današnji slovenščini, jezikovni stilistiki umetnostnih besedil in besediloslovju.

Med prvimi se je znanstveno temeljito posvetila družbenim razsežnostim slovenskega jezika. Leta 1975 je bila med pobudniki in nato vodja akcije za ureditev odnosa do slovenščine v javnosti. Pozneje je sodelovala v delovnih skupinah Sveta za slovenski jezik in predsedovala delovni skupini za jezikovna vprašanja v Državnem zboru Republike Slovenije.

Ob vprašanju zgodovine slovenskega jezika smo se s profesorico Pogorelčevo srečali tudi v arhivih. V Arhivu Republike Slovenije smo se veliko pogovarjali o njenem videnju zgodovine jezika kot izjemno pomembnega področja zgodovine. Bila je mentorica številnih naših razstav. "*Slovenščina v dokumentih skozi stoletja*" pa je bila celo njena ideja. In od takrat je sodelovala pri vseh razstavah, ki so zadevale jezik in književnost in napisala tudi nekaj uvodnih člankov v razstavne kataloge. Bila je prizadevna lektorica naših publikacij. Sodelovala je tudi pri nastajanju strokovne revije Arhivi.

Zato ni čudno, da so ji bili arhivi blizu. Poudarjala je pomen arhivskega gradiva za preučevanje razvoja slovenskega knjižnega jezika in pri tem vlogo, ki jo lahko imajo arhivisti, ki ob neposrednem stiku z dokumenti najlažje opazijo tudi drobne podatke in zapise o jeziku. Poudarjala je potrebo po sodelovanju arhivistov, zgodovinarjev in jezikoslovcev. Spodbujala je k sprotnemu objavljanju odkritih zapisov slovenskih besedil.

Čeprav sodelovanje sčasoma zaradi mnogih obveznosti ni bilo več tako intenzivno, je ostala naklonjena arhivom. Spominjamo se zadnjega pogovora z njo. Po telefonu smo jo prosili za podatek v zvezi z izdajo virov o kulturnem sodelovanju med Slovenijo in Rusijo do prve svetovne vojne, ki jo pripravlja republiški Arhiv v sodelovanju z rusko stranjo. Kako se je razveselila, da bodo dokumenti objavljeni! Očitno že zelo bolni ni bilo odveč v svoji knjižnici še preveriti podatek in nam ga takoj posredovati.

Njeno sodelovanje, prijateljski nasveti in pobude pri načrtovanju pospešenega razvoja Arhiva, naših

prvih objav, so bili dragoceni. In rezultati, predvsem objavljena slovenska besedila, nas bodo spominjali nanjo.

Marija Oblak Čarni, Ema Umek

**Marjeta Vodopivec
(1950–2006)**

Na pokopališču v Štepanji vasi smo se 29. avgusta letos poslovili od naše Marjete. Naše zato, ker smo jo v službi kar nekako posvojili, vsak dan za del dneva, čeprav njeno delo dokumentalistke raziskovalke na Oddelku za arhiviranje in dokumentacijo Televizije Slovenija ni bila njena prva in edina služba.

Marjeta je poklicno pot kmalu po opravljeni diplomski na Filozofski fakulteti začela v vrtcu Najdihojca, nadaljevala jo je na osnovni šoli Trnovo in nato desetletje učila horjulske otroke angleškega jezika. Na Radioteleviziji Slovenija se je zaposlila leta 1987, najprej v radijski fonoteki kot referentka za govorno fonetiko in nato kot arhivarka dokumentalistka v radijskem arhivu, zadnjih deset let pa je pri nas, v televizijskem arhivu, urejala besedila oddaj. Občasno se je ukvarjala tudi s prevajanjem in lektoriranjem pri strokovni službi za gledališko in kulturno dejavnost pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije. Redno se je udeleževala seminarjev, srečanj in izletov Arhivskega društva Slovenije in prav ona je bila tista, ki je vsako leto zbrala prispevke za članarino Društva za vse zaposlene na RTV Slovenija. Nepogrešljiva je bila tudi na vsakoletnih zborovanjih, namenjenih tehničnim in vsebinskim problemom klasičnega in elektronskega arhiviranja v Radencih, ki jih prireja Pokrajinski arhiv Maribor. In v toliko letih se nabere veliko oddaj, veliko besedil, veliko besed in veliko spominov, veliko misli, ki se zbudijo, ko blazinice prstov drsijo po tipkovnici in te misli kot droben, neviden prah natresejo

arhivski skratki med liste papirja. Ali pa te besede lovijo v mreže lovke računalniških programov, ki hranijo spomine – lepe, srečne in tudi žalostne.

Žalostne, kot je bil tisti ponedeljek okoli osme ure zjutraj, ko je zazvonil telefon, ki sta si ga delili Jožica in Marjeta. Aco, ki je bil prav takrat pri njihnih mizah, je dvignil telefonsko slušalko, nekaj časa poslušal, nato jo nemo odložil in nam povedal, da se Marjeta ne bo več vrnila k nam.

Kolegi in prijatelji nismo mogli in še zdaj ne moremo verjeti, da Marjete Vodopivec ni več med nami. Pred tremi tedni je odšla na dopust, na dan, ko bi se morala vrniti v službo in biti spet med nami, pa smo se zadnjikrat poslovili od nje.

Marjeta je bila dobra prijateljica in kolegialna sodelavka. Vedno je bila pripravljena priskočiti na pomoč. Bila je tiha, skromna in neopazna, toda na voljo, ko smo jo potrebovali. In sedaj je ni več. Tega kar ne moremo sprejeti. Sicer pa modreci pravijo, da živiš toliko časa, dokler se te spominjajo. Da je Marjeta odšla od nas za vedno, bomo slej ko prej morali sprejeti, spominjali pa se je bomo prav gotovo še zelo dolgo.

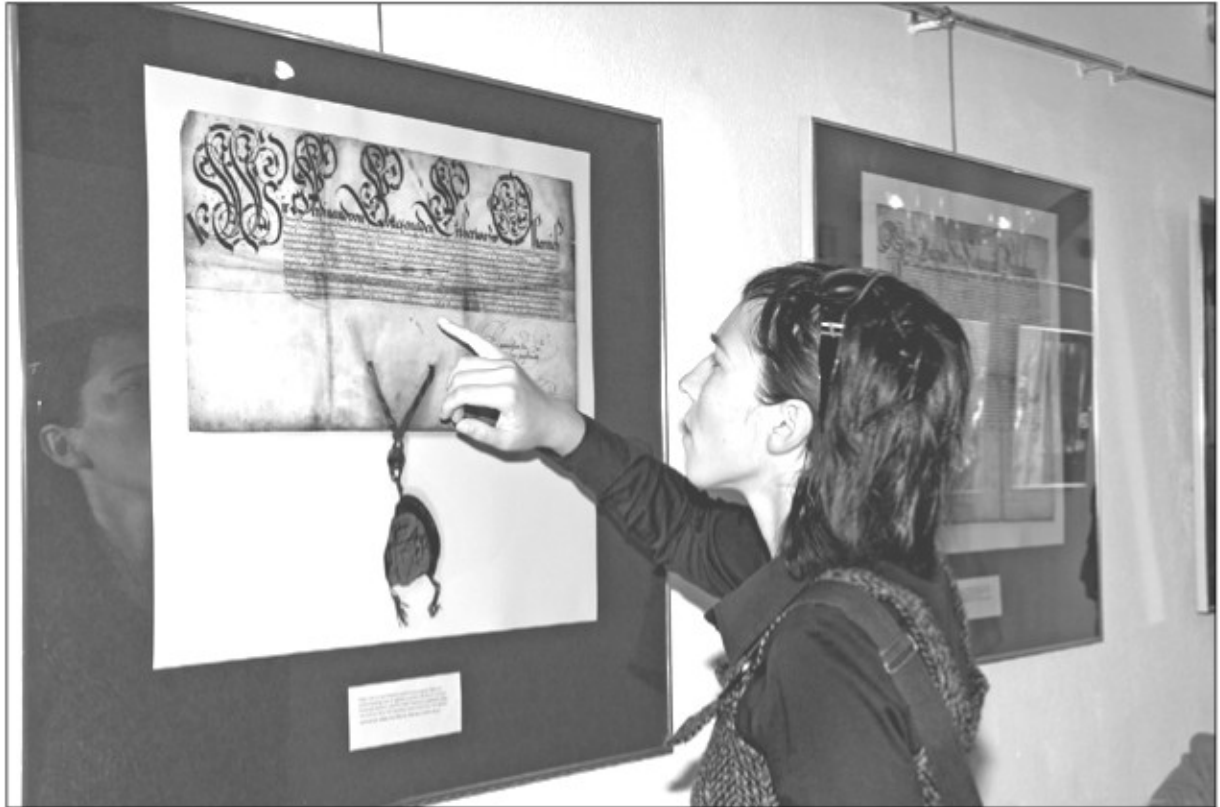
Marjeta, na tvojem zadnjem potovanju tja, kjer so red in lepota ter razkošje in mir doma, se od tebe poslavljamo s prevodom verzov iz tvoje diplomske naloge:

Poglej, nad kanali
so čolni pospali,
ki jim potepuška je nrav;
da tvoje si želje
vzemo za povelje,
od konca sveta sem jih zbral.

Tam sonca večerna
čez polja se mirna
čez vodo, čez mesto razstro,
da v rožah in zlatu
ko v gorkem ornatu
svet v sen se zaziblje sladko.

(C. Baudelaire)

*Aleksander Lavrenčič
s sodelavkami in sodelavci Oddelka za arhiviranje
in dokumentacijo TV Slovenija*

Razstava Škofja Loka v starih listinah

Nove pridobitve arhivov v letu 2005

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

Klinični center Ljubljana, 1950–1970, 214 k (matične knjige z indeksi), 22 tm

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1981–1992, 11 š, 1,2 tm

Bolnišnica Golnik, 1946–1962, 31 š, 3,1 tm

Zveza združenj šoferjev in avtomehnikov Slovenije, 1926–2002, 31 š, 3 f, 3 svežnji, 4 tm

Družbeni pravobranilec Republike Slovenije, 1976–2005, 306 š, 30,6 tm

Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, 1945–1970, 22 š, 2,5 tm

Skupnost kurirjev in vezistov NOV Slovenije, 1941–1987, 68 š, 7,5 tm

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije, 9 zvočnih kaset

Sindikata delavcev prometa in zvez Jugoslavije, RO za Slovenijo, 2 š, 0,2 tm, 1982–1990

Zbirka Plebiscit 1990, 184 š, 20,4 tm, glasovnice so izročile upravne enote: Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, Litija, Krško, Brežice, Sežana, Ajdovščina, Slovenske Konjice, Mozirje, Črnomelj, Kočevje

Republiški upravni organi in zavodi za izvrševanje kazenskih sankcij v Sloveniji, 1957–1967, 282 š, 31,3 tm

Republiški tržni inšpektorat SRS, 1956–1965, 25 š, 3 tm

Davčna uprava Republike Slovenije, Generalni davčni urad, 1991–1993, 6 š, 0,6 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Bibič Adolf, 1962–1996, 0,7 tm, 7 š, dar

Adamič France, 1843–1999, 0,8 tm, 7 š, dar

Zbirka razglednic, voščilnic in fotografij starejšega izvora, 120 ks. razglednic slovenskih krajev 1898–1908, dar

Republiški sekretariat za notranje zadeve RS, 1918–1993, prevzem spominskega gradiva pripadnika VOS in narodnega heroja Franca Stadlerja Pepeta, 2 š, dar

Piskernik Angela, 1886–1967, 8 š, 0,8 tm, dar

Traven Terezija, 1910–2005, 70 š, 8 tm, dar

Južnič Marjan–Niko, 1944–1989, 4 š, 0,4 tm, dar

Kovač Ivanka, 1957–1967, 2 š, 0,2 tm

Splošna zbirka fotografij ARS, 126 ks., odkup

Čamerik Anton, 1932–1980, 2 š, 0,2 tm

Zbirka občinskih simbolov Valta Jurečiča, 2001–2002, 32 map, 0,7 tm

Dedijer, družina, 1933–1991, 240 š, 72 f, 2 k, 46 tm

Zbirka gradiva Slovencev v Kanadi, 1964–2004, 2 š, 0,2 tm,

Zbirka dopolnilnega gradiva o delavskem gibanju in NOB, 1942–1946, 1 mapa

Oražen Ivan, 1919–1924, 1 š, 0,1 tm

Hallerstein Ferdinand Avguštin, 1746–1773, 10 ks

Odbor staršev za varstvo in vrnitev slovenskih vojakov iz JLA 1991, 8 š, 1 tm

Zbirka filmov, 1905–2005: 359 naslovov; 568 kolutov, DVD in CD

Zbirka videokaset, 31 kosov/naslovov (24 ks. VHS, 7 ks. Beta)

Pridobivanje filmov v letu 2005

Zbirka filmov:

Arkadena, 1 film, 2 koluta

Pales, 1 film, 10 kolutov

Videoprodukcija Kregar, 1 film, 10 kolutov

Bela film, 1 film, 2 koluta

Emotion, 8 filmov, 27 kolutov

Ulčar Ciril, 1 film, 1 kolut

Kavčič Hinko, 6 filmov, 6 kolutov

Emotion, 1 film, 4 koluti

Stara gara, 1 film, 12 kolutov

Televizija Slovenija, 1 film, 1 kolut

Valenčič Joe, 1 film, 1 kolut

Radešček Borko, 1 film, 6 kolutov

Križnar Naško, 1 film, 6 kolutov

Zupanc Peter, 1 film, 1 kolut

Radiotelevizija Slovenija, 6 dvd

Emotionfilm, 3 dvd

Radešček Borko, 1 dvd

Filozofska fakulteta, oddelek za etnologijo, 1 dvd

Videoprodukcija Slak, 1 dvd

Križnar Naško, 1 dvd

Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev, 1 dvd

Pogačnik Jože, 1 dvd

Hrvaška kinoteka, 1 dvd

Rau Marta, 1 dvd

Mayer Richards, Honkong, 1 dvd

Televizija Medvode, 7 dvd

Jugoslovanska kinoteka, 5 dvd

Korean film archive, 3 dvd

European film promotion, 1 dvd

Digital studio Alfa in Omega Muenchen, 1 dvd

KUD Cineast, 1 dvd

Rokus, 1 dvd

Staragara, 1 dvd

Slovenska kinoteka, 4 dvd
 Hungaro film laboratories, 1 dvd
 Cinesave, 1 dvd
 Marinšek Janez, 1 dvd
 Tršan Lojz, 4 dvd
 Filozofska fakulteta, oddelek za zgodovino, 1 cd
 (zvočni zapis)
 Akademija za gledališče, film, radio in televizijo, 1 cd
 (fotografije prevzema filmov K. Grossmanna)
 Merku Peter, 1 dvd
Zbirka videokaset:
 24 naslovov VHS videokaset in 7 naslovov Beta videokaset

Depozit:

Filozofska fakulteta, oddelek za etnologijo, 1 film, 1 kolut
 Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota za Gorenjsko, 13 filmov, 14 kolutov
 Smasek Uroš, 1 film, 1 kolut
 Radiotelevizija Slovenija, 22 filmov, 6 kolutov
 Merku Peter, 1 film, 2 koluta
 Gustav film, 1 film, 41 kolutov
 Doba, 1 film, 12 kolutov
 ATA production, 1 film, 12 kolutov
 Akademija za gledališče, film, radio in televizijo, 217 filmov, 392 kolutov
 Emotionfilm, 7 filmov, 7 kolutov
 Mestna občina Ljubljana, 4 filmi, 4 koluti
 Bindweed film, 2 filma, 39 kolutov

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

Skupščina občine Celje, 1986–1988, 32 tm
 Skupščina občine Slovenske Konjice, 1964–1970, 52,5 tm
 Skupščina občine Šmarje pri Jelšah, 1964–1985, 38,3 tm
 Skupščina občine Velenje, 1966–1977, 59,3 tm
 Skupščina občine Žalec, 1965–1985, 22,5 tm
 Davčni urad Celje – Izpostava Slovenske Konjice, 1953–1993, davčna tajnost, 0,3 tm
 Davčni urad Brežice, 1965–1993, davčna tajnost, 1,3 tm
 Davčni urad Velenje, 1978–1993, davčna tajnost, 1 tm
 Davčna uprava RS, Davčni urad Celje, 1974–1993, davčna tajnost, 0,4 tm
 Okrajno sodišče Brežice – zemljiško knjižne listine Brežice, 1872–1945, 29 tm
 Okrajno sodišče Brežice – zemljiško knjižne listine, 1871–1942, 17,8 tm
 Okrajno sodišče Celje (Rnp zadeve), 1965–1978, 8 tm
 Okrajno sodišče Krško – zemljiško knjižne listine, 1871–1947, 23,3 tm

Okrajno sodišče Sevnica – zemljiško knjižne listine, 1872–1947, 10,3 tm
 Okrajno sodišče Trbovlje – zemljiško knjižne listine Laško, 1901–1940, 8,5 tm
 Okrajno sodišče Trbovlje – zemljiško knjižne listine Radeče, 1901–1940, 5,2 tm
 Okrajno sodišče v Žalcu – zemljiško knjižne listine, 1872–1941, 15 tm
 Sodnik za prekrške Brežice, 1965–1998, 1965–1998, 5 tm
 Sodnik za prekrške Celje, 1972–1992, 3 tm
 Sodnik za prekrške Krško, 1962–1997, 1,5 tm
 Sodnik za prekrške Mozirje, 1973–1998, 3 tm
 Sodnik za prekrške Laško, 1972–1992, 3 tm
 Sodnik za prekrške Sevnica, 1972–1997, 1,3 tm
 Sodnik za prekrške Šentjur, 1973–1997, 1,5 tm
 Sodnik za prekrške Šmarje pri Jelšah, 1988–1999, 1,2 tm
 Sodnik za prekrške Trbovlje, 1968–1998, 2 tm
 Sodnik za prekrške Velenje, 1966–2004, 5 tm
 Geodetska uprava Žalec – katastrske mape Okrajnega sodišča Žalec, 1825, 0,2 tm
 Tekstilna tovarna Prebold d. d., 1809, 1812, 1838–1842, 1871–1989, 41 tm
 Ingrad VNG d.d., 1976–2002, 0,6 tm
 Termoelektrarna Trbovlje d.o.o., 1949–1981, 4,5 tm
 TOLO – Tovarna lahke obutve, Šentjur, 1966–2001, 6 tm
 Tovarna nogavic Polzela, 1949–1990, 10 tm
 Ferralit Žalec, 1946–1990, 5,5 tm
 Pogrebni zavod Celje, 1881–1981, 38,3 tm
 MONT Kozje, 1898–2005, 1,4 tm
 Rudnik Zagorje v zapiranju, 1800–2000, 50 tm
 Center interesnih dejavnosti Celje, 1975–1995, 6 tm
 Delavski dom Trbovlje, 1952–2001, 3,2 tm
 Kulturni center Delavski dom Zagorje, 1964–1994, 3,5 tm
 Plesni forum Celje, 1985–2005, 0,1 tm
 Zveza kulturnih organizacij Mozirje, 1972–1999, 1,5 tm
 Zveza kulturnih organizacij Slovenske Konjice, 1956–1996, 3,5 tm
 Zveza kulturnih organizacij Trbovlje, 1954–1999, 3,4 tm
 Krajevni šolski svet Sv. Jernej, 1906–1941, 0,1 tm
 Krajevni šolski odbor Raka, 1923–1965, 0,1 tm
 Kmetijska gospodarska šola Raka, 1953–1957, 0,1 tm
 Osnovna šola Breze, 1939–1963, 0,5 tm
 Osnovna šola Brežice, 1870–1977, 2,3 tm
 Osnovna šola Čatež, 1896–1970, 0,5 tm
 Osnovna šola Črešnjice, 1947–1987, 0,2 tm
 Osnovna šola Frankolovo, 1941–1980, 0,9 tm
 Osnovna šola Loče pri Poljčanah, 1847–1950, 2 tm
 Osnovna šola Mrzlava vas, 1957–1975, 0,1 tm
 Osnovna šola Primoža Trubarja Laško, 1880–1991, 5 tm

Osnovna šola Raka, 1940–1960, 2 tm
 Osnovna šola Radeče, 1907–1981, 2,5 tm
 Osnovna šola Rečica, 1926–1954, 0,4 tm
 Osnovna šola Reka, 1885–1957, 0,3 tm
 Osnovna šola Skopice, 1924–1974, 0,4 tm
 Osnovna šola Sv. Jernej, 1874–1962, 0,4 tm
 Osnovna šola Vrh nad Laškim, 1925–1967, 0,9 tm
 Osnovna šola Zbelovo, 1942–1963, 0,1 tm
 Osnovna šola Žiče, 1847–1974, 0,1 tm
 Srednja šola Krško, 1904–1992, 3,2 tm
 SZDL Velenje, 1986–1989, 2,5 tm
 Društva UE Celje (strani na internetu), 0,1 tm
 Društvo prijateljev mladine Zagorje, 1962–1999, 0,2 tm
 Zveza športnih društev Žalec, 1975–1999, 9,0 tm
 Planinsko društvo Solčava, 1949–2000, 2,5 tm
 Turistična zveza Celje, 1957–1995, 4,5 tm
 Slovensko društvo Celje (Grevenbroich, Nemčija), 1979–1984, 0,1 tm
 Zbirka plakatov, 2005, 0,05 tm
 Zbirka voščilnic, 2004–2005, 0,1 tm
 Zbirka razglednic, 1910, 0,05 tm
 Štefan Kočevar, 1833–1850, 0,1 tm
 Konrad Kolšek, 1918–1991, 0,5 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Zbirka starih razglednic: 315 razglednic različnih krajev.
 Kolorirana karta vojvodin Štajerske, Koroške, Kranjske in drugih dednih avstrijskih dežel iz leta 1696, nakup.

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

Davčna uprava RS, Davčni urad Koper: Republiška uprava za javne prihodke Koper, Izola, Piran, Sežana, 1956–1996, 193 š, 10 tm
 Agencija za plačilni promet Koper, 1997–2001, 135 š, 13 tm
 Grafika Ilirska Bistrica, 1963–1993, 105 š, 10 tm
 Cestno podjetje Koper, 1949–1991, 175 š, 19 tm
 Kmetijska zadruga Hmezad Ilirska Bistrica, 1947–1990, 12 tm
 Preskrba Sežana, 1958–2004, 31 š, 3,1 tm
 Okrožno sodišče Koper (Tribunale Circondariale Capodistria), 1956–1978, 679 š, 198 k, 70 tm
 Okrožno ljudsko sodišče Koper (Tribunale Popolare Circondariale Capodistria), 1953–1954, 3 knjige, 0,5 tm
 Okrajno sodišče Koper (Giudizio Distrettuale Capodistria), 1945–1978, 1007 š, 88 k, 104 tm
 Okrajno ljudsko sodišče Koper (Giudizio Popolare Distrettuale Capodistria), 1945–1954, 1 š, 11 k, 1 tm
 Okrožno gospodarsko sodišče Koper, 1954–1978, 454 š, 151 knjig, 58 tm

Okrožno javno tožilstvo v Kopru (Pubblica Accusa Circondariale Capodistria), 1956–1978, 78 š, 105 k, 13 tm
 Okrajno javno tožilstvo v Kopru (Pubblica Accusa del Distretto di Capodistria), 1955–1978, 35 š, 48 k, 6 tm
 Javno tožilstvo za Istrsko okrožje Koper (Pubblica Accusa Circondariale Capodistria), 1945–1954, 25 knjig, 1 tm
 Javno tožilstvo okraja Koper (Pubblica Accusa del Distretto di Capodistria), 1945–1954, 40 k, 1,5 tm
 Družbeni pravobranilec Republike Slovenije – namestnik v Kopru (Avvocato sociale della Repubblica di Slovenia Capodistria), 1976–2005, 34 š, 7 knjig, 3,5 tm
 Družbeni pravobranilec Republike Slovenije – namestnik v Postojni, 1976–2005, 20 š, 13 k, 2,3 tm
 Občinski sodnik za prekrške Izola (Giudice comunale per le trasgressioni Isola), 1982–1994, 50 š, 16 k, 5 tm
 Občinski sodnik za prekrške Postojna, 1956–1994, 47 š, 63 k, 11 tm
 Sodnik za prekrške Postojna, 1995, 2 š, 0,2 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Labis, društvo za zaščito vasi Labor, 1999–2004, 2 š, 0,2 tm, dar

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

Društvo likovnih umetnikov Maribor, 2004, 0,1 tm
 Društvo stenografov in strojepiscev Maribor, 1954–2005, 2 tm
 Društvo uporabnikov kableskega TV sistema Radvanje–Pekre–Limbuš, 1986–2004, 0,1 tm
 Društvo za pomoč in samopomoč "Nova pot" Maribor, 2000–2005, 0,1 tm
 ELGO Vidonci d.o.o. v stečaju, 1992–2002, 0,1 tm
 Gasilsko društvo Pekre, 1896–1910, 0,1 tm
 Gradis Ravne na Koroškem, 1947–1996, 15,5 tm
 Hartman Ervin st., 1904–2005, 0,5 tm
 International Inner Wheel klub Maribor, 1999–2004, 0,1 tm
 Katastrski načrti občine Lendava, 1962–1990, 5 tm
 KUD Jože Hermanko, 1949–1950, 0,1 tm
 Notar Dušan Senčar, Prevalje, 1919–1941, 0,1 tm
 Notar Fran Penko, Marenberg, 1931–1933, 0,1 tm
 Notar Fritz Sperl, Prevalje, 1942–1945, 0,1 tm
 Notar Ivan Winkler, Slovenj Gradec, 1909–1920, 0,5 tm
 Notar Marjan Belle, Marenberg, 1940–1941, 0,1 tm
 Občinski sodnik za prekrške Lenart, 1955, 0,1 tm
 Okrajno sodišče Prevalje, 1919–1945, 5,5 tm
 Okrajno sodišče v Slovenski Bistrici, 1900–1945, 31 tm

Osnovna šola Franceta Prešerna Črenševci, 1908–1981, 2,3 tm
 Prostovoljno industrijsko društvo Intes – Vesna Maribor, 1947–1999, 0,9 tm
 Rodbina Badel, Maribor, 1899–1906, 0,1 tm
 Štukelj Leon, 1924–2000, 2,3 tm
 Tekstilna tovarna Svila d.d. v stečaju Maribor, 1906–1995, 33,7 tm
 Zbirka delavskih knjižic ZPIZ-a Murska Sobota, 1900–2001, 5 tm
 Železniško kulturno društvo "Krilato kolo" Maribor, 1997–1999, 0,1 tm
 Zlatorog d. d., 1947–2001, 6 tm
 Zveza deklških krožkov Maribor, 1939–1941, 0,1 tm

Dopolnitve:

Društvo mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941–1945, območni odbor Maribor, 1990–1999, 0,5 tm
 Gašparič Maks, 2005, 0,1 tm
 Mariborska tekstilna tovarna – tekstilna tovarna Melje, d. d., 1953–1999, 11,2 tm
 Namestnik družbenega pravobranilca Republike Slovenije Radlje ob Dravi, 1995–2005, 1,4 tm
 Notar Kolšek Avgust, Marenberg, 1921–1931, 0,3 tm
 Notar Tomschegg Ivan, Slovenj Gradec, 1888, 2,8 tm
 Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Ruše, 1994–1995, 0,1 tm
 Okrajno sodišče Marenberg, 1850–1945 (skupno z Marenbergom in Prevaljami)
 Okrajno sodišče Marenberg, 1872–1945, 15,3 tm
 Okrajno sodišče Murska Sobota, 1945–1978, 18,3 tm
 Okrajno sodišče Prevalje, 1921–1947 (skupno z Marenbergom in Prevaljami)
 Okrajno sodišče Slovenj Gradec, 1850–1945, 21,8 tm
 Okrajno sodišče Slovenj Gradec, 1850–1947, 83,4 tm (skupno z Marenbergom in Prevaljami)
 Osnovna šola Bakovci, 1949–2001, 8,8 tm
 Osnovna šola Beltinci, 1931–1975, 5,6 tm
 Preskrba Poljčane d. d. v stečaju, 1990–2005, 1,6 tm
 Skupščina občine Lendava, 1983–1990, 27 tm
 Skupščina občine Maribor, 1967–1982 (gradbeni načrti), 131 tm
 Snaga Maribor, 1944–2004, 12,1 tm
 Sodnik za prekrške Slovenska Bistrica, 1983–1990, 2 tm
 Špedtrans Maribor, 2000, 0,2 tm
 Univerza Maribor, 1961–2000, 25,8 tm
 Varia, 20. stol., 0,1 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Baran Josip, 1902–1943, 0,1 tm, odkup
 Robar Franc, 1901–1941, 0,1 tm, odkup
 Ozmec Jože, 1922–1961, 0,1 tm, odkup
 Dr. Radey Franz, 1880–1908, 0,1 tm, odkup
 Družina Pliberšek, 1900–1969, 0,1 tm, odkup

Najdič Metod, 1925–1959, 0,1 tm, odkup
 Državna realna gimnazija Maribor, 1932–1936, 0,1 tm, odkup
 Franciscejski kataster, 19. stol., 0,1 tm, odkup
 Zbirka plakatov, lepakov in letakov, 1945, 0,1 tm, odkup
 Zbirka priznanj, diplom in spričeval, 20. stol., 0,1 tm, odkup
 Albumi, 19.–20. stol., 0,9 tm, odkup
 Fototeka, 19.–20. stol., 0,5 tm
 Varia, 20. stol., 0,3 tm, odkup
 Drobnitiski, 1947–1957, 0,1 tm, odkup
 Knjižnično gradivo, 1 knjiga, 0,1 tm, odkup
 Trg Veržej, 17.–18. stol., 0,1 tm, odkup

POKRAJINSKI ARHIV NOVA GORICA

Skupščina občine Ajdovščina, 1969–1993, 25 š, 1 sveženj, 2,6 tm
 Občinski ljudski odbor Grahovo, 1953–1953, 1 mapa
 Občinski ljudski odbor Kobarid, 1956–1961, 1 knjiga
 Občinski ljudski odbor Kostanjevica, Kostanjevica na Krasu, 1953–1955, 1 š, 0,1 tm
 Skupščina občine Nova Gorica, 1962–1992, 225 š, 7 kosov, 25,1 tm
 Občinski ljudski odbor Renče, 1952–1954, 1 mapa
 Občinski ljudski odbor Šempeter pri Novi Gorici, 1955–1959, 2 š, 0,2 tm
 Skupščina občine Tolmin, 1951–1993, 69 š, 2 k, 6 ovojev, 7,7 tm
 Samoupravne interesne skupnosti družbenih dejavnosti občine Tolmin, 1978–1990, 5 š, 0,5 tm
 Krajevni ljudski odbor Renče, 1945–1950, 3 š, 0,3 tm
 Varia – zbirka dokumentov iz osebnih zapuščin, 1897–1933, 1 knjiga
 Primorska srečanja, Nova Gorica, 1977–2004, 4 š, 0,4 tm
 Splošna bolnišnica dr. Franca Derganca Nova Gorica, Šempeter pri Gorici, 1956–1986, 85 knjig
 Klub starih goriških študentov, 1969
 Občinski odbor za ugotavljanje in odpravo posledic potresa na Tolminskem, 1976–1978, 4 š, 0,4 tm
 Zbirka pečatnikov, 1962–1992, 92 kosov
 Osnovna šola Branik, 1947–1989, 19 š, 1,9 tm
 Gostol Nova Gorica, 1966–1995, 21 š, 2,1 tm
 Osnovna šola Dornberk, 1947–1990, 10 š, 1 tm
 Zbirka fotografij, 1921–1960, 12 kosov
 Zbirka mikrofilmov, 1939–1939, 29 kolutov
 Zbirka fotokopij, 1703–2005, 5 š, 2 mapi, 0,5 tm
 Zbirka razglednic krajev, 1993–1995, 5 kosov
 Hranilnica in posojilnica Vipava, 1902–1948, 4 knjige
 Zbirka videofilmov, 2005–2005, 2 kaseti (5 posnetkov)
 Vodnogospodarsko podjetje Soča Nova Gorica, 1971–2003, 7 š, 0,7 tm
 Zbirka razstav PANG, 1990–2005, 0,2 tm

Srednja lesarska šola Nova Gorica, 1996–1998, 3 ma-
pe
Osnovna šola Čepovan, 1970–1970, 1 mapa
Krajevna skupnost Solkan, 1971–1986, 13 š, 1,3 tm
Varia – uprava po 1943, 1946–1947, 1 zvezek
OKO, časopis za Goriško, 1993–1998, 22 š, 2 tm
Zbirka gradiva ob 100-letnici Trgovskega doma v
Gorici, 2004–2004, 1 mapa
Goriška livarna Solkan, 1989–1995, 7 š, 0,7 tm
Občina Renče, 1946–1947, 1 š, 0,1 tm
Krajevna skupnost Vogrsko, 1965–1978, 1 š, 0,1 tm
Poligalant Volčja Draga, 1957–1991, 10 š, 1 tm
Mlinotest Ajdovščina, 1953–1992, 34 š, 3,4 tm
Rokometni klub Nova Gorica, 1981–2005, 2 mapi
Mladinski dom Toneta Severja Kojško, 1947–1951, 1
š, 0,1 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Tomaž Marušič, 1924–2005, 12 š, 1,2 tm
Zbirka fotografij, 1924–2003, 76 kosov
Zbirka razglednic krajev, 1899–2005, 152 kosov
Zbirka videofilmov, 2005, 1 videokaseta
Branko Marušič, dr., 2004–2005, 1 š, 0,1 tm
Zbirka plakatov, letakov in raznih tiskov, 2004–2005,
2 kosa
Zbirka načrtov, zemljevidov in skic, 1951–2005, 2 ko-
sa
Zapuščine družin Pahor, Zupan in Tušar, 1898–1974,
1 mapa
Anton Pavlica, 1947–1947, 1 kos
Zbirka zgoščenk, 2005–2005, 1 kos
Peter Potočnik, 1987–1987, 1 š, 0,1 tm
Peter Kerševan, 1908–1935, 1 š, 0,1 tm
Družina Šantel, 1884–1949, 1 š, 0,1 tm
Rodbina Božič, 1903–1949, 1 k
Anton Štrancar, 1976–1990, 1 š, 0,1 tm
Družina De Corti, 1944–1944, 1 š, 0,1 tm
Pavlica Bizjak, 1944–1984, 1 š, 0,1 tm
Stanislav Simčič, 1916–1971, 1 š, 0,1 tm

ZGODOVINSKI ARHIV PTUJ

Ribiška družina Ptuj 1946–1998, 7 š, 0,7 tm
Imenje Lančji dvor (Lanzenhoff) 1665, 1 š, 0,1 tm,
(vrnjeno iz PAM)
Imenje Pesjak (Gut Pesjack): 1737, in Gradenšak
(Gradenschagg) 1791–1805, 0,2 tm, 2 š, (vrnjeno iz
PAM)
Imenje Sv. Marko pri Ptuj, 1739–1792, 1 š, 0,1 tm,
(vrnjeno iz PAM)
Imenje Placarovci (Placerhof), 1841–1848, 1 š, 0,1 tm,
(vrnjeno iz PAM)
Krajevno sodišče Hrastovec, 1817–1846, 2 š, 0,2 tm,
(vrnjeno iz PAM)
Občinski odbor Rdečega križa Ptuj, 1957–1990, 50 š,
5 tm

Plastdispeser d. o. o. Ormož 1966–2004, 114 fas, 8
kar. š, 20 š, 17 knjig, 18 tm

Darila, odkupi, depoziti:

Knjiga Andrees Allgemeiner Handatlas 1899, 1 kom,
nakup
Žigi in štampljke, 4 žigi, dar
Razglednice, 31 kosov

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Občinski ljudski odbor Grosuplje–Skupščina občine
Grosuplje, (1961)1971–1994, 136 š, 7 kartotek, 14,3
tm
Samoupravna stanovanjska skupnost občine Grosup-
lje, 1982–1989, 1 š, 0,1 tm
Delovna skupnost skupnih strokovnih služb samoup-
ravnih interesnih skupnosti občine Grosuplje,
1976–1989, 1 š, 0,1 tm
Občinska izobraževalna skupnost občine Grosuplje,
1967–1990, 1 š, 0,1 tm
Občinska skupnost otroškega varstva Grosuplje,
1970–1991, 1 š, 0,1 tm
Občinska telesnokulturna skupnost Grosuplje, 1975–
1990, 1 š, 0,1 tm
Občinska zdravstvena skupnost Grosuplje, 1990, 1 š,
0,1 tm
Občinska kulturna skupnost Grosuplje, 1974–1990, 1
š, 0,1 tm
Občinska raziskovalna skupnost Grosuplje, 1981–
1990, 1 š, 0,1 tm
Občinska skupnost socialnega varstva Grosuplje,
1977–1989, 1 š, 0,1 tm
Samoupravna interesna skupnost za varstvo pred
požarom občine Grosuplje, 1982–1986, 1 š, 0,1 tm
Samoupravna interesna skupnost za ceste občine
Grosuplje, 1984–1989, 1 š, 0,1 tm
Občinska samoupravna komunalna skupnost Gro-
suplje, 1978–1989, 1 š, 0,1 tm
Zveza telesnokulturnih organizacij Grosuplje, 1978–
1988, 1 š, 0,1 tm
Kmetijsko zemljiška skupnost Grosuplje, 1978–1989,
1 š, 0,1 tm
Delovna skupnost samoupravnih interesnih skupnosti
gospodarstva občine Grosuplje 1979–1980, 1 š, 0,1
tm
Občinski ljudski odbor Domžale–Skupščina občine
Domžale, 1965–1994, 50 š, 5 tm
Tiski, 1905–1985, 1 š, 0,1 tm
Okrajno sodišče Domžale, 1960–1983, 4 š, 27 fasc,
3,2 tm
Okrajno sodišče Kočevje, 1946–1960, 105 š, 12,5 tm
Sodišče združenega dela Ljubljana, 1975–1990, 385 š,
10 k, 39 tm
Javno tožilstvo za okraj Kočevje, 1950–1954, 1 fasc,
0,1 tm

- Zmajčkov butik, Ljubljana, 1971–1997, 26 š, 2,6 tm
 Cankarjeva založba, 1954–1997, 35 š, 3,5 tm
 Univerzale Domžale, 1952–2002, 43 š, 4,3 tm
 Osnovna šola Krimski odred Preserje, 1903–2000, 40 š, 4 tm
 Občinski odbor ZZB NOV Litija, 1955–1989, 19 š, 1, 9 tm
 Občinski odbor ZZB NOV Kočevje, 1961–1992, 7 š, 0,7 tm
 Občinska konferenca SZDL Vrhnika, 1980–1989, 4 registratorji, 0,4 tm
 Davčni urad Novo mesto, 1985–1995, 5 š, 0,5 tm
 Agencija za plačilni promet Novo mesto, 1997–2001, 116 š, 14 tm
 Okrajno sodišče Novo mesto, 1900–1940, 178 k, 29 tm
 Družbeni pravobranilec samoupravljanja Novo mesto, 1898–2005, 35 š, 3,5 tm
 Občinski odbor ZZB NOV Trebnje, 1952–1982, 30 fasc, 2 k, 2,5 tm
 Občinski ljudski odbor Radovljica, 1955–1961, 295 š, 6 fasc, 30 tm
 Krajevna skupnost Bratov Smuk Kranj, 1982–1995, 3 š, 0,3 tm
 Krajevna skupnost Besnica, 1980–1992, 15 š, 1,5 tm
 Krajevna konferenca SZDL Bratov Smuk Kranj, 1982–1987, 1 š, 0,1 tm
 Služba družbenega knjigovodstva Kranj, 1947–2002, 176 š, 17,6 tm
 Samoupravna stanovanjska skupnost občine Kranj, 1973–1991, 30 š, 3,0 tm
 Samoupravna komunalna skupnost občine Kranj, 1977–1986, 6 š, 0,6 tm
 Občinska zdravstvena skupnost Kranj, 1982–1987, 1 š, 0,1 tm
 Občinska skupnost za ceste Kranj, 1983–1989, 1 š, 0,1 tm
 Skupnost za varstvo pred požarom Kranj, 1981–1989, 2 š, 0,2 tm
 Strokovna služba samoupravnih interesnih skupnosti Kranj, 1977–1990, 8 š, 0,8 tm
 Regionalna zdravstvena skupnost Gorenjske Kranj, 1957–1984, 4 š, 0,4 tm
 Občinska raziskovalna skupnost Kranj, 1975–1989, 5 š, 0,5 tm
 Občinska skupnost socialnega skrbstva Kranj, 1975–1989, 4 š, 0,4 tm
 Občinska skupnost socialnega varstva Kranj, 1974–1986, 2 š, 0,2 tm
 Občinska skupnost otroškega varstva Kranj, 1975–1986, 1 š, 0,1 tm
 Kulturna skupnost občine Kranj, 1968–1989, 4 š, 0,4 tm
 Telesnokulturna skupnost občine Kranj, 1963–1989, 3 š, 0,1 tm
- Izobraževalna skupnost občine Kranj, 1963–1987, 3 š, 0,3 tm
 Okrajno sodišče Kranj, 1945–1978, 43 k, 130 fasc, 24 tm
 Železarna Jesenice, 21 kartotek mikrofilmskih žepkov
 Tehniški šolski center Kranj, 1946–1985, 35 š, 3,5 tm
 Srednja gradbena šola Kranj 1945–1975, 27 š, 2,7 tm
 Skupščina občine Škofja Loka, 1987, 34 š, 3,4 tm
 Skupščina občine Škofja Loka – spisi SLP, 1961–1976, 4 š, 0,4 tm
 Skupščina občine Škofja Loka – Izvršni svet, 1980–1994, 6 š, 0,6 tm
 Zbirka katastrskih map, 1825–ok. 1955, 5 š, 0,5 tm
 Alpina Žiri, 1952–1991, 200 š, 20 tm
 Osnovna šola Cvetka Golarja Škofja Loka, 1956–1990, 18 š, 1,8 tm
 Čevljarški šolski izobraževalni center Žiri, 1950–1982, 12 š, 1,2 tm
 Sodnik za prekrške Idrija, 1961–1997, 25 š, 18 k, 3,6 tm
 Okrajna gasilska zveza Idrija, 1948–1952, 1 š, 0,1 tm
 Planinsko društvo Ljubljana – Matica, 1967–2003, 4 š, 0,4 tm
 Zveza kulturnih organizacij občine Ljubljana – Bežigrad, 1960–1998, 51 škatel, 5,1 tm
 Zveza prijateljev mladine občine Ljubljana – Bežigrad, 1962–1999, 36 reg, 39 š, 7,5 tm
 Delniška družba Dolenjske železnice 1897–1942, prog. Trebnje–Tržišče, 2 š, 0,2 tm
 Zadruga rokodelskih obrtnikov Žiri, 1900–1941, 2 š, 0,2 tm
 Zbirka NOB, 1941–1945, 2 š, 0,2 tm
 Zbirka Varia, 1922–1945, 1 š, 0,1 tm
- Darila, odkupi, depoziti:**
 Fototeka, 1898–1954, 27 razglednic, odkup
 Fototeka, serija F17, 1960–2000, 460 razglednic, dar
 Fototeka, serija A6, 1946, 36 fotografij, odkup
 Zemljevidi in karte, okoli 1960, 2 karti, odkup
 Načrti, okoli 1975, 9 kosov, odkup
 ponatis Valvazorjeve slave vojvodine Kranjske, 1879, odkup, 4 knjige
 Zbirni fond Radovljica, Gozdno gospodarstvo Bled, 1958, 1 kos, odkup
 načrt rovov oz. zaklonišč pod mestom Kranjem, 1941–1945, 1 kos, dar
 Zbirka fotografij Škofja Loka, 1900–1995, 59 kosov
 Družina Gosar, Stara Loka, 1891–1952, 2 š, 0,2 tm
 Zbirka podob, 1890–2003, 542 kosov, 0,1 tm
 Družina Heinrihar, Škofja Loka, 1934–1946, 1 mapa
 Državna meščanska šola Škofja Loka, 1934–1938, 1 mapa
 Zbirka razglednic in fotografij, 15 razglednic, nakup
 Zbirka razglednic in fotografij Idrija, 39 fotografij, dar

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

Bogoslovno semenišče v Ljubljani, 1787–1960, 4,8 tm
 Fotografška zbirka, 20. stol., 2,4 tm
 Kartografska zbirka, 1965–1969, 35 kosov
 ŠAL V, 20. stol, 0,1 tm
 Škofijska računska pisarna, 0,1 tm
 Zapuščina Alojz Groznik, 1921–1999, 0,2 tm
 Zapuščina Jože Jagodic, 1918–1938, 0,1 tm
 Zapuščina Jože Kregar, 1987–1992, 0,1 tm
 Zapuščina Karel Gros, 1891–1955, 0,1 tm
 Zapuščina Melhior Golob, 1915–2003, 0,2 tm
 Zavod Sv. Stanislava, 1928–1945, 1 knjiga
 Zbirka Beatifikacije, 1970, 1 mapa
 Zbirka društva in ustanove, 1904, 1 mapa
 Zbirka načrtov, 20. stol., 11 kosov
 Zbirka videokaset, 2004, 2 kosa
 ŽA Ambrus; 18.–20. stol., 4 tm
 ŽA Bled, 2005, 0,1 tm
 ŽA Bohinjska Bela, 1816–1904, 1 knjiga
 ŽA Brezovica, 1857–1904, 3 knjige
 ŽA Čemšenik, 1876–1904, 1 knjiga
 ŽA Dob, 1880–1904, 1 knjiga
 ŽA Dobrava, 1860–1904, 1 knjiga
 ŽA Jesenice, 1876–1904, 2 knjigi
 ŽA Kresnice, 1884–1904, 1 knjiga
 ŽA Leskovec, 1725–1945, 1,8 tm
 ŽA Ljubljana – Sv. Jakob, 1889–1904, 1 knjiga
 ŽA Ljubljana – Sv. Peter, 1892–1904, 1 knjiga
 ŽA Ljubno, 1873–1904, 1 knjiga
 ŽA Metlika, 1881–1904, 1 knjiga
 ŽA Moravče, 1895–1904, 1 knjiga
 ŽA Stična, 1870–1904, 1 knjiga
 ŽA Struge, 1844–1904, 1 knjiga
 ŽA Sv. Križ pri Litiji, 1840–1904, 1 knjiga

ŽA Šentjurij pri Grosuplju, 1870–1904, 1 knjiga
 Župnijski inventarji, 1900–1960, 4,8 tm

ŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

Teološka knjižnica Maribor, 19., 20. stoletje, neurejeno spisovno in knjižno gradivo, 0,1 tm
 ŠOM, Fond škofijska pisarna, spisovno gradivo, 20. st, 0,1 tm
 ŠOM, Fond škofijska pisarna, spisovno gradivo, 20. st, 4,6 tm
 ŠOM, Fond škofijska pisarna, protokoli in indeksi, 1975–1985, 1 tm
 ŠOM, Zapuščine škofov, Grmič Vekoslav, 20.–21. st., 7,2 tm
 Župnijski urad Braslovče, matične knjige in zapisniki duš 1632–1921, 1 tm
 Andrej Hozjan, zapuščina po dr. Koropcu – fond župnije Fram, 0,3 tm
 ŠOM, Fond Prepisi matičnih knjig, 21. st., 1,1 tm
 PAM, Fond župnija Nazarje, 17.–20. st., 0,6 tm

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

Prepisi matičnih knjig za leto 2004, 0,55 tm
 Razne fotografije cerkva (1971), 43 kosov
 Razni spisi, knjige, ... – ('najdeno pri sv. Marti'), 3,2 tm
 Album slik (8. 1. 1977), 31
 Glasbena zbirka prenesena iz stolne župnije v Kopr, 1 tm
 Škof Jenko, avdienca v Rimu, 11
 Osebno gradivo † duhovnika Franca Rupnika, 1,30 tm
 Kopije skeniranih listin, 10 CD

Vajeniško spričevalo čevljarškemu vajencu Valentinu Schartschajnu iz sara sv. Martina na Gorenjskem.
 (ZAL, Enota v Škofji Loki, Listine Škofja Loka).

Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2005

Sonja ANŽIČ

- Prebivalstvo občine Vrhnike na prelomu 19. in 20. stoletja – 2. del. V: *Vrhnški razgledi*, 6, – (2005), str. 225–334.
75. nemško arhivsko zborovanje, Stuttgart 27. do 30. 9. 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 409–411. (Soavtorica Mira Hodnik)
- Der Arhivar. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 433–436.
- München, Nemčija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 452–454. (S soavtorji)
- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Tea ANŽUR

- Fotografsko gradivo Zgodovinskega arhiva in muzeja Univerze v Ljubljani. V: *Argo*. – 48, 2 (2005), str. 15–22.

Bojana ARISTOVNIK

- Nezadržno čez bregove strug. V: *Mesto v objemu voda*, Poplave v Celju v 20. stoletju, Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2005, str. 7–36. (Soavtorica Tatjana Kač)
- Mesto v objemu voda*, Poplave v Celju v 20. stoletju, Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2005, katalog, 67 strani. (Urednica)
- Andrej Pančur, V pričakovanju stabilnega denarnega sistema, Celje 2003. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 429–430.

Borut BATAGELJ

- Zgodovina kot sredstvo: Propagandni naboj bloškega smučanja v slovenski smučarski identiteti. V: *Šport*. – 53, št. 4 (2005), str. 12–16.

Žarko BIZJAK

- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Zdenka BONIN

- Koprške soline v poročilih beneških uradnikov. V: *Kronika*, letnik 53/3, (2005), str. 283–300.
- Poročna pogodba iz leta 1580 iz Dola pri Hrastovljah. V: *Ad fontes : Otorepčev zbornik*, Ljubljana 2005, str. 127–137.
- Pokrajinski arhiv Koper. V: *Napoléon et son administration en Adriatique orientale et dans les Alpes de l'Est 1806–1814*, Zagreb : Hrvatski državni arhiv, str. 771–801 (771–772, 777–784, 791–801).
- Pokrajinski arhiv Koper, geslo v enciklopediji, V: *Isstarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb, str. 605.
- Razstava ob 50-letnici priključitve cone B STO k Jugoslaviji. V: *Arhivi* – 28, št. 1, (2005), str. 129. (Soavtorica Mirjana Kontestabile Rovis)
- Razstava "Učitelj naj bo". V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 129–130. (Soavtorica Mirjana Kontestabile Rovis)
- Razstava Hrpelje skozi čas. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 130. (Soavtorica Mirjana Kontestabile Rovis)
- Rassegna degli Archivi di Stato (letnik LXII, Rim 2002, zvezek 1–3). V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 115–117.

Nataša BUDNA KODRIČ

- Blaž Terpinč, kranjski meščan in trgovec. V: *Kranjski zbornik 2005*, str. 381–392.
- Franja Tavčar, narodna in dvorna dama. V: *Gea*, št. 12/2005.
- Komedija, cirkus in druge zabavne prireditve v Ljubljani. V: *Podobe družabnosti*. Ljubljana 2005, str. 13–20.
- Potovanje trgovskega pomočnika Valentina Češka (odlomki pisem). *Ad fontes : Otorepčev zbornik*, Ljubljana 2005, str. 367–382.

Metka BUKOŠEK

- Zemljiška knjiga od začetka do danes. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 183–200.
- Sodišča med nemško okupacijo Spodnje Štajerske (1941–1945). V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 201–204.
- Pravosodni organi med obema vojnama na Celjskem in njihovo gradivo, Celje 2005. (magistrsko delo)

Jože CIPERLE

- Pota do moderne gimnazije na Slovenskem. V: *Sto let Zavoda sv. Stanislava*, Ljubljana 2005, str. 353–364.
- Pota do moderne gimnazije na Slovenskem. V: *Vestnik*. – št. 3–4 (2005), str. 16–19.
- Začetki šolstva v Vodica. V: *Kopitarjev glas*. – št. 110 (2005), str. 21; št. 111 (2005), str. 23–24; št. 112 (2005), str. 21; št. 4 (2005), str. 25.
- Zlate in črne knjige v Slovenskem šolskem muzeju. V: *Šolska kronika*. – 14(38), št. 1 (2005), str. 36–44.

Bojan CVELFAR

- Savinjska regija, Od Rinke do Sotle*; fotomonografija Savinjske regije, Celje 2005, str. 3–6.
- Zdravilišče Rogaška Slatina v prvi polovici 19. stoletja*, Celje 2005. (magistrsko delo)
- Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 215–234.

Nada ČIBEJ

- Upravljanje z zapisi in metapodatki v ISO standardih. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 265–275.
- Prekomorske brigade. V: Branko Čermelj, Sara Perini, *Bataglioni specialni – kalvarija primorskih mladoletnikov v sliki in besedi*, Renče, str. 66–71.
- Elektronski arhivi – novi izzivi za stroko. V: *Sistemi za upravljanje z dokumenti*, DOK_SIS 2005, str. III–1–III–8.
- Arhivi in arhivsko gradivo v gospodarstvu. V: *Zbornik referatov ADS*, Murska Sobota 2005, str. 43–46.
- Slovensko-hrvaška prosvetna zveza, geslo v enciklopediji. V: *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb, str. 732.
- Uvodjenje mednarodnih standarda u poslovanje arhiva, te poslovanja stvararoca gradje. V: *Arhivska praksa*. – 8 (2005), Tuzla, BIH, str. 25–35.
- Poslovanje denarnih zavodov v coni B STO, V: *Acta Histriae*. – 13, št. 2 (2005), str. 423–446.

Marija ČIPIĆ REHAR

- Odbor duhovnikov članov OF oziroma Cirilmetodijsko društvo na Primorskem v letih 1947–1952. V: *Kronika*. – 53 (2005), 91–106.
- Odnos Antona Vovka do CMD. V: *Vovkov simpozij v Rimu*, Celje 2005, str. 131–144.
- Življenje duhovnikov po drugi svetovni vojni na severnem Primorskem 1953–1965. V: *Tretji dan*, št. 5/6, 2005, str. 98–110.

- Marjan Vogrin, Dragotine škofije Koper. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 128–129.

Tatjana DEKLEVA

- Ime mi je --- : o slavenskih matičnih knjigah in imenih v krstnih maticah (1651–1920). V: *Slavenski zbornik*, Vrhnika : Galerija 2, 2005, str. 231–252. (Sovtorica Alenka Čuk)

France M. DOLINAR

- Imenovanje in posvečenje Antona Vovka za ljubljanskega škofa. V: *Vovkov simpozij v Rimu*, Celje 2005, str. 59–74.
- Sittich/Stična als kirchliches Zentrum für Krain im Mittelalter. V: *Zisterziensisches Schreiben im Mittelalter – Das Scriptorium der Reiner Mönche*, Bern 2005, str. 53–61.
- Cerkvenopravni položaj freisinške in briksenske posesti v oglejskem patriarhatu. V: *Blaznikov zbornik*, Ljubljana 2005, str. 133–137 (nemški prevod 149–154).
- Erzbischof Anton Vovk von Ljubljana und die aktuelle Lage der Kirche in Slowenien. V: *Impulse für eine religiöse Alltagsgeschichte des Donau-Alpen-Adria-Raumes*, Wien 2005, str. 167–179.
- Kärntens katholische Kirche aus der Sicht der Slowenen – vom Zerfall der österreichisch-ungarischen Monarchie bis zur Verselbständigung Sloweniens. V: *Nationale Frage und Öffentlichkeit*, Klagenfurt 2005, str. 291–307.
- Tuji tisk o vlogi Cerkve v procesu demokratičnih sprememb, osamosvajanja in mednarodnega priznanja Republike Slovenije. V: *Živeti hočemo v suvereni državi slovenskega naroda: 15. obletnica izvolitve Demosove vlade*, Celje 2005, str. 51–83.
- Spremna beseda. V: Griesser – Pečar Tamara, *Cerkev na zatožni klopi: sodni procesi, administrativne kazni, posegi "ljudske oblasti" v Sloveniji od 1943 do 1960*, Ljubljana 2005, str. 13–15.
- Spremna beseda. V: *Zagorski zvonovi*, Ljubljana 2005, str. 3–4.
- Damjan Hancič, Klarise na Kranjskem. V: *Arhivi*, 29 (2005), str. 107–108.
- Ljubljanski škofje in Zavod sv. Stanislava. V: *Sto let Zavoda sv. Stanislava*, Ljubljana 2005, str. 291–307.
- Od pražupnije do jožefinskih reform. V: *Več kot tisoč let: kronika župnije sv. Jurija Stara Loka*, Stara Loka 2005, str. 33–43.
- Ob šestdesetletnici Rožmanovega procesa. V: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe 2006*, Gorica 2005, str. 80–82.
- Sto let Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani. V: *Megaron 2005/2006*, Ljubljana 2005, str. 16–19.
- Mihael Brigido (1741–1816): prvi ljubljanski nadškof

in metropolit (1788–1806). V: *Moborjev koledar za leto 2006*, Celje 2005, str. 135–138.

Ljuba DORNIK ŠUBELJ

Podatki o dr. Vitu Kraigherju so bili državna tajnost. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 77–85.

The role of Naujock in Venlo and after. V: *Prispevek na mednarodnem posvetovanju v Amsterdamu : German – Dutch relations in the 20th century*, June 17–19, 2005. (Prispevek na konferenci brez natisa)

Konferenca o nemško-nizozemskih odnosih v 20. stoletju in mednarodnih obveščevalnih vidikih, Amsterdam. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 3/4 (2005), str. 519–523.

Aleš Kermauner, sin Dušana Kermavnerja, v dokumentih Arhiva Republike Slovenije. V: *Med politiko in zgodovino : življenje in delo dr. Dušana Kermavnerja (1903–1975)*. – Ljubljana 2005, str. 81–87.

Darinka DRNOVŠEK

Politične stranke ter njihovo dokumentarno in arhivsko gradivo. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, Zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 28–34.

Alojzija Štebi, (1883–1956) : političarka, časnikarka, urednica, bojevnica za izboljšanje položaja žensk. V: *Gea*. – 15, št. 10 (2005), str. 72–75.

Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. Knj. 10, Dodatek, Januar 1942–September 1943. – Ljubljana 2005, 631 strani. (Soavtorice Marjeta Adamič, Metka Gombač, Marija Oblak Čarni)

Okupacija je kriva za vse?! : pogovor z zgodovinarji. V: *Svobodna misel : TV-15*. – 43, št. 9 in št. 10 (2005), str. 17–21, 11–12. (Intervjuvanec)

Arhivski vjesnik, letnik 46/2003, Zagreb 2003. V: *Arhivi*. – 27, št. 2 (2004), str. 387–390.

Vladimir DROBNJAK

Informatizacija odbiranja arhivskega gradiva pravosodja na primeru južne Primorske. V: *Sistemi za upravljanje z dokumenti*, DOK_SIS 2005, str. III–9–III–20. (Soavtorica Duša Krnel-Umek)

Suzana FELICIJAN BRATOŽ

Aleksander Žižek, Karel VI. potrdi celjske mestne svoboščine, Celje 2004. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 423–424.

Dunaj, Avstrija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 67–101. (Soavtor Matevž Košir)

Jolanda FON

Dostop do informacij javnega značaja. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 235–237.

Ivan FRAS

30 zvezkov gradiva za zgodovino Maribora. V: *Mednarodni arhivski raziskovalni tabor 2005*, elekt. vir. (Soavtorica Gordana Šövegeš Lipovšek).

Iz arhivarjeve skrinje : 30 zvezkov Gradiva za zgodovino Maribora : oddaja na RTS, 6. december 2005.

Natalija GLAŽAR

Konferenca CITRA 2003, Cape Town. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 94–95.

COMMA, 2003-1 ; COMMA, 2004-2. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 118–120.

Organisation of Slovene public archives sector. V: *INSAR : European Archives News*. – No. 10 (Summer 2005), str. 7.

MoReq : model zahtev za upravljanje elektronskih dokumentov, Ljubljana 2005, 96 strani. (Prevod iz angleškega jezika)

Maja GOMBAČ

Pomladna moda. Alojzij Paulin in prvi slovenski reklamni modni film. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 375–380.

Darko Darovec, Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike, Koper 2004. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 425–426.

Mateja Jeraj, Slovenke na prehodu v socializem. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 430–431.

Hiša spominov: rodbinski arhiv Simonič-Šlebinger iz Gornje Radgone. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 110–114.

Irene Guenther, Nazi Chic? Fashioning women in the Third Reich. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 3/4 (132)(2005), str. 537–538.

Metka GOMBAČ

Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja (1947–1954), Zbornik ob 50-letnici priključitve cone B STO Jugoslaviji. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 109–110.

Otroci v italijanskih koncentracijskih taboriščih 1942–1943. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 389–394.

Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. Knj. 10, Dodatek, Januar 1942–September 1943. – Ljubljana : Arhiv Republike Slove-

- nije, 2005. – 631 strani. (Soavtorice Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Marija Oblak Čarni)
- Quando morì mio padre : disegni e testimonianze di bambini dei campi di concentramento del confine orientale = Ko je umrl moj oče : risbe in pričevanja iz koncentracijskih taborišč na italijanski vzhodni meji (1942–1943)*. Gradisca d'Isonzo, 2004, 71 strani. (Soavtorja Boris M. Gombač, Dario Mattiussi)
- I bambini sloveni nei campi di concentramento italiani (1942–1943). V: *Deportate, esuli, profughe : rivista telematica di studi sulla memoria femminile*, nr. 3 (2005).

Vesna GOTOVINA

- Arhiviranje e-zapisov v treh skandinavskih državah. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 89–91. (Soavtorja Jože Škoffjanec, Miroslav Novak)

Marija GRABNAR

- Zasebne zapuščine v Arhivu Republike Slovenije. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 103–106.

Stanka GRKMAN

- Leafcasting : the influence of starch and methyl cellulose sizing on the properties of leafcasted paper. V: *PapierRestaurierung*. – Vol. 6, no. 3 (2005), str. 30–36. (Soavtorici Jedert Vodopivec, Meta Černič Letnar)
- Vpliv škroba in metil celuloze na lastnosti papirja, izdelanega na napravi za dolivanje s celulozno maso. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 329–340. (Soavtorici Jedert Vodopivec, Meta Černič Letnar)
- Comparison between starch and methyl cellulose surface coating during the leaf casting technique. V: *Proceedings of the International Conference Durability of Paper and Writing*, November 16–19, Ljubljana, 2004, str. 62–64. (Soavtorici Jedert Vodopivec, Meta Černič-Letnar)

Marija HERNJA MASTEN

- Nekaj drobcev o zdravstvu ormoškega območja do prve polovice 19. stoletja. V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 256–273.
- Prva svetovna vojna, skoraj pozabljena tragedija 20. stoletja. V: *Slovenstvo na Ptujskem v 20. stoletju*, Ptuj 2005, str. 118–136.
- Upravna dejavnost mestnega sveta Ptuj v času 1653–1655. V: *Studia Historica Slovenica*, Mlinaričev zbornik, – 5, št. 1/3 (2005), str. 215–233.
- Nemirna meja borlsko završke gosposčine z ogrsko Hrvaško. V: *Cirkulane 2005*, str. 109–118.

Svetinje; Turistična zloženka Turističnega društva Jeruzalem.

Trsničarska zadruga v Juršincih 1905–1941. V: 2. *Slovenski posvet o razvoju in perspektivah trsničarstva ob vstopu v Evropsko unijo in 100-letnica Trsničarske zadruge Juršinci 1905–2005*. Juršinci, 23.–24. september 2005, str. 15–26.

Pri nas se čas ne ustavi, le arhiviramo ga! V: *Ptujčan*. – 11, št. 1, januar 2005, str. 16–17.

Ali jih lahko še rešimo? Konservacija in restavracija pisne dediščine. V: *Ptujčan*. – 11, št. 5, 30. maj 2005, str. 21.

Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 440–450.

Bojan HIMMELREICH

Bombe na Celje; letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno, razstava in katalog, Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2005, 52 strani. (Soavtor Jure Miljevič)

18. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2005", Tuzla. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 414–415.

Voda še za v čevlj ni dobra, razstava. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 127–128.

Mira HODNIK

Ob 22. zborovanju Arhivskega društva Slovenije. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 5.

Poročilo o delu ADS v letu 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 405.

75. nemško arhivsko zborovanje, Stuttgart 27. do 30. 9. 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 409–411. (Soavtorica Sonja Anžič)

München, Nemčija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 452–454. (S soavtorji)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Mojca HORVAT

Jure Maček, Ukinitveni komisar za društva, organizacije in združenja na Spodnjem Štajerskem, inventarji 11, Maribor 2004. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 108–109.

Jure Maček: Šolstvo v Mariboru med prvo in drugo svetovno vojno, Maribor 2002; isti: Splošnoizobraževalno šolstvo v Mariboru po drugi svetovni

- vojni, Maribor 2004. V: *Šolska kronika*. – 14 (38), št. 1 (2005), str. 196–197.
- Ervin Hartman starejši; glasbeni učitelj, dirigent in skladatelj (1904–1988). V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 130.
- Mariborska društva in društveno življenje pred drugo svetovno vojno. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 130–131.
- Naših 180. let, Impol, d. o. o. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 131.
- Gradivo o kočevskih Nemcih v privatnem fondu Herberta Otterstäda. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 381–388.
- Andrej HUDOMALJ**
- Dušni pastirji župnije Zagorje ob Savi. V: *Zagorski zvonovi*, Ljubljana 2005, str. 101–142.
- Mateja JERAJ**
- Slovenke na prehodu v socializem : (vloga in položaj ženske v Sloveniji 1945–1953)*. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005. – 360 strani.
- Spoznajmo Ljubljano : vodnik po mestu za otroke (male in velike)*. Ljubljana : Tehniška založba Slovenije, 2005, 128 strani. (Soavtorica Jelka Melik)
- Slovenija in Slovenci v britanskem arhivu – malo drugače. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 395–403. (Soavtorica Jelka Melik)
- Arhivsko gradivo oseb, pomembnih za slovensko politično zgodovino. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 91–97. (Soavtorica Jelka Melik)
- Metka Gombač, Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko Primorje in Trst 1944–1947. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 3/4 (132) (2005), str. 538–540.
- Angela Vode. Skriti spomin, Ljubljana 2004. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 3/4 (132) (2005), str. 540–543.
- London, Velika Britanija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 5–49. (Soavtorica Jelka Melik)
- Rim, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 419–437. (Soavtorica Lilijana Vidrih Lavrenčič)
- Danijela JURIČIČ ČARGO**
- Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije. Zv. 1, Urbarji v zbirki urbarjev in fondih zemljiških gospodstev*. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005. – 326 strani. (Soavtorica Lilijana Žnidaršič Golec)
- Gabrijel Gruber S. J. : 1740–1805 : 200 let*. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005. – 106 strani. (Soavtorji Aleksandra Serše, Stanislav Južnič, Matevž Košir)
- Spopadi na avstrijsko-beneški meji v Istri od 1535 do 1615 – obmejno ozemlje gospostva Lupoglav in Rašporskega kapetanata. V: *I confini militari di Venezia e dell' Austria nell'età moderna : genesi, struttura e aspetti militari della difesa territoriale dalle Alpi all' Adriatico = Beneške in avstrijske vojne krajine v novem veku : razvoj, struktura in vojaški vidiki teritorialne obrambe med Alpami in Jadranom*, Piran 2005, str. 45–59.
- Arhiv Republike Slovenije. V: *Istarska enciklopedija*. – Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005, str. 31.
- Della Torre, Febo IV. (Stariji). V: *Istarska enciklopedija*. – Zagreb 2005, str. 175.
- Habsburgovci. V: *Istarska enciklopedija*. – Zagreb 2005, str. 291–292.
- Komun. V: *Istarska enciklopedija*. – Zagreb 2005, str. 404–405.
- Urbari. V: *Istarska enciklopedija*. – Zagreb 2005, str. 844.
- Privatno arhivsko gradivo u Republici Hrvatskoj / Živana Hedbeli. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 83–86. (Prevod povzetka)
- Privatna arhivska građa u Bosni i Hercegovini / Izet Šabotić. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 87–90. (Prevod povzetka)
- Dziga Vertov, Mož s filmsko kamero (1896–1954) / Marko Babac. V: *Arhivi*. – 27, št. 2 (2004), str. 259–262. (Prevod iz srbskega jezika)
- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik*. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)
- Nada JURKOVIČ**
- Grafična zbirka – plakati: iz arhivske zakladnice. V: *Ptujčan*. – 11, 31. marec 2005, št. 3, str. 18.
- Pismo vojaka Blaža Hanželiča, leto 1832 V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 274–282.
- Janez Krstnik Leopold Šmigoc – pisec prve tiskane vzhodnoštajerske slovnice. V: *Zbornik Cirkulane*, Cirkulane 2005, str. 413–417.
- Mitteilungen des Steiermarkischen Landesarchivs, 2004. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 115.
- Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 451.

Alenka KAČIČNIK GABRIČ

Serilnik – preprost izraz za stranišče : kako lahko tudi najbolj potrebna skrita reč pripomore k bogastvu knjižnega jezika. V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 1 (2005), str. 13–23.

Marjan Toš (ur.): Stopinje življenja. Zbornik Občine Benedikt. V: *Kronika*. – 53, št. 1 (2005), str. 110–113.

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Andreja KLASINC ŠKOFLJANEC

Vodnik po arhivskem gradivu Studia slovenica. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 148 strani.

Studia slovenica : prvi primer razglasitve zasebnega arhivskega gradiva. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 107–109.

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Majda KOČMUR

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Vladimir KOLOŠA

Slovenska mesta skozi čas = Slovene towns through time. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 271 strani. (Soavtor Andrej Nared)

Mirjana KONTESTABILE ROVIS

Koprsko Moško učiteljske 1872–1909 in Učiteljske Portorož-Koper 1947–1968. V: *Zbornik ob 60-letnici Gimnazije Koper*, Koper 2005, str. 6–11.

Italijanska praksa na področju privatnih arhivov. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 79–82.

Trst, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2, (2005), str. 235–245.

Reka, Hrvaška. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 246–248.

Urad domen Koper. V: *Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814*. Arhivski vodnik. Zagreb 2005, str. 773–775.

Razstava ob 50-letnici priključitve cone B STO k Jugoslaviji. V: *Arhivi* – 28, št. 1 (2005), str. 129. (Soavtorica Zdenka Bonin)

Razstava "Učitelj naj bo". V: *Arhivi* – 28, št. 1, (2005), str. 129–130. (Soavtorica Zdenka Bonin)

Razstava Hrpelje skozi čas. V: *Arhivi* – 28, št. 1, (2005), str. 130. (Soavtorica Zdenka Bonin)

Janez KOPAC

Arhivska služba pri ustvarjalcih dokumentarnega in arhivskega gradiva zasebnega prava. V: *Tebnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4. (2005), str. 369–374.

Jože Žontar, Arhivska veda v 20. stoletju. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 101–103.

Arhivsko gradivo ustvarjalcev zasebnega prava s področja negospodarstva. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 47–51.

Zaledna vojaška in civilna oblast na območju Kranja 1944/1945. V: *Kranjski zbornik 2005*, Mestna občina Kranj, str. 45–51.

Kranj 2000–2005 (od 1. januarja 2000–31. decembra 2004), kronološki pregled. V: *Kranjski zbornik 2005*, Mestna občina Kranj, str. 433–461.

Kraji in občine kot upravnoteritorialne enote 1945–1955. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 205–212.

Adrijan KOPITAR

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005. – 1078 str. (Urednik slovenskega dela arhivskega vodnika, tudi eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Marija KOS

Delovanje Okrajnega odbora SZDL Kranj med letoma 1953 in 1962. V: *Kranjski zbornik 2005*, Mestna občina Kranj, str. 75–85.

Marjana KOS

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani.

(Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Matevž KOŠIR

Gabrijel Gruber S. J. : 1740–1805 : 200 let. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 106 strani. (Soavtorji Aleksandra Serše, Stanislav Južnič, Danijela Juričić Čargo)

Gabrijel Gruber 1740–1805. V: *Finance (priloga Zornikot)*, št. 89, 10. maj 2005.

Čarovniški procesi na Borlu in v Halozah. V: *Čirkulane 2005*, str. 93–107.

Written heritage in archives, libraries, museums – situation in the Republic of Slovenia.

V: *Archives among the memory institutions : papers of the international conference on archives of the Central and Eastern Europe*, Warsaw, May 28–29, 2004, str. 181–186.

Dunaj, Avstrija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 67–101. (Soavtorica Suzana Felicijan Bratož)

Branko KOZINA

Praga, Češka. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 50–58. (Soavtor Branko Radulovič)

Tone KRAMPAČ

V Cerkvi sem arhivist. V: *Družina*. – 31 (2005), str. 32. Varstvo arhivskega gradiva v Nadškofjskem arhivu Ljubljana. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 62–64.

Vovkove vizitacije in birne. V: *Vovkov simpozij v Rimu*, Celje 2005, 213–226.

Duša KRNEL-UMEK

Informatizacija odbiranja arhivskega gradiva pravosodja na primeru južne Primorske. V: *Sistemi za upravljanje z dokumenti, DOK_SIS 2005*, str. III–9–III–20. (Soavtor Vladimir Drobniak)

Meja med Istri in Veneti v opisu iz leta 1775. V: *Zbornik tretje mednarodne konference Staroselci v Evropi*, Ljubljana 2005, str. 7–19.

Pomen slovenske gimnazije za narodni razvoj. V: *Prva slovenska gimnazija 1961–1984*, Piran 2005, str. 63–69.

Slovinci na Jadranu. V: *Slovensko-brvaška meja v Istri* (dopolnjena izdaja), Ljubljana 2005, str. 13–32.

Slovenians on the Adriatic. V: *The Slovenian–Croatian border in Istria*, Ljubljana 2005, str. 15–36.

Videm (Udine) Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 249–262.

Urad za hranjenje hipotek Koper, Komun Piran, Sodni dvor za civilne in kazenske zadeve Koper, Notariat Koper, Mirovni sodnik Koper, Mirovni sodnik Piran. V: *Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814*. Arhivski vodnik. Zagreb, str. 776–777, 785–791.

Jure MAČEK

Šolska reforma med letoma 1953 in 1962 v Mariboru. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 41–61.

Mariborska društva in društveno življenje pred drugo svetovno vojno. Pokrajinski arhiv Maribor 2005, Katalogi – 21, 59 strani.

Nataša MAJERIČ KEKEC

Matične knjige Splošne bolnišnice Ptuj : služijo nam lahko za raziskovanje bolezni nekega časa. V: *Ptujčan*. – 11, št. 6 (27. jun. 2005), str. 20.

Okrajno sodišče Ormož med obema vojnama. V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 316–338.

Meta MATIJEVIČ

Novomeška trgovina in trgovci, razstava in katalog Zgodovinskega arhiva Ljubljana Enote za Dolenjsko in Belo krajino, Novo mesto 2005, 75 strani. (Soavtorica Zorka Skrabl)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Jelka MELIK

Spoznajmo Ljubljano : vodnik po mestu za otroke (male in velike). – Ljubljana : Tehniška založba Slovenije, 2005, 128 strani. (Soavtorica Mateja Jeraj)

Upravno sodišče Republike Slovenije kot ustvarjalec arhivskega gradiva. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 1–5.

Slovenija in Slovenci v britanskem arhivu – malo drugače. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 395–403. (Soavtorica Mateja Jeraj)

Arhivsko gradivo oseb, pomembnih za slovensko politično zgodovino. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 91–97. (Soavtorica Mateja Jeraj)

Vilfanova pravna formacija : pravni red, pravne razmere in delo slovenskih pravnikov Avstro-Ogrske ob koncu 19. in začetku 20. stoletja. V: Josip Vilfan, *Annales* – 44, Koper 2005, str. 19–26, 166–169.

London, Velika Britanija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 7–49. (Soavtorica Mateja Jeraj)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Leopold MIKEC AVBERŠEK

Od bakra do aluminija. V: *Naših 180 let*. Slovenska Bistrica: Impol d. d., 2005, str. 8–11.

Naših 180 let : 1825–2005 : vodnik po razstavi. Slovenska Bistrica: Impol d. d., 2005, zloženka, 8 strani.

Polona MLAKAR

La gazette des archives, št. 173. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 117–118.

La gazette des archives, št. 174–175. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 433.

Zborovanje madžarskih arhivistov v Egerju, 22.–24. avgust 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 415–416.

Lučka MLINARIČ

Viri za gradbeno zgodovino Maribora po 1850. Pokrajinski arhiv Maribor, 2005. – *Viri*, 2, zv. 17. (Urednica)

Mija MRAVLJA

Zasebno arhivsko gradivo zvez društev in društev, Zveze kulturnih društev in kulturna društva. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 52–58.

Aleksandra MRDAVŠIČ

Sevilija, Španija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 58–66.

Ilaria MONTANAR

Primerjava delovanja škofijskih cerkvenih arhivov v Sloveniji in Italiji na primeru Furlanije-Juljske

krajine. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 71–78.

Andrej NARED

Seznami kranjskega plemstva in kranjskih deželnih stanov. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 313–334.

Slovenska mesta skozi čas = Slovene towns through time. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 271 strani. (Soavtor Vladimir Kološa)

22. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Murska Sobota, 12.–14. oktober 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 406–409.

II. kongres hrvaških arhivistov, Dubrovnik, 25.–27. oktober 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 412–414.

Régine Pernoud, Nehajmo že s tem srednjim vekom. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 1/2 (2005), str. 219–222.

Boris Golec: Ormož v stoletjih mestne avtonomije. Posestna, demografska, gospodarska, socialna, etnična in jezikovna podoba mesta ob Dravi 1331–1849. V: *Kronika*. – 53, št. 3 (2005), str. 378–380.

Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience / 22. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Murska Sobota, 12. do 14. oktober 2005. – Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 2005, 120 strani. (Urednik)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Miroslav NOVAK

Najvažniji arhivski problemi arhiviranja tekstualnih i netekstualnih oblika digitalnih dokumenata. V: *Arhivska praksa*. – 8, št. 1 (2005), str. 36–67.

Strokovne in tehnološke rešitve e-arhiviranja v okviru prihodnje arhivske zakonodaje – ZVDAGA. V: *Sistemi za upravljanje z dokumenti*, DOK_SIS 2005, str. III–21–30.

Načini in oblike izobraževanja v sistemu "AERISS". V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4, (2005), str. 248–262.

80 let Prostovoljnega gasilskega društva Radomerje : 1925–2005 : jubilejni zbornik ob 80. obletnici delovanja Prostovoljnega gasilskega društva Radomerje. Radomerje 2005, 184 strani. (Urednik)

Najbolj varno in verodostojno gradivo je tisto, do katerega nima nihče dostopa : arhivi. V: *Delo* (2005), 4. jun. 2005, leto 47, št. 128. (Intervjuvanec)

Arhiviranje e-zapisov v treh skandinavskih državah. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 89–91. (Soavtorja Jože Škofljanec, Vesna Gotovina)

Iz arhivarjeve skrinje : arhiv v Osijeku in Knjiga o vinu iz leta 1779 : oddaja na RTS, 8. november 2005; *dokumentiranje in s tem povezani problemi na počitnicah* : oddaja na RTS, 7. junij 2005; *dr. Karol Grossmann in prvi slovenski film* : oddaja na RTS, 26. april 2005; *e-arhivsko gradivo in arhivi na Švedskem, Danskem in Norveškem* : oddaja na RTS, 1. marec 2005; *film – posebna oblika arhivskega gradiva* : oddaja na RTS, 10. maj 2005; *knjige v arhivu – oblike, restavriranje in strokovna obdelava* : oddaja na RTS, 25. januar 2005; *portret dr. Klare Kukovec* : oddaja na RTS, 15. marec 2005; *posvetovanje arhivskih delavcev – Radenci 2005* : oddaja na RTS, 12. april 2005; *restavriranje dokumentov velikih formatov – načrtov* : oddaja na RTS, 11. januar 2005; *Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije* : oddaja na RTS, 24. maj 2005; *uničevanje slovenske kulture na slovenskem Štajerskem sredi 20. stol.* : oddaja na RTS, 15. februar 2005.

Brane OBLAK

Historičnogeografski oris Vinorodnih Haloz in Cirkulan. V: *Cirkulane 2005*, str. 13–22.

Nastanek in razvoj Kmetijskega kombinata Jeruzalem Ormož do združitve s Slovinom. V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 522–537.

Emica OGRIZEK

"Do božiča bomo doma". V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 302–315.

Gradivo za zgodovino zadružništva v Ormožu in okolici, ki ga hrani sodni register Okrožnega sodišča v Mariboru. V: *Ormož skozi stoletja V*, Ormož 2005, str. 380–397.

Sodni register Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941, Zadrugi register, (Inventarji, 12, 1), Pokrajinski arhiv Maribor, 2005, 284 strani.

Blaž OTRIN

Franc Bernik in razvoj Domžal. V: *Stiploškov zbornik (Historia 10)*, Ljubljana 2005, 445–458.

Vovkova zaslisanja. V: *Vovkov simpozij v Rimu*, Celje 2005, 83–94.

Aleksandra PAVŠIČ-MILOST

Varstvo zasebnega arhivskega gradiva gospodarskih organizacij. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 39–42.

Tolminsko učiteljske po drugi svetovni vojni, Učiteljice v šolskih klopeh (zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega združenja v Gorici), Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica 2005, str. 253–276.

Ivanka Uršič, Srečko Kumar 1888–1954, razstava. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 125.

Barbara PEŠAK MIKEC

Prijetna praksa ali leto in pol življenja dr. Josipa Vošnjaka v Kranju (1859–1861). V: *Kranjski zbornik*, Mestna občina Kranj 2005, str. 421–428.

Ljubljanski fijakarji. V: *Kronika*. – 53 (2005), št. 1, str. 1–15.

Olga PIVK

Čolnarjenje po Ljubljani. V: *Vrhniški razgledi*. – 6 (2005), str. 59–70.

Od obrtnih delavnic do Industrije usnja Vrhnika. V: *Vrhniški razgledi*. – 6 (2005), str. 71–87.

Vrhnika v prvi svetovni vojni : razstava, Galerija Cankarjevega doma na Vrhniki, od 11. oktobra do 7. novembra 2005, 1 zgibanka.

MoReq : model zahtev za upravljanje elektronskih dokumentov: specifikacija MoReq. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 96 strani. (Prevod iz angleškega jezika)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Lucija PLANINC

Konserviranje in restavriranje risb Karle Bulovec Mrak. V: *Argo*. – Letn. 47, št. 2 (2004), str. 140–144.

Darija PLEVEL

Praktične izkušnje pri vzpostavljanju, prevzemanju, vzdrževanju in uporabi zbirk osebnih podatkov. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 166–175.

Branko RADULOVIČ

Praga, Češka. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 50–58. (Soavtor Branko Kozina)

Tatjana RAHOVSKY ŠULIGOJ

Celje na zemljevidih od 16. do sredine 19. stoletja iz zbirke Osrednje knjižnice Celje : razstavniki katalog : Muzej novejšje zgodovine Celje 2005, 62 strani. (Soavtorici Tatjana Kač, Renata Šolar)

Marta RAU SELIČ

23. festival nemega filma v Pordenoneju in Sacilu. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 98–100.
- Slovenska filmska dediščina – posvečeno 100-letnici slovenskega filma. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 211.

Tatjana REZEC STIBILJ

- Slovenski dokumentarni film : 1945–1958*. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2005, 224 strani.
- Obisk 11. mednarodne konference "Colloquia Jerzy Skowronek", Torun, 20.–21. maj 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 100.

Jurij ROSA

- Učiteljišča na Goriškem v primorskem slovenskem časopisju med obema vojnama. V: *Učiteljice v šolskih klopeh, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljišča za dekleta v Gorici*, Nova Gorica 2005, str. 197–218.
- Stanko Premrl, skladatelj slovenske državne himne, ob 40-letnici smrti, Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 2005, Gorica 2004, str. 161–162 in Koledar Mohorjeve družbe za leto 2005, Celje 2004, str. 242–243.
- Pesnik Žgur iz Podrage – vipavski slavček. V: *Vipavski glas*, junij 2005, št. 73, str. 12–14, oktober 2005, št. 74, str. 13–15 in december 2005, št. 75, str. 20–22.

Zdenka SEMLIČ RAJH

- Arhivska terminologija u teoriji i praksi. V: *Arhivska praksa*. – 8, št. 1 (2005), str. 190–204.
- Javna vera arhivskega gradiva med varstvom osebnih podatkov in pravico do dostopa do informacij javnega značaja. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4, (2005), str. 440–447.
- "Ali jih lahko še rešimo? – Konservacija in restavracija pisne dediščine". V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 121–125.
- Od Koclja do Kučana : gradbena zgodovina mesta Maribor* : oddaja na Radiu Maribor, 29. januar 2005.
- Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 263–357.

Aleksandra SERŠE

- Gabrijel Gruber S. J. : 1740–1805 : 200 let*. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005. – 106 strani. (Soavtorji Danijela Juričič Čargo, Stanislav Južnič, Matevž Košir)
- Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železno županije v Sombotelu*. Del 2, (1849–1871). – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 240 strani. (Sourednik Antoša Leskovec)
- Dr. Fran Viljem Lipič, Osnovne značilnosti dipsobiostatike (Grundzüge zur Dipsobiostatik), oziroma predstavitev posledic zlorabe alkohola. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 427–429.
- Učiteljice, prve izobraženke. V: *Učiteljice v šolskih klopeh : zbornik ob 130. obletnici ustanovitve Slovenskega učiteljišča za dekleta v Gorici*. – Pokrajinski arhiv Nova Gorica 2005, str. 39–54.
- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Zorka SKRABL

- Novomeška trgovina in trgovci, razstava in katalog Zgodovinskega arhiva Ljubljana Enote za Dolenjsko in Belo krajino*, Novo mesto 2005, 75 strani. (Soavtorica Meta Matijević)

Gorazd STARIHA

- Mestna občina Kranj v zapisnikih občinskega odbora in občinskega sveta od 1855 do 1865. V: *Kranjski zbornik 2005*, Mestna občina Kranj, str. 63–75.
- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Jože SUHADOLNIK

- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Vladimir SUNČIČ

- 100-letnica slovenskega filma in 61. kongres mednarodnega združenja filmskih arhivov in kinotek (FIAP) v Ljubljani. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 417–419.

Judita ŠEGA

Evidentiranje arhivskega gradiva freisinškega loškega gospostva. V: *Blaznikov zbornik*, Ljubljana – Škofja Loka 2005, str. 173–176.

München, Nemčija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 452–454. (S soavtorji)

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Jože ŠKOFLJANEC

Arhiviranje e-zapisov v treh skandinavskih državah. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 89–91. (Soavtorja Vesna Gotovina, Miroslav Novak)

Franciškani, prvi prebivalci gimnazije. V: *Naših 60 let : 1945–2005*, Brežice 2005, str. 30–35.

Gašper ŠMID

Koriščenje arhivske građe u Arhivu Republike Slovenije. V: *Arhivska praksa*. – 8 (2005), str. 156–173. Še o katastrih. V: *Delo*. – 47, št. 213 (14. september 2005).

Arhiv Republike Slovenije. – 4. izd. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 44 strani. (Soavtor Vladimir Žumer, urednik)

Archives of the Republic of Slovenia. – 4th ed. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 44 strani. (Soavtor Vladimir Žumer, urednik)

Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države in zadeva Slovenijo in Slovencev letu 2004 : popisi. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 454 strani. – (Obvestila Arhiva Republike Slovenije; letn. 21, št. 2) (Urednik)

Gordana ŠÖVEGEŠ LIPOVŠEK

Arhivsko gradivo za Prekmurje v 19. in 20. stoletju s posebnim poudarkom na madžarskih fondih. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 22–27.

XV. Mednarodni arhivski raziskovalni tabor Čikečka vas, Dolenci, Števanovci, Verica-Ritkarovci, Andovci. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 91–93.

Josip Benko : razstava ob simpoziju 10. 9. 2005. Moravske Toplice, 10. september 2005, 2005.

Zala, Madžarska. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 385–407.

Žarko ŠTRUMBL

Čuvanje elektronske dokumentacije i njeno vrednovanje. V: *Arhivska praksa*. – 8 (2005), str. 218–225.

Hramba elektronske dokumentacije v povezavi z roki hrambe. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 189–195.

Ljiljana ŠUŠTAR

Teorija in praksa varovanja arhivskega gradiva političnih strank. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 35–38.

Slavica TOVŠAK

Privredne organizacije između stečaja i privatizacije. V: *Arhivska praksa*. – 8, št. 1, (2005), str. 68–80.

Skrb za materialno varstvo arhivskega gradiva. V: *Ali jih labko še rešimo? : konservacija in restavracija pisne dediščine*. Pokrajinski arhiv Maribor 2005, str. 5–7.

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja v letu 2005. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4, (2005), str. 5–6.

Viri za gradbeno zgodovino Maribora po 1850, (Viri, 2). Pokrajinski arhiv Maribor, 1990–, 2005, str. 3–4 (Avtorica uvodnega besedila).

Najbolj varno in verodostojno gradivo je tisto, do katerega nima nihče dostopa : arhivi. V: *Delo* (2005), 4. jun. 2005, leto 47, št. 128. (Intervjuvanec)

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 87–89.

Ervin Hartman starejši : glasbeni učitelj, dirigent in skladatelj : 1904–1988, (Katalogi, 20), Pokrajinski arhiv Maribor 2005, 51 strani. (Avtorica uvodnega besedila)

Mariborska društva in društveno življenje pred drugo svetovno vojno, (Katalogi, 21). Pokrajinski arhiv Maribor, 2005, 59 strani. (Avtorica uvodnega besedila)

30 zvezkov Gradiva za zgodovino Maribora, (Katalogi, 22). Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor 2005, 31 strani. (Avtorica uvodnega besedila)

Iz arhivarjeve skrinje : osebni fondi v Pokrajinskem arhivu Maribor – Ervin Hartman starejši : oddaja na RTS, 29. marec 2005; *poklici v arhivih* : oddaja na RTS, 18. oktobra 2005.

Zadružništvo severovzhodne Slovenije kot segment socialistične kmetijske politike v letih 1945–1951 : doktorska disertacija, Pedagoška fakulteta Maribor, 2005, 392 f.

Drago TRPIN

Čedad, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 438–439.

Lojz TRŠAN

Varuhi slovenskih filmov. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 221–222.

Filmski zapisi o dogajanju na Slovenskem v času druge svetovne vojne. V: *Svobodna misel : TV-15*. – 43, št. 9 (2005), str. 38–39.

Ljudje med barvami : filmi iz Medvod in njegove okolice v Slovenskem filmskem arhivu. V: *Sotočje : priloga Gorenjskega glasa o občini Medvode*. – 6, št. 3 (2005), str. 17.

Obrtno dober izdelek z jasno vsebino : tak mora biti dober film po "kriterijih" vodje Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije Lojza Tršana – ob stoletnici prvih metrov slovenskega filma. V: *Sotočje : priloga Gorenjskega glasa o občini Medvode*. – Letn. 6, št. 3 (2005), str. 16. (Intervjuvanec)

5521 filmov, 24.548 kolutov : Slovenski filmski arhiv. V: *Delo*. – 47, št. 127 (3. junij 2005), str. 11.

Vlasta TUL

Šola v Kostanjevici na Krasu v primežu prve svetovne vojne. V: *Kronika*. – 53, št. 1, 2005, str. 53–68.

Slovensko izobraževališče za učiteljice v Gorici. V: *Učiteljice v šolskih klopeh, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega združenja za dekle v Gorici*, Nova Gorica 2005, str. 111–137.

"Človekoljubno in koristno podjetje" vrtec v Tolminu 1901–1943. V: *Vrtec 2005*, str. 41–45.

Šolska kronika, leto 2004. V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 113–114.

Ivanka URŠIČ

Življenjska zgodba učiteljice Marije Koršič. V: *Učiteljice v šolskih klopeh, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega združenja za dekle v Gorici*, Nova Gorica 2005, str. 219–236.

50-letnica župnije Gorjansko. V: *Koledar za leto 2006*, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2005, str. 98–100.

Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814 : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Ena izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Lilijana VIDRIH-LAVRENČIČ

Arhivska dediščina – del naše kulture, Vipavski glas 2005, št. 72, str. 1–3.

Rim, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 410–437. (Soavtorica Mateja Jeraj)

Jedert VODOPIVEC

Leafcasting : the influence of starch and methyl cellulose sizing on the properties of leafcasted paper. V: *PapierRestauration*. – Vol. 6, no. 3 (2005), str. 30–36. (Soavtorici Stanka Grkman, Meta Černič Letnar)

Vpliv škroba in metil celuloze na lastnosti papirja, izdelanega na napravi za dolivanje s celulozno maso. V: *Tebnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 329–340. (Soavtorici Grkman Stanka, Meta Černič Letnar)

Konservatorski pogled na matične knjige in popise družin župnije Slavina. V: *Slavenski zbornik*. – Vrhnik : Galerija 2, 2005, str. 213–229.

Vrste poškodb in stopnje ohranjenosti starejšega gradiva v obliki knjige na primeru dela zbirke urbarjev Arhiva Republike Slovenije. V: *Tebnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 312–323. (Soavtorica Jana Ludvik)

Raziskovalka, ki prisega na papir. V: *7D*. – 54, št. 18 (4. maj 2005), str. 10–11. (Intervjuvanka)

Application of the PIXE method to organic objects. V: *Nuclear instruments & methods in physics research. Section B, Beam interactions with materials and atoms*. – Vol. 239 (2005), str. 85–93. (Soavtorja Miloš Budnar, Primož Pelicon)

IFLA načela za brambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim. – Ponatis. – Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 122 strani. (Urednica slovenske izdaje)

Marjan VOGRIN

Cerkvena zakonodaja in cerkveni arhivi. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 59–61.

Škofijski arhiv Koper : večina arhivskega gradiva je še vedno "na terenu". V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 65–67.

Podeželje še vedno hrani dragocenosti – "Tri lepe molitve". V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 347–352.

Dragotne škofije Koper : vodnik po razstavi. Koper : Škofija, 2005, 68 strani. (Urednik – fotograf)

Jure VOLČJAK

- Stari arhivi – nove tehnologije, Dunaj/Göttweig, 19. – 22. oktober 2005. V: *Arhivi*. – 28, št. 2 (2005), str. 419–421.
- Oris zgodovine šolstva v Preddvoru do konca 1. svetovne vojne. V: *Kronika*. – 53, št. 3 (2005), str. 319–350.
- Videm, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 107–132. (Soavtorica Lilijana Žnidaršič Golec)

Andrej ZADNIKAR

- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814*: arhivski vodnik. – Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2005, 1078 strani. (Eden izmed popisovalcev slovenskega arhivskega gradiva)

Ivanka ZAJC-CIZELJ

- I. gimnazija v Celju 1808–1975*, Inventarji 10, Zgodovinski arhiv Celje 2005, 188 strani.
- Zbirka dr. Herberta Kartina (1804–1960). V: *Arhivi*. – 28, št. 1 (2005), str. 63–76.
- Zbirka ali osebni fond. V: *Varstvo arhivskega gradiva privatne provenience*, zbornik referatov Murska Sobota 2005, str. 98–102.
- Narodna čitalnica v Celju 1862–1972. V: *Arhivi*. – 28, št. 2, (2005), str. 353–374.
- Aleksander Žižek, Mesto v senci gradu. V: *Arhivi*. – 28, št. 1, (2005), str. 126–127.
- Gradec, Avstrija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 142–172.

Hedvika ZDOVC

- Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 173–188.
- Sejmi na Celjskem v 19. in prvi polovici 20. stoletja*, Celje 2005. (magistrsko delo)

Katja ZUPANIČ

- Ob 60. letnici konca druge svetovne vojne, spomin na dogodke v Ptujju ob osvoboditvi maja 1945. V: *Ptujčan*. – 11, št. 4, april 2005, str. 10–11.
- Ptujsko območje v času osamosvojitvene vojne leta 1991. V: *Zbornik Slovenstvo na Ptujskem v 20. stoletju*, Ptuj 2005, str. 78–93.

Barbara ŽABOTA

- Razvoj protestantizma na slovenskih ozemljih briksenske in freisingške škofije (Die Entwicklung des Protestantismus in den slovenischen Gebieten der Brixner und Freisinger Hochstifte)*, Blaznikov zbornik, Založba ZRC SAZU in Muzejsko društvo Škofja Loka, Ljubljana 2005, str. 147–154, 165–174.
- Grb družine Khisl in njegove izboljšave. V: *Ad fontes, Otorepčev zbornik*, Ljubljana 2005, str. 227–235.
- Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov: 1269–1820*. 3. zvezek. *Župani in sodniki 1605–1650*. Gradivo in razprave 28, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana 2005.

Aleksander ŽIŽEK

- Pol očenaša za umor. V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 1 (2005), str. 5–12.
- Mesto v senci gradu, razstava in katalog*, Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2005, 52 strani. (Soavtorica Roland Fugger Germandik)
32. Zborovanje slovenskih zgodovinarjev in zgodovinarok, Celje, 30. september – 2. oktober 2004. V: *Zgodovinski časopis*. – 59, št. 1,2, (2005), str. 203–204.
- Spremna beseda, Med politiko in zgodovino*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana 2005, str. 5–6.
- Martin Moll: Kaj pomeni nacionalni boj? Primer iz Spodnje Štajerske okoli leta 1900. V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 1 (2005), str. 65–78. (Prevod)
- Vrnitev odpisanih (Ivan Grobelnik – Ivo, Harmonika, škarje in Stari pisiker, Muzej novejšje zgodovine Celje; 2004; 152 strani). V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 1 (2005), str. 99–100.
- Še dan današnji vidiš razvalino (Dušan Kos, Vitez in grad). V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 2 (2005), str. 92.
- Glava za glavo najhitrejšo pravo (Malefične svobosčine Ljubljančanov 1514). V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 2 (2005), str. 93, 94.
- Sem puško zagledal, sem jokati začel (Rok Stergar, Slovenci in vojska, 1867–1914. Slovenski odnos do vojaških vprašanj od uvedbe dualizma do začetka 1. svetovne vojne. V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 2 (2005), str. 96–97.
- Sočno o suhi pašti, bombah in še o čem (Marta Verginella, Suha pašta, pesek in bombe). V: *Zgodovina za vse*. – 12, št. 2 (2005), str. 97–99.
- Gradec, Avstrija, Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS*. – št. 2 (2005), str. 189–214.

Lilijana ŽNIDARŠIČ GOLEC

- Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije. Zv. 1, Urbarji v zbirki urbarjev in fondih zemljiških gospodstev.* – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 326 strani. (Soavtorica Danijela Juričić Čargo)
- Dušni pastirji pri ljubljanskem Sv. Petru v ogledalu vizitacije leta 1631. V: *Kronika.* – 53, št. 3 (2005), str. 301–312.
- Anton Tomaž Linhart – ljubljanski škofijski arhivar. V: *Anton Tomaž Linhart : jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva*, Radovljica 2005, str. 334–348.
- "Obsojamo vsakršno vedeževanje, čaranje ..." : navodila duhovnikom ljubljanske škofije glede praznovanja v 17. in prvi polovici 18. stoletja. V: *Zgodovina za vse.* – 12, št. 2 (2005), str. 5–15.
- Der Klerus der Laibacher Domkirche und die protestantische Reformation bis Bischof Peter Seebach (1560–1568). V: *Südostdeutsches Archiv.* – Bd. 46/47 (2003/2004), str. 1–12.
- Videm, Italija. Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2004. V: *Obvestila Arhiva RS.* – št. 2 (2005), str. 107–132. (Soavtor Jure Volčjak)

Vladimir ŽUMER

- Navodilo za določanje rokov hranjenja dokumentarnega gradiva organov javne uprave. V: *Arhivi.* – 28, št. 2 (2005), str. 223–233.
- Navodilo za določanje rokov hranjenja dokumentarnega gradiva organov javne uprave. V: *Sistemi za upravljanje z dokumenti*, DOK_SIS 2005, str. 72–XI – 82–XI.
- Arhiviranje elektronskih zapisov v luči slovenskih predpisov. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, št. 4 (2005), str. 9–46.
- Napoleon in njegova uprava ob vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814* : arhivski vodnik. – Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005. – 1078 str. (Član uredniškega odbora)
- Elektronsko arhiviranje dokumentarnega gradiva. V: *Sodobna javna uprava*, Ljubljana 2005, str. 76–77, str. 51–52 (angleška verzija).
- Arhiv Republike Slovenije.* – 4. izd. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005, 44 strani. (Soavtor Gašper Šmid)
- Archives of the Republic of Slovenia.* – 4th ed. – Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2005 (Soavtor Gašper Šmid)